

**«ЭКОНОМИКА, БАСҚАРУ, ЖӘНЕ ЮРИСПРУДЕНЦИЯДАҒЫ
ТЕХНОЛОГИЯ МЕН ЖАСАҚТАУ ФОРСАЙТЫ»
республикалық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
материалдары
30 сәуір, 2019
I Том**

**«ФОРСАЙТ РАЗРАБОТКИ И ТЕХНОЛОГИИ В ЭКОНОМИКЕ,
УПРАВЛЕНИИ И ЮРИСПРУДЕНЦИИ»
материалы республиканской научно-практической конференции
30 апреля, 2019
Том I**

**"FORESIGHT DEVELOPMENT AND TECHNOLOGY IN
ECONOMICS, MANAGEMENT AND LAW"
materials of the republican scientific and practical conference
30 april, 2019
Tom I**

Ақтау

УДК 378
ББК 74.58
Ә40

Под общей редакцией ректора YessenovUniversity
Б.Б. Ахметова

Редакционная коллегия:
Е.Т. Нұрмағанбет, Г.М. Кадырова, Р.К. Абилшеева, А.Т. Исакулова,
Сагиндикова А.К, Абдиева С,Р, А.М. Джанисенова

Ә40 «Экономика, басқару және юриспруденциядағы технология мен жасақтау форсайты»: республикалық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары=«Форсайт разработки и технологии в экономике, управлении и юриспруденции»: материалы республиканской научно-практической конференции="Foresight development and technology in economics, management and law":materials of the republican scientific and practical conference – Актау; КГУТИИм. Ш.Есенова, том I, 2019, 341 стр. - Казахский, русский, английский.

ISBN 978-601-308-102-1

Материалдар жинағына Ш. Есенов атындағы КМТИУ ғалымдарының, ҚР басқа қалаларының, практиктердің, магистранттар мен студенттердің ғылыми зерттеулерінің нәтижелерін көрсететін, «Экономика, басқару және юриспруденциядағы технология мен жасақтау форсайты» атты республикалық ғылыми-практикалық конференцияда ұсынылған баяндамалар мен мақалалар енгізілген. Баяндамалардың тақырыбы ҚР және оның аймақтарының тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуын қамтамасыз етудегі экономиканың дамуын зерттеуді, форсайт технологиялар негізінде даму стратегиясын әзірлеудегі қазіргі заманғы трендтерді, сондай-ақ ғылым мен білімде ақпараттық технологияларды пайдалануды қамтиды.Экономиканың әртүрлі секторларында, мемлекеттік билік және жергілікті басқару органдарында жұмыс істейтін мамандар, университеттердің ғылыми-педагогикалық қызметкерлері, сондай-ақ магистранттар мен студенттер үшін арналған.

В сборник материалов включены доклады и статьи, отражающие результаты научных исследований ученых, практиков, магистрантов и студентов КГУТИ имени Ш.Есенова, других городов РК, представленные на республиканской научно-практической конференции «Форсайт разработки и технологии в экономике, управлении и юриспруденции». Тематика докладов охватывает исследования развития экономики в обеспечении устойчивого социально-экономического развития РК и ее регионов, современные тренды в разработке стратегий развития на основе форсайт технологий, а также использования информационных технологий в науке и образовании. Для специалистов, работающих в различных секторах экономики, органах государственной власти и местного управления, научно-педагогических работников университетов, а также для магистрантов и студентов.

УДК 378
ББК 74.58

Каспийский государственный
университет технологии и инжиниринга
им. Ш. Есенова, 2019

ISBN 978-601-308-102-1

**«РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» БАҒДАРЛАМАСЫ – ҚОҒАМДЫ ҮЗДІКСІЗ
МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ ТӘСІЛІ
«РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» – ПУТЬ НЕПРЕРЫВНОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ
ОБЩЕСТВА
PROGRAM «RUHANI JANGYRU» – THE PATH TO CONTINUOUS
MODERNIZATION OF SOCIETY**

ӘОЖ 323(045)

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ҰРПАҚТЫҢ ДАРАЖОЛЫ

**Сагиндикова С.К., оқытушы
«№13 гимназиясы» КММ, Ақтау қ.**

Андатпа. Ұлттық жаңғыру дегеніміз – ұлттық санамен тығыз байланысты. Оның түпкі мақсаты – ұлттық бірегейлікті сақтап, ел ішінде бейбітшілік пен келісім үйлесе отырып, ұлттық береке, бірлік салтанат құрған бәсекеге қабілетті, табысты ел болу. «Сонымен бірге, жаңғыру ұғымының өзі мейлінше көнерген, жаһандық әлеммен қабыспайтын кейбір дағдылар мен әдеттерден арылу дегенді білдіреді», - дейді Н.Ә.Назарбаев. Сондықтан рухани жаңғыру үдерісін дер кезінде қабылданған оң шешім деп танымыз. Осы рухани жаңғырудың жүзеге асырылуын біз және сіз болып, «Бір жағадан бас, бір жеңнен қол шығарып» бірлікте орындауымыз аса қажет. Бәсекеге қабілетті, әлемдік деңгейде танылған әрі дамыған рухани кемел ел болу – Елбасының асыл арманы. Ендеше, мемлекет басшысының жастарға соны серпін, тың бастама ұсынуы келешекке қамданудың әрекеті деп түсінеміз.

Түйінді сөздер: ұлттық жаңғыру, құндылық, мәдениет, патриот, мәңгілік ел,

Қазіргі жаһандану заманында біздің алдымызда, яғни ұстаздардың алдында жас ұрпақты болашақ өмірге және еңбек етуге тиісті деңгейде даярлап, оқушының бойында ХХІ ғасыр дағдылары деген жалпылама атауға ие болған дағдыларды қалыптастыру міндеті тұр.

Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласының жарыққа шығуы да бекер емес. Оқу мен жаңашылдық дағдылары күн сайын күрделеніп жатқан ХХІ ғасырда өмір сүріп, еңбек етуге дайын оқушыны жан-жақты шығармашылық, сын тұрғысынан ойлау, қарым-қатынас және бірлесіп әрекет ету мәселесіне назар аудару маңызды. Сондықтан да «Рухани жаңғыру» - еліміздегі білім берудің бүтіндей жүйесінің, оның ішінде мектеп үшін айрықша «мүмкіндіктер кеңістігіне» айналуға. Қазақ Елінің жастары білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылулары керек. Себебі, жаңа дәуірде тек бәсекеге қабілетті, аса білімді, сауатты адамдар ғана табысқа жетеді. Білім саласындағы ең нәтижелі бастамалардың бірі – жаңа мазмұндағы оқыту үрдісі [1].

Қазіргі таңда жаңартылған білім беру бағдарламасы білім беру саласындағы өзекті құндылықтар мен мақсаттар оқушының жалпы үлгерімін арттыруды, инновация мен көшбасшылықты енгізу үшін талап етілетін дағдылар дамытуды, ұлттық сана қалыптастырып, іске асыруды көздейді.

Еліміздің ертеңіне көз тіккен Елбасымыз ұлттық құндылықтар арқылы өскелең ұрпақты тәрбилеуге айрықша мән беріп, киелі мекендер мен басқа да жәдігерлер кешенін өзара сабақтастыра отырып, ұлт жадында біртұтас кешен орнықтыруды меңзейді.

Мемлекет басшысы аталмыш жаңғырудың негізгі қызметі мен ерекшеліктеріне ой жүгіртіп, бұл жаңғырудың маңыздылығына тоқталады: «Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды. Сонымен бірге, рухани жаңғыру ұлттық сананың түрлі полюстерін қиыннан қиыстырып, жарастыра алатын құдіретімен маңызды». Саяси, экономикалық реформаларда егеменді еліміз бірқатар жақсы нәтижелерге қол жеткізгені баршаға мәлім. Ол адами құндылықтар, рухани қазына, жастарды тәрбиелеу, олардың бойына патриоттық рухты сіңіре білу жұмысында рухани салаға басымдық берудің қажеттілігін алға қойып отыр. Бұл дегеніміз – ұлтымыздың барлық ұлттық салт-дәстүрлерін, мемлекеттік тіліміз бен әдебиетімізді, мәдениетімізді, ұлттық рухымызды жаңғырту деген асыл ұғымға келіп саяды. Елбасымыздың рухани жаңғыруға, руханиятқа, білім, ғылымға маңыз беруі – үлкен көрегендік пен ұлттың алға ілгерлеуін жылдам қарқынмен жылжытатын қозғаушы күш. Бұл – тәуелсіз еліміздің бақытты болашағы мен алаңсыз келешегі үшін жасалып жатқан жұмыс. Өйткені, рухани байлықтың кемел болғаны бұл жеке азаматтарымыз үшін де, әрбір жеке тұлғадан құралған қоғам, туған еліміз үшін де өте маңызды үдеріс. Н.Ә.Назарбаев бұл ретте, тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағытына жеке-жеке тоқталады. «Сананы жаңғыртудың» мазмұнын негіздей отырып, Президент жаңғырудың алты бағытын белгілейді: бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімнің салтанат құруы, Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы, сананың ашықтығы [1].

Ел Президенті аталмыш тұғырнамасында білім, ғылымға ерекше басымдық беріп отыр. «Терең білім – тәуелсіздігіміздің тірегі», – деген Н.Ә.Назарбаев «Мәңгілік ел» болуға қадам басқан тәуелсіз Қазақстанның ендігі жаһандану алдында ұлт ретінде жойылып кетпеуі үшін ұлттық кодын сақтаған, терең білімді, бәсекеге қабілетті, ұлттық құндылықтарын бойына сіңірген ақыл-ойы кемел тұлға болуына маңыз береді. Осы бағдарда ол бабалар ұлағатымен астасып жатқан зерделі ойы мен парасатты пайымын білдіреді: «Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет. Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында тарихтың өткеніне көз жүгіртіп, жаңа тарихи кезеңдерге жан-жақты баға бере отырып, рухани жаңғыру арқылы болашаққа деген өзінің парасатты пікірлері мен көзқарасын білдірді. «Екі дәуір түйіскен өліара шақта Қазақстанға түбегейлі жаңғыру және жаңа идеялар арқылы болашағын баянды ете түсудің теңдессіз тарихи мүмкіндігі беріліп отыр... Мен барша қазақстандықтар, әсіресе, жас ұрпақ жаңғыру жөніндегі осынау ұсыныстардың маңызын терең түсінеді деп сенемін. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы», -деп ел келешегіне үміт артады [1,2].

Ендеше, рухани жаңару арқылы әлем мойындар табысты ел болып, жарқын болашаққа деген сенім мен үмітті үндестіре отырып, баршамыз бірлік туы астында бақытқа бірге жетейік!

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасы. Н.Ә.Назарбаев. 26.04.2017ж
2. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы//Егемен Қазақстан. 15.12.2012ж

ӘБІШ КЕКІЛБАЙҰЛЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ

Ермек Н., студент

Ғылыми жетекші: Абдешов Д.Д.

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Мақалада Әбіш Кекілбайұлы - еліміздің рухани тіршілігінде болсын, саяси-әлеуметтік өмірінде болсын қайталанбас құбылыс ретінде суреттеледі. Ол – феномен. Ол – тұтас әлем. Ол айтқан сайын, қадалған сайын тереңдей түсетін шыңырау әлем. Ол шыңыраудан әлі талай ұрпақ сусындап, талай ұрпақ қуаттанары сөзсіз. Ол – рухани ұлы тұлға.

Түйінді сөздер: шығармашылық, рухани, Маңғыстау облысы, әдебиет, өнер, кітаб, тарих.

Қазақ әдебиетінде аты алтын әріптермен жазылып кеткен біртуар дарын иесі – Әбіш Кекілбаевтың халқымыз үшін орны бөлек. Еліміздің әдеби байлығы мен мемлекет ісінде өшпес із қалдырған Әбіш ағамызды халық ерекше ілтипатпен бағалайды. Әбіш Кекілбайұлы - еліміздің рухани тіршілігінде болсын, саяси-әлеуметтік өмірінде болсын қайталанбас құбылыс. Ол – феномен. Ол – тұтас әлем. Ол айтқан сайын, қадалған сайын тереңдей түсетін шыңырау әлем. Ол шыңыраудан әлі талай ұрпақ сусындап, талай ұрпақ қуаттанары сөзсіз. Ол – рухани ұлы тұлға.

Әбіш Кекілбаев 1939 жылы желтоқсан айында Маңғыстау облысы, Маңғыстау ауданы, Онды ауылында дүниеге келген. Қазақ мемлекеттік университетін бітірген. Еңбек жолын бұқаралық акпарат құралдарында әдеби қызметкер, бөлім меңгерушілігінен бастап, «Егемен Қазақстан» газетінің бас редакторы, ҚР Мемлекеттік кеңесшісі, ҚР Жоғарғы Кеңесінің төрағасы, ҚР Мемлекеттік хатшысы, ҚР Парламенті Сенатының депутаты секілді мемлекеттік биік қызметтер атқарды. Атақты қаламгердің әдебиетке құмарлығы мектеп қабырғасында басталады. 1957 жылы 5 мамыр «Лениншіл Жастың» белсенді ауылдық тілшісі ретінде Қазақстан Комсомолы Орталық Комитетінің мақтау қағазымен марапатталады. 1957 жылы Қазақ Мемлекеттік Университетінің филология факультетіне түседі. Университетте әдебиет бірлестігін басқарып, жас талаптар шоғырын жарыққа шығарады. Соңғы курста оқып жүріп, «Қазақ әдебиеті» газетінде қызмет атқарады. Мұнда ол сыншыл қабілетімен көзге түседі. «Қазақ әдебиетінен» кейін 1962-65 жылдар аралығында «Лениншіл Жас» газетінде бөлім меңгерушісі болып істеді. Ол Қазақстанның халық жазушысы, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, Қазақстанның Еңбек Ері (2009) көрнекті мемлекеттік, қоғам қайраткері, Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым Академиясының академигі (2009), Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің, Л. Гумилев атындағы Ұлттық Университетінің, Ақтау Атырау, Батыс Қазақстан, Шығыс Қазақстан, Жезқазған Университетінің және ҚР Әлеуметтік ғылымдар академиясының құрметті профессоры, АҚШ-тың Кентуки штатының құрметті полковнигі, Маңғыстау, Атырау облысындарының, сондай-ақ республикамыздың бірқатар аудандырының құрметті азаматы. 2015 жылдың 11 желтоқсанында дүниеден өтті. Мүрдесі ұлттық пантеонға жерленді. Әбіш – әдебиет майданында кемел ой, көркем сөзімен белгілі жазушы. Қандай шығармасы болса да оқушысын баурап алады. Әбіш - қыры мол ірі дарын. Ол сыншы, публицист, тарихшы, саясаткер, мемлекет және қоғам қайраткері, сонымен қатар қазақ,орыс тілінде көсіле

сөйлейтін өзгеше шешен адам. Бұлардың әрқайсысы жеке-жеке бір-бір азаматтың абыройын асырар қасиеттер ғой. Әбіш Кекілбаев түрікмен даласымен шектес жатқан Маңғыстау түбегінен болғандықтан, осы түбектегі өмір, тірлік, салт-сана туралы, ежелгі аңыз-әңгімелер, ата-бабалар тағдыры жайында, даланың қым-қуат бояуларын қызыға әңгімелейтін. Ол кезде Әбіштің баспадан алғашқы өлеңдер жинағы шығып, баспасөзде алғашқы мақалалары жарияланып жатты. Әбіш Кекілбаев осы жылдар ішінде тынымсыз табанды еңбек етіп, талантын әр қырынан таныта білді. Өлеңдер жинағынан басқа повесть, әңгімелердің, сыни еңбектерінің бірнеше кітабын шығарды. «Аңыздың ақыры», «Үркер», «Елең – алаң» аталатын романдар жазды. Г. Мопассанның «Өмір», «Пьер мен Жан» романдарын, Лев Толстойдың «Соғыс және бейбітшілік» романының тарауларын, шет ел жазушыларының пьесаларын, әңгімелерін қазақ тіліне аударды.

Әбіш Кекілбаевтың шығармашылық жолы қазақ әдебиетшілері өз халқының өткені мен тарихтың көмескі беттерін жаза бастаған тұсқа сәйкес келді. «Күй», «Ханша – дария хикаясы», «Шыңырау», «Бәсеке» атты повестерінде автор ежелгі аңыз - әңгімелерді шебер пайдалана отырып, өткен күннің жарқын да қаһарлы бейнесін, моральдық бейнесін жасайды, бүгінгі күннің көкейкесті мәселелерін қозғайды.[1].

Мәскеудің «Молодая гвардия» баспасынан шыққан Әбіш Кекілбаевтың «Дала балладалары» кітабына жазған алғы сөзінде Әбдіжамал Нұрпейісов былай дейді: «Ол өзінің шығармаларында атақты тарихи тұлғалар есімін саудаға салмайды. Ол өз халқының өткен тұрмысын әспеттеу, әйтпесе мансұқ ету секілді мінезден де аулақ. Адам өмірінің әлеуметтік сыр – сипаттарын философиялық, психологиялық тұрғыдан терең көрсетуі бұл повестердің шыншылдық қасиеттерін ерекше көтере түскен».

Өзге замандас жазушылары секілді, Әбіш Кекілбаев та өз халқының ежелгі әдет – ғұрып, дәстүр – тағылымдарын егжей – тегжейлі, кейде қызыға суреттеуге құмбыл, ол көшпенділер өмірінің қазір ұмытыла бастаған этнографиялық детальдарына ерекше мән береді. Оның прозасы, жалпы алғанда, өмір құбылыстарына байсалды ой – парасат көзімен қарауға шақырып, өткен мен бүгіннің ажырамас, диалектикалық бірлігін тереңірек түсінуге көмектеседі. Бұл проза қазақ тілінің ауызша, жазбаша озық өнегелеріне арқа сүйеді, содан да ол философиялық интеллектуалдық мағыналарға бай болып келеді.[2].

Әбіш Кекілбаев «Құрмет белгісі» орденімен марапатталған, 1986 жылы «Үркер», «Елең – алаң» романдары үшін ҚССР – нің Мемлекеттік Абай атындағы сыйлығының лауреаты атанды. 1995 жылы Әбіш Кекілбаевқа Қазақстан халқының тарихына, рухани мұрасына құрмет сезімін қалыптастыратын терең әдеби және публистикалық шығармалары үшін «Президенттің бейбітшілік пен рухани татулық» сыйлығы берілген.

Әбіш Кекілбаевтың шығармашылығы қазақ ортасынан, түркі әлемінен, ғасыр шеңберінен озып шығып болашаққа ұмтылған рухты құбылыс. Жазушының рухани тағылым-аманаты елінің жадында сақталады. Әбіш Кекілбаев халқының трагедияға толы тағдырын айқын жазған ұлы талант. Енді Әбіш Кекілбаевтың рухани әлемі бізге аманат болып ортамызда өмір сүрмек. Ол Әл-Фарабидің, Ясауидің, Баласағұнның, Махамбеттің, Шоканның, Абайдың, Әлиханның, Ахметтің, Міржақыптің, Қаныштың, Мұхтардың, Ғабиттің, Марғұланның аманатындай ардақ, асыл дүние. Сол асылды бүгін қайтадан зерделей зерттеп Дешті-Қыпшақ даласының рухани әлеміне үкілеп қосу бізге парыз болыпты. Қасқыр жүрек қазақтардан тағылым дарыған соңғы көштің соңғы көш басы Әбіш әлемдік өнерге де, қазақ өнеріне де ауадай қажет тұлға. Суреткер ақыл көзімен көріп туады, жан көзімен көріп өледі. Оның қазақ халқына қалдырған асыл шығармалары әрқашан әр қазақтың бойында сақталады. [3].

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Медетбек Т. Шыңырау: жазушы Әбіш Кекілбаев туралы. //Егемен Қазақстан.-2009.-25 тамыз.
2. Дүйсенбаева Ж. Әбіш Кекілбаев шығармаларындағы тарихи тағылымы.- Алматы: Арыс , 2007.-296 бет.
3. Нирабаев С. Суреткер: Әбіш Кекілбаев-70. //Егемен Қазақстан.-2009.-24 шілде.

ӘОЖ930.23

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – БІЛІМ МЕН БІРЛІКТІҢ ДАМУЫ

Абиев С., студент

Ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г.

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Мақалада қазіргі таңда рухани жаңғыру аясында өсіп, өркендеуіміздің нышаны, тетігі білім мен ғылым екендігі аталған. Осы заманда білім болмай, ізденбей біз өспейміз. Сондықтан рухани жаңғыру аясында бұрынғы әдет-ғұрпымызды, салт-дәстүрімізді ұмытып келешекке бекем бел буамын деуіміз қате болады. Қазіргі таңда халық нақылының құндылығы артып, білімділер саны артуда. Білім барда мол табысқа, жетістікке жетуімізге зор мүмкіндік бар. «Білекті бірді, білімді мыңды жығады» деген қазақ мақалының мән - маңызы ешқашан кемімек емес.

Түйінді сөздер: рухани жаңғыру, білім, ғылым, салт дәстүр, жаһандану үдерісі, ұлттық рухани байлық.

Ежелден ұлы дала қойнауын мекен еткен халқымыз қашан да көзі ашық, көкірегі ояу болған. Заман ағымынан қалмай, басқалардың оң өзгерістерін бойына сіңіріп, өзге елдермен терезесін тең ұстауға тырысқан. Дана Абай айтқандай, дүниеден өз кетігін тауып, қаланған. Демек, бабалардан мирас болып, қанымызға сіңген ұлттық – рухани тамырымыздан нәр алып, заман талабына сай қоғамдық санамыздың өзгеруі заңды құбылыс. Жаһандану үдерісі барысында өткен тарихымызды ұмыту, өткенімізден қол үзіп қалу адасудың басы болмақ. Дегенмен, дәстүрдің озығы бар, дәурені өткен тозығы бар екенін ескеріп, кері тартпа көзқарастардан арылудың маңызы зор.Бүгінгі таңда әлем көз ілеспес жылдамдықпен өзгеріп жатыр.

Әлемнің бағыты, болашағы тұманды болып тұрған сәтте, Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру атты бағдарламалық мақаласы елді жарқын болашаққа бастайтын даңғыл жол болмақ. Рухани жаңғыру – адам баласының оның ішкі жан дүниесінің жаңғыруы, санасы, түсінігі жаңа өзгерістерді саралап, дұрыс қабылдай білуінде. Рухани жаңғыру бастауын бүгін алған мәселе емес. Бұл бағытта атқарылып жатқан жұмыстар да аз емес.Елбасымыздың осы жылғы еліміздегі рухани жаңғырудың тұжырым - дамалық бағдары қарапайым азамат түсінетін, баршаға ұғынықты, бай әрі ықшам тілмен жеткізілген. Оның басты мақсаты – ұлт жоспарын орындау аясында әлемнің ең озық 30 елінің қатарына кіру болып табылады. Рухани жаңғыру бағдарламасының білім саласына қатысты тұсы - келешек ұрпақты кемел білімге сусындататын үлкен мүмкіндік. «Білекті бірді, білімді мыңды жығады» деген қазақ мақалының мән - маңызы ешқашан кемімек емес. Керісінше, уақыт өтіп, заман

өзгерген сайын халық нақылының құндылығы артып келе жатыр. Өйткені алдағы дәуір - нағыз білімділердің дәуірі болмақ[1].

Қазір бәсекеден тыс қалған бірде - бір сала жоқ. Ал барлық саланың қарыштап дамып, өркендеп өсуі білім мен ғылымның даму қарқынына тәуелді. Мұны «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында ҚР Президенті Н. Назарбаев ерекше атап көрсетті: «Технологиялық революцияның беталысына қарасақ, таяу онжылдық уақытта қазіргі кәсіптердің жартысы жойылып кетеді. Экономиканың кәсіптік сипаты бұрын соңды ешбір дәуірде мұншама жедел өзгермеген. Біз бүгінгі жаңа атауды ертең - ақ ескіге айналатын, жүрісі жылдам дәуірге аяқ бастық. Бұл жағдайда кәсібін неғұрлым қиналмай, жеңіл өзгертуге қабілетті, аса білімдар адамдар ғана табысқа жетеді. Осыны түсінгендіктен, біз білімге бөлінетін бюджет шығыстарының үлесі жөнінен әлемдегі ең алдыңғы қатарлы елдердің санатына қосылып отырмыз[2].

Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді». Иә, үрейлі көрінуі мүмкін, бірақ алдағы санаулы жыл ішінде бүгінгі қолданыстағы кәсіп түрлерінің тең жартысы қажетсіз болып қалары анық. Бұл мыңдаған адамға табыс көзінен айрылу қаупін тудырады. Мұндай қатер келешегін күні бұрын болжай білген мемлекеттер үшін ғана қауіпсіз. Жеткен жетістігіне тоймай, тың бағыт, жаңа бағдар таба білген елдер ғана осы сындарлы кезеңнен сүрінбей өтеді.

Сөзімді қорытындылай келе, қазір білектінің емес, білімдінің салтанат құрған уақыты. Табысты болудың кілті – білімде. Саналы ұрпақ тәрбиелеп, білім беру - Елбасы саясатының басты және негізгі бағыттарының бірі. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап, мыңдаған жасты әлемнің маңдайалды жоғары оқу орындарында білім алуға мүмкіндік беретін Болашақ бағдарламасы жүзеге асырылуы, елімізде жоғары деңгейде бірқатар университеттердің ашылуы, зияткерлік мектептер жүйесінің қалыптасуы білім беру саласындағы жетістіктің нақты көрсеткіші бола алады.

Елдің жарқын болашағы білімді жастардың қолында. Осы тұрғыда ұстаздарға қойылатын талап та жоғарылады. Бүгінгі ұстаз шәкіртіне ғылым негіздерінен мәлімет беріп қана қоймай, алған білімін шынайы өмірмен ұштастырып, оны дүниежүзілік білім, ақпарат, экономика кеңістігіне шығуға, яғни қатаң бәсеке жағдайында өмір сүруге тәрбиелеуі керек. Ол нағыз ұстаздың ғана қолынан келеді.

Ел дамуы білім мен бірлікте. Елбасы Н. Ә. Назарбаев айтқандай: Қазақстанның бүгіні мен болашағы – халқымыздың ынтымақ – бірлігінде, ырыс – құтты тірлігінде. Бізге керегі бірлік пен ұлтаралық татулық. Бірлік бар жерде тірлік бар, даму бар. Қонақжай халқымыз қай кезде де тілің басқа, дінің басқа деп алалап, өзектен теппеген. Керісінше, өзгені өзіндей көріп, төрінен орын берген[3].

Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру атты бағдарламалық мақаласындағы мәселелердің барлығы дер уақытында және барынша тиімді жүзеге асуына әр біріміздің өз міндетіміз бар екенін түсінеміз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Ж.З.Әділбекова «Білім беру үрдісіне жаңа технологияларды енгізу».
2. Білім технологиялары, 2012 ж.
3. Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы, 12 сәуір, 2017ж.

ҚР ҚАРУЛЫ КҮШТЕРІНІҢ ӘСКЕРИ-ТАРИХИ МУЗЕЙІ

Байискакова К.А., оқытушы

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Мақалада Музейдің рухани жаңғыруда алатын орны, соның ішінде ҚР Қарулы Күштерінің Әскери-тарихи музейінің залдары мен ондағы экспонаттары қарастырылған.

Түйінді сөздер: рухани жаңғыру, музей, археологиялық қазбалар, идеология, ескерткіш

«Рухани жаңғыру» бағдарламасы, бұл – шын мәнінде, ұлттық деңгейдегі ауқымды жоба. Ол қоғам тіршілігінің барлық саласын қамтитындығымен бірегей. Оны қазіргі кезеңдегі және ұзақ мерзімді перспективадағы қазақстандық қоғам дамуының өзіндік идеологиялық платформасы деп батыл айтуға болады. Қоғамдық сананың жаңаруы ортақ әлеуметтік кеңістікте өмір сүріп жатқан халықтың қажеттіліктерімен тікелей байланысты. Бұл ретте, Қазақстан азаматтарының қоғамдық санасының мазмұны олардың мүдделерімен, идеяларымен, құндылықтарымен тығыз байланысып, мәдениет, мінез-құлық тәжірибесі, салт-дәстүр, ғылым, адамгершілік императивін қоса алғандағы рухани негіздерге арқа сүйейді.

Музей жалпы адамзат баласының өмірінде және рухани мәдениетті танытуда, зерттеу мен насихаттауда үлкен рөл атқарады. Әсіресе, ұлттық, мәдени, азаматтық, әскери, еңбек жетістіктерін, әдет-ғұрып, салт-дәстүрдің ерекшеліктерін оқып үйренуге оның көмегі зор. Музей – табиғи-тарихи, материалдық және рухани мәдениеттің ескерткіштерін, ағартушылық және дәріптеу қызметіндегі ескерткіш заттарды жинау, тану, сақтау және пайдалану ісімен айналысатын мекеме[1].

Музей – әр халықтың барлық уақыттағы тарихи-мәдени байлығы жинақталған ең үлкен рухани орталық. Қазіргі заманғы музейлер озық технологиялармен жабдықталған. Келушілерге жаңа жабдықтардың көмегімен көне деректер туралы барлық ақпаратты беру үшін бүкіл жағдай жасалған.

Келушілерге жаңа жабдықтардың көмегімен көне деректер туралы барлық ақпаратты беру үшін бүкіл жағдай жасалған. Астана қаласының қонақтары мен тұрғындары қолөнершілер қаласын, барабаншылардың орасан зор шоуын, құрметті қарауылдың попурилері мен дефилесін, десантшылардың қоян-қолтық күрестерін және көптеген қызықты жайтарды тамашалай алады[2].

Бүгінгі күні музейдің қорында барлығы 6 000 экспонат бар. Келушілерге музейдегі егеменді ел болып қалыптасқан Қазақстанның қару-жарақ үлгілерінің дамуы, өткен ғасырдағы соғыс қару-жарақтары және әскери техникалардың экспонаттарын көрсетуде. Бұл жердегі әр заттың өзіндік ерекшелігі бар – жәдігерлер бірнеше залға орналастырылған: олар – Қазақстан Қарулы Күштерінің залы, Мерзімді көрмелер залы, Ежелгі дәуір – XIX ғасыр залы, XX ғасырдағы әскери тарих залы, XX-XXI ғасырлардағы қару-жарақ залы, Бейнелеу өнері залы, сондай-ақ, «Қазақстан әскери ісінің тарихы» атриумы.

Еліміздің тарихындағы тұңғыш Қазақстан Республикасы Қарулы күштерінің Әскери-тарихи музейі 2015 жылдың 1 желтоқсанында ашылған. Бұл жерде қазақ халқының батырлық жылнамасы болып табылатын барлық жәдігерлер жинақталған.

Музей 2000 жылы Президент Н. Назарбаев идеясымен, өз қолымен сызып берген көк күмбезді, салтанатты ғимаратта орналасқан. Бірнеше қабатты қамтитын музей еліміздің жүріп өткен жолындағы әскер тарихымен және қазіргі таңдағы қарулы күштердің әлеуетін танытатын құрал-жабдықтар мен қару түрлерін көрсете алады.

Залдың бірінші қабатында орналасқан атриумның ортаңғы бөлігінде Жоғарғы Бас Қолбасшы Н. Назарбаевтың ескерткіші сомдалып, оны айнала қоршаған сақ сарбазы, ғұн көсемі, түркі-қазақ жауынгерлері мен әскербасылары және қазіргі таңдағы қазақ сарбаздарының мүсіндері тұр. Жерде кешегі күн мен бүгінгі кездің ара қатынасын сипаттайтын, әскер тарихының символикалық ишарасына толы бейне орналастырылған.

Оң жақ қанаттағы үлкен зал Тәуелсіз Қазақстан Қарулы Күштерінің залы деп аталады. Онда Президенттің 1992 жылғы 7 мамырдағы «ҚР Қарулы Күштерін құру туралы» жарлығының түпнұсқасы, басқа да аса маңызды құжаттар мен жеке папкалар қойылған. Шынылы сөрелің ішінде Жоғарғы Бас Қолбасшы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың әскери киімі, әскери шені, басқа да мұралар жинақталған. Сондай-ақ осы залда «Қазғарыш» атынан ұшқан ғарышкер Айдын Айымбетовтің ғарышта ұстаған туы мен Талғат Мұсабаевтың скафандры, Армия генералдары С. Нұрмағамбетов пен М. Алтынбаевтың жеке заттары, маңызды құжаттары мен әскери киімдері қойылған.

Екінші қабат әскери тарихтан хабардар ететін мазмұнды мұраларға толы. Тас, қола және темір дәуірінің қару-жарақтары мен құралдарын көрсететін заттардың дені қазақ жерінен табылған археологиялық қазбалар. Тарихи хронологиялық жүйемен беріліп отырған музей экспонаттары қазақ тарихының тікелей бастауларынан да көп мағлұмат береді.

Айталық, Тұмар патшайым басқарған сақ жауынгерлерінің парсы әскерін ойсырата жеңіп, патшасы Кирдің басын шабу оқиғасына орай, кейінгі Қазақ Хандығының 1729-1730 жылдардағы ұлы шайқасына орай құрастырылған диорамалардың мазмұны бай.

XX ғасырдың әскери тарихы өзінше бір әлем. Келушілер бұл музейдің коллекциялық қорынан былтыр Ұлы Отан соғысы Жеңісінің 70 жылдығы мен Қазақ хандығының 550 жылдығын мерекелеу аясында ерекше мәнге ие болған көне дәуірден қазіргі уақытқа дейін қазақ халқының әскери тарихы мен мәдени ескерткіштерін сипаттайтын сирек жәдігерлерді де тамашалай алады[3].

Алашорда әскерінің құрылуы мен соған қатысқан тарихи тұлғалардың еңбектерін баяндайтын құжаттардың дені сақталған. Туғанына 150 жылдығы ЮНЕСКО деңгейінде аталып өтілетін Алаштың көсемі Әлихан Бөкейхан мінген пәуеске Ақтоғай ауданынан арнайы алдырылып осында қойылыпты. «Алаш әскерінің маршы» мәтіні, Міржақып Дулатовтың тайжақысы бәрі де көз алдыңызда тұрады. Соғыс қаруларының жаңа түрлері көптеп шығарылып таратылған, совет әскерлерінің даңқын асырған Ұлы Отан соғысының толық картинасы топтастырылыпты. Сондай-ақ 1979-1989 жылдар аралығында совет әскерлері қатысқан Ауған соғысының тарихи шежіресі де осында. 2296 адам қатысып, 260-ы сол майданнан қайтпаған ауған сарбаздарының өшпес ерлігі ұрпақ жадында. Залдың ортасындағы мәңгілік алау осы құрметті көрсететіндей.

Үшінші қабаты бастан-аяқ соғыс құралдары мен қару-жарақтарына арналған музейдің айтары көп. Оқ-дәрілердің, жарылғыш заттар мен миналардың, тапаншалардың неше атасы мен әлемге әйгілі Калашников автоматының даму эволюциясы, мергендер мылтығынан бастап ауыр артиллерия жабдықтары, барлау мен диверсиялық құралдар, су асты атылатын қарулар мен әуе қорғаныс һәм шабуылдау құралдарының жаңа заманғы үлгілері топтастырылған.

Ең үстіңгі қабатта «Өнер залы» деп аталып, онда Қазақстан қылқалам шеберлерінің белгілі картиналары, орындалу техникасы әр түрлі: графика, майлы бояу,

қалам, қарындаш, туш, тоқыма, т.б. шығармалар көрермен назарына ұсынылған. Бейнелеу өнерінің түрлі жанрларында орындалған шығармалар негізінен қазақтың көне заманнан бергі әскери тарихының көркем шежіресіндей көз тартады.

Сонымен қатар музейдің бұл бөлімінде белгілі тарихи тұлғалардың мүсіншелері де орналастырылған[4].

Әскер тарихын білу арқылы жас ұрпақ отансүйгіштікке тәрбиеленеді, ата-баба аманатына адалдық таныта алады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Музейтану: тарих мамандықтарына арналған оқулық / Ибраева А. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2013. – 251б.

2. <https://e-history.kz/kz/publications/view/1673> Елімізде тұңғыш рет Әскери-тарихи музей ашылды

3. <https://www.mod.gov.kz> ҚР Қарулы Күштерінің әскери-тарихи музейі әлемдік музейлер акциясына қосылды

4. <https://baribar.kz> XX ғасырдың әскери тарихы туралы не білеміз?

ӘОЖ 908

БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ

Шамшеева А.С., студент

Ғылыми жетекшісі: Ш.К. Шодыраева

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Мақалада «Рухани жаңғыру» бағдарламасы яғни, рухани құндылықтың жандануына бағытталған Елбасының бағдарламалық мақаласы туралы, сонымен қатар алға қойылған негізгі бағыттар мен жоспарлар талданды.

Түйінді сөздер: рухани құндылық, бәсекеге қабілеттілік, бағдарлама

Мақсатқа жету үшін біздің санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс. Бұл саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады.

— Н.Ә.Назарбаев, «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру»

«Рухани Жаңғыру» - бұл қазақстандық рухани құндылықтың жандануына бағытталған Мемлекет басшының бағдарламалық мақаласы. Мақала ұлттық бірегейлікті сақтау, азаматтар санасының ашықтығы мен білімге баулуын дәріптеу, прагматизм, бәсекеге қабілеттілікті арттыру, қоғамдық сананың жаңғыртудың маңыздылығын алға тартады. Бұл қасиеттер заманауи қазақстандықтардың негізгі бағыты болуы қажет.

Бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық ауыз біршілікті сақтау, білім беру саласының дамуы, эволюциялық даму және сананың ашықтығы ХХІ ғасырдағы қоғам санасын жаңғыртудағы басты бағыттар екендігі, әрине бәрімізге белгілі. Ғаламдық даму үрдістері жаңа ақпараттық және коммуникациялық технологияларды белсенді қолдануда өз нәтижесін қалыптастырады, өмір ырғағы мен салтын өзгертеді, ұлттық дәстүрлер заманауи элементтермен толықтырылады. Сананы жаңғырту әр ұлтқа, соның

ішінде қоғамға өзінің оң әсерін тигізеді, және бұған тек білімнің салтанат құруы, сапалы білімге бағдарлану мен сананың ашықтығына көмектесе алады [1].

«Рухани жаңғыру» бағдарламасын іске асыру мақсатында 2017 жылғы 26 сәуірде Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Қоғамдық сананы жаңғырту бағдарламасын іске асыру жөніндегі ұлттық комиссия құрылды. Үкімет Қоғамдық сананы жаңғырту бағдарламасын іске асыру бойынша Іс-шаралар жоспарын дайындап, бекітті, өңірлік жоспарларды іске асыру бойынша Жол карталарын қалыптастырған бағдарламаларды басқарудың жобалық офистері құрылды, халықаралық тәжірибені ескере отырып Ұлттық аударма бюросының жұмысы ұйымдастырылды, жергілікті органдар үшін көшпелі әдістемелік семинарлар ұйымдастырылды. Ұлттық комиссиямен «Рухани жаңғыру» бағдарламасының 6 бағытының іске асырылуы қамтамасыз етілді.

- «Қазақ әліпбиінің латын графикасына көшуі»;
- «Жаңа гуманитарлық білім»;
- «Туған жер»;
- «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы»;
- «Жаһандағы қазақстандық мәдениет»;
- «Қазақстандағы 100 жаңа есім».

I. «Қазақ әліпбиінің латын графикасына көшуі»- Ең алғаш латын әліпбиінің негізінде жасалған жазу үлгісі 1929 жылдан 1940 жылға дейін қолданылып, кейін кириллицаға ауыстырылды. Ал 1940 жылғы 13 қарашада «Қазақ жазуын латындандырылған әліпбиден орыс графикасы негізіндегі жаңа әліпбиге көшіру туралы» заң қабылданды.

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан – 2050 Стратегиясында «2025 жылдан бастап латын әліпбиіне көшуге кірісуіміз керектігін» мәлімдеген болатын. Елбасының бұндай шешім қабылдауында үлкен саяси мән-мағына жатыр. Яғни, бұл қазіргі заманның технологиялық- коммуникациялық ортаның сондай- ақ, ХХІ ғасырдағы ғылыми және білім беру процесінің ерекшеліктеріне байланысты.[2]

II. «Жаңа гуманитарлық білім» - яғни, тарих, саясаттану, әлеуметтану, философия, психология және филология ғылымдары бойынша толыққанды білім беру. Алдағы бірнеше жылдарда гуманитарлық бағыт бойынша әлемдегі ең жақсы 100 кітапты әр тілден қазақ тіліне аударып, жастарға білім алуға барлық мүмкіндіктер жасалуда.

III. «Туған жер»- әркімнің шыр етіп жерге түскен, бауырында еңбектеп, қаз басқан қасиетті мекені, талай жанның өмір-бақи тұратын өлкесі. Бұл бағдарлама жалпыұлттық патриотизімнің нағыз өзегі. Туған жеріне деген сүйіспеншілік және оның дамуына өз үлесін қосу әрбір жанның міндеті. [3]

IV. «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы»- Әр ұлттың, әр халықтың баршаға ортақ киелі жерлері болады. Сол секілді, біздің ел ұлан-ғайыр жер мен рухани тарихқа бай. Осы бағдарлама бойынша көркем, рухани, қастерлі жерлеріміздің біртұтас желісін жасап, еліміздегі ескерткіштерді, ғимараттар мен көне қалаларды қалпына келтіру шаралары қолға алынбақ.

V. «Жаһандағы қазақстандық мәдениет»- бұл бағдарламада: отандық мәдениет пен заманауи мәдениетті ұштастыра отырып, халықаралық деңгейдегі тілдерді жетік меңгеру арқылы мәдени қазыналарымызды әлем жұртшылығына таныта білуіміз қажет.

VI. «Қазақстандағы 100 жаңа есім»- жобасы – Тәуелсіздік жылдарында табысқа жеткен, еліміздің әр өңірінде тұратын түрлі жастағы, сан алуан этнос өкілдерінің тарихы. Жобада нақты адамдардың нақты тағдырлары мен өмірбаяндары арқылы бүгінгі, заманауи Қазақстанның келбеті көрініс табады.

Қорыта айтқанда, мемлекет пен ұлт қоғамы ғасыр өткен сайын, бір орында тұрмай ғарыштап дамуда. Заман талабына сай даму, бұл жаһандық даму. Сананы жаңғырту арқылы біз көптеген мәселелерді шешіп, болашаққа жоспар құра аламыз. Соның айғағы ретінде Елбасымыз осындай бағдарламаларды жүзеге асыруды қолға алды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. www.ruh.kz
2. Егемен Қазақстан газеті. №70. 12 сәуір., 2017 ж
3. www.akorda.kz

ӘОЖ 33.338

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ: ҚАЗАҚ ЕЛІНІҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

Дүйсенбаева Н.Қ., студент

Ғылыми жетекші: А.К. Сагиндикова

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Мақалада ұлттық бірегейлікті сақтау, азаматтар санасының ашықтығы мен білімге баулуын дәріптеу, прагматизм, бәсекеге қабілеттілікті арттыру, қоғамдық сананың жаңғыртудың маңыздылығын алға тартады. Ұлттық рухы, руханияты жоғары, мәдениеті озық ел көп нәрсеге қол жеткізетіні анық және ұлттық бірегейлікті сақтау ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін қажет етеді.

Түйінді сөздер: бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлік, эволюциялық даму, прагматизм

«Рухани Жаңғыру» - қазақстандық рухани құндылықтың жандануына бағытталған, қазақ ұлтының салт-дәстүрін, өткеннен келе жатқан мұраларын пайдалана отырып өркениетті қоғам жасауға ұмтылған жоба. 2017 жылғы 12 сәуірде тұңғыш президент Н.Назарбаев «Болашаққа бағдар: қоғамдық сананы жаңғырту» атты бағдарламалық мақаласын жариялап, онда қоғамдық сананы жаңғыртудың нақты бағыттарын айқындап берген еді. Мақала ұлттық бірегейлікті сақтау, азаматтар санасының ашықтығы мен білімге баулуын дәріптеу, прагматизм, бәсекеге қабілеттілікті арттыру, қоғамдық сананың жаңғыртудың маңыздылығын алға тартады. Бұл қасиеттер заманауи қазақстандықтардың негізгі бағыты болуы қажет. «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласы «Рухани жаңғыру» бағдарламасының жалғасы ретінде қарастырылған. Бұл мақалада «Атқа міну мәдениеті», «Ұлы даланың ежелгі металлургиясы», «Аң стилі», «Алтын адам», «Түркі әлемінің бесігі», «Ұлы жібек жолы», «Қазақстан – алман мен қызғалдақты отаны» атты қазақ елінің жеті негізгі құндылықты атап көрсеткен. Бұл «Ұлт тарихындағы кеңістік пен уақыт» деген бірінші тараудың бөлімдері [1].

Жылқы – қасиетті жануар. Ол иесін танитын, өзін сондай тәкаппар ұстай білетін, жүрісі жинақы, шапса жүйрік, өзіне тән ерекшеліктерімен айқындалатын жануар. Ал осы жануарды бірінші болып біздің даламызда қолға үйретілуі, көшпелі елдің өркениетінде ойып тұрып орын алатынын мақала арқылы жеткізу, тек жылқының орны емес, сол арқылы киім үлгілерінің де пайда болғанын ескерер болсақ, қазақтың өткен тарихында нағыз мәдениеттің ошағы қалыптасқанын байқай аламыз. Тек кешегі

мәдениетін сақтаған ұлт қана бүгінгі мәдениетпен етене араласып, өзін жоғалтпай сақтап қала алады деген тұжырымға келе аламыз.

«Ата-бабаларымыз жаңа, неғұрлым берік металдар өндіру ісін дамытып, олардың жедел технологиялық ілгерілеуіне жол ашты. Қазба жұмыстары барысында табылған металл қорытатын пештер мен қолдан жасалған әшекей бұйымдары, ежелгі дәуірдің тұрмыстық заттары мен қару-жарақтары бұл туралы тереңнен сыр шертеді. Осының бәрі ежелгі замандарда біздің жеріміздегі дала өркениеті технологиялық тұрғыдан қаншалықты қарқынды дамығанын көрсетеді», – дейді Елбасы.

Мақалада көрсетіп отырғандай, «Аң стилі» феномені шынымен де әлемдік өнердегі билік белестердің бірі. Кез келген мемлекеттің қалыптасу жолында үлкен тарихи кезеңдер орын алады. Ол кезеңдердің басы ежелгі тарихқа, ежелгі адамдардың даму өркениетіне негіз болады. Ал біздің ежелгі тарихымыздың даму жолында «Аң стилінің» көрініс табуы – үлкен жетістік. Жетістік қана емес, адам мен табиғат арасындағы тығыз байланыстың бейнесі. Бұл туралы ойды тарқатып жазудың қажеті де жоқ, оны мақаладағы оймен аяқтай салған жөн: «Олардың мұрасының жарқын көрінісі, көркем болмысы мен рухани байлығының айшықты белгісі – «аң стилі» өнері. Жануарлар бейнесін тұрмыста пайдалану адам мен табиғаттың өзара байланысының символына баланып, көшпенділердің рухани бағдарын айқындап отырған».

Қазақ халқы үшін ғана емес, бүкіл әлем үшін сенсациялық жаңалық болған «Алтын адам» немесе «қазақстандық Тутан хамон» атанған жауынгердің бейнесі, ел тарихының бастауында тұрған бірегей мұра. Елбасының «Алтын адамға» жекелей тоқталуының сыры, біздің дала өркениетіндегі жауынгер халықтың тек ат үстінде шауып соғыс өнерімен ғана емес, алтын өндіру, оны балқыту жұмыстарын да жетік меңгергенін көрсетеді.

Алтын өндіру мен алтын түсінгі бүгінге дейін жоғалып кеткен жоқ. Әлі де оның құны бар. Ендеше, бұл құндылықтың бізде о бастан болғанын мақалаға арқау қылу, әлі де болсын өркениетті халықтың ұрпағы екенімізді көрсету және соны әрі қарай дамытудың алғашарты деп қабылдау керек.

Өзгенің таңсығынан бұрын, қаңсығына әуестеніп кеткен қоғамға «Түркі әлемінің бесігі» екенімізді жетізу, бізге өз тұғырымыздан тайып кетпеудің жолын көрсету деген сөз. Таққа отырудан бұрын, сол орынды сақтап қалу жауапкершілік пен арды талап ететін мәселе. Бесік – қазақ халқы үшін қасиетті ұғым. Ал түркі әлемінің бесігі болу дегеніміз үлкен құрмет, үлкен атақ. Рухани жаңғырудың мақсаты да осы құрметке лайық болу және соны сақтап қалудың ізгі жолдарын қарастыру.

Бүгінгі экономикалық қақтығыстар мен тұрақсыздықтардың орын алып жатқанын көріп отырған әрбір мемлекет өткеніне орала отырып, өздерінің кім болғанын және қандай ұлы жетістіктерге жеткенін алға тартып, дамуға бел байлады. Себебі, өткен тарихты ұмытып, жаңа белестерге шығудың арты үлкен күйреуге алып келетінін алып державалар түсінді. Ал сол алып державалармен иық тірестіре отырып, тарихымен мақтана алатын ұлттың бірі – қазақ халқы. Сауда-саттықтың нағыз тілін меңгерген ұлттардың көбі «Жібек жолы» арқылы танымал болды. Ал, аталған ұлы жолдың бойында орналасқан мемлекеттің біз екенімізді ашық айтудан қорықпаймыз. Тарихи деректер мен құжаттар оған дәлел. Ендеше, арланатын, біздің халықтың өткен ғасырда шынымен де «ұлы» болғанын айтудан қашудың қажеті жоқ. Міне, нені түсіну керекпіз, нені бағамдай отырып, қалай даму керектігіміз айқындалған жоқ па?!

«Made in Kazakhstan» брендин әлемдік деңгейде қалыптастыру – бүгінгі басты талап. Тек қандай брендті дамыту керек, мәселе осында. Мақаланы оқып отырып, сіз бен біз біздің де жартылай тістелген Apple брендінің, бүтін түрі бар екенін айғақтай

аламыз. Яғни, қазақстанның болашағы агроөнеркәсібінің арқасында әлемді жаулайтын мүмкіндікке қол жеткізе алады екен, оның бастауында алма мен қызғалдақ тұр.

«Бүгінде жер жүзінде қызғалдақтың 3 мыңнан астам түрі бар, олардың басым көпшілігі – біздің дала қызғалдағының «ұрпағы»», – деп көрсеткен Елбасының бұл сөзі шаруашылықты дамыту жолында жүрген кәсіпкерлер мен мамандар үшін таптырмас мүмкіндік

Жүрегі «елім, жерім» деп соққан әрбір қазақ азаматы тұңғыш президент Н.Ә.Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласын ықыласпен түйсіне оқығаны анық. Олай дейтінім, мақалада «Ұлттық салт-дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда, ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс» деген жолдардың астарында үлкен мағына жатыр. Шынында да рухы биік азаматтары бар елдің іргесі мәңгілік болары хақ. Қазақстан азаматтарының қоғамдық санасының мазмұны олардың мүдделерімен, идеяларымен, құндылықтарымен тығыз байланысып, мәдениет, мінез-құлық тәжірибесі, салт-дәстүр, ғылым, адамгершілік императивін қоса алғандағы рухани негіздерге арқа сүйейді. Бәсекеге қабілеттілік, прагматизм, ұлттық бірегейлікті сақтау, білімнің салтанат құруы, эволюциялық даму және сананың ашықтығы ХХІ ғасырдағы ұлттық сананы жаңғыртудағы басты бағыттар екендігі белгілі.

Елбасының халыққа Жолдауында Қазақстанның үшінші жаңғыруы басталды деп жарияланды. Мақалада «Қайта жаңғырудың екі процесі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға алып жатырмыз. Осы жұмыстарды жүзеге асыру үшін әрқайсымыздың санамыз ісімізден озып жүруі, одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс,» делінген. Шындығында ұлттық рухы, руханияты жоғары, мәдениеті озық ел көп нәрсеге қол жеткізетіні анық. Және ұлттық бірегейлікті сақтау ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін қажет етеді [1.2].

Мақалада: «Біз жаңғыру жолында бабалардан мирас болып, қанымызға сіңген, бүгінде тамырымызда бүлкілдеп жатқан ізгі қасиеттерді қайта түлетуіміз керек», – делінген.

Расында, жастайынан дін мен дәстүрімізді, тағылымды тарихымызды оқып, сусындап өскен ұрпақ теріс ағымдар мен жат мәдениеттің жетегінде кетпейді. Салт-дәстүрі мен тарихына ерекше мән берген елдің тұғыры биік, іргесі берік болмақ.

Неғұрлым тұтастыққа жету үшін елді айшықтап тұрған ұлттың танымдық, тәрбиелік маңызға бай әдет-ғұрып, салт-дәстүрлері қажет. Кез келген халықты өзінің төлтума рухани құндылықтары мен ізгі қасиеттері ғана біріктіре алады. Елбасы мақалада осы ұстанымды айқын көрсетіп берді:

«...Жаңғырған қоғамның өзінің тамыры тарихының тереңінен бастау алатын рухани коды болады...Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық кодынды сақтай білу».

Бұл – тектен тек айтыла салынған жүрек қалауы емес, бүгінгі өркениетті, озық технологиялы, жаһандық ықпалдасудан, керек десеңіз, түрлі қауіп-қатерден қорғану жолы. Осы орайда ұлтымыздың белгілі ұстазы Ахмет Байтұрсынұлының: «Қасыңнан да, досыңнан да бірдей сақтан», – деген сөзі ойға оралады. Сақтанудың басы – өзіңе қатысты рухани құндылығыңды түгендеп, кейінгіге мұра етіп қалдыру.

Әр халық ел болып ғұмыр кешуі үшін жастардың санасына ұлттық құндылықтарын сіңіріп, рухани болмысымен өмір сүруге баулиды. Елбасының осы мақалада көтерген тағы бір маңызды, өзекті мәселесі – туған жерге деген махаббат.

Президентіміз: «...Қазақ «Туған жерге туынды тік» деп бекер айтпаған. Патриотизм кіндік қаның тамған жеріңе, өскен ауылыңа, қалаң мен өңіріңе, яғни туған жеріңе деген сүйіспеншіліктен басталады. Сол себепті, Туған жерге, оның мәдениеті

мен салт-дәстүрлеріне айрықша іңкәрлікпен атсалысу – шынайы патриотизмнің маңызды көріністерінің бірі», – деп атап өтті.

Расында, өзінің туған жерінің, туған өлкесінің көркеюіне үлес қоса білген азамат бүкіл елдің игілігі үшін қызмет ете алады. Міне, патриотизм дегеніміз туған жерге деген сүйіспеншіліктен басталады

Қазақ халқы – ешқашан мәдениеттен, салт-дәстүрден, өсу мен даму жағынан кенде де, кенже қалған ұлт емес. Дәлел міне, осы мақала бола алары еді. Том-том тарихи еңбектерге, кітаптар мен мақалаларға арқау болған өзекті тақырыптардың тағылымын танытқан бұл мақаланың, оқылуы бір бөлек, ойға түйіп, әрекетке көшуі бір бөлек мәселе. Сонымен, Елбасының «рухани жаңғыру» мақаласының мәні, бүгінгі өркениетпен тең болам десең, өткеніңе үңіліп, сол кездегі бар құндылықты қайта заманауи тұрғысынан пайдаға асыру. Жоқты жонып табамын деудің қажеті жоқ, барды бағалап, барынды таныту арқылы да дамыған елдердің алдында көш бастауға мүмкіндік бар екенін анық көре алдық.

Қазақ халқының өткені – ақиқат, бүгіні – анық, болашағы – аңыз емес екенін түсінетін кез келді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Елбасы мақаласы: Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. <https://www.inform.kz/kz>,

2. Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар. <http://www.akorda.kz>,

ӘОЖ 323(045)

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА АДАМГЕРШІЛІК - РУХАНИ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ

Қадырғалиев М., студент

Ғылыми жетекшісі: Сакипова Л.Б.

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті көпсалалы колледжі, Ақтау қ.

Андатпа. Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа – адамгершілік – рухани тәрбие беру. Рухани мәселе адамның санасын күрт өзгерту, сайып келгенде, қоғам жаңғыруының ең күрделі, ең қиын саласы. Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында ұлттың алдағы кезеңдегі жүріп өтер бағытжолы айқындалған.

Түйінді сөздер: рухани жаңғыру, рухани – адамгершілік, ұлттық тәрбие, патриотизм, адамгершілік, ұлттық сана

«Жақсы мінез бен ақыл күші біріксе – бұлар
адамгершілік қасиеттер»
(Ыбырай Алтынсарин)

Елбасымыз Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы ұлттың алдағы кезеңдегі жүріп өтер айқын жолын көрсеткен тарихи құжатқа айналды. Сана сезімі биік, дүниетанымы мол, парасаттың, мәдениеттің, салт-дәстүрдің

құндылығын түсінген адамға бұл мақалада ұлттың алдағы кезеңдегі жүріп өтер бағыт жолы айқындалған. Бұл бағдарламаның халқымызға жаңа рух, жаңа серпін беретіні анық. Соның нәтижесінде, болашақта елін, жерін, халқын сүйуге қазақша тәрбиеленген нағыз қазақстандық жаңа буын пайда болады.

Қазақстан Республикасының тәуелсіз мемлекет мәртебесіне ие болуы, білім беру және мемлекеттік жастар саясаты туралы заңдардың қабылдануы жастар тәрбиесі мәселесіне жаңаша ойлаумен қарауды талап етеді. Қазақстан Республикасының орта білімді дамыту тұжырымдамасында «Тәрбие үрдісінде қазақстандық патриотизм, гуманизм, адамгершілік идеяларын қалыптастыру негізінде құру керек» деп баса көрсетті. Бала бойына адамгершілік тәрбиесін сіңіру мақсатында жалпы педагогтардың іс-тәжірибесінде қолданылып жүргені бәрімізге аян. Өздеріңізге белгілі қазіргі жаһандану үрдісінде елімізде бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу басты назарда болып отыр. Ал адамның жан қазынасын, адамгершілік болмысын қалыптастыруда кей адамдардың түрлі жағдайлармен бір-бірін түсінбеуі де сіз бен бізді толғанырады. Өйткені біз сол қоғамның ішіндеміз, яғни оның мүшесіміз. Иә, бұның бәрі шындық десек артық болмас. Бәсекеге қабілетті ұрпақты жан-жақты қылып тәрбиелеу үшін алдымен жан қазынасының негіздерінің бірі, сенімділік пен шындықтың бастауына үңілу керек шығар.

Адамгершілік адамзат қоғамының даму тарихы арқылы қалыптасып, әрбір дәуірдің өзіндік қайшылықтарымен біте қайнасып, жетіледі. Адамзат тарихында пайда болған адамгершілікке байланысты көптеген категориялар – жомарттық, шыншылдық, әділдік пен достық, ар мен намыс тағы басқалары сонау көне дәуірден басталып, күні бүгінге дейін өз мәнін жоғалтпаған. Дегенмен, бұл адамгершілік категорияларына әрбір қоғам өзінің даму процесінде оның мазмұнына көптеген өзгерістер енгізіп отырды. Айталық көне грек дәуіріндегі адамгершілік категориялары сол қоғамдағы тарихы, әлеуметтік, экономикалық процеске тығыз байланысты болып, сол заманның негізгі қозғаушы күші – құлдарды ешбір ойшыл, философ, тағы басқалары адам деп есептемеді. Сөйтіп, ол қоғамдағы қалыптасқан моральдық, адамгершілік категориялардың құлдарға ешқандай қатысы жоқ болып шықты. Одан кейінгі орта ғасырлық дәуірде де адамгершілік проблемалары дін жолымен шешіліп, құдай туралы идеологияның қолында болып, адамдарды бағындырудың құралына айналды.[1]. Ал капиталистік қоғам барлық қатынастарды заттық қатынастар арқылы шешпекші болғандықтан адамның өзі мен күші сатылатын товарға айналғандықтан адамзат қалыптастырған моральдық адамгершілік категориялар қайшылыққа ұшырады, қанаушы таптың қолындағы рухани құралдарға айналды.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «жастар саясатын іске асыру қазақстандық патриотизмді, рухани - адамгершілік мәдениетті тәрбиелеу, ұлттық сәйкестікті қалыптастыру негізінде жүзеге асырылады» делінген.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа – адамгершілік – рухани тәрбие беру. «Адамгершілікке тәрбиелеу құралы – еңбек пен ата – ана үлгісі» - деп, Ы.Алтынсарин атамыз айтқандай, құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру баланың туылған кезеңінен басталуы керек. Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз – өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен мұғалімдер шешуші роль атқарады.

Рухани – адамгершілік тәрбие – екі жақты процесс. Адамгершілікке, еңбекке тәрбиелеу күнделікті өмірде, үлкендердің қолдан келетін жұмысты ұйымдастыру барысында, ойын және оқу ісінде жоспарлы түрде іске асады. [2]

Әр халықтың болашаққа бет алған тарихи даму жолында жарық жұлдыздай болып бағыт — бағдар сілтеген, сөйтіп сол ұлттың, халықтың тарихында есімдері ерекше аталатын зор тұлғалары болатыны айқын. Есімдері мен еңбегі баршаға қымбатты, халқымыздың тұңғыш энциклопедист ғалымы Шоқан Уалиханов, ұлы данышпан ақын Абай Құнанбаев, тұңғыш ағартушы, педагог жазушы Ыбырай Алтынсарин сынды үш алып өз халқын мәдениетті халықтар қатарынан көргісі келді. Дегенмен Ыбырай Алтынсариннің өмір жолы, еңбек еткен ортасы, әлеуметтік істері өзгешелеу. Біріншіден, Ыбырай Шоқан мен Абайдың туған халқын мәдениетті халықтар қатарынан көргісі келетін арманын өз қолымен іс жүзіне асырды. Ол бұратана халықтар үшін тың үлгімен мектеп ашып, оқу құралдарын жазып, жинақтаған жаңашыл — педагог. «Көзімнің үміт еткен нұры, балам» деп басталатын атасының өсиет сөзін жастарды оқуға шақырудың, өнерге тарту мен талпындырудың ұтымды құралы ретінде пайдалана отырып, Абай атамыз бен Шоқан Уалихановтай аяулы азаматтың халқым қатардан қалмай оқыса, өнер — білімді игерсе деген арманын іске асырды. «Надан жатқан, бірақ азғындық жолға түспеген, пайдалы нәрсенің бәріне жаны құмар» халқын шын сүйген, оның болашағына шексіз сенген жігерлі күрескер Ыбырай Алтынсариннің қажырлы еңбегі арқасында 1864 жылы қазақ сахарасының төрінде балаларды өнер-білімге шақырған қоңырау үні естілді. [3] Ұлы ағартушы төл шығармалары мен аудармаларында адамдық болмыс пен жүрек тазалығын, бауырмалдық пен адалдық сияқты құндылықтарды уағыздай отырып, «Таза бұлақ» әңгімесіндегі кейіпкердің «Бойыңды таза сақта, бұлаққа қарасаң күн түссе күннің, шөп түссе шөптің сәулесін көреміз, көңілің сол реуішті сыртқа ашық көрініп тұрсын» деп, «жаңа өспірім достарын» таза мінез бен қайырлы істер істеуге шақырады.

Профессор М.Ғабдуллин өзінің "Ата-аналарға тәрбие туралы кеңес" еңбегінде "Бүгінгі жастарды ұлтжандылық рухта тәрбиелеуде ақын-жыраулардың өнеге сөздерінің белгілі мөлшерде пайдасы бар екені нақ. Мұндағы тәрбиелік мәні бар әңгімелер жастарға жат емес. Халықты сүй, халық үшін ерлік еңбек ет, ел-жұртқа қорған бол деушілік қазіргі күнде ескірген сөздер емес, қайта мағыналы, мәнді сөздер. Сондықтан бұлардың ішінен жастарымызды тәрбиелеуде әсер ететіндерін тандап алып, орнымен пайдалана білсек, нұр үстіне нұр болар еді" дейді.

Осы тұрғыдан алғанда қазақтың ұлы ойшылдарының кемеңгерлік ой-пікірлерін оқу-тәрбие ісінде орынды пайдалана отырып, оқушы-жастарды ұлтжандылыққа тәрбиелеу - әрбір тәрбиеші ұстаздық басты парызы.

Адамгершілік тәрбиесінің құрамды бөлігі - ұлтжандылық, отаншылдық (патриоттың) қасиеттер. Патриоттық сезім және ұлттық құндылықтарды құрметтеу арқылы Отанға деген сүйіспеншілік артып, оның қуатты, тәуелді болуы үшін жауапкершілікті сезіну пайда болады.

"Патриот" деген сөз, гректің *πατρις* - отан деген сөзі, ең бірінші рет 1789-1793 жылдары Француз төңкерісі кезінде қолданылды. Монархияға қарсы күресіп революцияны қорғаушыларды І.ІІ патриоттар деп атады. В.И. Даль сөздігінде: Патриот -отанын сүйіп, оның қуатын арттырушы, отаншыл - деп жазылса, басқа сөздікте "патриот-отанын сүйуші, өз халқына берілген, ол үшін жанын қиып, отан қорғау үшін ерлік көрсететін адам" - делінген.

Философия сөздігіндегі "патриотизм - Отанды сүйу, оған берілгендік, оның өткені мен болашағы үшін мақтаныш, Отан мүддесін қорғауға ұмтылу". Педагогикадағы анықтамасы: адамгершілік сапа, Отанға берілуді қажетсіну, оны сүйу және адалдық көрсету, оның даңқын сезіну, рухани байланысын сезіну, ар-намысын қорғау, қуаты мен тәуелсіздігіне іс жүзінде үлес қосу. Патриотизм ұғымына енетіндер:

- адамның туған жерін сүйіп, өз халқының тілін құрметтеуі, Отанының мүддесін қорғау, азаматтың көрсетуі және Отанға адалдықты сақтау;

- елінің әлеуметтік және мәдени салаларда жеткен жетістіктеріне мақтану;
- оның ар-намысын, еркіндігі мен тәуелсіздігін қорғау;
- өткен тарихын, халқының әдет-ғұрыптарын, салт-дәстүрлерін құрметтеу,

Отан игілігі үшін еңбек ету.

Ұлы ғұламалардың еңбектерін оқи отыра біз ұлттық тәрбиені баланы қарапайым санауға, жаттауға, оқуға, есептеуге, есте сақтауға, үйренуге қажетті ықпал ету құралы ретінде әулет дәстүрі мен тұрмыстық қарым - қатынаста қызмет етіп келгеніне көз жеткіздік. Халық тәжірибесіндегі ұлттық тәлім - тәрбиенің негізгі өзегі әдіс - тәсілдер екенін айта келе оның төмендегідей жүйесін көрсетуге болады.

1. Ақыл кеңес беру.
2. Үлгі өнеге көрсету.
3. Үйрету, көрсету.
4. Түсіндіріп оқыту, жаттықтыру.
5. Салыстыру, құлаққағыс ету.
6. Ынталандыру (аймалау, иіскеу)
7. Мадақтау «сый - сияпат көрсету, араша түсу)
8. Талап қою, ақыл айтып талап қою, сенім артып талап қою;

өтінішпен талап қою; қас - қабағымен талап қою; қолпаштау арқылы талап қою; сөгу арқылы талап қою; шарт арқылы талап қою; қорқыту арқылы талап қою.

Ұлы ғұлама Әл Фараби: «Адамға ең бірінші білім емес, рухани тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілген білім - адамзаттың қас жауы. Ол келешекте оның барлық өміріне апат әкеледі»- деген, олай болса білім мен тәрбие егіз екенін естен шығармай барынша бәсекеге қабілетті тұлғаны тәрбиелей отырып сапалы білім, саналы тәрбие беруді естен шығармайық.

Қорыта келгенде, уақыт талабынан туындап, білім беру жүйесінде болып жатқан өзгерістер баланы тәрбиелеу осы заман талабына сай үйлесімді деңгейді қайта құруды міндеттейді. Тәрбие мен оқу егіз деген сөз бар. «Тәрбие бар жерде ғана сапалы білім саналы ұрпақ болады» деген дана халқымыздың мақал сөзіне сүйенеміз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қ.Б.Сейталиев. Тәрбие теориясы. - Алматы, 1976.
2. И.А.Қайров Адамгершілікке тәрбиелеу әліппесі. Алматы, 1980.
3. Ы.Алтынсарин. Таңдамалы шығармалары
4. А.Көбесов. Әл-Фараби. -Алматы, 1971.
5. «Мектепке дейінгі білім» №5(17) қыркүйек/қазан 20
6. Т.А.Ильина. Педагогика. - Алматы, 1977.

ӘОЖ 94 (574)

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТАҢБАЛАР ЖҮЙЕСІ

Керимов Б.К., оқытушы

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Бұл мақалада қазақ және түркі халықтарының таңбалар жүйесінің зерттелу мәселелері қарастырылады. Қазақ таңбалары руларды анықтаушы белгілер

ретінде өткен дәуіріміздің басты этнографиялық қайнар көздері және тарихи ескерткіштері болып табылады.

Түйінді сөздер: Этнография, таңбалар жүйесі, генезис, пиктограмма.

Таңбалардың зерттелу тарихына келер болсақ, таңбалар туралы алғаш айтылған еңбектердің бірі – Рашид аддиннің «Жами ат-тауарихында» (жылнамалар жинағы) Өгіз ханның баласы Күн хан тұсында екі ел арасында, ру мен ру арасында жылқы дауы болмас үшін әр руға лайықты таңба үлестірілгені жазылады [1]. Осыған ұқсас мәліметтерді Әбілғазы еңбектерінен де кездестіруге болады. Алайда, қазақтар Тәуке ханның «Жеті жарғысында» таңбалар туралы айтылатын болғандықтан, (ол Т.И.Сұлтановтың пікірінше, XVIII-ғасырдың 70-інші жылдары жасаған) таңбаның шығуын кей кездері Тәуке ханға телиді.

Қазақ сахарасында ресей патшалығының әміршіл-әкімшіл жүйесі орнап, өз саясатын ішкерілей енгізу үшін халықты тану мақсатында ұйымдастырған түрлі этнографиялық экспедициялардың нәтижесінде қазақ халқының көптеген ерекшеліктері зерттеліне бастайды немесе жай ғана айтылып тіркеуден өтеді; күні бүгінге дейін құндылығы жоғары, әрі қажетті, қызығушылық туғызатын дерек болып табылатын еңбектер осы кезден бастап жазыла бастайды. А.Левшиннің айтуы бойынша: «Таңбалар сол кезде бүкіл мал мен мүліктің кімдікі екенін айыру үшін міндетті түрде салынуы керек болған».

Таңбалы жазудың түрлеріне қарай зерттей отырып, ғалымдар тайпалардың туыстық қатысын қарастырған. Мәселен, 1868-81 жылдары Жетісу облыстық мекемесінде түрлі әкімшілік қызмет атқарған, 1881-89 жылдары Жетісу облыстық соғыс губернаторының көмекшісі болған Николай Александрович Аристов түрік халықтарының, негізінен, қазақ пен қырғыз халқының ру-тайпаларының тарихынан жазып қалдырған шығармаларында өзіне дейінгі этнограф –тарихшылар Махмуд Қашқаридың «Диуани лұғат ат-түрігін», Рашид ад-диннің «Жылнамаларын», Қадырғали Қосымұлы Жалаиридің «Жами ат-тауарихын», Мұхаммед Хайдар Дулатидың «Тарихи Рашидиін», Заһираддин Бабырдың «Бабырнамасын» және орыс зерттеушілері В.Радлов, Г.Потанин, Н.Гродеков, Д.Южановтардың, т.б. ғалымдардың еңбектерін пайдаланып, әрі түсінік беріп толықтырып, шет ел зерттеушілерінің сирек ұшырасатын шығармаларына да назар аударады. Н.Аристов өзінің негізгі еңбегінде таңбаларды кейбір қазақ рулық-тайпалық бірлестіктерінің арасындағы туыстық байланыстарын дәлелдеу үшін пайдаланған. Ол: «Рулық бөліністер мен атаулар таңбалармен және ұрандарымен қоса және халықтық салт-дәстүр мен өсиеттер жазба әдебиеті жоқ көшпенділердің өз өткендерінен сақтап келген ескерткіштерін құрайды», - деп жазады. Таңбалар әлеуметтік-экономикалық қатынастарды, алдымен, мал мен жерге деген жеке меншік қатынастарын зерттеудегі дерек көзінің бірі болып табылады. Алайда, күні бүгінге дейін зерттеушілердің арасында қазақ таңбаларының қызметтік (функционалдық) ортақ немесе бірегей пікір қалыптаспады. Таңбалар рулық меншікті білдіреді деген пікірді С.М.Абрамзон да қолдайды [2].

Н.Аристов таңбаларды рулық белгі деп санаса, ал М.Вяткин және С.Л.Фукс және кейбір өзге де зерттеушілер – таңбаларды жанұя меншігінің белгісі деп санайды. Осы мәселені тереңірек қарастырып көрейік, Н.Аристов былай деп жазады: «...таңбалар дегеніміз-рулық меншіктің белгісі, «таңба» сөзінің мағынасы таңбалардың көне заманда, яғни жеке және жанұялық меншіктің болмаған кезеңде тек рулық меншік болған кезде малдардың тек белгілі бір рудың малы екенін білдіретін белгі ретінде пайда болғанын көрсетеді». Н.Аристов өзге еңбектерінде таңбалар түрік халықтарында рулық меншікті білдіретіндігін қайталайды, ол, рудың өзге де

мүліктерінде және оның мүшелерінде кездесетіндігін, «елтаңбалар», «мөрлер» және т.б. түрінде қолданатындығын қосады [3].

Таңбалардың шығу тегі және олардың қолданылуы туралы қызықты мәліметтерді Н.Гродеков та береді. Оның мәліметтері бойынша, қазақтардың арасында 92 «өзбек» руларының тізімі шыққан. Бұл тайпалар 92 ағайындылардан таралған. Олар байыған кезде, малдары араласып кете берді. Малдардың кімге тиесілі екенін айыру үшін ағайындылар өзара келісіп, 92 белгі таңбаларды ойлап шығарған... Белгілі бір жерде молаларда немесе өзге де ескерткіштерде таңбалардың кездесуі бұрын сол жерде белгілі бір рудың қонысы болғандығының айғағы. Таңбалар молалардағы есімдердің орнында және түрлі құжаттарда да кездеседі». В.В.Радловтың пікірінше, «таңба» сөзі рулық белгіні білдіреді. Таңбаны күйдіріп жылқыға басады. Торғай облысының әскери губернаторы болған Л.Ф.Баллюзек XIX ғасырдың II-жартысының басында қазақтардың қарапайым құқығы туралы (негізі қазақтар жинаған) көпшілігін сұлтан Сейдалинов берген мәлімет бойынша жинаған жинақтарын жариялайды. Онда таңбалардың малдың айырым белгісі ретінде қойылғандығын, кейде, жазу білмейтін қазақтардың қолдың орнына да өз таңбасын басатын болғандығы айтылды.

Жоғарыда айтылғандай зерттеушілердің бірқатары қазақ таңбаларын жанұя меншігінің белгісі деп санайды. Осыған байланысты Н.П.Вяткин былай деп жазады: «...жанұялық меншікті айыру қажеттілігі туды. Тәуке өз жарғысында жанұялық таңбаларды енгізу туралы міндеттейді. Таңба дегеніміз - өте ежелде рулық меншікке қойылатын рулық меншікке иероглифтік белгі. Тәукенің жанұялық таңбаларды енгізу туралы міндеттеген өсиеттің бар жоғын тексеру қиын; XVII-ғасырда қазақ таңбалары аз белгілі болған, алайда XVIII-ғасырда қазақ таңбалары рулық белгі сипатын жоя бастайды: бұл жанұя меншігінің белгісі болды. Ру таңбаларын жанұялық таңбаға айналдыру, ру таңбаларын өңдеу арқылы жасалды. Оның негізгі нобайы сақталып, кейбір детальдары өзгертілді жаңа белгілері қосылды немесе, оның қалыбы өзгертілді. Таңбаларды түрлендіру Тәукеге дейін басталды ма, жоқ, одан кейін басталды ма –ол туралы мәліметтер болмағандықтан пәлен деу қиын» [4].

Міне, кеңес үкіметіне дейінгі қазақтардың этнографиялық ерекшеліктеріне, соның ішінде таңбалар мәселесіне көңіл бөлген ғалымдардың негізгі еңбектерінің мәтіні осындай болып келеді. Ал кеңес үкіметі кезінде қазақ таңбаларын зерттеумен арнайы ешкім айналыспаса да, кейбір этнографиялық-археологиялық мақалалардың ішінде ішінара таңба туралы мәліметтер кездесіп қалады. Мұндай еңбектердің қатарына Ш.Құдайбердіұлы, М.Тынышпайұлы, В.В.Востров, М.Мұқанов, Х.Арғынбаев, В.П.Курылев, В.С.Ольховский, Қ.Өміралиев сынды зерттеуші-ғалымдардың еңбектері жатады.

Тәуелсіз Қазақстан кезеңінде де әлі табылмай отыр, осы мәселеге бет бұрған адамдар әлі де болса тереңдей алмай ат ізін салып кері қайтумен ғана шектелуде. Мұның негізгі себебі, аталмыш тақырыпқа байланысты көлемді еңбек шығаруға қажетті материалдардың жетімсіздігінде болса керек. Дегенмен де көлемі жағынан аз, тақырыптың шеңберін толық қамту мүмкіндігіне ие болмаған болса да –таңбалардың шығу тегі, ішкі мәні және қазақтарға тән таңбалар жөніндегі мәліметтерді жинақтап, өздеріне дейінгі еңбектерді салыстырып, саралап, біршама жинақты мәлімет беругі, мәселенің ішкі мәнін ашуға тырысқан кейінгі еңбектердің ішінен Б.Қожабекұлы, Ә.Әбіласан сынды зерттеушілердің еңбектерін ерекше бөліп атауға болады.

Жақсы зерттелген және құжатталған таңбалардың қатарына қазақтың Ұлы, Орта, Кіші жүз руларының таңбалары жатады. Қазақтың таңбалар жүйесінің қалыптасуы орта ғасырлар дәуіріне жатады және де олар күні бүгінге дейін сақталған. Қазақ таңбалары геометриялық, құрылымы жағынан қарапайым болып келеді; Олардың саны онша көп емес, шамамен рулардың (тайпалардың) санына тең болып келеді. Олар

коллективтік белгілер болып табылады: бір рудың барлық мүшелерінің таңбалары ортақ болып келеді. Формасы жағынан әртүрлі және табиғаты жағынан гетерогенді таңбаға ұқсас белгілі Қазақстан территориясында б.д.д. I-мыңжылдықта белгілі бола бастады; Олардың әртүрлі мақсатта пайдаланатын жеклеген керамикалық ыдыстарға күйдірілгеннен кейін немесе күйдірілгенге дейін салып отырды. Олар кейін де белгілі болды. Қазақ таңбаларының шығу тегін зерттеу барысында оларды өзге де түркі халықтарының ұқсас белгілерімен (таңбаларымен) салыстыру арқылы зерттеу кезінде кейбір назар аударалықтай жайттардың беті ашылды. Ноғайлар, қарақалпақтар, қырғыздар, алтайлықтар таңбаны рулық–тайпалық белгі есебінде салып отырды. Монғол таңбалары хронологиясы жағынан қазақтардан ерте шыққан болуы керек, және де бүгінгі күнге дейін сақталған. Олардың арасында формасы жағынан қарапайым және Орта Азияда, Қазақстанда және Қара теңіз аймақтарынан кездесетін ұқсастықтары бар түрлерінен өзге рулық–жанұялық белгілер ретінде қолданылған біршама “декоративті” түрлері кездеседі. Таңбалардың жанұялық–рулық белгі ретінде қолдану дәстүрі башқұрттар мен чуваштарда да кездеседі, олардың біршама бөлігі қазақ таңбаларына ұқсас болып келеді [5].

Таңбаларды татарлардың көбірек шоғырланған жерлерінде –Қырымда (XIII ғасырдан бастап Доврудже) және т.б. жерлерінде қолданылған; Сонымен бірге жанұялық–рулық таңбалар көбіне тігінен қойылған Құлпытастарға салынып отырды, ал хан таңбалары –теңгелерге салынды. Бұл жәйт Қазақтарға да тән.

Б.д.д. VII-ғасырларда Қытай шекарасында өмір сүрген ерте түркілердің де (соның ішінде оғыздардың да), өз таңбалары болды; Олар рулық белгі ретінде жылқыларды таңбалап отырды. Сонымен қатар, ерте түркі таңбалары руналық алфавиттің әріптерімен өзгеше болып келеді. Кейде олардың ішінде руналық әріптерге ұқсас таңбалар да кездесіп қалады. Жанұялық–рулық таңбалардың дамыған жүйесі батысқа қарай көшкен венгрлер мен болгарларда да кездеседі.

Солтүстік–батыс Сібірдің Мансыларында күні бүгінге дейін өзіндік жеке белгілері – катпостары болған. Ол тек жеке меншік белгісі ретінде ғана емес, Катпос иесінің бөтен аңшылық территориясына келгендігін куәландыратын граффит есебінде болды. Орта ғасырлар дәуірінде таңба мен таңба тә”різді белгілер бірқатар Кавказ халықтарына да тән болды: кабардиндерге, шешендерге, ингуштерге, абазиндерге, балқарларға, қарашайларға, адыгейлерге, черкестерге, абхаздарға, осетиндерге және т.б. тән болды; Олар күні бүгін де кездеседі.

Кавказдар тамғаны ең алдымен туыстық және отбасылық белгілер ретінде пайдаланған деп есептеуге болады, бірақ олардың бір бөлігі қолтаңбаның орнына жеке белгі ретінде қарастырылғанын жоққа шығара алмаймыз. Аландарда хронологиялық жағынан “сарматтық белгілер” жүйесінің даму нәтижесі болып табылатын тамғалық жүйенің болағаны жайлы шындық күдік туғызбайды.

Таңба бейнелі күрделі белгілер сасанидің Иранда да белгілі болды. Орта және Алдыңғы Азияда ежелгі кезеңде эллинизм дәуірінде кірпіштерді таңбалау үшін дамыған белгілер жүйесін пайдаланған көңіл аудартады. Орта Азия және Қазақстандағы көшпелі халықтардың кейінгі классикалық таңбаларымен ұқсастығы бар белгілердің бірқатар бөлігі Хорезмде б.д.д. IV-ғасырға сәйкес келетін кірпіштен жасалған құрылыстарда табылған.

Бірақ, белгілердің –“шебер мөрлерінің” ерте пайдалануы Алдыңғы Азияда, оның ішінде Персепольдегі бірқатар құрылыстарынан байқалған. Түрі жағынан әртүрлі белгілер, оның ішінде б.д.д. IV-V ғ.ғ. Ахеменидтік Иранға, кейінгі уақыттағы таңбаларға ұқсас белгілер жүзікке мөр ретінде салынды, әлбетте, иесінің жеке қолтаңбасының орнын ауыстырды. Біршама кейінірек б.д.д. I-мыңжылдықтың аяғында б.д. I-мыңжылдығының бірнеше жартысында Евразия далалық аймақтары мен оған

жақын орналасқан аудандарды мекендеген көптеген этно-тайпалық топтарды біріктірген сарматтық көшпенді ортада таңба бейнелі белгілер кең таралды. Солтүстік Кавказда, Солтүстік Қара теңіз маңайында, Орта Азияда қарулар, әшекейлерге ыдыстарға сиынатын заттарға архитектуралық құрылыстарға, антропоморфтық және зооморфтық балбал тастарда және т.б. жерлерде салынған әртүрлі жүздеген таңба бейнелі белгілер кездестірілген. Кейде бір бірімен жүздеген және мыңдаған шақырым алыстағы территорияларда бірқатар белгілердің өзара ұқсастығы байқалады, мұны сармат тайпаларының көшпенді өмір сүруімен, миграциясымен түсіндіруге болады. Кей жағдайларда сарматтық таңбалар ондаған, кейде жүздеген таңбалардан құралады, оларды “энциклопедиялық” деп атайды.

Шамамен осы уақыттарда көшпенді әулеттер бақылау жасайтын, Орта және Алдыңғы Азия мемлекеттерінің теңгелерінде ең алдымен Хорезмдік, кушандық және үнді – парфияндық теңгелерде таңбалар пайда болды. Бұл белгілердің «жалпы сарматтық» таңбалар мен байланысы болуы мүмкін. Осылайша, қазіргі уақытта анықталған алдыңғы азиаттардың таңба бейнелі белгілерді пайдалану уақыты б.д.д. I – мыңжылдықтың ортасына сәйкес келеді. Орталық Азияда таңбалардың пайда болуы дәлелдемесіне кейде скиф уақытындағы садақтың сүйек, қола ұштарына оюланған күрделі емес белгілерді жатқызады. Қолаға дейінгі ескерткіштерде таңбаға дейінгі белгілерді іздеу нәтижелері өте маңызды мәселе болды. Ойылып жасалған мәдени – тарихи қоғамдастығында жасалған ыдыстарда да түрлі бейнелермен пиктограммаларда кездеседі. Таңбалар жүйесінің генезисі көшпендіге қарағанда экономикалық жағынан дамыған отырықшы дүниемен байланысты; бірақ таңбалық жүйенің көшіп – қонуымен және толық немесе жартылай жазбасымен ерекшеленетін көшпенді ортадағы қызметі өте сапалы болады; таңба бейнелі белгілер жүйесі басқа ақпараттық жүйелер мен – пиктографиямен, жазбамен және т.б. бірге өмір сүре алады; түрлі белгілер жүйесі мен этно-мәдени орталарындағы таңба бейнелі белгілердің қызметі әр түрлі; түрлі белгілер жүйесіндегі белгілердің сыртқы түрі жағынан ұқсас болуы өзара байланысын сөзсіз дәлелдемейді, олардың гетерогенді болуы әбден мүмкін.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қожабекұлы Б. Тарихи таным. Алматы, 1994.
2. Құдайбердіұлы Ш. Қазақ, қырғыз һәм хандар шежіресі. Алматы, 1990; Тынышбаев М. История казахского народа. Алматы, 1993.
3. Арғынбаев Х., Востров В.В., Мұқанов М.С. Қазақ шежіресі. 2000.
4. Байпақов К.М., Подушкин А.Н. Памятники земледельческо-скотоводческой культуры Южного Казахстана (I-тыс. До н.э.) Алматы, 2007.
5. Кзласов И.Л. Рунические письменности Евразийской степи. М., 2004.

ӘОЖ 33.338

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ЭКОНОМИКАНЫ ДАМУДАҒЫ ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР

Конысбаева А.А., оқытушы

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Руханижаңғыру бағыты ұлттық экономика, аймақтардың дамуындағы жаңа мүмкіндіктері айқындайды. Сонымен қатар, әлеуметтік экономикалық

мәселелердің жақсаруына әсер етіп қана қоймай, елдің тұрмыс тіршілігінің дамуына жаңа серпін береді.

Түйінді сөздер: рухани жаңғыру, экономикалық әлуметтік даму, аймақтық дамыту жағдайы, жаңа мүмкіндіктер.

Рухани жаңғыру ұлттық сананың оң бағытын қиыннан қиыстырып, келістіре алатын құдіретімен маңызды, ол тарлан тарихтың, жасампаз бүгінгі күні мен жарқын болашақтың көкжиектерін үйлесімді сабақтастыратын ұлт жадының тұғырнамасы. Әлемде бағыты әлі бұлыңғыр, жаңа тарихи кезең басталуда. Күн санап өзгеріп жатқан дүбірлі дүниеде сана-сезім мен дүниетанымға әбден сіңіп қалған таптаурын қағидалардан арылу арқылы, көш басындағы елдермен терезе теңеп, иық түйістіру мүмкін болары анық. Өзгеру үшін өзін мықтап қолға алып, заман ағымына икемделу арқылы жаңа дәуірдің жағымды жақтарын бойына сіңіру қажеттігі айқындала түсуде.

Қазіргі таңда жеке адам ғана емес, тұтас халықтың өзі бәсекелік қабілетін арттырса ғана табысқа жетуге мүмкіндік алады. Бәсекелік қабілет - ұлттың аймақтық немесе жаһандық нарықта бағасы немесе сапасы жөнінен өзгелерден ұтымды дүние ұсына алуы. Бұл материалдық өнім ғана емес, сонымен бірге, білім, қызмет, зияткерлік өнім немесе сапалы еңбек ресурстары болуы мүмкін екендігі де болашаққа бағдарда айқын қарастырылып өтіледі. Жаңа жаһандық үрдістер ешкімнен сұрамай, есік қақпастан бірден төрге озды. Сондықтан, заманға сәйкес жаңғыру міндеті барлық мемлекеттердің алдында тұр. Сондықтан, заман сынағына лайықты төтеп беруге қажетті нақты жобаларды жүзеге асыруды да талап етеді деп қарастырылған [1].

Қазақстандық даму үлгісінде әлемдегі ең алдыңғы қатарлы 30 мемлекеттің қатарына қосылу жағдайы қарастырылады, осы мақсатқа қарай табандылықпен ілгерілеу көзделіп және бұл ел экономикасының көптеген салаларына жаңа серпілістер әкелетіндігі күтіледі.

Экономиканы жаппай цифрландыру тұтас саланың жойылуына және мүлде жаңа саланың пайда болуына алып келеді. Қазіргі болып жатқан ұлы өзгерістер – әрі тарихи сын-қатер, әрібір берілетін жаңа мүмкіндік деп күтіледі. Қазіргі кезде көптеген елдер осындай міндетті орындауға ұмтылуда. Өсімнің жаңа моделіне көшу тәсілі әр елде әр түрлі бағыттарды таңдау арқылы бағытталуда. Цифрлы технологияны қолдану арқылы құрылатын жаңа индустрияларды өркендету ұстанымы. Бұл – маңызды кешенді міндет болуда. Елдегі 3D-принтинг, онлайн-сауда, мобильді банкинг, цифрлық қызмет көрсету секілді денсаулық сақтау, білім беру ісінде қолданылатын және басқа да перспективалы салаларды дамыту, жаңа салаларға өз мүмкіндіктерін ашуда. Бұл индустриялар қазірдің өзінде дамыған елдердің экономикасының құрылымын өзгертіп, дәстүрлі салаларға жаңа сапа дарытты. Коммуникацияның дамуы мен оптикалық-талшықты инфрақұрылымға жаппай қолжетімділікті де қамтамасыз ету көзделген.

Цифрлы индустрияны дамыту басқа барлық салаларға серпін береді. Сондықтан IT саласын дамыту мәселесін ерекше қадағалау қарастырылуда. Төртінші өнеркәсіптік революция элементтерін жаппай енгізу қажеттілігі қарастырылған. Яғни, автоматтандыру, роботтандыру, жасанды интеллект, «ауқымды мәліметтер» алмасу, тағы басқа салаларды қолдау көзделген [2].

«Нұрлы жер» тұрғын үй бағдарламасы іске асырыла бастайды. Ол аса маңызды міндетті орындауға – алдағы 15 жылда 1,5 миллион отбасын тұрғын үймен қамтамасыз етуге бағытталған. Бағдарламада тұрғын үй нарығын дамытудың кешенді шаралары көрініс тапқан. Соның бірі – «Даму» акционерлік қоғамы арқылы мемлекеттің субсидия беруі есебінен құрылыс салушылар үшін банк несиесін арзандату. Тұрғындар үшін «Қазақстан ипотекалық компаниясы» акционерлік қоғамы арқылы банктер беретін ипотекалық несиені субсидиялау жүзеге асырылады. «Тұрғын үй құрылыс жинақ

банкi» салымшылары үшін несиелік тұрғын үй салу жалғасатын болады. Халықтың әлеуметтік әлсіз топтары үшін сатып алу құқығынсыз арендалық тұрғын үй бөлу ісін дамыта беретін болады. Жаппай тұрғын үй құрылысы үшін жергілікті тиісті жер телімдерін бөлу қарастырылған. Бұл үшін мемлекет қажетті инфрақұрылым тұрғысынан көмек көрсетеді. Үлкен қалалардың іргелес орналасқан елді мекендерімен көлік байланысын дамыту жөнінде шаралар қабылдау қажеттігінде қарастырылған. Урбанизация мәселесінде құрылыс секторын дамыту қажеттігінде қарастырылады. Ол отандық экономиканың толыққанды драйверіне айналуын көздейді.

Қазақстан Республикасындағы жеке құрылыс салушылармен тұрғын үйлерді пайдалануға беру серпінділігі

Атауы	015	016	017
Жеке құрылыс салушылармен пайдалануға берілген тұрғын ғимараттардың жалпы алаңы, мың шаршы метр	400	201	322
Жеке құрылыс салушылар пайдалануға берген тұрғын ғимараттардың жалпы алаңының нақты көлем индексі, %	16,2	18,2	3,1
Ескертпе: http://stat.gov.kz ақпараттары негізінде құрастырылған			

Кестеден, соңғы жылдары құрылыс салу көлемі өсу қарқынға ие болып отырғандығын көруге болады, жеке құрылыс салушылардың арасында нарық жағдайына қарамастан сала бойынша өсім байқалады. Сонымен қатар, бұған мемлекеттік бағдарламалар және қаржы инструменттерінің өз әсерін тигізген. Өмір сүру деңгейі мен сапасын жақсарту мақсатында жеке капиталды тартуға және мемлекет тарапынан тұрғын үй құрылысын тікелей қаржыландыруды азайтуға бағытталған халыққа арналған жаңа тұрғын үйдің қолжетімділігі арқылы «Нұрлы жер» және жаңа ипотекалық «7–20–25» бағдарламалар шеңберінде аймақтарда қолайлы және жайлы өмір сүру жағдайларын қалыптастыру бойынша шаралар жалғасатын болады [3].

Тұрғын үй құрылысына салынған инвестициялар
(қаңтар-қазан 2018 жыл)

Атауы	млн. теңге	2017 жылғы қаңтар-қазанға %-бен
Қазақстан Республикасы	913 203	116,4
Ақмола	45 624	131,1
Ақтөбе	53 312	98,9
Алматы	88 386	143,5
Атырау	37 825	100,8
Батыс Қазақстан	35 034	96,1
Жамбыл	29 753	136,1
Қарағанды	35 717	85,3
Қостанай	26 066	112,2
Қызылорда	28 491	98,9
Маңғыстау	61 025	102,0
Павлодар	16 793	119,4
Солтүстік Қазақстан	13 649	113,9

Түркістан	30 478	166,4
ШығысҚазақстан	24 684	119,8
Астана қаласы	218 236	103,7
Алматы қаласы	145 939	139,1
Шымкент қаласы	22 191	122,5
Ескертпе: http://stat.gov.kz ақпараттары негізінде құрастырылған		

Жол, тұрғын үй және басқа да инфрақұрылым құрылысына инвестиция сала отырып, елде қалалардың ұзақ жылдарға дейін сыртқы және технологиялық келбетін айқындау қажеттігі айқындалған. Сондықтан құрылысқа да, құрылыс материалдарын өндіру саласына да жаңа технологияларды енгізу көзделеді, ол үшін жақсы мүмкіндіктер бар екендігі айқындалған[4].

Ал, халықаралық тәжірибелерге сүйенсек, «Smart city» жобасы әлемнің 2500 қаласына енгізілді. Соның арқасында олардың көптеген қалалары дамып, тұрғындары жайлы өмірге қол жеткізді. Сонымен қатар, жол-көлік апаттарының алдын алу мақсатында зияткерлік көліктік жүйесі қалыптасқан және ақылды автотұрақтары бар. Сингапурда көлік кептелісі атымен жоқ. Олар оған «Ақылды қала» жобасы аясында қол жеткізген. Онда әр көлікке арнайы орнатылған қондырғыға «кэш-карта» (In-Vehicle Unit) салынады. Қала қақпасына (ERP) кірер алдында картадан автоматты түрде тарифпен есептелген жолақысы алынады. Сингапурлық «ақылды жол» жүйесі көлік қозғалысын реттеуде тиімділігін дәлелдеді. Сондай-ақ, цифрландыру аясында электронды сауда жүйесін дамытып, ашық және жариялы үкіметтің қызметін қалыптастыра алған болатын.

Сан-Францискода «ақылды қала» жобасының арқасында қоғамдық көлік пен тұрғын үй шаруашылығы реттелген, көлікті және тұрғын үй шаруашылығы жұмысын қадағалап, бақылайтын 60-тан астам компьютерлік бағдарлама енгізілген.

«Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» бойынша елде заманауи технологиялар жылдам өсіп келе жатқан мегаполистер мәселелерін тиімді шешуге қолға алынуда. Астана қаласының тәжірибесі негізінде «Смарт Сити» «эталонды» стандартын қалыптастырып, Қазақстан қалалары арасында озық тәжірибені таратуды және тәжірибе алмасу ісін бастау көзделген[5].

Жобалар мемлекеттік-жекешелік әріптестік, ақпараттандырудың сервистік моделі, бюджеттік қаржыландыру және жеке инвестициялар шеңберінде жүзеге асырылатын болады. Сонымен қатар жобаларды бенчмаркингті пайдалану, яғни үздік әлемдік және отандық тәжірибеге бағдарлау арқылы жүзеге асыру жоспарланады[6].

ӘДЕБИЕТТЕР

1. <https://www.inform.kz/kz>, Елбасы мақаласы: Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру.
2. <http://finanses-pavlodar.gov.kz>
3. <http://www.minfin.gov.kz>, Қазақстан республикасының 2019 – 2023 жылдарға арналған даму болжамы
4. <http://www.akorda.kz>, Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2017 жылғы 31 қаңтар
5. <https://digitalkz.kz>, «SMART CITY» – БОЛАШАҚТЫҢ ҚАЛАСЫ
6. <https://overview.aifc.kz/kaz>.

МЕНИҢ КІШКЕНТАЙ ОТАНЫМНЫҢ ТАРИХЫ

Серікбаева Ә., студент

Ғылыми жетекші: Сатанбаева А.Ө.

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Қазақ «Туған жерге туынды тік» деп бекер айтпаған. Патриотизм кіндік қаның тамған жеріңе, өскен ауылыңа, қалаң мен өңіріңе, яғни туған жеріңе деген сүйіспеншіліктен басталады.

Түйінді сөздер: Маңғыстау, тарих, Таушық, экономика, рухани жаңғыру, зерттеу, туған өлке, экономика.

«Таушығым жайлы айтайын бүгін ойымды,
Шалқып бір өскен шартарап жолдың бойында.
Тағдырың жатыр,
Тарихың жатыр Маңғыстау,
Таушықтың тарғыл төбесі менен ойында
Сен десем Таушық,

Төгілер нұр боп сезімде», - деп жергілікті ақын Мұса Сегізбай жырлағандайменің туған жерім Таушық ауылының тарихы терең, байлығы мол, ырыздығын төрт түліктің төресі түйе шаруашылығын дамытып отырған ауыл.

Туған жердің әрбір сайы мен қырқасы, тауы мен өзені тарихтан сыр шертеді. Әрбір жер атауының төркіні туралы талай-талай аңыздар мен әңгімелер бар. Әрбір өлкенің халқына суықта пана, ыстықта сая болған, есімдері ел есінде сақталған біртуар перзенттері бар. Осының бәрін жас ұрпақ біліп өсуге тиіс. Басқа аймақтарға көшіп кетсе де туған жерлерін ұмытпай, оған қамқорлық жасағысы келген кәсіпкерлерді, шенеуніктерді, зиялы қауым өкілдері мен жастарды ұйымдастырып, қолдау керек. Бұл – қалыпты және шынайы патриоттық сезім, ол әркімде болуы мүмкін. Оған тыйым салмай, керісінше, ынталандыру керек.

Туған жерге деген сүйіспеншілік Туған елге – Қазақстанға деген патриоттық сезімге ұласады. Әрбір халықтың, әрбір өркениеттің баршаға ортақ қасиетті жерлері болады, оны сол халықтың әрбір азаматы біледі.

Бұл – рухани дәстүрдің басты негіздерінің бірі. Біз – ұлан-ғайыр жері мен аса бай рухани тарихы бар елміз. Ұлы Даланың көз жеткізгісіз кең-байтақ аумағы тарихта түрлі рөл атқарған. Бірақ, осынау рухани географиялық белдеуді мекен еткен халықтың тонның ішкі бауындай байланысы ешқашан үзілмеген.

Таушық ауылының аталу себебі ауыл кішкентай таулармен қоршалған, сондықтан Таушық деп аталған. Шынында атына заты сай туған ауылымды кішкене таулар қоршап тұр. Географиялық орналасуы аудан орталығы Форт-Шевченко қаласынан шығысқа қарай 95 км жерде, ал Ақтау – Қаражанбас – Қаламқас тас жолына 8 км батысқа қарай орналасқан.

Таушық – Маңғыстау облысы Түпқараған ауданында орналасқан киелі шаңырақ, құтты мекен. 1966 жылы Шетпе елді-мекеніне темір жол келуіне байланысты көшірілген. Сол сәттен 1979 жылға дейін Таушық ауылы құлдырау кезеңді бастан кешті. Себебі халық күнелтіс іздеп Шетпеге үдере көшкен. Соғыстан кейін ауылда мектеп, кірпіш зауыты және шахталар халық игілігіне қызмет етті. Ауылымыздағы қара шаңырақ атанған Шахта орта мектебі 1939 жылы құрылып, талай дарабоздарды

тәрбиелеп, білім беріп қияға ұшырған білім ордасы. Шахта мектебінен атақты тұлғалар білім алған, атап айтар болсам Қиынов Ләззат, Әбіш Кекілбаев, Нұн Жұбаев, Торғай Шоңқалов, Әмин Тұяқов сынды майталман спортшы, заңғар жазушы, ғалым докторлар, алғашқы математиктер оқыған. Қазіргі таңда заман талабына сай жабдықталған мектеп бар және шәкірттері аудандық, республикалық, халықаралық сайыстар мен ғылыми жұмыстардың, спорт сайыстарының жүлдегерлері.

Таушық ауылы таулы жер климаты ерекше, жазы ыстық, қысы суық, жауын-шашын аз түседі және жері құрғақ болып келеді. Ауылымызда су жүйесі ауылды толық қамтыған және ауыл адамдарының тал егіп көгалдандыру жұмыстарын жүргізуге толық мүмкіндік жасалған. Ауыл балалары түгел балабақшамен қаматамасыз етілген. Балалардың бос уақытын тиімді пайдалану үшін салауатты өмір талабына сай жасақталған спорт кешені, футбол алаңы қазіргі таңда халық игілігіне пайдаланылып отыр. Спорт кешенінде әр түрлі бағыттағы спорт үйірмелері жұмыс жасайды.

1993 жылдан бастап ауылымызда тас көмір қайтадан өндіріле бастады. Таушықта бұрынғы «Жаңажол» түйе кеңшарының негізінде шұбат өндірумен айналысатын шаруа қожалығы құрылды. Шығыс жағынан 4 км жерден Ақтау – Қаражанбас – Қаламқас мұнай құбыры өтеді және мұнай айдау станциясы орналасқан.

Әрбір ауылдың немесе елді мекеннің ерекше керемет жерлері болады. Таушық ауылының көруге тұрарлық 7 кереметін былайша іріктеп алдым.

№1- керемет – «Шақпақ Ата» жерасты мешіті. Таушықтан 25 км қашықтықта, Сартас шығанағына жақын, жұртшылыққа кеңінен белгілі тарихи нысан. Мешіттің батыс жағында Шақпақ атаның атымен аталатын қорым (XIVғ.) бар. Қорымның оңтүстік-батыс жағында ортағасырлық (XIII-XVIIғғ.) түркімен ескерткіштері – қойтастар, сандықтастар, тас қоршаулар сақталған. Солтүстік жағында XVIII-XIX ғасырларға жататын қазақ ескерткіштері – сағанатамдар, құлпытастар мен тас қоршаулар бар. Мұнда адай тайпасының бірқатар белгілі адамдары жерленген. Шақпақ ата қорымында Бектеміс Ержан хазіреттің кесенесі де (XXғ.) салынған. Жер асты мешіті 1982 жылы республикалық дәрежеде мемлекеттік қорғауға алынды.

№2 - керемет – «Үйтолы» жерасты мешіті, ауылдан 2 км қашықтықта. Мешіт 4 бөлмеден және дәлізден тұрады. Бөлмелердің ұзындығы 3,3м, ені 3,5м мешіттің жалпы биіктігі 7м. Үйтолы осы мешітте бала оқытқан.

№3 - керемет – Қапы, ұзындығы 20 км шамасында, Таушық алқабын Каспий теңізімен жалғастырып жатқан бұралаң, бұрылыстары, карст үңгірлері көп терең каньон. Осы каньон бойында «Елбасқан» деген опырылып құлаған үлкен жартастар бар.

№4 - керемет – Каспий теңізінің жағалауындағы Сартас шығанағы. Ол – тайыз сулы, құм, қайырлы тамаша жағажай, демалыс орны. Аймақтық туризмнің белгілі нысаны болуға сұранып-ақ тұрған керемет жер.

№5 - керемет – «Үшауыз» тауарлық аңғары. Ол кең алқапты шұрайлы жайылыс жер. Үш жақтан келіп құйылған қарғын су осы арада қосылып, жөңкіліп Каспий теңізіне құяды.

№6 - керемет – «Таушық» ЖШС-нің аумағындағы «Азаттық», «Тыныштық», «Ақмая», «Ақмоншақ» атты мүсін ескерткіштер. Мұның бәрі ауылдың тарихын әйгілеп тұрған тәрбиелік мәні зор символдық нысандар.

№7 - керемет – «Ембі» үстірті, Шығысы чинкпен қоршалған, батысы бірте-бірте аласарып, жазыққа ұласып жатқан үстірт. Жазы шыбынсыз өтетін, малы шығынсыз өсетін шұрайлы қоныс, жаз жайлау.

Қазақстан қазір жаңғыру кезеңін артқа тастап жаңа кезеңге аяқ басты, дәл осы белес жаңа замандағы, жаңа Қазақстанның орнын анықтайды, еліміздің ендігі міндеті егемендік жылдары қол жеткізгеннің барлығын сақтап XXI ғасырда орнықты дамуды

жалғастыру керек екенін айтқан болатын, яғни басты мақсат 2050 жылға қарай мемлекеттің дамыған экономикасының және жалпыға ортақ еңбектің негізінде берекелі қоғам құру деп елбасымыз айтқандай біз көздеген мақсатымызға міндетті түрде жетеміз. Аңсарлы азаматтығымызбен тәу етер тәуелсіздігіміз баянды болғай. Біз жастар «келешектің қожайыны» ауылымызды көркейтуге өз үлесімізді қосуға міндеттіміз.

Таушық ауылы 2017жылы «Үлгілі ауыл» номинациясымен марапатталды. Ауылына қарап азаматын таны деген ауыл азаматтарының арқасы деп білемін. Ауыл әкімі Әзірбаев Шалқар жаста болса бас болып ауылымыздың өсіп өркендеуі үшін жан аянбай қызмет жасап келеді. Ауылымыздың үлгілі ауыл атануы осындай басшымыздың, ауыл түлектерінің ауылына, туған жеріне деген сүйіспеншілігі деп білемін. Мұндай сауапты істер біз үшін үлгі өнеге және де мен Таушық ауылында туылып, осы ауылда өскенімді мақтан етемін.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Сегізбаев М., «Ауылымда ізі жатыр ұлылардың»
2. Кекілбаев Ә., «Маңғыстау энциклопедиясы»
3. Байекеев Б., «Өскен орда»

ӘОЖ 930.23

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ЕРТЕҢІМІЗДІҢ КЕПІЛІ

Ондаганов М., студент

Ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Күллі жер жүзі біздің көз алдымызда өзгеруде. Күн санап өзгеріп жатқан дүбірлі дүниеде сана-сезіміміз бен дүниетанымымызға әбден сіңіп қалған талап қағидалардан арылмасақ, көш басындағы елдермен тереземізді теңеп, иық түйістіру мүмкін емес. Өзгеру үшін өзімізді мықтап қолға алып, заман ағымына икемделу арқылы жаңа дәуірдің ағымды жақтарын бойға сіңіруіміз керек.

Түйінді сөздер: бүгінгі заман, тәрбие, сана, білім, бәсекелік қабілет, прагматизм, ұлттық бірегейлік.

XX ғасырдағы батыстық жаңғыру үлгісінің бүгінгі заманның болмысына сай келмеуінің сыры неде? Меніңше, басты кемшілігі – олардың өздеріне ғана тән қалыбы мен тәжірибесін басқа халықтар мен өркениеттердің ерекшеліктерін ескермей, бәріне жаппай еріксіз таңуында. Әжептәуір жаңғырған қоғамның өзінің тамыры тарихының тереңінен бастау алатын рухани коды болады. Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты сол ұлттық кодыңды сақтай білу [1]. Онсыз жаңғыру дегеніңіздің құр жаңғырыққа айналуы оп-оңай. Бірақ, ұлттық кодымызды сақтаймын деп бойыңдағы жақсы мен жаманның бәрін, яғни болашаққа сенімді нығайтып, алға бастайтын қасиеттерді де, кері тартып тұратын, аяқтан шалатын әдеттерді де ұлттық сананың аясында қоюға болмайтыны айдан анық. Бұл ретте, тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағытын атап өтер едім [2].

- Бәсекелік қабілет. Қазіргі таңда жеке адам ғана емес, тұтас халықтың өзі бәсекелік қабілетін арттырса ғана табысқа жетуге мүмкіндік алады. Бәсекелік қабілет дегеніміз – ұлттың аймақтық немесе жаһандық нарықта бағасы, я болмаса сапасы

жөнінен өзгелерден ұтымды дүние ұсына алуы. Бұл материалдық өнім ғана емес, сонымен бірге, білім, қызмет, зияткерлік өнім немесе сапалы еңбек ресурстары болуы мүмкін. Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады. Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы.

- Прагматизм. Прагматизм – өзіңнің ұлттық және жеке байлығыңды нақты білу, оны үнемді пайдаланып, соған сәйкес болашағыңды жоспарлай алу, ысырапшылдық пен астамшылыққа, даңғойлық пен кердеңдікке жол бермеу деген сөз. Қазіргі қоғамда шынайы мәдениеттің белгісі орынсыз сән-салтанат емес. Керісінше, ұстамдылық, қанағатшылдық пен қарапайымдылық, үнемшілдік пен орынды пайдалану көргенділікті көрсетеді. Нақты мақсатқа жетуге, білім алуға, саламатты өмір салтын ұстануға, кәсіби тұрғыдан жетілуге басымдық бере отырып, осы жолда әр нәрсені ұтымды пайдалану – мінез-құлықтың прагматизмі деген осы. Бұл – заманауи әлемдегі бірден-бір табысты үлгі. Ұлт немесе жеке адам нақты бір межеге бет түзеп, соған мақсатты түрде ұмтылмаса, ертең іске аспақ түгілі, елді құрдымға бастайтын популистік идеологиялар пайда болады. Бүгінде радикалды идеологиялар ғасыры келмекке кетті. Енді айқын, түсінікті және болашаққа жіті көз тіккен бағдарлар керек.

Адамның да, тұтас ұлттың да нақты мақсатқа жетуін көздейтін осындай бағдарлар ғана дамудың көгіне темірқазық бола алады. Ең бастысы, олар елдің мүмкіндіктері мен шама-шарқын мұқият ескеруге тиіс. Яғни, реализм мен прагматизм ғана таяу онжылдықтардың ұраны болуға жарайды.

- Ұлттық бірегейлікті сақтау. Ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді. Оның екі қыры бар. Біріншіден, ұлттық сана-сезімнің көкжиегін кеңейту. Екіншіден, ұлттық болмыстың өзегін сақтай отырып, оның бірқатар сипаттарын өзгерту. Ұлттық салт-дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс. Абайдың даналығы, Әуезовтің ғұламалығы, Жамбылдың жырлары мен Құрманғазының күйлері, ғасырлар қойнауынан жеткен бабалар үні бұлар біздің рухани мәдениетіміздің бір парасы ғана. Сонымен бірге, жаңғыру ұғымының өзі мейлінше көнерген, жаһандық әлеммен қабыспайтын кейбір дағдылар мен әдеттерден арылу дегенді білдіреді. Бастысы ұлттық код, ұлттық мәдениет сақталмаса, ешқандай жаңғыру болмайды.

- Білімнің салтанат құруы. Білімді, көзі ашық, көкірегі ояу болуға ұмтылу – біздің қанымызда бар қасиет. Қазіргі таңда білім алу деңгейін арттыру және тәжірибе алмасу басты жоспарлардың бірі, эл экономикасын көтеру үшін білікті мамандар даярлау оларға қолдау көрсету мемлекет тарапынан жүзеге асырылуы тиіс міндеттер болып есептеледі.

Экономиканың кәсіптік сипаты бұрын-соңды ешбір дәуірде мұншама жедел өзгермеген. Біз бүгінгі жаңа атаулы ертең-ақ ескіге айналатын, жүрісі жылдам дәуірге аяқ бастық. Бұл жағдайда кәсібін неғұрлым қиналмай, жеңіл өзгертуге қабілетті, аса білімдар адамдар ғана табысқа жетеді. Осыны бек түсінгендіктен, біз білімге бөлінетін бюджет шығыстарының үлесі жөнінен әлемдегі ең алдыңғы қатарлы елдердің санатына қосылып отырмыз. Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт.

- Сананың ашықтығы. Көптеген проблема әлемнің қарқынды өзгеріп жатқанына қарамастан, бұқаралық сана-сезімнің «от басы, ошақ қасы» аясында қалуынан туындайды. Бір қарағанда, жер жүзіндегі миллиардтан астам адам өзінің туған тілімен қатар, кәсіби байланыс құралы ретінде жапатармағай оқып жатқан ағылшын тілін біздің де жаппай және жедел үйренуіміз керектігі еш дәлелдеуді қажет етпейтіндей. Еуропалық Одақтың 400 миллионнан астам тұрғыны ана тілдері – неміс, француз, испан, итальян немесе басқа да тілдерді сыйламай ма? Әлде 100 миллиондаған қытай мен индонезиялықтар, малайлар ағылшын тілін еріккеннен үйреніп жатыр ма?

Бұл – бәз біреулердің әншейін қалауы емес, жаһандық әлемге еркін кірігіп, жұмыс істеудің басты шарты.

Бірақ, мәселе бұған да тіреліп тұрған жоқ. Сананың ашықтығы зерденің үш ерекшелігін білдіреді. Біріншіден, ол дүйім дүниеде, Жер шарының өзіне қатысты аумағында және өз елінің айналасында не болып жатқанын түсінуге мүмкіндік береді. Екіншіден, ол жаңа технологияның ағыны алып келетін өзгерістердің бәріне дайын болу деген сөз. Таяудағы он жылда біздің өмір салтымыз: жұмыс, тұрмыс, демалыс, баспана, адами қатынас тәсілдері, қысқасы, барлығы түбегейлі өзгереді. Біз бұған да дайын болуымыз керек. Үшіншіден, бұл – өзгелердің тәжірибесін алып, ең озық жетістіктерін бойға сіңіру мүмкіндігі. Азиядағы екі ұлы держава Жапония мен Қытайдың бүгінгі келбеті осы мүмкіндіктерді тиімді пайдаланудың нағыз үлгісі. «Өзімдікі ғана таңсық, өзгенікі – қаңсық» деп кері тартпай, ашық болу, басқалардың ең озық жетістіктерін қабылдай білу, бұл табыстың кілті, әрі ашық зерденің басты көрсеткіштерінің бірі. Егер қазақстандықтар жер жүзіне үйден шықпай, терезеден телміріп отырып баға беретін болса, әлемде, құрлықта, тіпті іргедегі елдерде қандай дауыл соғып жатқанын көре алмайды [3].

Қорытындылай келе айтатын болсам, мемлекет пен ұлт құрыштан құйылып, қатып қалған дүние емес, үнемі дамып отыратын тірі ағза іспетті. Ол өмір сүру үшін заман ағымына саналы түрде бейімделуге қабілетті болуы керек. Жаңа жаһандық үрдістер ешкімнен сұрамай, есік қақпастан бірден төрге озды. Сондықтан, заманға сәйкес жаңғыру міндеті барлық мемлекеттердің алдында тұр. Сынаптай сырғыған уақыт ешкімді күтіп тұрмайды, жаңғыру да тарихтың өзі сияқты жалғаса беретін процесс. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы. Өмір сүру үшін өзгере білу керек. Оған көнбегендер тарихтың шаңына көміліп қала береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы. 31.01. 2017ж.
2. 2017 ж. 12 сәуір, Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев: «Болашаққа бағдар- Рухани жаңғыру» жолдауы.
3. Интернет ресурсы: <https://www.zakon.kz/4908872-ruhani-zha-yru-erte-m-zd-ker-1.html>

" РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ" - ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРДІҢ МОДЕРНИЗАЦИЯСЫ

Ережепова Р.Г., оқытушы

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Мақалада жаһандық модернизация мәселелері Рухани жаңғыру бағдарламасының мазмұнымен сабақтастырылып, американдық, жапондық модернизация үлгілерін мысал етеді. Сонымен қатар, либеризация мен ұлттық құндылық та сөз етіледі.

Түйінді сөздер: жаһандану, стратегия, модернизация, батыс, либерализм.

Бүгінде Қазақстан ғаламдық әлемде еңбек пен интеллектуалды дамудың жаһандық бөлінуінде өз орнын іздеуде. Біздің еліміз шикізат көзі ретінде қабылданады. Бүгінде бұл сұрақ серпінді стратегияны қолдану арқылы және өздерінің тиісті дамуы мен өзекті мәселелерін шешу арқылы қайта пішімдеу қажет.

Бұл азаматтарды белсенді әлеуметтік жағдайға ынталандыратын дұрыс қадам. Жаңғырту - ел экономикасының және әлеуметтік саласының дамуының басты шарты.

Сананы жаңғырту туралы айтатын болсақ, біз қоғам мен мемлекеттің тарихи кезеңдегі қиындықтары бар екенін түсінуіміз керек, уақыт аз.

Біз турбуленттілік пен күрделі өзгерістер дәуірінде өмір сүреміз. Өзгерістердің табиғаты ерекше сипатқа ие және ерекше сезімге ие емес.

Сондықтан сананы жаңғыртудың күн тәртібі дұрыс орнатылған. Бірақ бұл тарихи мәселені шешу үшін біз модернизацияның мәні мен мазмұнын талдауға тиіспіз.

Американдық әлеуметтанушы Сэмюэл Хантингтон бірнеше даму жолын қарастырады:

Бірінші тәсіл - жаңғыртусыз батыссыздандыру. Көптеген адамдарға бұл мүмкіндік күмәнді болып көрінеді, өйткені батыстық және модернизация тығыз өзара байланысты. Жаңғыртусыз батыссыздандыру Батыс өмірінің принциптері мен мәдени ерекшеліктерін қабылдау болмаған кезде батыстық тәжірибені сыртқы, кейде жедел игеруді сипаттайды. Бұл олардың өздерінің мәдени дәстүрлерін бұзуымен байланысты. Мұндай қоғам дамудың келесі кезеңіне өтпеген бұзылған дәстүрлі қоғам деп аталады.

Бұл жолмен Мысыр, Филиппин елдері жүріп отырды. Филиппиндерде американдық араласу, американдық тәжірибеден үлгі алуға тырысушылық бар болғанымен, бірақ батыс капитализмге ұқсас қатынастар пайда бола қоймады. Керісінше, ең нәтижесіз қоғам түрі қалыптасты. Египет пен Филиппин қиыншылыққа ұшырады.

Екіншіден, батыссыз жаңғырту. Классикалық модернизация әрдайым батыстаумен бірге жүретіндіктен, осы даму жолы түбегейлі жаңа болды. Кейде ол постмодернизация деп аталады. Бұл жолы Оңтүстік-Шығыс Азияның жаңа индустриалды елдері болды. Олар жеке басын өзгертпестен жаңартты. Жапониядағы екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі американдық оккупациялау режимі ұжымдық құрылымдардың құлдырауын милитаристік сана агенттері ретінде талап етті және либерализация басталды, бірақ бұл жай ғана дәстүрлі қоғамның жойылуына әкелді.

1950 жылдары жапондық әлеуметтанушылар жапон қоғамының дәстүрлі құрылымдарын бұзбауға емес, мемлекеттің мақсаттарын өзгертуге бағытталған тағы бір бағдарламаны ұсынды. Жапониядағы екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі

американдық оккупациялау режимі ұжымдық құрылымдардың құлдырауын милитаристік сана агенттері ретінде талап етті және либерализация басталды, бірақ бұл жай ғана дәстүрлі қоғамның жойылуына әкелді.

Сол сияқты, «Рухани Жаңғыру» - қазақстандық қоғамның дәстүрлі құндылықтары мен ұлттық ерекшеліктеріне негізделген жаңғыртудың негізі. Бұл жолды постмодернизация кезеңінде «егеменді модернизация» деп атауға болады.

Еліміз тәуелсіздік алғалы қазақстандық қоғамның реформалардан өткені белгілі. Сол реформалардың ішінде ең құндысы-Елбасының «Қазақстан жолы - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауы бойынша Президенттің жалпыұлттық идеясы-болашақ табыстардың негізі екені баса айтылды. Ал, ең бастысы –еліміздің рухын көтеретін, ұлы мақсаттарға жеткізетін «Мәңгілік ел» ұлттық идеясы жарияланды.

Бұл идеядан кейінгі Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламасын Тәуелсіз Қазақстанның жаһандану дәуіріндегі рухани кеңістігіміздің өміршендігінің жаңа бастауы деп бағалауға болады. Елбасымыздың 2017 жылдың 31-ші қаңтарында жарияланған Жолдауында айтылғандай: «Әлем қарқынды түрде өзгеріп келеді. Бұл жаңа жаһандық болмыс, оны біз қабылдауға тиіспіз» [2].

Біз бүгінгі жаңа атаулы ертең-ақ ескіге айналатын, жүрісі жылдам дәуірге қадам басудамыз. Бұл жағдайда кәсібін неғұрлым қиналмай, жеңіл өзгертуге қабілетті, аса білімдар адамдар ғана табысқа жетеді. Қорыта айтатын болсақ, адам капиталының мағынасы оның, тұтастай алғанда, мемлекеттің, сондай-ақ экономикасы мен оның еңбекке жарамды азаматтарының бәсекеге қабілеттігін арттырудың қажетті ресурсы болып табылатындығында[3].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1.06.04.2018ж. Электронный ресурс. vecher. kz.
2. 31.01. 2017ж. Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы.
3. www.zakon.kz. сайтындағы Президент мақаласы.12.04.2017ж.

ӘОЖ 930.23

ЖАСТАР ЖЫЛЫ – ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР КЕЗЕҢІ

Муханов Б.А., студент

Ғылыми жетекшісі: Сагиндикова А.К.

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Елімізде Жастар жылының жариялануы Мемлекет басшысының жас буынға арнаған жарқын үндеуіне айналды. Жастар жылының салтанатты ашылу рәсімінде қазіргі Қазақстанның тарихын жасауға атсалысып жатқан жалынды жастарды көріп, көңілге қуаныш ұялады. Нұрсұлтан Әбішұлы бұл басқосуда жастардың көкейінде жүрген барлық мәселелерді көтеріп қана қоймай, оларды шешудің нақты жолдарын Үкімет пен өңір әкімдеріне тапсырма ретінде қадап айтып берді.

Түйінді сөздер: жастар саясаты, патриот, білім, ұрпақ, бизнес, инернет

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына Жолдауында жастардың барлық санатын қолдауға арналған

шараларды толық қамтитын әлеуметтік сатының ауқымды платформасын қалыптастыру мақсатын көздей отырып, 2019 жылды «Жастар жылы» деп жариялау туралы Жарлыққа қол қойған еді.

«Жастар – еліміздің қазіргі әлемдегі бәсекеге қабілеттілігінің негізгі факторы. Қазақстанның болашағы сіздерге – сіздердің білімдеріңізге, күш-жігерлеріңіз бен патриоттық сезімдеріңізге байланысты. Қазір қолға алынған жұмыстардың бәрі сіздердің бақытты өмірлеріңіз, сондай-ақ өз әлеуеттеріңіз бен мүмкіндіктеріңізді толық жүзеге асыра алу үшін атқарылып жатыр» дейді Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаев өз сөзінде. Ел болашағы жастардың қолында, яғни бізге жастарға тікелей байланысты [3].

Бүгінгі таңда жастар жігерлі, ынталы, білімді. Одан шығар нәтиже – жастар қоғамды нығайту мен жаңғыртудың қозғаушы күші болып табылады, өйткені қазіргі таңда жастардың қоғам өмірінің барлық салаларына қатысу моделі де өзгерді.

Қазақстан жастары – бұл шынымен де әлеуметтік өзгерістердің маңызды топтамасының жүрегі. Осыны Елбасы да қолдайды, өсіп келе жатқан ұрпаққа үлкен үміт артады. Жастар өзін-өзі жүзеге асыру үшін бар күш-жігерін жұмсауы тиіс, себебі жалпы мемлекет дамуы – жастардың алға басқан ұмтылысында, жаңаша көзқарасы мен қажырлы, адал еңбегімен байланысты.

Жастар әр еңбек саласында биік белестерді бағындырып, жетістіктерге жетуде жалпыға ортақ еңбек қоғамын құра аламыз.

Маңғыстау облысы бойынша, 1.12.2018 жылға жастардың (15-28 жас) саны 145,657 мың адамды немесе облыс халқының жалпы санының 22,1%-ын құрайды.

Мемлекеттік жастар саясатын іске асыру мақсатында, өңірде жастар саясаты мәселелері басқармасы, облыстың қалалары мен аудандарында 7 жастардың ресурстық орталығы жұмыс істейді. Сондай-ақ, барлық жоғары және техникалық-кәсіптік оқу орындарында 28 Жастар ісі жөніндегі комитет жұмыс істейді [3].

Жастар саласындағы проблемаларды шешу және анықтау үшін, Маңғыстау облысының жастар саясаты мәселелері басқармасы жастардың ҰЕҰ-мен тығыз өзара іс-қимыл жасайды. Облыс бойынша жастардың ҰЕҰ-ның саны 30 бірлікті құрайды, оның ішінде 20-дан астамы белсенді жұмыс істейді. Олардың көпшілігі Ақтау қаласында орналасқан. Облыстағы жастардың үкіметтік емес ұйымдары мемлекеттік тапсырыс жүйесі арқылы жастар арасындағы әлеуметтік маңызды мәселелерді шешуге белсенді тартылуда [7].

Социологиялық сұраулардың нәтижелері бойынша, жастарға қатысты мемлекеттік саясатқа 14-тен 29 жасқа дейінгі халықтың қанағаттану деңгейі 2018 жылы 90% құрады.

Осыған қарамастан, өңірде жастар саясатын іске асыру саласында бірқатар өзекті мәселелер бар. Біріншісі – жастар жұмыссыздығының проблемасы. Жастар жұмыссыздығының деңгейі 2018 жылы ҚР бойынша 3,6% болғанда Маңғыстау облысында 3% құрады. Екіншісі – жастардың құқықтары мен мүдделерін қорғау, жастарға жұмысқа орналасуға мүмкіндік жасау, жастарға және жас отбасыларға психологиялық, жас отбасыларға психологиялық және заңнамалық тұрғыда көмек көрсету. Үшіншісі - жаңа талаптарға бейімделіп, еңбек, саяси және құқықтық өмір сүру салаларындағы білім, құндылықтар мен дәстүрлер жүйесін меңгеру.

Жастар саясаты бойынша SWOT-талдау

МЫҚТЫ ЖАҚТАРЫ:	ӘЛСІЗ ЖАҚТАРЫ:
патриоттық өзіндік сана-сезімді, азаматтық жауапкершілікті көтеруге бағытталған жастармен өзара іс-қимылдың тиімді моделі (әкімдік –	бірлесіп орындаушы – мемлекеттік органдардың мемлекеттік жастар саясатын іске асыруға қатысуының төмен деңгейі; аудандарда және ауылдық жерде

<p>облыстық жастар саясаты орталығы – ҮЕҰ) құрылды;</p> <p>жастар саясаты жөніндегі іс-шараларға жастардың қатысу пайызы және ақпараттық жастар саясаты қызметінің саны артты;</p> <p>облыстағы жастардың ҮЕҰ-ның мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстарды іске асыруын қаржыландыру көлемі өсті;</p> <p>мемлекеттік органдардың жастардың ҮЕҰ-мен өзара іс-қимылының маңызды институттары: барлық деңгейдегі әкімдіктер жанындағы жастар ісі жөніндегі кеңестер, облыстық жастар форумдары құрылды.</p>	<p>жастар инфрақұрылымының жеткілікті дамымауы;</p> <p>өңірдің әлеуметтік-экономикалық және қоғамдық-саяси өміріне белсен араласпауы;</p> <p>жастардың бос уақыттарын тиімді өткізуіне және жастардың жаңа, тың жобаларын жасақтауда ықпалболмауында;</p> <p>жастардың ҮЕҰ-ның әлеуметтік маңызды жобаларының орындалу сапасын бағалаудың бірыңғай өлшемшарттарының жоқтығы.</p>
МҮМКІНДІКТЕР:	ҚАТЕРЛЕР:
<p>Жастарды жұмысқа орналастыруға ықпал ететін «Жастар практикасы», «Дипломмен – ауылға», «Жасыл ел» жобаларын одан әрі ілгерілету;</p> <p>«Бизнестің жол картасы» аясында жастардың кәсіпкерлік бастамаларын қолдау;</p>	<p>жастар арасында нашақорлықтың, діни экстремизмнің таралу мүмкіндігі;</p> <p>жастардың іс-шаралары мен жобаларын жеткізе қаржыландырмау [7].</p>

Бүгінде жастар семинар-тренингтер өткізіліп, сауалнамалар жүргізіліп, ой-өрісін, шығармашылығын, салауатты өмір салтын қалыптастыруға негіздейтін үйірмелердің көбейгендігін, спорт алаңдарын салу, мәдениет үйлері, кинотеатрлар, демалыс орталықтарының көбірек салынғанын қалайды.

Қорыта келгенде, жастар көтерген барлық мәселелер орынды. Бұл ретте, жастардың құқықтары мен бостандықтарының сақталуын қамтамасыз ету, әсіресе білім, жұмыспен қамту, кәсіптік, рухани және дене тәрбиесінің дамуына қолдау көрсету қажет. Жас таланттардың барлық бастамаларын қолдауда билік те, бизнесте шет қалмауы тиіс. Бүгінгі жас ұрпақ – ертеңгі тәуелсіз елдің тұтқасын ұстар азаматтары бізер.

Жастар жылында осы жұмыстарды жаңа қырынан одан әрі дамыту - басты міндеттеріміздің бірі.

Сайып келгенде, мұның барлығы - заман талабына, ең бастысы жастардың сұранысына сай болудағы ұмтылысымыздың жарқын көрінісі.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан.
2. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстандық жол-2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауы. – Астана, 2014 жылғы 17 қаңтар.
3. Жастар жылы -2019ж. 16.01.2019ж.
4. Елбасымен бірге - жаңа жеңістерге» жастар форумы. – Астана, 2015 жылғы 10 сәуір (<http://www.inform.kz>)
5. Тәуелсіздіктің 25 жылдығына арналған Жастардың республикалық форумы. - Астана, 2016 жылғы 14 қазан (<http://www.inform.kz>)

6. Назарбаев Н.Ә. «Ұлы даланың жеті қыры» // «Егемен Қазақстан» газеті, 21 қараша 2018 жыл.

7. mangystau_resurs@mail.ru

УДК 37.379.85

ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ТУРИЗМ И ЭТНОТУРИЗМ КАЗАХСТАНА

Низаматдинова Ж.С., преподаватель

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
им.Ш.Есенова, г.Ақтау**

Аннотация. Туристские фирмы Казахстана направляют свою деятельность на развитие экологического туризма, позволяющий придать турам особый колорит и сделать их незабываемыми. Республика Казахстан богата природными ресурсами, обширными земельными площадями, сельскохозяйственными угодьями. Правильно распоряжаться ими – первостепенная задача каждого гражданина нашей страны.

Ключевые слова: охраняемые территории, культура народов

На нашей планете правительства многих государств активизировали свои усилия на сохранение природы планеты как основы жизни на ней, разработку рекомендаций по организации туристской деятельности в странах по созданию новых охраняемых территорий (ОПТ). Для развития туризма в Республике Казахстан создана нормативно-правовая база. С 1992 года действует закон «О туристской деятельности». Он охватывает все виды туризма и определяет правовые, экономические, социальные и организационные основы туристской деятельности на территории республики. Кроме того, по вопросам туризма принято несколько постановлений правительства республики. В их числе документы по лицензированию туристской деятельности. В 1993 г. принята Национальная программа развития индустрии туризма в Республике Казахстан, в 1997 г. – государственная Программа Республики Казахстан «Возрождение исторических центров Шелкового пути, сохранение и преемственное развитие культурного наследия тюркоязычных государств, создание инфраструктуры туризма». В 1997 г. разработана стратегия развития туризма до 2030 года. Казахстан предоставляет практически все существующие виды туризма – познавательный, развлекательный, этнический, экологический, оздоровительный, детский, спортивный, охотничий, конный, приключенческий. Для туристов предлагается множество интересных маршрутов путешествий по всей территории Казахстана. Достоинством страны являются особо охраняемые природные территории и специализированные охотничьи хозяйства Республики Казахстан, предлагаемые для экологического туризма, рыбалки и интурохоты: Государственный Национальный Природный Парк —Алтын-Эмель (Алматинская область). Туризм; охота (сибирский горный козел, джейран, фазан, кеклик); рыбалка (сом, жерех, лещ и т.д.). Государственный Национальный Природный Парк —Иле-Алатауский (Алматинская область). Туризм; охота (марал, косуля, возможно — фазан, кеклик). Государственный Национальный Природный Парк Кокшетау (Кокшетауская область). Туризм; охота (благородный олень, косуля, кабан, тетерев, глухарь, куропатка). Государственный Национальный Природный Парк —Баян-Аул (Павлодарская область). Туризм. Устюртский государственный заповедник (Мангистауская область). Туризм. Алма-Атинский государственный заповедник (Алматинская область). Туризм. Государственный заповедник Аксуджабаглы (Южно-Казахстанская область). Туризм. Алакольский

государственный заповедник (Алматинская область). Туризм. Западно-Алтайский государственный заповедник (Восточно-Казахстанская область). Туризм. Туризм. Маркакольский государственный заповедник (Восточно-Казахстанская область). Туризм, рыбная ловля (ленок, хариус). Зерендинское охотничье хозяйство (Кокшетауская область). Охота (косуля, кабан, тетерев, глухарь, куропатка). Многие туристские фирмы Республики Казахстан направляют свою деятельность на развитие экологического туризма, позволяющий придать турам особый колорит и сделать их незабываемыми. Культурное многообразие и этническая карта страны формировались многие столетия под влиянием таких факторов как своеобразие природы, хозяйственной деятельности, миграций, завоеваний, колонизации, государственной политики, миссионерства и т.д.

Культура народов – это традиционные поселения и жилища, традиционная одежда и кухня, духовная культура, включающая музыкальную, песенную и танцевальную культуру, народные и фольклорные праздники, традиционное народное искусство. Созданные народом сказки, песни, танцы, произведения декоративно-прикладного искусства и архитектуры, раскрывая специфические особенности жизни каждого народа, имеют большой познавательный и художественный интерес, являются важным элементом экологических и экологоэтнографических туров. Республика Казахстан богата природными ресурсами, обширными земельными площадями, сельскохозяйственными угодьями. И правильно распоряжаться ими – первостепенная задача каждого гражданина нашей страны. Художественные ремесла в Казахстане имеют собственную богатую историю. На территории Казахстана издревле изготовлялась мелкая пластика из камня, кости, керамики, металла, посуда из глины, дерева и кожи, стекло, получили распространение обработка и тиснение по коже, чеканка, плетение циновок. Развивалось художественное литье из олова и бронзы. Создавалось множество видов оружия: боевые топоры, секиры – ай-балта, лук-садак, колчан-корамсак. Орнаментальное мастерство проявилось в кузнечном деле. Бытовало художественное плетение из чия. С древнейших времен в Казахстане известна вышивка. Узор в вышивке создается разноцветными нитями, а также бисером, стеклярусом, жемчугом, драгоценными камнями на тканях, коже, войлоке и других материалах. Установлены четыре вида вышивки: тамбурный шов – бызкесте, гладь – баста, двухрядовая – албыркесте, канва – кенебе. Из них наиболее широко применяется тамбурный шов, осуществляющийся крючком или специальной иглой. К традиционным видам декоративно-прикладного искусства Казахстана относятся и художественная резьба, которая используется в декоре предметов быта (посуды, мебели), а также архитектурных сооружений. Распространена резьба по дереву, камню и кости. Часто резьба сочетается с цветным тонированием, раскраской, инкрустацией костью и металлом. Резная кость применяется в сочетании с резьбой по дереву. Древним исконным ремеслом казахов является ковроткачество. Со стародавних времен и по настоящее время украшает стены домов ручной работы традиционный ковер – сырмак. Хотя на первый взгляд ковер создает впечатление скромности, точный его узор привлекает многих. Прост на вид, а делать его нелегко. Надо заблаговременно накопить в степи чий (солому), заготовить баранью шерсть, хорошо постирать ее и покрасить, каждую кипу шерсти в свой цвет. Затем раскладывают крашеную шерсть на циновке из чия, обдают горячей водой. После тщательной и длительной обработки будущего ковра, обшивают заранее подготовленный орнамент тесьмой, выдавливают дополнительный узор, и сырмак готов. Заслуженный интерес у жителей страны и туристов вызывают музыкальное искусство, музыкальные инструменты. В настоящее время известно более 50-ти видов казахских музыкальных инструментов. Струнные: домбра, кобыз, жетыген, духовые: керней, сырнай; сыбызгы, дауылпаз, адырна.

язычковые: шанкобыз, ударные: дангыра, дауылпаз, дабыл, асатаяк – атрибут шаманских инициаций. Каждый инструмент имеет свойственное только ему звучание и традиционные приемы исполнения. Для изготовления музыкальных инструментов использовались: дерево, камыш, тростник, кожа, кости, рога, конский волос. Весь этот огромный пласт народной культуры страны может и должен быть востребован в целях туризма. В свою очередь востребованность народной культуры будет способствовать притоку средств для ее сохранения и возрождения. Туризм, как экономически доходная область, может обеспечить финансирование разработок по определению рекреационной емкости, устойчивости, реабилитации нарушенных территорий; научные разработки по созданию этнографических и исторических центров, воспроизведению народных гуляний и праздников, возрождению элементов традиционной домашней утвари, народного костюма и т.д., т.е. всех тех особенностей национального колорита, которые делают путешествие неповторимым и красочным, способствуют распространению устной рекламы, увеличивают поток туристов, желающих увидеть всю эту неповторимую красоту своими глазами. Экологический туризм открывает перед народом Казахстана прекрасную возможность возрождения казахстанской глубинки путем вовлечения в процесс различных слоев населения. Обогащение экологических туров национальным колоритом – незаменимым элементом их узнаваемости, должно обеспечить востребованность материалов по краеведению, привлечь работников музеев разных уровней к разработке туров, приданию им элементов уникальности, незабываемости. Развитие экологического туризма в регионах страны будет способствовать не только созданию новых рабочих мест, но и возрождению культуры народов нашего многонационального государства. Озера цветущего Казахстана всегда привлекали к себе неповторимой красотой, чистым воздухом, царящими на их берегах тишиной и спокойствием. Особо выделяются горные озера. В пещерах между горными кряжами часто можно встретить выходы родников, красивейшие озера Жасыбай, Сабындыколь, Торайгыр, лежащие среди гор, покрытых изреженным сосновым лесом. И прав был мудрец, сказавший: «Не надоедает никогда смотреть на три вещи: лицо любимой женщины, пылающий костер и падающую с уступа воду». Обилием водопадов, больших и малых, щедро наделены Тургенские ущелья и каньоны Алматинской области. В различных районах края действуют многочисленные минеральные источники, ценные в лечебном отношении. Привлекательным и наиболее популярным для спортивного туризма остается пешеходный туризм. В Казахстане имеются оптимальные условия для прокладки пешеходных и горно-пешеходных маршрутов с перевалами разных категорий сложности. Туристы лицом к лицу сталкиваются с водными потоками, труднопроходимыми лесными участками, траверсами горных хребтов, обвальноосыпными и травянистыми склонами. Наше государство испытывает высокую потребность в специалистах-экологах, которые участвуют в организации и реализации эколого-туристских программ и отдельных туров, обеспечивают экологическую безопасность и комфортность таких областей туристского сервиса, как сфера гостеприимства, общественного питания, транспортного обслуживания. Высокая требовательность западных туристов к качеству сферы размещения, чистоте воды и пищи, к экологической чистоте рекреационных территорий ведет, в ряде случаев, к отказу от посещения ими экологически неблагоприятных регионов, гостиниц и отелей, не имеющих сертификатов качества на услуги питания и размещения. Казахстанские туристы, путешествующие по стране, пока не предъявляют высоких требований к качеству туристских услуг. Обеспечение туристской сферы грамотными специалистами будет способствовать интенсификации въездного туристского потока, сделает отечественный туризм более цивилизованным, сближающимся по стандартам с

потребностями западных потребителей. Рост требований к качеству туристских услуг сделают необходимой их сертификацию, постепенно оформят целостную систему соблюдения и контроля за качеством. Подготовка менеджера-эколога должна сопровождаться знаниями в области экологического страхования, лицензирования, стандартизации, сертификации в туризме; системным подходом к решению задач по снижению экологического риска в области профессиональной деятельности; навыками ведения дискуссии и принятия решений по обеспечению экологической безопасности.

Своевременная подготовка менеджеров туризма для экологической деятельности позволит обеспечить кадрами начальные этапы развития экологического туризма в стране, избежать негативного влияния рекреации на уникальные природные комплексы.

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон Республики Казахстан от 23 января 2001 г. «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам особо охраняемых природных территорий».

2. Постановление Правительства Республики Казахстан от 6 марта 2001 г. № 333 «О Концепции развития туризма в Республике Казахстан».

ӘӨЖ 930.23

ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМДІ ДАМУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ

Отаргулова Ж., студент

Ғылыми жетекшісі: Кирбасова Л.Г.

**Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.**

Аңдатпа. Жас ұрпақты патриотизмге тәрбиелеу – бұл тұлғаның, елдің, оның мәдениетінің бірегейлігі, әлеуметтің, халықтың әлеуметтік психологиясының ерекшеліктері толымды көрініс табатын қоғамдық өмірді ұйымдастырудың мәні мен мақсаттарын пайымдау арқылы жүйелі дамуы. Патриотизм міндетті түрде тұлғаның жоғары әлеуметтік белсенділігін көрсетеді, өйткені, оның өзі еңбекте табыстарға жету үшін, қоғамға, ел жұртқа, халыққа қызмет ету үшін биік серпін болып табылады. Сондықтан «Қазақстандық патриотизмді» еліміздің әрбір азаматының санасына сіңіру керек. «Қазақстандық патриотизм» – кезек күттірмейтін мәселе. Өз отанының патриоты болу - Қазақстанды жүрегіне ұялату.

Түйінді сөздер: Қазақстан, патриотизм, отан, ұлт, сана, тәрбие

Бүгінгі таңда айырықша маңызды әрі аса өзекті мәселелердің бірі болып табылатын патриотизм, әсіресе осы күндер қазақстандық патриотизм мәселесі, тәуелсіз еліміздің ғаламдық өркениет ортасынан өзінің лайықты орнын алуына бірден-бір себеп болатын маңызы ерекше өлшемнің біріне айналып отыр. Осыған байланысты, кейінгі жылдары патриотизм мәселелері ғылыми тұрғыдан сарапталып, оның толық мәнін айқындау мақсатында, бұл мәселенің теориялық және практикалық тұрғыдан зерттелуі керектігіне назар аударылды. Патриотизм аса күрделі мәселе болғандықтан, оның бар болмысын бір жұмыста толығымен қарастырып шығу мүмкін емес. Сондықтан

патриотизмнің саясаттану ғылымында әлі зерттеле қоймаған кейбір тың тұстарына тоқтала кеткеніміз дұрыс деп есептейміз.

Патриотизм тақырыбы саясаттану ғылымында ерекше орын алатын тақырыптардың бірі екендігі даусыз. Саясаттану ғылымының елеулі нысанына айналып отырған осы «патриотизм» ұғымы, соның ішінде «қазақстандық патриотизм» ұғымы да ұғым ретінде ертеректе пайда болғандығы өткен тарихтан белгілі. Бұдан байқайтынымыз, патриотизмнің қалыптасуының жолдарын жете, барынша толық зерттеу, бүгінгі күннің кезек күттірмес өзекті мәселесіне айналып отыр [1].

Жалпы қазіргі кезде жоғары оқу орындарында тәрбие беру мәселесіне жаңаша көқарас тұрғысынан қарауды және студенттердің патриоттық сана-сезімін, сапаларын, мінез-құлқын қалыптастыруды көздейтін тәрбиенің формалары мен әдістерін жетілдіруді талап етеді. Бұл бүгінде байсалдылық, табандылық, батылдылық, батырлық, қайсарлық туралы білім ғана емес, өнегелік, тәрбиелік көрсету қажет болып отырған уақытта аса маңызды. Бұл Қазақстанның жоғарғы оқу орындарында студенттерге қазақ халқының этностық ерекшеліктерін, тарихы мен мәдениетін, сондай-ақ халықтың батыр ұл-қыздарының ерлік істерін дәріптеу жастарға патриоттық тәрбие берудің және оны қазіргі жағдайда зерттеудің қажеттілігін арттыра түседі.

Жалпы Қазақстанда тұратын халықтардың қазақ халқының ұлттық тарихына деген қызығушылығын дамыту, ұлттық сана-сезімді қалыптастыру оның патриоттық сезімін тәрбиелеуде негізгі бағдар болады. Ал қазақстандық патриотизм Қазақстан азаматының өзін осы елдің төл баласы, нағыз азаматы ретінде сезінгенде, Қазақстанды өзінің туған елі, Отаны деп есептеген жағдайда ғана қалыптасады.

Қазақстанның патриоты дегеніміз:

1. Қазақстанда тұратын барлық ұлт өкілдері Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздеріне ерекше құрметпен қарап, шын ниетімен қадірлеуі.

2. Қазақстанда тұратын барлық халықтардың ұлтына қарамай, Отанды қорғауға дайын болуы.

3. Қазақстан Республикасының қарулы күштерінің әскер қатарында болатынына ұлттық патриоттық мақтаныш сезімінің болуы.

4. Қазақ халқының тарихы мен салтын, тілін сүю және құрметтеуге, оның таңдаулы дәстүрлерін сақтауға және оны дамытуға ынталы болуы т.т.

Патриоттық сана ұлттық және жалпы адамзаттық мүдделер тұрғысынан қарағанда Отанға деген көзқарас құндылықтарының жиынтығы болып табылады. Патриотизм, патриот деп жатамыз, ол не, не деген ұғым дегенге тоқтала кетейік.

Патриотизм – Отанға, туған жерге, өзінің мәдени ортасына деген сүйіспеншілік. «Патриотизм – дегеніміз (гр. patriotes — отандас, patrio — отан, туған жер) Отанға деген сүйіспеншілік, бойындағы күш қуаты мен білімін Отан игілігі мүддесіне жұмсау, туған жерін, ана тілін, елдің әдет-ғұрпы мен дәстүрін құрмет тұту сияқты патриотизм элементтері ерте заманнан қалыптаса бастайды», — деп атап көрсетеді [2]. «Патриотизм» ұғымының мазмұнын түсіндіруде саяси сөздіктерде әр түрлі өлшемдер қабылданған. «Патриотизм, отаншылдық сезім априорлық құбылыс емес, ананың құрсағынан даритын биологиялық құбылыс емес, бұл психологиялық саяси-әлеуметтік құбылыс.

Патриотизмнің әлеуметтік, тарихи, саяси құбылыс болғандығында жатыр және заманына орай әр түрлі әлеуметтік мәнге ие болуына байланыстылығында. Кеңестік патриотизм Отанына, халқына сүйіспеншілікпен қатар интернационализмді, Кеңес Одағы халықтары мен бүкіл дүние жүзі ұлттарына деген достықты қамтыған. Тоталитарлық режим құлап, саяси құндылықтар өзгерген тұста «патриотизм» ұғымын жаңаша ұғындыру саясаттану ғылымының басты мәселесіне айналып отыр. Мұндай үрдісті қазақстандық сөздіктерден де байқауымызға болады. Онда патриотизмге

адамгершілік, саяси принцип, әлеуметтік сезім, Отанның өткені мен бүгінгісін мақтан тұту, өзіндік және топтық мүддені елдің ортақ мүддесіне бағындыру, Отанға қызмет ету және оны қорғау өлшем бірліктерінің негізінде анықтама берілген. Алайда патриотизм өлшемдері бұнымен ғана шектелмейтіні белгілі. Құндылық дегенде біз жеке адамның, адамдар тобының, этностың өз Отанының бүкіл табиғи және әлеуметтік элементтеріне қатысына негізделген әлеуметтік си-паттаманы айтамыз.

Халқымыздың ұрпақтан-ұрпаққа сақталып жетіп отырған даналықтары арқылы ата-бабаларымыздың, даналарымыздың, ақын-жырауларымыздың ақыл-өсиеттері, ауыз әдебиеті үлгілерінде сақталған және халықтың ежелден келе жатқан салт-санасындағы, әдет-ғұрпындағы дәстүрлік тарих тағылымдарын өмірге үйлесімді пайдалану – патриоттық ыстық сезімді оятудың тиімді жолы болуымен қатар, олардың бойына инабаттылықты, мейірімділікті, бір-бірін сыйлау, құрметтеу, адамдық қасиеттерді дарытуға игі ықпал ететін және оның өмірге тез сіңіп, бәсекеге қабілетті болып, адамдар арасындағы қарым-қатынас жарасымын көркейтіп, жауапкершілікті өркендетуге ықпал етеді. Ұлттық сана-сезім, ұлттық патриотизм әр адамды, әр халықты ұлттық ойлау қабілеті, ұлттық әдет-ғұрып, ұлттық салт-дәстүр қоршауында сақтайтын негізгі рухани байлық. Егер бір ұлттың бір бөлшегі басқа жерде, я өз Отанында бөлек ұлттың сана-сезімі негізінде тәрбиеленсе, онда ол қоғамның мүшелері басқа ұлттың әдет-ғұрпын, салт-дәстүрін қабылдайды, біраз уақыттан кейін сол ұлтқа сіңіп кетеді. Сондықтан халықты ұлт ретінде сақтайтын жалғыз жол бар. Ол жол - жас ұрпақты ұлттық сана-сезім негізінде тәрбиелеу[3].

Жаңа тарихи әлеуметтік жағдайда патриотизм жаңа сипатқа ие болды, өйткені, енді Қазақстанда өмір сүріп отырған барлық халықтар Қазақ елі атын беріп отырған «Қазақстан» деген мемлекетке бірікті. Демек, олардың мүддесі, мақсаты, күн көріс жағдайлары да бір бағыт ұстануы керек. Міне, осының өзі бұдан былайғы кезде «қазақстандық патриотизм» ұғымын қалыптастыру мақсатын қойып отыр. Ендігі кезеңде қазақстандықтардың күш-қуаты «қазақстандық патриотизмді» орнықтыруға жұмсалуды керек.

Патриоттық сезімнің объектісі мен қайнар көзі - Отан. Ал оның мазмұны туған жер, табиғат, оның байлықтары, тіл, дәстүр, тарихи ескерткіштер, туған өлкедегі тамаша киелі орындар – жалпыұлттық құндылықтармен толықтырылады. Олардың адам көкірегіне жылылық, жақындық, туысқандық сезімдерді ұялатып, ізгі де ерлік істердің қайнар көзіне айналуы патриотизмге тәрбиелеудің арқауы.

Қазақстандық патриотизмге келсек, ол тек қазақтардың ғана өз Отанына сүйіспеншілігі емес, онда мекендеген бүкіл ұлт пен ұлыс өкілдерінің бәріне қатысты дүние. Бірақ патриотизм жасанды болмаған жағдайда ғана өз жемісін береді. Патриотизмнің объектісі, қайнар көзі Отан. Ал оның мазмұны табиғаты, оның байлықтары, жері, тарихы, тілі және т.б. Сондықтан біздегі патриотизмде ұлттық мазмұн болуы шарт. Мысалыға, елімізде өмір сүріп жатқан өзге диаспоралар Абылайхан, Бөгенбай, Қабанбайды, Ахмет, Әлихан, Мұстафаны Отанын қорғаған батырлар ретінде тануы және өз қаһармандары ретінде қабылдаулары керек. Себебі өзге диаспоралар өмір сүріп жатқан Отан үшін құрбан болғандар, олардың да батырлары болып қабылдануы қалыпты жағдай. Өйткені оларға Отан болған жер үшін, өмір сүрулеріне жасалған жағдай үшін құрбан болғандарға құрмет көрсетуі азаматтық парызы.

Сонымен қорыта айтарым Мағжан Жұмабаевтың мынандай ойымен аяқтағым келеді. «...Бала аурулы, зағип болса, баладан емес, тәрбиешіден; бала тар ойлы, ақымақ болса, бала кінәлі емес, тәрбиеші кінәлі. Бала сұлулықтан ләззат ала білмейтін мылқау жанды болса, бала айыпты емес, тәрбиеші жазалы. Бала істеген жауыздықтың жазасын тәрбиеші көтерсін» деген иран елінің мәтелі-шын, дұрыс.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Раев Д. Қазақстандық патриотизм мен гуманизм//Ақиқат. - 2000. - №89. - 8-б.
2. Абсаттаров Р. Б. Студенттердің этносаралық қатынас мәдениетін дамыту: теория және практика - Алматы, 2015, -117 б.
3. Источник: <https://e-history.kz/kz/contents/view/1134>, © e-history.kz

ӘОЖ 323(045)

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ БАҒДАРЛАМАСЫНДАҒЫ БІЛІМНІҢ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Ықыласова Ү.Р., студент

Ғылыми жетекші: Ережепова Р.Г.

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Мақалада Қазақстан 2050 стратегиясының бағыттары Елбасының "Болашаққа бағдар-рухани жаңғыру" бағдарламасындағы білім мәселесі сабақтастырылып, оның өзектілігі мен қазақстандық білім саласындағы білім беру жүйесіндегі мақсаттары туралы айтылады. Сондай-ақ, әлемдік білім тәжірибелерінің үлгілерін мысалға ала отырып, өркениетті елдердің озық тәжірибелерін қазақстандық білім саласына ендіруді ұсынады.

Түйінді сөздер: Қазақстан 2050 Стратегиясы, адам капиталы, білім беру жүйесі, жастар, білім берудің үздіксіз жүйесі

Адам капиталының мағынасы оның, тұтастай алғанда, мемлекеттің, сондай-ақ экономикасы мен оның еңбекке жарамды азаматтарының бәсекеге қабілеттігін арттырудың қажетті ресурсы болып табылатындығында. Қазақстанда 2050 жылға қарай дүниежүзінің неғұрлым дамыған 30 елінің қатарына кіруге бағытталған курс өзіндік адам капиталын дамытуға орасан мол инвестициялар салуды талап етеді. Өйткені тек біліктілігі жоғары қызметкерлер ғана постиндустриялық қоғам, яғни білім мен жалпыға бірдей еңбек қоғамы жағдайында қызметтің барлық түрлерінде жоғары тиімділікке қол жеткізуге қабілетті болады. Рухани жаңғыру бағдарламасындағы маңызды бағыттардың бірі - білімнің салтанат құруы. Білім - барлық уақытта жоғары құндылықтардың бірі болған. Тек білімді, сауатты адам ғана келешек тізгінін қолына ала алады. Елбасымыз барлық Жолдауларында білім беру жүйесін әрі қарай дамыту, жетілдіру жоспарын құрып, көптеген мақсаттарды көздейді[1]. Елбасы Н. Назарбаев өз Жолдауында Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін әрі қарай дамыту, жетілдіру жоспарын құрып, көптеген мақсаттарда көздеп отыр. Олар: инженерлік білім беруді және заманауи техникалық мамандықтар жүйесін дамыту, оқыту әдістемелерін жаңғырту, елімізге қажетті технологиялар трансферті мен оларды қолдану үшін мамандарды оқыту. Бүгінгі ұрпақ білімді болса, ел ертеңі жарқын болмақ.

Бүгінгі таңда мемлекет болып қалыптасудағы ең басты жүйе – білім беру жүйесі. Себебі, болашақ өскелең ұрпақтың қолында. Білім беру әріп танып, жазумен ғана шектелмейді. Жастарға қажеті – сапалы білім. Ақпараттармен толық танысу үшін, технологияларды дұрыс меңгеру үшін, әлемдік рейтингте жоғары көрсеткішке жету үшін де тұрақты білім беру жүйесін орнатуымыз қажет. Сол себепті де қазір жаңа технологияларды меңгеру үшін ең басты құрал – сапалы білім. Білім алуда жақсы

деңгей көрсететін оқушы сабаққа белсенді қатысып, жақсы баға алады, білім қорытындысында өз мүмкіндіктерін көрсете алмайды. Алған білімдері шешімдер мен іс-әрекет таңдауда тұлғаның дамыту қажеттеліктеріне сәйкес келмей жататын кездер жиі кездеседі.

Білім саласындағы зерттеушілер әлем бойынша Сингапурдың оқу жүйесі жоғары деп бағалады. Біріншіден, PIRLS зерттеулеріне сүйенсек, сауаттылығы жағынан әлемде алдыңғы қатардың бірінде, екіншіден, сингапурлық оқушылар 1995 жылдан бастап математика және жаратылыстану ғылымдарынан халықаралық (TIMSS) тестілеуден әлемде жоғарғы нәтиже көрсетіп келеді, үшіншіден, 2008 жылдан бастап консалтинг компаниясы Сингапур білім жүйесін әлемде ең тиімді деп атады (әсіресе педагог мұғалімдерді дайындау саласы), төртіншіден, 2007 жылы IMD зерттеулер нәтижесі бойынша жүйесі кең ауқымды экономикалық талаптарға сай бейімделген. Сингапурдың ішкі нарығы көлемі жағынан шағын болған соң толық импорттау стратегиясы мүмкіндігін пайдалана алмады, су, азық-түлік және барлық ресурстарымен қамтамасыз ету үшін Малайзиямен тығыз байланыста болды. Бұл бетбұрыс Сингапурда өмір сүретін көп ұлтты білім жүйесіне оң әсерін берді. Негізгі өндіріс саласы кеме жасау және жөндеумен айналысқан бұл елдің 45 жыл бұрын ұлт нышанын көрсететін не білім жүйесі, не әскері, не флоты, тіпті елін дамытуға ресурстары да болмаған. Мемлекет тек өзінің әлемдік белсенді сауда жолдарының қиылысында сәтті орналасуын және адами капиталды ресурстарын ғана арқау қыла алды. Тәуелсіздік алған соң мемлекеттің даму жолдарын іздестіріп, жан-жақты анықтай бастады. Барлық пәндерді бір тілде жүргізу таңдалды, ол – ағылшын тілі. Сингапурдың барлық азаматын ағылшын тілінде сөйлеуге әзірлеу, дайындау жүйесі халықаралық өндіріс, сауда және білім саясатын жүргізуге бағытталса, ал қытай тілі Азиялық бизнеске тиімді. Бүгінгі уақытта Сингапурда он жылдық білім жүйесі, алты жастан бастап сан қырлы, түрлі оқу бағдарламалар аясында білім алады. Соңғы кезде біздің елімізде де көп тілділікке терең көңіл бөлініп отыр. Ағылшын тілін жаппай меңгеруге біртіндеп көшуде. Көптеген мектептерде тіл игеру бірінші сыныптан енгізіліп, кей мектептер жаратылыстану пәндерін ағылшын тілінде оқыту жолдарын қарастыруда. Білім беру жүйесінің сапасына қатысты әлем елдерінде бірқатар тәуелсіз зерттеулер жүргізген орталықтар шындығында да Финляндияның білім-ғылым саласын жоғары бағалаған. Атап айтқанда, PISA-ның (Programme for International Student Assessment-Оқушылардың білім жетістігін бағалау жөніндегі халықаралық бағдарлама) 2009 жылғы зерттеулеріне сәйкес, Финляндия мен Қытай бұл салада әлем елдерінің ішінде көшбасшы мемлекеттер ретінде танылып отыр. Халқының саны шамамен 5 млн. адамды ғана құрайтын Фин елінің білім беру үлгісіндегі басты ерекшелік - білім берудің үздіксіз жүйесін қолдануында болса керек. Финляндияда ең бастысы балалардың мектепке дейінгі мекемелермен қамтылуына үлкен назар аударылған. Финляндия Білім министрлігі педагогикалық кадрлар құрамын жасарту саясатын үнемі жүргізеді, нәтижесінде мектепке талантты әрі жас мамандар көп тартылады. Білім берудің осындай икемді жүйесі арқылы Финляндия Еуропада халқының сауаты жағынан алдыңғы қатарға шығып отыр. Бұндағы қызығушылықты тудыратын нәрсе - елдегі мұғалімдер жалақысының жоғары болуы ғана емес көрінеді (фин мұғалімдерінің жылдық табысы 17 мың еуро)[2]. Сондықтан да, Қазақстанның әлемдегі озық үлгі орнатқан елдердің жолымен жүруі тиіс. Бұл жайында былтырғы Фин еліне сапары барысында Елбасы: «Финляндиямен қарым-қатынас Қазақстан үшін аса қажетті. Себебі, бұл ел әлемде өзіндік орны бар, білім-ғылым саласында, инновация бағытында алдыңғы қатардағы мемлекеттердің бірі. Егерде біз бәсекеге сай ел болғымыз келсе, Финляндияның жүрген жолымен өтіп, тәлім-тәрбие алғанымыз өте пайдалы болады», - деп атап өткен еді. XIX ғ.соңы-XX ғ. басында данышпан Абай: «Кітап-білім бұлағы,

білім өмір шырағы» десе, Ы.Алтынсарин: «Өнер, білім бар жұрттар тастан сарай салғызды, айшылық алыс жерлерден жылдам хабар алғызды» деген өлең шумақтары сонау XIX ғасырдың өзінде білім мәселесінің өзекті болып, әлі күнге дейін күшін жоғалтпағанының дәлелі.

Біз бүгінгі жаңа атаулы ертең-ақ ескіге айналатын, жүрісі жылдам дәуірге қадам басудамыз. Бұл жағдайда кәсібін неғұрлым қиналмай, жеңіл өзгертуге қабілетті, аса білімдар адамдар ғана табысқа жетеді. Қорыта айтатын болсақ, адам капиталының мағынасы оның, тұтастай алғанда, мемлекеттің, сондай-ақ экономикасы мен оның еңбекке жарамды азаматтарының бәсекеге қабілеттігін арттырудың қажетті ресурсы болып табылатындығында[3].

ӘДЕБИЕТТЕР

1. 31.01. 2017ж. Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы.
2. inform.kz <https://www.inform.kz/rus/article/2231061>
3. www.zakon.kz. сайтындағы Президент мақаласы.12.04.2017ж.

ӘОЖ 930.23

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ҰЛТ БОЛМЫСЫ

Сарбаев А.Қ., студент

Ғылыми жетекшісі: Сагиндикова А.К.

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Рухани жаңғыру идеясы ата мекенмен ұлттың бір болуын, үнемі ұрпақ пен туған жердің байланысуын, адам мен табиғаттың тұтастығын және рухани жаңғыру ұлттық болмыстың негізінде мемлекет өмірінде қалыптасатын интеллектуалдық өріс болып табылады.

Түйінді сөздер: рухани жаңғыру, ұлттық болмыс, ұлт, салт-дәстүр, әдет-ғұрып

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы ел дамуының жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын көрсететін келелі ой, салиқалы пікір, батыл шешімдерге құрылған ең қажетті мақала деп ойлаймын.

Мақалада қазақ халқының рухани құндылықтарын қалыпқа түсіру, түгендеу, сананы жаңғырту, ұлттық болмыстан, ұлттық кодтан айырылып қалмай, оны әлемдік құндылықтармен үйлестіріп, Қазақстанның игілігіне жарату жолындағы мақсат-мүдделер туралы өзекті мәселе көтеріліп отыр. Онда ел Президенті Қазақстан үшін қайта түлеудің айырықша маңызды екі үдерісі - саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға ала отырып, Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынын және бұқаралық сананы қалай өзгертетіні жөнінде алысты болжайтын көзқарастарымен бөліседі.

Мақаланың маңыздылығы – біріншіден, ұлттық құндылықты, қоғамның өзінің тамыры тарихының тереңнен бастау алатын рухани коды болады яғни ұлттық кодты сақтай білу. Ұлттық код, ұлттық мәдениет сақталмаса, ешқандай жаңғыру болмайды. Екіншіден, ұлттық салт-дәстүрлерді дәріптеу. Ананың бесік жырынан бастап, адамның жер қойнауына берілгенге дейінгі өзі көріп-білген салт-дәстүрлер, әдет-ғұрыптар барлығы да адамның дүниетанымын қалыптастыратын өмір сабақтары. Халқымыздың

әдет-ғұрпын, дәстүрін, тарихын білу, оны қастерлеу-әрқайсысымыздың борышымыз. Үшіншіден, ұлттық санамызды қалыптастыру. Ұлттық санасы биік ел бір жағадан бас, бір қолдан жең шығарып үлкен жетістікке жетеді. Ұлттық санасы биік, терең білімді адамғана ел игілігіне қызмет етеді. Ұлттық сананы биіктететін тарих даналығы. Ұрпақтан ұрпаққа тарихтың білімі, тұлғалар тағылымы, ұлттық тәрбие арқылы беріліп отырады. Ұлттық сананы ұлт руханиятының өзегі дейтін себебіміз, тарихта қазақты ұлт ретінде сақтап қалған дүние - ұлттық сана, ұлттық сананың рухы болып табылады.

Рухани жаңғыру – адам баласының оның ішкі әлемінің жаңаруы, сана-сезімі, жаңа өзгерісті қабылдай білуі. Рухани жаңғыруда өркениеттің өрге жүзуімен байланыстырамыз. Тарих сахнасына көз жүгіртсек, өскен ұлттың өрби түсуіне осы «рухани жаңғыру дәлел». Ұлан ғайыр қазыналарымызды қалпынша қолданып, қорғау, бір мақсатпен межелеген межеге жету арқылы түрлі саяси радикалды идеологияларға тосқауыл болудың бағдарын ұсынды.

Рухани жаңғыру идеясы ата мекенмен ұлттың бір болуын, үнемі ұрпақ пен туған жердің байланысуын, адам мен табиғаттың тұтастығын негіздейді. Рухани жаңғыру ұлттық болмыстың негізінде мемлекет өмірінде қалыптасатын интеллектуалдық өріс. Ол жеке адамды, ұрпақты, ұлтты, халықты табиғаттан, өзінің төл болмысынан ажыратып алып кетпейді, керісінше өз болмысының әлеуметтік рухани негіздерін сақтай отырып оны нығайтуға, қорғауға, сақтап қалуға ықпал ететін ұғым, ұлттық деңгей, бір ұрпақтың мемлекеттің тархы мен болашағы алдында жасайтын, қол жеткізетін жетістігі [1].

Рухани жаңғырудың негізінде жеке адамның, халықтың тұлғаға айналатындығын ата бабаларымыз жете түсінген. Батырлықтың, шешендіктің, тума талант иесі болып ұлт өнерінің тарихта терең арнасын қалдырудың өзі қазақ баласының тарихтағы жасампаздық рухының биіктігін көрсетеді. Ал ұлтына игілік әкелетін жасампаздық қасиет бұл жаңашылдыққа биім, өресі биік адамның ғана қолынан келмек. Сырттан келетін, елді әлсірететін, ең соңында елді тәуелсіздіктен айыратын нәрселерге тарихтағы қазақ жастарының рухани деңгейімен қарсы тұруы, ауызбіршіліктің, білімі арқылы саясаты мен тәжірибесі күшті жаумен иығын теңестіре білуінде. Бұл жаста болса қазақтың ұл, қыздарының заманынан қалмай болашақты зерделеп, ұлттық мүдде деңгейінде ойланған деңгейін көрсетеді.

Рухани жаңғыру шыныменде ұлттың, елдің болмысына тән құбылыс және халыққа ортақ ұғым, ортақ ұстаным, тарихи қажеттілік. Мемлекет халықтың ортақ үйі, сол үйді күтіп баптайтын, рухын сақтайтын, қорғайтын адам мемлекеттен, қоғамнан бөлінбейді, мемлекетінің мүддесінен, төл мәдениетінің болмысынан қол үзбейді. Керісінше мемлекетті, халық үшін, ұрпақтың келешегі үшін заманның талабын зерделеп, одан өтудің жолын білімімен іздейді. Адамды, халықты бұндай дәрежеде ойлауға жетелейтін ұлттық сана. Ұлттық сана елдің тархы мен мәдениетіндегі тәжірибелер арқылы ұрпақтың уақытымен үйлессе елдің тұтас ұлттық зердесі қалыптасады немесе заман талабына сай өрісін кеңейте түседі. Бұндай ұлттық сананың құбылысы тарихымызда үнемі өзінің танымдық қызметін атқарып отырған. Мәселен түркі қазақ жұртының Мәңгілік Ел болу идеясы ұлттың зердесінен туған дүние. Мемлекет басшысы мақалада атап көрсетілгендей, неғұрлым адам өзінің бар мүмкіндігін тарихтың елегінен өткізген сайын уақыт талабын игеруге қабілетті келеді [2].

Рухани жаңғырудың негізі ұлттың қасеттері мен рухан құндылықтарға тәуелді болса, оның әлеуметтік өрісі қашанда білімге, еңбекке және табандылыққа келіп тіреледі. Рухани жаңғыру жаңашылдыққа қол жеткізу, заманның жетістігін бағындыру. Жаңашылдық әлеуметтік ортадағы мәдениеттілікпен өлшенуі тиіс, паракорлық,

жемқорлық күш алған тұста жеке адамның, әлеуметтік ортаның рухани жаңғыруы, жаңашылдығы тежеліп отырады.

Рухани жаңғырудың негізі - халықтың, жеке адамның тұлғаға айналуы. Әр заманның өз міндеті, ұрпаққа қояр талабы бар демекші, мемлекеттің дамуы - ұрпақтың уақыт талабына сай бейімделіп, мәдени ортаға қалыптасуға деген ұмтылысына байланысты.

Қазақ халқының рухы биіктеп, бәсекеге қабілеттілігі артып, өнері өрлеп, ғылымы өркендеп, мәдениеті мен дәстүрі үстем болып, мейрімді, адал, ақылды, білімді, бауырмал, ұлтшыл, елшіл, кеңпейіл, отаншыл жандар қауымы қаумалаған қоғам құра алсақ, онда рухани жаңғырғанымызды еліміздің әр азаматы өзі-ақ жан-тәнімен сезінеді.

Президенттің бұл бастамасын қолдаймын, ұлттық рухани жаңғыру бізге өте қажетті. Бұл бастаманың түпкі мақсаты Қазақстандықтардың бірлігі. Осы бірлікті біз сақтап қалуымыз керек. Осы тұғырнамадан ауытқымай, елбасымыз ұрпаққа мензеген дара жолымен биік-биік шыңдарды бағындыратынымызға сенімдімін!

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасы. Н.Ә.Назарбаев. 26.04.2017ж.
2. «Рухани жаңғыру идеясы және ұлттық рух» мақаласы. Ү.Қуандықұлы. 06.07.2017ж.
3. www.zakon.kz сайты
4. www.inform.kz сайты

ӘОЖ 930.23

ХАЛЫҚТЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫН АРТТЫРУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ФАКТОРЫ РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ АЯСЫНДА - ЖАСТАРДЫҢ МАМАНДЫҚ ТАҢДАУЫ

Мавлешова А.А., студент

Ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г.

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Мақалада елдің әлеуметтік жағдайын көтеру мақсатында, жұмыссыздықпен күресудің әдістері көрсетілген, сонымен қатар елдің болашақ еңбек ресурстары, жастардың, мамандық таңдауына басты назар аударылып, еңбек нарығында сұранысқа ие кадрларды қалыптастыру үшін кешенді ұсыныстар талқыланады.

Түйінді сөздер: жұмыссыздық, еңбек күші, жастар, жұмыссыздықпен күресу жолдары, бәсекелестік қабілет, прагматизм, білім, сананың ашықтығы.

Әлемдік дағдарыс салдарынан көптеген елдерде белең алған жұмыссыздық мәселесі әлі де күн тәртібінен түспеген, қызуы басылмаған басты проблемалардың қатарында тұрғаны анық. Мұхиттың арғы бетіндегі адуынды АҚШ та, Еуропаның дамыған бірқатар мемлекеттері де халқын жұмыспен қамтудың қамында жүр. Жұмыссыздық - жұмыс күшінің бір бөлігінің еңбек нарығында қажет болмауынан туындайтын әлеуметтік-экономикалық құбылыс екенін ескерсек, халықтың әлеуметтік жағдайына әсер етуші маңызды фактормен күресу үшін Қазақстан да мұндай жаһандық

үдерістен шет қалған емес.Себебі, жұмыссыздықтың әлеуметтік - экономикалық салдары тұтас мемлекет үшін қауіпті, төменде оның мүмкін болатын салдары көрсетілген:

1. Адам еңбегі дегеніміз капитал сияқты жинап қоюға, қордалауға келмейтін айрықша ресурс. Жоғалған жұмыс уақытын орынына келтіру мүмкін емес, сондықтан жұмыссыздық салдарынан шығарылмаған және көрсетілмеген тауар мен қызметтің орыны өтелмейді.

2. Егер адам жұмысынан айырылса, сөйтіп жалақысыз қалса ол қалайда күнкөріс көзін іздейді.Бұл жағдайда мемлекет жұмыссызға жағдай жасауды өз моынына алады. Алайда жұмыссыздығы үшін берілетін жәрдемақы тауар шығарғаны, қызмет көрсеткені үшін берілген сыйақы бола алмайды, себебі жұмыссыз адам ешнәрсе шығармайды, демек елдің әл-ауқаты да жоғарыламайды.

3. Жұмыссыздар санының көбеюі тауар мен қызметке сұранымды азайтады. Халықтың табысының азаюы сұраныстың азаюының бір себебі.. Тауарға сұраныстың азаюы өз кезегінде өндірістің кемуіне және жұмыссыздықтың одан әрі өршуіне жол ашады, себебі өндірістің кемуі жұмыс орындарының қысқарып, жалақының кемуіне әкелетін жолдың басы.

4. Елде жұмыссыздықты саяси жағдайдың шиленісуі өршітіп жібере алады, себебі әбден ашынған халық жұмыстың, ақшаның жоқтығы діңкелеткен адамдар үкімет өзгерсе жағдайымыз жақсара ма деген үмітпен қандай да бір ереуілге, шеруге, төңкеріске қатысуға даяр тұрады.

5. Жұмыссыздық қылмыс, әсіресе жастар арасында қылмыс тамырланатын ұя, себебі күнкөріс көзін таба алмаған кісі оның басқа жолдарын, көбінесе қылмыспен пайда табу жолдарын іздестіруге көшеді.

Жұмыссыздық ел экономикасына қауіп төндіретін бір-бірімен байланысты шеңбер түріндегі шешілуі күрделі мәселе. Сондықтан оған қарсы тұрудың жолдары көп. Жұмыссыздықпен күресу жолдары мәселенің күрделілігіне қарай әртүрлі:

1. тапсырма биржалары мен жұмыспен қамту қызметтерінің басқа да түрлерін құру;

2. жаңа жұмыс орындарын ашу;

3. оқыту және жұмыссыздарды оқыту үшін мүмкіндіктер жасау;

4. қылмысқа қарсы күрес;

5. мінез-құлық тұрақтандыру саясаты;

6. мемлекет үшін қосымша жұмыс орындарын құру;

7. мұндай журналистер, экономистер, дизайнерлер, құрылысшылар және басқа сарапшылар кейбір профильдер, табу үшін арнайы орындарын құру.

2018 жылғы ҚР Статистика комитетінің дерегі бойынша жұмыспен қамтылғандар саны - 8694,989. Жұмыссыздар саны - 443,6 адам. 2018 жылғы жұмыссыздықтың деңгейі 4,9%-дық көрсеткішті көрсеткен.2018 жыл бойынша 15-24 жас аралығындағы жастар жұмыссыздығының деңгейі – 4,9 пайыз, 2018 жыл бойынша 15-28 жас аралығындағы жастар жұмыссыздығының деңгейі -3,8 пайыз.

Жоғарыда көрсетілген салдарлардың қауіптілігінен жұмыссыздық мәселесі нарықтық экономикада шешімі табылуы тиіс сұрақ екені белгілі және онымен мемлекеттік тұрғыда күреспей нәтижелі қызмет атқаратын экономиканы қалыптаспайды. Ел үкіметі жұмыссыздықпен күресу мақсатында көптеген жұмыстар атқарып, бұған қоса ауқымды жобаларды іске асыруда, солардың бірі «Жұмыспен қамту – 2020». «Жұмыспен қамту - 2020» - Қазақстан РеспубликасыЕңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі ұсынған мемлекеттік бағдарлама. Бағдарламаның мақсаты - жұмыспен тұрақты және нәтижелі қамтуға жәрдемдесу арқылы халықтың табысын арттыру. Бағдарлама бірнеше бағыттарға бөлінген:Бірінші

бағыт техникалық және кәсіптік біліммен және қысқа мерзімдік оқумен қамтамасыз ету. Екінші бағыт жаппай кәсіпкерлікті дамытуды көздейді. Үшінші бағыт халықты жұмыспен қамтып, еңбек ресурстарының мобильділігін пайдалана отырып, еңбек нарығын дамытуды қарастырады.

Жұмыссыздықпен күресу үшін сонымен қатар жастардың мамандық таңдауына үлкен мән беру қажет. Біздің мамандар елімізде 2 миллионға жуық қазақстандықтың өз мамандығы бойынша жұмыс істемейтінін мәлімдеген еді. Көрші Ресей Федерациясы халқының 27 пайызының ғана дипломда көрсетілген мамандығы бойынша жұмыс істейтінін ресми басылымдарында жазды. Сонда мұның себебі қандай? Бұл адамдардың мамандықты дұрыс таңдамауымен түсіндіріледі[1].

Көпшілік жағдайда жастар арасындағы жұмыссыздық айқын сезіледі. Себебі мамандардың айтуынша жастар арасындағы жұмыссыздықтың бір пайызға артуы, қылмыстық жағдайлардың сегіз пайызға өсуіне алып келеді екен. Себебі жастар күнкөріс мақсатында пайда табу үшін көлеңкелі әрекеттерге оңай бой үйретеді, олардың арасында нашақорлық, маскүнемдік және жастар арасындағы қысмыс. Сонымен қатар, нашақорлық жағдайларының жартысынан астамы жастардың қатысуымен жүзеге асады. Бұл жастардың психологиялық тұрғыда әлсіздігінен орын алады. Олардың шынайы өмірге иммунитеті толық қалыптаспаған.

Мамандық - қарапайым өмір сүру көзі болып табылатын және қандай да бір дайындықты, жауапкершілікті талап ететін еңбек қызметінің маңызды бөлігі. Жастардың алдында «Қайда барамын, кім боламын?» деген сауал тұрғаны рас. Мамандық таңдау бұл өміріміздің ең күрделі шешімдерінің бірі. Мамандық таңдау алдында «ол маған не үшін керек?», «мен өмір бойы осы салада жұмыс істей аламын ба?», «бұл мамандықтың қыры мен сыры қандай?», деген сұрақтарға жауап беріп, ойланғаны дұрыс. Жастардың еңбек нарығындағы қарама-қайшылық ретінде нарықта сұраныстың болуы, бірақ жұмыс орындары еңбек өтілін талап ететінін қарастыруға болады. Олар жас маманның орнына тәжірбиесі мол маманды жұмысқа алады. Бұл әлемдегі жағдай болғанымен Қазақстан жастары үшін жағдай оңайырақ. Себебі бізде білімді жас болса жұмыс орны бар. Шетелдің нарығында еңбекке жарамды халық саны жиырма миллионнан асатын болса, бізде он миллионға жетпейді. Бірақ осының өзінде жастар арасындағы жұмыссыздық байқалады. Себебі жастар нарық қажет еткен мамандықтарды таңдамайды. Жұмысшы мамандықтарында перспективасы жоқ деген себеппен қызмет атқарғысы келмейді. Оқуын қаржы, экономика, менеджмент саласында бітірген жастардың дені бұл салаға жұмыстың жоқтығынан дүкендерде, сауда орталықтарында жұмыс істейді.

Жастардың еңбек күшін толық пайдаланбау – еңбек нарығына кері әсерін тигізеді, жұмыс күшінің жаңарып отыруын, ротация үдерісін баяулатады, ал жастар арасындағы жұмыстың әлеуетінің дұрыс бағытталмауы – болашақтағы жұмыс күшінің сапасын жояды. Бұл жағдайлармен қоса қала мен ауыл жастарының мүмкіндіктерінің сандық және сапалық жағынан ерекшеліктер жасайды. Ауылдағы жастар қалада тұрып жұмыс жасағанымен, кейбір жастардың баспанаға қаржысы жетпейді. Мәселені шешудің маңызды элементі жастарды еңбек нарығындағы ақпараттар мен нақты жағдай туралы әлеуметтік желілерде және көгілдір экранда арнайы түсірілген видеороликтерде хабардар етіп отыру қажет, сонымен қатар білім ошақтарында арнайы сабақтар өткізу жастардың мамандық таңдауына оң ықпал етеді[2].

Мамандық иесі болып шығу үшін ЖОО дипломын алу аздық етеді. Ол үшін әрбір түлектің бойында қабілет пен іскерлік, ізденімпаздық пен талапкершілік қасиеттері болуы керек. Егер осы қасиеттер болса жас маман нарықтық заманда бәсекеге қабілетті болады, ал бәсекеге қабілеттілік ол барлық Қазақстан азаматының бойында болу қажет. ҚР тұңғыш президенті елбасының «Рухани жаңғыру»

мақаласында бәсекелестік қабілетке назар аударады. Бәсекелік қабілет дегеніміз – ұлттың аймақтық немесе жаһандық нарықта бағасы, я болмаса сапасы жөнінен өзгелерден ұтымды дүние ұсына алуы. Бұл материалдық өнім ғана емес, сонымен бірге, білім, қызмет, зияткерлік өнім немесе сапалы еңбек ресурстары болуы мүмкін-деп тұңғыш президентіміз Н.Ә.Назарбаев бәсекелестік қабілеттің ұлттық деңгейде болуын анықтайды. Ал ұлт дегеніміз сіз бен біз, оның ішінде көпшілік пайызын жастар құрайды. Жастардың мамандықты заман талабына, сұранысқа орай таңдай алуы бұл Қазақстандағы нарықтың беріктігіне ықпал жасайды. Себебі, сұранысқа йе мамандар бәсекелестік ортаны қалыптастырады. Өзі сүйіп таңдаған мамандық, немесе отбасының дәстүрлі жалғасып келе жатырған мамандықтар тізгінін ұстағысы келетін жастар прагматизм идеяларын меңгергергені дұрыс- ақ. Себебі, қазақтың жершілдігі мен белгілі бір мамандықты таңдасам танысым, мына мамандықтың жалақысы көп деген секілді ойлардан арылуы қажет. Жас маманның қолынан келмейтін мамандықты игеруі, ерте немесе кеш қате таңдау жасауына себепші болады. Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт. Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді. Мамандық таңдау ол бір мәселе, мамандықты игеріп шығу ол басқа мәселе. Жас маман білім жолында ізденістер жасап, сапалы білім алып, көрнекі тәжірбиеден өтсе ол бәсекеге қабілетті маман, ол еңбек нарығында сұранысқа йе білімді маман. «Осыны бек түсінгендіктен, еліміз білімге бөлінетін бюджет шығыстарының үлесі жөнінен әлемдегі ең алдыңғы қатарлы елдердің санатына қосылды.

Қазақстан республикасында көптеген шетелдік компаниялар жұмыс атқарады, сонымен қатар елімізде шетелдермен сауда-саттық, экономикалық, мәдени қатынастар орнаған, әлемдегі алпауыт компаниялардың көпшілігі трансұлттық компаниялар. Шет тілін білу - бәзбіреулердің әншейін қалауы емес, жаһандық әлемге еркін кірігіп, жұмыс істеудің басты шарты. Жастар санасы ашық болып - шет тілдерін үйреніп, әлем елдерінің тәжірбиесіне қолдана білсе, сонымен қатар өзге ұлттың мәдениетіне құрмет көрсетуі жастардың халықаралық еңбек нарығында сұранысқа йе маман болуына жәрдемдеседі[3].

Мақаланың түйініне тоқталсам, жастардың мамандығын дұрыс таңдауы - ол болашаққа салған инвестиция. Әрбір қазақ адамы өзі қалаған мамандықпен нарық талап ететін қызметті үйлестіре алса, ол адам әлеуметтік жағдайы жақсы адамның қатарында. Әлеуметтік жағдайы жақсы адамдар, демек, халықтың бай немесе орта деңгейдегі тұрғындары елдің экономикасының мықты болуының кепілі.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «ҚР Халықты жұмыспен қамту туралы заңы», 6 сәуір, 2016 жыл
2. «Жұмыспен қамту – 2020 бағдарламасы».
3. «Рухани жаңғыру мақаласы». 12сәуір, 2017жыл.

ФОРМУЛИРОВАНИЕ КРИТЕРИЕВ ОТБОРА ПРЕТЕНДЕНТОВ В СВОБОДНЫЕ ДОЛЖНОСТИ

Султанғали Л.Ж., Тлеужанова А.Ж., Табунаев Ы.Х., магистранты

Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
им.Ш.Есенова, г.Актау

Аннотация. Одним из ключевых факторов эффективной работы предприятия в соответствии с требованиями современного рынка является качество отбора и набора персонала.

Ключевые слова: Отбор персонала в компании, профессиональное развитие, набора персонала на предприятии.

Главным проблемой, встающей перед различными организациями рядом проведения равно как наружного, таким образом и внутреннего рекрутинга, остается вопрос критериев отбора. Фирмы следует разрешить, в основе тот или иной критериев производить оценку претендентов, какой-либо индивид необходимо с целью исполнения предоставленной деятельности – высококвалифицированный эксперт, идеальный начальник либо попросту административный и честный работник, к квалификации коего высочайших условий представлять никак не станут.

Эффективный подбор персонала отталкивается с концепции, что же результат компании постоянно в существенной критерию находится в зависимости с его работников. Данное понимание и объясняет в какой мере допускается внимательный подбор новых сотрудников, что базируется в высоких условиях к селекции претендентов с поддержкой справедливых способов. Огромное значение содержит беспристрастность концепции балла, в базе которой находится сложенная концепция критериев[1].

Задача профессионала, исполняющего оценку кандидата рядом способом в службу, в сути, заключается в этом, Для того чтобы подобрать подобного сотрудника, что в пребывании достигнуть прогнозируемого системой итога. Практически анализ рядом способом – данное один с конфигураций заблаговременного контролирования свойства человеческих ресурсов.

Несмотря в в таком случае, что же имеется огромное число различных раскладов к балле, всегда они испытывают страдания единым минусом – субъективностью, разрешение в значительном находится в зависимости с этого, кто именно применяет способ, либо этого, кого некто заинтересовывает в свойстве знатока. И тот и другой аспекта «отбор согласно высоким требованиям» и «объективные способы отбора» устанавливают ключевые основы, что берутся в интерес рядом избирательных упражнениях [2]:

1. Недопустимость эффективного отбора кандидатов без познания условий к свободной должности. С этого места отталкивается потребность, в-1-ый, установления комплекта познаний и высококлассных умений с целью занимающего раскрытую с целью найма сделку и развития индивидуальных условий к деревену, в-2-ой, раскрытия этого метода действия и воздействия кандидата в пролетарской команде, к какой подразумевается его назначить.

2. Подбор кандидатов никак не постоянно обязан протекать сравнительно строгих условий, что экспонирует незамещенная пост. С данного необходимо, что же в

практике более удобной кандидатура – данное никак не постоянно полная дубликат сформированного предприятием его ожидаемого портрета, следовательно подбор следует осуществлять с позиций только условного сходства данных. Многочисленные должности описываются «усредненными требованиями» и следовательно подразумевают «только в обычном сподручных сотрудников». Цикл претендентов выражают меньше креативности, эластичности и своей инициативы согласно сопоставлению с условиями «в идеале», однако они наиболее долготерпеливы и напористы.

3. Потребность уклоняться осмысленных и инстинктивных индивидуальных воздействий в подбор кандидатов, к примеру, протекции либо предубеждений. Инстинктивные предубеждения согласно взаимоотношению к кандидату Больше лишь представлены результатом таким (образом именуемых «перенесенных заблуждений» оценщика. К ним причисляются: «эффект распухшей двери», что базируется в предрасположенности к переоценке наглядно сформулированных специфик подражаемого; «эхо прошедшего», появляющееся из-за этого, что же расценщик показывает некоторые положительные либо отрицательные память о известном Люде и, в согласовании с ними, воспитывает ему оценку; формирование характерных неверных суждений и объяснений, в соответствии с каковым одиночные физиогномические характерные черты расцениваются равно как особенности некоторых возможностей либо качеств нрава.

Любой с данных типов неверных толкований вопроса имеет возможность послужить причиной к субсидированной расположения либо антипатии согласно взаимоотношению к кандидату и данным подделывать реальный подбор претендентов. Придерживаясь основному принципу, организация-наниматель руководится рядом наиме профилем условий к предстоящему рабочему, что разрабатывается в работе управления персоналом. Аспекты отбора находятся в зависимости с любой определенной должности. В таблице 1 презентованы единые условия нанимателей к кандидату [3].

Таблица 1 Условия нанимателей к кандидату

1. Внешние аспекты. К ним принадлежит всегда, что же может быть проконтролировать и доказать фактически. Формирование (к примеру, верховное промышленное), трудовой стаж деятельность (2 годы в свойстве управляющего

отделения экономики), сертификаты (свидетельство высококлассного бухгалтера, сертифицированный эксперт согласно Navision). Данное сознательно значимые аспекты с целью предоставленной должности и руководитель согласно медперсоналу обязан являться совершенно убежден, что же в случае если эксперт никак не владеет данными внешними свойствами, некто четко никак не сгодится с целью предоставленной воззрению.

2. Высококласные аспекты. К ним причисляются высококлассные познания и умения, что нужны, Для того чтобы благополучно управляться с предоставленной трудом (а никак не по большому счету действовать в данной должности).

Например, в случае если пред дизайнером нужно цель совершать маркетинговые модули с целью печатные издания, в таком случае некто обязан в высочайшем степени обладать проектом PageMarker, в случае если собственно данная схема применяется в учреждения. В случае если главная цель клерка согласно рекламе – увеличить определяемость компании из числа возможных покупателей, в таком случае кандидатура обязан достаточно обладать умениями разбора рынка отпечатанных изданий и ресурсов Сети интернет, составлять план госбюджет маркетинговых кампаний, а кроме того обладать способностью производить оценку результативность прочерчиваемых событий.

3. Индивидуальные аспекты. Принципиально особо отметить собственно эти свойства, что несомненно помогут кандидату благополучно управляться с официальными прямыми обязанностями, создадут его службу наиболее успешной. Персональные свойства сопряжены никак не только лишь с должностью, однако и с нравом деятельность, что в различных фирмах имеет возможность отличаться, а кроме того с характерной чертой коллективной культуры учреждения.

Данные условия в той вот либо другой уровня аргументированы, тем не менее большая часть с их имеет возможность спровоцировать колебания у опытного клерка согласно медперсоналу. Таким (образом, к примеру, многочисленные работодатели сводят годы кандидата вплоть до 45 года, поясняя данное для того, что же этот работник обязан являться энергичен, мобилен и довольно гибкий в общении. Немолодой психологии установлено, что же подъем креативных возможностей персон требуется в 34-45года[4].

Аналогично допускается отметить и о предпочтении в отдельных должностях представителей сильного пола либо представительниц слабого пола. Установлено, что же представительницы слабого пола превышают представителей сильного пола согласно бдительности, скорости восприятия, беглости выступления, в счете, запоминании вещества. Представители сильного пола ведь предпочтительно находятся в месте и времени, точных предложениях, наиболее напористы, у их наиболее сформирована мотивирование свершения. Значится, что же ключевые задачи дамы сопряжены с фамилией, а мужской пол – с высококлассной работой. В мужеских коллективах более ценятся компетентность и высокая квалификация, а в дамских – отличные межличностные взаимоотношения. Хоть разумеется, что же половозрастные условия никак не представлены наиболее важными с целью эффективного исполнения этого места трудов, Нежели формирование, навык и определенные специализированные умения, для того никак не меньше, работодатели нередко требуют в потребности их соблюдения вплотную вплоть до несогласия утвердить в службу миновавшего интервью профессионала, соответственного абсолютно всем условиям, помимо половозрастных.

Однако соблюдение сведениям условиям противоречит закону РК и многих государств культурного планеты, в каком месте не разрешена ограничение в правах согласно полу, году, а кроме того государственной приспособления. Наиболее этого, не

так давно признанный Ассоциацией консультантов согласно выбору персонала нравственный свод) законов рекрутера кроме того воспрещает рядом выборе персонала следовать половозрастными и расовыми данными претендентов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванова, С.В. Искусство подбора персонала: Как оценить человека за час / С.В. Иванова – М.: Альпина Бизнес Букс, 2003.
2. Завьялова, Ж. Тесты на пробу. // Корпоративный менеджмент, 2006. № 3.
3. Самоукина, Н.В. Управление персоналом: российский опыт / Н.В. Самоукина – СПб. Питер. 2003.
4. Управление персоналом: Учебное пособие / Б.Ю. Сербиновский и др. / Под ред. Б.Ю. Сербиновского, С.И. Самыгина. – М.: ПРИОР, 2006.

ӘОЖ 930.23

ҰЛТТЫҚ СПОРТ – ЖАҢҒЫРУ НЕГІЗІ

Көбеген Г.Е., студент

Ғылыми жетекші: Сагиндикова А.К

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Ұлттық спорт түрлері мен спорттық ойындардың қоғамдық өзіндік және негізгі қызметі дене дамуы мен денені жетілдірумен ғана шектелмейді, олар адамның ғана әлеуметтік белсенділігі еңбекке жарамдылығы қартаю жасына дейін сақтай отырып, оның психикалық және әлеуметтік белсенділігін дамытудың табиғи негізі болып табылады. Қанша жерден өзгерістер болсын, әлем дамысын, ұлттық ойындарымызды дамытып әрі оларды жаңғырту біздің болашақ ұрпақ үшін жасалатын міндеттеріміздің бірі.

Түйінді сөздер: ұлттық жаңғыру, спорт, олимпиада, тәрбие, ұлттық сана, патриотизм

Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы болашақтың айқын жолына бағытталған. Мақалада «Ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді», – деген жолдар бар [1]. Міне, осы тұрғыда біздің атқаратын және атқарып келе жатқан жұмыс жетерлік. Мәселен, ұлттық құндылықтарымызды сақтай отырып, оның кемелденуіне жағдай жасау керектігі айтылады. Осы міндеттерді жүзеге асыруда спорттық салада мәселелер көп.

Дене тәрбиесі мен спорт қоғамдағы белгілі бір тарихи жағдайлардың жемісі ретінде адамдардың рухани қызметінің тарихи нәтижесінде пайда болған жиынтығын құрайды десек қателеспейміз. Жыл сайын түрлі елдерде өткізіліп келе жатқан «Қазіргі қоғамдағы спорт», «Олимпиадалық спорт және баршаға арналған спорт» атты әлемдік конгресс жұмыстарында денсаулықты нығайту мен саламатты өмір салтын қалыптастыруда әлеуметтік және ұлттық дене тәрбиесі мен спорт саласына үлкен мән беріледі. Мұраға қалған төл өнеріміз – ұлттық спорттық ойындар. Бұған дейін де бұл сала өз бағытымен жүріп келеді десек, Елбасының көрсеткен бағдарынан кейін өзінің өміршеңдігін айқындап, қоғамда ауқымы кеңі түсетіні анық. Еліміздегі дене тәрбиесі мен спорттың жаңа жүйесіндегі ұлттық спорт түрлері мен бірлігінің көптүрлілігі, олардың этникалық және гуманистік негіздері прогресшіл сипатқа ие. Олардың негізін

құрайтын қасиеттердің бірі - халықшылдығы, адамзаттың қоғам өмірінде бұрыннан бар ұлттық дәстүрлерді мақсатқа сай ары қарай дамытуды көздейтіндігі. Бұл үдеріс ұлттық идеямен үздіксіз түрде байланысқандықтан, қарыштап дамуына үлкен үлес қоспақ. Демократиялық және құқықтық елдерге тән ұлттық және интернационалдық дәстүрлердің жарасымды түрде кірігуіне сәйкес дене тәрбиесі мен спорт біздің жастарымыздың тек дене ғана емес, рухани тәрбиесін, саламатты өмір салтын қалыптастыратын ең мықты құралына айналып отыр [2].

Ұлттық спорт түрлерімен шұғылдану салауатты өмір салтын қалыптастыруға және әр адам мен қоғам үшін тұтастай алғанда ұлы құндылық болып табылатын денсаулық нығайтуға ықпал етеді. Спорт адам жеке тұлғасының барлық жағына, соның ішінде адамгершілік пен психикалық саласына, интеллектуалдық пен коммуникативті қабілеттеріне, өз денсаулығы мен бүкіл қоғам денсаулығына деген мәдениетті және құндылықты қатынасқа тәрбиелеу арқылы әсер етеді. Негізгі міндет мынада болып тұр, саламатты өмір салтын қалыптастыру әдістерін қолдану үшін дене тәрбиесі мен спорттағы жағдайларды теориялық тұрғыдан негіздеу мен аша түсу, адамдардың өмірлік қызметіне тікелей қолданылатын, саламатты менталитет қалыптастыру. Тәрбиенің тұтас жүйесінен бөлініп шыққан дене тәрбиесі мен спорт халқымыздың денсаулығы мен саламатты өмір салтының өзара іс-қимылы арқылы анағұрлым жарқын да мазмұнды түрде көрінуі мүмкін.

Соңғы жылдары дене тәрбиесіндегі халықтық педагогика мәселелері жайлы көп айтылып жүр. Дене тәрбиесінің халықтық тәсілдері жайлы бағдарламалық құжаттарда ол қоғам мәдениетін тәрбиелеудің маңызды бір түрі ретінде қаралуы қажеттілігін атап көрсеткім келеді. Сондықтан да ұлттық спорт түрлері мен халықтық ойындар өмір салты төңірегінде топтастырылып, жеке тұлғаның даму деңгейіндегі көрсеткіші болуы тиіс. Бұдан келіп шығатыны ұлттық спорт түрлері мен халықтық ойындар ұлттық мәдениеттің өзіндік эдементтері есебінде ғана пайдаланылып қоймай, дене тәрбиесінің қазіргі міндеттерін шешудің тәсілі ретінде де пайдалану қажет. Спорт ойынын жаңғырту жастарды мергендік пен шапшаңдыққа баулып қана қоймай, патриоттық тәрбие, этникалық мәдениетке құрметпен қарауды үйретеді [3].

Ал мақаладағы «Туған жер», «Туған жерге туынды тік» деген міндеттер әр азаматтың бойтұмары болуы керек деп есептеймін. Қазақстанның әрбір азаматының кіндігі ауылмен байланысты. Осы ретте туған жерге деген ерекше көзқарас танытып, үнемі байланысты үзбеу керектігін айтып отыр. Туған ауыл, өскен жеріңе жасаған жақсылығың туған Отаныңа істеген игі ісің екені анық. Осы арқылы біздер патриотизмді қалыптастырып, елдің дамуына өз үлесімізді қоса аламыз. Үнемі ауылмен байланыс жасап, қолдауын үзбеген азаматтар талай істі атқаратыны сөзсіз.

Міне, Елбасы осындай азаматтарды елге насихаттап, болашақта қатарын көбейтуді және осындай ұлық істі атқаруға сіздің де, менің де атсалысуымызды меңзеп отыр. Бұл біздің басты міндетіміз бен парызымыз болуы керек. Ұлттық сананы жаңғырту арқылы ұлтқа қызмет етеміз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Н.Назарбаев. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы, 2017ж.
2. М. Болғамбаев. Қазақтың ұлттық спорт түрлері. Алматы: «Қайнар», 2008ж.
3. М.Т.Тәнікеев. Қазақтың ұлттық спорт түрлері. Алматы, 2007ж
4. Әлемдік және ұлттық спорт ойындары: М. Құлкенов.-Алматы:«Мерекенің баспалар үйі» ЖШС, 2014ж.

ЖАҢАРҒАН ҚОҒАММЕН БОЛАШАҚҚА НАҚТЫ ҚАДАМ

Тасболатова А.А., оқытушы

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Рухани жаңғырудың қазіргі қоғамға маңыздылығы жайлы айтылды. Білім беру жүйесінде үш тілділік саясатты ұстану туралы ой қозғалды. Латын әліпбиіне көшу туралы ұсыныс. Дамыған 30 елдің қатарына қосылу жайлы саяси реформа жүргізіліп алдымызға нақты, айқын мақсат қойылды.

Түйінді сөздер: Рухани жаңғыру, латын әліпбиі, елбасы жолдауы, 100 жаңа оқулық.

Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы ел дамуының жарқын үлгісі мен нақты қадамдарын көрсететін жүйелі ой, салиқалы пікір, батыл шешімдерге құрылған маңызды құжат. Бұл мақалада сананы жаңғырту, ұлттық болмыстан, ұлттық кодтан айырылып қалмай, оны әлемдік құндылықтармен үйлестіріп, Қазақстанның игілігіне жарату жолындағы мақсат - мүдделер туралы өзекті мәселе көтеріліп отыр. Онда ел Президенті Қазақстан үшін қайта түлеудің айрықша маңызды екі үдерісі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға ала отырып, Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынын және бұқаралық сананы қалай өзгертетіні жөнінде алысты болжайтын көзқарастарымен бөліседі.

Әр халық, әр мемлекет ғасырлар бедерінде рухани жаңғырып, жаңарып отырады. Ал рухани жаңғыру мен жаңаруда білім берудің рөлі зор. Біз өзіміздің ұлттық ерекшеліктерімізді сақтай, ескере отырып, әлемде болып жатқан жаңалықтарды қабылдай білуіміз керек. Бірнеше тілді білген адам ештеңеден ұтылмайды. «Ел болам десең, бесігіңді түзе» дейді ұлы Мұхтар Әуезов. Әрбір білімгер өз жері мен оның байлығының иесі болу үшін жаңа технологияларды меңгеріп, жаңаша өмір сүруге үйренудің жолдарын білуге тиіс. Егер қоғамның даму кілті білімді адамдардың жаңаша қызмет атқаруын керек ететін болса, сол жаңашыл адамдарды, болашақ қоғам мүшелеріне білім мен тәрбие беруді жүзеге асыратын мамандар дайындайтын біздің білім беру ұйымдары Елбасы көздеген бағыттарға лайықты болуы тиіс. Ең бастысы, білім беруге қойылып отырған жаңа талаптарды орындауда көптеген жұмыстар жүргізіліп, жастардың үш тілде білім алуына, жаңа технологияларды білім беру жүйесіне енгізуде өңірімізде келелі жұмыстар атқарылуда. Ұлт жоспарын орындауда әр саланың өзіндік үлесі болса, ұстаздар қауымы қосатын үлес – жас ұрпақты жаңа қоғам мүшесі етіп білім мен тәрбие беруді жаңаша құру, оны осы Елбасымыз көрсетіп отырған талаптарға сай орындау деп білемін.

Еліміздің Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев жолдауында Қазақстанның үшінші жаңғыруы басталғанын жариялауы.

Біз қайта түлеудің айрықша маңызды екі процесі – саяси реформа мен экономикалық жаңғыруды қолға алдық. Біздің мақсатымыз айқын, бағытымыз белгілі, ол – әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына қосылу. Аталған екі жаңғыру процесінің де нақты мақсат-міндеттері, басымдықтары мен оған жеткізетін жолдары бар. Мен көздеген жұмыстарымыздың бәрі дер уақытында және барынша тиімді жүзеге асарына сенімдімін. Бірақ, ойлағанымыз орындалу үшін мұның өзі жеткіліксіз. Мақсатқа жету үшін біздің санамыз ісімізден озып жүруі, яғни одан бұрын жаңғырып отыруы тиіс. Бұл

саяси және экономикалық жаңғыруларды толықтырып қана қоймай, олардың өзегіне айналады. Рухани жаңғыру тек бүгін басталатын жұмыс емес.

Біз Тәуелсіздік кезеңінде бұл бағытта бірнеше ауқымды іс атқардық.

- 2004 жылы «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында Қазақстан аумағындағы тарихи-мәдени ескерткіштер мен нысандарды жаңғырттық.

- 2013 жылы «Халық – тарих толқынында» бағдарламасы арқылы әлемнің ең белді архивтерінен төл тарихымызға қатысты құжаттарды жүйелі түрде жинап, зерттедік.

Енді осының бәрінен де ауқымды және іргелі жұмыстарды бастағалы отырмыз. Мен еліміз мықты, әрі жауапкершілігі жоғары Біртұтас Ұлт болу үшін болашаққа қалай қадам басатынымыз және бұқаралық сананы қалай өзгертетініміз туралы көзқарастарымды ортаға салуды жөн көрдім.

Н.Ә.Назарбаев тұтас қоғамның және әрбір қазақстандықтың санасын жаңғыртудың бірнеше бағытына жеке-жеке тоқталады. Президент жаңғырудың алты бағытын белгілейді:

1. Бәсекеге қабілеттілік;
2. Прагматизм;
3. Ұлттық бірегейлікті сақтау;
4. Білімнің салтанат құруы;
5. Қазақстанның революциялық емес, эволюциялық дамуы;
6. Сананың ашықтығы.

Аталмыш бағыттардың бәрі барынша өзектендірілген және уақыттың талаптарына нақты жауап береді. «Мәңгілік ел» болуымыз үшін бізге ауадай қажетті қасиеттер мен құндылықтардың қайнары тоғысып, ақыл-парасаты толысқан, ғаламдық ғылымды игерген адамдар көп болса, еліміз өркениетті, бәсекеге қабілетті болатыны ақиқат. «Болашақта ұлттың табысты болуы оның табиғи байлығымен емес, адамдарының бәсекелік қабілетімен айқындалады... Сондықтан, әрбір қазақстандық, сол арқылы тұтас ұлт ХХІ ғасырға лайықты қасиеттерге ие болуы керек. Мысалы, компьютерлік сауаттылық, шет тілдерін білу, мәдени ашықтық сияқты факторлар әркімнің алға басуына сөзсіз қажетті алғышарттардың санатында. Сол себепті, «Цифрлы Қазақстан», «Үш тілде білім беру», «Мәдени және конфессияаралық келісім» сияқты бағдарламалар – ұлтымызды, яғни барша қазақстандықтарды ХХІ ғасырдың талаптарына даярлаудың қамы», – деп ашып көрсетеді. Бәсекеге қабілеттілік саясат пен экономикада, білім, ғылымда, технологияда, яғни барлық салада болуы тиіс. Латын әліпбиіне көшу – Мәңгілік Елдің рухани жаңғыруының басы болса, «Туған жер» бағдарламасы жаңа ғасырдағы әлемдік, өңірлік, ішкі-сыртқы тәуекелдерге қарсы тұра алатын отаншылдық тәрбиенің, ұлтжандылықтың кепілі болмақ.

«Қазақстандағы 100 жаңа есім» жобасы бүгінгі замандастарымыздың түрлі салалардағы жетістіктерін дәріптеуді қамтамасыз етеді және жастарды адамгершілікке тәрбиелеудің жарқын үлгісі болады. Бұл тапсырмалар мемлекеттің және азаматтық қоғамның барлық идеологиялық жұмысының орта мерзімді перспективадағы негізі болады. Назарбаев айтқандай: «Болашақтың негізі, білім ордаларының аудиторияларында қаланады». «Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық» жобасын жүзеге асырып, қоғамдық және гуманитарлық ғылымдарды оқытудың жаңа деңгейіне шығу мына мақсаттарға қол жеткізуді көздейді: – еліміздің барлық жоғарғы оқу орындарында гуманитарлық ғылым кафедраларын қайта құру; – гуманитарлық білімнің барлық бағыттары бойынша әлемдегі ең үздік 100 кітапты қазақ тіліне аудару; – мемлекеттік емес Ұлттық аударма бюросын құру. Оқулықтарды қазақ тіліне аудару жобасының жиынтық әсері 2018-2019 жылдардан бастап еліміздегі

жоғары оқу орындарының студенттері қоғамдық және гуманитарлық ғылымдар бойынша әлемде үздік оқу үлгілері болып табылатын кітаптармен оқуды бастайды.

Қорытындылай келе алда әлі ұзақ жол, үлкен асулар бар. Сол асулар мен қиындықты жеңу үшін білектің күші мен найзаның ұшы керек емес. Оған тек жүрек пен білім, талант пен талап керек. Қазақ елінің абыройын асырып, мерейін үстем етер, әлем таңғалар, талай - талай жаңалық ашар білімділер керек. Осы Тәуелсіз еліміздің намысын қорғайтын, бүгінгімізді ертеңіне жалғайтын, қазақ елінің ертеңі, болашағы үшін жауап беретін бүгінгі ұрпақ екенімізді сезінейік. Жаңа жағдайда жаңғыруға деген ішкі ұмтылыс – біздің дамуымыздың ең басты қағидасы. Өмір сүру үшін өзгере білу керек. Оған көнбегендер тарихтың шаңына көміліп қала береді. «Сен де бір кірпіш дүниеге, Кетігін тап та бар қалан!» - деп Ұлы ақын Абай атамыздың сөзімен сөзімді аяқтаймын.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. ҚР Президентінің «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» жолдауы
2. Ж.З.Әділбекова «Білім беру үрдісіне жаңа технологияларды енгізу».
3. Рухани жаңғыру – табысты ел болуымыздың кепілі

ӘОЖ 330.341

ЖАСТАРДЫҢ МӘДЕНИ-ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ ӨЗГЕРІСТЕРІНІҢ МӘНІ МЕН МАҢЫЗЫ

Молдаханов И.Ө., оқытушы

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Мемлекетіміздің тұрақты даму үдерістеріндегі шарттардың бірі – жас ұрпақтың әлеуметтік бағытталуы және азаматтық қалыптасуы үшін ұйымдастырушылық, әлеуметтік-экономикалық және құқықтық жағдайлар жасау және оларды нығайту. Жас ұрпақтың дамуына мүдделі негізгі үш орта өзара жинақтала келе қоғамдық ортаны құрайды.

Түйінді сөздер: жастар, әлеуметтік құндылықтар, ұлттық құндылықтар.

Құндылық – мәдениеттің құрамдас бөлігі. Мәдениеттің құрамдас бөлігі болуы себепті құндылық адамдардың өзін ұстауын реттейді, олардың шынайы тәртібін айқындайды. Мәдениет құндылықтары, тиісінше, материалдық және рухани болып бөлінеді. Құндылықтардың мазмұны қоғамның мәдени жетістіктерімен шарттастырылған. Құндылықтар әлемі, сөздің кең мағынасында, мәдениет әлемі деген сөз. Ол адамның рухани қызмет аясы, оның санасының дұрыстығын айғақтаушы, адамның рухани байлығының елеуші іспетті. Құндылықтарды мүдделердің қарапайым жалғасы немесе бейнеленуі ретінде қарастыруға болмайды. Олар салыстырмалы өзінділікке ие. Қазіргі кезде өркениет жаһандық дамудың әр түрлі кезеңдерін басынан өткізуде. Еліміздің тәуелсіздік болып қалыптасуының өзі де күрделі тарихи кезеңдерден өтті, қазір де әлеуметтік, саяси, мәдени тұрғыдан қиындықтар аз емес. Ең бастысы жастар мәселесі, олардың үлкен тұлға ретінде қалыптасуындағы рухани құндылықтар, ұлттық мәдениеттің әсері туралы сұрақтар ең басты мәселе болып табылады. Бүгінгі күндегі қоғамдағы қарама-қайшы мәселелер кешені, үрдістердің бірыңғайсыздығы жастар ортасы мен қоғамда бәсекелі қақтығысқа әкелуі мүмкін.

Алайда қазіргі заманғы жастар өзінің болашағын өзі жасаушы,өзінің күнделікті алып жүрген білімін, ерік-жігері мен шығармашылық белсенділігін тиімді пайдалана алатын,өмір ағысына икемделе білген, өз болашағына сеніммен қарайтын жеке тұлға. Оның алдындағы ең басты мақсат – қоғамда жаңадан қалыптасып келе жатқан қадір-қасиеттер мен әдеп-жоралғыларды өз бойына сіңдіре отырып, жаңа қоғамдық жүйеге бейімделіп,өне білу. Бұл тақырыптың өзектілігі – жастардың құндылық бағдарының ерекшелігін анықтау. Себебі, жастар қоғамдағы жаңашыл идеяны қуаттап, қоғамдағы рухани-мәдени құндылықтарды дамытуда ерекше орын алады.

Мемлекетіміздің тұрақты даму үдерістеріндегі шарттардың бірі – жас ұрпақтың әлеуметтік бағытталуы және азаматтық қалыптасуы үшін ұйымдастырушылық, әлеуметтік-экономикалық және құқықтық жағдайлар жасау және оларды нығайту. Жас ұрпақтың дамуына мүдделі негізгі үш орта өзара жинақтала келе қоғамдық ортаны құрайды. Олар – отбасы, білім институттары және отбасы мен білім институттарынан тысқары жатқан адамдық,материалдық, ғылыми-техникалық, өндірістік және ақпараттық орта. Жастардың пікірлерін зерттеу, жастар саясатының үрдісіне,жастардың бүгінгі таңдағы құндылықтарына және қазіргі жай-күйіне уақытылы мониторинг жүргізу мемлекет үшін өте маңызды. Бұл мақсатта Қазақстан Республикасындағы жастар саясатының іске асырылуын зерделеу жөніндегі бірқатар социологиялық және талдамалы зерттеулер жүргізілуі аса маңызды болып табылады.

Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жастар саясаты жеткілікті нормативтік-құқықтық базамен қамтамасыз етілген. Қазақстан Республикасында мемлекеттік жастар саясатының тұжырымдамаасы бекітіліп, 2004жылы «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Заң қабылданды. Білім беруді дамытудың 2020жылға дейінгі мемлекеттік бағдарламасында, Қазақстан Республикасын дамытудың 2020жылға дейінгі даму стратегиясында, басқа да маңызды стратегиялық құжаттарда жастар саясатына арнайы бөлім арналған. Білім және ғылым министрлігінің құрылымында,аталған саладағы бейіндік мемлекеттік орган болып табылатын Жастар саясаты департаменті жұмыс істеуде.

Бәрімізге мәлім, соңғы жылдары мемлекетімізде жастармен белсенді түрде жұмыстар жүргізілуде – жастардың жаңа қоғамдық бірлестіктері құрылды,сонымен қатар облыс аудандарында әлеуметтік қызмет көрсету жұмыстары атқарылды, жыл сайын жастар форумдарын, кәсіптік конкурстар, фестивальдар, отансүйгіштер шеруін өткізу дәстүрге айналды, жастарды әлеуметтік қорғаудың әртүрлі нысандары енгізіліп отыр.

Алайда,қазіргі таңдағы қоғамдағы беталыс,қоғам мен мемлекет тарапынан жас ұрпақтың қалыптасуы мен тәрбиеленуі проблемаларына ерекше назар аударылуда.Қазіргі заманда ғылым мен білім,ақпараттық технология,техника қаншалықты қарыштап дамыған сайын,адамның бойындағы рухани-адамгершілік қасиеттерінің соншалықты төмендеп бара жатқанын күнделікті өмірде көріп отырмыз.Атап айтар болсақ:тастанды бала, қарттар үйі, қатыгездік, табиғатты ластау, ағашты кесу, алдап соғу, жемқорлық, өлтіріп кету, өз-өзіне қол салу, т.б толып жатыр. Адамзаттың ең асылы – «адам» деп қарайтын болсақ, онда адамның азғындауына не себеп? Әлде заман кінәлі ме?-деген сұрақтар туындайды. Көпшілігі «заманына қарай адамы» деген принциппен өмір сүруде. Ал, заманды құрайтын адам емес пе? Міне, сонда барлығы қайтадан адамға келіп тіреледі. Бүгінгі таңда жас ұрпақты өз халқының тарихын,тегін, салт-дәстүрін, тілін, білімін, адамзаттық мәдениетті, адами қасиетті мол терең түсінетін шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу өмір талабы, қоғам қажеттілігі.

Еліміздегі бүгінгі жастар нарықтық реформа және өзгеден қоғамдық қатынастар жағдайында өскен ұрпақ. Ұлттық құндылықтар бұл жастардың құндылық бағыттылығына қалай да болса бір әсерін тигізеді. Сапалы білім алу мен ұлттық

құндылықтарды сіңіру арқылы ғана өзгеріп жатқан өмір жағдайларына дағдыландыру. Тектілік деген жайына қалды. Университеттерде оқымаған, жоғары білім алмаған бабаларымыздың тектілік, әдептілік, адам мен қоғам арасындағы сыйластықты сақтай білгеніне таң қалмасқа шара жоқ. Кейбір өрескел жағдайда адам әдеп сақтағаны үшін ыңғайсыз жағдайда қалатын болды. Ұяттың орнына дөрекілік, әдепсіздік, күш көрсетушілік, зорлық-зомбылық, шынды жасырып, өтірік айтушылық басым болып келеді. Қазір кітапты жастардың белгілі бір аудиториясы ғана оқиды, жастар түгіл – орта буын, аға буынның да едәуір бөлігі кітаптан көз жазып, адасып қалды, өкінішке орай бұған жастардың ауызекі тілдесу кезіндегі сөздік қорының аздығы дәлел. Елдің көзі, көңілі негізінен теледидарда, қолдарындағы телефон, үйде, кеңседе компьютер экрандарында. Ал ол қорапшалардың іші, әртүрлі каналдары ең сорақы қырғын соғысқа, қанқұйды аяусыз төбелестерге, адам өлтірудің жантүршігершілік әдіс тәсілдеріне, жаншошытарлық зұлымдықтарға толы. Ата-бабамыз «Ел боламын десен, бесігіңді түзе» деген екен. Сынып немесе кирап жатқан бесік жоқ екені рас. Бұл сыр сөздің мағынасы сол бесікте жатқан баланың бойына ізгі дүниелерді сіндіріп, жақсылықты үйретіп, жамандықтан жирендіре білсек ел болашағы жарқын болады дегенді білдірсе керек. Құндылықтар күнде алмасып жатырған, бүгінгі алмағайып уақыттарда бұл мәселе, яғни бала тәрбиесі, адам тәрбиесі күн тәртібіндегі ең негізгілерінің бірі. Себебі, адамзатқа қауіп төндіріп жатырған жаңа қатерлер пайда болып жатыр, ақпараттық соғыс пен геосаяси ойындар, мүдделердің қақтығысына лаңкестік, радикалдылық пен террор секілді кесірдің жаңа түрлері пайда болуда. Осындай қатерлердің алдын алып оны болдырмау үшін ел болып, жұрт болып күресуіміз керек.

Ендеше, бүгінгі таңда белең алған жастар арасындағы келеңсіз жайттардан арыламыз десек, ұлттық тәрбиеге баулитын салт-дәстүріміз бен әдет-ғұрпымыздың маңызының тереңде екендігіне көз жеткіземіз. Жалпы баланы қадір-қасиетін жоймаған салт-дәстүрлермен, әдет-ғұрыптармен, мақал-мәтелдер, ұлттық ойындар арқылы тәрбиелеуге де болады. Және де кез келген жағдай, ол мейлі мәселе болсын, шешім қабылдау оны жүзеге асыру және оның нәтижесінің тікелей өзімізге байланысты екенін ұмытпағанымыз абзал.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. ҚР Статистика агенттігі www.stat.kz
2. ҚР-ң Мемлекеттік жастар саясатының тұжырымдамасы.
3. ҚР БҒМ Жастар саясаты департаменті. 2010 жылғы Қазақстан жастары Ұлттық есебі.

ӘОЖ 004:378.4

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ – ҚАЗАҚ ТІЛІН ДАМУ

Орақбаева Ж.М., студент

Ғылыми жетекші: Қосымбаева Ш.И.

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Қазақ тілі – ежелгі ата – бабаларымыздан бері сақталып келе жатқан асыл – мұрамыздың бірі. Тәуелсіздігіміз бен мемлекеттігіміздің дәлелі, еліміздің дамуының діңгегі – қазақ тілін сақтау және дамыту әрқашан басты мәселелердің

қатарында. Осы мәселе төңірегінде бірнеше бағдарламалар мен курстар жүргізіледі. Одан шығып жатқан нәтиже қанағаттандырылғылық.

Түйінді сөздер: стратегия, мемлекеттік тіл, мемлекеттік бағдарлама, оқыту курстары

Тіл – халықтың даналығы, танымы мен талғамын тауып айтатын шыншылдығын көрсететін, ғасырдан – ғасырға, ұрпақтан – ұрпаққа мирас болып келе жатқан баға жетпес қазынасы. Тілде ақиқатты танып білудің сан ғасырлық бай тәжірибесі жинақталған. Қазақ тілі – дамыған, жетілген, бай, икемді тілдің бірі. Мемлекеттік тілді мемлекетіміз өмірінің барлық саласында батыл қолдану тіл заңының басты ережесі. Еліміздің Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев: «Қазақстан азаматтары елдің мемлекеттік тілін құрметтеуге және оны оқып үйренуге, білуге тиіс. Мемлекеттік тілді дамыту және жетілдіру біздің басты бағытымыз».

Қазіргі таңда мемлекеттік тілді дамыту жөнінде жұмыстар жүйелі жүргізілуде. Елбасымыздың Қазақстан халқының жолдауында «Қазақ тілі – біздің мемлекеттік тіліміз, өсіп-өркендеп келеді. 2020 жылға қарай мемлекеттік тілді меңгергендердің қатары 95 пайызға дейін жететін болады» деген тапсырмасын басшылыққа ала отырып, оны іске асыру үшін барлық күш – жігерімізді бағыттауымыз керек.

«Қазақстан – 2050 Стратегия: Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Стратегиясында Тұңғыш Президент Нұрсұлтан Назарбаев мемлекеттік тілдің қолданылу саласын кеңейтуді елдің әрі қарай даму артықшылықтарының бірі ретінде атады. Көптілділіктің мәнін Қазақстанның сөзсіз артықшылықтарының бірі ретінде атай отырып, Президент осы жүйенің ұлтты берік әрі мығымдайтын стержені мемлекеттік тіл болып табылатынын көрсетті[6].

Мемлекеттік тілді дамыту үшін «Тілдерді дамыту мен қолданудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы» жобасы әзірленді. Жобаны әзірлеу кезінде 30 шет елдердің тіл саясатын құқықтық реттеу тәжірибесі зерделенді. Бағдарламада көзделген барлық іс-шаралар мемлекеттік тілді ұлттық бірлікті нығайтудың маңызды факторы ретінде дамытудың басымдығына негізделген және азаматтардың рухани – мәдени және тілдік қажеттіліктерін толыққанды қанағаттандыруға бағытталған. Мемлекет әр азаматтың қазақ тілінде оқуына мүдделі. Бұл үшін мемлекет өз азаматын қазақ тіліне оқытуға қомақты қаражат бөлуде.

Қазақ тілін оқыту жөніндегі курстар

Қазіргі уақытта республиканың барлық өңірлерінде және Нұр – Сұлтан, Алматы қалаларында тегін оқытатын 87 мемлекеттік орталық бар. Барлық өңірлерде орналасқан мемлекеттік орталықтарда мемлекеттік қызметшілер, бюджеттік ұйымдардың қызметкерлері, жұмыссыздар, уақытша жұмыссыздар, зейнеткерлер, үй шаруасындағы әйелдер, оралмандар оқи алады. Курстар халықтың ересек топтарына арналғанын атап өтеміз.

2016 жылы 78 157 мың адам тілдерді оқыту курстарынан өтті, оның ішінде 70 мың адам қазақ тілі курстарында оқыды. Қазақ тілін меңгеру деңгейі ҚАЗТЕСТ жүйесі бойынша анықталады. 2011 – 2015 жылдары осы жүйе бойынша 130 000 жуық адам өтті. 2016 жылы ҚАЗТЕСТ жүйесі бойынша тестілеуден 73 732 мың адам өтті, оның ішінде 39 мыңнан астам мемлекеттік қызметшілер.

Қазақ тіліне қашықтан оқыту

www.kazakhtest.kz ресми сайтында онлайн режимде қазақ тілі бойынша өз біліміңізді тексеруге болады.

Бұл ауызша сөйлеу тілін дамытуға арналған платформа. Курс қазақ тілінде оңай сөйлеуге және түрлі коммуникативтік жағдайларда сұхбаттасты түсінуге көмектеседі.

Мемлекеттік тілді қолдану аясын кеңейту, тілді қашықтан оқу үшін жағдайлар жасау мақсатында, «Tilalemi.kz» порталы, сондай-ақ «Atau.kz» бірыңғай ономастикалық, «Emle.kz» - орфографиялық, «Termincom.kz»- терминологиялық базалар жұмыс істейді. Мемлекеттік тілді оқыту бойынша ең жаңа әдістеме негізінде «Қазақ сөзі» (500 және 900 сөзден тұратын) оқу құралдары әзірленді.

Жаңа сөздер қазақ тілінде қалай пайда болады?

Жаңа сөздер ҚР Үкіметі жанындағы Республикалық терминологиялық комиссия бекіткеннен кейін ресми мәртебеге ие болады. Мемлекеттік бағдарламаға сәйкес Терминологиялық комиссия 2016 жылы іс – қағаздарында пайдаланылатын 5000 астам терминдерді бекітті.

Қазіргі уақытта Комиссиямен бекітілген реттелген терминологиялық қор шамамен 18000 терминді құрады[2].

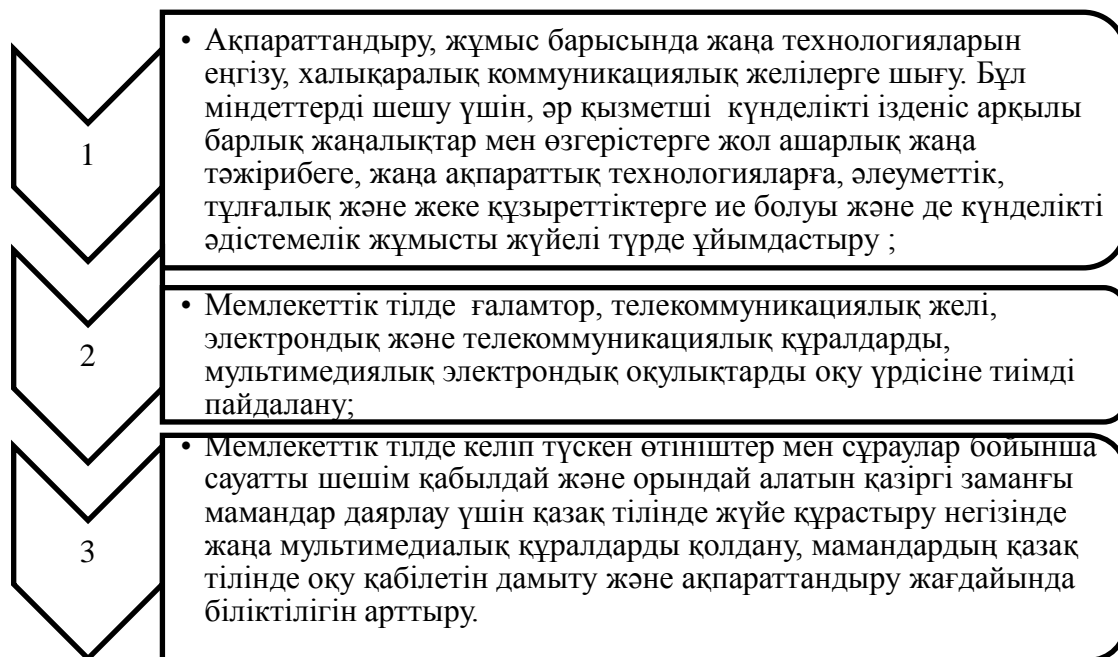
«Мен 17 жасымда қазақ мектебін бітіріп, Украинаға жол тартып, одан кейін өздеріңіз білетіндей Теміртаудың металлургиялық комбинатына келдім. Орыс тілді ортада 20 жылдан астам уақыт жүргеннен кейін тілді (қазақ тілін — авт.) таза ұмытып қалдым. Сексенінші жылдардың соңында Қарағанды облысынан Алматыға Орталық комитеттің хатшысы болып келдім. Міне, осы кезде қазақ тілінде сөйлеуім керек болды. Осы кезде маған қазақ тілінде шығатын «Социалистік Қазақстан» газетін оқи бер деп кеңес берді. Оңай болған жоқ. Оқып, оқып ақыры тілдік қорымды ұлғайтып алдым. Бәрі де адам өзін-өзі қалай жігерлендіреді — соған байланысты», - дейді отандық БАҚ өкілдерімен кездесу барысында Қазақстан Тұңғыш Президенті.

Нұрсұлтан Назарбаев өз сөзінде мемлекеттік қызметте жұмыс атқару үшін мемлекеттік тілді білу міндетті екенін атап өтті. «Бірақ, мемлекеттік қызметтен бөлек, басқа да жұмыстар жетерлік. Ал мемлекеттік қызметке ұмтылған адам тілді меңгеру керек. Қазақстандағы барлық этникалық топтардың қазақ тілін білуі — халықты ұйыстыра түседі. Лондонға немесе Вашингтонға барып, ағылшын тілінде сөйлесең — сен жұртпен тез тіл табысасың. Ал Мәскеуде орыс тілін меңгермей тұрып, қалай жұмыс істейсің? Мүмкін емес. Немесе Германияға барып, неміс тілін білмей жұмыс істеу мүмкін емес қой?.. Тіл бәрімізді жақындастырады», — дейді Мемлекет басшысы. Нұрсұлтан Назарбаев өз сөзінде латын әліпбиін енгізудің түпкі мақсаты туралы сөз қозғады.

«Бүкіл Америка Құрама Штаттары — мигранттар елі. Бүкіл мемлекеттен келген адамдарды ол мемлекетте ағылшын тілі бір ұлт ретінде жақындастырады. Сондықтан, тілді сондай рөлге жеткізгім келеді. Бұл жеке бастың мақсаты емес. Мақсат — біздің көпұлтты мемлекетіміздің халқын бірегейлігін қалыптастыру», — деп түйді Қазақстан Тұңғыш Президенті[3].

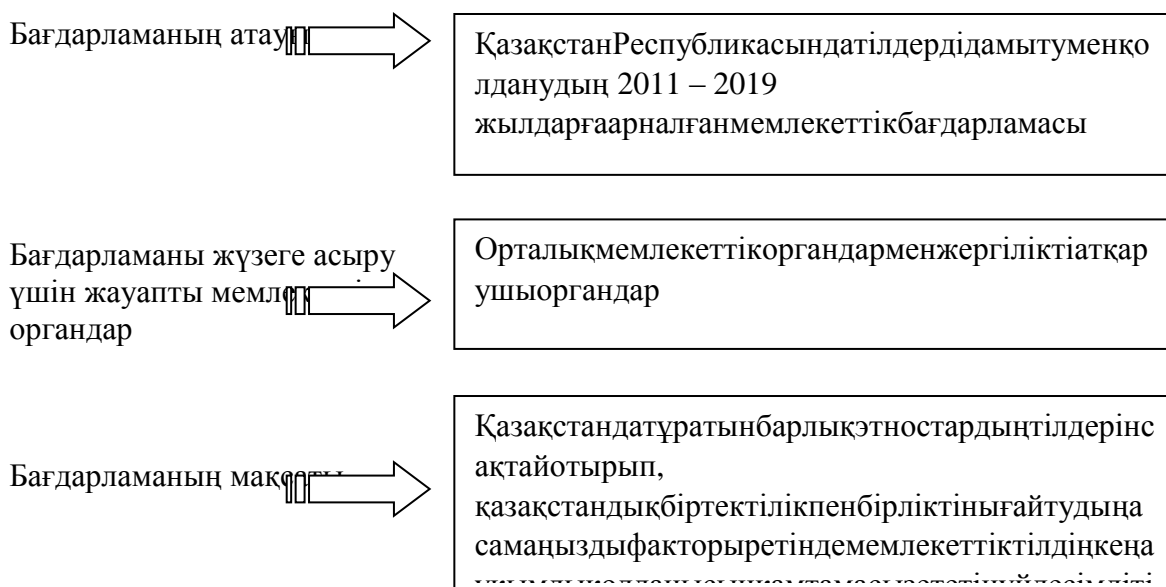
Тіл дамыту мәселесі – күрделі әрі ұзақ жүргізілетін процесс, сондықтан тіл дамыту жұмысын белгілі тақырыптарға негіздей отырып, мемлекеттік қызметкерлер төмендегідей мақсаттарға қол жеткізеді.

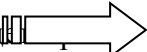
1-сурет:Тіл дамыту жұмысындағы алатын нәтижесі

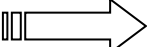
Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) Қазақстан Республикасы Конституциясының 7 және 93-баптарына, "Қазақстан Республикасындағы тіл туралы" 1997 жылғы 11 шілдедегі Қазақстан Республикасының Заңына, Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің 2018 жылғы 15 ақпандағы № 636 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарына, Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясының XV сессиясында берген тапсырмаларын орындау жөніндегі Іс-шаралар жоспарының 3-тармағына, Ел бірлігі доктринасына, Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың "100 нақты қадам: баршаға арналған қазіргі заманғы мемлекет" Ұлт жоспарына, Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің 2017 жылғы 12 сәуірдегі "Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру" бағдарламалық мақаласына сәйкес әзірленді[4].

2-сурет: Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы

Бағдарламаның міндеттері

- Мемлекеттік тілді оқытудың әдіснамасын жетілдіру және стандарттау;
- мемлекеттік тілді оқытудың инфрақұрылымын дамыту;
- мемлекеттік тілді оқыту процесін ынталандыру;
- мемлекеттік тілді қолданудың мәртебесін арттыру;
- мемлекеттік тілге сұранысты арттыру;
- қазақ тілінің лексикалық қорын жетілдіру және жүйелеу;
- қоғамдық қатынастардың барлық салаларында қазақ тілі әліпбиін латын графикасына көшіру бойынша кешенді жұмыстар жүргізу, тіл мәдениетін жетілдіру;
- орыс тілінің коммуникативтік-тілдік кеңістікте қызмет етуі;
- Қазақстандағы тілдік әралуандықты сақтау;
- ағылшын және басқа да шет тілдерін оқып-үйрену,
- оқытудың үштілді моделін дамыту.

Іске асыру мерзімі

2011 – 2019 жылдар:
бірінші кезең: 2011 – 2013 жылдар
екінші кезең: 2014 – 2016 жылдар
үшінші кезең: 2017 – 2019 жылдар

Қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретінде қызмет етуінің алғы шарттарының бірі — оның қоғамдық өмірдің әр алуан саласында қызмет етуі және соған орай іс қағаздарының қазақша жүргізілуі. Іс қағаздарының, ресми құжаттардың тілі бір жүйеге түспей, стильдік жағынан қалыптаспай, мемлекеттік ресми құжаттардың барлығы алдымен қазақ тілінде жүргізілмей қазақ тілінің қолданыс аясы, қызмет қарымы өрісін кеңейте алмайды. Іс қағаздарын қазақша жүргізу – мемлекеттік тілдің жүзеге асуының нақты көрсеткіші.

Бұрында қазақтар саны басым алыс аудандарда ғана іс қағаздары қазақша жүргізіліп келгені мәлім. Қазіргі таңда республикада мемлекеттік органдар іс қағаздарын мемлекеттік тілде жүргізуге бет бұрды. Бұл әрине әр мекемеде әр түрлі дәрежеде атқарылып жатқан іс. Бұл істің оп – оңай орындалып, бір күнде қалыптаса қалмайтыны белгілі. Осыған байланысты мәселелер де жетерлік. Оның бірі – мемлекеттік қызметшілердің ана тілінде еркін сөйлеп, жаза алмайтыны. Ал орыс тілді кез – келген маман орыс тіліндегі ресми құжатты еркін жазып шығады. Бұның себебі, біріншіден, тілді жетік меңгергендігі болса, екіншіден орыс тілінде іс қағаздары ғасырлар бойы уақыт тезінен өтіп әбден қалыптасқан, қай салада да дайын, мәтіндері стандартқа айналған. Оларда бұл дәстүрлі мектеп. Біз қазақ тіліндегі іс қағаздарын да осындай дәрежеде көтеруіміз керек. Екінші мәселе – қазақ тілінде іс қағаздарын жүргізуге байланысты оқулықтар, оқу құралдары, сөздіктер, іс қағаздарының үлгілері өте аз, жоққа тән десе де болады. Үшінші мәселе – жоғары оқу орындарында да, арнаулы оқу орындарында да іс қағаздарын қазақша жүргізуге байланысты пән, арнаулы курс оқу бағдарламасына енгізілмеген, сондықтан оқу орнын аяқтаған маман өндіріске, я мемлекеттік органға іс қағаздарын қазақша жүргізуге еш дайындықсыз

келеді. Іс қағаздарға келген кезде дау тудыратын, көкейкесті мәселелер маңызды орын алады[5].

Тәуелсіздік алғанымыздан бастап міне 20 жыл іс қағаздарын бір анадан туған егіздей етіп екі тілде жүргізіп келеміз. Университетте мемлекеттік тіл десе ішкен астарын жерге қоятын, бастарын байгеге тігіп ел ағаларына қарсы шығып жүрген тіл жаншырларыда жетерлік. С.Аманжоловтың “Ұлттың тілі – сол ұлттың жаны, жан – дүниесі. Ол жүректі соқтыртып тұрған қан тамыры сияқты. Егерде қан тамыры жабылып қалса, жүрек те соғуын тоқтатпай ма?” – деген сөзіне сәйкес қан тамыры жабылмай тұрғанда бірге әрекет етуіміз қажет[5].

Тұңғыш Елбасымыз айтқандай: «Мемлекеттік тіл енді ұлттық саясаттың дінгегі болуы тиіс». Сондықтан да, барлығымыз мемлекеттік тіліміздің қолданыс аясының кеңеюі үшін және қазақ тілін Қазақстан Республикасының әрбір азаматы «Мемлекеттік тіл-менің тілім» дейтін деңгейге жеткізу үшін бір үйдің баласындай атсалысайық!

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасы Конституциясы
2. Мемлекеттік (қазақ) тілді дамыту мен қолдану
https://egov.kz/cms/kk/articles/kurs_kazakhskogo_yazika
3. Назарбаев: Мемлекеттік қызметте еңбек ету үшін мемлекеттік тілді білуге тура келеді <http://www.qazaq-found.kz/kaz/?p=2981>
4. Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы
5. Мемлекеттік тілдің маңыздылығы, Б.Батталова
<http://qaz.infozakon.kz/courts/5406-memlekettk-tld-mayzdyluy.html>
6. «Қазақстан – 2050 Стратегия: Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Стратегиясы

ӘОЖ 32.019.51(045)

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ: ҚОҒАМДЫ ҮЗДІКСІЗ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ ЖӘНЕ АЛАШ ҚАЙРАТКЕРЛЕРІ ҰСТАНЫМЫ

Тасболатова Ф., магистрант

Ғылыми жетекші: ф.ғ.к., Жеткізгенова Ә.Т.

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Елдің модернизациялаудың, демократиялық дамудың және экономикалық өсудің, мемлекеттік саясаттың тиімділігін арттырудың маңызды шарты сараланады. Алаш арыстарының мұраты мен бағыт-бағдарлары бір арнада тоғысып, армантілегін жұптаған ұлттық идея XX ғасырдың алғашқы ширегінде ұлт болашағының көлеңкелі тұстарын көріп саяси тұрғыдан ширыға, шындала түсіп, жарыққа шыққандығы дәлелденеді. Осы идеяның жетіліп, тәуелсіз мемлекет болып қалыптасу үшін аса қажеттілігін бүкіл жан-дүниесімен, санасезімімен сауатты ұғына алған Алаш қайраткерлері бар мүмкіндігін жұмсап, айрықша еңбек еткендігі нақты мысалдармен жүйелі беріледі.

Түйінді сөздер: жаңғырту (модернизация); алаш қайраткерлері, саяси-тарихи еңбектер, елбасы, рухани жаңғыру, ел мүддесі

Жаңғырту (Модернизация); фр. Modernisation – жаңа қазіргі заманғы) – жекелеген тетіктер мен түзілімдердің құрылымдарын өзгерту арқылы функционалдық және басқа да қасиеттерін жақсарту, сенімділігін арттыру және пайдалану мерзімін ұзарту[1].

Елбасымыз «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында: «Ұлттық салт-дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс.

Абайдың даналығы, Әуезовтің ғұламалығы, Жамбылдың жырлары мен Құрманғазының күйлері, ғасырлар қойнауынан жеткен бабалар үні – бұлар біздің рухани мәдениетіміздің бір парасы ғана.

Әжептәуір жаңғырған қоғамның өзінің тамыры тарихының тереңінен бастау алатын рухани коды болады.

Жаңа тұрпатты жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық кодыңды сақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніңіздің құр жаңғырыққа айналуы оп-оңай.

Бірақ, ұлттық кодымызды сақтаймын деп бойындағы жақсы мен жаманның бәрін, яғни болашаққа сенімді нығайтып, алға бастайтын қасиеттерді де, кежегесі кері тартып тұратын, аяқтан шалатын әдеттерді де ұлттық сананың аясында сүрлеп қоюға болмайтыны айдан анық.

Жаңғыру атаулы бұрынғыдай тарихи тәжірибе мен ұлттық дәстүрлерге шекеден қарамауға тиіс. Керісінше, замана сынынан сүрінбей өткен озық дәстүрлерді табысты жаңғырудың маңызды алғышарттарына айналдыра білу қажет. Егер жаңғыру елдің ұлттық-рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды» [2], – деп рухани жаңғыру қағидаттарын генетикалық негізімізді сақтай отырып, ұлттық санамыздың аясында саралау арқылы мемлекетіміздің іргесін бекітіп, рухын асқақтатындығын атап көрсеткен болатын.

«Азаматтық қоғам институттарының қалыптасуы тұтас қоғамдық құбылыс. Қоғамда бытыраңқылық орын алған жағдайда шын мәніндегі демократияның орын тебуі қиын. Модернизация - халық бұқарасы шығармашылығының нәтижесі. Қоғамның және оның алдыңғы қатарлы басшыларының прогрессивті іс тәжірибесінің жемісі болып табылады. Азаматтық қоғамды жоғарыдан билеуші күштердің зорлап таңуына болмайды. Өйткені, патернализм түбінде демократиялық процестен бюрократиялық бақылауға айналып кетеді. Демократияның, ұзақ уақыттағы тәжірибе көрсеткеніндей, кепілі, біріншіден, қоғамның өзі болып табылады. Екіншіден, демократияны сақтайтын азаматтық қоғам институттары болып табылады. Үшіншіден, саяси билік, құқықтық құралдар, мәдениет және мораль нормалары арқылы тұрақты етіледі. Азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасында көрсетілгендей, Қазақстанда азаматтық институттардың ең негізгілеріне жататын саяси партиялар, түрлі бағыттағы үкіметтік емес ұйымдар, қоғамдық қорлар, заңды тұлғалар қауымдастығы, ұлттық-мәдени бірлестіктер, конфессиялар мен діни бірлестіктер, түрлі меншік нысанындағы БАҚ ресми тіркеліп, елді одан әрі демократияландыруға өз үлесін қосып келеді. Қазіргі кезеңде азаматтық қоғамның институттарының үйлесімді жетілдіруін тежейтін саяси-құқықтық экономикалық, әлеуметтік-мәдени мәнді жайттарының болуы заңды. Бұл үнемі дамушы әлеуметтік үрдістің тиімділігі жеке тұлғаның жан - жақты дамуымен анықталады. Әр тұлға саналы азамат ретінде қалыптасуы қажет. Азаматтық қоғамның мемлекетпен әріптестік негізінде дамуы әлеуметтік прогреске және реформалар үшін қолайлы жағдай туғызуға жәрдемдеседі. Бұл - елдің модернизациялаудың, демократиялық дамудың және экономикалық өсудің, мемлекеттік саясаттың тиімділігін арттырудың маңызды шарты болып табылады. Азаматтық қоғам белсенділігінің арта түсуі, оның маңызы мен рөлі, сондай-ақ оның институттарының нығаюы Қазақстанның адам құқықтары мен бостандықтарын, өмір сапасының жоғары әлеуметтік

стандарттары мен тұлғаның өзін-өзі толыққанды көрсете алу жағдайларын қамтамасыз етуге қабілетті демократия» [3]

Мақаланың «Ұлттық бірегейлікті сақтау» атты үшінші бөлімінде «Ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді.ұлттық код, ұлттық мәдениет сақталмаса, ешқандай жаңғыру болмайды» [2], – деген тұжырымы Алаш арыстары арман еткен ұлт тәуелсіздігін сақтау мен алдыңғы қатарлы ел сапына қосылу үлгілеріне қосқан мәдени, рухани құндылықтар туралы ойлы пікірлерімен астасып жатыр.

Келесі «Прагматизм» бөлімінде «Прагматизм – өзіңнің ұлттық және жеке байлығыңды нақты білу, оны үнемді пайдаланып, соған сәйкес болашағыңды жоспарлай алу, ысырапшылдық пен астамшылыққа, даңғойлық пен кердендікке жол бермеу деген сөз. Қазіргі қоғамда шынайы мәдениеттің белгісі – орынсыз сән-салтанат емес. Керісінше, ұстамдылық, қанағатшылдық пен қарапайымдылық, үнемшілдік пен орынды пайдалану көргенділікті көрсетеді» [2], – деген ойлардың мемлекет қайраткерлері арасындағы айрықша тұлға, Алаш зиялысы Әлихан Бөкейхановтың «Әрбір түйір тасы әр қазақтың өңіріне түйме болып қадалу керек» деген барлық игілік халыққа қызмет ету керектігін меңзейтін ұстанымымен рухани үндесе, жымдаса өріле үйлесім тапқан. Аталмыш жолдарда мүдделі мақсаты толықтай экономикалық тәуелсіздікке ұмтылысымен орайласатын тұшымды пікірлер мен тұжырымды ойлар көрінісі бар.

Ел мүддесін көздеп, рухани жүдеуліктің етігімен су кешкен күйін көріп назырқаған Алаш зиялылары азаттық идеяларымен толыққанды дәрежеде ұлт мүддесіне қызмет ету мақсатында алмағайып уақытқа қарамастан, сол кезеңдік руханият мәселелерін күн тәртібінен түсірмей, көпшілікті ақпараттандыру мәселесін мерзімдік баспасөздер арқылы жүзеге асырып, рухани құндылықтарын сақтап қалуға, дәстүрлі желі сабақтастығын үзбеуге үздіксіз қызмет еткені белгілі.

Еліміздің қоғамдық саяси өміріндегі Алаш партиясының алатын орны мен қызметін зерттеу Отандық тарихымыздың ең өзекті мәселелерінің бірі екендігін, өз кезеңінде «Алаш» партиясының жетекшілері ұсынған қағидалары күні бүгінге дейін өз маңызын сақтап отырғандықтан, күн тәртібінен түспейтін ең өзекті мәселе ретінде басты орында болатындығын елбасымыз өзінің саяси-тарихи еңбектерінде үнемі ескертіп келеді.

Алаш қайраткер-қаламгерлерінің мұраты мен бағыт-бағдарлары бір арнада тоғысып, арман-тілегін жұптаған ұлттық идея XX ғасырдың алғашқы ширегінде ұлт болашағының көлеңкелі тұстарын көріп саяси тұрғыдан ширыға, шыңдала түсіп, жарыққа шыққан болатын. Осы идеяның жетіліп, тәуелсіз мемлекет болып қалыптасу үшін аса қажеттілігін бүкіл жан-дүниесімен, сана-сезімімен сауатты ұғына алған Алаш қайраткерлері бар мүмкіндігін жұмсап, айрықша еңбек етті.

Алаш азаматтарының жан аямай тер төккен осы бір елеулі еңбектеріне елбасымыз Н.Назарбаев: «Олар өз қызметінің басты мұраты қазақ халқының ұлттық төлтумалылығын сақтау, сонымен бірге оның тарихи өткенін қалпына келтіріп, ұлттық санасын шыңдау деп санаған» [2, 157], – деп аяулы арыстардың алмағайып тұстың айтулы кезеңіндегі азаматтық әрекеттеріне шынайы баға берген болатын.

Н.Ә.Назарбаев өзінің: «Еуразияның кіндігіндегі ең соңғы көшпелілер құрлығының тағдыры, ұлттық сана мен байырғы қорғандар құпиясы, тоталитаризм мен ұлы әмірші Бейбарыс, қазіргі Қазақстанның диаспоралары мен орта ғасырдағы Үндістан, ұлттық тұтастану мен «Алаш» – міне, осылардың бәрі де басымыздан өтіп жатқан бүгінгі күрделі өмірімізге күш дарытумен бірге ұлы халқымыздың тарихымен де тамырласып кеткен» [2, 6], – деген пікірі арқылы еліміз тарихының тұтас бір сатысын қалап, кезеңін құрайтын мазмұны бар Алаш қайраткерлерінің жанкешті

еңбегінің келер ұрпағымызға жалғасар асыл тінін ардақтау, аялау міндетін қойып отыр. Тұтас сөйлем ішінде «Алаш» сөзін ерекшелеп алуының өзі оның ұлт тарихындағы айрықша маңызын айқындайды.

Еліміздің мемлекет мәртебесін алып, тәуелсіз түрде салтанатты көш түзеу бақытына ие болғандығы арқасында, халқымыздың ұлттық құндылықтарын шынайы тарихи танымда танып білу мүмкіндігі айқындалып, көптеген мәселелер шешімін тауып, ақтаңдар жолы аршылғаны белгілі. Алаштануға қатысты келелі ой түзіп, салиқалы пікір айтқызып, түйінді тұжырымдар жасататын мәселелер қозғалып, талқыға түсіп, өзектілігі айқындалып, ғылыми айналымға енгізілді. Алаштық идея, алаштық таным деген тіркестер ұлтын сүйген жанның көкейіне мықтап түйіліп, жүрек төріне тұрақты орнықты. «Алты алаштың баласымыз...» делінетін жолдар тек жаттанды, ұйқастық мағынамен емес, әрбір қазақтың санасында сайрап тұрған ұлттық ұғым болып қалыптасты.

Халқым, отаным, жерім, ұрпағым деп ұлт болашағын байыпты бағамдап, ел келешегін бүтіндікпен, бейбітшілікпен ойлаған әрбір қазақ азаматының жүрегінің терең түкпірінен орын тепкен ойдың Алаш идеясы екендігіне толық мойын бұрдық.

Қазақ идеологиясы үшін темірқазық болып келетін «Керегеміз – ағаш, ұранымыз – Алаш» деген ұранға лайық қасиет, киесі жоғары қастерлі сөздің бағасы артты, айрықша құрметпен аталды. Сондықтан ұлтымыздың тұтастығын сақтауға ұлттық сананың негізі болып тұрған Алаштық идея қазіргі таңда ел тарихына, ел ертеңіне, қазақ халқының рухани байлығының өшпей, өркендей түсуіне қызмет етуін тоқтатқан емес. Алаштанушы ғалым Д.Қамзабекұлы үлкен пафоспен «Алаш – өркениет бағытындағы Қазақ елінің, зиялыларының айнымас темірқазығы» [4, 41], – деп Алаш жолының адастырмас арнасына түсе білуді нұсқайды. Ұлтжанды азаматтардың жүрегі мен санасында өміршендігін жоғалтпай, соқпақ жолдан сарабал ойларға негіз бола сара жолға түскен Алаш идеясының жарқын бір көрінісі елбасымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында сабақтастық жалғай, тін таратқанын айтуға болады.

Алмағайып заманның аласапыран сәтінде ел бағына туған Алаш қайраткерлері туған халқының отаршылық езгіге қарсы тұра алатын қабілет-қарымын ашуда олардың саяси санасын, құқықтық сауатын ашпаса, өзге ел қатарынан қалып қоятындықтарын саналы түрде ұғына отырып, қазақ халқының ұлттық санасын оятуда, білімі мен білігін жетілдіріп, мәдениеті мен руханиятын дамыту қажеттігін өздері тамаша түсіне алған және айналасындағыларға осы мәселені өзекті етіп түсіндіре алған зиялы қауым еді. Олардың қай-қайсысы да ел руханиятының назардан тыс қалмауы жолында қазақ халқының мәдени, әдеби бай мұраларын жете зерделей отырып, насихаттау, таныстыру жұмыстарын жандандыра жүргізген еді. Туған елінің, сол елді атамекен еткен қазақ халқының рухани кеңістігінің тар шеңберде қалып қоймай, дамып, жетіліп, өзге жұрттың да жетістігі бар жетелі дүниелерінен таныстығы болғанын қалап, озық еңбектерін қазақ тіліне тіліне аударып, халқына пайдасы тиер тұстарын қармап, шығармашылық табысы мол жұмыстар атқарды.

Алаш руханияты көсемдерінің қазақ жерінде ұлттық идеяны ұстану жолынан айнамай, ақ жол, адал қадаммен алда жүруі жөнінде Н.Ә. Назарбаев: «XX ғасырдың басында ұлттық бірлікті нығайту идеясын алға тартқан рухани-зерделі игі жақсылар қазақтың ұлттық идеясын жасау міндетін өз мойнына алды. Олар қоғамның түрлі тарабынан шыққан, әрі ең алдымен дәстүрлі дала ақсүйектерінің өкілдері еді. XX ғасырдың басындағы қазақ қоғамындағы зиялы қауым қалыптасуының ұрпақтар эстафетасы сияқты сипаты болғанын атап айтқан абзал», - деп атап көрсеткен болатын [4, 156].

Ел тарихының білгірі, көрнекті ғалым, тарих ғылымдарының докторы, профессор Мәмбет Қойгелдиев Алаш идеясының маңызын оның халықтығында, бай руханиятында екенін: «Алаш идеясы бұл белгілі бір топтың еркімен өмірге келген жасанды, сондықтан да өткінші құбылыс емес. Ол ұлтпен бірге өмір сүретін, ұлт өмірінен тамыр алған құндылықтар жиынтығы, ұлттың өмір сүру концепциясы. Алаш идеясын өмірден біржола ығыстыруға көп күш жұмсаған большевиктер құрған билік өмірден кете салысымен Алаш идеясының қайта жаңғыруы, қайта күш алуы оның өміршендік сипатын айғақтайды. Алаш идеясының өзегі – ұлттық мемлекеттік. Құрметті Әлихан Бөкейханов айтқандай, мемлекеттігі жоқ халық – жетім халық. Кез-келген болашағынан үміті бар ұлт үшін мемлекеттік негізгі құндылық. Міне осы тұрғыдан алғанда Қазақстан Республикасы – Алаш идеясының өмірлік шындыққа айналуының көрінісі ретінде бағалануы әбден орынды. Ал оның ішкі әлеуметтік мазмұны, демократиялық принциптерге сүйенген қоғамды халықтың мәдени деңгейіне және саяси белсенділігіне тәуелді екендігін ұмытпағанымыз жөн» [5, 87], – деп сарабал ой мен салмақты пікір түйеді.

Парламент мәжілісінің депутаты А.Әбділдаев та Алаш идеясының XX ғасырдағы қазақтың азаматтық тарихында ең ұлы идея болғандығын, еліміздің тарихында Алаш арыстарының орны ерекше екендігін «Алаш идеясының өзектілігі және ХХІ ғасырдағы қазақ қоғамында жаңғыртылуы» атты мақаласында: «Қазақтың елдігі мен тұтастығын аңсаған Алаш қайраткерлерінің идеясы бүгінде іске асты. ХХ ғасырдың 90-шы жылдарының басында тәуелсіз мемлекетіміздің іргетасы қаланды. Олардың еліміздің тәуелсіздігін ту етіп, ХХ ғасырда Қазақ елін өз алдына дербес те егемен мемлекет ретінде көргісі келген ізгі де жасампаз ниеттері тек ХХ ғасырдың соңында ғана жүзеге асты. Заманында бар қазақтың қамқорына, сүйенішіне айналған «Алаш» партиясының саяси тұжырымдамасына, алашордашылардың саяси өмір жолы мен қызметіне қарап отырып, сол дәуірдегі саяси, экономикалық, әлеуметтік мәселелердің бүгінгі таңда да өзектілігін жоймағанын байқайсыз. Қазақ халқының азат ел ретіндегі тағдыры, тарихы, мемлекеттік дербестігі, жері мен шекарасы, тілі мен діні туралы мәселелер арада ғасырға жуық уақыт өтсе де, күн тәртібінен түскен жоқ» [6, 126], – деп ұлтжанды азаматтардың жүрегі мен санасында өмір сүрген асыл идеалдың өміршендігін атап көрсетті.

Қазіргі таңда қазақ зиялыларының ұстамдылығы мен парасаттылығы, ізденгіштігі мен зерттеу еңбектері нәтижесінде ұлттық бірлік нығая түсіп, рухани-зерделі ұрпақ жады эстафеталық жалғастық жолына түскендігін Д.Қамзабекұлы «Қазір Алаш тарихы кеудесінде – жаны, бойында қаны бар кез-келген отандасымызды ойландырады, толғандырады. Неге? Біріншіден, олар бүгінгі болмысымызды, қасиет-қадірімізді сол кезбен салыстырады. Екіншіден, сапалы жаңаруда ұлттың «алпыс екі тамырына» әсер беретін Алаш жолын қалайды. Біз әлеуметтанушы емеспіз, бірақ қарапайым байыпқа салсақ, байқайтынымыз: ұлт тарихын жақсы білетін 10 адамның 9-ы Алаш десе «ішкен асын жерге қояды». Бұған, әрине, қуанамыз. Үзілмеген үміт үшін, жалғасқан рухани-тағылымдық сабақтастық үшін» [4, 35], – деген пікірлерімен бекітеді.

Ұлт өмірінен тамыр алған құндылықтар жиынтығын саралаған, ұлттың өмір сүру концепциясын айқындаған Алаш арыстарының армандарын асқақтата жалғап, қазіргі таңдағы осы өзектілікті нақтырақ айқындауға жол ашып, бағыт-бағдар беріп отырған елбасымыздың «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласындағы ой өрімдерімен тығыз байланыса сабақтасатындығына қапысыз көз жеткізеді.

Өз кезеңінде халқына қамқорлық қамдап, қалың қазақтың сүйенішіне айналған Алаш арыстары еңбектеріндегі өзекті мәселенің бүгінгі күн тәртібінен бір мысқал да түспегеніне дәлел болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. <https://surak.baribar.kz/>
2. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» // Егемен Қазақстан. 12 сәуір, 2017 жыл.
3. Сағын М.К. «Жаһандану жағдайындағы азаматтық қоғам» // Алматы, Саясат-POLICY, 2011, №4, 15-16 б.
4. Қамзабекұлы Д. «Алаш – Темірқазық», «XXI ғасырдағы Алаштың ақ жолы» ұлттық ғылыми-практикалық конференция материалдары, Алматы: Экономика, 2013. - 248 б.
5. Қойгелдиев М. «Алаш қозғалысының ұлт тағдырындағы орны жөнінде», «Алаш қозғалысы идеясының Еуразия кеңістігіндегі ықпалы: тарих және қазіргі кезең» халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары, Семей, 2008.
6. Әбілдаев А. «Алаш идеясының өзектілігі және XXI ғасырдағы қазақ қоғамында жаңғыртылуы», «XXI ғасырдағы Алаштың ақ жолы» ұлттық ғылыми-практикалық конференция материалдары, Алматы: Экономика, 2013. - 248 б.

УДК: 316.422

МОДЕРНИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ ГЛАЗАМИ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ

Төреғалиева А.Р., студент

Западно- Казахстанский государственный университет им. М Утемисова

Аннотация. В 1991 году Республика Казахстан получила независимость. После распада СССР для восстановления и обновления страны потребовались не малые годы. После того как наша страна получила независимость, она стала членом ООН, была принята конституция 1995 года, а также государственные символы, построена нынешняя столица Нурсултан и предложены программы «Казахстан 2030» и «Казахстан 2050». Паралельно этим программам в нереальных масштабах начала работать программа «Рухани жаңғыру- болашаққа бағдар», где главная цель- модернизация общественного сознания, а также сохранения национального кода. Она направлена на возрождение духовных ценностей в современном мире, ведь без знания прошлого нельзя построить будущее.

Ключевые слова: Руханижаңғыру, независимость, модернизация, молодое поколение XXI века, национальный код.

Уже 27 лет наша страна носит громкое имя независимая Республика Казахстан, и кто же знал что мы достигнем таких высот.

С 1990 года Республика Казахстан вступил в новый исторический период, были поставлены множество задач, которые страна не достигла бы без определенного лидера и без определенных целей. Пройдено не мало шагов, предложено не мало идей и программ. И одним из таких идей, по которой мы работаем на сегодняшний день- это «Рухани жаңғыру- Взгляд на будущее: модернизация общественного сознания», которая была предложена Н. Назарбаевым 12.04.2017 году.

Модернизация национального сознания- большой старт для молодой страны и для молодого поколения XXI века. Целью III модернизации является вхождение Республики Казахстан в 30 самых развитых стран мира. Одним из главных условий-

является сохранение своей культуры, собственного национального кода, ведь это- платформа соединения горизонтов прошлого, настоящего и будущего народа. [1]

Сегодня мы должны приступить к более масштабной и фундаментальной работе. Воспитывая те качества, которыми должен преобладать каждый гражданин РК в XXI веке.

В условиях глобализации мировое тенденций развитие оказывает мощное влияние на каждую страну. С каждым десятилетием мир становится все более сложным. Нынешняя социально- экономическая ситуация в мире свидетельствует, что многие государства находятся в кризисной системе, которая не обошла стороной все сферы жизнедеятельности: политическую, экономическую, социальную, экологическую и конечно же духовно- культурную. Значительно меняется качество жизни, и это дало понять, что мир нуждается в новой социальной стратегии, которая будет давать адекватную оценку нынешнему социальному состоянию.

Каждая предложенная программа должна опираться на конкретную идеологию, как систему целей, ценностей и норм, задачей которой является объединение людей, укрепление нации во благо государства. [2]

В настоящее время модернизация трактуется как сознательная попытка государства осуществлять качественное преобразование в обществе, но нельзя забывать что понятие модернизация не является новым, примером можно привести правление Петра I, план ГОЭРЛО в СССР, проекты модернизации Японии XX- XXI в, «Новый курс» Рузвельта.[2]

С нашей точки зрения, модернизация страны как идеология должна стать единой для всего общества, потому что от решения социальных вопросов зависит жизнь и каждодневное самочувствие всех граждан нашей страны. Казахстану жизненно важно найти гармонию между экономическими успехами и обеспечением общественных благ. Именно в этом заключается ключевая задача социально- экономической модернизации. Однако на многие актуальные вопросы еще не найдены ответы, многие проблемы не нашли своего решения.

Как часто можно задавать себе такие вопросы:

Каким должно быть наше национальное сознание в условиях новой модернизации, нового века?

В чем заключаются наши возможности, и какие меры нужно предпринять для того чтобы национальная экономика со всеми вытекающими факторами жизнедеятельности стала устойчивой и созидательной?

В конечном счете лишь один ответ, все ценности мировой цивилизации, все экономические и культурные богатства создаются человеческим трудом, а не виртуальными финансовыми институтами, именно мы реальный производительный труд и это мы должны заложить начало социальной модернизации.

Как было отмечено в самой программе лидера наций Нурсултана Назарбаева «Рухани жаңғыру- болашаққа бағдар» «...не наличие минеральных ресурсов, а конкурентоспособность человека становится фактором успеха наций» [3]

Есть ли риски модернизационному процессу?

Социальная модернизация требует сегодня ясного представления о возможных вызовах и рисках, и это должны понимать не только государственные служащие, но и весь народ для которого и осуществляется социальная модернизация.

1. Мы должны учитывать что экономическая и социальная модернизация должна идти максимально синхронно.

2. Опираясь на опыт зарубежных стран, можно заметить то, что процесс модернизации сопровождается повышением активности граждан, раскрытием их творческого или научного потенциала. Поэтому будет заметно стремление людей

активно защищать свои права и свободы, повысится степень самоорганизации общества.

3. В Казахстане государство- инициатор и главная движущая сила процесса социальной модернизации.

Сегодня важно создавать в обществе, начиная с ранних этапов воспитательного процесса и в общеобразовательных школах, положение о том, что государство- не бесконечный донор, а партнер создающий условия для роста благосостояния граждан. [5]

Какие главные задачи следует решить в рамках модернизации?

1. Принятия справедливых законов и четких правовых норм предупреждения для всего общества.

2. Разработка и внедрение систему качественных социальных стандартов.

3. Создание эффективной модели социально- трудового отношения, в основе которой будет механизмы партнерства государства.

4. Развитие самоорганизующего начала в жизни казахстанцев, в том числе органы местного самоуправления, институты гражданского общества, которые должны стать действенными инструментами реализации социальных инициатив граждан.

5. Повышение информационную составляющую жизни казахстанского общества, расширить возможность интернет- технологий и т.д [4]

Как студент высшего учебного заведения какой вклад я могу внести для своей страны?

Образование- фундаментальный фактор успеха в будущем. Нынешнее поколения должна стать конкурентоспособной, грамотной, ведь государство делает не мало для нынешней молодежи. Были приняты различные программы по поддержке студентов и молодых специалистов: «Болашақ», «Дипломмен ауылға», «Нұрлы жол», «Жасыл ел», «100 нақты қадам», также был разработан проект Дорожной карты по реализации государственной молодежной политики, ориентированной на несколько ключевых задач. В их числе образование, занятость, здоровье, доступное жилье, развитие предпринимательской деятельности и повышение финансовой грамотности, правовая культура а также духовное обогащение.

Мы будущая интеллектуальная и творческая элита Казахстана, можем и должны определять будущее нашей страны. Ведь не зря еще в XX веке Мағжан Жұмабаев отметил молодежь, как движущая сила страны:

Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты-
Қырандай күшті қанатты.
Мен жастарға сенемін! [6]

ЛИТЕРАТУРА

1. <http://www.akorda.kz>
2. <https://assembly.kz>
3. <https://informburo.kz>
4. <https://www.kazpravda.kz>
5. <https://www.zakon.kz>
6. <https://www.zharar.com>

ҚАЗАҚСТАННЫҢ РУХАНИ ОРТАЛЫҒЫ – ТҮРКІСТАН

Б.А. Досжанов

М.Тынышбаев атындағы ҚазККА Ақтау көлік колледжі

Андатпа. Еліміздің рухани астанасы - ежелден мұсылман атаулы тәу етіп барып, зиярат қылатын құтты, қасиетті мекені.

Осы ежелгі қалада қазақтың хандары мемлекеттік істерді жүргізген. Қожа-Ахмет Яссауи мұражайында Абылай, Есім хан, Әбілқайыр хандар мен халқымыздың басқа да ардақты ұлдары жерленген Киелі жер.

Түйінді сөздер: Қожа Ахмет Ясауи, Түркістан, қазақ хандығы, қасиетті мекен.

Түркістан-Орта Азия мен Қазақстан халықтарының материалдық және рухани өмірінде маңызды орын алған Шығыстың көне қалаларының бірі. Оныншы ғасыр жазбаларында "Шауғар", "Иасы" деген атпен белгілі болып кеткен қаламыз кейіннен «Түркістан» деп аталыпты. "Түрік" сөзі түпкі мағынасы-"батылдық", "ер жүректі" дегенді білдіреді екен. Ал "стан"- ел, халықтық атаулары жалғасып келетін парсы тілінен келген қосымша. Сонда "Түркістан" атауы- "Батырлар елі" ұғымын меншіктейді. Тарихи деректерге сүйенсек, сонау сегізінші ғасырға дейін Түркі және Батыс Қағанатының, одан Түргеш Қағанатының құрамына енген Шауғар немесе Иасы жаугершілік заманда бірде арабтардың, бірде қарлұқтардың, енді бірде оғыздардың билігінде орталығы (астанасы) болып келген. Тым алысқа бармай-ақ, өзімізге кішкене болса да жақындатып қарастырсақ. Есім хан (1598-1628жж) Түркістан қаласын Қазақ хандығының астанасы етіп бекітіп, өз билігінің тәуелсіз екендігін көрсету үшін ақша соқтырған. Міне, сол уақыттан XIX ғасырға дейін Түркістан Қазақ хандығының экономикалық орталықтарының бірі және ресми әкімшілік орыны ретінде қызмет етті. Әсіресе XVI-XVII ғасырларда Түркістан Қазақ хандығының аса әйгілі қаласына айналып, көршілес жатқан Орыс мемлекетімен саяси қарым-қатынастар орната бастайды.

Сол кезден бастап Түркістан туралы деректер орыс жазбаларында да жиі жазылып отырған. Сан ғасырлық тарихты барынша қысқарта қайырса, 1598 жылы Қазақ хандығының қолына өткен Түркістанды 1815 жылы Қоқан хандығы жаулап алады. Елу жылдан кейін, 1864 жылы Ресейдің қоластына өтеді. Ал 1872 жылықала Түркістану езінің орталығы болады. Кеңес Одағы кезінде, 1928 жылдан аудан орталығы саналады. «Түркістан» десе елең етпейтін мұсылман қауымы жоқ. Өзінің "Даналық Кітабымен" әлемге танылған әулие бабамыз Қожа Ахмет Ясауидің есімін Түркістаннан емесе керісінше Түркістанды Ясауи атынан ажыратып қарау да мүмкін емес. Сонау 1103 жылы дүниеге келген Қожа Ахмет Ясауи Түркістанға тоқтап, сопылық идеяларын уағыздаған ислам дінінің өкілі. Ақынды рухани басшы, "Әулие" санаған мұсылмандар тоғыз жүз жылдан бері оның ілімімен бірге жасап келеді. Бүкіл Шығысқа өмірін жүргізген қолбасшы Ақсақ Темірдің, ақынның қайтыс болғанына 200 жыл өткенде, қирап бітуге таянған кішкене ғана мазар орнына зәулім ескерткіш орнатуы да тегін емес. Өйткені мұсылмандардың ыстық ықыласына иеленген "Әулие" кісі құрметіне ғаламат ғимарат салдырған Темір дала адамдарының сенімін екі рудің жолын осылайша іздеген. Сол XIV ғасырда салынғанға жайып құрылыстың үлкендігі, қайталанбас сәулеттілігі және жекелегенде коративті көріністері әлі күнге дейін жұртшылықты таң қалдырумен келеді.

Ұлы Дала көшпенділерінің аса бай рухани тарихы бар. Әрбір халықтың баршаға ортақ қасиетті жерлері болады. Осы тұрғыдан келгенде Ұлытау төріндегі жәдігерлер кешенін, Қожа Ахмет Ясауи мавзолейін, Тараздың ежелгі ескерткіштерін, Бекет ата кесенесін, Алтайдағы көне қорымдар мен Жетісудың киелі мекендерін және басқа да жерлерді өзара сабақтастыра отырып, ұлт жадында бір тұтас кешен ретінде орнықтыруды меңзейді. Ежелгі тарихи жәдігерлерімізді тілге тиек ете келе, мұның бәрі тұтас келгенде халқымыздың ұлттық бірегейлігінің мызғымас негізін құрайды.

Адамзат баласы тарихындағы түркі әлемі деген қастерлі ұғымның түп қазығы, рухани шаңырағы ұлы бабамыз Қожа Ахмет Ясауидің отаны – қасиетті Түркістанда бабалар рухы жаңғырып жатыр. Қазақ хандығының астанасы болған ежелгі Түркістан – тегі бір, ділі бір, діні бір күллі түркі халықтарының Ата жұртында басын қосып, рухын асқақтататын руханият орталығы, рух астанасы. Кезінде «Дін—апын» деген қағида ұстанған Кеңес өкіметінің тұсында Ясауи бабамыздың кесенесі де, Түркістан қаласы да «өгейлік» көрді. Кеңестік империя идеологиясы ұлт перзенттеріне байланысты сыңар жақ көзқарас қалыптастырғанымен, халық жадынан тарихи ақиқатты өшіре алған жоқ. Соңғы деректерге сүйенер болсақ, қазақ халқының Түркістанда жерленген хандары мен билерінің, даңқты батырларының жалпы саны 130-дан асып отыр. Олардың 21-і хандар, қилы кезеңдерде таққа отырған ұлт асылдары. Өзінің «Даналық кітабымен» әлемге танылған әулие баба Қожа Ахмет Ясауидің есімін Түркістаннан немесе Түркістанды Ясауиден ажыратып қарау мүмкін емес. Ұлы ақын-әулиені рухани көсем санаған мұсылмандар тоғыз жүз жылдан бері оның ілімімен бірге жасап келеді. Бұл жөнінде Қазақ елінің Президенті Нұрсұлтан Назарбаев «Тарих толқынында» атты кітабында ағынан жарыла былай деп жазды: «Түркістаннан тараған аса қуатты рухани сәулемен нұрланған түркілердің тұңғыш сопысы – Қожа Ахмет Ясауи 1093 жылы туған. Ол негізін қалаған исламның тылсым құпиясы – сопылықтың (суфизм) қарапайым халықтық нұсқасы тез уақытта Қазақстанның солтүстігі мен шығысына дейін тарады. Қожа Ахмет Ясауи Орталық Азиядағы, оның ішінде Қазақстанда да, барлық түркі халықтарына ұлттық рухани ілім жүйесін өрнектеп берді.

Түркілердің өмірлік, практикалық философиясын құраған салдар ретінде Ясауинамада тәңіршілдік элементтері өздерінің мағынасын сақтап қалды. Нақ осы Ясауи ілімі арқылы ислам қазақтардың рухани өмір салтына айналды да, кейінгі сегіз ғасырдың өн бойында соларды жебеп келді. Қазақ хандығы мен қазақ халқы құрылғанда, солардың бастау бұлағында осы ілім тұрды. Егер қазақтардың рухани тарихы жазыла қалса, Қожа Ахмет Ясауи хикметтері («Даналықсөздері») сөзсіз оның бір бөлігі болып кіруге тиіс. Ясауидің ұстазы Арыстанбабтың Отырардағы кесенесі мен Қожа Ахмет Ясауидің Түркістандағы кесенесі – қазақтардың ұлттық руханиятының аса маңызды орталықтары. Қожа Ахмет Ясауи кесенесі қазақ мемлекеттігінің нысанына айналып, кейінгі уақытта жалпы ұлттық зиярат-қорым (пантеон) қызметін атқарды. Қазақ халқының ұлы перзенттерінің мүрделері осы жерде сақтаулы. Сондықтан осынау тамаша ескерткішті қалпына келтіріп, бас біріктіретін орта кіндікке бүкіл ұлттың назарын аударып отырғанымыз дұрыс».

Түркістанды өзінің тарихи орнына сәйкес биікке көтеру бүгінгі басты міндет болып табылады. Алдағы кезде республика Үкіметі алдына қойылған күрделі мәселелер аз емес. Соның бірі – Түркістанқаласына айрықша мәртебе беру мәселесі. Бұл – жұртшылықтың көптен берікөтеріп келе жатқан сұрауы. Екіншісі – Түркістан мен Кентауға экономикалық аймақ құқығын беру қажеттігі. Түркістанның 1500 жылдық мерей тойы қарсаңында осы мәселелердің шешілетініне халықтың сенімі күшті еді. Өкінішке қарай, республиканың ол кезде экономикалық дағдарысты бастанкешіруі бұл проблемаларды жүзеге асыруға мұрша бермеді. Қазіргі кезде Қазақстанның экономикалық қуаты өрлеуге бет алып келеді. Осы жағдайды есепке ала отырып,

Түркістан қаласына айрықша мәртебе беру мен Кентауды қосып еркін экономикалық аймақ деп жариялауға мүмкіндік бар. Түркістанды болашақта халықаралық туристік орынға айналдыру үшін жаңадан қонақ үйлер, бассейндер, фонтандар салу, жолдарды түзету, аймақты көгалдандыру, орта және кіші кәсіпкерлікті дамыту, тарихи адамдардың ескерткішін тұрғызу, парктер мен бақтарды көркейту, оның аумағын абаттандыру үшін жоғарыда аталған шараларды жүзеге асыру қажет. Сондай-ақ қасиетті Түркістандағы «Әзірет Сұлтан» қорық мұражайының гүлдене түсуіне тиісті министрлік қамқорлық жасап, нақты көмек көрсетіп отырса, іс алға баса береді. Қазір киелі Түркістанда классикалық философиялық, археологиялық, тағы да басқа бағыттарды кең өрі салдыру үлкен маңызға ие екенімен ешкім де дауласа алмайды. Бұған білім ордасының ғалымдары өз үлестерін қосуға дайын. Олай дейтініміз, ғылыми әлеует бар. Бір таңқаларлығы сол, күні бүгінге дейін Ахмет Ясауи терең зерттелмеген, ұлы ғұламаның жеке өмірі, тарихы жөнінде там-тұмдап қана білеміз. Ясауи музейі қажет-ақ. Сондай-ақ осында жерленген хандарға, батырлар мен билерге арналған ашық аспан музейін іске қосу арқылы қала мәртебесін биіктеуіне әсер етері сөзсіз. Осы орайда мына мәселелерге де баса назар аударсақ нұр үстіне нұр болар еді. «Түркістан–мұражай қала» концепциясын ұсынамыз. Түркістан атырабында ескі шаһарлар тұтасып жатыр. Демек, қазба жұмыстарын кең бағытта жүргізіп, саяхатшылар тамсана тамашалайтындай жағдай туғызу қажет. Ата-бабадан мирас болып қалған ұлттық қолөнерді жаңғыртып, оны жаңа сәулет өнерімен үндестіре білсек екен. Осындай игілікті істерді Арыстанбабта, Сығанақ қалашығында, өзге де тарихи мекендерде жүргізер болсақ, бұл туризмнің дамуына негіз болар еді. Осы тұрғыдан келгенде, Оңтүстік Қазақстан мен Қызылорда облыстары әкімдерінің ынтымақтаса отырып, іс-қимыл танытуы маңызды. Қазір оның алғышарттары жасалуда.

Қазақ елі Тәуелсіздігінің ширек ғасырдан астам мерзімі шінде Президент Нұрсұлтан Назарбаевтың көтерген идеясы киелі Түркістанның ұлы қасиетінің жандана түсуіне, бүгінгідей ізгілікті істердің белең алуына басты негіз болды. Қасиетті мекеннің жасарып-жаңғыруында, өсіп-өркендеуінде Қазақелі тәуелсіздігі қарсаңында дүниеге келген Халықаралық қазақ-түрік университеті ерекше рөл атқарып отыр десек, артық айтқандық емес. Білім ордасы Қазақелі Тәуелсіздігінің символына, күллі түркі халықтарының білімі мен ғылымының, мәдениетінің алтын бесігіне айналып келеді. Сан ұлтты студенттер арасындағы достық білім ордасының қабырғасында жүргенде мәңгілік нығая түседі. Бүкіл түркі халықтары ынтымағының негізі болып табылатын да солар. Олар өзара қарым-қатынаста жүріп, туыстас халықтардың тарихын, мәдениетін және тілін терең ұғынады. Білім ордасының студенттері өзге студенттерден білім сапасымен ғана емес, сонымен қатар патриоттық рухымен де ерекшеленеді.

Өз дәуіріндегі білім мен адамгершіліктің жарық жұлдызы, байсалдылық пен салауаттылықтың, адамдардың ар-ұятының символы болған Қожа Ахмет Ясауи бабамыз атындағы Халықаралық университеттің рухани астанамыз – қасиетті Түркістанда шаңырақ көтеруі жастар жүрегіне әрдайым қасиет нұрын құяды. Кезінде Елбасымыздың халыққа дәстүрлі Жолдауындағы «Ендігі ұрпақ – Мәңгілік Қазақтың Перзенті. Ендеше, Қазақ Елінің Ұлттық Идеясы – Мәңгілік Ел!» деген тебіреністі сөздерінің жүректерге ұялап, толқытқаны анық.

Мемлекет басшысы бағдарламалық мақаласының қорытындысында екі дәуір түйіскен өлара шақта Қазақстанға түбегейлі жаңғыру және жаңа идеялар арқылы болашағын баянды ете түсудің теңдессіз тарихи мүмкіндігі беріліп отырғанына халықтың назарын аудара отырып, «Мен барша қазақстандықтар, әсіресе, жас ұрпақ жаңғыру жөніндегі осынау ұсыныстардың маңызын терең түсінеді деп сенемін» дейді. Қасиетті Түркістан халқы Елбасының рухани жаңғыруға бағытталған тебіреністі ой-толғамдары мен тұжырымдарына ден қойған. Елбасының Мәңгілік елдің алтын

арқауына айналған бағдарламалық еңбегі уақыт өткен сайын жаңа қырларымен жарқырай түсіп, жасампаз белестерге бастап келеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан “Түркістан жинағы” беттерінде. Библиографиялық көрсеткіш. – Алматы, 2003. 7 б
2. Назарбаев Н. Тарих толқынында. –Алматы, Атамұра. 1999. 80-3.
3. <https://egemen.kz/article/nursultan-nazarbaev-bolashaqqa-baghdar-rukhani-zhanhghyru>

УДК. 330

СПРАВЕДЛИВОСТЬ – КАК НЕОБХОДИМАЯ ПРЕДПОСЫЛКА ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Карашаев Д. Э.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
им.Ш.Есенова, г. Актау

Аннотация. Справедливость является стержнем божественных предписаний, а также одной из причин ниспослания коранических откровений с целью установления истины и равенства на земле. Согласно требованиям Ислама, все участники рыночных отношений должны руководствоваться принципом справедливого обмена. Он предполагает свободное заключение деловых соглашений, обязательность в выполнении договоров, готовность договаривающихся сторон к сотрудничеству, свободный доступ к рынку продавцов и покупателей, честность в торговле, наличие полной и достоверной информации о качестве, количестве и цене товаров.

Ключевые слова: Ислам, Коран, Справедливость, Шариат, Зульм.

Безнравственная экономика подобна бездушному телу и обречена на кризис и крах. Ведь именно нравственность в экономике позволяет соблюдать ее главные принципы и законы, один из которых - справедливая конкуренция, во всех отраслях, создающая благоприятную почву для экономического роста, и равномерное распределение прибыли, ведущее к процветанию нации. Экономика может быть здоровой лишь при наличии в ней «здоровой души», основанной на принципах неподкупной справедливости.

На данный момент т.е. в кризисных ситуациях трендом устойчивого развития по всем параметрам экономики показывает этическая экономика. Экономика или финансы организованная на базе Кодекса.

С точки зрения Ислама понятие справедливости занимает центральное место в общественной жизни. Залог успеха любого объединения, от самой его маленькой единицы (семьи), до самой большой (государства), опирается непосредственно на этот принцип. Всевышний Аллах в Коране велит нам быть справедливыми, сторониться притеснений, соблюдая при этом беспристрастность: «Воистину, Аллах повелевает блюсти справедливость, делать добро и одаривать родственников. Он запрещает мерзости, предосудительные деяния и бесчинства. Он увещевает вас, — быть может, вы помяните назидаение». (сура Ан-Нахль, аят 90)

По Кодексу все в этом мире создано Великим Творцом в гармоничной пропорции, в том числе экономическая и социальная жизнь человечества. И как говорит нам Мудрый и Справедливый Творец: «Он возвысил небо и установил весы, чтобы вы не преступали границы дозволенного на весах» (сура Ар-Рахман, аяты 7-8) [1].

Однако, будет не совсем верным понимать «дозволенное на весах» только в прямом смысле как конкретные физические явления. Аллах создал каноны социальной системы человеческого развития в рамках определенного «дозволенного на весах», где фундаментальным принципом является соблюдение этой справедливости в экономической жизнедеятельности человека.

Справедливость не рассматривается в её узком экономическом смысле, но отражает довольно полное представление, учитывающее все сферы жизни. Справедливость, в этом всеобъемлющем представлении, не может быть полностью достигнута без создания солидарного общества через братство и общественное равенство. Кроме того, нужно обеспечить безопасность людей, имущества и чести для всех, честное выполнение всех социально-экономических и политических обязанностей, соответствующее вознаграждение для всех и предотвращение жестокости и несправедливости по отношению к кому бы то ни было и в любой форме.

Кодекс поведения может быть формальным или неформальным, письменным или устным. Все общества имеют такие кодексы поведения, основанные на собственных системах ценностей. Если кодекс справедливо не исполняется политической властью, то она не может быть эффективной в обществе [2].

В этической экономике с точки зрения исламского экономического мыслителя 12 века Ибн Халдуна, Кодекс (S) - означает ценности и институты или кодекс поведения, чтобы люди (N) выполняли свои обязанности по отношению друг к другу и ограничивали социально деструктивное поведение, чтобы гарантировать справедливость (j), развитие (g) и благополучие всех.

Он пропагандировал теорию круга причинности, также называемой кругом справедливости. Эта теория знакомит нас с ролью переменных, от которых зависит эффективное функционирование экономики. С этой целью он проанализировал все переменные, начиная с Шариата, людей, справедливости, развития, правительства и богатства.

Общество (N) и правительство (G) несут ответственность за обеспечение соблюдения кодекса поведения. Богатство (W) предоставляет ресурсы, необходимые для обеспечения справедливости и развития, эффективность работы (G), и благосостояние народа (N).

Это взаимно увязало роли всех социально-экономических, демографических и политических переменных при определении благосостояния человека, которое, в конечном итоге отражается на взлёте и падении цивилизаций.

В исследовании Ибн Халдуна механизмы, приводящие к упадку общества, связаны с дисфункцией G, но они для каждого общества могут быть разными. Это может быть любая из переменных. Например, это может быть распад семьи, которая является одним из важнейших элементов N в модели. Вначале это может привести к отсутствию воспитания у детей, а затем к снижению человеческих качеств (N), которые являются основой цивилизации.

Механизмом разрушения также может быть слабость экономики (W) из-за неправильной экономической системы (S) или неблагоприятных ценностей и институтов (S).

Согласно Ибн Халдуну, справедливость (j) требует наличие кодекса поведения, а Шариат (S) обеспечивает такой кодекс. Но моральный кодекс может стать

эффективным только тогда, когда люди знают, что за этим стоит и он опирается на эффективную политическую власть (G), что обеспечивает его соблюдение. Он также утверждает, что «невозможно представить себе политическую власть без цивилизации, и цивилизации без политической власти».

Антиподом справедливости принято считать зульм. По мнению Имама Газали есть два пути его избежать.

1) Отстраниться от дел, которые могут в конечном итоге принести вред как самому индивидууму, так и в целом обществу;

2) Избегать людей и действия, которые могут нанести подобный вред.

К примеру, если вы занимаясь производством или реализацией той или иной продукции получаете прибыль, но наносите вред обществу, за которое оно в итоге и расплачивается, то это и будет зульм.

Коррупция, взяточничество, черный рынок, загрязнение окружающей среды - это далеко не полный список распространенного на сегодняшний день зульма. Подобный зульм наносит значительный урон как экономике, так и мировому сообществу в целом, словно опасный вирус, пожирающий организм изнутри, приводя в итоге к летальному исходу.

Закрывать глаза на подобные проблемы, делать вид - это не путь ведущий к довольству Всемогущего и Справедливого Создателя, ибо это нарушает установленное Великим Аллахом «дозволенное на весах», соблюдение и сохранность которого, является важной обязанностью каждого верующего человека [3].

Если бы на сегодняшний день, эти понятия воплощались в жизнь, а не просто существовали на словах, то вполне вероятно, по Милости Создателя, мир стал бы совсем иным.

ЛИТЕРАТУРА

1. Байдаулет Е.А. Основы этического (Ислам) финансирования, Учебник. Екибастуз. 2014.
2. КАРД (ЗАЙМ). «Исламская книга». Москва, 2013.
3. Исламские финансы и банковская система: философия, принципы и практика. Линова-Медиа, 2012.

**ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ БАСҚАРУ – ТҰРАҚТЫ ДАМУДЫҢ ҚАЗІРГІ
ЗАМАНҒЫ ҮРДІСТЕРІ
ЭКОНОМИКА И МЕНЕДЖМЕНТ – СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ
УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ
ECONOMICS AND MANAGEMENT – MODERN TRENDS OF
SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

УДК 338.242

**ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ
РЕСУРСОСБЕРЕЖЕНИЕМ**

Манкешева О.Т., преподаватель

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Для Казахстана, обладающего огромным природно-ресурсным потенциалом, ключевой проблемой развития экономики является повышение эффективности использования ресурсов, бережное и экономное отношение к ним, снижение отрицательного воздействия и последствий производственных техногенных процессов на окружающую среду, основой которых выступает горно-металлургический комплекс - ряд взаимосвязанных отраслей, осуществляющих разведку, добычу и переработку исходного сырья.

Ключевые слова: ресурсосбережение, методы управления, экономия, вторичное сырье, производственный процесс

Как система методов управления производством, управление ресурсосбережением обеспечивает: снижение материалоемкости и энергоемкости единицы продукции; сокращение потерь в производстве и эксплуатации; увеличение выхода конечной продукции на основе реализации в производственной деятельности предприятия достижений научно-технического прогресса и капитализации вторичных ресурсов; применение современных методов управления материально-техническим обеспечением, запасами и затратами.

Основой функционирования механизма управления ресурсосбережением является использование новейшей техники и технологии (ресурсосберегающих, малоотходных, безотходных, комплексных технологий).

Как известно, технология производства - это методы, технические средства и система взаимосвязанных способов изготовления продукции или выполнения установленного вида работ. Исходя из спроектированного технологического процесса и выбора на этой основе оборудования и режима его работы определяются основные нормативы расхода рабочего времени, сырья, материалов, топлива, энергии и других элементов производства на единицу продукции [1].

Содержательный аспект сопоставления категории «управление ресурсосбережением» с родственными дефинициями представлено в таблице 1.

Таблица 1 - Сопоставление категории «управление ресурсосбережением» с родственными дефинициями

Категория	Значение	Сущность
-----------	----------	----------

Управление ресурсосбережением	Деятельность (организационная, экономическая, техническая, научная, практическая, информационная), методы, процессы, комплекс организационно-технических мер и мероприятий, сопровождающих все стадии жизненного цикла объектов и направленных на рациональное использование и экономное расходование ресурсов.	Деятельность организации по рациональному использованию всех видов ресурсов, включая электроэнергию, тепловую энергию, все виды материальных ресурсов, труд человека и их взаимодействие.
Экономия ресурсов	Интенсификация использования Комплексное использование Использование вторичных ресурсов Уменьшение потерь и отходов Снижение норм расхода и т. д.	Относительное сокращение расхода сырья, материалов и энергии, выражающееся в снижении их удельных расходов на производство единицы конкретной продукции
Управление отходами	Комплекс мероприятий, включающий в себя: Контроль и использование отходов Производство и вторичных ресурсов в хозяйственном процессе, разработку и внедрение безотходных и малоотходных технологий	Малоотходные технологии решают двукратную задачу: – эффективного использования природного сырья и продуктов его переработки; – охрану окружающей среды от отходов.
Управление запасами	Эффективное управление производственными запасами позволяет: - уменьшить потери от продаж из-за дефицита сырья материалов, товаров; - ускорить оборачиваемость запасов, что увеличивает доходы организаций; - уменьшить излишки запасов; - снизить затраты на хранение запасов.	Оптимизация общего размера и структуры запасов товарно-материальных ценностей, минимизация затрат по их обслуживанию и обеспечение эффективного контроля за их движением
Рациональное природопользование	Основывается на планировании и прогнозировании потребления природных ресурсов на всех этапах ресурсного цикла. Гармонизация отношений природы и производства Комплексное использование ресурсов Оптимизация природопользования	Использование отдельных видов ресурсов с воспроизводством их в необходимых масштабах при одновременном сохранении экологического равновесия окружающей среды
Управление затратами	Определение: - суммарных текущих затрат, необходимых для выпуска определенного объема продукции; - оптимального соотношения между постоянными и переменными затратами; - сроков окупаемости затрат предприятия.	Сущность управления затратами мы увязываем с целевой функцией, с вечным стремлением человека рационально расходовать ресурсы.

Таким образом, ресурсосберегающая деятельность выступает как категория, выходящая далеко за границы собственно экономии материальных и сырьевых ресурсов и связывающая систему понятий и категорий других экономических областей деятельности: управление затратами, управление запасами, развитие технологии производства и рациональное природопользование.

Рассмотрим содержание основных направлений управления ресурсосбережением.

1. Сокращение потерь материалов и труда в производственном процессе и увеличение выхода конечной продукции из применяемого сырья.

Современная техногенная экономика является открытой системой, где получение относительно небольшого конечного результата требует огромных затрат ресурсов и сопровождается большими затратами. По отношению к общему объему отчуждаемого природного вещества конечный продукт составляет всего 2-4%, а остальная часть идет в отходы (пустая порода, шлаки, стоки и т.д.).

2. Максимальное использование вторичных ресурсов в производстве.

Вторичное сырье является реальным ресурсом для переработки при соответствующим уровне научно-технического прогресса по его использованию [2].

Использование вторичного сырья по мере развития производительных сил выступают все более весомым резервом ресурсосбережения.

3. Управление отходами, создание малоотходных и безотходных производств.

Во многих странах крупные промышленные комплексы создавались по каскадному принципу, в соответствии с которым отходы, образующиеся на одном промышленном предприятии, превращались в сырье для другого предприятия. Обмен отходами на национальном и международном уровнях с целью их передачи из одного промышленного сектора в другой также является эффективным вариантом решения проблемы, особенно в тех случаях, когда ощущается нехватка сырья. Перспективы дальнейшего расширения использования и рециркуляции отходов представляются вполне реальными, если такие проекты экономически и экологически обоснованы [3].

Таким образом, механизм управления ресурсосбережением способствует повышению конкурентоспособности национальной экономики в целом и отдельных ее секторов в частности. Поэтому на всех уровнях хозяйствования необходимо формирование и реализация комплексных программ ресурсосбережения с применением программно-целевых методов управления. Они должны разрабатываться на основе тщательной подготовки концепции и разработки долгосрочных и среднесрочных прогнозов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Амиров Ю.Д., Яновский Г.А. Ресурсосбережение и качество продукции. - М.: Изд-во стандартов. - 2015. - 96 с.
2. Андрианов В.М., Соколова Н.А., Усков Н.А. Комплексное использование сырья в промышленности. - Москва: Экономика. - 2014.
3. Волков Б.Н., Яновский Г.А. Основы ресурсосбережения в машиностроении. - Л.: Политехника, 2014.- 180 с.

УДК 675 (045)

БУХГАЛТЕРСКИЕ СЧЕТА КАК ТЕКУЩИЙ КОНТРОЛЬ ИМУЩЕСТВА, КАПИТАЛА И ОБЯЗАТЕЛЬСТВА ПРЕДПРИЯТИЯ

**Карашаев Д.Э., старший преподаватель
Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Счета являются способом взаимосвязанного отражения и

группировки активов, капитала и обязательств, а также хозяйственных операций, осуществляют контроль объектов бухгалтерского учета путем систематизации операций по идентичным признакам. Счета представляют собой своеобразную систему хранения информации, с их помощью получают данные для принятия управленческих решений, что определяет необходимость изучения развития системы счетов.

Ключевые слова: Бухгалтерские счета, арендная плата, баланс, актив, капитал, миндеттеме.

В эпоху экономических и технических перемен, роль счетов бухгалтерского учета непременно возрастает. Происходящий в мире рост и развитие информационных технологий радикально влияют и на систему счетов, увеличивая потребность в получении новых данных в самых различных сферах деятельности. Повышение объема учетной информации вызывает объективную необходимость совершенствования системы счетов бухгалтерского учета. И это связано с тем, что обработка собранной информации на основе условных схем для отражения и регистрации объектов учета, получение необходимых показателей реализуются благодаря счетам бухгалтерского учета.

Процесс управления достигает своей основной цели, когда в текущем учете контроль над наличием и движением имущества, формированием и погашением обязательств осуществляется по отдельным их группам, видам, наименованиям в разрезе каждой позиции по местам нахождения или возникновения. Поэтому в учете объекты должны быть сгруппированы по экономической однородности, эту задачу можно решить с помощью системы счетов.

Счета бухгалтерского учета, собранные в единое целое, являются определенным средством познания, обладающим творческой силой. Следовательно, подсистемой счетов бухгалтерского учета понимается множество счетов, образующих некоторую целостность и находящихся в определенной взаимосвязи между собой [1].

Учет менялся как по объектам, так и по методам, в свою очередь, изменялось и хозяйство, изменялись объем его деятельности и состав предметов, находящихся в нем. Это не могло не изменять предмет учета и его методологию, которая преследовала одну цель: адекватно отразить существовавшие средства и расчеты между участниками хозяйственного оборота. В этом направлении были выработаны такие приемы, как: счета, систематизирующие учитываемые объекты; контокоррент, учитывающий расчеты; инвентаризация, регистрирующая данные объекты.

Изначально счета учитывали в первичном измерителе, текущий учет осуществлялся в виде хронологических записей, которые придерживались только календарной очередности, и использовались с целью подтверждения полноты и правильности разnosки по счетам. Для составления отчетности по хронологическому регистру делалась рекапитуляция, то есть «бухгалтерская сверка учетных записей с их первоисточниками для выявления ошибок». Таким образом, рекапитуляция представляет собой систематическую разnosку, которая предполагает регистрацию всех хронологических записей по дебету одного счета и кредиту другого счета по определенной системе, а выборка - разnosку только по одному или нескольким признакам, все это привело к появлению нового приема - счета, считает Э. Бурге.

Другим источником возникновения счета, также считают инвентаризационную опись, так как при «осмотре» ценностей, по мнению Ксенофонта, возникала необходимость группировки однородных предметов.

С достаточной уверенностью можно предположить момент возникновения понятия «счет бухгалтерского учета» с основами коммуникации. Человеку в процессе хозяйственной деятельности было нужно учитывать отдельные вещи, которая обозначалась каким-либо наименованием, что на первый взгляд полностью соответствовало основам его общения.

Подвергая вещи учету, бухгалтеры не могли не указывать их названий, иначе просто было бы непонятно, что именно учитывается. Впоследствии наименования вещей превратились в счета бухгалтерского учета - с той разницей, что счетами стали называться не единичные объекты, а обобщенные понятия. Поскольку в реальной жизни человек употребляет как единичные, так и обобщенные понятия, разница между обоими вариантами не представляется существенной.

Таким образом, исторический экскурс развития системы счетов показывает, что это история их живого проявления в изменяющейся хозяйственной среде.

В настоящее время для руководства учетным процессом и осуществления контроля необходимо иметь сведения о показателях движения средств и обязательств. Ведение счетов, во-первых, позволяет осуществлять контроль за движением объектов бухгалтерского учета, во-вторых, дает возможность, в случае необходимости, получить баланс на любую дату. Почти все немецкие исследователи основой учета считали баланс, но Эрих Вальбах, напротив, полагал, что в основе бухгалтерского учета лежит счет, который отображает реальный мир и дает его количественное измерение. Для предварительной группировки хозяйственных операций с тем, чтобы ее итоги по окончании месяца перенести в баланс нужно использовать счета бухгалтерского учета, которые более удобны для текущего учета [2].

Из определения счета как способа текущего взаимосвязанного отражения, следует, что счет есть не что иное, как моделированное изображение (модель) группы экономически однородных объектов бухгалтерского учета. Процесс создания образов и описаний объектов для целей исследования принято называть моделированием. Посредством моделей можно учитывать взаимосвязи, закономерности и условия развития системы счетов в различных ситуациях. Следует выделить несколько этапов развития бухгалтерского моделирования счета.

На первом этапе бухгалтерами в дидактических целях использовались математическое или символическое иллюстрационное изображение бухгалтерского счета (например, так называемый Т-счет). Модель счета довольно проста, состоит из трех основных элементов: номер и наименование счета; сторона дебета; сторона кредита.

На втором этапе происходит моделирование фактов хозяйственной деятельности при помощи двойной записи, обуславливающей выделение четырех типов, различающихся структурой учетных записей и характером корреспондирующих счетов.

Третий этап моделирования связан с функционированием организаций в условиях развития рыночных отношений и разработкой модели номенклатуры счетов в зависимости от специфики их деятельности, что предопределило новый уровень в развитии системы счетов бухгалтерского учета. Моделирование позволяет раскрыть структуру плана счетов (инвариант), лежащую в основе любого практического варианта системы счетов бухгалтерского учета.

С помощью этого процесса можно глубже понять суть счета. Сущность моделирования состоит в том, «что оно позволяет перейти от эмпирического уровня системы счетов к абстрактно-теоретическому». Эмпирический уровень представлен бухгалтерскими счетами, с которыми встречаемся в каждой организации; абстрактно-теоретический может быть представлен рабочим планом счетов. В целом, строение планов счетов носит общий характер, и по отношению к ним многообразие различных операций, требующее отражения на счетах бухгалтерского учета, выступает частным случаем [3].

Таким образом, счета бухгалтерского учета представляют собой локальную систему, в процессе формирования которой под воздействием хозяйственных операций осуществляются текущий учет и последующий контроль за наличием и движением однородного объекта, что в конечном итоге позволяет понять смысловую нагрузку бухгалтерских записей. Для этого счет имеет название, соответствующее учитываемому

на нем объекту, и шифровое обозначение.

ЛИТЕРАТУРА

1. Наумова Н.А. Основы бухгалтерского учета, М.:2000,303 с.
2. Кутер М.И. Теория бухгалтерского учета: Учебник, М.: Финансы и статистика, 2012, 640 с.
3. Ержанов М.С., Ержанова С.М. Основы бухгалтерского учета, Учебное пособие, Алматы: «Ержанова и К», 2013, 185 с.

УДК 330

ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАТЫНАС ЖҮЙЕСІНДЕГІ АДАМ ОРНЫ

Бергенов Б., студент

Ғылыми жетекші: Д.Ә. Қарашаев

Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Экономика деген сөз алғашқы ұғымында отбасы шаруашылығын білдірген яғни қазіргі уақытта экономика кең көлемде: өндіріс, тұтас халық шаруашылығы, жалпы өндірістің әр саласы, қаражат-ақша айналасы, т.б. байланысты айтылады. Басқаша экономиканы кең көлемде, қоғамдық өндірістің жүйесі деп түсінеміз.

Түйінді сөздер: Экономия, саяси экономия, ғылыми техникалық прогресс, еңбек өнімділігі, демократиялық қоғам.

Экономикалық ғылым – ең ертедегі ғылымдардың бірі. Алғашқы рет «экономия» («ойкономия») термині біздің дәуірімізге дейін III-ші ғасырда ертедегі грек ойшылары Ксенофонт (б.з.б 430-355жж.) және Аристотель (б.з.б. 384-322жж.) еңбектерінде пайда болды.

«Ойкономия» (экономия) сөзі ретінде – (үй, шаруашылық) Аристотель құл иеленушілік шаруашылықты жүргізуді ұйымдастыру туралы ұсыныстар жиынтығын түсінген. Кейінірек, осы бір талаптарға сүйене отырып, феодалдық иелікті жүргізу үшін ұсыныстар жиынтығы жасалды.[1]

Экономикалық (тауарлы – ақша) байланыстарының дамуы феодалдық тұйықтылықты жоюға және мемлекеттің пайда болуына әсер етті. Сол кездері жеке иеліктерді жүргізумен шектелмеді және мемлекеттегі (мемлекет грекше – «полис», «политейя» деген сөз) барлық шаруашылықты жүргізудің жалпы ұлттық ережесін анықтаудың алғашқы талпыныстары пайда болды. Мемлекеттік шаруашылықты жүргізудің жалпы ережесі «саяси экономия» деген атқа ие болды. Алғашқы рет «саяси экономия» деген ұғымды француз сарай қызметкері Антуан Монкретьен қолданды.

Әрбір адам көпқырлы экономикалық қатынас арқылы басқалармен байланыста болады. Ол өнім шығарады, жалақы алады, меншік иесі болады, сатушы немесе сатып алушы рөлін атқарады. Ақша қоғам жасаған материалдық және рухани байлықтан адамның өзіне тиістісін сатып алуға мүмкіндік береді. Адамның пайда табуға, оны иеленуге құқығы бар. Ол қандай кедей болса да бір нәрсені иеленеді, оны құрметтейді, қорғайды. Адамның меншігі – оның дене болмысы, білімі, ақыл-ойы мен қабілеті. Адамның интеллектуалды меншігі – оның ашқан жаңалығы, өзі жасаған өнер туындылары, шығармалары мен ғылыми еңбектері. Адамның жеке меншігі – оның үй-мүлкі, киім-кешегі, машинасы, саяжайы, т.б. [2]

Біздің елімізде адам еңбек шаруашылығының (ұсақ кешендердің), шаруа және қосалқы шаруашылықтың меншік иесі. Бұлар оның еңбегі мен одан түскен пайдасы арқылы жасалады. Бұл аталған меншіктің бәрінің де иесі – адам. Ол өз меншігін еркімен пайдаланады, тұтынады, басқа біреуге бере алады, өзінің ұрпақтарына мұра етіп қалдырады. Оларды қорғайды, дамытады, байытады, тиімді түрде тұтынады. Демократиялық қоғамда жұмысшылар ұжымдық кешен құрады, өз акциялары арқылы өндірісті басқаруға немесе өнім шығаруға, бөлуге қатысады.

Адамды еңбектен шеттеуді жоюдың негізгі бағыты – мемлекеттік кешендерді басқаруды демократияландыру, өндірістік және әлеуметтік мәселелерді шешуде еңбек ұжымының құқығын арттыру. Екінші бағыты – еңбек жағдайын ізгіліктендіру, еңбектің мазмұнын өзгерту, оны ақыл-ой еңбегі арқылы байыту. Бұл өзгерістер жаңа техника мен технологияның жетістіктеріне тікелей байланысты. Өндірістегі адамның орны қандай болмақ?

Ғылыми-техникалық прогресс адамның өндірістегі орнын өзгертеді, оның еңбегі мен қызметінің мазмұнына әсер етеді. Ғылыми-техникалық революция ой еңбегінің, адамның жағдайды бағалау және дербес шешім қабылдау қабілетін, шығармашылық, бастамашылдық рөлін арттырады. Жаңа техника мен технология адам қабілетінің артуына жағдай жасайды, оны ынталандырады, сонымен қатар еңбекке қатаң талап та қояды.

Еңбек өнімділігінің артуының негізгі бұлағы-адам. Мәселе оның кәсібінің жоғарылығында, қабілетінде, еңбекке қатынасында. Адамның еңбекке қатынасы адам мен қоғамның әндіріс процесіндегі байланысын көрсетеді. Демократиялық қоғамда көпшілік адамдар саналы еңбек етеді. Олар өздерінің ұйымшылдығын, ұқыптылығын көрсете біледі, жалқаулықпен, тәртіпсіздікпен күреседі. Бұған қоғам да, адам да мүлделі болады, адам өзінің жоғары сипатты кәсіби, оның сапасын мақтаныш тұтады, одан моральдық қанағат алады.

Тұтыну қатынасындағы адам. Адам-тұтынушы. Ол тұтыну мәселесін шешу үшін басқалармен қатынасқа түседі. Адамның тұтыну қажеттілігі қоғамның дамуына маңызды рөл атқарады. Бұл ретте адам өз шаруашылығында, кәсібінде қандай өнім шығару, нені сатып алу, еңбегін қабілетін қалай қолдану керектігін білуі қажет. Адамның тұтыну қажеттілігі өндірісті реттеушілік те рөл атқарады. Мәселен, бұрын теледидар болмады, адамдар бұл саладағы қажеттіліктерін театрға, киноға барумен қанағаттандырды. Теледидар пайда болған соң оның сапасына назар аударылды, түрлі-түсті теледидар қажет болды. Ал бұл қажеттілік теледидардың осы түрін шығару мақсатын қойды.[3]

Адамның тұтыну қатынасында оның ұқыптылығы үлкен рөл атқарады. Алған жалақысы немесе қосымша табысы отбасының, әрбір ұйымның өмір сүруін қамтамасыз етеді. Демек, адам отбасылық өнімнен бастап, қоғамдық өндіріске дейін экономикалық қатынасқа тікелей араласады. Оның жоғары сапалы кәсібі, ұқыптылығы, икемділігі шешуші рөл атқарады. Адам – өнімді шығарушы ғана емес, оны бөлуші және тұтынушы. Ол – экономикалық өмірдің шешуші тұлғасы.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Жалпы экономикалық теория», Авторлары: Ө.Қ.Шеденов, Е.Н.Сағындықов, Б.А.Жүнісов, Ү.С.Байжомартов, Б.И.Комягин 2004 жыл, Ақтөбе қаласы.
2. Кенжеғозин М.Б. «Экономика», Алматы, 2006 жыл 437 бет.
3. Жатқанбаев Е.Б. «Аралас экономика негіздері», Астана, №5 2006 жыл 193 бет.

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫН ТАЛДАУ

Тегісбай Ғ.Ғ., студент

Ғылыми жетекші: С.И. Игильманова

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе қ.

Аңдатпа. Мақалада Ақтөбе облысының 2013-2018 жылдар аралығындағы әлеуметтік-экономикалық дамуының динамикасы қарастырылған. Аймақтың әкімшілік-аумақтық бөлінісіне және экономикалық-ресурстық әлеуетіне жалпы сипаттама беріліп, әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі көрсеткіштеріне, экономиканың негізгі салаларының дамуына, инвестиция көлемі мен динамикасына, баға индекстерінің динамикасына және жұмыссыздық мәселесіне талдау жасалады.

Түйінді сөздер: әлеуметтік-демографиялық ахуал; экономикалық әлеуеті; жалпы өңірлік өнім; өңдеу өнеркәсібі; инвестиция; тұтыну бағасы; инфляция; жұмыссыздық деңгейі;

Ақтөбе облысы — Қазақстанның солтүстік-батыс бөлігінде орналасқан әкімшілік бірлік. Аумағының көлемі бойынша Қарағанды облысынан кейінгі екінші орынды алады. Бұл облыс солтүстіктен оңтүстікке дейін 700 км, шығыстан батысқа дейін 800 км жерге созылған 300 мың км² шақырым аумақта орналасқан. Әкімшілік-аумақтық бөлінісі бойынша облыс селолық, қалалық және әкімшілік аудандарға бөлінген. Аумағында 8 қала және 410 ауыл орналасқан.

Ақтөбе облысы Қазақстанның шикізатқа бай облыстарының бірі болып табылады. Қазба байлықтарының негізгілеріне хром, мұнай, мұнай-газ конденсаты, гипс, хромиттер, фосфориттер, кірпіш балшығы жатады. Ақтөбе облысы Қазақстан Республикасында никель кенін шығаратын бірден-бір аймақ, сонымен қатар хром өндіру жөнінен дүние жүзінде алдыңғы орындарды алады [1].

2019 жылғы 1 қаңтарға Ақтөбе облысының халқының саны 870,4 мың адамды құрады. Оның ішінде қала тұрғындарының саны – 556,1 мың адам, ауыл тұрғындарының саны – 314,3 мың адам. 2018 жылғы қаңтарда облыс халқының табиғи өсімі 1,2 мың адамды құрады, туылған балалар саны 1,7 мыңға жетті. 2017 жылғы қаңтармен салыстырғанда табиғи өсім 11,5%-ға, туылғандар саны 5,1%-ға көбейді, өлгендер саны 7,4%-ға азайды.

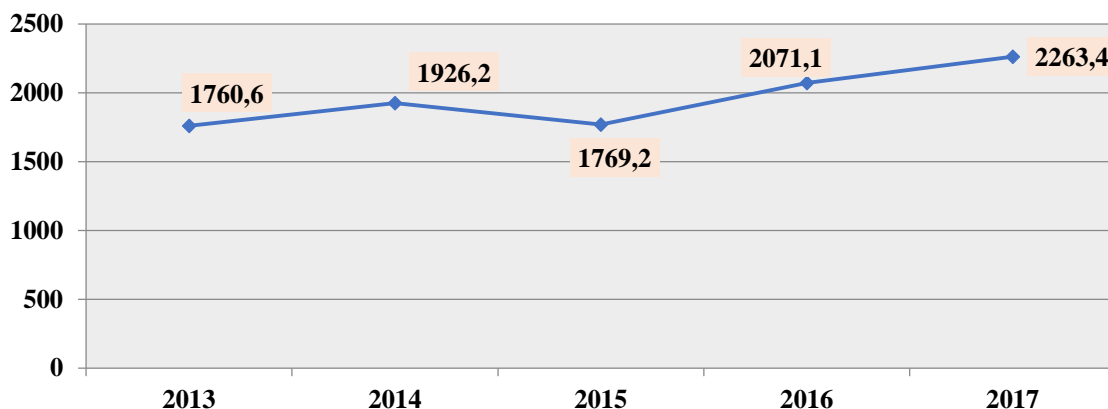
2013 жылғы халық санағы мен 2019 жылғы халық санағының мәліметтері бойынша Ақтөбе облысындағы халық санының ұлттық құрылымы туралы мәліметтер назар аударуға әбден лайық. Бұл көрсеткіш өткен жылдармен салыстырғанда халық санының өсіп келе жатқандығын көрсетеді. Аймақтағы оңтайлы әлеуметтік-демографиялық ахуалдың қалыптасуына сол өңірдің экономикалық әлеуеті де елеулі ықпал етеді.

1-кесте - Ақтөбе облысы бойынша 2013-2018 жылдардағы халық саны, мың адам [2].

Көрсеткіштер	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Халық саны жыл соңында	808,9	822,5	834,8	845,7	857,7	870,4
оның ішінде:						
қала тұрғындары	498,8	510,6	521,2	53,8	545,2	556,1

ауыл тұрғындары	310,1	311,9	313,6	313,9	312,4	314,3
-----------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Аймақтың дамының негізгі көрсеткіштерінің бірі – жалпы өңірлік өнім (ЖӨӨ). 2017 жылдың қорытындысы бойынша облыстың жалпы өңірлік өнімі 2263,4 млрд. теңгені құрады. 2013 жылмен салыстырғанда, 2017 жылы ЖӨӨ атаулы көрсеткіші 18,6 пайызға өскен. Ақтөбе облысының жалпы өңірлік өнімінің динамикасы туралы ресми мәлімет 1-суретте берілген.

Сурет 1- Ақтөбе облысының жалпы өңірлік өнімінің динамикасы, млрд.тг.

Ақтөбе облысы экономикасы қарқынды түрде өсіп, дамып келеді. Мұны экономика салаларындағы, инвестиция көлеміндегі оң динамикалық өзгерістер нақтылай түседі. 2018 жылы бойынша 2017 жылғы көрсеткішпен салыстырғанда Ақтөбе облысында өңдеу өнеркәсібінің өсімі 8,5%-ды көрсетті, ауыл шаруашылығы - 4,1%, құрылыс - 7%-ды құраған. 700 мың шаршы метрден астам тұрғын үй пайдалануға берілді. Облысқа тартылған инвестиция көлемі 2017 жылы 422,8 млрд теңге болып, өсім 12%-ды құрады.

Облыстың бұрынғы әкімі Б.Сапарбаев: «Біздің міндетіміз – осы қарқынды сақтап, Президенттің экономика өсімін кем дегенде 5 пайыз деңгейінде өсіру тапсырмасының толық орындалуын қамтамасыз ету», - деген міндеттеме қойды [3].

2-кесте – Ақтөбе облысы бойынша өнеркәсіп өндірісінің динамикасы, млрд.тг.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Өнеркәсіп өндірісінің көлемі	1 316,2	1 285,7	1 243,4	1 014,4	1 291,05	1 597,1
Кен-өндіру саласы	1 024,5	984,8	896,5	658,6	822,4	954, 05
Өңдеуші сала	217,9	228, 0	258, 7	264,5	367,5	531,5

Ресми деректер бойынша облыс өнеркәсібінің құрамында 60%-ға жуық үлес өндіруші салаға, ал 30%-дан астам үлес өңдеуші салаға тиесілі.

Аймақта 27,0 млн.га ауыл шаруашылығы жерлері бар. Оның ішінде 25,3 млн. га жайылымдық, 464,6 мың га шабындық, 649,9 мың га егістік жер алқаптары болып табылады. Ауыл шаруашылығы саласын дамытуда облысымыздың әлеуеті жоғары.

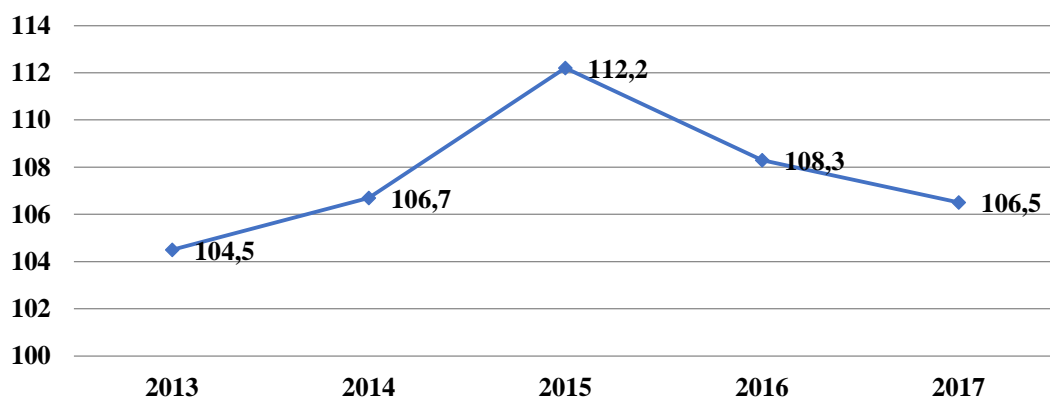
3-кесте – Ақтөбе облысы бойынша ауыл шаруашылығы өндірісінің динамикасы, млн.тг

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ауыл шаруашылығы өнімі	125,3	157,3	165,2	184	200,6	227,5
өсімдік шаруашылығы	56,4	59,6	62,1	68,5	78,0	

мал шаруашылығы	94,3	97,3	102,7	114,7	122,4	
-----------------	------	------	-------	-------	-------	--

Облыста ауыл шаруашылығының негізгі капиталы 2015 жылы 6,3 млрд.теңгеге жетіп, 2014 жылмен салыстырғанда 25,5%-ға артты. 2016 жылы ауыл шаруашылығының жалпы өнімі 184 млрд. теңгені (көлем индексі 102,7%) құрады, соның ішінде өсімдік шаруашылығы өнімдерін жалпы көлемі - 68,5млрд. теңге, мал шаруашылығы - 114,7 млрд. теңгені құрады. Ауыл шаруашылығы жалпы өнімінің индексі 2017жылы 104,3% -ға жетті.

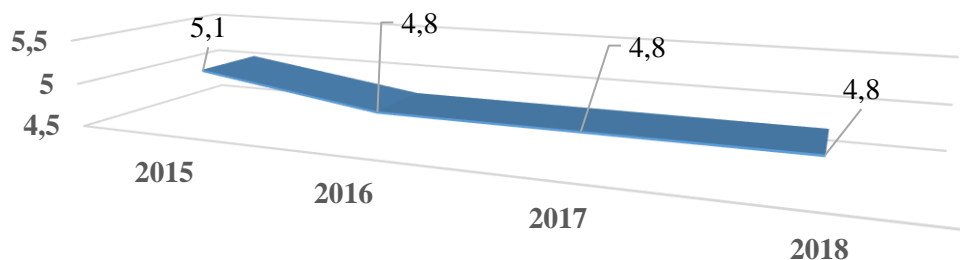
Халықтың аймақта шоғырлануы үшін өңірдің тұтыну бағасы маңызды роль атқарады. Өңірдегі 2018 жылғы шілдеде 2017 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда өңірдің тұтыну бағасының индексі 102,6% құрады, бұл орташа республикалық көрсеткіштен 2,7%-ға төмен, жалпы республика бойынша 105,3%. Халыққа ақылы қызмет көрсету бағалары – 3,1%, азық-түлік тауарларға және азық-түлік емес тауарларға – 2,3%-дан өсті. Өнеркәсіп өнімдеріне өндіруші кәсіпорындар бағасы 2018 жылғы шілдеде 2017 жылғы желтоқсанмен салыстырғанда 7,7% қымбаттаған болатын.

Сурет 2- Ақтөбе облысы бойынша тұтыну бағасының индексі, %

2019 жылдың қаңтар айында ҚР бойынша инфляция 0,5%-ды құраса, Ақтөбе облысындағы инфляция 0,7%-ды құрап отыр.

Маңызды әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштердің бірі – жұмыссыздық, халықтың жұмыспен қамтылу жағдайы болып табылады. 2018 жылғы есеп бойынша Ақтөбе облысында жұмыссыздық деңгейі 4,8%-ды құрады. Жұмыссыздар ішіндегі ер адамдардың үлесі 51,2%, ал әйел адамдардың үлесі – 48,8%-ды көрсетті. 15-28 жастағы жастар жұмыссыздығының деңгейі 2,9% болды.

Сурет 3- Ақтөбе облысының 2015-2018 жылдардағы жұмыссыздық деңгейі, %.

3-суретте көрсетілгендей, 2015 жылы Ақтөбе облысының жұмыссыздық деңгейі 5,1%-ды көрсеткен. 2016-2018 жылдар аралығында бұл көрсеткіш тұрақты 4,8%-ды көрсетті.

Статистикалық мәліметтерге талдау жұмысын жүргізу арқылы Ақтөбе облысының әлеуметтік-экономикалық ахуалы тұрақты деп баға беруге болады. Аймақтың экономикалық дамуын жақсарту үшін өңдеу өнеркәсібі саласын дамыту, саланың еңбек өнімділігін арттыру, өндірісте жаңа технологияларды қолдану қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. <http://kazorta.org>
2. <http://stat.gov.kz/> ҚР Ұлттық экономика министрлігі статистика комитетінің ресми сайты.
3. <https://egemen.kz>

УДК 338.012

МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ

Жандызер Қ.А., студент

Ғылыми жетекші: Игильманова С.И.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті, Ақтөбе қ.

Аңдатпа. Мақалада мемлекеттік басқаруда ақпараттық технологияларды қолданудың рөлі, мәні, маңызы және ерекшеліктері қарастырылады. Мемлекеттік басқару салдасында ақпараттық технологияны қолданудың объективті қажеттілігі айтылған. Сонымен қатар, ақпараттық технологияны мемлекеттік басқару саласында қолданып отырған бірқатар елдердің тәжірибелеріне шолу жасалған. Қазақстандағы ақпараттық технология саласының ахуалына жалпы сипаттама беріліп, саланың негізгі мәселелері қарастырылады.

Түйінді сөздер: басқару технологиясы; ақпараттық технология; SMART технология; цифрлы Қазақстан; мемлекеттік менеджмент; мемлекеттік органдардың интернет-порталы (МОИП).

Басқару функциясын орындауда басқару әдістері мен құралдарын қолдану реті, түрлері, тәсілдері басқару технологиясы деп аталады. Мемлекеттік басқару технологиялары мен жеке сектордағы басқару технологиялары бір-бірінен ерекшеленеді. Әлемдік тәжірибені талдау нәтижесінде мемлекеттік сектордың реформаларын жүргізудің басты себебі қоғамның технологиялық ұйымдастырылуы екенін растап отыр. Мемлекеттік басқару құралдарының өзгеруі технологиялық және әлеуметтік-экономикалық ілгерілеумен тығыз байланысты. XX ғасырдың соңғы ширегінде күллі әлем мемлекеті ақпараттық инфрақұрылымның негізінде қоғаммен байланыстың жаңа моделін құруға талпынды.

Бүгінгі таңда бірқатар елдерде мемлекеттік басқару жүйесін жетілдіру мақсатында блокчейн технологиясын енгізу мәселелері белсенді түрде жүзеге асырылуда. Жаңашылдық түрлі операциялардың ашықтығы мен қорғалуын арттыру мақсатында бөлінген регистрлер технологиясын қолдануға саяды. Смарт технологиялар

бойынша құзірет орталығы ай бойы блокчейн технологиясының қандай салалар және қандай қалалық түйткілдерді шешу үшін қолданылатынын зерттеді. Мемлекеттік сектордағы технологияларды пайдаланудың көптеген нұсқалары қарастырылды. Егер олардың бірқатарын атасақ, олар – дипломдар мен аттестаттар беру, балаларды балабақшаға кезекке қою, еңбекке жарамсыздық парақтары мен рецептілерді рәсімдеу, дауыс беру мен әлеуметтік сауалнамалар жүргізу. Смарт технологиялар бойынша құзірет орталығының бірнеше апталық жұмысының нәтижесі жылжымайтын мүлік нарығын блокчейн технологияға өткізудің ұзақмерзімдік стратегиясы болды [1].

Ақпараттық технологиялардың мемлекеттік басқарудағы атқаратын рөлі орасан зор. Олар:

- Үкіметтің, жергілікті әкімшіліктердің, соттар мен құқық қорғау органдарының есеп беруге міндетті болуына ықпал ете отырып, мемлекеттік басқарудың сапасы мен тиімділігіне жағымды әрі мультипликативтік әсер етеді;

- қағазбастылықты азайту;

- мемлекеттік қызметшілердің қызмет барысында хат алмасулары жедел, әрі қаражат үнемдеу арқылы жеткізілуін, сонымен қатар ішкі құпияның сақталуын қадағалауды қамтамасыз ету;

- мемлекеттік басқару сапасын, экономикалық жағдайларды, сыбайлас жемқорлықтың алдын-алу және демократиялық институттардың даму жағдайын бағалайтын бірнеше халықаралық рейтингтерде мемлекеттің орнын күшейтуге ықпал жасайды;

- азаматтық және саяси құқықтарымызды жүзеге асыруға әсер етеді;

- іскерлік, бизнес жүргізу салаларында белсенділікті арттырады;

- мемлекетте азаматтық қоғамды дамытуға жәрдемдеседі [2].

Қазіргі уақытта «мемлекеттік менеджмент» деген ұғым жиі қолданылуда. Мемлекеттік менеджмент – мемлекеттік мекеме, мемлекеттік орган, мемлекеттік кәсіпорындар аясында тиімді басқару процесін ұйымдастыру дегенді білдіреді. Мемлекеттік менеджмент және мемлекеттік басқару ұғымдары ұқсас болғанымен, бұл сөздер синоним емес. Мемлекеттік басқару негізінен дәстүрлі технологиялар арқылы мемлекеттің функциясын орындауды білдірсе, мемлекеттік менеджмент деп жеке сектордағы басқару элементтерін мемлекеттік секторға енгізуді, сол арқылы жаңа технологиялар қолдануды айтады. Ең алғаш болып мемлекеттік басқаруға менеджменттік тұрғыдан қарап, «мемлекеттік менеджмент» ұғымын енгізген АҚШ ғалымдары әрі саясаткерлері Дэвид Осборн мен Тэд Геблер болатын. Олар өздерінің «Жаңартылған Үкімет» (“Reinventing Government”) атты еңбектерінде, АҚШ-тың бюрократиялық жүйесіне талдау жасап, оның кемшіліктерін анықтап, федералды және жергілікті өзін-өзі басқару деңгейлеріндегі мемлекеттік басқару моделіне жүргізілуі тиіс өзгерістерді ұсынды.

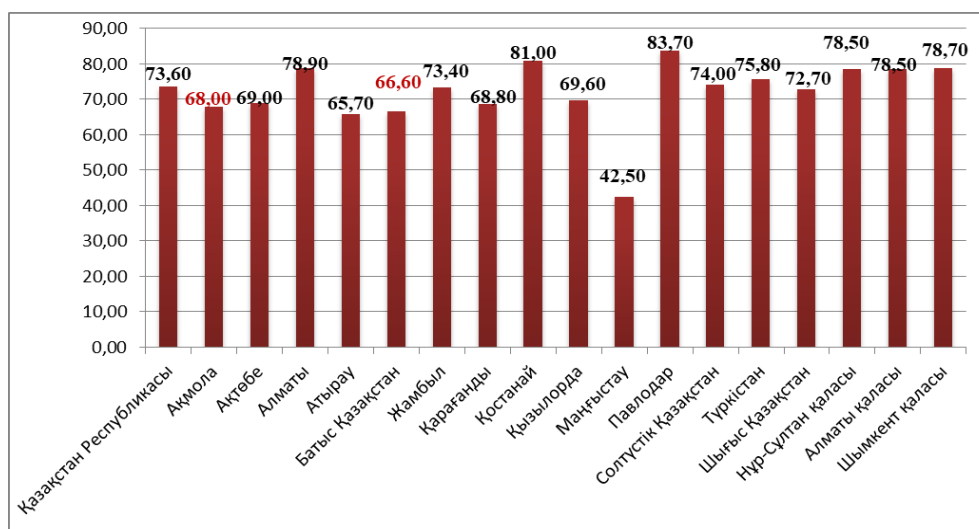
Басқару функциясын орындаудағы басқару әдістері мен құралдарын қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар қолдану арқылы орындау басқарудың ізденушілік технологиясына негізделеді. Қазіргі уақытта Қазақстан экономикасы басқару саласында цифрлы технологияға көшуде. 2017 жылы Үкімет Қаулысымен «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы бекітілді.

Цифрлы Қазақстан – жаңа технологияны жетік меңгеруге мүмкіндік беретін, экономиканы дамытудың сенімді құралы. Бағдарламаның негізгі бағыттары: 1) ауыл-аймақты кең жолақты интернетпен қамтамасыз етіп, Қазақстанның транзиттік әлеуетін арттыру; 2) көлік және логистика, денсаулық сақтау, білім беру, ауыл шаруашылығы және электронды сауда экономиканың салаларына цифрлы технологияны ендіру; 3) мемлекеттік органдар жұмысының сапасын арттыру; 4) IT-саласында мамандарды даярлау [3].

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің ресми деректеріне сүйенсек, облыстар бөлінісінде 6-74 жастағы Қазақстан Республикасы халқының цифрлық сауаттылық деңгейі жоғары деңгейге көтеріліп келе жатыр.

Бұл көрсеткіштерден цифрлы технологияның бүгінгі күнге дейін қол жеткізген оң нәтижелерін көруімізге болады.

1-суреттегі мәліметтерге сүйенсек, 2018 жылы Қазақстан Республикасы бойынша халықтың цифрлық сауаттылық деңгейі 73,6%-ды құраған. Республика бойынша орташа көрсеткіштен Павлодар, Қостанай, Түркістан, Алматы облыстарының және Шымкент, Алматы, Нұр-Сұлтан қалаларының көрсеткіштері жоғары мәнге ие. Ал, Маңғыстау облысы бойынша халықтың цифрлық сауаттылық деңгейі республика бойынша төмен көрсеткішті көрсетіп отыр.

1-сурет. 2018 жыл бойынша 6-74 жас аралығындағы Қазақстан Республикасы халқының цифрлық сауаттылық деңгейі, % [4].

2015 жылдың 16 қарашасында «100 қадам» Ұлт жоспарының 94-ші қадамын жүзеге асыру үшін Қазақстанда «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» Заң қабылданды. Бұл Заң елімізде азаматтарға және басқа тұлғаларға мемлекеттік қызметтерді ұсынуын, мемлекеттің есеп беруге міндеттілігін арттыруға бағытталған, сондай-ақ сыбайлас жемқорлыққа қарсы реформаларды жүзеге асыруға бағытталып, әзірленген [5].

Қазақстан Республикасы мемлекеттік органдарының ақпараттық өзара іс-қимылына қатысушылары арасындағы ақпарат алмасудың тиімді базасы - мемлекеттік органдардың интернет- порталы (МОИП).

Порталдың басты мақсаты - бірыңғайланған ақпараттық ортаны қалыптастыру және мемлекеттік органдардың бизнес-процестерін автоматтандыру болып табылады. Мемлекеттік органдардың интернет-порталының басты бағыттары - мемлекеттік қызметтің мәдениетін дамыту, әртүрлі мемлекеттік мекеме қызметшілері арасында тікелей байланысты орнатуға көмектесу, ведомстволар ішінде және мемлекеттік органдар арасында білім алмасу арқылы мемлекеттік қызметшілердің жұмыс сапасы мен өнімділігін арттыру. Ұлттық Қауіпсіздік Комитетінің Қазақстан Республикасы мемлекеттік басқару саласындағы ішкі құпиялардың сақталуын қадағалау мемлекеттік органдардың Интернет-порталы арқылы жүзеге асады.

Ақпараттық технологиялардың күннен-күнге дамуына қарамастан, Қазақстан тек дамушы елдерден ғана емес, сонымен қатар көршілес Ресейден де, кейбір бөлімдері

бойынша Орта Азияның жеке республикаларынан да артта қалуда. Бұдан еліміздегі өндіріс дамуында құрал-жабдықтардың жетіспеуі, өңдеу ұжымдарының құлдырауы секілді құбылыстар пайда болады.

Елдің дамуы, өркендеп-өсуі үшін, барлық салаларда жетістікке жету жолдарын қарастырып, ақпараттық инфрақұрылымды дұрыстап құру үшін құқықтық, экономикалық, техникалық бағыттағы түйіндерді шешіп, ақпараттық технологиялардың мемлекеттік басқару жүйесіндегі еркін қозғалысына жол ашу керек.

Республикамыздағы мемлекеттік басқарудың негізгі әдістемесі ретінде ақпараттық технологиялардың мәні мен мазмұнын аша отырып, оның негізгі бағыттарын анықтап, олардың мемлекеттік басқарудағы алатын орнын, атқаратын қызметін және рөлін анықтай отырып бүгінгі заман талабына сай ақпараттық жүйенің мемлекеттік басқарудағы тиімділігін арттыру өте маңызды болып табылады. Ал оның рөлі мен атқаратын қызметі ерекше. Сондықтан да мемлекеттік басқарудағы жаңа технологияны кеңінен қолдану қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» Қазақстан халқына Жолдауы, Астана, 2018 жыл
2. www.zakon.kz
3. «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы, 2017 жыл, 12 желтоқсан
4. <http://stat.gov.kz/> Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің ресми сайты
5. Ақпаратқа қол жеткізу туралы «Әділет» АҚЖ

УДК 336.71.078.3

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ БАНКОВСКОГО НАДЗОРА В КАЗАХСТАНЕ

Еламанов А.С., студент

Научный руководитель: Петросянц Т.В.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. В статье предлагается аналитический обзор современного состояния казахстанской банковской системы и определены новые пути повышения эффективности банковского надзора и регулирования в Казахстане. Рассмотрены существующие методы банковского надзора, в основе которых приняты законодательные акты. Дана оценка деятельности Национального банка РК по регулированию и контролю соответствия основных финансовых показателей казахстанских банков рекомендациям Базель II и Базель III. В статье обозначены проблемы кредитования аффилированных структур в банковском секторе Казахстана и предлагаются возможные варианты их решения при создании соответствующих моделей корпоративного управления. Также в данной статье изучается процесс инфляционного таргетирования, с помощью которого возможно добиться снижения инфляционных ожиданий, и который определяет проблемы с плохими кредитами и отсутствие достаточного уровня капитализации отдельных казахстанских банков второго уровня.

Ключевые слова: казахстанские банки второго уровня, банковский сектор, банковский надзор и регулирование, Национальный банк РК, докапитализация, софинансирование, финансовый регулятор.

Последние казахстанские правительственные документы посвящены возможным изменениям в финансовом секторе, они состоят главным образом из директив, направленных на ужесточение и повышение эффективности банковского надзора. В связи с чем, Национальный банк РК получает дополнительный мандат для изменений в сфере регулирования и в настоящее время готовит законодательные нормативы, закрепляющие эти расширенные прерогативы. Данная ситуация объясняется тем, что Национальный банк РК не должен быть простым наблюдателем в ситуациях, когда происходит вывод активов из банковской системы, недопущения кредитования аффилированных с банками заемщиков практически не оставляют выбора в степени демонстрации активности. После событий 2017 года, когда государство было вынуждено сделать рекордные вливания в банковский сектор и принять специальную программу софинансирования докапитализации крупнейших банков, такая реакция со стороны НБ РК была неизбежна, поскольку казахстанские банки второго уровня остаются одними из главных финансовых институтов в экономике Казахстана.

В условиях крайне сдержанного кредитования и изъятия избыточной ликвидности необходимость усиления банковского надзора – это, скорее во многом обусловленное политическими причинами, изменение риторики, чем существенное ограничение кредитования банков, которые в течение 2016-2018 годов не были активными при совершении кредитных операций с реальным сектором.

Как известно, банковский надзор - это наблюдение Центрального Банка государства (дистанционное и контактное) за исполнением и соблюдением кредитными организациями законодательства, регулирующего банковскую деятельность, установленных им нормативных актов, в том числе финансовых нормативов и правил бухгалтерского учета и отчетности[1].

Сущность банковского надзора состоит в проверке соответствия решений и действий кредитной организации законам, регулирующим банковскую деятельность, и нормативным актам Центрального Банка государства. По сути, это надзор за реализацией нормативности в банковской деятельности. Его значение заключается в том, что он используется Центральным Банком для управления рисками в банковской системе [2].

Данному определению полностью соответствует современное состояние казахстанской банковской системы. Разница между показываемым казахстанскими банками уровнем проблемных кредитов и реальной ситуацией осознавалась достаточно давно, и для того чтобы открылась настоящая правдивая картина современного состояния кредитных портфелей, должно было совпасть сразу несколько факторов. Среди них и готовность государства делать значительные вливания в решение проблем слияния Банка Туран-Алем и КазКоммерцбанка, и на докапитализацию банков, и отсутствие возможностей для завуалированных решений, связанных с кризисными ситуациями в банковском секторе, средствами квазигоссектора, ЕНПФ и социально ответственного сырьевого бизнеса.

Последняя мера оказалась все же отчасти востребованной в случае с Bank RBK, который в конце 2017 года оказался в убыточном состоянии. Несколько лет назад безусловным выбором стало бы решение проблем с помощью денег квазигосударственного сектора, а не прямые вливания со стороны государства, признание потерь акционеров и депозиторов, и готовность в дальнейшем делать надзор более жестким.

Необходимо было, чтобы банковский надзор сработал раньше. Помимо старого проблемного кредитного портфеля, имевшего место с момента кризиса 2007- 2009 годов, сложности связаны с теми банками, у которых активы увеличивались быстрее рыночных показателей накануне девальвации тенге. Уже тогда состояние Bank RBK требовало вмешательства в той или иной форме. С другой стороны, не все серьезные проблемы казахстанских банков может решить жесткий надзор. Дело в том, что сложности с капитализацией неизбежно должны были возникнуть для всей рыночной экономики при столь глубокой девальвации тенге, и это было одной из причин откладывания до последнего перехода к инфляционному таргетированию в кризисных условиях 2015 года.

Проводившиеся стресс-тестирования показали, что банковский сектор будет испытывать серьезное напряжение при ослаблении тенге к доллару с курса в 187 тенге до уровня в 350 тенге за доллар и выше. Разрыв между основными валютами фондирования и кредитования сектора выглядел достаточно очевидным на фоне активного перетекания депозитов в доллары и не увеличивающейся доли долларового кредитования. Даже активное предоставление банкам дефицитной тенговой ликвидности, за которую они конкурировали с квазигосударственными структурами, могло лишь смягчить ситуацию, но не устранить возможность кризиса и неизбежность вмешательства государства, что, собственно, и произошло в 2017 году. При этом фактически именно 2017-й год стал тем периодом, когда могло происходить выявление части этих проблем.

Крайне трудно представить ситуацию, когда финансовый регулятор определенными усилиями одновременно создает работоспособные механизмы, связанные с инфляционным таргетированием, добивается снижения инфляционных ожиданий и добавляет в этот упорядоченный хаос вскрытие проблем с плохими кредитами и отсутствием достаточного уровня капитализации у части банков.

Очевидно, что проблема кредитования аффилированных структур могла бы быть решена при создании более совершенных моделей корпоративного управления. В ситуации оживления в экономике, которую все ожидают, добиться наиболее эффективного кредитования в результате жесткого надзора будет крайне сложно, поскольку есть вероятность, что все сведется к выполнению каких-то чисто формальных критериев и еще большей забюрократизированности кредитного процесса. Надеяться на более развитое корпоративное управление, транспарентность и появление активных миноритариев и инвесторов с фондовых рынков сейчас сложнее, чем несколько лет назад. Частные банковские бренды в ряде случаев исчезают или их влияние уменьшается. В большинстве банков по-прежнему существует стратегический акционер и есть вероятность отсутствия полной независимости кредитных комитетов. Ситуация в том же Bank RBK показывает, что именно стратегический акционер остается главным антикризисным спасителем в ситуациях нехватки ликвидности. Акционеров докапитализирующего вместе с государством банка сожалели о том, что накануне кризиса довольствовались ролью чистого миноритария, возможно, несколько запоздав с большей активностью как раз в части недопущения вывода средств из банка и возникновения кризиса ликвидности[3].

Первая десятка казахстанских банков разделена фактически поровну по признаку участия или неучастия в программе финансовой стабильности, предложенной Национальным банком РК.

Вне механизмов, связанных с преобладающим финансированием докапитализации со стороны государства, остаются Халык Банк, ДБ Сбербанк, Forte Bank и Kaspi Bank. Участвуют в программе Цеснабанк, ЦентрКредит, АТФ Банк, Евразийский банк и банк RBK.

НБ РК подчеркивает, что ситуация в остальных банках – участниках программы никак несопоставима с тем, что происходило в RBK, и у них нет критической массы плохих кредитов либо кредитования аффилированных бизнесов.

События, однако, складываются таким образом, что, возможно, в секторе будут два типа корпоративной культуры: один, формируемый остающимися стопроцентно частными финансовыми институтами, которые в большей степени могут ориентироваться на рыночное фондирование, и другой – с жесткими ограничениями сверху со стороны государства. Рассмотрим современную ситуацию банковского сектора РК, которая подтверждает вышесказанный анализ деятельности казахстанских банков второго уровня. Совокупные активы 32 банков РК на конец 2017 года составили 24,2 трлн. тенге, на 0,2% больше, чем месяцем ранее и на 5,2% меньше, чем в прошлом году. Для сравнения можно подчеркнуть, что по итогам 2016 года объем активов показывал годовой рост на 7,5%. Самое значительное сокращение портфеля активов в 2017 году было в июле – сразу на 5,2% к прошлому месяцу. Среди БВУ РК самый большой объем активов у Народного банка – 5 трлн. тенге, рост за год – на 2,7%. Доля от БВУ РК увеличилась с 19,1% до 20,7%. Следом идет Qazkom с объемом в 3,5 трлн. тенге, что на 28,3% меньше, чем год назад. Доля от РК выросла с 8,1% до 8,9%. Цесна банк также укрупняется, за счет приобретения БЦК. Самое резкое сокращение объема активов за год было у RBK – на 41,8%, с 1 трлн. – до 594,3 млрд. тенге. Доля от БВУ РК уменьшилась с 4% до 2,5%.

Также заметно уменьшились объемы активов у АзияКредитБанка – на 36,2%, с 253,7 млрд. до 161,9 млрд. тенге. Доля от БВУ РК сократилась с 1% до 0,7%. Доля кредитного портфеля в активах БВУ РК на конец 2017 года составила 56,1% или 13,6 трлн. тенге, месяцем ранее – 56,5% или 13,7 трлн. тенге (-0,5%). В конце 2016 года удельный вес кредитов в активах составлял 60,7% или 15,5 трлн. Тенге (-12,4%). Доля ссудного портфеля в объеме активов уменьшается четвертый год подряд, начиная с 2013 года, когда она составляла 86,3% [4].

Покупка субординированных облигаций банков и решение их проблем с капитализацией, безусловно, повышает их устойчивость, что уже начало сказываться на рейтинговых решениях относительно этих игроков.

Финансирование со стороны Национального банка РК, однако, связано с выполнением ряда жестких условий, среди которых, помимо платности и возвратности вливаний в капитал со стороны государства, присутствуют бескомпромиссные намерения стимулировать вложения со стороны акционеров, а также ограничивать вывод денег из банков путем прямых запретов на выплату дивидендов и повышения зарплаты топ-менеджменту на величину, превышающую уровень официальной инфляции. Отступления от условий программы вполне могут закончиться и национализацией банков, и полной потерей средств акционеров. В программных документах речь идет об экономической ответственности собственников банков, согласно которой вывод денег из банков является серьезным преступлением.

Фактически речь идет о попытке довольно серьезно реформировать сверху корпоративное управление, если не в банковском секторе в целом, то, по крайней мере, в тех десяти топ-банках, которые участвуют в программе финансовой устойчивости. Решит ли это банковские проблемы и будет ли выше отдача, чем от предыдущих попыток государства непосредственно управлять финансовыми институтами, будь то проблемные банки, спасаемые «Самрук-Казыной», или централизованное управление пенсионными накоплениями, не понятно. Поскольку влияние государства, связанное с фондированием, и наличие рычагов возрастают с момента кризиса 2007-2009 годов.

Прежде всего, это связано, конечно, с фондированием банков в реальности, так и за счет корпоративных депозитов частного сектора, которые сократились более чем на

7% в 2017 году, а также с ограниченными возможностями размещения тенговых облигаций на биржевом рынке в условиях отсутствия институциональных инвесторов в лице управляющих пенсионными средствами.

Кризис прошлого года в банке RBK и Delta Bank был во многом как раз кризисом государственного фондирования, когда средства в банках размещались без больших оглядок на качество их бизнес-моделей. В итоге квазигосударственные кредиторы фактически разделили участь акционеров, несущих экономическую ответственность, и, вероятно, национальные компании и институты развития будут более консервативно депонировать свои средства в банковском секторе.

Так или иначе, попытка привязать фондирование со стороны госсектора к определенным изменениям в корпоративном управлении могла бы стать достаточно сильным стимулом для серьезных движений при условии единых подходов правительства РК, Национального банка РК и трех квазигосударственных холдингов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Банковский менеджмент: учебник. / под ред. Е.Ф. Жукова. Юнити-Дана: 2012 год - 319 с.

2. Банковское дело / Под ред. Белоглазовой Г.Н. и Кроливецкой Л.П. - М.: Финансы и статистика, 2010.

3. Банковское дело учебник, под ред. О.И. Лаврушина.- М.: Финансы и статистика 2000.- 576 с, с.187.

4. www.nationalbank.kz – официальный сайт Национального банка РК. www.rbkbank.kz – официальный сайт АО «RBK банк».

УДК 657:336.27(574)

ФИНАНСОВАЯ ОТЧЕТНОСТЬ И ДИАГНОСТИКА БАНКРОТСТВА ОРГАНИЗАЦИИ

Петросянц Т.В., старший преподаватель

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В работе рассмотрены проблемы, с которыми различные организации сталкиваются в результате своего функционирования. В особенности, ситуация обостряется в период экономического кризиса, когда они оказывают существенное влияние на результаты деятельности компаний. Ухудшение финансового положения организации, приводит к финансовой несостоятельности и к банкротству. Авторами обосновано, что избежать финансовых проблем возможно при своевременном проведении комплекса мероприятий направленных на предотвращение кризисных ситуаций.

Ключевые слова: банкротство, финансовая отчетность, активы, капитал, обязательство, риски.

В современных условиях, необходимым источником информации для принятия управленческих решений, выступает финансовая отчетность. Система показателей, содержащаяся в ней, отражает имущественное и финансовое состояние организации и результаты ее деятельности в целом, которые в свою очередь необходимы для

своевременного принятия инвестиционных решений, дальнейшего планирования и прогнозирования деятельности организации.

Нестабильность внешней среды, большая конкуренция на рынке, понижение спроса потребителей и многие другие факторы могут стать причиной банкротства, даже самой на первый взгляд, рентабельной организации. Необходимо следить за уровнем финансовой устойчивости организации и при первых признаках ухудшения, вовремя отреагировать незамедлительными действиями. Руководитель должен на ранней стадии предпринять меры по устранению возникших проблем, для того, чтобы не допустить серьезных последствий и убытков. Все это обуславливает актуальность данной статьи.

В 15 статье Закона РК «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности» дано следующее определение: «Финансовая отчетность представляет собой информацию о финансовом положении, результатах деятельности и изменениях в финансовом положении индивидуального предпринимателя или организации»[1]. Основной задачей финансовой отчетности является предоставление информации, которая поможет измерить рентабельность и финансовое состояние компании[2]. Пользователями финансовой отчетности являются физические или юридические лица, заинтересованные информацией о деятельности организации. Наличие фактов, касающихся финансового состояния и результатов деятельности организации, также являются важной составляющей в процессе принятия управленческого решения. Факты представляют в виде показателей бухгалтерского учета.

Общеизвестно, что с оценкой финансового положения организации связаны доходы и расходы предприятия. Под доходами подразумевается увеличение экономических выгод, в форме прироста активов или уменьшения обязательств, приводящих к увеличению капитала. Расходы же наоборот, уменьшают экономические выгоды в форме оттока и уменьшения активов или возникновения новых обязательств, которые приводят к уменьшению капитала организации. Разница между доходами и расходами известна как прибыль, которую получает организация в процессе своей финансово-экономической деятельности [3].

Для того, чтобы оценить элементы финансовой отчетности, необходимо определить денежные суммы, по которым их признают и фиксируют в бухгалтерском учете и финансовой отчетности[4]. В соответствии с международными стандартами и требованиями законодательства Казахстана устанавливаются методы учета и порядок признания элементов финансовой отчетности. Данные финансовой отчетности позволяют определить варианты решения организационных, коммерческих и производственных вопросов[5].

Основные предпосылки несостоятельности организации могут появиться еще за 1,5 – 2 года до полного ухудшения финансового положения компании. Кризисная ситуация экономики внутри организации, часто указывает на возможный будущий спад в ее деятельности и является прямой проекцией:

- низкого качества продаваемых товаров или оказываемых услуг;
- непрофессионализма действий управляющих менеджеров компании;
- неблагоприятной ситуацией внутри организации, к примеру, достаточно негативно на деятельность влияет «текучка» кадров[6].

Банкротством, считается неспособность должника (физического или юридического лица) удовлетворять требованиям кредиторов по денежным обязательствам, уплачивать обязательные платежи в бюджет и т.д. Задержка по уплате долгов в течении 3 месяцев с момента наступления даты платежа, также будет считаться признаком банкротства компании. На основе изучения видов банкротства раскроем их сущность (таблица 1).

Таблица 1. Виды банкротства организации

№	Наименование	Краткая интерпретация
1	Реальное банкротство	Характеризуется неспособностью компании восстановить свою платежеспособность, так как произошли потери собственного и заемного капитала
2	Банкротство бизнеса	Происходит тогда, когда организация прекращает операции и приносит тем самым убытки своим кредиторам. Такой бизнес определяется как несостоятельный, даже если формально он не прошел процедуру банкротства
3	Временное банкротство	Возникает при повышении актива баланса над его пассивом, а также при высокой дебиторской задолженности и большим количеством готовой продукции на предприятии
4	Преднамеренное банкротство	Возникает тогда, когда руководитель предприятия специально создает состояние неплатежеспособности, наносит экономический вред, производит хищение денежных средств
5	Фиктивное банкротство	Объявляется, чтобы ввести в заблуждение кредиторов с целью получения от них различных выгод, таких как льгот по уплате финансовых обязательств или погашения долгов фирмы

Как показано в таблице 1, существуют разные виды банкротства, которые возникают при различных обстоятельствах, некоторые независимо от желания руководства, другие же создаются преднамеренно для того, чтобы преследовать личные цели компании.

Организация в полной мере ощущает колебания в экономике, значительное повышение цены доллара и евро, высокий процент инфляции. Все эти факторы становятся для предпринимателей и юридических лиц главными проблемами, справиться с которыми самостоятельно бывает очень сложно.

В таблице 2 приведены внутренние и внешние признаки банкротства.

Таблица 2. Признаки банкротства организации

Внутренние признаки	Внешние признаки
Непродуктивная производственно коммерческая активность организации	Повышение стоимости ресурсов используемых в производстве
Низкоэффективная инвестиционная политика	Изменение общих условий, оказывающих влияние на весь экономический рынок
Неграмотное построение маркетинговой тактики при изучении рынками выработки ценовой политики	Интенсивное развитие международной конкуренции
Приобретение кредитов на невыгодных условиях	Снижение уровня благосостояния населения
Рост запасов, затрат и дебиторской задолженности	Снижение спроса на различные товары и услуги

Из таблицы 2 видно, что причины банкротства организации могут быть различны, но каждая из них нуждается во внимании со стороны руководства компании.

В диагностике вероятности банкротства используют следующие подходы и методы:

1) Ограниченный круг показателей для диагностики несостоятельности:

- коэффициент текущей ликвидности (Ктл);
- коэффициент обеспечения собственным оборотным капиталом (Косс);
- коэффициент утраты платежеспособности (Куп);
- коэффициент восстановления платежеспособности организации (Квп).

2) Интегральная бальная модель финансовой устойчивости:

Данная методика позволяет классифицировать компании по степени риска. Опираясь на фактический уровень показателей финансовой устойчивости, и учитывая все показатели рейтинга, выраженные в баллах. Далее определяется, к какому классу относится организация:

I. класс – компании с хорошей финансовой устойчивостью, позволяющей быть уверенным, в возврате заемных средств;

II. класс – компании, показывающие некоторую степень риска по задолженности, но пока еще не рассматриваются как рискованные;

III. класс – проблемные организации. Вряд ли здесь существует риск потери денежных средств, но полное получение процентов кажется сомнительным;

IV. класс – организации с высоким уровнем риска, даже после принятия мер по финансовому оздоровлению. Кредиторы рискуют потерять свои деньги и проценты;

V. класс – организации с самым высоким уровнем риска, практически несостоятельные.

3) Трендовый анализ системы критериев и признаков, который делится на две группы:

- первая группа объединяет показатели, свидетельствующие о возможных финансовых затруднениях и вероятности банкротства в скором будущем;

- следующая группа содержит показатели, неблагоприятные значения которых не дают основания рассматривать финансовое состояние как критическое, но предупреждают о том, что оно может резко ухудшиться в будущем, если не будут предприняты действенные меры.

В данном методе есть как плюсы, так и минусы. Его достоинство в системном и комплексном подходе, а недостаток в сложности принятия решения в условиях многокритериальной задачи, информативного характера рассчитанных показателей и субъективности прогнозного решения[6].

Правильное направление стратегии и тактики управления организацией, минимизирует воздействие вредных факторов, обеспечивая устойчивость организации к внешним воздействиям. Стабильность функционирования организации поддерживается структурой и средствами управления, а также накопленными профессиональными знаниями и умениями[7]. Повышение компетенции работников компании, модернизация применяемых технологий и внедрение нововведений в производственные и компьютерные технологии, повышают эффективность финансово-экономической деятельности.

В заключении, хочется отметить, что финансовая деятельность организации сталкивается с многочисленными рисками, которые существенно влияют на результаты ее деятельности, в особенности ситуация ухудшается в период экономического кризиса. Часто риски приводят к кризисным ситуациям, если вовремя не было принято мер по их устранению. В этом случае происходит ухудшение финансового положения организации, которое приводит к финансовой несостоятельности и к банкротству. Для того чтобы этого избежать, необходимо своевременно проводить комплекс мероприятий направленных на предотвращение кризисных ситуаций, используя систему подходов и методов диагностики неплатежеспособности предприятий.

Таким образом, диагностику банкротства необходимо проводить по следующим этапам:

- исследование финансового состояния организации;
- обнаружение признаков банкротства;
- определение масштабов кризисного положения;
- изучение основных факторов, приводящих к кризисному состоянию.

По результатам проведенной работы для того, чтобы не допустить несостоятельности компании рекомендуем:

- систематически проводить анализ финансовой отчетности организации;
- изучать ключевые параметры и коэффициенты, благодаря которым можно объективно оценить финансовое состояние компании: прибыль и убытки, изменения в структуре активов и пассивов, ликвидность и конкурентоспособность на рынке;
- на начальном этапе диагностировать возникшие проблемы и угрозы в финансовой деятельности и вовремя устранять выявленные недостатки;
- использовать различные подходы и методы диагностики банкротства, способствующие улучшению финансового положения организации.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 <http://www.grandars.ru/student/buhgalterskiy-uchet/finansovaya-otchetnost.html>
- 2 Martin Fridson, Fernando Alvarez. «Financial Statement Analysis» A practitioner's Guide, Third Edition. New York: John Wiley&Sons, Inc., 2002. - p. 396.
- 3 David Kolitz «Financial Accounting». First published, by Routledge. New York. 2017. -p. 677.
- 4 Дюсембаев К.Ш. «Анализ финансового положения предприятия». Учебное пособие – Алматы: Издательство «Экономика», 2000, - 326 с.
- 5 Дюсембаев К.Ш. «Анализ финансовой отчетности». Учебник – Алматы: Экономика, 2009. - 366 с.
- 6 <http://dolgofa.com/bankrotstvo/priznaki.html>
- 7 <http://www.grandars.ru/college/pravovedenie/bankrot.html>
- 8 <http://lektsii.org/3-76538.html>
- 9 Патласов О.Ю., Сергиенко О.В., Антикризисное управление. Финансовое моделирование и диагностика банкротства коммерческой организации, М.: Книжный мир, 2009. - 512 с.

УДК 330: 657.1

ОСОБЕННОСТИ СОСТАВЛЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОТЧЕТНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Исаков Г., студент

Научный руководитель: Петросянц Т.В.,

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В статье рассматривается цель экологического учета, понятие экологических обязательств предприятия, а также значение экологической отчетности. Рассмотрены основные понятия экологической отчетности, системообразующие факторы при разработке концепции экологической отчетности, становление и тенденции развития экологической отчетности, комплексная оценка эколого-экономической эффективности организации формирование оптимальной учетной политики для целей финансового учета, для целей достоверного представления

информации об экологической деятельности организации. Опыт свидетельствуют о том, что расходы и обязательства, обусловленные природоохранной деятельностью, становятся настолько значимыми, что недостаточное внимание к ним существенно увеличивает риск ошибочной оценки финансового положения предприятий и организаций, формирующейся в финансовом учете и отчетности. В заключение исследования представлены основные экологические факторы. Таким образом, экологический учет является важнейшим инструментом реализации концепции устойчивого развития, т. е. такого развития, которое не уничтожает ресурсы, необходимые для жизни и развития будущих поколений на Земле.

Ключевые слова: экологический учет, экологическая отчетность, затраты на природоохранные мероприятия, экологическая безопасность, экологические обязательства.

На современном этапе развития экономики и общества разработка и применение таких методов ведения хозяйства, которые учитывали бы природные равновесия в сторону минимальных вредных воздействий или приводили к улучшению природного потенциала, требует от хозяйствующих субъектов оценки воздействия на окружающую среду и проведения природоохранных мероприятий. Главным инструментом, призванным решать данную задачу на уровне предприятия является бухгалтерский экологический учет или учет в природопользовании.

Научные исследования и практический опыт свидетельствуют о том, что расходы и обязательства, обусловленные природоохранной деятельностью, становятся настолько значимыми, что недостаточное внимание к ним существенно увеличивает риск ошибочной оценки финансового положения предприятий и организаций, формирующейся в финансовом учете и отчетности.

Это отражается на объективности и эффективности принятия управленческих решений, которые формируют экологическую состоятельность организаций хозяйствования, что может значительно изменять уровень риска, инвестиционную привлекательность, конкурентоспособность и в целом имидж предприятия [1].

В условиях интеграции Казахстана в мировой рынок и с переходом на международные стандарты учета и отчетности многие крупные предприятия Казахстана практикуют разработку экологической политики, комплексной программы ее реализации, планирование мероприятий по охране окружающей среды и обеспечению экологической безопасности, анализ финансовых аспектов и проведение экологических ревизий. Однако до сих пор не выработаны такие стандарты и правила, которые охватывали бы все составляющие учета природопользования и природоохранной деятельности (экологического учета) предприятий: бухгалтерский учет экологических активов, экологических пассивов, экологических результатов и их отражение в экологической отчетности [2].

Понятие экологического учета для казахстанских компаний является новым. Он пока не регламентирован отечественным законодательством. Вместе с тем при выполнении требований о повышении экологической безопасности производственных объектов у организаций возникают вопросы по поводу представления в финансовой отчетности осуществляемых природоохранных мероприятий.

Принципы экологического учета активно развиваются во всем мире. Анализируя современное состояние экологического учета в Казахстане, можно отметить, что для казахстанских предприятий характерна стадия первоначального накопления капитала, а также ориентация на получение прибыли без учета экологических требований. Однако и сейчас действует ряд факторов, способствующих экологизации производства, связанных с государственным регулированием охраны

окружающей среды и с давлением потребителей, предпочитающих экологически чистую продукцию[3].

Минфин РК рекомендует компаниям при раскрытии информации об экологической деятельности применять п. 39 МСФО 1. Он позволяет показывать сведения, сопутствующие финансовой отчетности, если исполнительный орган считает ее полезной для заинтересованных пользователей при принятии экономических решений. В частности, это относится к информации о природоохранных мероприятиях:

Отчетность о природоохранной деятельности раскрывают информации о природоохранной деятельности организации, в ее годовом финансовом отчете помогает собственникам оценивать деятельность руководства, обеспечивает широкий общественный контроль, способствует формированию положительного имиджа организации.

Экологическая финансовая отчетность – это отчетность:

- по инвестициям в природоохранную деятельность;
- по общефирменным расходам на охрану окружающей среды и степени их влияния на финансовые результаты деятельности;
- по расходам на научные исследования и разработки в области охраны окружающей среды и рационального природопользования;
- по расходам по управлению природоохранной деятельностью и ее планированию;
- по расходам, связанным с ликвидацией последствий ущерба;
- по возмещенным расходам, уплаченным добровольно или по решению суда;
- по финансовым последствиям мероприятий в области охраны окружающей среды для будущих периодов[1].

«При раскрытии дополнительной информации о природоохранных мероприятиях приводятся основные проводимые и планируемые организацией мероприятия в области охраны окружающей среды, влияние этих мероприятий на уровень вложений долгосрочного характера и доходности в отчетном году, характеристику финансовых последствий для будущих периодов, данные о платежах за нарушение природоохранного законодательства, экологических платежах и плате за природные ресурсы, текущих расходах по охране окружающей среды и степени их влияния на финансовые результаты деятельности организации» [4].

Фактически в МСФО 1 изложены основные аспекты экологического учета которые сводятся к информации о проводимой предприятиями природоохранной деятельности. Таким образом, с точки зрения законодателя, Целью экологического учета является предоставление пользователю объективной информации о затратах на экологическую безопасность.

Влияние современных промышленных предприятий на окружающую среду становится все более агрессивным. В настоящий момент в Казахстане нет стандарта, регулирующего учет затрат на природоохранные мероприятия и рациональное природопользование и их раскрытие в отчетности. Вместе с тем вопросы учета и контроля затрат на экологическую безопасность остаются нерешенными или носят дискуссионный характер[5].

На наш взгляд такая трактовка экологического учета достаточно узка. Современный тип эколого-экономического развития экономики, по мнению Морозовой Е.В., Ли И. В., Попкова В.П., Жумабековой Г.Ж. можно определить как техногенный тип экономического развития. Характерными чертами этого типа является быстрое и истощающее использование невозобновимых природных ресурсов и сверхэксплуатация возобновимых ресурсов. При этом наносится значительный экономический ущерб,

который можно принять за оценку деградации природных ресурсов и загрязнения окружающей среды[6].

Исходя из того, что экологический ущерб, нанесенный предприятиями, можно оценить, необходимо расширить трактовку понятия «экологический учет»[7].

Экологический учет – система сбора, регистрации и обобщения информации, которая обеспечит возможность выявления, оценки, планирования и прогнозирования, контроля и анализа экологических затрат и экологических обязательств[8].

При этом под экологическими обязательствами понимается экономическая оценка деградации природных ресурсов и загрязнения окружающей среды.

По нашему мнению, в целом система экологического учёта на предприятии должна включать в себя три основные составляющие:

- учёт экологических затрат и обязательств;
- экологическую отчетность;
- экологический аудит

ЛИТЕРАТУРА

1 Приказ Минфина РК от 20 августа 2010г №422 «Об утверждении перечня форм годовой финансовой отчетности для публикации организациями публичного интереса (кроме финансовых организаций)», акционерные общества, представлять финансовую отчетность в том же перечне, что было указано в Законе РК «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности». (МСФО 1).

2 Ержанов М.С., Нурумов А.А. Финансовая отчетность казахстанских предприятий: Учебное пособие. - Алматы: Экономика, 2007. - 180с.

3 Жумабекова Г.Ж.. Кәсіпорында табиғатты қорғау шараларының есебі мен аудиті және олардың қазіргі кезеңдегі даму жолдары: монография /Г.Ж. Жумабекова – Астана, 2016. – 215 с.

4 Тонкопий М.С., Ишкулова Н.П., Анисимова Н.М., Сатбаева Г.С. Экология и устойчивое развитие: Учебное пособие.-Алматы: Экономика, 2010 - 394 с.

5 Т ә у к е н Қ.К. Төтенше экологиялық жағдайды құқықтық реттеу: заң ғ.к. ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертацияның авторефераты. Алматы, 1999.

6 М.С. Тонкопий «Экономика природопользования» Алматы «Экономика» 1998г

7 Васильчук О.И. Экологический учет / Учебное пособие. Тольятти, 1999,-152с

8 Экологический учет и аудит: Сборник статей- М.: ФБК ПРЕСС, 1997. -192 с.

ӘОЖ 334.012.6

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІ ҚОЛДАУ ЖӘНЕ ЫНТАЛАНДЫРУ ШАРАЛАРЫ

Азанғулова Э. Н., студент

Ғылыми жетекшісі: Кубигулова Р.Т.

**Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.**

Андатпа. Мақалада шағын және орта кәсіпкерліктің дамуының мемлекеттік қолдау саясаты қарастырылады және мемлекет пен кәсіпкерліктің қарым – қатынасының елдің бәсекеге қабілеттілігінің көтеру негізгі мақсаты мен жаңа идеологиясы салынады.

Түйінді сөздер: шағын және орташа кәсіпкерлік, кәсіпкерліктің атаулы қолдауы, халықтың жұмыспен қамтылуы, кәсіпкерліктің негізгі мәселелері, орта табы.

Шағын және орта кәсіпкерлік – экономиканың ұтқыр әрі нәтижелі секторының бірі. Жалпы ішкі өнімнің елеулі бөлігін өндіру солардың үлесінде. Бұл жағдай тек дамыған елдерге ғана қатысты емес, өтпелі экономикасы бар елдерге де қатысты. Осы орайда Президентіміз Н.Ә.Назарбаев Қазақстан халқына жолдауында: «Жапония, Германия, Бельгия, Италия сияқты елдерде шағын және орта бизнес олардың барлық кәсіпорындары санының 90%-дан астамын құрайды, көптеген дамыған елдерде олар жалпы ішкі өнімнің 50%-дан астамын береді. Сондықтан да біздің шағын және орта кәсіпкерлікті дамытудың түбірінен жаңа идеологиясын түзуіміз қажет. Қазақстандықтардың бастамашылығында кең өріс ашу үшін жағдай жасалды, кәсіпкерлер ендігі жерде осы мүмкіндіктерді пайдалана білсе игі!», деп айтқан болатын [1].

Елбасы ұстанып отырған стратегиялық бағытта қоғамды жанартуға қабілетті, экономиканың жағдайын ойлайтын кәсіпкерлерге ерекше көңіл бөлінеді. Шағын және орта кәсіпорындардың тиімділігі мен артықшылығы – олар аса үлкен қаржыны керек етпейді. Шағын және орта бизнес халықтың әл-ауқатын арттырып, қосымша жұмыс орындарының ашылуына, жалақының уақытында төленіп отыруына себебін тигізетіні сөзсіз. Бүгінгі Қазақстан жағдайында кәсіпкерліктің осы түрін дамытуға кеңінен жол ашылды. Осы орайда кәсіпкерлікті дамыту Комитеті мен «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ бірлесе отырып, «Бизнес жол картасы - 2020» Бағдарламасын жүзеге асыру жолында біршама жұмыстар жүргізіп жатыр, оның мақсаты экономиканың шикізаттық емес секторларында аймақтық кәсіпкерліктің тұрақты және теңгерімді өсуін, сондай – ақ әрекет етіп отырған жұмыс орындарының сақталуын және жаңа тұрақты жұмыс орындарының қалыптастырылуын қамтамасыз ету болып табылады.

2011 жылы «Бизнес жол картасы - 2020» Бағдарламасының «Кәсіпкерлік әлеуетті күшейту» төртінші бағытының жүзеге асырылуы басталды. Бағдарлама шеңберінде шағын және орта бизнесті мемлекеттік қолдауы жаңадан бастаған кәсіпкерлерді (старт-ап жобаларды) қолдаудан, әрекеттегі бизнесті жүргізуде сервистік қолдау көрсетуден, шағын және орта бизнестің басқарушыларын оқытудан, «Іскерлік байланыстар» жобасы іске асырудан тұрады. Жаңадан бастаған кәсіпкерлерді қолдау шеңберінде «Бизнес кеңесші» кәсіпкерлігінің негізінде оқыту бойынша екі күндік жедел курстар ұйымдастырылады.

2012 жылдың 27-қаңтарындағы кеңейтілген отырыста Мемлекет Басшысының ірі кәсіпорындардың шағын және орта бизнес субъектілерімен бірлесуі жөніндегі шараларды қабылдау туралы берген тапсырмасы шеңберінде Кәсіпкерлікті дамыту комитеті ірі компаниялар жанында шағын және орта бизнесті дамытудың Әріптестік Бағдарламасын әзірледі және оны жүзеге асыруда. Әріптестік Бағдарламаны әзірлеу мақсаты ірі компаниялардың, мемлекеттің, халықаралық ұйымдардың күш салысуын біріктіре отырып аймақтарда шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту және қолдау болып табылады [2].

Мемлекеттік органдардың бақылау қызметі мен рұқсат беру лицензиялау қызметі арқылы, бизнес ортаны жақсарту жұмыстары жалғасуда.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасының Президенті – Ұлт Көшбасшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы: «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту

– Қазақстан дамуының басты бағыты». – 27 қаңтар 2012 жыл. // <http://www.vvmvd.kz/kaz/prk/Pages/2012.aspx/>.

2. Т. Мамираимов, Қазақстан гуманитарлы-саяси конъюнктура орталығының вице – президенті, Е.Байдаров, ҚР БҒМ Философия және саясаттану Институтының ғылыми хатшысы. Қазақстан: Кәсіпкерлік ұлттық экономиканың әртараптандыру өзегі ретінде. //: <http://www.kazakh-zemo.kz/>.

3. Первый Республиканский форум занятости «Парыз 2013»// <http://www.enbek.gov.kz>.

ӘОЖ 336.5

ҚАЗАҚСТАНДА БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІҢ АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН ЖҮЙЕЛЕРІНІҢ ДАМУЫ

Кубигулова Р.Т., аға оқытушы

Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. мақалада бүгінгі таңда бухгалтерлік есепті автоматтандырудың ерекшеліктеріне назар аудару өзекті болып табылады. Қазіргі заманның қиыншылықтары бухгалтердің әрдайым квалификациясын жетілдіруді, қолданыстағы заңдылықтарға соңғы өзгертулер мен толықтыруларды бақылап және оларды тәжірибелік қызметте есепке алуды қажет етеді.

Түйінді сөздер: автоматтандыру, шоттар, компания, бухгалтер, кәсіпорын.

Бухгалтерлік есеп нарықтық экономика жағдайында әртүрлі меншік нысандары мен көлеміне қарамастан барлық кәсіпорындар үшін маңызды рөлге ие болып отырған қосалқы экономикалық ғылым. Кәсіпорынның бухгалтерлік есебі оның қаржы – шаруашылық қызметі жайындағы мәліметтерінің тіркелуін, сақталуын және өңделуін қамтамасыз етеді. Мемлекеттің нормативті актілер мен бухгалтерлік есепті жүргізу ережелерін жиі ауыстыруына және экономикалық тұрақсыздыққа байланысты, бухгалтер мамандығы заман талабына сәйкес болуы маңызды, ал оның кәсіпорынды басқарудағы рөлі – негізгі орынға ие.

Бүгінгі таңда бухгалтерлік есепті автоматтандырудың ерекшеліктеріне назар аудару өзекті болып табылады. Қазіргі заманның қиыншылықтары бухгалтердің әрдайым квалификациясын жетілдіруді, қолданыстағы заңдылықтарға соңғы өзгертулер мен толықтыруларды бақылап және оларды тәжірибелік қызметте есепке алуды қажет етеді. Компьютерлік бағдарлама жоғары білімді бухгалтерді ауыстырмаса да, ол операцияларды автоматтандыру есебінен бухгалтердің уақыты мен күшін үнемдеуге, есеп пен есептіліктегі арифметикалық қателерді табуға, кәсіпорынның ағымдағы қаржылық жағдайы мен оның перспективаларын бағалауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бухгалтерлік есептің автоматтандырылған жүйелері бастапқы және есептілік құжаттарын, кәсіпорынның реквизиттері қалыптасқан қайталанбалы нысандардағы бланкілерді дайындап және сақтауға көмек береді [1].

Қазақстандық автоматтандырылған бухгалтерлік жүйелері өз дамуында бірнеше кезеңдерден өтті.

Бухгалтерлік есептің компьютерлік жүйелерінің мүмкіндіктері ретінде, келесілерді атап өтуге болады:

1) арифметикалық есептеулерді дұрыс жүргізу;

- 2) бастапқы нысандағы алғашқы алғашқы және есептілік құжаттардың дайындалуын, толтырылуын, тексерілуін және шығарылуын қамтамасыз ету;
- 3) бір баспа түрінен екіншісіне мәліметтердің қатесіз көшірілуін жүргізу;
- 4) қорытындылардың жинақталуын және бастапқы күрделілік деңгейіндегі пайыздардың есептелуін көрсету;
- 5) өткен кезеңдердің мәліметтері мен есептіліктеріне жүгіну.

Бухгалтерлік есепті жүргізудің автоматтандырылмаған жүйесінде шаруашылық операцияларының мәліметтерін өңдеу оңай бақыланады және әдетте ақпараттарды қағаз түріндегі тасу құжаттарымен (бұйрықтар, тапсырмалар, шоттар және есеп регистралары) сипатталады. Осыларға ұқсас құжаттар компьютерлік жүйеде де қолданылады, бірақ тек қана электронды нысанда ғана болады. Сонымен бірге, бухгалтерлік есептің компьютерлік жүйесіндегі негізгі есептік құжаттары (бухгалтерлік кітаптар және журналдар) мәліметтер файлдары түрінде көрініс табады, яғни оларды компьютердің көмегінсіз оқу немесе өзгерту мүмкін емес. Бухгалтерлік есепті жүргізгенде шаруашылық операцияларын өңдеу тәсілі фирманың құрылымына әсер етеді, сонымен қатар ішкі бақылау тәсілінің құрылымында сипатталады [2].

Бухгалтерлік жүйенің құндылығы жаңа талаптарға сәйкес объектілердің бұрынғы есебін қайта есептеу мүмкіндіктерімен анықталады.

Мұндай қайта есептеулерде барлық алдағы құжаттар мен ағымдағы есептілік мәліметтеріндегі өзгерістер қарастырылуы қажет. Қазақстандық алдыңғы қатарлы құрастырушы-фирмалар бухгалтерін жедел түрде анықтайды және өз жүйелерін жаңа талаптарға сәйкестендіреді. Көптеген компанияларда өздерінің жеке енгізу және бейімдеу қызметтері бар, яғни олар қажет жағдайда көмек көрсете алады.

Мәліметтер базасы ақпараттардың сәйкестілігін және бір файлдан басқа файлға ауыстырылуын қамтамасыз етеді. Бағдарламалық құралдар кешені қорытынды сомалардың автоматтық есептелуін, мемориалдық ордерлердің құрылуын, мәліметтер базасындағы тікелей ақпараттардың өзгеруі мен түзетілуін, «Бас-журнал» кітабының жасалуын, баланс есептіліктердің құрылуын, кассалық операциялар есебін автоматтандырылуын, есеп айырысу шотындағы ақша қаражаттарының есебі, есеп беруші тұлғалармен есеп айырысу есебі және т.б. міндеттерді орындауға мүмкіндік береді. Автоматтандырылған жүйенің мәліметтер базасында ұзақ кезеңде мәліметтердің сақталуы қамтамасыз етіледі. Бұл ағымдағы есептік кезең мен өткен жылдардағы операциялар бойынша мәліметтерді сақтауға мүмкіндік береді. Қажет болған жағдайда ақпараттарды іздеу және түзетулерді жүргізуге болады.

Компьютерлік технологиясы шартты қателіктерді және бақылау әдісін есепке ала отырып есептеледі. Операцияның біртекті орындалуы, компьютерлік айналым бухгалтерлік есеп операцияларын орындағанда сол бір команданы қолданады, аяқ асты кездескен қателердің болмауын қамтамасыз етеді.

Ақпараттық қателіктер (ақпараттық және программалық құралдарға басқа да қателер) біркелкі шарттарға байланысты барлық операцияларын дұрыс құрылмауына әкеледі.

Компьютерлік жүйе ішкі бақылаудың көптеген әдістерін қолдануға мүмкіндік береді, әртүрлі мамандар жүйені орындайды. Бұндай жағдай мамандарға компьютерді еркін қолдануға және басқа функцияны орындауға мүмкіндік алады. Қорытындылай келе компьютерлік жүйе белгілі бір деңгейде бақылауды қолдауда қосымша шараларды енгізуді талап етеді, ол функцияларды жай бөлуде жүйеде жетілдіріледі.

Осы өлшемге байланысты пароль жүйесі қатысады, ол қызмет еткізбейді, специалистер режим терминалында активтер мен құжаттар есебі ақпараттарын қолданады. Қателер мен дұрыс емес потенциалдар мүмкіндіктерінің пайда болуы автоматтандырылмаған жүйелермен салыстырғанда бухгалтерлік есеп компьютерлік

жүйесі мәліметтер көбірек ашық санкционарлық емес тұлғаларды қоса, бақылауды құру осыған қоса олар жасырып өзгертулер мәліметтер мен тікелей және жанама активтердің ақпараттарын алады. Машина жасау операцияларының есебіне тұлғалардың аз қатысуы қателер мен дұрыс емес болуы мүмкін. Қателерді құрастыру немесе корректировка кезінде кеткен қателер қосымша бағдарламаға қатысып, ұзақ уақытта байқалмай қалуы мүмкін. Потенциалдық мүмкіндіктер ол әкімшілік жағынан бақылаудың жоғалуы мүмкіндігі. Компьютерлік жүйелер аналитикалық құралдарының кең мағынада администратордың қолына беріледі, фирманың қызметін бақылау мен бағалауға көмектеседі. Кейбір қосымша статистикалық ақпараттар компьютердің жұмысын көбейтеді, фактілік дұрыс жүргізуін бақылау бухгалтерлік есеп операцияларының құруын қолданады.

Қорытындылай келгенде, есептік саясат бухгалтерлік есепті жүргізудің қабылданған тәсілдерінің өзіндік құны ретінде – шаруашылық қызметтің фактілерін бағалау және амалдарын топтастыру, активтер құнын жабу, құжат айналымын ұйымдастыру, түгендеу, бухгалтерлік есеп шоттарын қолдану тәсілдерін қолдану, бухгалтерлік есеп тіркелімдерінің жүйелері, ақпараттарды өңдеу және басқа да амалдар мен тәсілдер – заттық түрде әртүрлі шаруашылық субъектілерінде тіптен бір өндіріс ауқымында да ерекшеленеді.

Адамзаттың ақпараттық қоғамға өтуі, компьютерлік технологияларын экономиканың барлық сфераларына белсенді енуі, бухгалтерлік есепке айтарлықтай әсер етеді. Егер бұрын есептің автоматтандырылған формасы параллельді түрде қолмен есеп жүргізумен бір жүрсе, ал қазір ол басымды болып отыр.

Сонымен қорыта келе, жүргізілген зерттеудің нәтижесінде бухгалтерлік есептің автоматтандырылған жүйесінің дамуы мен қазіргі жағдайы әр түрлі тарихи даму жолдарынан өтті. Олар ақпаратты өңдеудің құралдарының техникалық және бағдарламалық өзгерістермен бірге параллельді түрде өзгерді. Қазіргі таңда бухгалтерлік есептің автоматтандырылған бағдарламалық құралдарының көптеген түрлері бар: бухгалтерлік есептің локальдық мәселелерін автоматтандыру құралдарынан бастап, толық функционалды бухгалтерлік есептің автоматтандырылған дейін кәсіпорынның ақпараттық жүйелері бағдарламалық қамсыздандырудың әртүрлілігі, олардың іс-тәжірибелік сатуына методикалық әдістерінің әртүрлілігі, қолданушылардың жұмысына бейімделу тәртібі бухгалтерлік есеп бағдарламаларының классификациясын қажет етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Чистов Д.В. Основы компьютерной бухгалтерии/Учебный практикум по ведению бухгалтерского учета в «1С: Бухгалтерии – Проф 6.0». для Windows. М.: Компьютер пресс, 2008.
2. Информационные системы бухгалтерского учета: Учебник / Под ред. В.И. Подольского М.: Аудит, ЮНИТИ, 2009.
3. Руководство пользователя «Инфо-Бухгалтер» – Комплексная автоматизация бухгалтерского учета. М.:2004.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЖЕКЕ КӘСІПкерлік мәселелері мен оны жетілдіру жолдары

Алиева А.Т., студент

Ғылыми жетекшісі: Кубигулова Р.Т.,

III. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.

Андатпа. мақалада Қазақстан Республикасындағы шағын кәсіпкерлікті жетілдірудің жолдары қарастырылады, сонымен қатар шағын және орта бизнестің негізгі көрсеткіштері қарастырылады.

Түйінді сөздер: кластер, бизнес, тәуекел, кадрлық, әлеует, инновациялық экономика.

Қазақстандағы шағын бизнесті мемлекеттік қолдау және дамытудың мемлекеттік бағдарламасы реализациялаудың негізгі шараларының нәтижесінде шағын бизнес тұрақты даму кезеңіне жақындады. Бұл нәтиже осы саладағы жұмысбастылардың санының өсуін және олардың ел экономикасындағы кірістерінен көрінеді [1].

Сонымен қатар, объективті себептердің күшімен қосылған шағын кәсіпорындардың үлкен бөлігі тауарлы-делдалдық ортада жүзеге асырылған. Барлық дамыған елдердегі сияқты мемлекеттің стратегиялық мақсаты, экономиканың нақты секторында кәсіпкерлікті дамыту, тауарлар мен қызмет көрсетуде бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін инновациялық кәсіпкерлікті дамыту болып табылады.

Елде бизнестік білім беру жүйесі қалыптасқан, қысқа және орта мерзімдік бағдарламаларды қайта дайындау және салалық министрстволардағы мамандар мен жетекші жұмысшылардың кәсіпкерлігін жоғарлату жетілдірілген, сонымен бірге аймақтық ведомстваларда да. Бұл еркін кәсіпкерлікті дамытудың негізін құрады [2].

Ең басты айта кетерлігі, Қазақстан халықаралық серіктестікті дамыту ортасында шағын және орта компаниялардың халықаралық стратегиялық альянсын құруға мүмкіндік алды.

Тағы да бір пайда болатын қиыншылықтар, ол ақпараттық қиыншылықтар. Соның ішінде:

- кәсіпкерліктің басты мәселелерінің жария етілмеуі;
- жақсы әсерлі тәжірибелерді бұқаралық ақпарат құралдары арқылы шықпауы;
- қоғам мен кәсіпкерлердің жаман ақпараттануы (экономикалық, құқықтық, салықтық мәдениет жағынан).

Сонымен қатар, қайта өңдеу өнеркәсібінде, ауылшаруашылықта, энергетикада, банктердегі орта және ұзақ мерзімді несиелеуде пайда болған қаржылық жағдайдың қиындығы экономикалық өсімді қолдаудың бірден бір шешуші жағдайы болып табылады.

Ауылшаруашылығын несиелеу жоғарғы тәуекелділікпен қазіргі уақытта жоғарғы өтімділігі бар кепіл түріндегі несиені қамтамасыздандырудың жоқтығынан, экономикалық бизнес-жоспарды қайта қарай алмағандықтан, өндірістің төмен тиімділігі және т.б. байланысты болып отыр.

Әрине, мемлекеттің белсенді араласпауынан шағын және орта кәсіпкерлікті тұрақты дамыту мүмкін емес.

Қазақстан Республикасының 2016-2017 жж. Әлеуметтік-экономикалық дамытудың индикативті жоспарының жобасында шағын кәсіпкерлікті одан әрі дамытудың шаралары келесідей қарастырылған:

- ұзақ және орта мерзімді несиелеудің үлесін экономиканың приоритеттік ортасында көтермелеудің жеңілдік ставкасын қолдану, кепілдік қорлар мен несиелік серіктестіктің аймақтық деңгейін көтермелеу, арқылы құрылған кәсіпкерлікті қаржылық қолдау;

- шағын кәсіпкерлік субъектілерінің қажеттіліктерін қанағаттандыратын жабдықтар шығара алатын, шағын кәсіпкерлік субъектілерін қаржылық қолдау мүмкіншілігін кеңейту арқылы компанияның дамуына бағытталған инвестициялық саясат.

Қазақстанның болашағы кәсіпкерлікте деген тұжырымды дұрыс емес деуге болады. Нақтырақ айтсақ, Қазақстанның болашағы біздің қолымызда, яғни біздің дұрыс концепцияны құруымызда. Мемлекеттің дамуының басты көрсеткіші ол – объективті және субъективті факторлардың дұрыс үйлестірілуі. Бұл жерде объективті фактор дегеніміз – елдің бізге берген ортасы, пайдалы қазбалары, т.б. Ал субъективті фактор тікелей адамның өзіне байланысты, яғни ол кәсіпкерлік қабілеті, ойлау және анализ жасау қабілеті, және т.с.с. Мысал ретінде Жапонияны алып қарастыруға болады, елдің пайдалы қазбалары өте аз мөлшеріндегі ел өз экономикасын Азиядағы ең дүркін экономикаға айналдыра білуі, және әлемде тек АҚШ – ты ғана алдына жіберуі бізге үлгі бола алады.

Қорыта келгенде, Қазақстанның бүгінгі күнге ең басты мақсаты, шикізаттық бағыттан арылу, және бұл саясатты өмірге келтіру үшін кәсіпкерліктің дамуы маңызды фактор.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Жеке кәсіпкерлік туралы» Қазақстан Республикасының 2013 жылғы 31 қаңтардағы № 124 Заңы
2. «Қазақстан Республикасы Президентінің «2050 стратегиясы».

ӘОЖ 338

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕГІ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІКТІ АРТТЫРУ ЭКОНОМИКАДАҒЫ НЕГІЗГІ ФАКТОР РЕТІНДЕ

Мауытбай Д., студент

Ғылыми жетекшісі: Кубигулова Р.Т.

III. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. мақалада елдегі инновациялық белсенділікті арттыру және оны дамыту жолдары қарастырылған. Әлемдік экономиканың жаһандануы жағдайында отандық компаниялардың ел ішіндегі және шетелдегі тауарлар мен капитал нарықтарындағы бәсекеге қабілеттілікті жетілдірудің бағыттары, сонымен қатар Қазақстанның индустриялық саясатындағы өндіріс тиімділігін арттыру және елдегі инновациялық белсенділікті арттыру мәселелері анықталған.

Түйінді сөздер: инновациялық қызмет, индустриалды-инновациялық экономика, мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігі, инновациялық белсенділік, инновациялық саясат, индустриялық саясат.

Әлемде инновациялық қызмет бәсекеге қабілетті және экономикалық өсуді қамтамасыз ететін ең маңызды фактор болып саналады. Өнеркәсібі дамыған елдерде инновациялық қызметтердің өсуі үшін ұлттық ғылыми-техникалық бағдарламаларды іске асыруда мемлекеттік және жеке ғылыми-зерттеу ұйымдары мен компаниялардың ынтымақтастық құрып, өсуіне үлкен мән берілген.

Жаңалық пен ғылымды, технологияны, техниканы өндіріспен тығыз байланыстыру мақсатында елімізде индустриалды-инновациялық даму бағыты көзделген. Қазақстан үлкен мүмкіндіктері бар ел ғана емес, сол мүмкіндіктерді нақты жүзеге асырып отырған алып мемлекетке айналуға. Мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігін көрсететін басты көрсеткіш – оның экономикасы болып табылады.

Экономиканың бәсекеге қабілетті болуының басты бағыты – индустриалды – инновациялық экономика құру және шикізаттық емес, секторды дамыта отырып, инновациялық үдерістерге бет бұру. Ғылыми экономика құру – ең алдымен Қазақстан ғылымының әлеуетін арттыру. Бұл бағыт бойынша венчурлік қаржыландыру, зияткерлік меншікті қорғау, зерттеулер мен инновацияларды қолдау, сондай-ақ ғылыми әзірлемелерді коммерцияландыру жөніндегі заңнаманы жетілдіру қажет. Ғылымды қаржыландыру көлемін біртіндеп арттырып, оны дамыған елдердің көрсеткіштеріне жеткізу жөнінде нақты жоспар қажет [1].

Қазіргі таңда кез келген елдің экономикасының дамуы, халықтың рухани және материалдық игіліктерінің артуы, ең алдымен, сол елдің ғылымы мен білімінің, өндірістің инновациялық дамуына байланысты. Қазіргі кезеңде кәсіпкерлікті дамытудың әлсіз жақтары оны жетілірудің нарықтық механизмдерінің инновациялық түрлерін одан әрі жақсартуды қажет етіп отыр.

Әлемдік нарықта күн өткен сайын бәсекелестік ұлғайып келе жатқаны ақиқат. Алпауыт компаниялар инновациялық саясатты жүргізуде жаңа инновациялық технологияларды зерттеу мен қолдану мәселесін күн тәртібіне қойды. Осы тұрғыдан алғанда елімізде де аталған бағыттарда көптеген жұмыстар атқарылуда.

Қазақстанда қазақстандық мамандар күтілетін нәтижеге 1-2 жыл жұмсалады деп шамалаған болатын. Алайда, яғни аталған көрсеткіштерге жету үшін инновациялық жобаларды тиімді құрал ретінде венчурлық қаржыландыру, айырбастауды ала отырып, АҚШ және Еуропа тәжірибесі ретінде болжамдарға сүйене отырып, бірқатар талаптарды орындау міндеттелді, атап айтсақ:

- инновацияларды генерациялау және таратуға қабілетті озық технологияларды қолдана отырып, қоршаған ортаны қорғау;
- өндіріс пен нарықтық инновациялар арқылы белсенді бәсекелестік ортаны қалыптастыру;
- венчурлық инвестициялардың қауіпсіздігі мен табыстылығына кепілдік беру үшін қолайлы заңнамалық және салықтық жағдайларды орындау.

Кәсіпорынның қызметі табысты болу үшін бизнес-жоспарды өңдеген кезде, өндірілетін өнімнің өмірлік циклдың қандай кезеңінде болуын ескеру керек, бәсекелестердің әрекетін қадағалап, инновацияларды жүзеге асыру және жаңа өнімдердің жетілген модельдерінің сату көлемін келешекте ұлғайта беруді қамтамасыз ету.

Жаһандану үрдістерін ескере отырып, салалық ерекшелік қалыптастыру мен кластерлердің жаһандық деңгейде бәсекеге қабілеттілігін құру маңыздылығы дамыған және дамушы елдерді салалық басымдықтарды таңдауға одан сайын итермелейді. Бұл жағдайда қолдаудың жалпы жүйелік шаралары бәсекелестікті қолдау сияқты салаларда өнеркәсіпті жалпы қолдауға бағытталған. Индустриялық даму шеңберінде Қазақстан

Республикасында басым секторларды дамыту мен барлық өнеркәсіп үшін қызмет жағдайларын жақсарту арасындағы теңгерімділікті қамтамасыз ету қажет.

Қазіргі таңдағы әлеуметтік-экономикалық дамудағы және шетелдік инвестициялар тартудағы табыстарға табиғи ресурстармен қамтамасыз ету, қолайлы макроэкономикалық орта мен саяси тұрақтылық сияқты негізгі бәсекеге қабілеттілік факторларының арқасында қол жеткізді.

Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейін индустриялық дамудағы мақсаты өнеркәсіпті әртараптандыру мен бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін ынталандырулар мен жағдай жасау болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол». Астана. – 11 қараша 2014 жыл.

2. Индустриалды-инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау туралы, Қазақстан Республикасының Заңы. Астана. – 9 қаңтар 2012 жыл. - № 534-IV

3. Қазақстан Республикасының индустриалды-инновациялық дамытудың 2015-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Астана. – 31 желтоқсан 2013 жыл. – № 1497.

УДК 338.012

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПОДХОД К КОНЦЕПЦИИ УСТОЙЧИВОСТИ РАЗВИТИЯ

Азимова А., студент

Научный руководитель: Абдешов Д.Д.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. В данной статье рассматривается роль и значимость экономики и менеджмента в устойчивом развитии. Приведены их характеристики; раскрывается методологическая значимость экономической составляющей; показатели эффективности экономики; результативность применения концепций менеджмента в устойчивом развитии; перечислены принципы, используемые в качестве основы для достижения устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, характеристика устойчивого развития, экономическая составляющая устойчивого развития, показатели эффективности экономики, роль менеджмента в концепции устойчивого развития,

Устойчивое развитие, также гармоничное развитие, сбалансированное развитие — это процесс экономических и социальных изменений, при котором эксплуатация природных ресурсов, направление инвестиций, ориентация научно-технического развития, развитие личности и институциональные изменения согласованы друг с другом и укрепляют нынешний и будущий потенциал для удовлетворения человеческих потребностей и устремлений.

Методологическая значимость экономической составляющей концепции устойчивого развития заключается в переосмыслении самого термина «экономическая эффективность», т.е. понятие «экономическое развитие» должно восприниматься как

основа устойчивого развития, предполагающее собой выход за пределы роста. Основным отличием концепции устойчивого развития от предшествующих в экономическом плане состоит в том, что экономическая составляющая выступает не основной целью, а средством достижения социальных целей, предполагает недопущение кризисов и неустойчивости отдельных составляющих. Среди ключевых показателей эффективности национальной экономики можно выделить: рост и развитие, вовлеченность в рост и развитие населения, а также равенство и устойчивость между поколениями. [1]

Экономический подход к концепции устойчивости развития основан на теории максимального потока совокупного дохода Хикса-Линдаля, который может быть произведен при условии, по крайней мере, сохранения совокупного капитала, с помощью которого и производится этот доход. Эта концепция подразумевает оптимальное использование ограниченных ресурсов и использование экологических — природо-, энерго-, и материало-сберегающих технологий, включая добычу и переработку сырья, создание экологически приемлемой продукции, минимизацию, переработку и уничтожение отходов. Однако при решении вопросов о том, какой капитал должен сохраняться (например, физический или природный, или человеческий капитал) и в какой мере различные виды капитала взаимозамещаемы, а также при стоимостной оценке этих активов, особенно экологических ресурсов, возникают проблемы правильной интерпретации и счета. Появились два вида устойчивости — слабая, когда речь идет о неуменьшаемом во времени природном и произведенном капитале, и сильная — когда должен не уменьшаться природный капитал (причем часть прибыли от продажи невозобновимых ресурсов должна направляться на увеличение ценности возобновимого природного капитала). [2]

Целью ориентированного на человека экономического прогресса является увеличение устойчивого и справедливого благосостояния населения страны. Современный экономический прогресс по своей природе является многомерным, так как должен включать рост благосостояния подавляющего большинства людей, экологическую устойчивость и обеспечение равными возможностями всех, а не только будущее поколение. Экономический рост, измеряемый ВВП, выступает необходимой предпосылкой для этого, не являясь самоцелью. На его основе создаются ресурсы, необходимые для улучшения здоровья, повышения уровня образования и обеспечения безопасности. Мониторинг количественных факторов как индикаторов роста необходимо проводить, одновременно отслеживая достижение социальных целей и “компромиссов”. [3]

Устойчивое развитие и конкурентоспособность предприятий и их продукции в современных экономических и социально-политических условиях зависит от множества «новых» факторов внешней и внутренней среды, что обуславливает необходимость комплексного подхода к решению проблемы и скоординированной деятельности по различным направлениям. [4]

Эта деятельность, направленная на обеспечение и поддержание устойчивого развития, осуществляется системой менеджмента устойчивого развития, включающей такие составляющие как: разработку стратегии, планирование и достижение состояния устойчивого развития, поддержание состояния устойчивого развития на достигнутом уровне. Менеджмент устойчивого развития рассматриваем в двух формах: как вид деятельности по организации процесса создания условий долгосрочного устойчивого развития компании и ее внешнего окружения и аппарат управления этим процессом.

В целях эффективного руководства устойчивым развитием бизнес-кластера необходимо иметь основу для принятия решений и линию поведения. Норматив устанавливает принципы, используемые в качестве основы для достижения этого

результата: отчетность, прозрачность, ответственность, долгосрочное рассмотрение, справедливость, глобальное мышление и локальное действие, вовлеченность затронутых и заинтересованных сторон, предусмотрительность и менеджмент риска, непрерывное улучшение.[5]

ЛИТЕРАТУРА

1. Марфенин Н. Н. Устойчивое развитие человечества. Учебник (Серия: Классический университетский учебник). М.: Издательство МГУ, 612 с.
2. Миркин Б. М., Наумова Л. Г. Устойчивое развитие. Учебное пособие. — Уфа: РИЦ Баш ГУ, 2009. — 148 с.
3. Хайдуков Д. С., Тасалов К.А. Основы обеспечения устойчивого развития городской агломерации // Материалы XIV Международной конференции МГУ «Государственное управление в XXI веке», – М.: «Университетская книга», 2017.
4. Экономика и современный менеджмент: теория, методология, практика: монография / Под общ. ред. Г. Ю. Гуляева — Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение». — 2018. — 242 с.
5. Николаев В.Е., Кузьмина Е.И., Николаев В.В. Сертификация систем менеджмента устойчивого развития // Вестник качества. 2010. № 1. С. 20–27.

УДК 330.5

УСТОЙЧИВОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАВНОВЕСИЕ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

Конарбаева Т., студент

Научный руководитель: Д.Д. Абдешов

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. Данная статья рассматривает потребности нынешних поколений, которая осуществляется без ущерба для возможностей будущих поколений удовлетворять свои собственные потребности. Приведены индикаторы, которые позволяют измерить устойчивое развитие. Они рассчитываются Всемирным банком и включают в себя чистые сбережения, скорректированные с учетом потребления природного капитала, истощения ресурсов и ущерба от загрязнений, к которым прибавляются инвестиции в человеческий капитал — в образование.

Ключевые слова: Индикатор, устойчивое развитие, чистые сбережения, потребление, природный капитал, ресурсы, инвестиции, человеческий капитал.

Устойчивое развитие — это развитие, при котором удовлетворение потребностей нынешних поколений осуществляется без ущерба для возможностей будущих поколений удовлетворять свои собственные потребности. Эта базовая формулировка впервые появилась в 1987 году в докладе «Наше общее будущее». Его подготовила Комиссия ООН по окружающей среде и развитию, которую часто также называли Комиссией Брунтланн по имени ее руководителя — Гру Харлем Брунтланн, политического и общественного деятеля из Норвегии, которая внесла огромный вклад в продвижение концепции устойчивого развития и в международное сотрудничество в целях его достижения. Именно в формулировке Комиссии Брунтланн содержится

ключевая идея устойчивого развития — рассмотрение его как баланса между поколениями.

Есть различные индикаторы, которые позволяют измерить устойчивое развитие. Если мы возьмем за основу концепцию слабой устойчивости, то наилучшим показателем будут чистые скорректированные сбережения. Они рассчитываются Всемирным банком и включают в себя чистые сбережения, скорректированные с учетом потребления природного капитала, истощения ресурсов и ущерба от загрязнений, к которым прибавляются инвестиции в человеческий капитал — в образование.

Некоторые экономисты считают, что чистые скорректированные сбережения — более объективная оценка успешности национальных экономик, чем ВВП, так как, в отличие от ВВП, учитываются человеческое и природное измерение экономического роста. Есть и другие интегрированные показатели. Например, индекс человеческого развития, который, помимо показателя дохода, включает еще индикаторы, отражающие уровень образования и продолжительность жизни, делая, таким образом, особый акцент на социальном аспекте устойчивого развития.

Основу устойчивости составляет экономическое равновесие, которое выступает важнейшим условием эффективного функционирования и развития любой экономической системы. Достижение, в частности, рыночного равновесия спроса и предложения зависит от множества факторов. Однако в любом случае в системе должен присутствовать механизм выявления спроса и реакции производства на изменение параметров спроса. При возникновении дисбалансов цены, размеры заработной платы, кредитные ставки, налоги, как и объемы соответствующих ресурсов, должны изменяться так, чтобы система достаточно быстро возвращалась в устойчивое состояние.

В формировании устойчивости производственной системы исключительно важен внутренний спрос. Речь идет, прежде всего, о платежеспособном спросе, ибо именно он стимулирует или сдерживает рост производства и потребления. Формированию устойчивости спроса способствует наличие емкого рынка. Во-первых, постоянно растущий спрос при емком рынке позволяет при больших объемах производства экономить на издержках и затратах при сбыте продукции. Во-вторых, размер рынка наиболее важен для формирования конкурентных преимуществ в отраслях, связанных с использованием НИОКР. Но он по-настоящему становится преимуществом только тогда, когда стимулирует инвестиции, реинвестиции и динамизм производства. В-третьих, емкий рынок — наличие определенного числа независимых покупателей, а не двух-трех доминирующих, что создает дополнительные стимулы и возможности для инноваций. В-четвертых, увеличивающийся спрос создает лучшие предпосылки для его более раннего выявления и, соответственно, раннего насыщения теми фирмами, которые оказались оперативнее других.

При разработке показателей деятельности в экологической, экономической и социальной сфере и осуществлении менеджмента этих сфер орган управления бизнес-кластером должен стремиться к следующему: совершенствованию бизнес-кластера и антропогенной среды, повышению стоимости земли бизнес-кластера и его коммерческой ценности; общению с секторами, взаимодействующими с бизнес-кластером и содействующими ему (согласно целям и в соответствующих случаях), например, с сектором недвижимости, финансовым, страховым, транспортным, строительным и т.д.; снижению негативного воздействия и одновременно к увеличению ценности, причем воздействие и ценность могут быть оценены любой комбинацией трех основных аспектов устойчивости.

ЛИТЕРАТУРА

1. Шааб А. Философско-экономические аспекты обеспечения устойчивого развития // Экономические и социально-гуманитарные исследования. 2017. № 3 (15). С. 69—80.
2. Гуляева Г.Ю. Экономика и современный менеджмент: теория, методология, практика: монография / Под общ. ред. Г. Ю. Гуляева — Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение». — 2018. — 242 с.
3. Николаев В.Е. Жизненные циклы системы менеджмента устойчивого развития // Вестник качества. 2009. № 4. С. 13–18.
4. Мамедов Н. М. Переход к устойчивому развитию: культурные основания // Вестник Международной академии наук (Русская секция): [Электронный ресурс]. 2014. № 1. С. 51—55.
5. Мамедов Н. М., Винокурова Н. Ф., Демидова Н. Н. Феномен культуры устойчивого развития в образовании XXI века // Вестник Мининского университета. 2015. № 2 (10). 6 с.

УДК 334.012.6(574)

РОЛЬ НПП «АТАМЕКЕН» В ИССЛЕДОВАНИИ И РЕШЕНИИ ПРОБЛЕМ МСП РК

Дуисова М.Д., магистрант

Научный руководитель: Еркулова Г.С.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В статье дается оценка малого и среднего предпринимательства в Республике Казахстан. Установлено что малый и средний бизнес являются важнейшим сектором экономики Казахстана. Раскрыта важность роли малого предпринимательства для страны в целом. Рассмотрена работа НПП «Атамекен» направленная на поддержку малого и среднего бизнеса. Выявлены основные проблемы и ограничения, являющиеся наиболее актуальными для малого и среднего бизнеса. Продемонстрированы основные меры системного характера, направляемые на создание условий для бизнеса.

Ключевые слова: проблемы МСП, работа НПП «Атамекен», бизнес-портал, условия для ведения бизнеса.

Основой экономики любого государства является МСП, благополучие народа, высокое качество жизни. Искоренение безработицы и нищеты зависят от бизнес климата страны. По последним данным в Казахстане работают более одного миллиона субъектов малого и среднего бизнеса, вклад МСБ в ВВП страны составляет более 25%. В развитых странах, таких как Япония, Великобритания, Германия то там доля бизнеса в ВВП превышает 50%, как видим нам есть к чему стремиться.

С января 2019 года НПП Атамекен проводит большой опрос среди казахстанских предпринимателей с целью выявления основных проблем бизнеса. Это важная и актуальная акция, так как проблемы МСБ существуют. НПП Атамекен проводит масштабную работу для решения вопросов предпринимателей уже в течение 6 лет, за это время им удалось сократить разрешения, устранить или уменьшить штрафы, усовершенствовать законодательство для бизнеса [1].

Национальная палата предпринимателей РК, была создана 9 сентября 2013 года совместным решением Правительства РК и НЭПК «Союз «Атамекен». 27 марта 2015 года официально перерегистрирована в Национальную палату предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен», решением II внеочередного Съезда НПП РК от 27.01.2015 года.

При создании Национальной палаты предпринимателей РК «Атамекен» за основу бралась континентальная модель организации бизнес-сообществ. На всеобщем членстве предпринимателей основана континентальная (европейская) модель палаты. Эта модель была разработана во Франции и Германии, и на сегодня успешно применяется во многих европейских странах.

Национальная палата предпринимателей РК «Атамекен» — это некоммерческая организация, которая создана для усиления переговорной силы бизнеса с Правительством РК и государственными органами.

Палата предпринимателей представляет интересы малого, среднего и крупного бизнеса, охватывая своей деятельностью все сферы предпринимательства, включая внутреннюю и внешнюю торговлю. Главная задача «Атамекена» – защита прав и интересов бизнеса и обеспечение широкого охвата и вовлеченности всех предпринимателей в процесс формирования законодательных и иных нормативных правил работы бизнеса.

К тому же за шесть лет работы Нацпалата собрала более 25 тысяч обращений о проблемах бизнеса, более 40% которых удалось решить. Ежегодно в пользу бизнеса принимается большое количество законов, нормативно-правовых актов. 73% предложений, поступивших от «Атамекена» - приняты Правительством.

Основные проблемы, не зависящие от предпринимателя являются бюрократия, коррупция, высокие ставки по кредитам, отношение государственных органов к предпринимателям. Любой представитель проверяющего, контролирующего органа, может оштрафовать и приостановить деятельность ИП или ТОО в любой момент. Тем самым чиновники, получая выгоду от МСБ, мешают его развитию.

Основные проблемы, зависящие от предпринимателя, это отсутствие гибкого управления и постоянного поиска новых решений, технологий и рынков сбыта. Одной из основных проблем, с которыми сталкивается владелец небольшого предприятия, является совершенствование малого бизнеса на всех этапах его развития. Одним из главных недостатков многих малых предприятий является отсутствие четкого планирования финансовых показателей. Совершенствование малого бизнеса также должно затрагивать кадровую политику. Если на первоначальном этапе развития предприятия можно нанять работников, рассказав о вашем бизнесе знакомым, то в процессе расширения малого бизнеса необходимо обратиться в кадровое агентство или разместить объявления в сети Интернет о поиске «рабочей силы». Одним из важнейших этапов совершенствования малого бизнеса является распределение полномочий. Владелец малого предприятия физически не может решать все проблемы, которые возникают при управлении предприятием. Единственным правильным направлением развития предприятия является постоянное совершенствование малого бизнеса и применение новых технологий, как при производстве продукции, или предоставлении услуг, так и при управлении предприятием.

В помощь гражданам РК, которые хотят создать и в дальнейшем развивать свое МСП, в январе 2019 года НПП «Атамекен» создал бизнес-портал www.services.atameken.kz [2].

Данный ресурс это площадка, где деловые люди смогут в режиме «онлайн» получать максимум необходимых услуг.

Через портал предприниматели смогут бесплатно составлять бизнес-планы, налоговую отчетность, проводить маркетинговые исследования рынка. Всего доступно более 60 сервисных услуг по четырем ключевым направлениям: «Финансирование», «Компетенции», «Правовая среда» и «Сбыт». Опыт взаимодействия с предпринимателями показал, что подавляющее большинство их проблем связано с доступом к кредитованию и финансовым инструментам, сбытом продукции, вопросами правового регулирования и обучения. Новые функции портала помогут решить эти вопросы в удобном формате: сервисом можно пользоваться со смартфона или через компьютер [3].

Стоит отметить, что на портале «Atameken Services» во вкладке «Финансирование» появился новый и полезный продукт для бизнеса - «Кредитный агрегатор». Он дает возможность бизнесмену, не выходя из офиса подать заявку на получение кредита, которая автоматически отправляется на рассмотрение во все ключевые банки и финансовые институты страны.

Кроме того, через «Atameken Services» можно пройти обучение в «Atameken.Academy» по проектам «Бастау» и «Бизнес-школа». Занятия будут проходить в режиме «онлайн» с последующим получением сертификата и возможностью претендовать на льготное финансирование проектов.

Для всех предпринимателей, нуждающихся в правовой поддержке, на портале работает раздел «Правовая среда». Помимо обширной базы ответов на актуальные юридические вопросы за консультацией можно напрямую обратиться и к специалистам НПП.

Раздел «Сбыт» в полном объеме заработает уже после завершения опроса, когда будет получена информация о том, кто что продает и покупает. Позже будет создана единая площадка, где деловые люди смогут находить потенциальных поставщиков и потребителей.

Сервис очень прост и понятен в использовании. Все, что необходимо – пройти простую процедуру регистрации и пользоваться всеми услугами, кроме того специалисты будут помогать работать с порталом, с помощью бесплатной телефонной связи.

Таким образом, предлагаемая поддержка со стороны НПП «Атамекен» полезна, доступна и может помочь решить вопросы, связанные с открытием и развитием МСП в регионах.

ЛИТЕРАТУРА

1. Предпринимательский кодекс Республики Казахстан. Алматы, 2019.
2. Единое окно Atameken Services. Алматы, www.services.atameken.kz. 2019.
3. Мороз С. О развитии и поддержке малого и среднего предпринимательства в Казахстане. Алматы, 2018.

ПОВЫШЕНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ПРИМЕРЕ ПОРТА АКТАУ

Торешова А.С., магистрант

Научный руководитель: Саймагамбетова Г.А.

Каспийский государственный университет технологии и инжиниринга
имени Ш.Есенова, г. Актау

Аннотация. В статье представлены результаты анализа принципиальных основ повышения эффективности маркетинговой деятельности Актауского морского порта в формировании транспортной системы страны.

Ключевые слова: порт, логистика, маркетинг, эффективность, экономика, стратегия, рынок, конкурентоспособность.

Актуальность исследования определяется, важной ролью Актауского морского порта в формировании транспортной системы страны, развитии внешнеэкономических связей, углублении и расширении проводимых рыночных преобразований в экономике Казахстана. Деятельность морского порта выступает важным условием обеспечения конкурентоспособности отечественной экономики на внешнем рынке, выступает важнейшим мультипликатором развития логистики [1].

Развитие транспортного комплекса является одной из приоритетных задач экономической политики государства. С эффективным развитием транспорта связано полноценное функционирование всей экономической системы, успешная интеграция Казахстана в мировую экономику, стабильное социально-экономическое положение страны. Порт Актау – единственный морской порт Казахстана, является составляющей частью международных транспортных коридоров ТРАСЕКА и Север-Юг, обеспечивающих выход в порты Каспийского, Черноморско - Средиземноморского и Балтийского бассейнов, страны Персидского залива и Юго-Восточной Азии.

На сегодняшний день порт Актау представляет собой современный многоцелевой терминал, обладающий следующими технологическими возможностями, обеспечивающими его дальнейшее развитие. Являясь стратегическим объектом, морской порт Актау играет важную роль в обеспечении внешней торговли, обороноспособности, транспортной независимости, перевозок грузов и пассажиров, развитии и использовании транзитного потенциала государства. Здесь реализуется национальная морская, таможенная и пограничная политика, осуществляется государственный таможенный контроль.

В связи с этим маркетинговая деятельность направлена на организацию эффективной деятельности порта, обеспечивающую ему сохранение и повышение конкурентоспособности с учетом состояния внутренней и внешней среды порта.

В последние годы структура и работа порта стала адаптироваться к потребностям и требованиям комбинированных перевозок. Например, построен и введен в эксплуатацию зерновой терминал. Эти потребности, сосредоточенные на быстром и эффективном управлении грузом, актуальная разработка портовой продукции, адаптация к новым условиям организации портового производства и нормативная и институциональная база на международном уровне, привели к полному изменению цели и характера порта. Современный технологический прогресс и повышенный спрос на морской транспорт породил потребность для инвестиций и создание новой совершенной инфраструктуры порта. Очевидно, достижение

соответствующих целей при организации эффективной деятельности порта требует введения действенной маркетинговой политики. Портовые маркетинговые менеджеры должны адаптировать свою тактику к поставленным целям и, следовательно, принять наиболее подходящую краткосрочные и долгосрочные маркетинговые стратегии, которая включает следующее: стратегии идентификации целевого рынка и сегментации;

1. стратегии идентификация конкурентов;
2. стратегии создания конкурентного преимущества;
3. ценовые стратегии.

Выбор маркетинговой стратегии имеет важное значение и ценность, ибо постановка маркетинга может улучшить либо ухудшить конечные финансовые результаты [2]. Это может также привлечь и удовлетворить клиентов, либо привести к отрицательному эффекту. Даже если стратегия выбрана, она должна постоянно корректироваться, чтобы соответствовать постоянно изменяющимся во времени потребностям рынка. Пути повышения эффективности маркетинга многообразны. При выборе тех или иных направлений преобразований определяют их влияние на выполнение целевых программ, экономичность, оперативность и надежность системы маркетинга и повышение ее конкурентоспособности, устойчивое позиционирование и т.д.

Обобщение передового опыта, позволило сформулировать основные направления и выделить наиболее значимые направления и пути повышения эффективности маркетинга на предприятии:

1. Создание целостной, гибкой и динамичной системы маркетинга;
2. Рационализация маркетинговой функциональной организации;
3. Совершенствование организационного механизма маркетинга;
4. Улучшение кадровой политики и работы с кадрами.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дуйсенбаева Б.Б. «Актауский морской порт и перспективы его развития в транспортной системе РК», Автореферат диссертации, Владивосток, 2006 г.
2. Рой Л.В., Третьяк В.П. Анализ отраслевых рынков: Учебник. – М.: 442 с.

УДК 331.08

ОПРЕДЕЛЕНИЕ КРИТЕРИЕВ ОТБОРА КАНДИДАТОВ НА ВАКАНТНЫЕ ДОЛЖНОСТИ

Тлеужанова А.Ж.

Научный руководитель: Кизимбаева А.Б

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Отбор персонала на предприятии является одной из центральных функций управления, поскольку именно люди обеспечивают эффективное использование любых видов ресурсов, имеющихся в распоряжении организации, независимо от ее сферы деятельности, корпоративной культуры, этапа развития.

Ключевые слова: отбор персонала, отбора претендентов, объективные методы отбора, качества человеческих ресурсов.

Основным вопросом, стоящей перед разными организациями при проведении как внешнего, так и внутреннего рекрутинга, остается проблема критериев отбора. Компании необходимо решить, на основании каких критериев оценивать кандидатов, какой человек требуется для выполнения данной работы – квалифицированный специалист, хороший руководитель или просто исполнительный и добросовестный сотрудник, к квалификации которого высоких требований предъявлять не будут.

Эффективный отбор персонала исходит из концепции, что успех предприятия всегда в значительной мере зависит от его сотрудников. Это сознание и обуславливает насколько можно тщательный отбор новых работников, который основывается на повышенных требованиях к селекции кандидатов с помощью объективных методов. Большое значение имеет объективность системы оценки, в основе которой лежит согласованная система критериев.

Задача специалиста, осуществляющего оценку кандидата при приеме на работу, в сущности, состоит в том, чтобы отобрать такого работника, который в состоянии достичь ожидаемого организацией результата. Фактически оценка при приеме – это одна из форм предварительного контроля качества человеческих ресурсов.

Несмотря на то, что существует большое количество разных подходов к оценке, все они страдают общим недостатком – субъективностью, решение во многом зависит от того, кто использует метод, или того, кого он привлекает в качестве эксперта. Оба критерия «отбор по повышенным требованиям» и «объективные методы отбора» определяют основные принципы, которые принимаются во внимание при селективных процедурах:

1. Невозможность действенного отбора претендентов без знания требований к вакантной должности. Отсюда исходит необходимость, во-первых, определения набора знаний и профессиональных навыков для занимающего открытую для найма позицию и формирования личностных требований к нему, во-вторых, выявления того способа поведения и действия кандидата в рабочей группе, к которой предполагается его прикомандировать.

2. Отбор претендентов не всегда должен проходить относительно жестких требований, которые выставляет вакантная должность. Из этого следует, что на практике наиболее пригодный кандидат – это не всегда абсолютная копия сформированного предприятием его желаемого портрета, поэтому отбор необходимо проводить с позиций лишь относительного сходства характеристик. Многие должности описываются «усредненными требованиями» и поэтому предполагают «только в среднем способных сотрудников». Ряд кандидатов проявляют меньше креативности, гибкости и собственной инициативы по сравнению с требованиями «в идеале», но они более терпеливы и настойчивы.

3. Необходимость избегать сознательных и несознательных субъективных влияний на отбор претендентов, например, протекции или предубеждений. Несознательные предубеждения по отношению к кандидату чаще всего являются следствием так называемых «перенесенных заблуждений» оценщика. К ним относятся: «эффект раздутой двери», который основывается на склонности к переоценке ярко выраженных особенностей нанимаемого; «эхо прошедшего», возникающее вследствие того, что оценщик проецирует определенные позитивные или негативные воспоминания о знакомом человеке и, в соответствии с ними, выносит ему оценку; образование типичных ошибочных мнений и толкований, согласно которым единичные физиогномические особенности расцениваются как признаки определенных способностей или свойств характера.

Любой из этих видов заблуждений может привести к авансированной симпатии или антипатии по отношению к претенденту и этим фальсифицировать объективный

отбор кандидатов. Следуя первому принципу, предприятие-работодатель руководствуется при найме профилем требований к будущему работнику, который разрабатывается в службе управления персоналом. Критерии отбора зависят от каждой конкретной должности. На рисунке 1 представлены общие требования работодателей к кандидату.

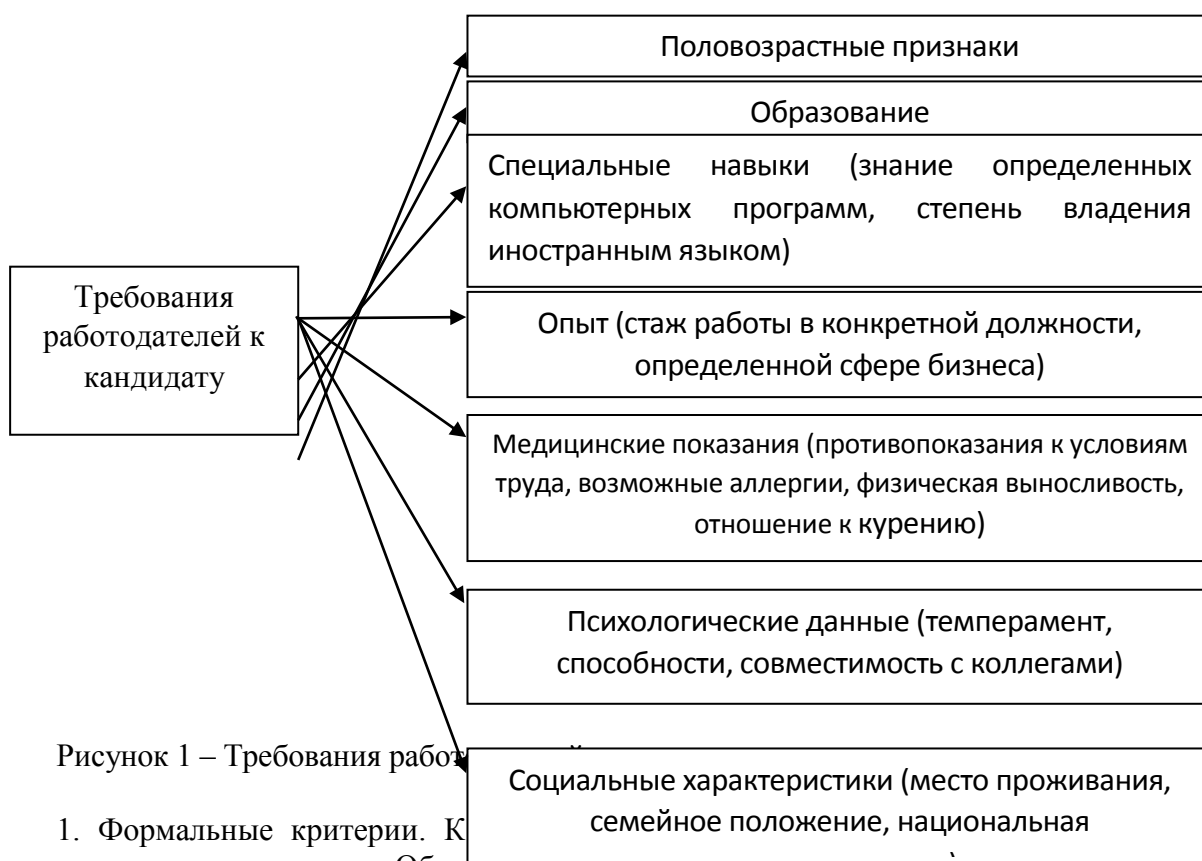

Рисунок 1 – Требования работодателей к кандидату

1. Формальные критерии. К ним относятся образование (например, высшее техническое), стаж работы (два года в качестве руководителя отдела продаж), сертификаты (аттестат профессионального бухгалтера, сертифицированный специалист по Navision). Это принципиально важные критерии для данной должности и менеджер по персоналу должен быть абсолютно уверен, что если специалист не обладает этими формальными признаками, он точно не подойдет для данной позиции.

2. Профессиональные критерии. К ним относятся профессиональные знания и навыки, которые необходимы, чтобы успешно справляться с данной работой (а не вообще работать в этой должности).

Например, если перед дизайнером стоит задача делать рекламные модули для газеты, то он должен на высоком уровне владеть программой PageMaker, если именно эта программа используется в организации. Если основная задача менеджера по рекламе – повысить узнаваемость предприятия среди потенциальных клиентов, то кандидат должен будет владеть навыками анализа рынка печатных изданий и ресурсов Интернета, планировать бюджет рекламных кампаний, а также уметь оценивать эффективность проводимых мероприятий.

3. Личностные критерии. Важно выделить именно те качества, которые помогут кандидату успешно справляться с должностными обязанностями, сделают его работу более эффективной. Личные качества связаны не только с должностью, но и с характе-

ром работы, которая на разных предприятиях может различаться, а также с особенностью корпоративной культуры организации.

Данные требования в той или иной степени обоснованы, однако большинство из них может вызвать сомнения у опытного менеджера по персоналу. Так, например, многие работодатели лимитируют возраст кандидата до 45 лет, объясняя это тем, что данный сотрудник должен быть энергичен, подвижен и достаточно гибок в общении. Возрастной психологии известно, что расцвет творческих способностей личности приходится на 35-40 лет.

Аналогично можно сказать и о предпочтении на некоторых должностях мужчин или женщин. Известно, что женщины превосходят мужчин по внимательности, скорости восприятия, беглости речи, в счете, запоминании материала. Мужчины же лучше ориентируются в пространстве и времени, математических суждениях, более напористы, у них более развита мотивация достижения. Считается, что основные проблемы женщины связаны с семьей, а мужчины – с профессиональной деятельностью. В мужских коллективах больше ценятся профессионализм и квалификация, а в женских – хорошие межличностные отношения. Хотя очевидно, что половозрастные требования не являются более значимыми для успешного выполнения данного участка работ, чем образование, опыт и конкретные специальные навыки, тем не менее, работодатели зачастую настаивают на необходимости их соблюдения вплоть до отказа принять на работу прошедшего собеседование специалиста, соответствующего всем требованиям, кроме половозрастных.

Однако следование данным требованиям противоречит закону РК и большинства стран цивилизованного мира, где запрещена дискриминация по полу, возрасту, а также национальной принадлежности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Армстронг, М. Практика управления человеческими ресурсами. – 8-издание / Пер. с англ. Под ред. С.К. Мордовина/ М. Армстронг – СПб.: Питер, 2004. – 832 с. (Серия «Классика МВА»)
2. Веснин, В.Р. Управление персоналом. Теория и практика / В.Р. Веснин – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 688 с.
3. Галенко, В.П., Как эффективно управлять организацией? / В.П. Галенко, О.А. Страхова, С.И. Файбушевич – 2-е изд. переработ. и доп. – М.: Баратор, 2004. – 176 с.
4. Дуракова, И.Б. Управление персоналом: отбор и найм. Исследование зарубежного опыта / И.Б. Дуракова – М.: Центр, 2002. – 156 с.
5. Жув, Д. Подбор персонала / Д. Жув, Д. Массони

ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ОПЛАТЫ ТРУДА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

Аликызы Г. магистрат

Научный руководитель: Саймагамбетова Г.А.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. Значение и роль оплаты труда в системе управления предприятием очень важна. Руководство организации может разработать максимально точные планы, находить оптимальные производственные и организационные структуры, применять совершенную технику, но все это не принесет тех результатов, которых добивается организация без правильно подобранной и эффективной системы оплаты, мотивации и стимулирования труда персонала.

Ключевые слова: оплата труда, заработная плата, труд, бюджетная сфера, мотивация, дифференцированная оплата труда.

Результаты работы организации во всех своих аспектах достаточно тесно взаимосвязаны с эффективной системой оплаты труда и мотивацией. Сотрудники, которых мотивируют и при этом достаточно хорошо, - это люди продуктивные, желающие и стремящиеся делать то, что от них требует руководство и организация в целом [2].

Если менеджеры хотят выполнения намеченных целей и задач, экономические, финансовые и другие результаты деятельности организации только улучшались, они должны правильно подобрать и применить методы управления мотивации персонала.

Готовность работника качественно сделать свою работу считается одним из самых главных факторов для достижения успеха хозяйственной деятельности любой организации, в том числе и бюджетной сферы, к которым также относятся государственные коммунальные предприятий по водоснабжению.

Правильный подход к эффективному управлению персоналом проходит через выявление и понимание мотивов работника. Для этого нужно хорошо знать, что побуждает человека к определенному труду, какие конкретные мотивы лежат во главе его определенных действий, как формируются или появляются те или иные мотивы, как и каким образом, с помощью каких методов мотивы могут быть задействованы, каким образом происходит мотивация и стимулирование персонала. По этим причинам вопросы мотивации труда работников в системе оплаты труда все больше и больше привлекают внимание, как научных исследователей, так и практических работников, менеджеров, руководителей.

Специфика труда работников государственного предприятия характеризуется повышенным уровнем ответственности и высокой квалификацией. В настоящее время особенно такой социально значимой отрасли как водоснабжения, становится наиболее актуальным вопросом, когда низкий уровень оплаты работников сочетается с отсутствием стимулирования, совершенствование системы оплаты труда на государственных предприятиях Республики Казахстан.

Учет оплаты труда и заработной платы работников предприятия относится к одним из самых важных и сложных участков работы, требующий точных и оперативных данных. По оплате труда на предприятиях частного сектора экономики и бюджетной сферы Республики Казахстан приходится большая доля бухгалтерской

работы на организацию учета труда и заработной платы. В современных условиях организация грамотного учета расчетов с персоналом является весьма актуальной проблемой для многих предприятий. Многообразие форм и систем оплаты труда, постоянно изменяющейся законодательной базы в этой области труда, а также целого ряда особенностей расчетов с персоналом существуют трудности и различные проблемы в области оплате труда. Это определяет актуальность и практическую значимость исследования с точки зрения возможности снижения ошибок и улучшения оплаты труда предприятий.

В настоящее время в Казахстане средняя заработная плата работников бюджетного сектора экономики, в два раза ниже, чем у работников частного сектора экономики РК. Это приводило к тому, что на государственных предприятиях происходит отток рабочей силы.

Форма и система оплаты труда работников бюджетной сферы РК свидетельствует, что нужно переходить к смешанной форме оплаты труда, сочетающей свойства, признаки повременной и сдельной системы оплаты труда. В основном размер заработной платы работников бюджетной сферы определяется от их стажа деятельности и квалификации, но не учитывает объем и качество предоставляемых ими услуг, поэтому нужно совершенствовать дифференцированную оплату труда работников. Дифференцированная система оплаты труда влияет на величину заработной платы работников и расширяет возможности руководителей государственных учреждений и входящих в них подразделений, изменяя ее в зависимости от количества и качества выполняемой работы. Дифференцированная оплата труда более прогрессивна благодаря своей гибкости и стимулирующему характеру, в связи с количеством и качеством оказываемых услуг, несмотря на усложнение процедур определения величины заработной платы.

Важное место занимает мотивации труда, поиску и внедрению новых форм материального стимулирования работников, созданию условий, которые бы способствовали повышению эффективности и качества их труда, возможности его реальной и объективной оценки, а также отработке механизма дифференцированного подхода к оплате труда, совершенствования системы оплаты труда работников бюджетной сферы.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бугаева Н.Н. Совершенствование оплаты труда работников бюджетной сферы // Сборник материалов X Республиканской научно-технической конференции студентов, магистрантов, аспирантов и молодых преподавателей: «Творчество молодых – инновационному развитию Казахстана». -22-23 апреля 2010 года. Часть VI. -С. 41-42.

2.https://studbooks.net/1515478/menedzhment/znachenie_rol_oplaty_truda_sisteme_u_pravleniya_predpriyatiem

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КАДРОВОГО РЕЗЕРВА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ.

Каирлетов К.К., магистрант

Научный руководитель: Кадырова Г.М.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. Современная управленческая практика в сфере кадрового обеспечения должна содержать и использовать все функции процесса управления, в том числе инструменты планирования. Как показывают результаты проведенного исследования, реформирование института государственной службы, в целом, и системы кадрового отбора государственных служащих, в частности, должны сопровождаться совершенствованием кадрового планирования.

Ключевые слова: государственная служба, государственное управление, кадровая политика, кадровый состав.

Уровень профессионализма это залог эффективности государственного управления. Подбор и расстановка кадров, обеспечивают оптимальную выгоду для организации, которая заключается в хорошем соотношении мотивов и стимулов к реализации поставленных целей.

Формирование и использование кадрового резерва имеет ряд преимуществ в ходе отбора кадров. «Целенаправленная работа с резервом, - отмечает А.В. Николаев, - позволяет избегать необоснованного выдвижения работников на вышестоящие должности, соблюдая при этом основные принципы, включая планомерность, научную обоснованность, эффективность и другие ^[1].

Однако важнейшие аспекты формирования кадрового резерва исследованы не в полной мере. В предыдущих исследованиях, в первую очередь, рассматривались организационные процедуры создания резерва, а не его методологические основы. Наибольшее внимание уделялось учету кадрового резерва, а не его методам формирования, включая использование современных персональных компьютеров. Таким образом, заключает Е.В. Охотский, в решении проблемы формирования кадрового резерва ставилась задача определения его количественного состава

Использование кадрового резерва при отборе кадров позволяет обеспечить ряд преимуществ, среди которых:

- равномерное планирование кадров, исключающее непредвиденный простой вакантной государственной должности;

- возможность прогнозирования, то есть служащие, состоящие в кадровом резерве – источники потенциальной утечки кадров;

- полученные знания о возможности образования вакансии на важных участках работы позволяют заранее позаботиться о вопросах его своевременного замещения;

- база данных о государственных служащих может служить своеобразным кадровым, рекламным проспектом государственного служащего, позволяющим ему обеспечить кадровый рост при условии привлекательных квалификаций и умений; ^[2]

- возможный претендент не участвует в конкурсе, тем самым рискуя и либо прекращая прежние трудовые отношения, а на основании рекомендации предполагаемого своего руководителя становится на кадровый резерв;

– появится интерес в удержании кадров, а значит, руководство государственного органа в полной мере будет мотивировано в создании наиболее благоприятных условий для осуществления трудовой деятельности для своих сотрудников^[3].

Исходя из изложенного, мы предлагаем рассмотреть собственное видение того, каким образом должен осуществляться кадровый отбор, каковы его основные принципы и механизмы.

К числу важнейших механизмов кадрового отбора, обеспечивающего равномерное планирование кадров, исключаящее непредвиденный простой вакантной государственной должности, можно отнести кадровый резерв. В современных условиях, когда государственные органы все более привязываются к стратегическим целям и задачам, на деле внедряется повсеместная оценка эффективности деятельности государственных органов, простой вакантной должности, либо принятие на работу неквалифицированного служащего являются крайне не допустимым явлением.

В этой связи в рамках данного исследования нами предпринята попытка разработки авторской модели отбора кадров на государственную службу. При этом предлагаемая нами процедура отбора кадров на государственную службу должна проходить в несколько этапов. Предварительной стадией планирования отбора кадров государственной службы традиционно выступает стадия прогнозирования, в условиях которого руководитель на государственной службе ясно осознает возможность образования вакантных должностей в будущем, конкретную должностную позицию, которая будет нуждаться в замещении.^[4]

Предварительные прогнозы позволяют руководителю исключить непредвиденные проблемы с кадровым дефицитом. В свою очередь, отсутствие квалифицированных кадров может привести к срыву важного направления деятельности, не достижению целевых установок и показателей.

Полученные знания о возможности образования вакансии на важных участках работы позволяют заранее позаботиться о вопросах его своевременного замещения. Таким образом, обеспечивается непрерывный производственный процесс, преемственность реализации стратегических целей и задач на уровне структурного подразделения государственного органа, самого государственного или всего государства.

Из этого следует выделить ряд уровней кадрового прогнозирования:

- 1) прогнозирование на уровне структурного подразделения;
- 2) прогнозирование на уровне государственного органа;
- 3) прогнозирование на уровне государства.

На каждом из указанных уровней осуществляется или должно осуществляться прогнозирование, как неотъемлемый элемент системы кадрового отбора.

Проведенный анализ системы кадрового отбора в рамках предыдущих разделов настоящего диссертационного исследования свидетельствует о том, что вопросам прогнозирования законодательство о государственной службе вовсе не уделяет внимание. Причиной этому служит тот факт, что в системе кадрового отбора на государственную службу, к сожалению, отсутствует кадровое планирование, в рамках которого осуществляется прогнозирование.

Отсюда следует, что прогнозирование кадровых вопросов возможно в условиях установленных механизмов кадрового планирования, введения необходимых для осуществления этого механизмов.

К числу первых подобных механизмов, на наш взгляд, можно отнести кадровый резерв, в котором воплощаются результаты кадрового планирования в виде заранее определенных кандидатов на государственную службу.

Одним из важных аспектов введения кадрового резерва, как нам представляется, выступает процесс его формирования.

В процессе формирования кадрового резерва необходимо придерживаться различных принципов и, прежде всего, принципа «организационного интереса».^[5]

ЛИТЕРАТУРА

1. Астахов Н. Идеология государственной службы // Государственная служба, 2006, № 3.
2. Закон Республики Казахстан «О государственной службе Республики Казахстан».
3. Граждан В.Д. Государственная служба: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: КНОРУС, 2007 г.
4. Демин А. А. Государственная служба: Учебное пособие, 6-е изд., испр. и доп., ВУЗ. - М.: Изд-во «Книгодел», 2007 г.
5. Мельников В.П., Нечипоренко В.П. Государственная служба: Учеб. пособие. - М.: Изд-во РАГС, 2003 г.

ӘОЖ 332.1

МАҢҒЫСТАУДАҒЫ ТУРИЗМДІ ДАМУ

Медетов Н.Т., студент

Ғылыми жетекшісі: Шодыраева Ш.К.

Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Мақалада туристік сала мәселесі, маңызы жан жақты ашып көрсетіледі. Табиғатының өзіндік қызықты бет-бейнесі мен бедері бар Маңғыстаудың туризм саласы үшін маңызы мен болашағы зерттелген.

Түйінді сөздер: туризм, Маңғыстау, Каспий теңізі.

Қазіргі таңда әлемдік экономикада туристік сала – аса жанды және перспективалы салалардың бірі, кейбір елдерде туризм мемлекет кірісінің бірден-бір көзі болып табылады. Бүкіләлемдік туристік ұйымның болжамы бойынша, Қазақстан тұрақты туризмді дамыту үшін болашағы бар елдер сапында. Барлық туристік нарықта Қазақстанның табиғатына, ландшафтарына және ұлттық мәдениетіне үлкен қызығушылық білдіреді. Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытуда үлкен мүмкіндігі бар аймақ – Маңғыстау облысы.

Табиғатының өзіндік қызықты бет-бейнесі мен бедері бар Маңғыстаудың туризм саласы үлкен жұмыстарды күтеді. Бұл туралы талай айтылып та жүр. Маңғыстаудағы туристік орындардың цифрлы картасын жасақтау – өңірдегі аталған саланы дамыту бағытындағы елеулі жұмыстардың бірі.

Бұл жер шөл даланың керемет ландшафтарының барлық түрін, қарт Каспийдің көкшіл суы мен шексіз құмды жағажайын, көшпелі сәулет өнерінің жарқын да, қайталанбастай үлгілерін, қазақтың алғашқы қауымдық дәстүрлі мәдениетін өзіне сіңіріп алған. Маңғыстауда туризмді дамытудың басым бағыттарының бірі – өлкенің экономикасын дамыту. Бүгінгі таңда осы сала қызметін тұтынушылардың әлемдік нарығында облыстың туристік ресурстарын белсенді насихаттаудың аса өзекті

мәселелерін қарастыру қажет. Маңғыстаудағы тартымды туристік объектілерге тоқтала кетсек...

Каспий теңізі – Қазақстан, Ресей, Әзірбайжан, Иран және Түркіменстан – бес мемлекетті біріктіретін үлкен тұйықталған су қоймасы [1]. Сондықтан Маңғыстау облысында теңіз туризмін дамыту жобасы мақұлданды. Мамандар өлкеде туризмді дамытудың басым бағыттарының бірі круиз (кемеге отырып саяхат жасау) және желкенді қайық спортын ұйымдастыру керек деп есептейді. Асау Каспийдің жағасындағы демалыс ұмытылмайтын әсер қалдырады. Жағаға соққан толқынның мейірімді сыбдыры тыныштық орнатады. Теңіз суы тәулік бойында сұр түстен жасыл түске дейін өзгеріп отырады. Қаракия ойпаты – әлемнің ең терең ойпаттарының бірі. Оның шұңқыры үлкен болып келеді. Ең терең жері – әлемдік мұхит деңгейінен 132 метр төмен. Бұл жерде ойпаттың түбін Батыр деп аталатын көлемді сор жапқан. Ойпат өткен замандағы мұхит өмірінің қалдықтары бар ашылып қалған қабаттармен молайып отырады. Сонымен қатар Шопан ата, Масат ата, Қараман ата, Шақпақ-ата, Бекет-ата, Темір баба киелі орындары, Форт-Шевченко мұражай қалалары, Үстірттегі Бозжыра шыңы, Марс тәріздес Көкесем жері, Көкала үңгір тауы, Шоманай таулары, Түпқараған жазығы, Сұлтан-үпі сайы, Қаракөл көлі т.б әлі сыры ашылмаған керемет жерлер жетерлік.

Теңіздік инфрақұрылымнан басқа облыстың транзиттік, көліктік-логистикалық және инфрақұрылымдық-сервистік әлеуеті де өте мол. Облыстың құрлықта және теңізде бірнеше мемлекетпен шектесуінен басқа, облыс аумағымен «ТРАСЕКА» және «Теріскей-Оңтүстік» атты Шығыс Еуропа мен Орталық Азия және Солтүстік Еуропаны Парсы шығанағы елдерімен байланыстыратын екі халықаралық жол торабы өтеді. Осы транзиттік әлеуетті тиімді пайдалану үшін бүгінде облыс аймағында жүк тасудағы арақашықтықты азайту мақсатына арналған біршама инфрақұрылымдық жобалар іске асырылуда. Мысалға, жақында ғана пайдалануға берілген «Өзен-Түркіменстанның мемлекеттік шекарасы» теміржол учаскесі Қазақстанды және бізбен бірге Қытай Ресей және Беларусь елдерін Парсы шығанағына, Иранның теңіз порттарына шығарады. Қазақстан және Түркіменстан Президенттері салтанатпен ашқан жаңа теміржол учаскесі еліміздің экономикалық байланыстарының нығаюына, экспорттық әлеуеттің артуына жол ашып отыр. Сарапшылар бұл жол айрығының жылдық тауар айналымы 8-10 млн тоннаға жете алады деген болжам айтуда. Басқарма басшысының айтуынша, өңірге туристік мақсатта келушілер саны жыл сайын артып келеді. Мысалы, өткен жылы ішкі туризм бойынша Маңғыстаудың көрікті жерлеріне 177 178 турист келген болса, келу туризмі бойынша 28 726 адам Маңғыстау табалдырығынан аттаған. Бұл екі көрсеткіш те салыстырмалы түрде қарағанда 2016 жылғы деңгейден жоғары.

Жаңа жоба аясында өңірдің 24 киелі жерлері мен тарихи-мәдени орындары цифрлы картаға енгізілді.

– Бірлескен жоба Маңғыстауды Қазақстанның туристік сапармен келу кәртішкесі киелі жерлер мен көз тартарлық ландшафты-географиялық жерлерінің бірі ретінде насихаттау мақсатында тегін негізде жүзеге асырылды.

Жүргізілген жұмыстың нәтижесінде «2ГИС-Ақтау» қосымшасында нысандарға баратын маршруттар құру мүмкіндігі, сонымен бірге көз тартарлық көгілдір айлақ, яғни жағажай, Саура (арна), Тамшалы (бұлақ, шатқал), Жығылған (құлама жар), Сұлтан епе жерасты мешіті, Қапамсай (арна), Шақпақ ата (жерасты мешіті), Шарлар сайы (шар тәрізді конкрециялар), Отпан тау (тарихи-мәдени кешен), Айрақты-Шоманай (тау қалдықтары), Шеркала (тау), Тұзбайыр (тұзды көл), Сфинкс (жартас), Сисем ата (қорым), Бекет ата (жер асты мешіті), Найза (тау, көрініс), Бозжыра (тау, сай), Шопан ата (жерасты мешіті), Радон су көзі (ыстық су көзі), Песчаный мүйісі (жағажай), Тоқмақ (тасты жағажай), Кендірлі (демалыс базасы), Қарынжарық (ойпат, тұзды көл) және

Булыойық (үңгір) орындарына қатысты оффлайн режиміндегі мүмкіндік пайда болды, – деді «2ГИС-Ақтау» компаниясының директоры Ербол Байжігітов.

Мекемелердің толық анықтамасын, навигатормен қалалардың картасын біріктірген 2ГИС компаниясы базасында Қазақстан, Ресей және өзге де елдердің 320 қаласы туралы ақпарат шоғырланған. ТМД елдеріндегі ең кең тараған картографиялық, анықтамалық қосымшалардың бірі болып табылатын компанияның қызметін әлем бойынша 40 млн адам қолданады, демек, енді Маңғыстау туризмі осы 40 млн қолданушының назарында. Олар алыста отырып-ақ өлке туралы танып-біліп, сапарға шығу жолдарын анықтап, қажетті сұрақтарына жауап ала алады. Тағы бір жаңалығы – қосымша ғаламторға қосылмай смартфондарда жұмыс істейді, сондай-ақ онлайн-нұсқалары дербес компьютерлерге де қолжетімді.

Маңғыстау туризмін одан әрі таныту және туристерді тарта түсу бағытында жоспарланып отырған жұмыстар да жоқ емес екен.

– Бүгінгі таңда Маңғыстау облысының Туризм басқармасы тарапынан «Mangystau.Info» туристік-ақпараттық сайт пен «M-travel» мобильдік қосымшасын әзірлеудің бірінші кезеңі аяқталды. Қазіргі уақытта базаны тиісті ақпаратпен толтырылым жасалуда. Енді кез келген турист, ол қазақстандық немесе шетелдік болсын, облысымыздың тартымды барлық туристік жерлері туралы, тіпті жергілікті қонақүйлерді брондауға дейін ақпарат

Маңғыстау туризмін жаңаша түлету – заман талабы. Сондықтан саладағы жұмыстардың жанданып, қарқын ала түскені көңіл қуантады.

Осындай киелі Маңғыстаудағы тарихта өзінің ізін қалдырған әлі күнге дейін сақталып келе жатқан туристік объектілері мен мекендерін жан жақты жетілдіріп, инфрақұрылымын дамытсақ, осы жерлерге арнайы турлар дайындап, алғашқыда арзан бағадды тұңғыш тұтынушыларды жинау мақсатында, сосын кемшіліктер болса түзеп, ұсыныстарды орындап, жетілдіре білсек туристер тартып, одан әрі көркейтсек және Маңғыстау облысы туризмінің брендині ұсынып, соны жарнамалап туристер шақырсак бұл өлкедегі туризм дамымауына кім кепіл?

ӘДЕБИЕТТЕР

1. tourism.mangystau.gov.kz
2. old.baq.kz

УДК 657(075.8)

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ БУХГАЛТЕРСКИМИ РИСКАМИ

Кисаева З.Н.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В данной статье рассмотрены основные проблемы информационно – аналитического обеспечения управления бухгалтерскими рисками в условиях неопределенности. Указаны основные требования МСФО к отражению и раскрытию информации о рисках в финансовой отчетности хозяйствующих субъектов. Отмечено, что система управления бухгалтерскими рисками в условиях неопределенности должна быть направлена не только на обеспечение экономической безопасности предприятия,

но и на формирование достоверной, сопоставимой и доступной для понимания пользователями финансовой отчетности. В заключение исследования представлен анализ взаимосвязи бухгалтерских рисков, информация о которых должна раскрываться в финансовой отчетности с показателями отчетности в разрезе форм финансовой отчетности

Ключевые слова. бухгалтерская информация, финансовая отчетность, управление рисками, бухгалтерский риск, МСФО, пояснительная записка.

Современный подход к управлению предполагает широкое использование методов планирования и прогнозирования в целях управления, что невозможно осуществить без учета действия рисков. Поскольку принятие решений происходит на основе использования бухгалтерской информации, то при отсутствии в ней сведений о бухгалтерских рисках, невозможно принять обоснованное управляющее решение. Процесс управления бухгалтерскими рисками должен соответствовать стратегическим задачам развития организации с учетом обеспечения экономической безопасности бизнеса.[1]

Управление рисками позволяет обеспечить эффективный процесс составления финансовой отчетности, а также соблюдение законодательных и нормативных актов, избежать нанесения вреда репутации компании и связанных с этим последствий. Таким образом, процесс управления рисками позволяет руководству достигать поставленных целей и при этом избегать (по крайней мере снижать негативное воздействие) просчетов и неожиданностей [2].

Для эффективного управления бухгалтерскими рисками необходима всеобъемлющая информационная база. Только наличие максимально точной и достоверной информации дает возможность принимать решения по снижению рисков и предсказывать поведение контрагентов. При этом необходимо сочетание внешних и внутренних информационных потоков, аккумулируемых в бухгалтерском учете и финансовой отчетности. Финансовая отчетность - важный источник информации для внешних аналитиков, формирование которого осуществляется, исходя из общих правил ведения учета[3].

Порядок составления и представления финансовой отчетности в Кыргызской Республике раскрывается в законодательных документах, основными из которых являются Закон КР «О бухгалтерском учете» от 29.04.2002г. № 76, Постановление Государственной службы регулирования и надзора за финансовым рынком при Правительстве КР. от 25.01.2011 г. № 2 «О Методических рекомендациях по подготовке и представлению финансовой отчетности в соответствии с требованиями МСФО», которые устанавливают основные правила составления и представления финансовой отчетности, а также учетная политика, разрабатываемая бухгалтерской службой экономического субъекта и раскрывающая особенности формирования информации об отдельных объектах бухгалтерского учета.

Данные, раскрываемые в финансовой отчетности, как правило, являются основным источником информации о деятельности предприятия для внешних пользователей. В этой связи, достоверность и полезность представляемой в отчетности информации приобретает первостепенное значение.

В соответствии с Международными стандартами финансовой отчетности в финансовой отчетности организаций должна быть раскрыта следующая информация об объектах бухгалтерского учета и связанных с ними рисках (Табл. 1)

Таблица 1 Требования МСФО к отражению и раскрытию информации о рисках

Вид риска	Отражение и раскрытие информации о рисках	МСФО
Риск учетной политики	Существенная информация о принятых при формировании учетной политики способах ведения бухгалтерского учета; информация об изменении учетной политики	МСФО (IAS) 8 "Учетная политика, изменения в бухгалтерских оценках и ошибки"
Риски, связанные с тарифным регулированием	Информация о снижении выручки, обусловленной снижением тарифа в течение периода тарифного регулирования и ее влияния на финансовое положение, финансовые результаты и денежные потоки.	МСФО (IFRS) 14 «Счета отложенных тарифных разниц»
Риск непогашения обязательств дебиторами	Информация о резерве по сомнительным долгам	МСФО (IAS) 1 «Представление финансовой отчетности»
Риски, связанные с признанием выручки	Информация о порядке предоставления услуг и признании выручки	МСФО (IAS) 18 «Выручка» или МСФО (IFRS) 15 «Выручка от контрактов с клиентами»
Риск осуществления расходов либо получения доходов в связи с прекращаемой деятельностью	Информация о выбытии долгосрочных активов, предназначенных для продажи и прекращенная деятельность	МСФО (IFRS) 5 «Долгосрочные активы, предназначенные для продажи, и прекращенная деятельность»
Риски связанные с осуществлением предстоящих расходов	Информация о составе и движении резервов предстоящих расходов и платежей	МСФО (IAS) 1 «Представление финансовой отчетности»
Риски, связанные с получением доходов будущих периодов	Информация о порядке и условиях предоставления государственных субсидий	МСФО (IAS) 20 «Учет государственных субсидий и раскрытие информации о государственной помощи»
Риск, осуществления расходов по погашению гарантийных обязательств	Краткая характеристика неопределенностей, существующих в отношении срока исполнения и величины гарантийных обязательств.	МСФО (IAS) 37 «Резервы, условные обязательства и условные активы»
Риски, связанные с затратами на ремонт основных средств	Информация о затратах на ремонт основных средств	МСФО (IAS) 16 «Основные средства»
Риски, связанные с изменением стоимости основных средств	Информация о стоимости переоцененных основных средств	МСФО (IAS) 16 «Основные средства»
Риски, связанные с начислением амортизации основных	Информация о методах начисления амортизации основных средств	МСФО (IAS) 16 «Основные средства»

средств		
Риск, изменения стоимости финансовых вложений	Информация об изменениях стоимости финансовых вложений; информация о резервах под обесценение финансовых вложений	МСФО (IAS) 39 «Финансовые инструменты: признание и оценка»
Риск, изменения стоимости нематериальных активов	Информация о стоимости переоцененных нематериальных активов	МСФО (IAS) 38 «Нематериальные активы»
Риски, связанные с начислением амортизации нематериальных активов	Информация о методах начисления амортизации нематериальных активов	МСФО (IAS) 38 «Нематериальные активы»
Риски, связанные с операциями со связанными сторонами	Информация об операциях со связанными сторонами	МСФО (IAS) 24 «Раскрытие информации о связанных сторонах»
Валютный риск	Информация об изменениях валютных курсов	МСФО (IAS) 21 «Влияние изменений обменных курсов валют»
Риски, связанные с деятельностью сегментов организации	Информация по отчетным сегментам с учетом источников и характера имеющихся рисков и полученных прибылей деятельности предприятия	МСФО (IAS) 14 «Сегментная отчетность»

При этом Международные стандарты финансовой отчетности содержат требования не только о сущности отражаемой информации об объектах учета и связанных с ними рисках, но и о характере и содержании представляемой информации.

Кроме того, анализ требований в отношении отражения и раскрытия информации о последствиях влияния рисков позволяет сделать вывод о необходимости установления количественных критериев оценки существенности информации в отношении изменения стоимости объектов бухгалтерского учета вследствие такого влияния.

В целом, проведенный анализ требований позволяет сделать вывод, что в финансовой отчетности подлежит раскрытию значительный объем информации о бухгалтерских рисках и их последствиях. В большей степени указанная информация касается необходимости раскрытия последствий рисков, таких как изменение стоимости активов (материальных ценностей, основных средств, нематериальных активов, финансовых вложений, денежных средств в иностранной валюте, дебиторской задолженности), оценочных значений. Также подлежит раскрытию информация о вероятных расходах предприятия в будущем и создаваемых под них резервах предстоящих расходов. Кроме того, в пояснительной записке к финансовой отчетности может раскрываться и иная информация (об изменениях в учетной политике, рисках связанных с деятельностью сегментов организации и иных существенных рисках), в том числе информация нефинансового характера [4].

В целом можно отметить, что финансовая отчетность содержит определенные требования к отражению информации об объектах бухгалтерского учета, что позволяет раскрыть информацию о рисках, связанных с ними и их последствиях. Такая

информация раскрывается как в формах отчетности, так и в пояснительной записке к финансовой отчетности.

В пояснительной записке к годовой финансовой отчетности организация обязана раскрывать информацию в отношении существенных ошибок предшествующих отчетных периодов, исправленных в отчетном периоде; причины, по которым невозможно определить влияние существенной ошибки на один или более предшествующих отчетных периодов, представленных в финансовой отчетности[5].

Анализ содержания этих форм дает возможность внешним пользователям (в условиях отсутствия в пояснительной записке к отчетности дополнительного раскрытия информации о хозяйственных рисках) самостоятельно идентифицировать совокупность рисков коммерческой организации и произвести их оценку. Ценность результатов анализа увеличивается, если в распоряжении пользователя имеется отчетность за несколько отчетных периодов.

Таким образом, своевременное распознавание рисков через учетно-аналитическую информацию является одной из основных задач управления бухгалтерскими рисками и, как следствие, повышения качества финансовой отчетности коммерческой организации [6].

ЛИТЕРАТУРА

1. Демина И.Д., Меркущенко С.Н. Концепция риск-ориентированной системы бухгалтерского учета в коммерческих организациях // Экономика и современный менеджмент: теория и практика: сб. ст. по матер. XLV междунар. науч.-практ. конф. № 1(45). – Новосибирск: СибАК, 2015.

2. Сапарбаева С.С., Гурьева И.и., Алибекова Б.А. Интеграция процессов риск-менеджмента и внутреннего контроля/ ж/л Статистика, учет и аудит №2(65) 2017.- с.42-50.

3. Гуров В.С., Чеглакова С.Г. Учетно-аналитическое обеспечение как инструмент управления рисками хозяйственной деятельности //Международный бухгалтерский учет №17(23), июнь 2014. С. 15-24

4. Сапарбаева С.С., Гурьева И.И., Алибекова Б.А. Интеграция процессов риск-менеджмента и внутреннего контроля/ ж/л Статистика, учет и аудит №2(65) 2017.- с.42-50.

УДК 338.2

КАДРОВЫЙ РЕЗЕРВ КАК ВАЖНЫЙ ИНСТРУМЕНТ КАДРОВОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ

Мальчубаев Д.С., магистрант

Научный руководитель: Кадырова Г.М.,

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
им. Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Эффективность кадрового планирования, своевременного и качественного отбора кадров на государственную службу во многом определяется таким важным инструментом, как кадровый резерв.

Ключевые слова: государственная служба, кадровый потенциал, кадровый резерв, принципы, критерии, обучение, цели.

Развитию института кадрового резерва в Республике Казахстан способствовало принятие Указа Президента Республики Казахстан от 4 декабря 2003 года №1243 «О кадровом резерве», которым были определены порядок формирования кадрового резерва политических и административных государственных служащих. В последующем в Указ Президента Республики Казахстан от 4 декабря 2003 года №1243 «О кадровом резерве» были внесены изменения и дополнения соответствующими указами главы государства 11 раз.

Указом Президента Республики Казахстан от 29 декабря 2015 года №151 «О некоторых вопросах поступления граждан на административную государственную службу корпуса «А» рассматриваемый нормативный правовой акт был поставлен на утрату. При этом Указ Президента Республики Казахстан от 29 декабря 2015 года №151 «О некоторых вопросах поступления граждан на административную государственную службу корпуса «А» сохранил вопросы формирования кадрового резерва для административных государственных служащих корпуса «А», определив также правила отбора в кадровый резерв административной государственной службы корпуса «А» и проведения конкурса на занятие административной государственной должности корпуса «А». [1]

Административные государственные служащие корпуса «Б» согласно Закону Республики Казахстан «О государственной службе Республики Казахстан» формируются исключительно на конкурсной основе. Из этого следует, что принятием нового законодательства о государственной службе институт кадрового резерва государственных служащих корпуса «Б» ликвидирован. Главной причиной отказа от кадрового резерва государственных служащих корпуса «Б» явились особенности карьерной модели отбора кадров на государственную службу. В карьерной модели отбора кадров на государственную службу, как уже отмечалось нами, каждый государственный служащий, чтобы занять руководящую должность в государственном органе, должен пройти все ступени карьерного роста.

В этих условиях возможности кадрового резерва, который предоставлял возможности обойти конкурсные процедуры, служил социальным лифтом для занятия должностей лицам не из государственной службы и другие аспекты, не вписывались в формируемую архитектуру кадрового отбора. [2]

При этом следует отметить, что Законом Республики Казахстан «О государственной службе Республики Казахстан» предусматривается, что граждане, зачисленные в кадровый резерв административной государственной службы корпуса «Б» до введения в действие Закона, могут быть назначены на административные государственные должности корпуса «Б» до истечения годичного срока пребывания в кадровом резерве корпуса «Б» без проведения конкурса.

На сегодняшний день в кадровом резерве по категориям должностей центральных государственных органов состоят свыше трехсот резервистов, многие из которых по мере окончания сроков пребывания выбывают из резерва. В кадровом резерве местных государственных органов состоят еще больше резервистов, общие сведения об их количестве формируются ежеквартально. Исходя из этого, можно сделать вывод о том, что 2018 год остается переходным годом, в рамках которого все еще сохраняются прежние процедуры назначения из кадрового резерва. Согласно определению, который был определен Указом Президента Республики Казахстан от 4 декабря 2003 года №1243 «О кадровом резерве», кадровый резерв административной государственной службы - это граждане Республики Казахстан, данные о которых включены в систематизированный список, сформированный в порядке, определенном Положением о кадровом резерве государственной службы. [3]

Из приведенного определения следует, что важнейшим принципом формирования кадрового резерва была открытость кадрового резерва для всех граждан. Следует отметить, что в результате проведенной реформы в кадровый резерв не могут быть зачислены лица, не прошедшие обучение по государственным программам подготовки и переподготовки государственных служащих на основании государственного заказа.

Согласно требованиям ранее действовавшего законодательства в случае соответствия резервиста, зачисленного в кадровый резерв по рекомендации конкурсной комиссии, квалификационным требованиям к вакантной административной государственной должности, установленным государственным органом, государственный орган обязан принять данного резервиста на должность.

Правила обязательного зачисления придавали кадровому резерву внешнюю привлекательность, однако они оказались не эффективными в связи с отсутствием подробных правил проведения собеседования. Проблема развития и востребованности резервистов кадрового резерва заключалась в двух аспектах. [4]

Во-первых, отсутствовало целевое обучение государственных служащих, в результате которого резервист зачислялся бы в кадровый резерв для занятия вакантной административной государственной должности в строго определенной сфере отрасли.

Во-вторых, при постановке на кадровый резерв вопросы научных интересов выпускников вузов по специальности государственного управления – претендента на зачисление в кадровый резерв, исследуемая проблематика и тема в рамках магистерской, докторской программы не берутся в расчет. По ним не осуществлялась целевое разделение на сферы и отрасли государственного управления. [5]

ЛИТЕРАТУРА

1. Астахов Н. Идеология государственной службы // Государственная служба, 2006.
2. Закон Республики Казахстан «О государственной службе Республики Казахстан».
3. Граждан В.Д. Государственная служба: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: КНОРУС, 2007 г.
4. Демин А. А. Государственная служба: Учебное пособие, 6-е изд., испр. и доп., ВУЗ. - М.: Изд-во «Книгодел», 2007 г.
5. Мельников В.П., Нечипоренко В.П. Государственная служба: Учеб. пособие. - М.: Изд-во РАГС, 2003 г.

УДК 338.2

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА РЕГИОНА

Тезекпаев М.М., магистрант

Научный руководитель: Еркулова Г.С.,

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В статье анализируются ключевые показатели социально-экономического развития регионов Казахстана, систематизированы методологические подходы к измерению региональной конкурентоспособности путем расчета традиционных индикаторов и интегральных показателей.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, ресурсный потенциал, муниципальные программы, занятость населения.

Понятие «национальная экономика» введено в научный оборот в XIX в. представителями исторической школы. Почти 100 лет назад ее основатель - Густав Шмоллер (1838-1917) сформулировал «генетический подход» к исследованию экономики. По его мнению, хозяйственный облик страны формируют социально-исторические, национально-психологические, этнические и даже антропологические факторы. Шмоллер впервые обратил внимание на «экономическую психологию» того или иного народа, придающую неповторимость национальной экономике. Он высказал и другую, звучащую весьма актуально, мысль: в экономической политике не может быть универсальных правил и решений, пригодных для всех стран и времен. Казахстан не является исключением: регионы находятся в различных природно-климатических зонах, имеют разную историю развития, экологию и поэтому уровни их социально-экономического развития существенно отличаются.

В этой связи сначала в бывшей советской республике, а затем и в суверенном Казахстане проводилась определенная региональная политика. Тем не менее, за годы реформ дифференциация усилилась, а социально-экономические проблемы обострились. В советский период для выравнивания социально-экономического развития использовались дотации проблемным регионам в основном через централизованные капитальные вложения на развитие тех или иных отраслей материального производства и (или) отраслей непродовольственной сферы. Средства образовывались за счет ресурсов относительно богатых регионов и аккумулировались на каждом уровне управления в соответствующем бюджете. Хотя этот механизм перераспределения сыграл определенную положительную роль в развитии проблемных регионов, он не позволял проводить эффективную политику их самофинансирования и самодостаточности, увеличивая зависимость от центра, культивируя иждивенческие настроения у населения. И в советский период, и в процессе проведения рыночных реформ под региональной политикой понимались все преобразования, которые предпринимались для развития регионов вне зависимости от того, какой уровень власти их проводил.

Соответственно все изменения в регионах, а также межрегиональные экономические отношения относились к результатам региональной политики государства. Разработка научных основ социально-экономической политики региона относится к числу теоретически и практически актуальных проблем современной экономической науки. [1]

Эффективность такой разработки связана с выработкой приоритетов экономического развития регионов. Кардинальные изменения в экономической и политической системах Казахстана требуют нового подхода к проблемам территориального развития и формирования региональной политики и ее социально-экономической составляющей. Региональная социально-экономическая политика в условиях модернизации представляет собой один из главных рычагов государственного регулирования развития экономики. Объективная необходимость региональной политики связана с усилением территориальных диспропорций, сопровождающихся возникновением депрессивных регионов и зон с массовой безработицей. [2]

Неравномерность экономического развития Казахстана, усиливающаяся вследствие экономического кризиса, нарушает структурное равновесие, ведет к диспропорциям и несовместимости между отдельными, привязанными к определенной территории отраслями и сферами производства. В этих условиях региональная политика должна рационализировать территориальное размещение производительных

сил, способствовать индустриализации экономически отсталых регионов и содействовать развитию на их территориях необходимой производственной и социальной инфраструктуры, кластер. В литературе вместо термина “социально-экономическая политика” чаще употребляют термин “экономическая политика”. Однако отделение экономических категорий от категорий социальных является не совсем правильным. Термин “экономическая политика” отражает узкий подход и подразумевает под основной проблемой, решаемой ею, оптимальное распределение ограниченных ресурсов для максимального удовлетворения неограниченных потребностей людей и общества в целом. Но в то же время большинство авторов в перечень основных целей экономической политики включают не только чисто экономические задачи, но и социальные цели (полная занятость, социальная защищенность, более справедливое распределение доходов между гражданами страны). Таким образом, видно, что экономическую политику следует рассматривать в более широком смысле - как социально-экономическую политику. [3]

Целью исследования региональной политики является снижение существующих между регионами различий в уровнях социально-экономического развития, путем осуществления важных инвестиционных проектов, способствующих укреплению инфраструктуры, хозяйственной деятельности и улучшению уровня жизни населения в сочетании с политикой избирательной поддержки проблемных регионов.

Основными задачи региональной политики являются: - приоритетность республиканских интересов перед региональными, перспективных перед текущими; - эффективное использование природных богатств регионов с учетом особенностей их территориального размещения; - избирательная поддержка экономики проблемных регионов через создание механизмов государственного стимулирования предпринимательской деятельности хозяйствующих субъектов на данной территории; - приоритетное развитие регионов, имеющих особо важное стратегическое значение для государства.

Приоритетами региональной политики, в соответствии с которыми направляются средства поддержки и стимулирования в проблемные регионы, являются: структурные преобразования, проводимые в проблемных регионах в соответствии с выбранной стратегией государственного и регионального экономического развития; создание новых рабочих мест, повышение занятости и развитие предпринимательства, ведущих к росту производства и сбыта продукции внутри и вне региона; сохранение, реконструкция и развитие производственной, социальной и рекреационной инфраструктуры; обеспечение экологической безопасности всех видов деятельности на территории Республики Казахстан; снижение бедности и безработицы [4].

ЛИТЕРАТУРА

1. Растворцева С.Н. Сущность социально-экономической эффективности развития региона. Регионология. — 2008.
2. Регионы Казахстана 2015: стат. сб. — Астана: Комитет по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, 2015. — 216.
3. Алашбаева А., Абдрахманова Р. Модернизация экономического развития территорий регионов Республики Казахстан // Вестн. Караганд. ун-та. Сер. Экономика. — 2013.
4. Актуальные вопросы социально-экономического развития Республики Казахстан на современном этапе: науч. изд. /отв. ред. М.С. Ашимбаев. — Алматы:

ФОРМИРОВАНИЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В УСЛОВИЯХ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ КАЗАХСТАНСКОГО ПРОСТРАНСТВА

Аулбеков Н.М., магистрант

Научный руководитель: Еркулова Г.С.,

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. Региональная политика - это целостное и самодостаточное звено политической основы общества, без которого последнее, а также каждый человек в отдельности и природная среда могут лишь случайно и без гарантированного успеха существовать на каждой конкретной территории, оставаясь "наедине" с государством, его экономической, внешней, внутренней и иной политикой.

Ключевые слова: региональная политика, социальная сфера, промышленность, стратегия, реформы, кластер.

Формирование социально-экономической политики на уровне региона — относительно новое явление, поскольку до начала рыночных реформ регион не являлся достаточно самостоятельным носителем социально-политических отношений и практически не представлял собой субъект региональной политики, хотя региональные проблемы социального развития существовали всегда, и на уровне региона осуществлялась реализация социально-экономической политики по сформированным Правительством правилам. Сегодня, в условиях реформирования и демократизации общества, наоборот, региональные органы государственной власти и общественного управления становятся главным субъектом социально-экономической политики в регионе.

Главная цель социально-экономического развития региона — это улучшение условий и качества жизни населения. Реализация этой цели становится возможной с совершенствованием процессов формирования социально-экономической политики проводимой на уровне субъекта. Решение социально-экономических проблем регионального уровня значимо для обеспечения эффективного развития в целом, поэтому проблема содержания социально-экономической политики в регионе становится весьма актуальна. Регион характеризуется своей структурой, функциями, связями с внешней средой, историей, культурой, условиями жизни населения. С течением времени понятие «региона» в рамках изучения регионального управления менялось. Битуева Д. [1]

Позднее под регионом стала подразумеваться сложившаяся территориальная общность с определенными природно-географическими, социально-демографическими условиями и органами государственной власти. В более поздних публикациях в определение данной категории вводится фактор социальной направленности регионального развития на основе учета территориальной специфики социальных процессов. Современное понимание региона склоняется в сторону социальной составляющей, в силу того, что регионы ограничены не только территориальными рамками, но в первую очередь дифференцируются по уровню социально-экономического развития.[2]

При разработке социально-экономической политики учитывается специфика конкретного региона. В зависимости от ориентации на те или иные сферы народного хозяйства, регионы могут быть промышленные, аграрные, рекреационные и т.

д. На уровень развития региона существенное влияние оказывают природно-климатические факторы (наличие полезных ископаемых и других природных ресурсов, благоприятные условия географической среды и т. п.) и экологическая обстановка, что позволяет отнести конкретную региональную единицу к определенному типу регионов. Формирование экономического суверенитета, преодоление кризисной ситуации и вывод казахстанской экономики на рост, связаны с совершенствованием управления экономикой. [3]

Потенциальные возможности создания эффективной национальной экономики ещё не полностью использованы. По этой причине важным является принятие своевременных мер по повышению эффективности использования потенциала экономики.

Казахстан расположен огромным национальным богатством, около 85% которого приходится на природно-ресурсный потенциал, который может послужить базой для восстановления казахстанской экономики.

По объему разведанных запасов нефти и газа Казахстан занимает тринадцатое место в мире. Разведанные извлекаемые запасы нефти и конденсата на сегодня составляет 2,76 млрд. тонн. По запасам горючего газа 12,5 трлн. куб. м., на долю Казахстана приходится 1,6 % мировых запасов этого вида топлива. Эффективное использование этих потенциальных возможностей является предпосылкой для успешного развития предпосылкой казахстанской экономики. [4]

Региональная политика должна учитывать растущие проблемы депопуляции, формирование обширной зоны естественной убыли населения, его концентрацию в освоенных регионах европейской части страны и в крупных городах. Следует отметить, что территориальные диспропорции в заселенности носят устойчивый и долгосрочный характер, что, естественно, должно приниматься во внимание при планировании развития инфраструктуры, в том числе социальной. Это имеет особое значение для развития районов Крайнего Севера, Сибири, Дальнего Востока и других геополитически важных регионов. Таким образом, высокая социально-экономическая дифференциация регионов страны должна учитываться в проводимой региональной политике. Необходимы согласованные действия федеральных и региональных органов государственной власти и местного самоуправления по созданию максимально благоприятных условий для развития экономики. Это должно происходить прежде всего путем внедрения инноваций, привлечения государственных и частных инвестиций, а также повышения качества и доступности бюджетных услуг.

Нет более важного для Республики Казахстан, чем задача обеспечения устойчивого экономического роста. Итоги макроэкономической динамики за последние 3-4 года позволяют утверждать, что Республика Казахстан добилась за этот период прекращения спада производства и обеспечила рост своего ВВП.

Наметившийся в последние годы в Казахстане экономический рост достигнут за счет сырьевых отраслей и импортозамещения.

Опыт экономических реформ в Республике Казахстан показывает, что особенности перехода к качественно новой стратегии развития экономики и проводимых преобразований заключались в следующем:

- переход от командно-административной к рыночной экономике;
- налаживание прямых экономико-политических отношений со странами мира;
- выход из союзной системы подчинения и создания самостоятельной структуры управления экономикой;
- стабилизация экономической ситуации;
- установление собственной денежной системы;
- разработка национальной экспорто-ориентированной стратегии.

Общая идеология начального этапа характеризовалась активной либерализацией экономики. Освобождение основных механизмов распределения, обмена и производства от административного контроля должно было способствовать ведению и функционированию рыночных механизмов в экономике. [5]

ЛИТЕРАТУРА

1. Регионы Казахстана 2015: стат. сб. — Астана: Комитет по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, 2015. — 216.
2. Смирнов С.Н., Сидоров Т.Ю. Социальная политика. — М.: Высшая школа экономики, 2008. — 432 с.
3. Соболева И.В. Социальная политика как фактор устойчивого развития // Проблемы теории и практики управления, № 3, 2008. С. 11-18
4. Социальная политика в контексте «нормативной теории государства» / Под общей ред. проф. А.Я. Рубинштейна. — М.: 2009. — 343 с.
5. Промышленность Казахстана и его регионов: стат. сб. — Астана: Комитет по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, 2015.

УДК 351.71

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КАДРОВОГО РЕЗЕРВА НА ГОСУДАРСТВЕННУЮ СЛУЖБУ

Каюпов А.А.

Региональное управление Береговой охраны Пограничной службы
Комитета национальной безопасности Республики Казахстан

Аннотация. Данная статья посвящена особенностям и механизмам формирования кадрового резерва на государственную службу из числа студентов в период образовательного процесса в вузе и их мотивации к будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: формирование, кадровый резерв, государственная служба, мотивация, вуз.

Одной из стратегических целей и задач, поставленных первым Президентом РК - лидером Нации Н.А. Назарбаевым перед страной по вхождению в число 30-ти наиболее конкурентоспособных стран мира, является профессионализм государственной службы и высокий уровень мотивации государственных служащих [1].

В современных условиях, когда перед государством выдвигаются совершенно новые задачи, отвечающие вызовам мирового масштаба, возникает необходимость генерации новых идей и подходов. Такое возможно лишь при наличии высокопрофессиональных и подготовленных кадров.

Подготовка кадров в вузе должна учитывать особенности института государственной службы, которая сегодня, подвергаясь модернизации, становится синонимом понятия «служение обществу», а также одним из главных стратегий органов государственной власти, их жизнеспособности и авторитета в обществе.

На наш взгляд, именно данный аспект, формируя будущие представления кандидата на государственную должность, определяет форму и содержание надлежащих процедур при приеме на работу молодого специалиста.

Проведенный анализ научных подходов к понятию «кадровый резерв» позволяет сделать выводы о том, что – это механизм формирования кадров, наилучшим образом соответствующих вакантному месту.

Применительно к системе формирования кадров в вузе отсутствуют единые подходы относительно элементов, которые образуют ее как целостную систему, позволяющую удовлетворять потребности того или иного учреждения (организации).

Поэтому считаем, что непосредственный подбор кадров и соответственно формирование кадрового резерва должно проводиться организациями (учреждениями) в период образовательного процесса студентов, не менее чем за 6 месяцев (полгода) до получения диплома о высшем образовании.

В результате при приеме на работу молодого специалиста, позволит полностью удовлетворить потребности организации, имеющие необходимые профессиональные и деловые качества для занятия определенной должности, такие как:

- интеллект;
- состояния здоровья;
- уровень образования;
- личностные характеристики;
- мотивация и отношение к работе;
- коммуникативные качества;
- моральные качества (честность, трудовая этика, ответственность и т.д.).

Кроме того, полагаем, что за изучаемыми студентами необходимо закрепить опытных сотрудников организации в виде наставников, которые в результате изучения должны предоставить в кадровое подразделение объективную характеристику с указанием выводов и рекомендаций об изученном кандидате.

Формирование кадрового резерва из числа студентов достаточно подвижный, подвергающийся постоянному обновлению процесс, так как структура органов государственной власти и управления, их численный состав, требования, предъявляемые к государственным служащим, подвержены постоянным изменениям.

Заочное знакомство со студентами является простым и достаточно не эффективным этапом отбора, ориентированное исключительно на факты из прошлого кандидата, а не на нынешнее состояние и способность к профессиональному развитию.

Именно высокопрофессиональные кадры, во многом определяют пути и механизмы реализации государственных замыслов, принятых законодательных актов и социальных программ. Это тот «секрет», благодаря которому государство приобретает стабильность, упрочивает организацию своей жизнедеятельности или же становится неуправляемым.

Проведенный теоретико-методологический анализ понятия «мотивация студентов к будущей профессиональной деятельности» мы пришли к выводу, что – это процесс стимулирования самого себя и других на деятельность, направленную на достижение индивидуальных и общих целей организации.

В этой связи встает определенный вопрос о целесообразности рассмотрения таких понятий, как мотивационная политика и механизм.

Различают две формы мотивации – внешнюю и внутреннюю.

Внешняя мотивация – это средство достижения цели, например, заработать деньги, получить признание, занять вышестоящую должность.

Внутренняя мотивация – это понимание смысла, убежденность.

Наряду с формами мотивации существуют различные методы управления мотивацией: материальные и нематериальные. К материальным относятся следующие категории: базовая заработная плата, дополнительные выплаты, премии, бонусы или, по-другому, экономические (прямые) методы.

К материальным также относят экономические (непрямые) методы, такие как социальные льготы, оплата ипотеки за счет жилищных выплат и др.

Нематериальные или не денежные (социально–психологические) методы – это усовершенствование организации труда, моральное стимулирование, корпоративная культура, организационная культура, повышение привлекательности труда, продвижение по службе, участие в принятии решений на более высоком уровне, повышение квалификации.

У каждого человека мотивационная структура индивидуальна и обуславливается множеством факторов: уровнем благосостояния, социальным статусом, квалификацией, должностью и пр.

Анализ мотивационного механизма требует раскрытия сущности еще одной категории, тесно с ней связанной – мотивационная политика.

Мотивационная политика – это совокупность целенаправленных намерений и мероприятий, проводимых той или иной организацией в области мотивации, для осуществления своих функций и задач. Мотивационная политика является составной частью экономической политики. Мотивационная политика реализуется в реальной жизни через мотивационный механизм, который представляет собой систему видов, форм и методов организации, планирования и управления мотивами.

При всем разнообразии мотивационной политики ее содержание выражается в последовательном осуществлении таких стадий:

1) разработка научно обоснованной концепции развития мотивации на основе действия экономических законов, изучения состояния мотивации, перспектив социально–экономического развития;

2) формулировка стратегических и тактических мероприятий мотивационной политики исходя из соответствующих целей и задач экономической политики;

3) практическое воплощение намеченных действий через мотивационный механизм с его реконструкцией или корректировкой в зависимости от экономических преобразований [2].

Вышеизложенное дает основание полагать, что от мотивационной политики и мотивационного механизма, как составных частей всей экономической политики и механизма, зависит нормальное течение процесса расширенного воспроизводства.

Правильно сформулированная мотивационная политика, четко налаженный, синхронно работающий мотивационный механизм способствуют повышению эффективности любой организации и социально–экономическому развитию общества в целом.

Резюмируя вышеизложенное можно сделать следующие выводы, что только высокие морально-нравственные требования к государственной службе – важнейшее мерило при формировании кадров на государственную службу, так как этический облик государственного служащего способен изменить и повысить уровень доверия к институту государственной службы.

ЛИТЕРАТУРА

1 План нации - 100 конкретных шагов: Программа Президента Республики Казахстан: утв. 20 мая 2015 года // <http://adilet.zan.kz/rus/13.10.2016>

2. Поспелова Е.А. Препятствия для внедрения принципов New Public Management в государственных системах развивающихся странах // Финансовый журнал. - 2018. - №1. - С. 99-110.

ЭТИКА БИЗНЕСА В СИСТЕМЕ ЭТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИКИ

Жумашева У.У., студент

Научный руководитель: Карашаев Д.Э.,

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. Ислам, как религия, накладывает определенный отпечаток на различные стороны жизни его последователей. Не остается в стороне и сфера экономических взаимоотношений. Все предписания и нормы ислама, содержащиеся в Коране. Коран, как божественное руководство, данное людям, содержит множество аятов (стихов), посвященных вопросам распоряжения материальным имуществом человека.

Ключевые слова: Ислам, Коран, муамалат, исраф, этическая экономика.

Ислам, как и другие мировые религии, накладывает определенный отпечаток на различные стороны жизни его последователей. Не остается в стороне и сфера экономических взаимоотношений.

В исламе вопросы экономических взаимоотношений относятся к сфере муамалат, в которой действует принцип «все, что не запрещено, разрешено». Поэтому для того, чтобы разобраться, каков взгляд ислама на экономическую жизнедеятельность человека, необходимо сначала узнать, какие действия относительно сферы хозяйствования и взаимоотношений людей вообще в исламе запрещены. Затем нужно узнать, что является предписанным и поощряемым. Во всем остальном, следовательно, человек свободен поступать так, как считает правильным.

Человек – временный управляющий земными богатствами. Все, что есть на земле и чем пользуются люди в течение своей жизни, принадлежит Всевышнему. Однако Он определил человека на земле в качестве «временного управляющего», на период его существования: «Вот твой Господь сказал ангелам: “Я установлю на земле наместника”» [Коран, (2:30)].

Именно человек, и только человек, и в его лице человечество, несет ответственность за состояние, сохранность и рациональное использование всех природных ресурсов, имеющихся на земле и в ее недрах.

Так же каждому человеку на период его жизни Бог определил его удел, представляющий собой его частную собственность (некоторая собственность определяется человеку с рождения путем закрепления определенной доли в наследстве, иное имущество приобретается человеком в течение его жизни посредством трудовой деятельности). И по результатам своей жизни каждый человек будет держать ответ касательно того, как он распоряжался вверенным ему имуществом. [2]

Таким образом, будучи благом, любое имущество является одновременно и испытанием, требующим рационального и взвешенного подхода и распоряжения:

В исламе религиозных запретов относительно экономической жизнедеятельности не так много, и все они предотвращают несправедливость в обществе. Именно эти запреты легли в основу нового направления в экономике, распространенного под названием исламская или этическая экономика.

К таким видам деятельности относятся следующие:

- производство, торговля, перевозки и любое посредничество при производстве алкоголя и свинины. «Он запретил вам мертвечину, кровь, мясо свиньи и то, что

принесено в жертву не ради Аллаха» [Коран, (2:173)];

- обман и обвешивание, а также сокрытие недостатков своего товара. Наполняйте меру и весы по справедливости» [Коран, (6:152)];

- Выдача или получение денежных средств или иного имущества в долг под проценты. «Те, которые пожирают лихву, восстанут, как восстает тот, кого сатана поверг своим прикосновением. Это – потому, что они говорили: “Воистину, торговля подобна лихоимству” [Коран, 275];

- Азартные игры. «Они спрашивают тебя о вине и азартных играх. Скажи: “В них есть большой грех, но есть и польза для людей, хотя греха в них больше, чем пользы”» [Коран, (2:219)].

К поощряемому пути приобретения имущества в исламе относится производительный труд. В основе получения материальных ресурсов (в том числе денег) лежит труд: «По свидетельству Рифа'а бин Рафи': "Однажды Пророка (мир ему) спросили: "Какое из приобретений является наилучшим?" Он сказал: "То, что человек приобрел трудом рук своих, а также то, что принесла ему добрая торговля"».[3]

Запретные и поощряемые способы распоряжения имуществом. К запретным способам распоряжения имуществом в исламе относятся следующие:

- расходование на запретные цели (покупка запрещенных товаров или услуг);

- излишество (исраф) в расходовании и потреблении. «Скажи: “О люди Писания! Не излишествуйте в своей религии вопреки истине и не потакайте желаниям людей, которые еще раньше впали в заблуждение, ввели в заблуждение многих других и сбились с прямого пути”» [Коран, (5:77)];

Каждый верующий человек обязан расходовать свое имущество. В расходовании имущества предписаны определенный порядок и правила. Основные коранические предписания касательно распоряжения своим имуществом заключаются в следующем. Ежегодное отчисление доли имущества (от 2,5% до 10%) на социальные цели (закят). «Вот вас призывают делать пожертвования на пути Господа, и среди вас находятся такие, которые скупятся. Кто скупится, тот скупится только против самого себя. Бог – богат, а вы – бедны. И если вы отвернетесь, Он заменит вас другими людьми, и они не будут подобны вам» [Коран, (47:38)].

Этика расходования имущества в исламе подразумевает соблюдение следующих основных принципов.

- Избегание привязанности к имуществу. «Благочестие состоит не в том, чтобы вы обращали ваши лица на восток и запад. Но благочестив тот, кто уверовал в Аллаха, в Последний день, в ангелов, в Писание, в пророков, кто раздавал имущество, несмотря на свою любовь к нему ...» [Коран, (2:177)];

- Рациональный подход - придерживание «золотой середины». «Когда они делают пожертвования, то не расточительствуют и не скупятся, а придерживаются середины между этими крайностями» [Коран, (25:67)];

- Расходование от чистого сердца. «Тем, кто расходует свое имущество на пути Аллаха и не сопровождает свои жертвования попреками и оскорблениями, уготована награда у их Господа. Они не познают страха и не будут опечалены» [Коран, (2:262)];

- Соблюдение договоров. «О, Вы, которые уверовали! Будьте верны в договорах!» [Коран, (5:1)].

ЛИТЕРАТУРА

1. Коран: Перевод Пороховой В. 2017г
2. Нурилина Г. статья: Ценностные ориентиры в экономической среде исламского мира. 2015г.
3. Калимуллина М.Э. статья: Этика бизнеса исламских банков. 2016г.

ИНТЕРНЕТ РЕКЛАМА КАК ОДИН ИЗ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ КОНКУРЕНТНОЙ СТРАТЕГИИ

Айдархан А.Б., магистрант

Научный руководитель: Кадырова Г.М.,

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга им.
Ш.Есенова, г.Актау

Аннотация. В данной статье дается краткое описание интернет рекламы и его эффективность для бизнеса. Переход от традиционной рекламы в СМИ а также от наружной рекламы к рекламе в интернете, то есть в социальных сетях, сайты, банкетная реклама на сайтах, контекстная и таргетинговая реклама. Рассмотрено интернет маркетинг компаний Nike. А также в статье приведены достоинства и недостатки традиционной и интернет рекламы.

Ключевые слова: реклама, интернет реклама, традиционная реклама, интернет, СМИ, таргетинг, брендинг, Nike, интернет маркетинг

Интернет вошел в жизнь современного человека как инструмент коммуникации, и он живет в этом медиацентре где много информации со всего мира. Развитие Интернета привлекло к тому, что в наше время никакие сферы бизнеса не развиваются без интернета. Можно сказать, что все человечество смотрит на этот мир через интернет. Интернет дает возможность получить необходимую и нужную информацию о товарах, услугах, найти координаты человека, сделать виртуальное путешествие по географическим местам и так далее. Технологии защиты данных позволяет сделать покупку сидя дома за своим персональным компьютером или смартфоном. Такая технология очень эффективна и удобна, потому что не требует перемещения человека и может использоваться в любом месте и в любое время. Интернет сегодня стал инструментом для продвижения товаров и услуг, для привлечения клиентов и поиска партнеров для бизнеса.

Свободный и легкий доступ к Интернету почти во всех городах и регионах Казахстана сильно повлиял на процессы обмена информацией и оказал влияние на сферу маркетинга и рекламы. Например, возьмем социальные сети. Изначально главная цель социальных сетей была поиск друзей и знакомых, общение с ними. Сейчас социальные сети являются мощными площадками для рекламы и охватывают почти 70% всех пользователей Интернета [1]. Последние годы малые и средние предприятия активно внедряют методы продвижения товаров и услуг в сети Интернет, в то время как традиционные методы рекламы становятся менее эффективными и затратными.

Интернет реклама быстро догнала и возможно уже превзошла традиционную рекламу. Преимущественная особенность интернет рекламы от широкоэкранных СМИ в том, что его легко направить на узкий круг аудитории, возможность анализировать эффективность в режиме реального времени, настройка показов по географическим и демографическим данным и так далее.

Новые возможности рекламы требуют индивидуального подхода и особых решений. Дешевизна публикаций в сети и отсутствие ограничения на предоставляемой информации по сравнению с СМИ, очень сильно влияют на использование интернет рекламы. Но главным преимуществом развертывания рекламной кампании в Интернет является возможность фиксировать действия каждого пользователя, автоматически

накапливать эти данные, автоматически их обрабатывать и анализировать их. Такой подход позволяет получить эффект не только от рекламы, но и использовать полученные данные для различных маркетинговых исследований.

Типы интернет реклам:

- 1) Веб сайты, сайты визитки
- 2) Контекстная реклама
- 3) Баннеры на сайтах
- 4) Социальные сети
- 5) Таргетинговая реклама

Одним из главных плюсов интернет рекламы является таргетинг. Таргетинг (англ. target — цель) — рекламный механизм, позволяющий выделить из всей имеющейся аудитории только ту часть, которая удовлетворяет заданным критериям (целевую аудиторию), и показать рекламу именно ей. У интернет рекламы есть возможность анализировать аудиторию пользователей по разным характеристикам и данным, которые мы можем получить в режиме реального времени. Такое преимущество позволит быстро реагировать на изменения и тренды, и всегда иметь актуальное предложение для потенциальных клиентов. Инструмент таргетинга даст вам возможность выделить круг пользователей, которые смогут увидеть вашу рекламу по многим параметрам как пол, возраст, местоположение, вуз, город, интересы и так далее.

Таблица 1 - Плюсы и минусы традиционной и интернет рекламы

Традиционная реклама	Интернет реклама
Плюсы	Плюсы
Реклама в прессе: более длительный контакт рекламы с потребителем по сравнению с интернет рекламы	высокая степень фокусированности на целевой аудитории (вплоть до конкретного получателя)
Телевизионная реклама: сильное психологическое воздействие (из-за личностного характера обращения к телезрителю)	использование различных средств воздействия (видеоизображения, звука, спецэффектов)
Журналы: возможность демонстрации образцов товаров	облегченный контроль над контактами с аудиторией
Наружная реклама: широкий охват аудитории,	возможность корректировки рекламы в любой момент
Реклама на радио: возможность повторения рекламы большое количество раз и мотивация потребителя на приобретение товара в торговых точках	возможность интерактивного контакта и его низкая стоимость
Минусы	Минусы
Телевизионная реклама: высокая стоимость изготовления телевизионного рекламного ролика	ограниченность аудитории только пользователями интернета

Реклама в прессе: довольно низкая оперативность выхода рекламы	Не все пользователи готовы что-то приобретать через и-нет из-за недоверия и немалого числа мошенников в сети
Наружная реклама: необходимость постоянного контроля над состоянием рекламных конструкций и относительно высокая стоимость изготовления и аренды	Высокая конкуренция в определенной нише
Реклама на радио: низкая концентрация внимания: люди слушают радио, занимаясь другими делами	Интернет реклама требует тонкой настройки таргетинга. Не правильно настроенная реклама может привлечь к большим затратам

В таблице 1 вы можете увидеть, что интернет реклама имеет больше эффективности, чем традиционная. Узнаваемость бренда всегда зависит от товара или услуги и от грамотной рекламы. Низкая цена и высокая эффективность достигаемый с помощью таргетинга снизит риски потери денег в пустую и повысит конверсию от рекламы, что в разы больше от традиционных реклам. Высокая и качественная конверсия приводит новых клиентов и увеличивает доход компаний, а также увеличивает узнаваемость бренда.

Рассмотрим опыт перехода на интернет рекламу известной компании Nike. Nike - Американская компания которая производит спортивный инвентарь и спортивную одежду и обувь. По словам экспертов и маркетологов компании, дальнейшем Nike может обойтись без традиционной рекламы, так как эра телевидения проходит. А вместо него появился новый игрок - интернет. Причина этого проста. Компания следует за потребителем, а им является 17 летний подросток который тратить свои деньги на новые кроссовки больше чем взрослый человек. И он предпочитает ползывать в интернете, нежели просмотр телевизора. В 2010. Году компания потратила свыше \$800 млн. на нетрадиционную рекламу, а также бренд решил пересмотреть спонсирование чемпионата мира по футболу и Олимпиады. Компания наняла новых сотрудников маркетологов и инженеров, чтобы они разработали технологию интернет-взаимодействия. Результат этих усилий показывает, что за десять лет стабильного роста продажи бренда выросли до \$21 миллиарда, превратив компанию в крупнейшего производителя спортивных товаров [2]. На опыте Американской компании Nike, можно удостовериться что интернет реклама более эффективнее и выгоднее по сравнению с традиционной рекламой. С помощью интернет рекламы, а точнее таргетинговой рекламы компания подняла свой доход до \$21 миллиарда за 10 лет и повысила узнаваемость бренда Nike.

Таким образом, с помощью интернет-рекламы казахстанским предприятиям можно увеличить свои доходы и занять лидирующее место на мировом рынке. И чем выше узнаваемость бренда, тем легче выигрывается конкуренция в определенной нише.

ЛИТЕРАТУРА

1. Лапутина А.А. Интернет-реклама как комплекс инструментов эффективного маркетингового продвижения предприятия малого бизнеса// Экономика и бизнес: теория и практика - 2016. - vol 10. - С 98

УДК 338.242

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКИ В ПЕРСПЕКТИВЕ

Мустафина С., студент

Научный руководитель: Таскинбайкызы Ж.,
Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. Энергетика является ключевым сектором, от которого зависит дальнейшее развитие всей экономики. Необходимость поддержания и дальнейшего развития отрасли обусловлена ежегодно возрастающим спросом на надежное и качественное электроснабжение. Важную роль играют способы производства электроэнергии, использование природных ресурсов и влияние работы электроэнергетического комплекса на окружающую среду.

Ключевые слова. электроэнергия, энергосберегающие технологии, инновационные технологии, электроэнергетический комплекс.

Электроэнергетический комплекс в Казахстане представляет собой наибольший источник выбросов углекислого газа. Поэтому необходимо определить факторы, влияющие на изменение выбросов CO₂ в электроэнергетике с целью уменьшения их негативного влияния на окружающую среду.

Электроэнергия является основой развития экономической системы страны. Практически любой вид деятельности нуждается в наличии электрической энергии, которая в том или ином виде используется на большинстве этапов производственных процессов различных предприятий. Значительным недостатком при производстве электроэнергии является большое количество углекислого газа, выбрасываемого в атмосферу. Так как большая часть электроэнергии в Казахстане вырабатывается с помощью ТЭС, работающих на угле, выбросы углекислого газа от выработки электрической и тепловой энергии составляют существенную долю от общего количества вырабатываемого углекислого газа в стране. В 2017 году выбросы углекислого газа от производства электрической и тепловой энергии от общего количества выбросов составили 37,7%, собственные нужды энергетической промышленности 17,6%, обрабатывающая промышленность и строительство 27,6%, транспорт 6,4%, прочие сектора 10,7% [1].

В последнее время исследования в области энергетики были обращены на изучение взаимосвязи между экономической активностью и выбросами.

Для того чтобы снизить объем выбросов углекислого газа в сфере электроэнергетики и достигнуть устойчивого развития необходимо сосредоточиться на повышении эффективности электропотребления. Необходимо осуществлять переход от использования органического топлива к использованию низкоуглеродных источников. Необходимо внедрять новые технологии при производстве и передаче электроэнергии и осуществлять замену физически и морально устаревшего оборудования.

Снижение потребления электроэнергии может быть достигнуто при помощи инновационных энергосберегающих технологий. К таким технологиям, например, относится двухслойное остекление, которое повышает эффективность

энергопотребления в зданиях. В технологии используется два оконных стекла, расстояние между которыми заполняется инертным газом для повышения изоляционных свойств. Такое стекло не только предотвращает попадание тепла и холода снаружи, но и снижает уровень потерь тепла и холода внутри помещения. Технология двойного остекления снижает объем энергопотребления на отопление помещения в холодное время года и на охлаждение помещений в теплое время года. Сюда же можно отнести и использование энергосберегающих бытовых приборов, тепловых насосов и автоматическое регулирование температуры – инновационные технологии, широко внедряемые во многих странах мира [2].

Применение зарубежного опыта по использованию инновационных технологий в значительной степени могло бы содействовать совершенствованию инновационной деятельности электроэнергетического комплекса и снижению выбросов углекислого газа в Казахстане. В мировой практике все большее применение находят продвинутое технологии, способствующие снижению выбросов парниковых газов при производстве электрической и тепловой энергии с использованием угля [3].

Таким образом, совершенствование инновационной деятельности электроэнергетического комплекса должно происходить за счет внедрения продвинутых технологий при эксплуатации угольных ТЭС, использовании инновационных технологий CCS, системы Смартгрид, работы в направлении применения высокотемпературных сверхпроводников. Укрепляющаяся структура доминирующих генерирующих мощностей с использованием ископаемого топлива должна постепенно дополняться с целью сохранения существующих природных ресурсов, улучшения экологической обстановки и снижения энергоемкости ВВП.

ЛИТЕРАТУРА

1. Официальный интернет – ресурс Комитет по Статистике МНЭ РК // <http://www.stat.gov.kz>
2. Пастернак А.А. Международные стандарты в электроэнергетике // Университет «Туран». Материалы международной научно-практической конференции. Алматы, 2015, 292-297 с.
3. Туменов А. Об опыте интеграции рынков электроэнергии Европы // Энергетика. 2016, № 2 (45), 10-17 с.

ӘОЖ 339.9

МАҢҒЫСТАУ ӨНІРІНІҢ СЫРТҚЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМУ

Сагиндикова А.К.

**Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.**

Андатпа. Мақалада, Маңғыстау облысының сыртқы экономикалық жағдайы сипатталады және Маңғыстау өңірінің өнеркәсіптік кешенінің сыртқы экономикалық дамуын басқару бойынша практикалық ұсыныстар келтіріледі. Бағыттың мақсаты өңірдің әлеуметтік-экономикалық қызметінің неғұрлым перспективалы салаларын бағалау үшін жүйелік тәсіл мен жүйелік талдау әдіснамасын пайдалану болып табылады. Маңғыстау облысының қазіргі жай-күйі мен даму проблемаларына қысқаша талдау жүргізілді.

Түйінді сөздер: экспорт, логистика, транзит, туризм, мұнай, газ, экономика

Бүгінде сыртқы экономикалық қызмет әлемнің барлық елдерінің жиынтық экономикалық тетігінің құрамдас бөлігі болса, ал экспорт мемлекеттер мен өңірлердің қаржылық көтерілуінің басты көзі ретінде әрекет етеді.

Бүгінгі таңда Қазақстанның әрбір өңірінің басты міндеті - бәсекеге барынша қабілетті болу, бұл республиканың ДСҰ-на кіруі тұрғысынан өте маңызды. Біздің болашақтағы өмір сүруіміздің ресурсы сыртқы әлеммен өзара әрекеттесу, экономикалық тұрғыдан дамып, жинақталған ресурстарды пайдалану болып табылады.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаев 2017 жылдың басында «Үшінші модернизацияны енгізу» жолында біздің республикамыздың дамуын орнатқан ел және оның өңірлері «... біздің тәуелсіздігіміздің 25 жыл ішінде бірігіп жасаған әлеуетін жоғалтпауымыз керек» деп айтқан.

2017 жылы Астанада өткен «EXPO-2017» Халықаралық көрмесінде қазақстандық өңірлердің әрқайсысы сыртқы экономикалық ынтымақтастық көлемін арттыру үшін өзінің индустриялық мүмкіндіктерін көрсетті.

Елдің немесе аймақтың сыртқы экономикалық секторының жағдайы оның сипатын зерттеуді, жалпы дамудың сандық және сапалық параметрлерін және оның құрамдас бөліктерін көрсетуді талап етеді. Мемлекеттің сыртқы экономикалық қызметін сипаттайтын жаңа базалық құндылықтардың ішінде соңғы онжылдықтарда сыртқы экономикалық әлеуеттің даму деңгейі көрсеткіштер көрсетуде.

Қазақстанның сыртқы экономикалық қарым-қатынастарын дамыту үдерісінде унитарлық мемлекет ретінде республиканың әр өңірлері өздерінің міндеттерін объективті түрде жақсы көрсететін, экономикалық және әлеуметтік-мәдени сипаттамаларын толығымен ескеретін, өз аумағында жұмыс істейтін кәсіпорындардың қажеттіліктері мен мүмкіндіктері туралы білетін, ұйымдары сыртқы экономикалық мүдделерді жүзеге асыру үшін табиғи, материалдық, техникалық және қаржылық ресурстарын тиімді пайдалануға мүмкіндік алады.

Маңғыстау облысының экспорттық әлеуетін дамытудың жаңа бағыттарын әзірлеу Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президентінің 2014 жылғы қыркүйекте Ақтауға сапары барысында айтылған ескертулер ерекше мән берілуде. Мемлекет басшысы: «Аймақтың экономикасы негізінен мұнай өндіруде, ал ЖІӨ құрылымындағы шағын және орта бизнестің үлесі елеусіз қалып отыр. Осыған байланысты логистиканы, транзитті, қызметтерді және туризмді дамыту қажет» [1].

2014-2016 жылдар аралығында металлургия өнеркәсібінде өнім өндіру көлемінің және саланың нақты көлем индексінің төмендеуі байқалады. 2013 жылы Иранға қарсы экономикалық санкциялар қатаңдатылды, бұл болат дайындамалар экспортының қысқаруына әсер етті. Ішкі нарықта ресейлік өндірушілер тарапынан бәсекелестік арматура сатылымының қысқаруына алып келді. Нәтижесінде "АЛЗ" компаниясы дағдарыстан кейінгі қалпына келтіру бағдарламасын оңалту жоспары бойынша міндеттемелерді орындамаған. Оған саланың негізгі кәсіпорындары қосылды: сынықты қайта өңдеу және ArcelorMittal Tubular Products Aktau (үлкен диаметрлі болат спиральді-тігісті құбырлар өндірісі) базасында болат дайындамаларды және илек өндірісін өндіруге маманданған Ақтау құю зауыты [5].

Алайда, өнеркәсіптік өндірістің, мысалы, мұнай өңдеу саласындағы дамуының айтарлықтай ілгерілеуі де бар. Саланың негізгі кәсіпорындары: CASPI BITUM, жол битумдарын өндіру зауыты және сұйытылған және көмірсутек газын өндіретін Қазақ газ өңдеу зауыты. 2014-2016 жылдар кезеңінде өңдеуші өнеркәсіп құрамындағы ішкі сала үлесі 2013 жылы Қазақстан-Қытай кәсіпорнын - CASPI BITUM іске қосудың арқасында 8,7% - дан 19,3% - ға дейін өсті. Осы фактілерге сүйене отырып, облыс

өнеркәсібінің біркелкі емес дамуының күрделі құрамдас бөлігі Маңғыстау облысының экономикалық көрсеткіштерінің негізгі түйінін құрайтын өндірістік салалардың құлдырауы мен көтерілуінің критерийлерін жан-жақты зерттеуге негіз береді.

Өңірдің өнеркәсіптік даму деңгейін бағалай отырып, ең алдымен табиғи, өндірістік, еңбек және зияткерлік әлеуеттермен қамтамасыз етілетін қолданыстағы табиғи бәсекелестік артықшылықтарға сүйену қажет. Аймақтық дамуды анықтайтын маңызды фактор – экономикалық-географиялық орналасуы болып табылады.

Кейбір еуропалық елдердің даму деректеріне сүйенетін болсақ, кейбір өңірлердің Еуропадағы отын-энергетикалық кешендер негізінде дамуы Қазақстанның Маңғыстау облысы сияқты табиғи газ бен мұнайға бағдарланатынын атап өтуге болады. Бұл ретте өңірдің үйлесімді дамуы үшін жергілікті артықшылықтарды, бірінші кезекте бәсекеге қабілетті артықшылықтарды қамтамасыз ететін кадрлардың бірегей дағдылары мен білімін пайдалануға сүйенетін эндогендік даму әдісі қолданылады. Мұндай дамудың базалық қондырғылары: ресурстарды шоғырландыру және агломерацияның артықшылықтарын пайдалану, бұл аз халық қоныстанған аудандарға ірі қалалардың артықшылықтарын алуға мүмкіндік береді; тұрақты жаңғырту арқылы өндірістің өңірлік тартылуын ұлғайту; жергілікті шағын және орта кәсіпорындарға құқық беру; әлеуметтік бірлікті сақтау.

Олардың барлығы өзара байланысты, өйткені жергілікті ресурстардың жинақталуын ынталандыруға және өңірдің бірыңғай өндірістік желіге бірігуін генерациялауға бағытталған. Мұндай ауданды немесе кластерді құру идеясы шағын және орта бизнес желілерін дамытуға ғана емес, сонымен қатар жергілікті артықшылықтарды пайдалана отырып, мобильді капиталды осы аумаққа бекіте алатын ірі өнеркәсіптік кәсіпорындарды да қолдануға болады [3-5].

Қазақстанның химия өнеркәсібінде өнім өндіру көлемі және 2014-2016 жылдардағы нақты көлем индексі өсу үрдісін көрсетеді. Осы саладағы негізгі кәсіпорын ҚазАзот компаниясы-Қазақстан Республикасындағы азотты минералды тыңайтқыштар шығаратын ірі кәсіпорын (ҚР-да азотты минералды тыңайтқыштар шығарудың барлық көлемінің 93% астамы). 2013-2015 жылдары "өзге де металл емес минералдық өнімдер өндірісі" саласы бойынша құрылыс индустриясы мен құрылыс материалдары өндірісіндегі өнім өндірісінің көлемі мен нақты көлем индексі да өсу үрдісін көрсетеді. Саланың негізгі кәсіпорындары: «Каспий Цемент», «Маңғыстау жол-құрылыс материалдары комбинаты», «Теміртас-1», «Өндірістік кәсіпорындар басқармасы», «Карьертау», «Строй-Деталь». Форт-Шевченко қаласында құрылыс индустриясын және құрылыс материалдары өндірісін дамыту үшін алғышарттар бар. Мұнда тас-ұлутас пен қиыршық тас әзірленуде, темір-бетон бұйымдары өндірісі басталды.

Маңғыстау облысындағы жеңіл өнеркәсіптің негізгі кәсіпорындары: "Жамал-ай", "Жанарыс", "Кос УПП". Өнімнің негізгі түрлері: арнайы қорғау аяқ киімі және күш құрылымдарына арналған киім, тоқыма бұйымдары, мұнай-газ саласына арналған арнайы киім, халық тұтынатын тауарлар. Алайда жеңіл өнеркәсіп саласы өнімінің нақты көлем индексі 2015 жылғы 126,3% – дан 2016 жылы 116,1% - ға дейін төмендеді (2013 жылы-93,4%). 2016 жылғы қаңтар-желтоқсанда Облыстың өнеркәсіп кәсіпорындары қолданыстағы бағамен 1861,2 млрд. теңгенің өнімін өндірді. 2015 жылға өнеркәсіп өнімінің нақты көлем индексі (бұдан әрі – НКИ) 96,9% құрады.

2016 жылы тау-кен өнеркәсібінде 1608,4 млрд.теңгеге өнім өндірілді, бұл Облыстың өнеркәсіп өндірісінің жалпы көлемінің 86,4% - ын құрайды және өңірдегі осы өнеркәсіп секторының басым рөлін атап көрсетеді. Сала өнімінің НКИ ұқсас кезеңге 96,8% құрады. Мұнай өндіру көлемі 18076,1 мың тоннаны құрады немесе өткен жылдың тиісті кезеңіне 97,9% (мұнайдың әлемдік бағасының құлдырауы салдарынан).

Табиғи газ өндіру көлемі 2886,8 млн. текше метрді немесе 2015 жылғы деңгейге 113,8% құрады.

Өңдеу өнеркәсібінде өсім байқалады, өндіріс көлемі – 132,2 млрд.теңгені, НКИ – 110,9% құрады. Есепті кезеңде өнеркәсіп құрылымындағы саланың үлесі – 7,1% құрады. Өндіріс көлемінің өсуі машиналар мен жабдықтардан басқа дайын металл бұйымдары өндірісінде (НКИ 192,1%), химия өнеркәсібінде (НКИ 110,6%), жеңіл өнеркәсіпте (НКИ 102,2%), өзге де металл емес минералды өнімдер өндірісінде (құрылыс индустриясы) (НКИ 100,7%) байқалады.

Есепті кезеңде өндіріс көлемінің төмендеуі Өңдеуші өнеркәсіптің келесі салаларында байқалады:

- машина жасауда (НКИ 90,9%),
- мұнай өңдеу өнімдерін өндіруде (НКИ 95,6%),
- металлургия өнеркәсібінде (НКИ 45,2%),
- резеңке және пластмасса бұйымдары өндірісінде (НКИ 76,3%),
- тамақ өнімдерін өндіруде (НКИ 86,5%) [5].

Өндірістік әлеуетті орналастыру халықтың қоныстануына да әсер етеді, облыс халқының жалпы санындағы ең көп үлесті қала халқы - 75,9%, аз үлесті - ауыл тұрғындары алады. Статистика деректеріне сәйкес соңғы жылдары мұнай-газ секторының қарқынды дамуына және осы қалаларда көбінесе қоныстанатын оралмандар ағынының артуына байланысты Ақтау және Жаңаөзен қалаларында халық саны едәуір артты (2016 жылы тиісінше 3,6% және 2,9% - ға).

Өндірістік әлеуетті орналастыру халықтың қоныстануына да әсер етеді, облыс халқының жалпы санындағы ең көп үлесті қала халқы - 75,9%, аз үлесті - ауыл тұрғындары алады. Статистика деректеріне сәйкес соңғы жылдары мұнай-газ секторының қарқынды дамуына және осы қалаларда көбінесе қоныстанатын оралмандар ағынының артуына байланысты Ақтау және Жаңаөзен қалаларында халық саны едәуір артты (2016 жылы тиісінше 3,6% және 2,9% - ға).

Ақтау қаласында тау-кен өнеркәсібінен басқа, өңдеу дамып келеді. Жаңаөзен қаласында ұлутас тасты өндіру және өңдеу жөніндегі кәсіпорындарды, жеңіл және тамақ өнеркәсібін қоса алғанда, тау-кен өндірісі дамыған. Бейнеу ауданында соңғы жылдары тау-кен өнеркәсібі дамып келеді, бұл жергілікті жұмыс күшін тартатын бірлескен және шетелдік кәсіпорындар ("Қазполмұнай", "Аском интеройл", "Толқымұнайгаз") санының артуы есебінен байланысты. Ауданда ұлутас пен әктас тастың негізгі үлесі өндіріледі. Каспий қайраңын әзірлеу, жағалау инфрақұрылымын дамыту, АДЖИП ККО ірі шетелдік компаниясының және Баутино порты ауданындағы басқа да сервистік кәсіпорындардың қызметін жандандыру Форт-Шевченко шағын қаласының және тұтастай Түпқараған ауданының өндірістік әлеуетін дамытуға және экономикасының жақсаруына себепші болды. Маңғыстау облысы республикалық бюджеттің доноры болып табылады және 2013 жылы - 24,6 млрд.теңге, 2014 жылы – 10,1 млрд. теңге, 2016 жылы – 10,7 млрд. теңге.

Сонымен қатар, Маңғыстау облысының экономикасы мынадай сыртқы факторлардың, оның ішінде жаһандық сипаттағы: энергия тасығыштар мен шикізатқа әлемдік бағаның төмендеуіне; ұлттық валютаның девальвациясына; азық-түлік және экологиялық проблемалардың күшеюіне едәуір дәрежеде ауытқуға ұшырайды.

Маңғыстау өңірі макроэкономикасының негізгі проблемалары

Әлсіз жақтары:	Қауіптер:
----------------	-----------

<p>аймақ экономикасының моножамалдануы (тау-кен өнеркәсібінің басымдылығы);</p> <ul style="list-style-type: none"> -тұщы судың табиғи көздерінің болмауы, Ауыл шаруашылығын дамыту және азық-түлік саласында қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін табиғи-климаттық шектеулердің болмауы; - халықтың болмашы саны (өңірлік бөліністе 16 орын); - облыстың білікті еңбек ресурстарының тапшылығы, біліктілігі төмен көшіп-қонушылардың айтарлықтай ағыны; - облыста тұтыну нарығының шектеулі көлемі және логистиканың жеткіліксіз дамуы; - мұнай-газ секторы мен экономиканың қалған секторлары арасындағы жалақыны саралау. 	<ul style="list-style-type: none"> - облыстың мұнай-газ ресурстарын қысқарту қаупі; - "Солтүстік-Оңтүстік" ККМ және ТРАСЕКА қазақстандық учаскелеріндегі жұмыстардың кешіктірілуіне байланысты транзиттік әлеует бойынша бәсекелестік позицияны жоғалту; -Солтүстік Каспий жобасының 2-ші фазасын іске асырудың басталуынан инвесторлар үшін өңірдің тартымдылығын төмендету; - азық-түлік тауарларын және оларды өндіру үшін шикізатты әкелуден жоғары тәуелділік және соның салдарынан азық-түлік қауіпсіздігінің төмендігі [2,3,5]
---	---

Кестеде көрсетілген талдау бойынша Маңғыстау облысы экономикасының даму проблемаларын талдау өңірде ЭСК дамыту жолында бірқатар қиындықтар тұрғанын көрсетіп отыр.

Осы факторлардың ең болмағанда бірін тиімді пайдалану белгілі бір уақытта әлемдік нарықтағы бәсекелестікте берік позицияны иеленуге мүмкіндік береді. Маңғыстау облысын дамытудың неғұрлым өзекті міндеті жаңа технологиялық тәртіпке көшумен сипатталатын қазіргі заманғы әлемдік трендтердің талаптарын ескере отырып, экономиканың шикізаттық бағыттылығынан дәйекті ауытқу және оны жаңғырту болып табылады.

Маңғыстау облысының өнеркәсіптік әлеуетіне жүргізілген талдау сыртқы сауданы облыс дамуының маңызды басымдықтарының қатарына ұсынады. Бұл үшін әлемдік тауар нарықтарының жай-күйі мен өңірдің экономикалық даму серпіні арасындағы тығыз өзара байланыс фактісін сезінуге, қандай да бір жергілікті кәсіпорындардың экспорттық күш-жігерін табысты мойындауға қалың жұртшылықтың назарын аудару қажет. Зерттеулерді талдау негізінде мемлекеттің, облыстық және аудандық билік органдарының, тіпті халықаралық ұйымдардың көмегіне мұқтаж басты қиындықтар анықталды. Олардың дағдарыстық жағдайы соншалықты өсіп келеді, бұл проблеманы шешу тек облыстық ғана емес, сонымен қатар жалпыұлттық маңызы бар өзекті міндеттердің біріне айналды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана. Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность: утв.31 января 2017 г. // [Электронный ресурс]: www.akorda.kz
2. Кенжалиев А.Т. Совершенствование механизма управления инвестиционным потенциалом региона (на материалах Южно-Казахстанской области): автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.05: Республика Казахстан-Туркестан, 2010.- 23с.
3. Лукс Г. Эндогенное развитие: Новые вызовы для промышленности Центральной Европы / Регион: Экономика и социология. - 2015. - №1(85). – С. 256-274
4. Гаврилов, А.И. Региональная экономика и управление / А.И. Гаврилов. - М.: Экономика, 2009.-239 с.

УДК 657(075.8)

АУДИТ КРИЗИСНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Каримова Р., студент

Научный руководитель: Кисаева З.Н.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В данной статье рассмотрены вопросы оказания содействия администрации по выходу организации из кризисной ситуации. Указаны конкретные цели аудита, которые определяются исходя из фактической стадии развития кризиса и принятых управленческих решений по выходу из него. Успешное достижение целей аудита в условиях кризиса возможно при наличии эффективной внутренней информационной системы.

Ключевые слова: аудит, существенность, кризис, кризисная организация.

Организация в процессе своего жизненного цикла проходит следующие стадии: возникновение, развитие, рост, спад, реорганизация, ликвидация. На каждом из этих этапов возможны критические ситуации, которые ставят под угрозу существование предприятия. В результате чего, организация может испытывать кризис, как производственный, так и кризис управления. Вследствие, чего появляется финансовый кризис, приводящий к несостоятельности.

Причинами возникновения кризисного состояния на предприятии могут служить неблагоприятные внешние условия. Организация, попавшая в кризис, сталкивается с ситуацией, когда обычная система менеджмента не эффективна.

Осуществление аудита в условиях несостоятельности организации подразумевает обработку значительных объемов информации, например: справочные данные, показатели деятельности, система документации, классификаторы, массивы первичных данных на соответствующих носителях, которые позволяют систематизировать и организовать достоверную информацию о состоянии исследуемого объекта. Данная подготовка аудита организации сходна с подготовкой стандартного аудита бухгалтерской отчетности. В обоих случаях аудиторской организации необходимо собрать необходимые сведения, чтобы иметь представление о финансово-хозяйственной деятельности организации, сумме обязательств, особенностях его бизнеса, и др. и спланировать необходимые аудиторские процедуры.

В условиях несостоятельности организации следует организовать аудит по следующим процедурам банкротства:

- наблюдение;

Главной задачей на данной процедуре является проверка существенности и достоверности признаков несостоятельности, которые были заявлены руководителями предприятия. Аудитор помимо обычных в таких случаях расчетов, обязан проверить, насколько предприятие обеспечено сырьем, запасами, материалами и т.д.

- финансовое оздоровление;

- внешнее управление;

Аудитор во время процедуры внешнего управления должен оценить и проверить эффективность и реальность попытки спасти предприятие от финансового кризиса.

- конкурсное производство;

- мировое соглашение;

В системе антикризисного менеджмента ряд процедур можно определить, как функции аудита кризисной организации.

К этим процедурам можно отнести следующее:

- диагностирование кризисной ситуации;
- разработка программы выхода организации из кризисной ситуации;
- контроль реализации антикризисных мероприятий;
- оценка эффективности исполнения антикризисной программы в целом.

Аудит кризисных организаций позволяет проанализировать сложившуюся ситуацию и выработать оптимальное решение с минимальными потерями.

Для того чтоб определить причины кризиса и факторы влияющие на кризис, а так же его характер и содержание, выполняется диагностика кризисного состояния. Аудит при этом выполняет важную роль, выступает как некий инструмент снижения информационного риска и выработки антикризисных мероприятий.

Аудит в условиях несостоятельности организации имеет особый объект исследования – организация в целом, рассматриваемая как динамическая система, находящаяся на том, или ином этапе кризиса.

Аудит кризисного предприятия, представляет собой процесс накопления и обработки информации, которая служит для оценки причин возникновения кризисной ситуации. Итог аудиторских фирм может, является основой для выработки антикризисных мероприятий.

Главной целью аудита кризисной организации является оказание содействия администрации по выходу организации из кризисной ситуации.

Конкретные цели аудита определяются исходя из фактической стадии развития кризиса и принятых управленческих решений по выходу из него. Успешное достижение целей аудита в условиях кризиса возможно при наличии эффективной внутренней информационной системы.[2]

Выделяют несколько этапов аудита кризисной организации:

- подготовительный этап проведения аудита;
- планирование аудита;
- диагностика состояния организации;
- разработка антикризисной программы;
- контроль исполнения антикризисных мероприятий и оценка эффективности выполнения антикризисной программы;
- формирование аудиторского отчета.[1]

На подготовительном этапе осуществляется сбор информации, для того чтобы иметь представление о финансово-хозяйственной деятельности предприятия, особенности ведения бизнеса на отраслевом и региональном уровне, характере и суммах обязательств. [3]

На этапе планирования аудита рассчитывается аудиторский риск и уровень существенности.

Уровень существенности аудита кризисной организации, рассматривается как соотношение фактических показателей финансового состояния предприятия и запланированных, а так же их предельное отклонение.

Аудиторский риск, в свою очередь, представляет вероятность того, что организация при выходе из кризисного состояния путем реализации программы предложенной аудитором, не достигнет запланированных показателей.

Между данными понятиями существует обратная зависимость: чем выше уровень существенности, тем ниже уровень аудиторского риска, и наоборот. Аудитору необходимо принимать во внимание обратную зависимость между существенностью и

аудиторским риском при определении сроков, объемов проведения аудиторских процедур, и их характере.

На следующем этапе проводится диагностика кризисной ситуации посредством выполнения комплекса процедур. На основе чего определяется реальное состояние предприятия, и распознаются факторы и причины кризиса.

При разработке антикризисной программы аудиторы выполняют обоснование антикризисной стратегии управления, подготовку инвестиционных проектов, формулирование рекомендаций по оптимизации организационной структуры предприятия, внедрению системы бюджетирования и др.

На завершающем этапе проводятся аудиторские процедуры по контролю реализации антикризисных мероприятий и оценке эффективности выполнения антикризисной программы.

Итогом вышеперечисленных этапов служит формирование аудиторского отчета, в котором отражаются следующие сведения:

- цели аудита;
- краткая характеристика ситуации;
- описание использованных в ходе аудита процедур и результаты их выполнения;
- краткое описание сформулированных в антикризисной программе основных направлений выхода предприятия из кризиса;
- оценка эффективности реализации антикризисной программы;
- прогноз основных показателей деятельности предприятия и оценка возможности наступления новых кризисов; [3]

Каждый этап аудита кризисного предприятия должен быть документирован. Использование стандартизированных документов позволяет обеспечить логический подход к аудиту, улучшить качество подготовки, отразить информацию о проделанной работе, а так же эффективно контролировать работу аудиторов.

Промежуточная информация при проведении аудита для руководителей кризисного предприятия формируется на этапах диагностировании кризисной ситуации, разработки антикризисной программы и контроля выполнения антикризисных мероприятий

Создание эффективной функционирующей службы аудита в организации, которая находится в кризисной ситуации, позволит обеспечить диагностирование кризиса, разработку антикризисной программы, оценку и контроль ее выполнения, осуществление последующего мониторинга деятельности организации, а так же своевременное информирование руководства об угрозах.

ЛИТЕРАТУРА

1. Камышанов П. И. Практическое пособие по аудиту. М.: ИНФРА-М, 2010. 210 с.
2. Ковалева О.В., Константинов Ю.П. Аудит: Учебное пособие. – М.: ПРИОР, 2002. -320с.
3. Санжаров А.А. Особенности аудита кризисных предприятий // Российское предпринимательство. — 2008. — с.138-141. [Электронный ресурс] – режим доступа. <http://www.creativeconomy.ru/articles/5196/>

ПРИНЦИПЫ МАРКЕТИНГА В ОБРАЗОВАНИИ

Жумабек С.Ж., магистрант
Научный руководитель: Еркулова Г.С.,
Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. В статье рассмотрены принципы маркетинга в образовательной сфере. В работе нашли отражения вопросы изучения качества образования, рыночных регуляторов, концептуализация качества образовательных услуг с позиции маркетингового подхода, а также предпринята попытка анализа принципов маркетинга в образовании РК.

Ключевые слова: маркетинг, образовательные услуги, анализ принципы, конкуренция, концепсия.

Образовательный маркетинг стремится к удовлетворению данных потребностей с точки зрения экономики, общегуманистических ценностей и личностного развития. С тех пор, как сфера образования стала входить в категорию услуг, образовательный маркетинг подвергся колоссальным изменениям в мировой практике. Способность образовательных услуг к изменениям в сфере планирования бюджета или потребительской направленности каждый год ведет к усложнению маркетинга. Стив Оленски назвал маркетинг в сфере образования «обменом знаний с целью укрепления доверия». Это своеобразны способ установки доверительных отношений со своими клиентами или потребителями с помощью образовательных услуг. К сожалению, во многих образовательных учреждениях к маркетингу относятся довольно скептически. Многие решения по продвижению имиджа учебного заведения принимаются на основе творчества и интуиции, данный стереотип подкрепляется краткосрочным планированием и отсутствием профессиональных маркетологов в образовательной системе. Несмотря на кажущуюся сложность образовательного маркетинга, маркетологи разработали шаги для успешного продвижения образовательных учреждений на потребительском рынке. [1]

Научно-обоснованный подход к выбору маркетинговых стратегий развития сферы образовательных услуг страны, каждого конкретного региона будет способствовать решению целого ряда важнейших задач, таких как: совершенствование образовательных программ и повышение их нацеленности на решение приоритетных социально -экономических задач; развитие наиболее перспективных форм межрегионального и международного сотрудничества в сфере профессионального образования; повышение эффективности образовательного потенциала и построение эффективной инвестиционной системы, ориентированной на четко определенные приоритеты и способствующей отбору наиболее продуктивных направлений и специальностей при подготовке кадров.

Применение маркетинга в сфере высшего образования будет способствовать улучшению качества и расширению ассортимента образовательных услуг, позволит разнообразнее удовлетворять запросы потребителей в подобного рода услугах и в итоге содействовать подъему образования в обществе на более высокую ступень.

Применение маркетинга в некоммерческих организациях позволяет им избежать зависимости от рыночной ситуации, приспособить к себе основные объективные факторы внешней как макро,- так и микросреды, наиболее полно реализовать основные

и предпринимательские цели, обеспечить для себя наиболее эффективную финансовую поддержку.

Маркетинговый подход к управлению деятельностью субъектов рынка встречается с особыми трудностями в сфере образования. Даже в странах с развитой рыночной экономикой образование остается преимущественно объектом внимания и поддержки государства, финансируются государственными органами; потребность в маркетинге здесь до сих пор проходит период становления. Если в развитых странах потребность в маркетинге в сфере образования еще только нарастает, то в Казахстане активно идущая коммерциализация образования поставила проблему маркетинга уже в практическом плане, в том числе перед государственными образовательными учреждениями.

На основе изучения научной литературы, а также опыта работы вузов выявлено, что вопросы рыночной адаптации образовательной деятельности вузов на основе принципов маркетинга недостаточно исследовались. Это порождает необходимость более глубокой теоретической и практической проработки проблем специфики рынка образовательных услуг, использования инструментов маркетинга в деятельности вузов и реорганизации системы управления ими в соответствии с рыночными принципами хозяйствования.[2]

В результате перехода Республики Казахстан на рыночные принципы хозяйствования и введения платного образования образовательные услуги стали объектом рыночных отношений. Образовательные услуги, как и любой товар, реализуются на рынке, который понимается как совокупность существующих и потенциальных покупателей и продавцов товара. Региональный рынок образовательных услуг, в этом случае, представляет собой рынок, на котором взаимодействуют спрос на образовательные услуги со стороны основных хозяйствующих субъектов (отдельных личностей, домохозяйств, предприятий и организаций, государства) и их предложение различными образовательными учреждениями региона. Помимо производителей и потребителей образовательных услуг в состав участников рыночных отношений в этой сфере входят широкие круги посредников, включая службы занятости, биржи труда, органы регистрации, лицензирования и аккредитации образовательных учреждений, образовательные фонды, ассоциации образовательных учреждений и предприятий, специализированные образовательные центры и др. Все эти субъекты содействуют эффективному продвижению образовательных услуг на рынке и могут выполнять такие функции, как информирование, консультирование, участие в организации сбыта образовательных услуг и ресурсной поддержки образования.

Кроме того, отличительная особенность рынка образовательных услуг заключается в значительной роли государства и его органов управления. В настоящее время сфера образования является частью рыночных отношений и на рынке образовательных услуг каждому учебному заведению необходимо осваивать свою нишу, в чем особая роль принадлежит маркетингу.

Применение маркетинга в сфере высшего образования будет способствовать улучшению качества и расширению ассортимента образовательных услуг, позволит разнообразнее удовлетворять запросы потребителей подобного рода услуг и в итоге содействовать подъему образования в обществе на более высокую ступень. Под маркетингом в сфере высшего образования следует понимать особый вид деятельности, направленной на удовлетворение нужд и запросов населения в образовательных услугах высшей школы.

Развитие маркетинга в этой сфере особенно важно, поскольку интеллектуальный потенциал становится решающим фактором умножения национального богатства

страны. Инструментарий маркетинга в сегодняшней деятельности вузов выступает в качестве эффективного средства управления их деятельностью.

Учебные заведения, как субъекты маркетинга, являются наиболее активными участниками этого процесса.

В функции маркетинга в вузе входят:

- формирование предложения;
- производство (оказание) и продвижение образовательных услуг и продуктов на рынке;
- формирование спроса и стимулирование сбыта образовательных услуг;
- осуществление ценовой политики на платные услуги;
- организация и проведение маркетинговых исследований;
- прогнозирование, выявление перспективных образовательных услуг и необходимости их обновления;
- определение объема, качества, ассортимента и сервиса образовательных услуг;
- анализ и осуществление конкурентоспособности учебного заведения [3]

Объект маркетинга в сфере высшего образования можно обозначить собирательным термином «образовательные услуги и продукты». Наряду с образовательными услугами к объектам маркетинга в сфере высшего образования можно причислить места расположения и площади образовательных учреждений, их общественный престиж, научный потенциал, знания по профилям подготовки и педагогические идеи, а также материальные товары, необходимые в процессе образования или являющиеся его продуктами, широкий комплекс сопутствующих услуг.

Производя продукты общественного пользования, учебное заведение работает одновременно на двух рынках. Вуз предоставляет обществу образовательные услуги определенного вида, потребителями которых являются учащиеся и студенты, и одновременно представляет результаты своей деятельности на рынке труда, потребителями которых являются предприятия и организации различных отраслей экономики.

Действуя одновременно на двух связанных и взаимозависимых рынках, вуз, тем не менее, имеет один продукт, с которым он выходит на оба рынка. Все исследователи сходятся на том, что основным направлением деятельности вуза является предоставление образовательных услуг, но не дают однозначного определения, в какой форме существует эта услуга

На рынке труда вуз является производителем не выпускников, а образовательных программ, в том виде, в котором они освоены его выпускниками. В результате освоения указанных образовательных программ выпускники приобрели нужные рынку труда знания, умения и навыки.[1]

Вуз заинтересован в том, чтобы его образовательные программы как можно полнее соответствовали требованиям рынка труда, а выпускники как можно полнее эту программу усваивали. Поэтому вуз заинтересован в изучении целевого рынка труда.

Рынку образовательных услуг высшей школы присущи основные характеристики рынка услуг в целом; но он также обладает и рядом особенностей, которые необходимо учитывать, изучая и работая на этом рынке. Среди этих особенностей основными являются:

- огромное влияние государства на процессы, происходящие в сфере высшего образования, и одновременное подчинение этой сферы основным законам рыночного развития;

- услуги высшего образования позволяют повысить ценность личности, а также удовлетворить духовные потребности человека;
- они относятся к квазиобщественным благам;
- услуги данной сферы не являются массовыми;
- сфера образовательных услуг является весьма ресурсоёмкой;
- цены на образовательные услуги достаточно высоки по сравнению со средним уровнем доходов населения;
- возрастающая роль высшего образования приводит к увеличению спроса на образовательные услуги.

Анализ ограничивается основными элементами комплекса маркетинга - сегментированием рынка, товарной и ценовой политикой, поскольку такие его элементы, как каналы распределения и продвижения образовательных услуг имеют существенные отличия от традиционных и требуют специального исследования.

Университеты и другие вузы по своей сущности и юридическому статусу принадлежат к некоммерческим организациям.

Главное отличие некоммерческих организаций и структур от коммерческих состоит в том, что они не ставят своей целью получение прибыли. Это - *nonprofit*. В то же время законодательства ряда стран, в том числе и РК, допускают получение прибыли некоммерческими организациями и структурами. Однако, в рамках некоммерческих структур она имеет ограничительный характер. Ведь некоммерческая организация может заниматься предпринимательством лишь постольку, поскольку она служит достижению целей, ради которых создана, а ее бизнес-деятельность должна соответствовать данным целям.[4]

На современном развивающемся рынке некоммерческие организации действуют в условиях возрастающего риска, что предполагает тщательный подход к выявлению своих бизнес-шансов, которые постоянно меняются в современных условиях.

Отсюда следует необходимость применения маркетинга в некоммерческих организациях, который позволяет им избежать зависимости от рыночной ситуации, приспособить к себе основные объективные факторы внешней как макро так и микросреды, наиболее полно реализовать основные и предпринимательские цели, обеспечить для себя наиболее эффективную финансовую поддержку.

ЛИТЕРАТУРА

1. Панкрухин А.П. «Маркетинг образовательных услуг», 1997. - № 7-8.
2. Баранник М.А. «Маркетинг образовательных услуг: базовые понятия», 2004 г Развитие образовательного маркетинга в РК и его влияние на учебную систему в условиях глобализации экономики // Материалы II Международного конгресса молодых ученых и студентов «Мир науки». Алматы, 2008. - С. 512-517.
3. Образовательная услуга как товар в условиях перехода на МСФО // Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 75-летию КазНУ им. аль-Фараби «Конкурентоспособность экономики Казахстана: ускоренная модернизация национальной экономики и развитие корпоративных структур» Ч1. - Алматы, 2008.- С.278-283.

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ

Г.С. Еркулова

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. На качество управления организацией влияют множество как объективных, так и субъективных факторов. Одними из самых важных являются правильно построенная структура и разделение труда, наличие всех необходимых ресурсов, современные технологии. На эффективность управления влияет отношение персонала к работе, руководителю и организации. В данной статье дается обзор принципов формирования системы управления персоналом в условиях внедрения инновации на предприятиях.

Ключевые слова: управление, персонал, инновация, эффективность, изменения.

В последнее время на предприятиях особое внимание уделяется организации системы и процесса управления персоналом. Вследствие этого многие предприятия начинают перестраивать существующие системы управления персоналом. Но далеко не везде эти изменения повышают эффективность работы персонала и соответствуют действительным потребностям организации. Это происходит в силу того, что система управления персоналом предприятия часто изменяется без предварительного анализа ее работы, без научного обоснования и понимания необходимости каких-либо изменений.[1]

Для того чтобы изменения в системе управления персоналом были действительно эффективны, представляется разумным рассматривать систему управления персоналом с точки зрения инновации. Существует множество подходов к определению инновации, и в научной литературе понятие инновации освещено довольно подробно. Однако большинство работ посвящены продуктовым инновациям, и почти не встречается работ рассматривающих в качестве инновации систему управления персоналом.

Внедрение является наиболее сложной стадией инновационного процесса. Существуют параметры, по которым можно проанализировать сложность внедрения инновации: разница между новым и старым; масштабы и взаимосвязанность изменений; необходимость программы целенаправленной деятельности; неопределенность, непредвиденные проблемы и возможности. В целом же проблема внедрения содержит несколько аспектов, а именно:

- Задержка во времени необходимых организационных перестроек;
- Низкая эффективность, а иногда и просто нежизненность нововведений в управлении;
- Значительный разрыв между разработкой теоретиками менеджмента новых систем и методов управления и их использованием на практике.[2]

Основными причинами проявления проблем внедрения управленческих инноваций являются:

1. Противоречивость целей, мотивов деятельности, интересов участников инновационного процесса; сопротивление персонала новому; возникновение бюрократических барьеров на пути внедрения управленческих нововведений.
2. Дезинтеграция инновационного процесса, его разорванность,

распределение отдельных стадий (разработка, распространение и внедрение) между различными участниками.

3. Неудовлетворительная работа разработчиков нововведения и специалистов, организующих процесс его внедрения.

Однако решающим фактором эффективного внедрения инновации является персонал организации и его отношение к ней. Поэтому задача руководителей при внедрении инновации - сформировать психологическую готовность персонала, которая проявляется в осознании производственной и экономической необходимости осуществления нововведения, личной и коллективной значимости нововведения, а также способов личного включения в осуществление нововведения.

Выделяют шесть форм отношения работников к нововведениям: принятие нововведения и активное участие в его реализации; пассивное принятие нововведения; пассивное неприятие нововведения; активное неприятие нововведения, выступления против; активное неприятие, связанное с оказанием противодействия нововведению; крайние формы неприятия нововведения (игнорирование и саботаж внедрения нововведения) [3].

Эти позиции формируются на основе психологических барьеров,

Вообще главным вопросом управления работой по развитию является равновесие между изменениями и стабильностью. Основным в управлении развитием представляется умение видеть состояние целей деятельности организации в динамике. Цель - это направление, а не пункт назначения, поэтому достижение цели предполагает постоянную готовность к изменениям и реагирование на необходимость внутренних и внешних изменений. К изменениям нужно привыкнуть.

Рассматривая систему управления персоналом как инновацию, можно сделать вывод о том, что она обладает особенностями, присущими всякому нововведению вообще. Во-первых, изменения в системе управления персоналом нацелены на решение определенных проблем, в соответствии со стратегией развития организации. Во-вторых, невозможно заранее определить точный результат, к которому они могут привести. В-третьих, изменения системы управления персоналом могут вызвать конфликтные ситуации, связанные с сопротивлением работников, неприятием ими нововведений. И, наконец, изменения системы управления персоналом дают мультипликационный эффект, т.е. вызывают ответные изменения в остальных подсистемах организации, благодаря тому, что они касаются главной оставляющей организации – ее сотрудников.[4]

Таким образом, система управления персоналом в процессе своего развития проходит все стадии, составляющие инновационный процесс. И хотя не существует унифицированных форм построения системы управления персоналом, и каждая система в отдельно взятой организации уникальна, можно выделить общие стадии и особенности системы управления персоналом как инновации.

ЛИТЕРАТУРА

1. Моргунов Е.Б. Управление персоналом: исследование, оценка, обучение. – М.: Бизнес-школа "Интел-синтез", 2012. – 264с..
2. Бычин В.Б. Персонал в управлении радикальными нововведениями в организации - М.: Информ-Знание, 2009. - 400с.
3. Егоршин А.П.. Управление персоналом. Нижний Новгород. 2013 г.
4. Базарова Т.Ю., Еремина Б.Л.. Управление персоналом. М. Изд. «Юнити» - 2005 г.

ИННОВАЦИЯЛАРДЫ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҮДЕРІСТЕРДІ БАСҚАРУ

Табынбай Б.М., студент

Ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г.,

Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Қазақстанның дамыған елдер қатарынан ғылыми техникалық артта қалуын жеңу үшін, әлемдік қауымдастыққа жаңа әлемдік серіктес ретінде енуі көп жағдайда оның барлық деңгейінде инновациялық үдерісті жүзеге асыруынан байланысты болады. Сондықтан инновациялық үдерістерді жүзеге асырудың ұйымдастырушылық-экономикалық формалары, ерекшеліктері, құрылым мен зерттеудің мәні өте өзекті болып табылады.

Түйінді сөздер: инновацияны басқару, инновациялық үдеріс, инновациялық үдерісті басқару.

Басқару – бұл әртүрлі объектілер мен қоршаған ортада болып жатқан үдерістерге, онымен байланысты адамдарға адамның саналы ықпал етуі, бұл үдерістерге белгілі бір бағыттылықты беру мақсатында және одан қалаулы нәтиже алу үшін жүзеге асырылады [1].

Аса ірі облыстардың бірі ретінде – экономиканы қарастырайық, онымен әрбіріміздің тікелей немесе жанама байланысымыз бар. Экономиканы басқару объектісі ретінде қарастырайық. Р.А. Фатхутдинов бойынша, экономиканы басқарудың негізгі объектілері адамдар (өндірушілер мен тұтынушылар) болып табылады, жаратылыс табиғаты – экология, негізі және айналым құралдары, инфрақұрылым, тұтыну заттары, ақпарат, ақша құралдары. Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасында тек қана экономиканы басқару керек емес, ал инновациялық экономиканы басқару қажет.

Қазіргі таңда біздің еліміздің басқа тәуелсіз мемлекеттер сияқты бай табиғи және шикізаттық әлеуеті бар. Негізгі міндет, бұл шикізаттық қойма болып қалу емес, яғни мұнайға, газға деген әлемдік баға деңгейіне тәуелді болып өмір сүретін мемлекет болу емес. Біздің міндетіміз бар әлеуетті рационалды пайдалану, елдің мүмкіндіктерін барынша кеңейту, табиғи байлықты сақтау және көбейту, әлемдік нарықтарға ғылыми, технологиялық, инновациялық әлеуетпен шығу болып табылады.

Инновацияларды басқару инновациялық үдерісті басқарудың құрамды бөліктерінің бірі болып табылады. Себебі қайсыбір мемлекет үшін қажетті басымдықты таңдау керек, ол ішкі және сыртқы нарыққа қандай инновациялардың түрімен шыға алатынын таңдау керек.

Бүгінгі таңда, инновациялық дамудың жолын таңдау арқылы жаңа ғылыми түсінікке алып келді, яғни ол – «Инновациялық менеджмент». Алайда бұл дұрыс емес. Әрине, басқаруда жаңа әдістерді пайдалану керек. Әйтсе де, инновацияларды да басқару керек екендігін де ұмытпау керек. Көп жағдайда барлығы осы екі түсінік бірдей деп ойлайды. Бірақ бұл олай емес. Осыдан шығар менеджмент бойынша шетелдік және отандық кітаптардың санының артуы тенденциясы байқалып отыр, бірақ инновациялық даму жағдайында жалпы мемлекетті басқару бойынша ғылыми еңбектер аз, микроэкономикалық басқару мен макроэкономикалық басқару бойынша өзара әрекет етудің ғылыми бағыттары мен жұмыстары іс жүзінде кездеспейді. Инновациялық менеджмент деп көбі инновацияны басқару деп түсінеді. Жалпы

инновацияны басқару – бұл инновациялар туралы және оларды басқару туралы ғылым. Ал инновациялық менеджмент – басқару шешімдерін қабылдаудың жаңа әдістері мен формалары, көп түрлі қағидаларын пайдалану, менеджменттің экономикалық әдістері мен қызметтерін пайдалану. Сондықтан барлық назарды инновациялық экономикаға салу қажет. Инновациялық экономика негізінде модернизацияланған экономика түсіндіріледі, ол жоғары қосылған құнымен ғылыми сыйымды өнімді өндіруге негізделген экономика [2].

Инновациялық экономиканың базалық элементтері инновация, инновациялық қызмет, инновациялық инфрақұрылым, жаңа өндірістік қатынастар болып табылады. Соның барлығы инновациялық үдеріске қатысты жұмыс істейді.

Инновациялық үдеріс - бұл елдің интеллектуалды және ғылыми-техникалық әлеуеті өндірісінде қысқа мерзім ішінде және жоғары тиімділікпен жүзеге асыруға болатын жүйені құру. Бұл өте берік тетік, ол арқылы экономикадағы төмендеулерді жеңуге болады, оның құрылымдық қайта құруын қамтамасыз етуге, нарықты әртүрлі бәсекеге қабілетті өніммен қанықтыруға болады. Инновациялық үдеріс елдің жалпы ішкі өнімінің жоғарылауын жаңа өнімдер мен технологияларды игеру, өндіру арқылы қамтамасыз етеді, сонымен қатар осының негізінде отандық тауарлардың өткізу нарығын кеңейтеді.

Қазіргі кезде инновацияларға көптеген еңбектер арналған. Алайда бүгінгі таңдағы негізгі мақсат – инновацияларды сауатты басқару, яғни макро және микро деңгейде барлық мақсаттарға қол жеткізу.

Инновациялық үдерістерді басқару ретінде көп жағдайда өндіріс мәдениетінің, ұйымдастыруды, амалдарды жетілдіру мақсатында ғылыми, ғылыми-техникалық, өндірістік қызметті және компания персоналының интеллектуалдық әлеуетін басқару ретінде қарастырады, осының негізінде бәсекеге қабілетті тауарлар қызметтер нарығында қажеттіліктерді қанағаттандыру [3].

Инновациялық үдерістің аса бір ерекшеліктерінің бірі – бұл оның көп кезеңділігі. Ол жаңа бір технологиялар, жаңа бір өнім түрінің, өндірісті басқарудың жаңа формаларының ашылуымен, әзірленуімен басталады. Содан кейін жаңа идея өзінің конструкторлық әзірлемеге айналу, оның бейнесі жаңа өнім түрінде алады немесе өндірісті ұйымдастырудың жаңа түрлерінің моделі ретінде болады. Одан кейін конструкторлық әзірлемелерден алғашқыларын шығаруға көшеді, содан соң жаңа өнім өндірісінің сериялық және массалық өндірілуіне көшеді.

Инновациялық үдерістерді басқарудың дәстүрлі басқаруға қарағанда өзінің ерекшеліктері бар. Ең біріншіден, бұл ғылыми-зерттеушілік және жобалық жұмыстардың болуына байланысты болады. Басқа ерекшелігі оның тәуекелділігі болады. Жаңа тұтынушылық өнімдерді және үлгілерін жасаған кезде күтілмегендердің пайда болуы мүмкін, бастапқыда көрінбеген нәрселер кейін мәселе туғызуы мүмкін, олар мерзімдердің бұзылуына алып келе алады, ресурстардың ысырабына алып келуі мүмкін, жоспарланған мақсаттардың жете алмауына, соңғы нәтижеге жетпеуі және осыған орай инновациялық үдеріс осы кезеңдердің бірінде тоқтатылуы мүмкін.

Инновациялық үдерістердің әртүрлі кезеңдерінде пайда болатын инновациялық үдерістің тізбегінің үзілуі және бір кезеңнен екінші кезеңге өтуі үшін инновацияның жылжуын қамтамасыз ететін жалпы бірегейге инновациялық тізбектің жеке бөлімдерін байланыстыратын институттардың болмауынан инновациялық үдеріс тізбегі үзіледі. Басқа жағынан, біздің елімізде ғылыми идеялардың, қолданбалы зерттеулердің, нәтижелердің, әзірлемелердің және басқа да интеллектуалдық меншіктің «өндірушілері» және «сатып алушылары» бар, және олар осы нәтижелерді өндіріске бергісі келеді. Ал басқа жағынан сатып алушылар – өнеркәсіптік кәсіпорындар, осы нәтижелерді сатып алғысы келді, алайда ғылым мен өндіріс арасындағы ғылыми

нәтижелерді беретін тетік жоқ, сонымен қатар жеке инновациялық үдеріс кезеңдері арасында байланыс жоқ. Сонымен бірге зерттеушілерге қажет келесі ақпарат қажет: зерттеушілер бүгінгі таңда қандай зерттеулер керек екенін білмейді, инновациялық үдерістің біреуінен екіншіге тасымалдайтын сәйкес институттар жоқ.

Кәсіпорындардың бар ғылыми жетістіктері мен зерттеулерінің (мәліметтер базасы) бар екендігі туралы ақпараттандыру жүйесі жоқ. Инновациялық жобалардың тиімділігін бағалайтын бірден-бір әдістеме жоқ (көп жағдайда оларды инвестициялық жоба ретінде бағалайды) [4].

Біздің түсінігімізде, инновациялық үдерісті басқару объектісі ретінде қарастыратын болсақ, онда бұл технологиялық және ұйымдастырушылық өзгерістерді, кадрлық ресурстарды, мемлекет пен бизнесті, ғылыми-техникалық әлеуетті инновациялық үдерістің субъектілері, қаржы, инновациялық инфрақұрылым, инновацияның өмірлік циклі ретінде басқару. Онда стратегия да, саясат та инновациялық бағыттылыққа ие, инновациялық үдерісті сауатты, дұрыс басқарудың нәтижесінде келесі нәтижеге қол жеткізуге болады: инновациялық үдерістің барлық субъектілерінің қызметін келістіру, белгілі бір бағыттылықты беру және әрқайсысының қалаулы нәтижеге қол жеткізуі.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Райзберг Б.А., Фатхутдинов Р.А. Управление экономикой / Б.А. Райзберг, Р.А. Фатхутдинов. – М.: ЗАО «Бизнес-школа, «Интел-Синтез», 1999 – С.20.

2. Иванцов П.И. Инновационная экономика / П.И. Иванцов. – Минск «Дикта», 2012 – С.6

3. Пятецкий В.Е. Управление инновационными процессами: методологические основы и принципы инновационного менеджмента в управлении предприятиями: учебное пособие. – М.: Изд. Дом МИСиС, 2012 – 152 с.

4. Мемлекет басшысы Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы 2012 жылғы желтоқсан. —Егемен Қазақстан №828.- Астана, 2012. –9 б.

УДК 331.08

МЕНЕДЖМЕНТ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Кизимбаева А.Б.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга имени Ш. Есенова

Аннотация. Процесс управления для всех самоуправляющихся систем, сводится к тому, что функциональные звенья управления рассматриваются как относительно самостоятельные виды деятельности. Между тем все они взаимосвязаны и последовательно, поэтапно сменяют друг друга, образуя единый управленческий цикл.

Ключевые слова: Менеджмент, система образований, эффективность управления.

В отечественной и зарубежной научной литературе проблемам менеджмента в области образования, а также анализу различных организационно-управленческих аспектов образовательной деятельности посвящено немало трудов. Однако подавляющее число работ по данной тематике, несмотря на то, что их авторы

формулируют заявленную в исследовании тему как анализ управленческих процессов, сводятся либо к выявлению позитивных результатов собственных педагогических практик с ярко выраженной эмпирически-описательной доминантой, либо к поверхностному объяснению того, что считать управлением в образовательных организациях, разъяснению смысла категорий и понятий, связанных с вопросами управления в образовании, конструированию таблиц, примерных планов, графиков, схем и т.п.

Менеджмент в системе образования в работах некоторых современных авторов выступает как:

- целенаправленный, системно организованный процесс воздействий на его структурные компоненты и связи между ними, обеспечивающий их целостность и эффективную реализацию функций, его оптимальное развитие [1,2];
- научно-организованное управление со своеобразной иерархией: первый уровень - управление деятельностью педагогического коллектива, второй - управление деятельностью учащихся;
- комплекс принципов, методов, организационных форм и технологических приемов управления педагогическими системами, направленный на повышение эффективности их функционирования и развития.

Вся проанализированная литература, связанная с управлением образованием, может быть условно разделена на три направления: первое - управление процессом образования (у некоторых авторов - обучения, воспитания, или формирования личности); второе - управление образовательными организациями; третье направление - управление системами (программами, проектами) образования.

Менеджмент в сфере образования – это специфическая отрасль управленческих наук, вобравшая в себя истоки педагогики, психологии, социологии управления, менеджмента и маркетинга. Образовательный менеджмент имеет свою специфику и присущие только ему закономерности. Профессиональные знания по менеджменту обуславливают осознание управленцами, связанными с образованием, трех различных инструментов управления:

- организации, иерархии управления, основное средство здесь - воздействие на человека сверху с помощью мотивации, планирования, организации, контроля, стимулирования и пр.;
- культуры управления, т.е. вырабатываемых и признаваемых обществом, организацией, группой людей ценностей, социальных норм и установок, особенностей поведения;
- рынка, рыночных отношений, т.е. отношений, основанных на равновесии интересов продавца и покупателя[3,4].

В Казахстане согласно Закону РК «Об образовании» «управление организациями образования осуществляется в соответствии с законодательством Республики Казахстан, типовыми правилами деятельности организаций образования соответствующего типа и уставом организации образования на принципах единоначалия и коллегиальности».

Эффективность управления в сфере образования состоит в слаженном функционировании образовательных организаций для предоставления качественного образования в условиях реальной экономики путем реализация идеи непрерывного образования, расширение возможности выбора обучаемым траектории образования в условиях пониженной мобильности[5,6].

Необходимость обращения к проблематике управления в сфере образования актуализирует еще и тот факт, что глобальные трансформации, осуществляемые в Казахстане, помимо вполне очевидных позитивов детерминировали и ряд кризисных

явлений, затронувших, по существу, все сферы общественной жизни, в том числе и вопросы управления. При этом решение проблем управления в сфере образования является необходимым условием становления и развития нынешней системы образования в качестве социального института, адекватного насущным потребностям современного общества.

В настоящее время широкое распространение получила работа по совершенствованию менеджмента в сфере образования, организационной основой которой является Государственная программа развития образования Республики Казахстана на 2011-2020 гг. [7]. Основной целью в области менеджмента образования является формирование государственно-общественной системы управления образованием. Среди основных задач в этой области были выделены следующие:

1. Совершенствование менеджмента в образовании, в том числе внедрение принципов корпоративного управления, формирование системы государственно-частного партнерства в образовании.

2. Совершенствование системы мониторинга развития образования, в том числе национальной образовательной статистики с учетом международных требований.

Казахстан определил развитие системы образования в качестве приоритетной задачи для обеспечения долгосрочного экономического развития республики. Сегодня государство уделяет особое внимание развитию образования как основного индикатора человеческого развития страны, поскольку важнейшая наша цель – это воспитание казахстанцев новой формации и превращение Казахстана в страну с конкурентоспособным человеческим капиталом.

В связи с этим государственная политика в сфере образования РК представляет собой комплекс взаимоувязанных мероприятий, охватывающих изменения в структуре, содержании и технологиях образования и воспитания, организационно-правовых формах субъектов образовательной деятельности и финансово-экономических механизмах, и, безусловно, в системе менеджмента образования.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Буданов В.Г., Журавлев В.А., Харитонов В.А. Управление образовательным процессом в современных условиях: инновации и проблемы моделирования // www.isps.su

- 2 Бобрышов С.В., Колосова Н.В. Управление образовательным процессом как социальная технология // Вестник СевКавГТУ. – 1999, №1. – С.73-78

- 3 Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А. Сластенин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов. - М.: Школа-Пресс, 1977. - 432 с.

- 4 Симонов В.П. Педагогический менеджмент: 50 ноу-хау в области управления образовательным процессом / Учеб. пособие. - М.,1997. - 288 с.

- 5 Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. - М.: Педагогика, 1989. -192 с.

- 6 Педагогический менеджмент и управление развитием образования. Коллективная монография / Т.М. Баймолдаев, В.И. Безруков, И.А. Носков, Н.А. Соловова - Алматы-Самара, 2007. - 466 с.

- 7 Государственная программа развития образования Республики Казахстана на 2011-2020 гг. // www.edu.gov.kz

ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА.

Батыргалиева О.В.,

Западно-Казахстанский государственный университет им. М.Утемисова.

Аннотация. Современное человечество вступило в эпоху кардинальных перемен. Проникновение цифровых технологий в жизнь – одна из характерных особенностей будущего мира. Это обусловлено прогрессом в областях микроэлектроники и робототехники, информационных технологий и телекоммуникаций. Бурное развитие информационной экономики в настоящее время связано с внедрением цифровых технологий и формированием соответственно цифровой экономики, в частности экономики Казахстана. Перед государствами и компаниями, которые станут лидерами цифровой экономики, и гражданами, научившимися в полной мере использовать возможности цифрового мира, откроются практически безграничные перспективы.

Ключевые слова: Цифровые технологии, цифровая экономика, «Цифровой Казахстан», цифровизация, новые технологии.

Цифровые технологии с каждым днем все больше погружаются в различные сферы жизни человека - промышленность, образование, здравоохранение, авиация. Их использование изменяет нашу жизнь, делает нас более мобильными. Цифровые технологии позволяют избежать рисков негативного влияния на окружающую среду, более рационально расходовать ресурсы.

Внедрение новых технологий (производственных, финансовых, управленческих, социальных и любых других) может приводить к огромному количеству позитивных эффектов и последствий для экономики:

- повышение производительности труда;
- улучшение качества жизни;
- формирование новых рынков;
- повышение эффективности утилизации ресурсов (активов, капитала, компетенций);
- повышение конкурентоспособности;
- повышение безопасности.[1]

Можно привести примеры реформирования целых отраслей экономики с помощью таких технологий, например такси под влиянием Uber'a, или туризма под влиянием Airbnb и Booking.com, которые реально перевернули традиционные представления о распределении ролей и прибылей на соответствующих рынках. В современном мире цифровая экономика играет на равных с экономикой традиционной.

Фундаментом для цифровой трансформации экономики Казахстана, стала госпрограмма «Информационный Казахстан-2020», утвержденная в 2013 году. Она способствовала развитию перехода к информационному обществу, совершенствованию государственного управления, созданию институтов «открытого и мобильного правительства», росту доступности информационной инфраструктуры не только для корпоративных структур, но и для граждан страны. Казахстан делает следующий шаг – разрабатывает новую государственную программу «Цифровой Казахстан».

Основными целями Программы стали ускорение темпов развития экономики Республики Казахстан и улучшение качества жизни населения, а также создание

условий для перехода экономики на новую траекторию – цифровую экономику будущего.

Реализация государственной программы будет проводиться в период 2018-2022 годов в пяти ключевых направлениях:

1. «Цифровизация отраслей экономики» – преобразование традиционных отраслей экономики РК с использованием прорывных технологий и возможностей, которые повысят производительность труда и приведут к росту капитализации.
2. «Переход на цифровое государство» – преобразование инфраструктуры государства для предоставления услуг населению и бизнесу, предвосхищая их потребности.
3. «Реализация цифрового Шелкового пути» – развитие высокоскоростной и защищенной инфраструктуры передачи, хранения и обработки данных.
4. «Развитие человеческого капитала» – преобразования, охватывающие создание креативного общества и переход к новым реалиям – экономике знаний.
5. «Создание инновационной экосистемы» – создание условий для развития технологического предпринимательства с устойчивыми связями между бизнесом, научной сферой и государством, а также внедрения инноваций в производство.[2]

За 2018 год программа достигла:

- 64% всех дошкольных организаций принимают заявки в электронном виде. В целом, цифровизация системы образования позволила сократить разрыв в качестве образования между сельскими и городскими школами более чем на 30%.
- В рамках цифровизации здравоохранения на безбумажные медицинские документы переведены 99,2% организации здравоохранения. 16,3 млн граждан Казахстана имеют региональные электронные паспорта здоровья.
- Продолжаются работы по переводу государственных услуг в электронный формат. В настоящий момент автоматизировано 506 госуслуг из 752. На 40% сокращены сроки оказания услуг — в среднем с 12 до 7 дней. Открыты 3 миграционных, 8 специализированных, 16 цифровых ЦОН-ов, запущен сбор биометрических данных в гг. Алматы и Астана. На 2019 год запланирован перевод 80% госуслуг в электронный формат.
- На семи крупных месторождениях полезных ископаемых внедрены проекты «Интеллектуальное месторождение» и «Цифровой рудник».
- Начал развиваться один из мировых трендов — сервис бесконтактных платежей с применением мобильного телефона. Так, в конце ноября 2018 года в пилотном режиме к сервису подключено шесть крупных банков страны.
- Реализуется система управления дорожными активами, в рамках которой запущены 16 передвижных дорожных лабораторий.
- В горнодобывающей промышленности дан старт переходу 102 предприятий на уровень «прозрачного» производства. В рамках цифровизации транспорта и логистики реализуется проект «Интеллектуальная транспортная система».

Очевидно, что страны, которые поддерживают новые тенденции, имеют более высокий ВВП и оказываются среди образцовых. «Цифровой Казахстан» очень важная программа для государства. Ведь под эгидой цифровизации создается совершенно новый мир, в котором будут главенствовать иные, отличные от сегодняшних, система ценностей, управленческие парадигмы, социальные нормы и экономические законы. Казахстан делает правильные шаги в этом направлении.

ЛИТЕРАТУРА

1. Введение в «Цифровую» экономику/ А.В. Кешелава В.Г. Буданов, В.Ю. Румянцев и др.; под общ. ред. А.В. Кешелава; гл. «цифр.» конс. И.А. Зимненко. – ВНИИГеосистем, 2017. – 28 с.

2. <https://digitalkz.kz> - официальный сайт Государственной программы «Цифровой Казахстан»

УДК 330

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖЕҢІЛ ӨНЕРКӘСІП

Ақберген Б., студент

Ғылыми жетекші: Қарашаев Д.Ә.

**Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және
инжиниринг университеті, Ақтау қ.**

Аңдатпа. Жеңіл өнеркәсіп саласы қазіргі таңда Қазақстан эканомикасының дамуына елеулі үлес қосқан маңызды секторлардың бірі. Тұтынушылар нарығын тұтыну тауарларымен толқтыру барысында тігін өнеркәсібінің де маңызы зор. Тігін саласы кәсіпорындары арасындағы шаруашылық байланыстар, тігін өнеркәсібіне қатысты салалармен байланыстар қайта жанғыру үстінде.

Кілтті сөздер: Жеңіл өнеркәсіп, САПР, тігін өндірісі, ФТЖ.

Жеңіл өнеркәсіп саласы қазіргі таңда Қазақстан эканомикасының дамуына елеулі үлес қосқан маңызды секторлардың бірі. Жалпы әлеуметтік салада тұтынушыларға сапалы қызмет көрсету. Сол елдің жоғары дәрежеде дамуының басты көрсеткіштерінің бірі болып табылады.

Елімізде техниканың жетілуіне байланысты программалық жобалау жүйесі де қарқынды дамыған. Программалық басқарылатын автоматтандырылған техникалық жиынтық өзіне бұйым және лекало жаймасы, төсеу машинасы, төселген маталарды пішуге арналған программалық басқару құрылғылы автоматтандырылған жобалау жүйесі (САПР) кәсіпорындарда жобаланады. САПР автоматтандырылған жобалау құралы жиынтығынан тұратын және автоматтандырылған немесе автоматты жобалауды орындайтын ұйымдастырылған – техникалық жүйе болып табылады. САПР бұйымдары мен лекало жайылмалары машиналық модельдеу және бұйымдарды конструкциялау, графикалық және цифрлық түрдегі базалық лекало туралы қызметтік ақпараттардың құрылуы мен оның ЭЕМ жадына енгізілуі, өндірісте өлшемен бойы бойынша лекалолардың жеке аумақтарының, жинақтарының автоматты және интерактивті режимде іске асырылуы, лекалоларда берілген өлшем – бой диапазоны мен берілген толықтық тобында өсуі, табиғи көлемдегі лекало жаймаларының суреттелуі, біріздендірілген бөліктер базасының ұйымдары, лекалоның картонның қиылуы, пішудің жоспарлануы, пішудің басқарушы бағдарламада дайындықтар және орындалған жұмыстар туралы ақпараттардың сақталуына арналған.[1]

Тұтынушылар нарығын тұтыну тауарларымен толқтыру барысында тігін өнеркәсібінің де маңызы зор. Тігін саласы кәсіпорындары арасындағы шаруашылық байланыстар, тігін өнеркәсібіне қатысты салалармен байланыстар қайта жанғыру үстінде.

Қазіргі заманғы нарықтық экономика жағдайларына лайық өнеркәсіптің жаңа құрылымдарын қалыптастырудың белсенді процесі жүріп жатыр. Тігін саласының кәсіпорындары халық шаруашылығының өзге салаларын арнайы қолданудағы

бұйымдармен қамтамасыз етеді. Қазіргі таңда тігін өндірісінің технологиясы одан сайын механикаландырылуда, оның тиімділігі аранйы маштналар мен ылғалды жылумен өңдеуге арналған жабдықтарды қолдануына байланысты.

Қазіргі кезде әр түрлі жаңа құрылымды химиялық талшықтар мен жіптер, иірім жіптерді тігін бұйымына қолданудың арқасында, киімдерге арналған материалдардың ассортименті тоқтаусыз кеңейіп, жаңаланып отырады. Өйткені, олар өздерінің әр түрлі қасиеттерімен ерекшеленеді, пішу және тігін бұйымын өндірудің технологиялық процесіне, химиялық тазарту және бояу параметрлеріне ықпалын тигізеді. Киім қазіргі кезде қолданбалы өнердің туындысы ретінде қарастырылады. Ал эксплуатациялық қасиеттерін бағалау кезінде бұйымның сән бағытына сәйкестігі, қазіргі заманға сай безендірілуі, бұйымның сыртқы көрінісінің тұрақтылығы, оны күту жеңілдігі үлкен мәнге ие. Сондықтан жоғары сапалы бұйымдарды шығару үшін, тек қана озық технологияны қолданып қана қоймай, тұтынушылар сұранысын да ескеру қажет. Қазіргі өркендеу кезеңінде тігін бұйымдарының сапасы қолданылған техника және технология негіздеріне, өндірісті ұйымдастыру деңгейі мен механикаландыру дәрежесіне тікелей байланысты. Тігін өндірісінде шығарылатын өнім ассортименті мен бұйым моделі сән өнері мен бағытына негізделіп, ғылыми-техникалық жаңалықтар негізінде шығарылған жаңа материалдардың түрі кеңінен қолданылатындықтан, болашақ мамандар бұйымды өндіруде жаңа материалды өңдеу технологиясын және қолданылатын әр алуан құрал-жабдықтарды меңгеруі қажет. [2]

Еліміздің жеңіл өнеркәсібінің негізгі міндеттерінің бірі бұл инновациялық технологиялық үдерістерді, жаңа жоғары технологиялық құрал жабдықтарды, аса тиімді өңдеу әдістерін, компьютерлік графика, техникалар мен технологияларды және АЖО «Конструктор», АЖО «Жайма», АЖО «Суретші-модельер», АЖО «Сурет салу», АЖО «Технолог», сонымен қатар, материалдарды пішудің автоматтандырылған үдерісі сияқты озық техникалық жетістіктерді пайдаланып, тұтынушылар талғамына сай тігін бұйымдарын дайындау үдерісін жетілдіру.

Бүгінгі күні Қазақстан жеңіл өнеркәсіпте өндірістің бұрынғы деңгейін қалпына келтіру мүмкіндігіне ие болып қана қоймай жоғары қосылған құнмен жаңа өндірістер құру мүмкіндігіне ие. Қазақстанда жеңіл өнеркәсіпті дамыту үшін қолайлы факторлар мен алғышарттар жеткілікті. Оның ішінде елде табиғи және былғары шикізаты өндірісі; Азия - тынық мұхиты өңірі, Еуропа және ТМД елдерінде мақта-мата иірім-жіптеріне тұрақты сұраныс.

Тігін өнеркәсібінің басты тапсырмасы – халықтың мұқтаждықтарын қанағаттандыруда жоғарғы сапалы киімдер мен әртүрлі ассортиментер болып келеді.

Тігін өндірісінде бұйымдарды көптеп шығару процесі конструкторларға байланысты, сондықтан да экономикалық және конструкторлық мақсатқа сәйкес конструкторлық операциялар жиынтығын өңдеуде, есептер және тігін бұйымдарының түйінді бөлшектерінің конструкциясы болып табылады. [3]

Тігін бұйымдарында оптималды материалдарды таңдау және олардың тігін өндірісінде рационалды қолданылуы мүмкін, яғни жаңа маталар мен жаймалар қасиеті, бағалау әдісі, олардың сапасы. Тігін бұйымдарын дайындауда кең және әртүрлі ассортиментті маталар қолданылады: текстиль жаймасы, табиғи және жасанды былғары мен үлбір, тігін жіптер мен іштік маталар, өңдеу материалдары мен фурнитуралар жатады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. <http://www.history-state.kz>
2. <http://www.el.kz>
3. <http://www.reactor.kz>

**МЕТОДИКА АНАЛИЗА И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ,
ВЛИЯЮЩИЕ НА ВЕЛИЧИНУ ПОКАЗАТЕЛЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТИ
ОРГАНИЗАЦИИ**

Абиев Қ.А., магистрант

Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга имени
Ш. Есенова**

Аннотация. Показатели рентабельности, как один из основных показателей эффективности финансовой деятельности, позволяют совокупно отразить «качество» финансового состояния организации и перспективы его развития.

Ключевые слова: Показатели рентабельности, эффективности вложения средств, показатели доходности.

В целях финансового и экономического анализа используется система относительных экономических показателей, в которую и входят показатели рентабельности.

Показатели рентабельности – это важнейшие характеристики фактической (факторной) среды формирования прибыли и дохода предприятий. По этой причине они являются обязательными элементами сравнительного анализа и оценки финансового состояния предприятия.

Показатели рентабельности, как один из основных показателей эффективности финансовой деятельности, позволяют совокупно отразить «качество» финансового состояния организации и перспективы его развития. При определении изменения показателя рентабельности во времени важно обращать внимание не только на динамику, но и на «качество» показателей рентабельности, правильность группировки показателей рентабельности по укрупненным группам – для выявления тенденции к изменению не отдельных разрозненных показателей, а ее влияние на группу показателей в целом.

Показатели рентабельности предназначены для оценки общей эффективности вложения средств в предприятие. Они широко используются для оценки финансово-хозяйственной деятельности предприятиями всех отраслей. Это важнейшая группа показателей при оценке деятельности предприятия, которые отражают степень прибыльности деятельности предприятия. Результаты их анализа позволяют принять решения о вложениях собственных средств в тот или иной бизнес, характеризуют целесообразность деятельности компании, являются результирующей ее ценой. При анализе производства показатели рентабельности используются как инструмент инвестиционной политики и ценообразования.

Структура показателей рентабельности представляет собой отношение прибыли (как экономического эффекта деятельности) к ресурсам или различным видам и статьям затрат, то есть в любом рассматриваемом показателе рентабельности прибыль выступает в качестве одного из составляющих факторов.

Показатели рентабельности характеризуют финансовые результаты и эффективность (прибыльности) деятельности предприятия с различных позиций и группируются в соответствии с интересами участников экономического процесса, рыночного обмена.

На практике различают различные показатели рентабельности, которые играют важную роль в определении эффективности всей деятельности предприятия.

Все показатели могут рассчитываться на основе балансовой прибыли, прибыли от реализации продукции и чистой прибыли.

Показатели рентабельности в различных источниках имеют разные названия, но исходя из их экономического содержания наиболее часто в литературе встречается деление показателей рентабельности на три группы: рентабельность продукции, рентабельность активов и рентабельность собственного капитала (рисунок 1).

Расчет показателей рентабельности, исходя из приведенного выше деления, позволяет достаточно полно оценить эффективность деятельности предприятия. Так, рентабельность реализованной продукции показывает, какую прибыль приносит предприятию тенге вложенных средств, но она не позволяет оценить эффективность использования предприятием его активов, основных и оборотных средств и его пассивов, собственных и заемных средств.

Оценить эффективность использования основных и оборотных средств позволяет расчет рентабельности активов, который показывает: сколько тенге прибыли приносит тенге всех вложенных в предприятие средств, но этот показатель не может дать ответ, насколько эффективно предприятие использует собственные и привлеченные источники финансирования. Поэтому для ответа на вопрос эффективно ли предприятие использует свои собственные средства, необходимо ли ей привлекать дополнительные займы и кредиты позволяет расчет коэффициента рентабельности собственных средств.

Таким образом, расчет и сопоставление между собой показателей этих трех групп позволит достаточно полно осветить эффективность основной деятельности предприятия, использования активов и пассивов, выявить сложившиеся тенденции, принять решения о необходимых мероприятиях по повышению рентабельности предприятия.

Однако характеристика рентабельности предприятия не будет объективной если не рассматривать ее динамику, не сравнивать ее с аналогичными показателями предприятий – конкурентов и со средними по отрасли.

Эффективность основной деятельности предприятия по производству и реализации товаров, работ и услуг характеризуется показателем рентабельности продукции[1].

Прибыль – один из основных финансовых показателей плана и оценки хозяйственной деятельности организаций. За счет прибыли осуществляется финансирование мероприятий по их научно-техническому и социально-экономическому развитию, увеличение фонда оплаты труда их работников. Прибыль является не только источником обеспечения внутрихозяйственных потребностей организации, но и приобретает все большее значение в формировании бюджетных ресурсов, внебюджетных и благотворительных фондов.

Абсолютные показатели позволяют проанализировать динамику различных показателей прибыли за ряд лет. При этом следует отметить, что для получения более объективных результатов следует рассчитывать показатели с учетом инфляционных процессов [2]. Относительные показатели меньше подвержены влиянию инфляции, т.к. представляют собой различные соотношения прибыли и вложенного капитала, или прибыли и производственных затрат.

По абсолютной сумме прибыли не всегда можно судить об уровне доходности предприятия, так как на ее размер влияет не только качество работы, но и масштабы деятельности. Поэтому для характеристики эффективности работы предприятия наряду с абсолютной суммой прибыли используют относительный показатель – уровень

рентабельности.

Относительные показатели доходности есть показатели доходности (рентабельности), характеризующие эффективность деятельности предприятия, которая в условиях рыночной экономики определяет его способность к финансовому выживанию, привлечению источников финансирования и их доходное (прибыльное) использование. Они измеряют доходность предприятия с различных позиций и группируются в соответствии с интересами участников экономического процесса.

Различают три группы показателей доходности:

1. общих активов (авансированного, совокупного капитала) и их отдельных элементов,
2. продукции,
3. показатели доходности, рассчитываемые на базе чистого притока денежных средств [3].

Эти характеристики наиболее целесообразно рассматривать относительно других временных периодов. Абсолютные цифры сами по себе несут немного информации. Лишь зная динамику их изменения, можно более достоверно судить о работе предприятия.

В условиях рыночных отношений велика роль показателей рентабельности продукции, характеризующих уровень прибыльности (убыточности) ее производства. Показатели рентабельности являются относительными характеристиками финансовых результатов и эффективности деятельности предприятия. Они характеризуют относительную доходность предприятия, измеряемую в процентах к затратам средств или капитала с различных позиций.

Показатели рентабельности – это важнейшие характеристики фактической среды формирования прибыли и дохода предприятий. По этой причине они являются обязательными элементами сравнительного анализа и оценки финансового состояния предприятия. При анализе производства показатели рентабельности используются как инструмент инвестиционной политики и ценообразования.

Если прибыль выражается в абсолютной сумме, то рентабельность – это относительный показатель интенсивности производства, так как отражает уровень прибыльности относительно определенной базы. Организация рентабельна, если суммы выручки от реализации продукции достаточно не только для покрытия затрат на производство и реализацию, но и для образования прибыли. Рентабельность может определяться по-разному.

Показатели рентабельности характеризуют эффективность работы предприятия в целом, доходность различных направлений деятельности (производственной, предпринимательской, инвестиционной), окупаемость затрат и т.д. Они более полно, чем прибыль характеризуют окончательные результаты хозяйствования, потому что их величина показывает соотношение эффекта с наличными или использованными ресурсами. Их применяют для оценки деятельности предприятия и как инструмент в инвестиционной политике и ценообразования.

Уровень общей рентабельности - это ключевой индикатор при анализе рентабельности предприятия. Но если требуется точнее определить развитие организации, исходя из уровня ее общей рентабельности, необходимо вычислить дополнительно еще два ключевых индикатора: рентабельность оборота и число оборотов капитала.

Связь между тремя ключевыми индикаторами представлена в следующей схеме (рисунок 1):

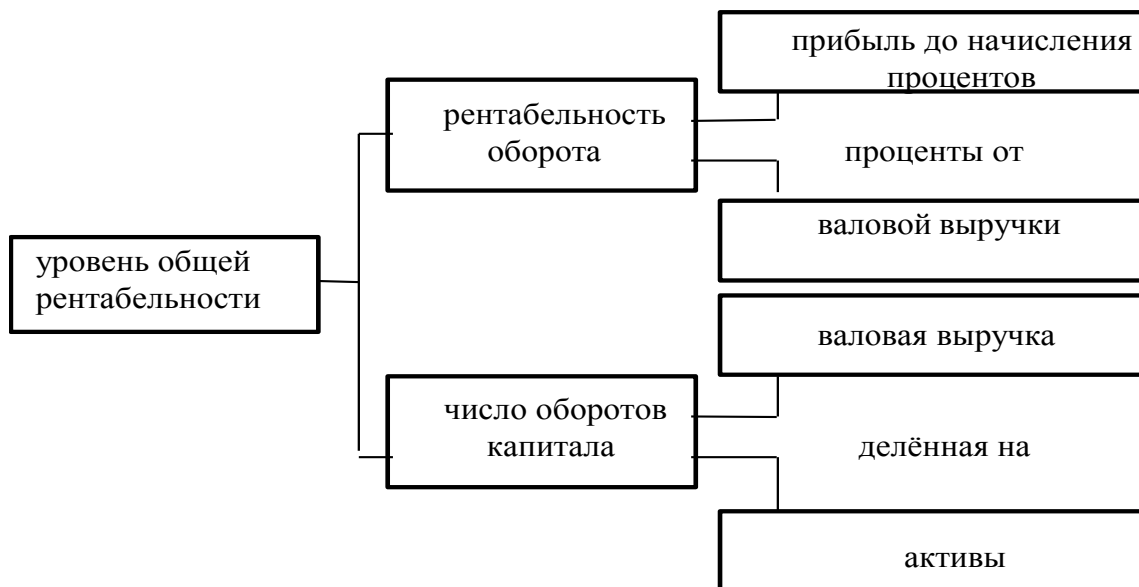

Рисунок 1. Связь между тремя ключевыми индикаторами рентабельности

Показатели рентабельности продукции отражают эффективность текущих затрат (в отличие от показателя общей рентабельности, характеризующего эффективность авансированного капитала) и исчисляются как отношение прибыли от реализации продукции к полной себестоимости реализованной продукции. Рентабельность конкретного вида продукции зависит от цен на сырье, качества продукции, производительности труда, материальных и других затрат на производство.

Рентабельность продукции показывает, сколько прибыли приходится на единицу реализованной продукции. Рост данного показателя является следствием роста цен при постоянных затратах на производство реализованной продукции (работ, услуг) или снижения затрат на производство при постоянных ценах, то есть о снижении спроса на продукцию предприятия, а также более быстрым ростом цен чем затрат.

Рост любого показателя рентабельности зависит от единых экономических явлений и процессов. Это, прежде всего, совершенствование системы управления производством в условиях рыночной экономики на основе преодоления кризиса в финансово-кредитной и денежной системах. Это повышение эффективности использования ресурсов организациями на основе стабилизации взаимных расчетов и системы расчетно-платежных отношений. Это индексация оборотных средств и четкое определение источников их формирования.

В процессе анализа следует изучить динамику перечисленных показателей рентабельности, выполнение плана по их уровню и провести межхозяйственные сравнения с предприятиями-конкурентами.

Показатели рентабельности являются общеэкономическими. Они отражают конечный финансовый результат и отражаются в бухгалтерском балансе и отчетности о прибылях и убытках, о реализации, о доходе и рентабельности. Рентабельность можно рассматривать как результат воздействия технико-экономических факторов, а значит, как объекты технико-экономического анализа, основная цель которого выявить количественную зависимость конечных финансовых результатов производственно-хозяйственной деятельности от основных технико-экономических факторов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Экономический анализ: Учебник / под ред. Г.В. Савицкой. – 9-е изд., испр. – М.: Новое знание, 2004. – 640 с.
2. Ковалев В.В., Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учебник.- М.: ТК Велби, Издательство Проспект, 2005. - 424 с.
3. Нефть и газ. Мұнай мен газ: Научно - технический журнал.- Алматы. 2008г. № 1 - 6, 2009г. № 1 - 6, 2010г. № 1 - 6, 2012г. № 1 - 6, 2012г. № 1

УДК 338.984

ФАКТОРЫ И ПОКАЗАТЕЛИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ НЕФТЕГАЗОВОЙ ОТРАСЛИ

Абиев Қ.А., магистрант

Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга имени
Ш. Есенова**

Аннотация. В настоящий момент при оценке перспектив освоения ресурсов остро встала необходимость соединить воедино знания в области геологии и разработки, с одной стороны, и экономического анализа, с другой.

Ключевые слова: Нефтегазовой отрасли эффективность, экономической оценки ресурсного потенциала недр, прогнозирование вероятной прибыли.

В нашей стране долгое время основное внимание уделялось лишь вопросам наращивания сырьевой базы нефти и газа, т.е. приросту запасов, и практически отсутствовала практика стоимостной оценки и эффективности освоения ресурсного потенциала нефтегазовых провинций, что недопустимо в условиях рыночной экономики.

Исследования зарубежных ученых по экономической оценке ресурсного потенциала в основном направлены на прогнозирование вероятной прибыли. Редко продолжают исследоваться перспективные на нефть и газ районы, где первые несколько скважин не дали обнадеживающих практических результатов. Независимо от теоретических обоснований эти районы закрываются для исследований до более поздних времен, когда поисково-разведочный процесс существенно совершенствуется.

Указанная ситуация может представляться спорной, но условия рыночной экономики не позволяют «зарывать» средства в малоперспективные проекты. В настоящее время и в России во главу угла при разработке инвестиционных проектов на разведочные работы ставится вопрос получения в перспективе достаточной прибыли, т.е. решается задача именно экономической оценки ресурсного потенциала недр.

Рассмотрим основные технико-экономические особенности перерабатывающих отраслей нефтяной и газовой промышленности:

- Многообразие вариантов получения целевой продукции при переработке нефти и газа. Особенности процессов, гибкость технологии открывают большие возможности в получении одних и тех же продуктов на базе различных видов сырья. С другой стороны, множество разнообразных продуктов могут быть получены на базе одного и того же сырья.

- Удачный выбор исходного сырья и технологии производства во многом определяет эффективность перерабатывающих производств нефтяной и газовой

промышленности.

- Узкая специализация применяемого оборудования при производстве отдельных продуктов. К основным видам оборудования, используемого в перерабатывающих отраслях нефтяной и газовой промышленности, можно отнести: реакторы, теплообменники и холодильники, сепараторы и отстойники, ректификационные колонны, емкости и смесители, насосы и компрессоры самых различных типов и конструкций. Резко различается оборудование и по условиям работы (температура, давление, объемная скорость).

- Высокая материалоемкость и энергоемкость продукции. Доля материальных затрат в структуре затрат на производство топливной и нефтехимической продукции в среднем превышает 60 %. Относительно низкой материалоемкостью характеризуются добывающие нефть и газ отрасли. Доля затрат на топливо и энергетические средства в нефтяной и газовой промышленности составляет в среднем 10-12%.

- Невысокая трудоемкость основных перерабатывающих производств (по сравнению со многими отраслями промышленности). Доля заработной платы в себестоимости таких производств не превышает 5-6%. Главной причиной невысокой трудоемкости продукции являются такие специфические особенности многих перерабатывающих нефть и газ производств, как большие единичные мощности установок, непрерывный характер многих производств, а также высокий уровень автоматизации и механизации производств.

Широкое развитие комбинирования, особенно в тех производствах, где осуществляется комплексная переработка сырья. К числу таких отраслей первую очередь следует отнести нефтеперерабатывающую и нефтехимическую отрасли нефтяной и газовой промышленности.

Широкое развитие трубопроводного транспорта, что обусловлено главным образом использованием в химической промышленности жидкого и газообразного сырья, применением жидкофазных и газофазных процессов переработки сырья и полупродуктов, жидким состоянием многих конечных продуктов.

Процесс освоения запасов нефти условно делится на три основных этапа. Первый этап включает период от начала промышленной разработки первого открытого месторождения до достижения годовой нефтедобычи порядка 15 – 35 % от максимально ожидаемой по региону. Он характеризуется небольшими по абсолютной величине объемами добычи, растущими темпами нефтедобычи, высокими значениями величины обеспеченности запасами и восполнения добычи. Второй этап длится до момента падения добычи. Он отличается относительной стабильностью показателей обеспеченности подготовленными запасами нефти и восполнения добычи. Третий этап характеризуется снижением объемов добычи и низкой результативностью геологоразведочных работ. Длительность этапов по основным нефтедобывающим районам в среднем составляет 8 - 15 лет. Из-за интенсификации добычи нефти, наблюдается устойчивая тенденция сокращения длительности этапов отработки месторождений.

Основными показателями оценки хозяйственной деятельности предприятия служат объем реализованной продукции, прибыль, рента (сверхприбыль), рентабельность.

Для объективной оценки эффективности используют метод сравнительной экономической эффективности. В этом случае эффективность определяется по различным вариантам затрат и объемам реализованной продукции, на основе суммарных и удельных показателей. Развивая этот метод, кроме сравнения вариантов по эффективности между собой, целесообразно осуществлять сравнение уровня эффективности использования имущества и показателя эффективности использования

финансовых ресурсов. Уровень кредитной ставки, объективно складывающийся на денежном рынке, является базой формирования минимальной и нормативной сравнительной экономической эффективности использования имущества предприятия.

Определение параметров экономической эффективности развития предприятий, использующих недра и другие ресурсы, может осуществляться на основе оценки стоимости его имущества. Рост стоимости имущества и акций предприятия свидетельствует об эффективности его развития. Экономическая оценка добывающего многопрофильного предприятия осуществляется на основе использования интегральной оценки рыночной стоимости различных видов имущества с учетом его классификации, основанной на принципе доходности и применении соответствующих методов оценки: капитализации, аналогии, дисконтирования денежных потоков.

Развитие метода капитализации целесообразно осуществлять в направлении дифференцированного определения стоимости различных видов имущества нефтегазовой, топливно-энергетической компании, в дифференцированной оценке различных видов риска, в определении коэффициента капитализации на основе методов усреднения.

В нефтегазовой отрасли эффективность функционирования и развития компаний определяется на основе комплексной оценки экономической эффективности воспроизводства минерально-сырьевой базы. В качестве критерия эффективности используют интегральный чистый дисконтированный доход, а также удельный чистый дисконтированный доход, приходящийся на 1 т запасов нефти, исчисленный до уплаты налога на прибыль. Этот показатель используется также и в зарубежной практике недропользования.

Минимальная прибыль (абсолютная рента) обеспечивает простое воспроизводство минерально-сырьевой базы, производственных и других ресурсов предприятия, нормальная (нормативная) прибыль – расширенное воспроизводство и развитие предприятия с учетом факторов риска [1].

Сверхприбыль - прибыль предприятия, полученная сверх уровня нормальной (нормативной) эффективности использования минерально-сырьевой базы, производственных и других ресурсов, имущества, за счет благоприятных природных, экономических, технологических и других условий разработки месторождений углеводородов.

Нефтегазовая сверхприбыль имеет как природный характер формирования (дифференциальная нефтегазовая рента 1 рода, полученная за счет благоприятных горно-геологических характеристик), так и экономический (дифференциальная рента 2 и 3 рода, полученная за счет высокого спроса и цен на нефть и газ, масштаба предприятия, а также возникающая вследствие применения инновационных технологий добычи углеводородов) [2].

Сверхприбыль - сумма множества дифференциальных доходов, определяющих высокую эффективность функционирования и возможности интенсивного развития предприятия в условиях высокого риска.

В международной практике управленческого учета в нефтяных компаниях существуют несколько методов оценки затрат:

- метод поглощения (absorption costing);
- метод учета прямых издержек (direct costing);
- учет затрат по функциям (activity based costing) и др.

В нефтяных компаниях целесообразно использовать нормативный способ, который имеет в настоящее время меньшее распространение и используется как дополнительный по отношению к другим, а также считается одним из методов их реализации (рисунок 1).

Метод нормативных затрат разрешен для оценки запасов материалов, незавершенного производства и готовой продукции и учитывает соответствующие установленные нормы использования сырья, материалов, труда, их эффективности и мощности производства.

Наименее рискованный и оттого наиболее привлекательный вид нефтяной деятельности – это разработка разведанных месторождений.

Однако, доступ инвесторов к разведанным запасам почти во всех странах Каспийского региона и Средней Азии значительно ограничен. За 20 лет независимости страны региона передали сколько-нибудь привлекательные открытые месторождения иностранным инвесторам.

Сегодня национальные правительства проводят в этой области различную политику. Туркменистан вообще прекратил продажу инвесторам разведанных месторождений. Узбекистан продает их вместе с малоизученными территориями, исследование которых требует больших затрат [3].

Азербайджан продает залежи вместе со старой промысловой и социальной инфраструктурой и даже персоналом, оценивая их высоко и заставляя платить за них довольно дорого.

Во-первых, правительство Казахстана продолжает продавать разведанные месторождения. Во-вторых, в стране существует наиболее развитый рынок вторичных углеводородных активов; а, поскольку планы инвесторов меняются, власти, хотя и требуют теперь удовлетворения первоочередного права на покупку, при согласии платить по рыночной цене, никакими другими требованиями не сдерживают перепродажу долей и залежей. В-третьих, казахстанское государственное и нефтяное руководство организует новый для Каспийского региона способ привлечения иностранных инвестиций. На данный момент разрабатывается народное IPO национальных компаний среди резидентов РК [5].

В завершении, устойчивым своеобразием состояния казахстанского рынка нефти являются качество или физические свойства полезных ископаемых, отдаленность территории Казахстана от мировых океанов, морей, наличие большого количества полезных ископаемых. Национально-историческая специфика этих отраслей лежит в политике по отношению к иностранным инвесторам, сверхзависимость экономики от добывающей промышленности, состояние транспортных маршрутов и другое. Все эти факторы в совокупности представляют особенности казахстанской экономики, в частности национальной промышленности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Экономическая теория: учебник / Р.М. Гусейнов, В.А. Семенихина. М.: Изд-во Омега-Л, 2008 – 440 с.
2. Семенов, В.М. Экономика предприятия: учебник для вузов / В.М. Семенов-М.: Экономика, 2006г. – 654 с.
3. Крейнина М.Н. Финансовое состояние предприятия: методы оценки. –М.: ИКЦ «ДИС», 2005. – 224 с.
4. Хотинская Г.И., Харитонов Т.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия (на примере предприятий сферы услуг). Учебное пособие. – М., 2004.- 240 с.
5. Сырлыбаева Н.Ш. Налоговая политика на нефтяных предприятиях, Алматы 2011 – 28 с.

РАЗРАБОТКА РЕКОМЕНДАЦИЙ ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ТЕХНОЛОГИИ ПОИСКА И ОТБОРА КАНДИДАТОВ НА ВАКАНТНЫЕ ДОЛЖНОСТИ

Сұлтанғали Л. Ж., магистрант

Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. Один из основных факторов в осуществлении кадровой политики учреждения является поиск и отбор персонала, потому как активность каждого компании неминуемо сопряжена с потребностью комплектования штата. От того, в какой мере продуктивно поставлена работа по поиску и отбору персонала, в существенного уровня зависит качество человеческих ресурсов, их вложение в результат целей компании.

Ключевые слова: подбор и расстановка кадров, кадровый потенциал, социологический анализ, кадровый менеджмент, ситуационный анализ, технологическая матрица отбора персонала

Высококачественный момент хода выбора персонала кроме того складывается в этом, Для того чтобы отыскать претендентов, обладающих нужную с целью деятельность квалификацию, следовательно, тут принципиально предоставить абсолютную характеристику присутствия независимых зон в фирмы «Коралл». Рекомендовано употреблять последующую схему объявления, равно как представлено в схемах Дополнения 1. Самый легкий и результативный метод отыскивания профессионала – расположить сообщение в 1 с веб-сайтов согласно труде: www.hh.ru, www.job.ru, www.rabota.ru. Гарантировано, что же их навещают общество, заинтригованные в труде, и в данный ведь период допускается приобрести отголоски в вакансию. Комфортен параметры общения, в особенности в www.hh.ru (в нынешнее период – единственный с более известных веб-сайтов). Вывод прибывает в аэропочтовый коробка и рассматривается в комфортное период.

Основа правило в отыскивании – систематичность размещения оглашений и показ вывод. Принципиально, Для того чтобы вакантная должность существовала в 1-ый двадцатке, а с целью данного необходимо каждый день располагать сообщение. Отдельные веб-сайты, в частности www.job.ru, делают предложение расположение назначенного объявления и обеспечивают его наличие из числа 1-ый 5 оглашений. Данное следовательно, что же любой претендент несомненно в него наткнется. Возможности отыскать профессионала возрастают. Кроме того разумно в этом ведь веб-сайте расположить плакат фирмы, что автоматом посылает претендентов в страницу с должностями фирмы.

Первым основой данных о претенденте представляется вывод, в коем указываются персональные данные, сведения о образовании, высококлассном эксперименте, существующих умениях и достоинствах. Следовательно в рамках предоставленной деятельность сформированы аспекты, согласно каковым руководитель согласно медперсоналу обязан производить оценку всегда прибывающие в фирму вывод, предопределять, в какой мере кандидатура годится в водящуюся пост.

Прежде лишь, следует дать оценку единство вывод, в таком случае принимать присутствие закономерной взаимосвязи среди для того, что же кандидатура желает, в

что же притянет, и для того, Нежели некто владеет. Потом, вывод нужно проглядеть «наискосок», приостановившись взором в последующих пт – «маячках»: заключительное положение деятельности, присутствие высочайшего создания, годы. В случае если вывод благополучно идет основной период, содержит суть выполнить наиболее подробную оценку – в соответствии с установленной текстуре вывод, а собственно: базисное формирование, вспомогательное формирование, навык деятельность, свершения, прочие умения и вспомогательная сведения.

Перед проведением беседа нужна подготовительная разговор, что имеет возможность нести равно как упрощенный, таким (образом и расширенный вид. В первоначальном случае, в главном, ограничиваются уточнением единичных, более важных данных и постановкой некоторых определенных проблем. Равно как норма, заблаговременное интервью продолжается никак не более 10 мин. и имеет возможность осуществляться в период телефонного беседы, что же бережет период никак не только лишь клерка согласно медперсоналу, однако и кандидата.

С целью продавцов-кассиров, в согласовании с исследованной психогаммой, следует выбрать испытательные технологии в:

- 1)уровень устойчивости – непостоянности (нейротизма) нервных действий субъекта и отношение экстраверсии – интроверсии;
- 2)темпа взаимодействия, силу и стойкость нервной концепции;
- 3)темпа и достоверность восприятия;
- 4)стойкость интереса;
- 5)воспоминания;
- 6)психологическую стойкость.

Для продавцов-кассиров кроме того разумно употреблять высокопрофессиональный диагностика, пример коего показан в Дополнении 9. В фирмы с целью отбора претендентов в пост торговца-кассира советуются следующие исследования:

1. «Айзенк-тест» – диагностика дает возможность установить уровень устойчивости – непостоянности (нейротизма) нервных действий субъекта и отношение экстраверсии – интроверсии. Некто захватывает согласно времени 10 мин. в решения в проблемы, и 10 мин. в его контроль.

2. «Теппинг – тест» – диагностика в темпа взаимодействия, силу и стойкость нервной концепции. Исполняется с поддержкой рисования пунктов в листе, в таком случае принимать кандидату предоставляется листок, разбитый в 6 одинаковых прямоугольников. Из-за установленное период кандидатура определяет места в любом прямоугольнике, предположим, в процесс 10 сек. некто определяет места в 1 прямоугольнике, после в процесс иной одной мгновения в ином и таким (образом согласно распорядку в 6 прямоугольниках.

Затем клерком согласно медперсоналу подсчитывается число пунктов в любом квадрате и в основе данных чисел ранее основывается план – диаграмма. В случае если диаграмма подходит наверх либо непосредственно, в таком случае данное следовательно, что же в период деятельность темпа у кандидата никак не достаточно уменьшаться, поэтому, в случае если книзу – в таком случае данный следовательно, что же Индивид стремительно утомляется, и его активность с временем достаточно уменьшаться. Согласно времени диагностика захватывает 3 мгновения в его преодоление, и 10 в контроль.

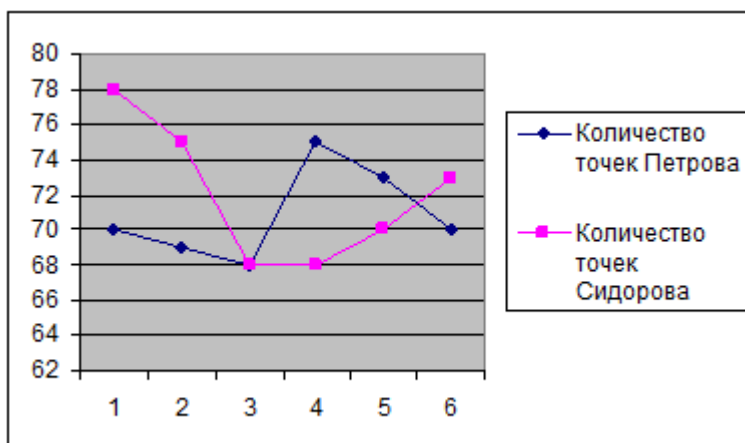

Рисунок 1 – График «Теппинг-тест»

Диагностика в темп и достоверность восприятия. Некто складывается с 2-ух субтестов: сопоставление частей и сопоставление текстов. В первоначальном случае подопытному предполагаются 50 туман частей, что смогут содержать с 3 вплоть до 12 чисел, с пожеланием обозначить испарения, заключающиеся с абсолютно подобных частей, к примеру:

66273894 _____ 66273894
527384578 _____ 527384578

Во втором субтесте аналогичное задание выполняется на вербальном материале, например:

Нью-Йорк Уолд _____ Нью_Йорк Уолд
Каргилл Грейн компании _____ Каргилл Грейн Компании

Подсчитываются скорость выполнения теста и число ошибок. Коэффициент надежности равен 0,7 – 0,8. По времени занимает 5 минут, на проверку 3 минуты.

4. «Корректирующая проба» – стойкость интереса. Исследуемому предполагается форма с разными знаками (либо журналистский документ) и предполагается исключать некоторое количество букв либо буквосочетаний (к примеру, «о» и «к» либо «о» и «к»). В ином виде 1 букву предполагается выделять, а иную марать. При помощи любую одну минуту сервируется группа обозначить Особенностью, какое количество символов просмотрено. Имеет возможность рядом данным изменяться поручение: ту вот букву, что же марал, выделить, а ту вот, что же акцентировал внимание, – вычеркнуть.

Работа длится согласно заданию 5 либо 10 мин.. Надзор исполнения задач выполняется с поддержкой специализированных стандартов, (в таблицах проявляются надлежащие азы и образец накладывается в испытуемый документ).

Таблица 1 – Оценка по корректирующему бланку

Оценка в баллах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Количество просмотренных знаков минус ошибки	2151	2101 - 2150	1851 - 2000	1701 - 1850	1501 - 1700	1351 - 1500	1201 - 1350	1000 - 1200	менее 1000

Рядом исполнении 10-милолетной проверки согласно корректирующему бумаге с сменой задачи анализ экспонируется согласно таблице 5. Из-за любую погрешность вычитается 20 символов, а из-за упущенную строчку – недостаток 60 символов.

Особое интерес направляется в в таком случае, равно как уменьшается (возрастает) эффективность с мгновения к минутке, увеличивается единица Количество погрешностей. Период в преодоление 10 мин., в контроль 3 мгновения.

5. «Кратковременная память» – диагностика в воспоминания. Используются задачи в усвоение и прямое исполнение текстов и частей. Исследуемым два раза, предъявляется согласно 10 текстов и два раза согласно 10 частей. 10 текстов либо частей принимается в процесс 20 сек. и 40 сек. предоставляется в заметка (в каждом режиме).

Перед другим 10-ком текстов (и частей) ведется эмоциогенное наставление. Фразы выбираются немногословные, недостаточно сопряженные среди собою, с 4 – 6 букв, Количества двухзначные, меньше приметные (никак не необходимо 99, 33).

Пример текстов с целью запоминания: влага, ель, книжка, омбрелль, пчелка, день, двери вилочка, номерок, поддержка. Образец частей: 19, 63, 85, 37, 29, 51, 94, 70, 56, 49.

Заключение На основе проделанного исследования можно совершить последующие заключения: 1. Один из основных факторов в осуществлении кадровой политики учреждения является поиск и отбор персонала, потому как активность каждого компании неминуемо сопряжена с потребностью комплектования штата. От того, в какой мере продуктивно поставлена работа по поиску и отбору персонала, в существенного уровня зависит качество человеческих ресурсов, их вложение в результат целей компании. 2. Главным обстоятельством эффективности процесса поиска и отбора персонала представляется его технологичность, т.е. присутствие четких процедур, регламентирующих документов, стандартных форм, бумаг и иных материалов, применяемых при отборе, отработанная система хранения данных и доступность с целью регулярного анализа получаемых результатов. 3. Процесс отбора и оценки претендентов в свободные должности содержит в себе следующие ключевые виды работ: 1) сбор данных о возможных претендентах; 2) оценку требуемых качеств претендентов и формирование характеристики на каждого из них; 3) сопоставление совокупности свойств претендентов и предъявляемых к ним условий; 4) сравнение характеристик претендентов на одну должность и подбор наиболее пригодного согласно качествам сотрудника; 5) назначение кандидата на должность; 6) проверка в течение установленного времени исполнения данным сотрудником возложенных на него функций и утверждение заключения о необходимости его назначения в данную должность.

ЛИТЕРАТУРА

1. Анна Самойленко. Профессия – HR Только исключительные люди двигают компанию? // жур. Управление персоналом № 20, 2014. <http://www.top-personal.ru/magazine.html?313>

2. Организация труда персонала: Учебник / А.П. Егоршин, А.К. Зайцев. - М.: ИНФРА-М, 2012. - 320 с.: 60х90 1/16. - (Высшее образование).

3. Основы управления персоналом: Учебник / А.Я. Кибанов; Министерство образования и науки РФ. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2014. - 447 с.: 60х90 1/16. - (Высшее образование: Бакалавриат).

4. Управление трудовыми ресурсами: Учебное пособие / Г.Ф. Красноженова, П.В. Симонин. - М.: ИНФРА-М, 2011. - 159 с.: 60х88 1/16. - (Высшее образование)

ОТБОР И НАЙМ ПЕРСОНАЛА КАК ТЕХНОЛОГИЯ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОРГАНИЗАЦИЯХ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Султанғали Л. Ж., магистрант

Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. в статье рассматривается роль кадровой службы в условиях ужесточающейся конкуренции между организациями за талантливых сотрудников, обладающих потенциалом, и ее сосредоточении на формировании мотивационных программ и развитии персонала.

Ключевые слова: подбор и расстановка кадров, кадровый потенциал, социологический анализ, кадровый менеджмент, ситуационный анализ, технологическая матрица отбора персонала

Под влиянием конкурентной борьбы, кризисных явлений в мировой экономике, дефицита квалифицированных кадров отбор персонала в начале XXI века становится ведущей функцией кадрового менеджмента, без которой невозможно достичь конкурентных преимуществ.

Современные исследователи сферы управления персоналом отмечают происходящий кризис традиционной системы отношений «организация - человек», в соответствии с которой организация в сознании сотрудников была многоуровневой, вечно существующей системой, по вертикали которой можно продвигаться всю жизнь. Успех человека в профессиональной деятельности определялся качеством организации, в которой он работал, и степенью лояльности к ней. Сегодня процессы, происходящие в экономике, широкомасштабное внедрение Интернета, дающего возможность моментального информационного обмена на рынке труда, глобализация бизнеса обусловили переход к современной системе отношений «человек - организация», при которых сотрудники делают карьеру не в организации, а на рынке.

В силу того, что цель неоклассического менеджмента организаций постиндустриального общества заключается в постоянном развитии организации под влиянием инновационных идей, которые генерирует персонал, первостепенной задачей руководства компаний и отделов по управлению персоналом становится поиск и удержание профессиональных и креативных сотрудников. В связи с этим вопросы отбора являются сегодня важнейшей научной и практической проблемой кадрового менеджмента.

Под подбором и расстановкой кадров понимается рациональное распределение работников организации по структурным подразделениям, участкам, рабочим местам в соответствии с принятой в организации системой разделения и кооперации труда, с одной стороны, и способностями, психофизиологическими и деловыми качествами работников, отвечающими требованиям содержания выполнения работы, - с другой.

Практика свидетельствует, что грамотно проведенный отбор спасает организацию от ненужных ей людей, помогает рационально использовать профессиональные возможности человека, способствует накоплению профессионального опыта предшествующих поколений. Отбор персонала оказывает решающее влияние на результативность всех последующих персонифицированных технологий кадрового менеджмента.

На современном этапе становления рыночных отношений и формирования инновационной экономики в Казахстане, которая должна основываться на максимальном использовании имеющегося научнотехнического и кадрового потенциала, важнейшее значение приобретает создание и использование эффективной системы кадрового менеджмента и отбора персонала как его части. Большой потенциал в плане экономии ресурсов, объективизации процесса, его профессионализации содержит технологизация отбора.

Однако, несмотря на признание данной темы актуальной, состояние работы по отбору персонала в большинстве казахстанских организаций оставляет желать лучшего. Далеко не все руководители осознают, что одним из определяющих факторов эффективности бизнеса выступает профессионально организованный отбор персонала с применением научно обоснованных критериев, принципов, подходов, правильно подобранных для конкретной организации и для конкретной должности методов селекции кадров.

В отличие от отечественных предприятий, большинство западных компаний ориентированы на проведение высокотехнологичного, профессионального отбора сотрудников, широкого использования соответствующей кадровой инфраструктуры.

Таким образом, актуальность данной статьи обусловлена, во-первых, потребностью социологического анализа отбора персонала в новых условиях неоклассического менеджмента и возникновения интерсубъектных отношений в организациях; во-вторых, необходимостью систематизации зарубежного и отечественного подходов к отбору персонала как технологии кадрового менеджмента; в-третьих, необходимостью определения основных направлений для совершенствования технологий отбора в организациях современной Казахстана.

Научное осмысление отбора персонала как функции кадрового менеджмента организации, выбор правильных методологических ориентиров, разработка и внедрение технологий отбора будут способствовать созданию в казахстанских организациях и на предприятиях эффективной системы кадрового менеджмента, что, несомненно, приведет к повышению эффективности их деятельности, увеличению конкурентоспособности, улучшению социального самочувствия персонала.

Для рассматриваемой проблемы большое значение имеют идеи классиков социологии: М. Вебера, Т. Парсонса, Р. Мертон, Д. Смелзера и классиков менеджмента, представителей управленческих школ и подходов XX и XXI веков: Ф. Тейлора, Г. Форда, Г. Гантта, Л. Гилбрет, А. Файоля, Л. Гьюлика, Л. Урвика, Э. Мейо, М.П. Фоллет, Г. Мюнстенберга, Д. Макгрегора, К. Арджилиса, Р. Лайкерта, Г. Кунца, С. Доннела, Р. Акоффа, Р. Фалмера и др.

Разработка отдельных аспектов кадрового менеджмента, в том числе отбора персонала, в комплексе с другими функциями и аспектами общего менеджмента и кадрового менеджмента тесно связана с работами М. Вудкока, Г. Десслера, К. Киллена, Р. Марра, М. Робера, Т. Шмидта, Ф. Тильмана, М. Уорнера, Д. Френсиса.

В целом в работах названных авторов заложен фундамент современной теории и методологии кадрового менеджмента и отбора персонала как его функции, обосновано применение кадрового менеджмента для формирования конкурентности и вызывающей доверие организационной среды

Вместе с тем, дисперсный характер исследований свидетельствует о неустойчивости кадрового менеджмента как управленческой практики, аморфности и неразработанности унифицированных процедур.

Практически нет специальных исследований, посвященных отбору персонала как функции кадрового менеджмента. В имеющихся работах можно отметить упущения, связанные с отсутствием единого методологического подхода к

эффективному применению на практике отбора персонала как технологии кадрового менеджмента. Требуют дальнейшей разработки вопросы критериев, принципов, методов и механизмов отбора. Характерен анализ отбора кадров в контексте традиционной кадровой политики, и не оценивается критериями непрерывной профессиональной ротации и постоянных организационных изменений.

Отмеченные моменты негативно влияют на уровень постановки проблем отбора персонала в системе кадрового менеджмента, их социологическую интерпретацию, характер прикладных исследований.

Отбор персонала в современных организациях, являясь важнейшей функцией кадрового менеджмента и управленческой практикой формирования персонала, реализуется дисперсно и низкотехнологично.

Несмотря на определенные результаты в переходе от традиционной модели «организационного отбора» к модели «организационной эффективности», блокируется введение стандартов меритократии, инновационности и гибкой адаптивности. Эффективная реализация блокируется организационным порядком, ориентированным на режим выживания и влияние внешней организационной среды, низким авторитетом кадрового менеджмента как экспертной практики и профессиональной деятельности, сильным влиянием субъективного фактора на процедуры отбора [2].

Ограниченный характер деятельности по отбору персонала в большинстве казахстанских организаций обусловлен традициями командно-административного прошлого, непрофессионализмом руководителей предприятий в области кадрового менеджмента и фактической недооценкой роли человеческого фактора в функционировании и развитии организации.

Амбивалентность научных представлений об отборе персонала как технологии кадрового менеджмента усугубляет ситуацию. Такой дисбаланс стимулирует реализацию сохраняющихся механизмов, практик, способствующих организационной стагнации, неформальных отношений, влияющих на сопротивление переменам [1].

Кадровый отбор демонстрирует структурную зависимость, регулирование кадров посредством принятия решения в управленческих структурах. Чаще всего решения по отбору кадров обусловлены стремлением сохранить достигнутые позиции в организации или

«дублированием» функциональных обязательств. Непредсказуемость, дезинформированность негативно влияют на отношение сотрудников к выполнению обязанностей, участие в реализации целей организации, межличностную коммуникацию. Можно предположить, что интеграция новых сотрудников в организацию осуществляется структурно, без учета профессиональной мобильности и личных перспектив профессионального обновления. Такое состояние дел требует серьезной работы по оптимизации технологий отбора в системе кадрового менеджмента казахстанских организаций.

В то же время в казахстанских организациях, находящихся в состоянии трансформации, содержатся значительные регулятивные возможности для оптимизации системы отбора персонала и кадрового менеджмента в целом. Необходимо широко использовать опыт по отбору и найму персонала лучших компаний мира, разрабатывать собственные модели и осваивать новые технологии кадровой работы в разрезе гуманистического менеджмента постиндустриальной эпохи

В условиях изменяющейся внешней среды любая закономерность функционирования организации и процессы, протекающие в ней, имеют относительный характер. В этой связи отбор персонала наилучшим образом можно технологизировать с точки зрения ситуационного подхода в менеджменте.

Ситуационная технологическая матрица отбора персонала позволяет решать конкретную задачу из класса однотипных задач отбора.

Наряду с уже существующими классификациями кадроведческих технологий, их деление на общие (направленные на персонал организации в целом) и персонифицированные (направленные на конкретного работника) дает возможность сделать вывод о том, что эффективность технологии отбора персонала определяет качество функционирования блока персонифицированных технологий кадрового менеджмента и всей системы кадрового менеджмента в целом на основании ее структурной модели, сформированной при помощи технологии структурного анализа и проектирования[1].

Каждая организация должна самостоятельно выбирать методы отбора, опираясь на сложившуюся ситуацию, корпоративную культуру и другие факторы. Все методы сложны в практическом применении, требуют специальной подготовки, а иногда и приглашения специалистов-экспертов со стороны и не дают стопроцентной успешности. Только комплексное применение методов может дать необходимые для организации результаты с наименьшими потерями средств и времени, и только в этом случае недостатки одних методов будут компенсироваться за счет достоинств других. В связи с этим для повышения качества отбора персонала целесообразно применять многоступенчатые технологии, предусматривающие последовательное использование взаимодополняющих методов, причем технология отбора для замещения вакансий разных уровней в организации будет существенным образом разниться, потому набор методов, образующих технологию селекции для той или иной должности, базируется на их полезности и взаимодополняемости при отборе персонала как для различных уровней внутриорганизационной иерархии, так и для работ разного характера.

В условиях ужесточающейся конкуренции между организациями за талантливых сотрудников, обладающих потенциалом, кадровая служба вместе с другими субъектами кадровой работы сосредоточивается на формировании мотивационных программ и развитии персонала для удержания последнего. В связи с этим правомочно рассматривать отбор как направление деятельности, становящееся в условиях новой экономики непрофильным для кадровых служб. Внешние консультанты позволяют минимизировать риски привлечения работников извне благодаря гарантиям и высокому качеству отобранных кандидатов, что обеспечивается за счет существования у агентств наработанной методологии и существования большой базы данных, создающей возможность анализа и совершенствования процедур отбора. Большинство конфликтов между провайдером отбора и внутренней кадровой службой возникает ввиду непрофессионализма последней, рассматривающей агентство как конкурента. Четкое определение целей привлечения внешних консультантов и разграничение полномочий между внутренней кадровой службой и внешним провайдером со стороны руководства способно решить эти проблемы.

Для совершенствования реализации функции отбора персонала в организациях современной Казахстана необходимо сформировать своеобразный базис этой процедуры, выражающийся в системе научно обоснованных критериев, охватывающих всю организацию, а также в принципах, которые будут направлять селекцию персонала в нужное русло, избегая четко формализованных правил. Внедрение систем ключевых показателей эффективности и технологизация процесса отбора будут способствовать его объективизации и существенному повышению эффективности. Реинжиниринг процесса отбора, включающий перестройку процедуры селекции персонала на основе внедрения сортировочных процедур и создания трех версий процесса, позволит упростить и значительно ускорить его. Реинжиниринг объективизирует отбор персонала, так как клиентом данного процесса становится не руководитель

конкретного подразделения, в котором появилась вакансия, а вся организация в целом, так как появляется прямая связь между результатами отбора и критическими показателями эффективности деятельности современной организации: стоимостью, качеством, сервисом и оперативностью.

Резюмируя вышесказанное, следует отметить, что отбор представляет собой своеобразную детерминанту качества функционирования всей системы кадрового менеджмента в целом, а также влияет на качество производимой продукции или услуг и в конечном счете на конкурентоспособность организации.

Проблема выживаемости под давлением конкуренции приводит казахстанских топ - менеджеров к выводу о том, что крайне необходимо внедрять современные управленческие технологии для того, чтобы эффективно использовать имеющиеся ресурсы. Ключевым ресурсом организации становится персонал, поэтому целесообразно использовать прогрессивные практики управления персоналом, при этом серьезное внимание следует уделить функции отбора персонала в системе кадрового менеджмента организации.

Заключение. Анализ реализации функции отбора персонала в казахстанских организациях, в том числе в организациях СКФО, позволил выявить ряд проблем, обусловленных сильным влиянием субъективного фактора на отбор, отсутствием отработанных технологий планирования, набора и отбора и (или) некомпетентным их исполнением, отсутствием тесной связи кадроведческих функций между собой. Можно сделать вывод о том, что в Казахстан все еще не сложилась технологичная система отбора персонала, очевидна ориентация на сменяемость персонала по принципу «незаменимых людей нет», акцент на исполнителя. Требования к принимаемому персоналу слабо систематизированы. При отборе четко не соблюдаются критерии и принципы отбора, среди методов отбора преобладает анализ документов и результаты неструктурированного собеседования.

ЛИТЕРАТУРА

1. Анна Самойленко. Профессия – HR Только исключительные люди двигают компанию? // жур. Управление персоналом № 20, 2014.<http://www.top-personal.ru/magazine.html?313>
2. Организация труда персонала: Учебник / А.П. Егоршин, А.К. Зайцев.- М.: ИНФРА-М, 2012. - 320 с.: 60х90 1/16. - (Высшее образование).
3. Основы управления персоналом: Учебник / А.Я. Кибанов; Министерство образования и науки РФ. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: НИЦ ИНФРА-М, 2014. - 447 с.: 60х90 1/16. - (Высшее образование: Бакалавриат).
4. Управление трудовыми ресурсами: Учебное пособие / Г.Ф. Красноженова, П.В. Симонин. - М.: ИНФРА-М, 2011. - 159 с.: 60х88 1/16. - (Высшее образование)

ПРОВЕДЕНИЕ АНАЛИЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ И УПРАВЛЕНИЯ ЕЮ

Чудрова В.У., Садыкова Г.А.

Западно-Казахстанский государственный университет им. М. Утемисова,
г. Уральск

Аннотация. В статье рассматриваются виды и формы конкуренции товара. Конкуренция является движущей силой развития субъектов и объектов управления, общества в целом, она должна стать образом жизни каждого работника. Для этого предприятию следует непрерывно исследовать рынок, на котором он функционирует, и удовлетворять потребности своих потребителей, за счёт чего добиваться успехов.

Ключевые слова: Конкуренция, ценовая политика, дифференцированные цены, конкурентоспособность.

Актуальность данной статьи состоит в том, что в современных условиях управлять конкурентоспособностью предприятий довольно сложно, так как огромное влияние оказывают и другие факторы.

Конкуренция - это процесс управления субъектом своими конкурентными преимуществами для достижения победы или других целей в борьбе с конкурентами за удовлетворение объективных или субъективных потребностей в рамках законодательства либо в естественных условиях.

Конкурентоспособность - это относительная характеристика, отражающая положение предприятия на рынке по отношению к состоянию предприятий-конкурентов, сформированному под воздействием внутренних и внешних факторов. Перед проведением анализа конкурентоспособности любого предприятия, необходимо установить форму существующей между подвергаемыми анализу фирмами конкуренции, а так же метод конкуренции. Формы конкуренции описаны в таблице 1. Всего существует три формы конкуренции товара.

Конкуренция между предприятия зависит, в основном, от конкуренции между товарами, предлагаемыми этими организациями.

Методы конкуренции:

- а) неценовая - на основе повышения качества товара;
- б) на основе критерия повышения качества сервиса потребителей товара;
- в) ценовая - на основе снижения цены;
- г) на основе снижения эксплуатационных затрат у потребителя товара;
- д) на основе повышения качества процессов управления;
- е) интегральная - на основе использования всех конкурентных преимуществ объекта и субъекта. [1]

Существует несколько вариантов изменения конкуренции между фирмами:

- конкуренция усиливается с увеличением количества соперничающих фирм;
- конкуренция усиливается, когда крупные фирмы присоединяют другую фирму и принимают решительные меры по выводу её в лидеры;
- конкуренция сильна, когда спрос на товар растёт медленно;
- конкуренция усиливается, когда условия хозяйствования в отрасли толкают фирму на снижение цены или на применение других средств увеличения объёма продаж;

- конкуренция усиливается, когда затраты покупателей при переходе с потребления одной марки на другие невелики;
- конкуренция усиливается, когда одна или несколько фирм не удовлетворены своей долей рынка;
- конкуренция усиливается пропорционально росту прибыли от успешных стратегических решений;
- конкуренция усиливается, когда затраты на выход из рынка велики, высоки барьеры;
- ход конкуренции предсказуем, когда стратегии, ресурсы, организационные особенности, миссии фирм различаются в значительной мере и открыты большинству.

Таблица 1 - Формы конкуренции

Форма	Описание
предметная	конкуренция между товарами одной ассортиментной группы, удовлетворяющими одну и ту же потребность
функциональная	конкуренция между товарами — заменителями
личностная	имеются товары, предназначенные для одной и той же цели, но различающиеся каким-то важным параметром

Оценка конкурентоспособности организации осуществляется на основе двух показателей:

- а) интегральный показатель конкурентоспособности товаров компании;
- б) эффективность функционирования компании.

Эти характеристики достаточно обширны и зависят от вида деятельности, рыночной ситуации, управленческих усилий и т. д. Обобщающие характеристики конкурентоспособности можно сгруппировать по следующим показателям, оценив их затем по десятибалльной рейтинговой системе. [2]

1. Место расположения предприятия и доступность к рынкам ресурсов и рынкам по реализации продукции. В зависимости от экономической целесообразности наукоёмкие предприятия тяготеют к трудовым ресурсам с учётом квалификационного уровня привлекаемой рабочей среды. Перерабатывающие предприятия тяготеют к сырьевым регионам. А предприятия торговли и сферы услуг необходимо располагать ближе к потенциальным потребителям их продукции и услуг.

2. Ценовая политика предприятия и адекватность её рыночным условиям и конъюнктурным особенностям.

Существует два основных подхода для определения оптимальной ценовой политики:

- ориентация на издержки;
- ориентация на рынок.

Согласно данным подходам, ценовая политика предприятия может быть следующей:

а) установление предельно низкой цены на уровне предельно низких издержек при предоставлении покупателю минимального объема сервисных услуг

б) установление дифференцированных цен с учетом покупательского спроса, когда товар предназначен для среднего класса, предпочитающего хорошее качество по умеренной цене.

в) установка высоких цен на престижные товары для обеспечения имиджа предприятия при высоком уровне сервисного обслуживания.

3. Качество товара и его конкурентность с аналогичными или взаимозаменяемыми товарами, в том числе в процессе эксплуатации. Качество продаваемого товара должно подтверждаться сертификатом (свидетельством качества) и быть легкопроверяемым.

Главные составляющие конкурентоспособности предприятия:

- высокий технический уровень, надлежащие потребительские свойства, хорошая упаковка, маркировка продаваемых товаров;
- высокий уровень маркетинга и рекламное обеспечение реализации, действенные методы и хорошие источники распространения информации о качестве товара, его уникальности и т. д.;
- соответствие требованиям потребителя, техническим условиям и стандартам;
- организация допродажного и послепродажного гарантийного обслуживания, обучение потребителя правилам пользования;
- оптимальная цена, условия оплаты, расходы по транспортировке и установке для использования;
- своевременность появления на рынке с учётом сезонности реализации, готовности покупателя к использованию данного товара, формирования на него спроса.

4. Конкурентоспособность рекламы, эффективность её воздействия на потенциальных потребителей.

Показатель конкурентоспособности рекламы позволяет оценивать действенность рекламы с точки зрения активизации покупателя. Реклама рассматривается как способ целенаправленного распространения информации о местонахождении и видах деятельности предприятия, реализуемых товарах и предоставляемых услугах, а также о формах работы с клиентом.

Виды рекламы:

- внешняя
- оформление фасада, реклама в печати, на телевидении и в других средствах массовой информации.
- внутренняя
- выкладка товаров в магазине, их эстетичность и дизайн, форма расположения, наличие информации о товарах и месте их реализации, современное оборудование для выкладки и организации реализации товаров, наличие ценников и их оформление.

При этом интенсивная реклама позволяет сохранить достаточно высокий спрос на товары при увеличении цен почти в 2 раза по сравнению с товарами нерекламируемыми, имеющими аналогичные потребительские характеристики.

Количество видов и разновидностей выпускаемой (реализуемой) продукции, возможность маневра в изменении ассортимента в зависимости от конъюнктуры рынка. Этот показатель учитывает, с одной стороны, границы производственных возможностей, с другой - уровень специализации производства и применения современных технологий производства для обеспечения высокого качества продукции при оптимальных затратах. Определение границ производственных возможностей используется для определения эффективности производства.[3]

Управление конкурентоспособностью на макроэкономическом и микроэкономическом уровнях, направленное на её повышение, включает:

- управление научными исследованиями, проектными, конструкторскими, технологическими разработками, опытным производством, испытаниями в их взаимосвязи с обновлением и улучшением товаров и услуг;
- управление качеством труда, профессиональной подготовкой, уровнем образования работников;

- поиск, распространение, передачу передового опыта ведения производства и организации рыночных продаж;
- освоение и применение ресурсосберегающих технологий производства и обращения продукции;
- управление качеством товаров и услуг с применением стандартов качества и сертификации продукции;
- осуществление системы маркетинговых мероприятий по продвижению товаров и услуг на рынки сбыта, удержанию и расширению секторов рынка, вытеснению конкурентов;
- использование возможностей повышения спроса на товары и услуги со стороны определённых групп потребителей.[4]

Конкурентоспособность предприятия характеризует величину и эффективность использования всех ресурсов предприятия; она является показателем относительным. Базой для сравнения являются аналогичные показатели конкурентоспособности предприятий-конкурентов либо идеальных (эталонных) предприятий; конкурентоспособность продукции и предприятия являются взаимосвязанными понятиями.

Конкурентоспособность организации зависит от многих факторов, причем в современной научной литературе нет единого мнения по их составу.

Содержание управления конкурентоспособностью предприятия как научной категории проявляется в реализации следующих внутренних взаимосвязей [8]:

1. Выделение соответствующих направлений обеспечения конкурентоспособности предприятия (обеспечение внешней (маркетинговой) и внутренней (ресурсной) конкурентоспособности предприятия).
2. Выделение трех уровней управления конкурентоспособностью: стратегического, тактического и текущего (оперативного).

Стратегическое управление осуществляется на уровне высшего руководства предприятия и ориентируется на долгосрочные (от трех лет и более) перспективы развития. Стратегической целью управления конкурентоспособностью предприятия является формирование, поддержание и развитие стратегического конкурентного преимущества.

Конкурентное преимущество организации может быть признано стратегическим конкурентным преимуществом, если оно является глобальным, т.е. устойчиво во времени и привлекает широкое и постоянное внимание со стороны внешнего окружения предприятия. Показателем, характеризующим результат стратегического управления, является показатель стратегического успеха или неуспеха деятельности организации на рынке (рост или падение его рыночной доли).

Тактическое управление конкурентоспособностью направлено на формирование тактики обеспечения конкурентоспособности - совокупности видов, приемов и методов конкурентной борьбы, которые избирает и практически применяет предприятие против своих конкурентов и с помощью которых оно реализует свою конкурентную стратегию.

Таким образом, можно сказать, что лишь конкурентоспособная организация способна выжить, «остаться на плаву» во времена становления рыночных отношений в нашей стране, сохранить свой товарооборот на постоянном уровне или постепенно наращивать его. Исходя из этого, основным смыслом развития экономики в стране, главной идеей нашего вхождения в мировое сообщество должно стать повышение уровня конкурентоспособности казахстанской экономики, предприятий, фирм.

ЛИТЕРАТУРА

1. Формы и методы конкуренции. NGEBOOKS. COM.
<http://www.ngebooks.com>
2. Управление конкурентоспособностью предприятия. Библиофонд.
<http://www.bibliofond.ru>
3. Управление конкурентоспособностью организации. ALLBEST.
<http://revolution.allbest.ru>
4. Жданкин, Н. А. Всеобщий ликбез по СМК / Н. А. Жданкин // Экономические стратегии. — 2008. — № 5 / 6.
5. Райзберг, Б. А. Курс управления экономикой. — Спб.: Питер, 2008.-528с

УДК 338.242

СУЩНОСТЬ И КРИТЕРИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

**Абдрахманова Р. магистрант
Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.,
Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Современное развитие экономики характеризуется непрерывным увеличением роли инноваций как ключевого фактора успеха в конкурентной борьбе. Перед отечественным производственным комплексом остро стоит проблема низкой инновационной активности предприятий. Добиться стратегического доминирования на глобальном рынке можно посредством реализации инноваций, поэтому важной особенностью экономического роста является переход к непрерывному инновационному процессу.

Ключевые слова: Инновации, инновационный процесс, инновационная деятельность.

Условия рыночной экономики требуют от предприятий повышения эффективности, конкурентоспособности на основе внедрения достижений научно-технического прогресса, эффективных форм хозяйствования и управления, активизации предприимчивости, инициативы. В условиях, когда предприятия получили самостоятельность в управлении и ведении хозяйства, право распоряжаться ресурсами и результатами труда, они несут полную экономическую ответственность за свои решения и действия. Их благополучие и коммерческий успех всецело зависят от степени эффективности их деятельности.

Основной целью оценки эффективности деятельности предприятия является разработка заключения о жизнеспособности предприятия и возможности его дальнейшего развития на основе всестороннего анализа, который необходимо проводить при помощи системы показателей, отображающих состояние и развитие субъекта оценки. В связи с этим вопросы построения системы показателей эффективности деятельности предприятия приобретают особую значимость в современных условиях хозяйствования[1].

Экономическая эффективность — сложная категория экономической науки. Она пронизывает все сферы практической деятельности человека, все стадии общественного производства и является основой для построения количественных

критериев ценности принимаемых решений. Такие наиболее существенные характеристики хозяйственной деятельности, как целостность, многомерность, динамичность и взаимосвязанность ее различных сторон, находят отражение через категорию «экономическая эффективность». Решение этих проблем должно быть адекватно рыночным трансформациям внешней среды. Современная экономика требует разработки нового подхода к понятию экономической эффективности, ориентирующейся как на стабильное, так и динамичное состояние предприятия, учета взаимодействия компонентов социальной и экономических структур.

Многообразие проявлений экономической эффективности хозяйственной деятельности предприятий проявляется в том, что она имеет три стороны проявления: обусловлена ресурсами предприятия, создает возможности для получения прибыли, является результатом профессиональной и успешной компетентной управленческой деятельности [2].

Получение прибыли является результатом вложения капитала в активы, использование которых принесло экономическую выгоду. Абсолютная сумма прибыли, полученная предприятием, характеризует финансовую результативность его деятельности, но не позволяет проанализировать достаточность полученного эффекта. Для собственников, менеджмента предприятия, его персонала, государства, инвесторов, кредиторов, иначе говоря, для всех возможных участников распределения и использования полученной прибыли важна не только ее величина, но и уровень доходности деятельности предприятия. При прочих равных условиях вложение средств или работа на более доходном предприятии даст, в конечном итоге, возможность получить более высокие дивиденды, премии, снизить риск невозврата кредитных ресурсов, а фискальная система страны получит больше налогов.

Таким образом, особенно возрастает роль экономической оценки эффективности деятельности предприятия. Изучая конечные финансовые результаты производственной деятельности предприятия, важно анализировать не только динамику, структуру, факторы и резервы роста прибыли, но и соотношение эффекта (прибыли) с имеющимися или использованными ресурсами, а также с доходами предприятия от его обычной и прочей хозяйственной деятельности.

В условиях рыночной экономики, жесткой конкуренции всегда важно иметь представление о финансовом состоянии предприятия для принятия эффективных управленческих решений. Основным инструментом для этого служит финансовый анализ, при помощи которого можно объективно оценить: имущественное состояние предприятия, прибыль и рентабельность, трудовые ресурсы, степень предпринимательского риска, возможность погашения обязательств перед третьими лицами, достаточность капитала для текущей деятельности и долгосрочных инвестиций, потребность в дополнительных источниках финансирования, а затем по его результатам принять обоснованные решения.

Задачей такого анализа является определение состояния предприятия на сегодняшний день, приемлемых параметров работы предприятия и их сохранение на сложившемся уровне, определение отрицательных тенденций в деятельности предприятия, требующих оперативного вмешательства. В процессе анализа не только вскрываются и характеризуются основные факторы, влияющие на хозяйственную деятельность, но и измеряется степень их воздействия [3].

Предпринимательская деятельность осуществляется в расчете на собственные ресурсы и резервы, а потому необходимо сосредоточить особое внимание на оценке, глубоком анализе и контроле эффективности функционирования как материальной основы предпринимательства, главного средства финансовой устойчивости и развития.

В условиях рынка перед предприятиями стоят как проблемы повышения эффективности деятельности организации в целом, так и эффективного управления отдельными видами ресурсов. Их решение невозможно без разработок новых теоретических положений, методологических подходов, инструментария оценки и методического обеспечения анализа эффективности [4].

Актуальность темы обусловлена тем, что эффективность работы современного предприятия в условиях рыночной экономики должна определяться многофакторным подходом, адаптивными организационно-экономическими инструментами.

Особую актуальность приобретает исследование проблем оценки экономической эффективности деятельности предприятия. В современных экономических условиях требуются новые подходы формирования и использования экономического потенциала, системный мониторинг изучения экономических факторов, оперативное внесение обоснованных изменений во внутреннюю ресурсную среду.

ЛИТЕРАТУРА

1. Баварова М.Е. Складские свидетельства: проблемы и перспективы // Рынок Ценных Бумаг. 2011. - № 16.
2. Басов А.И., Галанов В.А. Биржевое дело. М.: Финансы и статистика, 2009. - С. 304I
3. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом. М.: Финансы и статистика, 2015. - С. 22 - 25.
4. Балабанов И. Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта. М.: Финансы и статистика, 2010. - С. 208.
5. Бархатов В.И. Актуальные проблемы переходной экономики. Челябинск, 2012.-С. 194-203.

УДК 338.439

УПРАВЛЕНИЕ ПЕРСОНАЛОМ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Чудрова В.У., Утешова С.М.

**Западно-Казахстанский государственный университет им. М. Утемисова,
г. Уральск**

Аннотация. В настоящее время изучение системы управления персонала, как в целом, так и отдельных ее направлений представляет большой интерес для казахстанских и зарубежных исследователей. Проведенный анализ работ по данной тематике позволит рассмотреть существующие проблемы управления человеческими ресурсами и разработать наиболее оптимальную методику для решения задач в области создания и оптимизации стратегии управления человеческим капиталом.

Ключевые слова: персонал, мотивация, управление персоналом, адаптация.

Высококвалифицированный и компетентный персонал, удовлетворенный условиями и оплатой своей работы, демонстрирует высокую производительность труда. Поэтому грамотно организованный процесс набора, оценки, распределения и мотивации сотрудников позволяет достигать поставленных руководством организации целей. Ключевым ресурсом в современных организациях является человек. Это вызывает необходимость научного обоснования его роли в сфере производства.

Известный теоретик современного менеджмента Питер Друккер отмечает: «У фирмы есть всего два вида основных ресурсов: ресурсы знаний, т. е. обученные работники и деньги. Эти ресурсы обладают или должны обладать огромнейшим влиянием. Что в действительности отличает сильную фирму от слабой, так это прежде всего квалификация ее персонала, его знания, мотивация и направленность».[1]

В начале XX века термин «управление персоналом» применялся для описания функции управления, посвященной найму, развитию, обучению, ротации, обеспечению безопасности и увольнению персонала. Последняя четверть XX века и первые годы наступившего века отмечены впечатляющими переменами в критериях работы предприятия и государственных органов управления. Все эти предприятия все чаще оказываются в условиях, когда изменения становятся уже неизменными факторами, а сами они становятся все масштабными и непредсказуемыми и влекущими за собой последствия, что создает большую нагрузку на системы управления организациями. Из этого следует, что предприятию следует уделять большие усилия созданию систем управления, удовлетворяющих этим изменениям, таких систем, которые могут обеспечить эффективное функционирование в трудных условиях. [2].

Управление персоналом - это сфера знаний (теория) и область практической деятельности, имеющие своей целью обеспечить организацию эффективным персоналом. Когда в речи используется термин «виды управления персоналом», то имеется в виду стиль управления персоналом. Это совокупность разнообразных методов, технологий, объединенных определенной идеей и подходом к управлению персоналом. [2]

Так же можно дать определение управлению персоналом как процесс обеспечения кадрами предприятия, организация их эффективного и целесообразного использования, а также их профессионального и социального развития.

В современном подходе к определению делается упор на вкладе персонала, удовлетворенного работой, в достижение корпоративных целей, таких, как лояльность потребителей, экономия издержек и рентабельность. Это обусловлено пересмотром концепции «управления персоналом» в последнем десятилетии XX века.

На смену противоречивым отношениям между работодателями и наемными работниками, при которых в рабочей обстановке организации доминировала жесткая регламентация процедур взаимодействия с работниками, пришла атмосфера сотрудничества. Она имеет следующие особенности:

- сотрудничество в рамках небольших рабочих групп;
- ориентация на удовлетворение потребителей;
- значительное внимание уделяется целям бизнеса и привлечению персонала для достижения этих целей;
- расслоение организационных иерархических структур и делегирование ответственности лидерам рабочих групп. [3].

Успех работы предприятия обеспечивают работники, занятые на нем. Поэтому современная концепция управления предприятием предполагает выделение из большого числа функциональных сфер управленческой деятельности той, которая связана с управлением кадровой составляющей производства - персоналом предприятия.

В настоящее время многие руководители недооценивают значение методов управления персоналом, свойственных современному менеджменту и активно использующихся за рубежом для эффективного управления и повышения производительности труда.

В современных условиях совершенствование управления персоналом часто означает постепенный отход от административных методов руководства к социально-

психологическим и социально-экономическим методам, зарекомендовавшим себя как более результативные и позволяющим в итоге сформировать «костяк компании», группу единомышленников.

Для того, чтобы организация работала эффективно необходимо усовершенствование методов управления. Суть совершенствования заключается в том, что каждый руководитель организации должен быть заинтересован в каждом работнике, в его личном интересе. Преобразования в принципах управления персоналом должны быть ориентированы в первую очередь на проведение политики мотивации работников, имеющее весомое значение в современных условиях.

Основной целью деятельности организаций в соответствии с Гражданским кодексом Республики Казахстан. Для обеспечения данной цели руководители предприятий должны воздействовать на наемных работников различными методами, имеющимися в запасе современного менеджмента, но на практике используют всего лишь двумя: административным способом воздействия и экономическому стимулированию. Это состояние вызвано неверным представлением об реальных потребностях людей и мотивах, побуждающих их к трудовой деятельности.[2]

Смысл труда не может сводиться только лишь к материальной заинтересованности. В процессе реализации рыночных преобразований девальвировались трудовые ценности, свойственные периоду советского времени. Труд перевоплотился из основы образа жизни в средство выживания. Можно сказать, что в обществе существует упадок труда, так как труд потерял свою смыслообразующую функцию.

Для формирования сильной трудовой мотивации работников необходимо, чтобы смысл труда выходил за рамки удовлетворения личных материальных потребностей человека. Последние годы повысилось внимание государственных органов власти и руководителей организации к вопросам управления персоналом.

Так, действует Трудовой кодекс, создавший основы трудовых взаимоотношений между руководством организацией и их персоналом. Разрабатываются и другие законодательные акты, направленные на создание цивилизованных условий труда. Однако обращение внимания руководителей к вопросам управления персоналом имеют под собой различные причины.[3].

Для того чтобы успешно управлять персоналом, необходимо четко представлять основные механизмы и закономерности, по которым осуществляется работа с кадрами, на что нужно обратить внимание, иными словами руководителю необходимо владеть современными технологиями управления трудовыми ресурсами.

Судя по общему кризису экономики на отечественных предприятиях эффективность работы с персоналом недостаточна. При командно-административном управлении работе с кадрами не уделялось должного внимания. В условиях рыночной экономики такой подход не оправдан и чреват тяжелыми последствиями для предприятия.

Для эффективного функционирования любой организации, необходимо, чтобы было выполнено одно важное условие — обеспечено использование каждого работника во всём многообразии проявления психофизиологического и мотивационного потенциалов.

В современных условиях работа кадровой службы довольно многогранна и значима. Эффективное функционирование данной службы позволит повысить сплоченность коллектива, его производительность и соответственно конкурентоспособность.

Исходя из выше изложенного, можно сделать вывод о том, что только на пересечении трех составляющих: конкурентоспособные технологии,

конкурентоспособные методы организации производства и труда, конкурентоспособный персонал, можно достичь конкурентоспособности предприятия в целом, что, в свою очередь, является залогом его эффективной работы. Важно отметить, что система управления персоналом – это неотъемлемая часть стратегии развития предприятия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Питер Друкер «Энциклопедия менеджмента» — Издание на русском языке. ООО «Издательство «Эксмо», 2012.
2. Барков, С. А. Управление персоналом. — М.: Юристъ, 2012. — 451 с.
3. Большаков, А. С., Михайлов В. И. Современный менеджмент, теория и практика. — СПб.: Питер, 2012.

УДК 330

БАСҚАРУ ЕСЕБІ КӘСПОРЫННЫҢ АҚПАРАТ ЖҮЙЕСІ РЕТІНДЕ

**Молдамұратова З., студент
Ғылыми жетекші: Қарашаев Д.Ә.**

Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Басқару есебі – бұл өзіндік жүйені құрайтын, яғни өнімнің өзіндік құнын есептеуді, еңбек және материалдық шығындарын басқару мақсатында жалпы шаруашылықпен байланысты шығыстарды анықтаумен байланысты жүйе.

Түйінді сөздер: Басқару есебі, өндірістік есеп, есепші аналитик, бюджеттеу, менеджер.

Уақыт өте келе біздің өмірімізде жаңа ғылымдар мен санаттар, ойлар (идеялар) пайда болады. Қазіргі уақытта оның қатарына басқару есебін енгізуге болады.

Оны жасаушылар мен жақтаушылар көзінде басқару есебі дегеніміз не.

Басқару есебі – екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі жаңа құбылыс. Ол өзіндік жүйені құрайды, мәні өнімнің өзіндік құнын есептеу және еңбек шығыны мен материалдарды басқару мақсатында шығындарды анықтау болып келеді, және де өндірістік шығындарды басқару.

Қазіргі жағдайда бухгалтерлік есеп қаржылық, өндірістік, басқару, салықтық болып бөлінеді. Болашақ есеп маманы жоспарлы, тиісті шығындарды бюджеттеу білуге міндетті, сондай-ақ өндірістің болашақ дамуын анықтау. Бұл курделі мәселе, өйткені себеп көп, осы арқылы заманауи маманға, қаржы есепшілеріне, өндірістік бухгалтериясының есепшісіне, басқару есебі бойынша есепші-аналитикке үлкен талаптар қалыптасады. Осыған орай шындығында өндірістік есеп бар ма, оның қағидаларын, мақсатын мәнін зерттеуге әрекет жасадық.

Өндірістік есеп өндірістік шығындарды көрсетеді, ал өндірістік шығындар өндірістің технологиясы сияқты, сыртқы пайдаланушыларға қол жетімді емес болуы қажет, сондықтан өндірістік шығындар туралы ақпарат өндірістің ішінде тек қана белгілі бір тұлғаларға немесе менеджерге беріледі, өйткені ол құпия[1].

Өндірістік және басқару есебі зерттеу жұмыстары бойынша оның арасындағы айырмашылық өте шамалы екенін көрсетеді, бір авторлар өндірістік есептің қағидаларына негізделетін шешім қабылдау үдерісін сипаттайды, ал екіншілері

«басқару есебі» терминін қолданады. Екі терминде синоним ретінде жиі қызмет етеді. Өндірістік есеп дегеніміз өндірістік шығындар туралы өнім қорының құнын бағалау үшін деректер жинау түсініледі.

Біздің көзқарасымыз бойынша, маңызы терминде емес, маңызы өндірістік есептің мақсатында, яғни ол шығындар есебінің негізі болып саналады, өндірілген өнімнің өзіндік құнын есептеу, шығындар туралы ақпарат шығындарды және өзіндік құнды басқару үшін керек. Сонымен қатар, бүгінгі күні кәсіпорындарда басқару есебінің рөлі өзгерді.

Егер тоқсаныншы жылдардың басында ғалымдар «басқару есебі - дегеніміз бірінші кезекте өндірістік есеп» деп жазса, содан кейін стратегиялық аспект күшеюіне байланысты, олар өзгерістер енгізеді.

Заманауи басқару әдістерін жетілдіру басқару есебінің жетілуін тудырды, ал өндірістік есептің өзіндік мақсаттары бар және де бір мезгілде басқару есебі ретінде қызмет атқара алмайды. Өндірістік есеп шығындар есептілігі бар және ол басқару есебі не де қаржылық есебіне де деректер ұсынады.

Өндірістік есеп мақсаты, есепке алу рәсімін шығындар және өзіндік құн есебі бойынша көрсетеді.

Өндірістік есептің мақсаттары мен міндеттері бір мезгілде басқару есебінен айырмашылығын көрсетеді. Сондықтан да біз бірінші өзіндік өндірістік есеп түрін біліп алуымыз қажет [2].

Осыған орай, біздің ойымызша, "өндірістік шығындарды есепке озық әдістерін қолдана отырып есепке өндіруге жұмсалатын шығынды есептеу сияқты дағдарыс еңсеру жөніндегі негізгі іс-шаралар ұйымдастыруды қамтамасыз етеді".

Өнімнің өзіндік құнын есептеу немесе жұмыстарды жолдарын іздестіру мен әдістерін, өнімнің өзіндік құнын төмендету, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтерді дағдарыс жоюға ықпал етеді. Өндірістік есепті қолдану мен қатар оның есептік, басқарулық, бақылау оның функцияларын көтеру қажет болды.

Соңғы ақпараттар бойынша басқару есебі ішкі есеп қалыптасуына ықпал етеді, жедел ақпарат беру үшін. Қаржы бухгалтериясы басқару есебін қалыптастыру үшін есептің маңызды ақпаратын береді.

Осыған байланысты ақпарат уақтылы ұсыну мерзімдеріне қатысты жедел болады, яғни ішкі пайдалану үшін.

Басқарушылық есептің мәні мынада, егжей-тегжейлі менеджерлеріне кәсіпорын қызметін басқару процесінде жедел ақпарат алу қажет.

Өндірістік және басқарушылық есептің өзара байланысы бар.

Қаржылық және өндірістік есептілік басқару есебі үшін болған фактілер жайлы қажетті ақпарат береді. Басқарушылық есеп перспективалары туралы ақпарат беруге міндетті порт қызметіне дағдарыс жағдайында істеген басқа фактілерді процестерінде жабдықтау, өндіру және өткізу. Қаржылық есептіліктің, ақпаратты пайдаланады, яғни басқарушылық есеп есептік ақпаратты барлық түрлерін қамтиды, күмән келтіруге болмайды.

Жүргізілген жұмыстардың, көрсетілетін қызметтерді және өндірістік шығындар туралы ғана емес, бірақ өзіндік құны туралы қаржы ақпараты басқарушылық шешімдер қабылдауда, пайдаланылатын болуы тиіс:

- релевант;

- нақты;

- уақытылы;

- болашаққа қарай қатысты шешім қабылдау уақыты бойынша, яғни перспективаға арналған дағдарысты азайту ретінде құралы.

Осылайша, ұйымдағы басқарушылық есеп перспективаға айтарлықтай әсер етеді[3].

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Мангибаева Д. Управленческий учет – поставщик предоставления информации менеджеру для принятия управленческих решений // Вестник КазНУ. Серия экономическая. – Алматы: Қазақ университеті, 2007 - №2(60). - С. 51-54.
2. Назарова В.Л., Фурсов Д.А., Фурсова С.Д. Управленческий учет: Учебник. – Алматы: Экономика, 2004. – 308 с.
3. Тайгашинова К.Т. Методические и теоретические основы управленческого учета (теория и методология): Монография. – Алматы: LEM, 2002. – 284 с.

УДК 336.714

ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНА ШЕТЕЛ ИНВЕСТИЦИЯЛАРЫН ТАРТУ МЕН ПАЙДАЛАНУ БОЛАШАҒЫ

Тлесова А.Б.

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті

Аңдатпа. Қазіргі кезеңде елдің экономикалық өсуін тұрақты дамыту үшін алдыменен инвестициялық саясатты дұрыс жүргізу қажеттілігін өмір өзі дәлелдеп отыр. Кез келген мемлекетке шет ел инвестицияларының келуі және олардың тиімділігі инвестициялық жағдайдың қолайлығыменен түсіндіріледі.

Қазақстан Республикасына инвестиция салуға қызығушылық жылдан-жылға артып келеді, оған еліміздегі саяси тұрақтылық және табиғи ресурстардың молдығы себеп болып отыр. Әлеуметтік-демократиялық мемлекеттің тұрақты экономикалық дамуы - инвестициялық үрдістің сапасымен, инвестициялық ахуалдың тиімділігімен анықталады.

Кілтті сөздер: шетел инвестициясы, ынталандыру, инвестициялық жобалар, мемлекеттік реттеу, шетел инвестициясын тарту формалары

Қазақстан Республикасының экономикасының дамуы отандық және шет елдік инвестициялаудың тартылуымен тығыз байланысты болып келеді. Шетел инвестициялары Қазақстан Республикасының территориясындағы кәсіпкерлік қызметтің объектісіне шетел инвесторына тиісті азаматтық құқықтардың, соның ішінде ақша, бағалы қағаздар, интеллектуалды қызметті және тағы басқа мүліктерді, сонымен қатар қызмет пен ақпарат нәтижелеріндегі ақшалай бағасына ие мүліктік құқықтар түрінде шетел капиталын салу болып табылады.

Мемлекеттің институционалды ортасын жетілдіру, инвестициялық саясаттың айқындығы мен болжамдылығын арттыру инвесторлардың сенімін нығайтудың маңызды факторлары болып табылады. Осы бағытта Қазақстан Республикасына шетел инвестицияларын тартудың нысандары және механизмдері мемлекеттің инвестициялық саясатының құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Мемлекетіміздің шетел инвестицияларын белсенді тарту тетіктері шетелдік инвесторлар үшін қолайлы жағдайларды қалыптастырумен, инвесторлар құқығын қорғауды нығайту шараларымен, инвестицияларды тарту және ұстап қалу үшін нақты іс-шаралар жасаумен тікелей байланысты. Бұл ретте институционалдық ортаны жетілдіру, мемлекеттің инвестициялық саясатының ашықтығы мен айқындылығын арттыру

шетелдік инвесторлардың сенімін нығайтудың маңызды факторлары болып табылады. Шетел инвестицияларын белсенді тарту тетіктері арқылы инвестициялық ахуалды жақсартып, институционалдық ортаны жетілдіру керек.

Шетелдік инвестицияларды тарту үшін қолайлы жағдайлар жасау арқылы еліміздің әлеуметтік-экономикалық жағдайын серпінді дамытуымыз керек. Мемлекеттің институционалды ортасын жетілдіру, инвестициялық саясаттың айқындығы мен болжамдылығын арттыру шетелдік инвесторлардың сенімін нығайтудың маңызды факторлары болып табылады. Бұл бөлікте заңнаманы және оны әкімшілендіруді одан әрі жақсарту, сондай-ақ инвестициялық қоғамдастықпен өзара іс-қимыл жасау тетіктерін нығайту бойынша жұмыстарды жалғастыру керек.

Шетелдік тікелей инвестицияны тартудың басқа формасы жалға беру мен концессияны білдіреді, яғни сыртқы кәсіпкерлік құқық беру, ұзақ мерзімді жалға беру қызметіндегі шаруашылық қызметтерінің әртүрлі түрдегі ерекшелігі. Орны толатын және орны толмайтын табиғат ресурстарын өндеуге құқық беру, мемлекеттің жеке меншік басқа түрдегі салалардың ерекшелігі сонымен қатар елдің заңдастырылған сәйкестіктеріне сай мемлекеттің монополияны белгілейтін арнайы уақыттарды бекіту. Біріккен кәсіпорындарының Қазақстандағы даму перспективаларын бағалаған кезде ол елге шетел инвестициясын тартуды көздеу керек және олардың басқа қаржылық қызметтерінің артықшылығын ескерген жөн. Бірақ оны таңдаулар кезінде тенденцияның инвестициялар басымдылық формасын қазіргі уақытта әлемдегі экспортталатын капиталды қадағалау болып табылады. Қазақстан мен басқа да мемлекеттердің әлемдік нарықтағы әлсіз позицияларына байланысты шетелдік капиталға баланста сұраныс пен ұсыныс жеткілікті жолдамда, тек олардың өзара бәсекелесу, яғни капиталдың төменгі әлемдік сегментінде, банк несиелерімен және халықаралық ұйымдардың ресми несиелері мен жоюлы кепілдіктерді қамтамасыз етулер арасында. Бағалау перспективасы бұл елдердегі шетел капиталының түсімі 60-70% болса батыс елдерінің үкіметінің ресми және кепілді несиелерін көрсететін болады, сонымен қатар халықаралық ұйымдар несиелері. Бұл белгілі жағдайда Халықаралық валюта қорының өсуін оның қысым тұтқасындағы өсуін жеке капиталдың түсіміне әсерін, экономикалық саясаттағы бұл елдердің энергетикалық құрылымдық реформаларын болжайды. Осыған қарамастан Қазақстанның капиталдар экспортында жалпылама мақсатта елдермен байланыста, бірақ мұндай форма шетелдік кәсіпкерлік капиталға тікелей инвестиция тартуды көрсетеді. Бірлескен және толық кәсіпорындарды қалыптастыру формасымен мемлекет пен шетелдік инвесторлар арасындағы кәсіпорынның шарттарын қалыптастыру арқылы ерекшеленеді. Шетел кәсіпкерлігінің капиталдарын тарту сонымен қатар бәсекелестіктің дамуымен және ішкі нарықта монополиямен күрестің активті құралдары болып табылады. Инвестициялық ресурстар көмегімен ұлттық өндірушілер күшінің тиімділігін арттыруға болады. Тікелей шетелдік инвестицияның парасаттылығы экспорт диверсификациясымен салыстырулар бойынша шетелдік несиелермен қосымша жұмыс орындарын пайдалану қабілеті.

Тек шетелдік инвестиция мен бірлескен кәсіпорынды қалыптастырудан басқа республикадағы шетел капиталының түсім формаларын оның ішінде бірлескен және шетелдік банктерді қалыптастыру арқылы жүзеге асады. Қазіргі уақытта бұндай банктер мемлекеттік ұлттық банктерге тіркеп қояды. Әлемдік тәжірибе инвестициялаудың басқа формасын иемденеді. Олардың арасында соңғы он жылдықта «жаңа формадағы өнеркәсіп инвестициялар» немесе акционерлік формадағы емес инвестициялар деп аталатын ерекше дамуды көрсетті. Оларға лицензиялау, лизинг, франчайзинг, бірлескен өндіріс, құрылыс заводтары жатады. Стратегиялық ынтымақтастықты жүзеге асыру барысында әрбір нақты жағдай формасында фирма

оңтайлы жағдайларды таңдайды. Қазіргі уақытта батыстың инвесторлары қаншама тәуекелділікті қысқартса да капитал салымдарымен шетелдік инвесторлар үшін қамтамасыз етудің белгілі артықшылығын ескеріп отырады. Акционерлік бірлескен кәсіпорынның мүшелік жетекшілік органдары компания істері шешімдері жөнінде өзіне жауапкершілікті жүктейді.

Тікелей инвестициялау тек капиталдың орын ауыстыруы деп қарастыру дұрыс емес. Көбінесе бас компания өз маркасын, басқару құрылымын, ноу-хауын және т.б. қолдану арқылы барлық қажетті қаржылық ресурстарды толығымен немесе ішінара инвестицияны қабылдаушы елден алады. Филиал тиімді болған кезде ол өз пайдасы мен қайтадан алынған несиесі есебінен өседі, бірақ пайданың бір бөлігін бас компания өз еліне аударады.

Қазақстанның шетел инвесторларына тартымды фактор – ел экономикасының бір жақты дамуы себеп болуы мүмкін. Қазақстан экономикасының алдыңғы болашағында өнеркәсіптің өндіруші және қайта өндіруші шикізат салаларынан кірісті алуға бағдарлануымыз қажет. Транзиттік процестегі деңгейінің маңызды индикатор қызмет секторының дамуы болып табылғанмен, тиісіз деңгейге дейін даму үшін белгілі мерзім керек. Халықаралық нарықта Қазақстанның позициясын нығайту үшін алдын ала маңызды шарт өнеркәсіптің экспорттық потенциалын көбейту болуы мүмкін. Экономика секторларының арасында инвестицияны қайта бөлу пайдасына республикадағы инвестициялық саясатты қайта қарастыру болашақта саналы болып көрінеді, басқа салалардың жеткілікті инвестицияланбауынан экономиканың жеке салаларында инвестиция осы көп болып кетуі «голландтық ауруға» шалдықтыруы мүмкін. Инвестициялық саясаттың ұзақ мерзімді және басымды мақсаты экономиканың әр түрлі салаларының дамуында теңдікке жету болып табылады.

Ал стратегиялық проблемалар қайта құру және кәсіпорынды жаңғырту шешілмейді. Басқарушы фирмаларды капитал құрылыстары және жабдықтарды сатып алу кәсіпорынның жекелік формасындай салым құралдарына деген құқықты жоққа шығарды. Осындай көз қарастар тәжірибеде шарт жасау барысында қалдықсыз шикізат және фирманың жедел басқармасы өнімінде кәсіпорынның негізгі қорларымен табиғи ресурстарды жеделдетуді молайтуды қамтамасыз етті.

Елдің ішкі артықшылығының маңызды факторы жұмыспен қамтамасыз етілуі болып табылады. Мамандардың бағасы бойынша елде халықтың активті бөлігінде жұмыссыздардың үлесі жетуге болатын шектен асып кетті, статистикалық есеп берудің жетілдірілмегендігі жұмыссыздықтың нақты мөлшерін, соның ішінде жоғары квалификацияланған мамандардың жұмыссыздығын, дипломдалған жұмыссыздардың жасырылған формасын анықтау мүмкін емес.

Инвестиция және салық бойынша халықаралық орталық Қазақстанда инвестициялық климаттың арнайы зерттеуін жүргізді. Қазақстанда инвестициялық позицияны (бағытты) ұстанатынын немесе осындай мүмкіндікті қарастырып жатқанын 46 респонденттердің 39-ы көрсетті. Бұл респонденттер қазіргі кезеңде республикада орын алатын шетел инвестициясының сферасындағы барлық негізгі позицияларды көрсетеді. Ірі батыс компаниялары басшыларының пікірі бойынша Қазақстанда инвестициялық климат жалпы алғанда қолайлы, бірақ ары қарай шетел капиталының құйылуы үшін күрделі кедергілер мыналар болуы мүмкін:

- бюрократиялық бөгет;
- қаржылық тәуекел;
- Қазақстанның салық және қаржылық режимдеріндегі жетіспеушілік;
- құқықтық инфрақұрылымның жеткілікті дамымауы;
- валюталық бақылау.

Инвестициядан пайда алу мүмкіндігіне қарамастан инвестициялық саясаттың анықталмағандығы Қазақстанға инвестицияның құйылуына кедергі жасайтын басым факторлар болып табылады. Инвесторларға тұрақты және сенімді саяси талап етіледі.

Шетел инвестицияларын кеңейту үшін қолға алған шаралар республикада ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатымен оларды реттеуді қарастыру қажет және бірінші кезекте, табиғи ресурстармен республиканың адамдық потенциалын есепсіз пайдалануды тоқтату керек. Мұндай жағдайлар өкінішке орай, шетел компанияларында бар, олар өндіріс ұйымына көп емес материалдық және қаржылық құралдарды тартып, еңбекшілердің құқықтарына қысым көрсету есебінен заңды емес баюға жетеді. Өндірісте шығындарды азайту ресурстарды тиімді пайдалану жолымен ғана емес және де айлықты кешіктірумен және қысқартумен, күзет талаптарын және жұмысшылардың еңбек шартын орындамаумен жетеді. Шетел кәсіпорындарында қазақстандық жұмысшылардың құқықсыз жағдайы белгілі деңгейде мелекеттік органдардың жұмыспен қамтамасыз ету саясатын құруда, осындай кәсіпорындарда еңбек қатынастарын реттеу мәселелеріне байқамдықпен қарауында болып отыр.

Қазіргі кезде Қазақстан экономикасына шетел инвестицияларының келуінің жаңа перспективолары ашылып жатыр.

Бірінші, ең негізгі шетел капиталын тарту бағыты оның көмегімен Қазақстанның алынбаған ғылыми техникалық потенциалын меңгеру, әсіресе машина жасаудың конверсияланатын кәсіпорындарында.

Екінші, Қазақстанның экспорттық потенциалын кеңейту және диверсификациялау.

Үшінші, импорт алмастырушы өндіріс құру, халық тұтыну тауарларының, азық-түлік тауарларының, дәрі-дәрмектің, машина жасау өнімдерінің, т.б. өндірісін дамыту.

Төртінші, транспортпен байланыс, өндеуші салалар мен инфроқұрылым сфералары.

Бесінші, бай табиғи қорлары бар, еңбегі мол аймақтарға (бірінші кезекте оңтүстік, батыс және орталық) шетелдік инвестицияның келуіне ықпал ету.

Қазақстан экономикасының салыстырмалы қаржылылық тұрақтылығы, сыртқы несие ресурстарын тартуға қатаңырақ қарау жағдайында (үкіметтік несиелер мен кепілдерге шектеуді енгізу) сыртқы қаржыландыру көзінің ерекше ролін шетел тікелей инвестициясы алып отыр.

Шетел тікелей инвестициялары халықаралық инвестициялық қызметтің категориясы ретінде инвестордың басқа экономика резиденті болып табылатын кәсіпорынның шаруашылық қызметіне ұзақ мерзімді қызығушылық алуымен сипатталады.

Қазақстан Республикасына шетел инвестициясын тартуды мемлекеттік реттеу процесін жетілдіру қажет.

Ол үшін:

- сыртқы экономикалық қызметтің жетілуін реттейтін жаңа заңдар мен қаулылар қабылдау керек;

- шетел капиталының көлемдері мен оны қолдану туралы ақпараттың баршаға ашықтығын қамтамасыз ету керек.

“Тікелей инвестицияларды мемлекеттік қолдау туралы” заңға өзгертулер мен толықтырулар енгізу қажеттігі мен сәйкесінше оң нәтижелерге жету үшін материалды базаны құру қажеттігін атап кету қажет.

Республикада инвестициялық қызмет туралы ақпаратқа маманданатын баспа органы жоқ. Ақпараттың жабықтығы, мәліметсіздік шетел инвесторларына көптеген қиындық тудырады. Көптеген мемлекеттік ведомстволар бұл жағдайды мемлекеттік қауіпсіздік мақсаттарымен түсіндіреді. Ешкім ұлттық құпияларды жоюды ойламайды,

мұндағы бастысы экономикалық пайда, салыстырмалы артықшылық пен инвестициялық ресурстарды тиімді бөлу.

Қолайлы инвестициялық жағдай жасау үшін, отандық және шетелдік инвестициялық белсенділіктің күшеюі үшін ұсынылады:

- шетел фирмаларымен бірлескен жобаларға көмек беру және оның шығарылуы мен оның жүзеге асуына септігін тигізу;

- инвестицияларды өңдеу өнеркәсібінің приоритетті салаларына тарту бойынша жұмысты халықаралық қаржылық ұйымдармен сауда-экономикалық ынтымақтастық жобалары мен бағдарламалары және дамыған елдердің үкіметтерінің мақсаты қарыздары шегінде жалғастыру;

- негізгі капиталға инвестициялауға бағытталған пайда бөлігін салық салудан босату.

Қолайлы инвестициялық жағдай қалыптастыру үшін қажет:

- а) шаруашылық және инвестициялық қызметтің құқықтық базасының тұрақтылығын, тікелей инвестицияны қолдау және ынталандыру бойынша шаралар жүйесінің ашықтығын қамтамасыз ету;

- б) Қазақстан Республикасы үкіметінің қаулыларын өңдеу және қабылдау:

- экономиканың приоритетті секторлары мен өндіріс түрлерінің тізімін кеңейту және нақтылау туралы;

- тікелей инвестициялар үшін жеңілдіктер мен преференциялар беру тізімі, көлемі және шарттары туралы.

- в) салалық инвестициялық информациялық проспектілерді дайындауды қолдау, потенциалды отандық және шетел инвесторларын тарту үшін инвестициялық ақпараттық бюллетень құру, олардың дипломатиялық жолдары бойынша таралуын қамтамасыз ету;

- г) өзгеріп жатқан жағдайға байланысты “Шетел инвестициялары туралы”, “Банктер туралы”, “Лицензиялау туралы”, “Сақтандыру туралы” заңдарға қажет өзгертулер мен толықтырулар енгізу;

- д) шетел капиталын қолдану мен оның көлемдері туралы ақпараттың баршаға ашықтығын қамтамасыз ету;

- е) жоғары технология аймақтарын құруға кірісу.

Инвестициялық климатты жақсартудың негізгі шаралары ретінде шетел инвесторлары келісімдерді орындау, заңдарды орындауды бақылау, бюрократиялық препондарды жою, салық салу ауыртпалығын жеңілдету міндеттемесін қабылдауды ұсынды. Ал инвестициялаудың оң факторы ретінде республикадағы саяси тұрақтылық, ірі нарықтық потенциал, минералды және табиғи ресурстардың байлығы, жақсы оқытылған және білімді жұмыс күшінің арзандығы болып табылады. Қазақстанның экономикасы үшін стратегиялық маңызы жоқ, шетелдік капиталға тән және майда кәсіпкерліктің дамуы маңызды (жеңіл және тамақ өнеркәсібі, тұрмыстық техника шығару, ауыл шаруашылық техника, ағаш өңдеу, минералдық тыңайтқыштар және өсімдікті қорғау құралдары) Соңғы кездері шетел кәсіпорындар 100% шетелдік капиталмен темекі, маргарин, кондитер бұйымдарын шығаратын кәсіпорындардың республика көлемінде көбеюі кездейсоқтық емес. Инвестицияларды таңдау мен тартуда тек қана халықаралық қаржылық ұйымдарға ғана емес, бірақ ең алдымен Қазақстандағы белгіленген өзгертулерді қолдауды жүзеге асыра алатын өнеркәсібі дамыған елдердің үкіметтік құрылымдарына бағыттау лазым.

Осыдан шыға келе интеграциялық процесті мемлекеттік реттеу белгілі талаптарға және шарттарға жауап беруі қажет, шаруашылық субъектілердің белгіленген ағымды және перспективті жоспардағы капиталдың тұрақты кему көлеміне негізін сала алады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Закон РК от 12.06.2014 года № 209-V «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты РК по вопросам совершенствования инвестиционного климата».
2. Закон РК от 12.06.2014 года № 209-V «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты РК по вопросам совершенствования инвестиционного климата».
3. Закон РК от 08.01.2003 г. № 373-II «Об инвестициях» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 29.12.2014 г.)
4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 31.12.2013 г. № 1497 «Об утверждении Концепции индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015 - 2019 годы».
5. Н.Назарбаев. План нации - 100 шагов по реализации пяти институциональных реформ 20.05.2015.
6. Омарова А.И. Совершенствование управления иностранными инвестициями в нефтегазовом комплексе Казахстана./Монография. –Алматы: Экономика. 2013. -171с.
7. Сабден О. Конкурентоспособная экономика и инновации: Монография.- Алматы:Эксклюзив,2009.-152с.

УДК 005:338.2 (045)

ҚАЗІРГІ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТШІНІҢ КӘСІБИ МӘДЕНИЕТІ: ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ, ҚҰРЫЛЫМЫ, ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Нұрқуат Ә.Б., магистрант

Ғылыми жетекшісі: Саймағамбетова Г.А.

III. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Мемлекеттік қызметшінің моральдық-әдептілік бейнесіне қойылатын талаптар, мінез- құлқының негізгі стандартын сақтауда мемлекеттік қызметте өзара қарым-қатынастың жоғары мәдениеттілігі қалыптасуындағы мәселелер, мемлекеттік қызметшінің қайта даярлаудан өтуіндегі бірқатар мәселелер, мемлекеттік қызметтің жаңа моделін қалыптастыруда туындайтын қиындықтар.

Түйінді сөздер: кәсіби біліктілік, кәсіби мәдениет пен білімнің ұштасуы, кәсіби даму, жұмыс нәтижесі, ынталандыру.

Еліміздің тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев Тәуелсіздік алған сәттен бастап, мемлекеттік қызмет саласына ерекше табандылықпен қарап, мемлекеттік аппараттың кәсібилік тұрғысына ерекше назар қойды. Мемлекеттік қызмет сапасының жоғары болуы «Қазақстан – 2050» Стратегиясының негізгі мақсаты - бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарына кірудегі мүмкіндігінің бірден-бір көрсеткіші. Қазірге дейін мемлекеттік қызмет жүйесінде 3 реформа жүргізілді. Аталған шаралар тікелей мемлекеттік қызмет жүйесіне және мемлекеттік басқарудың қалыптасуына тікелей бағытталады. Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 23 шілдедегі қабылданған «Мемлекеттік қызмет туралы» (өзгеріс Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416-V ҚРЗ Заңымен) Заңында мемлекеттік қызмет принциптері, міндет иерархиясы, қызметкердің

саяси кепілдемесі, құқықтық статусын анықтап, жемқорлыққа қарсы шаралар белгіленді.

Мемлекеттік қызмет ұйымындағы ең негізгі мәселе - мемлекеттік қызмет корпусында мамандарды қалыптастыру және дамыту – бұл көп өлшемді және күрделі процесс. Мемлекеттік қызметте концепциальдық аспект мәселесі ретінде бірден басқарудың объектісі және субъектісі қарастырылады. Сондай-ақ, тұрақтылық қамтылған мемлекеттік қызметшінің еңбегін бағалау жүйесінің қаталдығына сәйкес, кейінгі жылдарда бәсекеге қабілеттілік төмен болып қалуда. Сонымен қатар, мемлекеттік қызметшінің жұмыс сапасын бағалаудың болмауы оның еңбек үлесі мен материалдық, мансаптық және моральдық ынталандыру жүйесі арасындағы өзара байланыстың төмен болуына әкеп соғады. Мемлекеттік органдардың жұмысы еңбектің тиімсіз ұйымдастырылуымен және мемлекеттік қызметшілерді әлеуметтік қорғаудың нақты жүйесінің болмауымен сипатталады. Бұл білікті кадрлардың, оның ішінде шетелдік білімі бар мамандардың жеке секторға кетуіне, сондай-ақ мемлекеттік қызметті жұмысқа орналасуға қызықтырмайтын орын ретінде қабылдауға әкеп соғады. Кадрлық әлеуеттің төмендеуі мемлекеттік органдардың (әсіресе өңірлік деңгейде) кадрлық құрамын кәсібилендіруді толық көлемде қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді [1].

Мемлекеттік қызметшілерді даярлау мемлекеттік органның жолдамасы бойынша мемлекеттік білім беру тапсырысы негізінде Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясында және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жанындағы Сот төрелігі академиясында жүзеге асырылады. Жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламалары бойынша оқу мерзімі және оқуға түсу тәртібі тиісті білім беру ұйымдары бекіткен Оқуға қабылдау қағидаларында айқындалады.

Мемлекеттік орган мемлекеттік қызметшіні мемлекеттік тапсырыс шеңберінде жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламалары бойынша оқуға жіберген жағдайда, оған жалақысы сақталмайтын демалыс беріледі және оның жұмыс орны (лауазымы) сақталады. Оқуды сәтті аяқтаған мемлекеттік қызметшілерге жоғары оқу орнынан кейінгі кәсіптік бағдарламаны толық меңгергенін растайтын құжат беріледі [2].

Мемлекеттік қызметкерлерде кездесетін негізгі мәселелерді сауалнама жасау нәтижесінде анықтадық. Сауалнамаға 31 мемлекеттік қызметкер жауап берді. Сауалнама нәтижесінде анықталған бірқатар қиындықтар:

Мемлекеттік қызметтегі қызметкердің кәсібилігі: мемлекеттік ұйым жетекшілерінің 68% өз қарамағындағы қызметкерлерге «көңілі толады». Мемлекеттік қызметшіні әлеуметтік қорғау: олардың 9,6%-ы өз қызметіне қанағаттанады; 34,8% -ы еңбекақы көлеміне ішінара қанағаттанады; 24% мемлекеттік қызметкер қызмет мансабына қанағаттанады. Мемлекеттік қызметшінің оқытудың жаңа формасына көзқарасы: мемлекеттік органдардың мемлекеттік қызметшінің интеллектуалдық өсуіне аса назар аудармайтындығы байқалады. Біліктілікті арттыру мүмкіндігіне 39,2% мемлекеттік қызметші қызығушылық танытты. Заңнаманың мемлекеттік қызметте сақталуы. Жемқорлыққа қарсы саясаттың мемлекеттік ұйымдарға өз деңгейінде еніп, мемлекеттік қызметшінің статусына сай іске енуі маңызды. Осы мәселелерді шешу үшін, Елбасының Жолдауына сәйкес, «Ұлт Жоспары» 100 нақты қадамның 5,6 тармақтарын іске асыру барысында 2018 жылдың 1 қаңтарынан бастап ҚР Мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл Агенттігі, Әділет министрлігі және Маңғыстау облысы мен Астана қаласы әкімдіктерінің базаларына факторлық-баллдық шкала негізінде жаңа еңбекақы төлеу жүйесінің пилоттық режимі енгізілді. Жобаның тиімділігі- мемлекеттік қызметкерден білімді талап ететін

жұмыстың күрделілігін ескеретін факторлық-баллдық шкаланың болуы және екіншісі- қызметшінің жылдық есеп бойынша атқарған жұмыс көлемін бағалау- бонустық жүйенің енгізілуі. Бұл жүйеде мереке сайын берілетін сыйақы қарастырылмаған. Яғни, айлық жалақы қызметкерлердің атқаратын жұмысының күрделілігі мен мазмұнына байланысты болады. Мемлекеттік қызметшінің нақты әрекет ету ортасында құзыреттері мен міндеттерін, құқықтары мен принциптері нақты көрсетілген Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 23 шілдедегі N 453 Заңы. Күші жойылды - Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416-V ҚРЗ Заңымен қабылданған «Мемлекеттік қызмет туралы» Заңында «Мемлекеттік қызметшілер сыбайлас жемқорлық көріністеріне қарсы тұруға, сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарға не сыбайлас жемқорлықпен ұштасатын немесе сыбайлас жемқорлыққа жағдайлар туғызатын әрекеттерге жол бермеуге тиіс. Мемлекеттік қызметшілер басқа мемлекеттік қызметшілер тарапынан болатын сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық фактілерінің жолын кесуге тиіс. Мемлекеттік қызметші, егер сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық туралы анық ақпараты болса, мұндай құқық бұзушылықты болғызбау және тоқтату жөнінде қажетті шаралар қолдануға, оның ішінде жоғары тұрған басшыға, өзі жұмыс істейтін мемлекеттік органның басшылығына, уәкілетті мемлекеттік органдарға жазбаша нысанда дереу хабарлауға тиіс. Мемлекеттік қызметші өзін басқа адамдардың сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауға көндіру жағдайлары туралы да аталған адамдар мен органдарға жазбаша нысанда дереу хабарлауға міндетті. Мемлекеттік органның басшылығы ақпаратты алған күннен бастап бір ай мерзімде мемлекеттік қызметшінің сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар, өзін осы бұзушылықтарды жасауға көндіру жағдайлары туралы мәлімдеулері бойынша шаралар қолдануға, оның ішінде тексерулер ұйымдастыру және уәкілетті органдарға өтініштер жолдау арқылы шаралар қолдануға міндетті.» - делінген [3]. Ұсынылатын мемлекеттік қызмет сапасының төмендігі. Бұл- қазіргі ең өзекті мәселенің бірі. Мемлекеттік қызмет ұсынылатын жеке және заңды тұлғалар қызмет сапасына, мемлекеттік орган жұмысының сапасына қанағаттанарлық деңгейде ғана баға берді.

Сондай-ақ, киберқауіпсіздікті сақтау - қазіргі мемлекеттік қызметшінің негізгі міндетіне айналып отыр. Тұрғындардың, АКТ саласы қызметкерлерінің және ұйымдар басшыларының ақпараттық қауіпсіздік мәселелері жөніндегі құқықтық сауаттылығының төменділігі;

- ақпараттандырудың мемлекеттік және мемлекеттік емес субъектілерінің және АКТ саласында көрсетілетін қызметтерді пайдаланушылардың белгіленген талаптарды, техникалық стандарттар мен ақпаратты электрондық түрде жинау, өңдеу, сақтау және беру регламенттерін бұзуы;

- ақпараттық жүйелерге, бағдарламалық жасақтама және ақпараттық-коммуникациялық инфрақұрылымның басқа да элементтеріне теріс ықпал ететін персоналдың әдейі жасамаған қателері және технологиялық іркілістер;

Сауалнама жүргізу барысында анықталған бірқатар қателіктерді түзету, қолданылатын шаралар - мемлекеттік қызметті жаңа импульске, дамудың ең жоғары мүмкіндігіне, әлемдік стандартқа сай келуіне, халықтың және қызметкерлердің міндеттемелерін қанағаттандыру сапасының жоғарылауна алып келуі тиіс. Мемлекеттік қызметшінің халыққа қағазбастылықпен ғана көрінетін символдан ауысып, мемлекеттік қызметшінің жұмыс ауқымын кеңейту – инновациялық және стратегиялық қызметке көшуіне тікелей байланысты. Бізде мемлекеттік органның халыққа қызмет мүмкіндіктерін, қызмет есебін көрсетуден үнемі ашық әрі айқын бола бермейді. БАҚ және әлеуметтік желілерде көлемді және маңызды ақпаратты беруден көп жағдайда аса алмайды. Өз кезегінде бұл- кереғар пікірдің қалыптасуына әкеледі. Осыған орай, мемлекеттік аппараттар қызмет жүйесінің ашықтығын қамтамасыз етуге

барынша тырысу керек. Халыққа қызмет көрсету барысында азаматтардың әл-ауқатын арттыруды баса назарға аудару керек. Әрбір азаматтың өтініші, арызы, хабарламасы, сұранысы негізінде белгіленген заңдарға, қоғам ұстамына қарай шешім қабылдау керек. Әрбір процесті жүргізу кезінде мемлекеттік органға деген сенімділікті жоғалтпау-маңызды. Өткен жылда азаматтармен өзара іс-қимыл нәтижесінде мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігін бағалау шарасы жүргізілді. Бағалау мемлекеттік органдардың халықпен қызмет жүргізу сапасын анықтау, жеке және заңды тұлғалардың шағымдары мен арыздарын қарастыру, сондай-ақ мемлекеттік басқарудың ашықтығына көз жеткізу бойынша мемлекеттік органның тиімділігін анықтауға бағытталған. Өткен жылғы көрсеткішпен салыстырсақ, қызмет көрсету сапасы 5%-ға өскен. Оның 52 %-ы орталық мемлекеттік органдарға, ал 48%-ы әкімдіктерге тиесілі. Ал, жеке және заңды тұлғалардың өтініштерін қарау сапасын бағалауда 1,7 млн арыз-шағымдар қаралып, оның 1,4 млн жеке тұлғаларға, 300 мыңы заңды тұлғаларға тиесілі екендігі анықталды. 11 жыл ішінде арыз-шағымдар 14 есеге қысқартылғандығы анықталды. Шағымдар мен арыздарды қарау мерзімдерін бұзу саны 2,4 мыңға дейін азайған. Ашық деректер санын көбейтуге бағытталған шаралар оң нәтиже көрсетіп, ашық деректер тізбесінің жинақ көлемі 11%-ға артқан. [4] Бұл мемлекеттік органдарға жасалып жатырған шаралардың оң көрсеткіші.

Қорыта келе, мемлекеттік қызметшінің кәсіби мәдениеті деңгейін бағалауда орын алатын кейбір мәселелердің шешімінің табылуы мынадай нәтижеге қол жеткізеді демекпіз:

- мемлекеттік қызметке орналасуда, іріктеуге қатысушы өзінің кәсіби біліктілігін алға тарта отырып, өзінің білімі мен тәжірибесіне, кәсіби қызметіне сенім тудыра білуі;

- Елбасымыз «мемлекеттік қызметкер патриот, өте әділ, өз ісіне адал, сондай-ақ кәсіби білігі жоғары адам болуы қажет» деп айтқан еді. Біз бұл түйінмен толықтай келісеміз. Егер әр мемлекеттік қызметшіде осындай қасиеттер табылса, ол қызметінде үлкен жетістіктерге жетеді. Өйткені ол мемлекеттік қызметті ұйымдастыру мен өткеру және мемлекеттік аппарат тазалығына мониторинг жүргізу мәселелерін реттеумен айналысады.

- Мемлекеттік қызметші, сыбайлас жемқорлықтың алдын алу және мемлекеттік қызмет көрсету сапасын бақылауды жүргізеді. Тәртіптік жауакершілікке тарту мәселесі –пилоттық жүйенің енгізілгеннен кейін азаяды деп ойлаймыз.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Мемлекеттік мәдениет ұйымдарының азаматтық қызметшілерін аттестаттаудан өткізудің қағидалары мен шарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2016 жылы 28 шілдеде № 14035 болып тіркелді.

2. «Мемлекеттік қызметшілерді даярлау, қайта даярлау және олардың біліктілігін арттыру қағидаларын бекіту туралы» ҚР Үкіметінің 2018 жылғы 15 наурыздағы №125 қаулысы

3. Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416-V ҚРЗ Заңымен қабылданған «Мемлекеттік қызмет туралы » Заңы

4. Мемлекеттік органдар қызметінің тиімділігін бағалау нәтижелері. Азаматтармен өзара іс-қимыл. 2017 жыл

ФОРСАЙТ - СИСТЕМА КОНСТРУИРОВАНИЯ БУДУЩЕГО.**Исакулова А.Т.****Каспийского Государственного университета технологий и инжиниринга
им. Ш. Есенова**

Аннотация. Форсайт – инструмент планирования или система конструирования будущего. В современном мире для определения приоритетов научно-технического и инновационного развития используются различные подходы и методы, среди которых как наиболее эффективный является форсайт. Форсайт – это технология долгосрочного прогнозирования, инструмент предвидения явлений технического, социального, ментального характера, способ построения согласованного и взвешенного образа будущего.

Ключевые слова: Форсайт, технология долгосрочного прогнозирования, инновационное развитие страны, форсайт-исследования.

Расширение процессов глобализации и интернационализации мировой экономики во все большей степени порождает ощущение неизвестности. Расширение мировых коммуникаций и транснациональных структур постепенно переводят традиционные экономики в разряд частей мировой системы, перспективы развития которых порождают все больше неопределенностей. С ростом мирового товарообмена все в большей степени ощущается влияние и воздействие будущего через появление новых товаров и услуг, возникновение научных открытий и технологий. При этом скорость внедрения нововведений стремительно сокращается. Возникает спрос на теории развития, обращенные в будущее для целей разработки долгосрочных сценариев развития национальной экономики.

Будущее развитие мирового сообщества видится в росте мобильности интеллектуального труда и приоритеты специализации национальных экономик по всей вероятности будут определяться наличием интеллектуальных ресурсов и качеством творческой конкурентоспособности, которые в совокупности могут обеспечить развитие страны. Развитие глобальных процессов, размывая национальные границы, ведет к единому мировому хозяйству, в котором интеллектуальные ресурсы превращаются в интеллектуальные товары, их можно создать, купить или арендовать, как это происходит в мире спорта, шоу-бизнеса, науки и высоких технологий. Эпоха интеллектуальных технологий потребует от национальных экономических систем создание отрасли интеллектуальных ресурсов, как главного источника обеспечения конкурентоспособности и будущего развития, и это является вызовом развития или правом на достойное развитие в системе глобального мира будущего. Динамика развития в глобальном прочтении, с одной стороны, это новые возможности развития в системе единого мирового экономического пространства, но и с другой стороны, новые проблемы конкурентного развития, особенно для стран «догоняющего мира».

Все ведущие страны мира стремятся к технологическому лидерству и повышению эффективности своих инновационных систем. Однако ни одна страна, включая США и Японию, расходуящие на науку сотни миллионов долларов в год, не может сегодня вести полномасштабные исследования по всем научным направлениям, поскольку получение новых знаний требует сверхрасходов на оборудование и подготовку специалистов.

К тому же обострение конкуренции приводит к сокращению жизненного цикла

продукции. Это вынуждает правительства отдельных стран и руководство крупнейших компаний развивать свои конкурентные преимущества и в первую очередь за счет перманентной разработки и вывода на рынки инновационных товаров и услуг. Ими же разрабатываются специальные программы, определяющие приоритетные области развития науки и технологий. На основе Форсайта разрабатываются долгосрочные, на 25-30 лет, стратегии развития экономики, науки, технологий, нацеленные на повышение конкурентоспособности и максимально эффективного развития социально-экономической сферы.

Форсайт – инструмент планирования или система конструирования будущего. В современном мире для определения приоритетов научно-технического и инновационного развития используются различные подходы и методы, среди которых как наиболее эффективный является форсайт. Форсайт – это технология долгосрочного прогнозирования, инструмент предвидения явлений технического, социального, ментального характера, способ построения согласованного и взвешенного образа будущего.

Форсайт как инструмент выбора приоритетов в сфере науки и технологий, а в дальнейшем – и применительно к более широкому кругу проблем социально-экономического развития. По результатам Форсайта формируются масштабные национальные и международные исследовательские программы.

В процессе Форсайта оцениваются возможные сценарии развития отдельных направлений науки и технологий, очерчиваются потенциальные технологические горизонт, однако это не «прогноз» (forecast) в смысле угадывания будущего. Форсайт представляет собой значительно более комплексный подход, чем традиционное прогнозирование. В рамках форсайта идёт речь об оценке возможных перспектив инновационного развития, связанных с прогрессом науки и технологий, очерчиваются возможные технологические горизонты, которые могут быть достигнуты при вложении определённых средств и организации систематической работы, а также вероятные эффекты для экономики и общества.

Форсайт всегда подразумевает участие (часто путём проведения интенсивных взаимных обсуждений) многих экспертов из всех сфер деятельности, в той или иной степени связанных с тематикой конкретного форсайт-проекта, а иногда и проведение опросов определённых групп населения (жителей региона, молодёжи и др.), прямо заинтересованных в решении проблем, обсуждающихся в рамках проекта.

Главное отличие Форсайта от традиционных прогнозов — нацеленность на разработку практических мер по приближению выбранных стратегических ориентиров. Форсайт ориентирован на определение возможных вариантов будущего. Основой для оценки вариантов будущего являются экспертные оценки. Методология Форсайт вобрала в себя десятки традиционных и достаточно новых экспертных методов. При этом происходит их постоянное совершенствование, отработка приёмов и процедур, что обеспечивает повышение обоснованности предвидения перспектив научно-технического и социально-экономического развития. Обычно в каждом из форсайт-проектов применяется комбинация различных методов, в числе которых экспертные панели, метод Дельфи (опросы экспертов в два этапа), SWOT-анализ, мозговой штурм, построение сценариев, технологические дорожные карты, деревья релевантности, анализ взаимного влияния и др. Чтобы учесть все возможные варианты и получить полную картину привлекается, как правило, значительное число экспертов.

В практике мировых форсайтов мейнстрим определяется как блок ключевых технологий, способных решить неотложные проблемы преодоления голода, терроризма, загрязнения среды, нехватки энергоносителей и минеральных ресурсов, пашни и т.д. Основным предназначением технологического мейнстрима является

создание нового инвестиционного плацдарма в виде индустриальных и постиндустриальных проектов и программ.

Экономическое благосостояние Казахстана в долгосрочной перспективе во многом будет зависеть от того, насколько разумно его финансовые ресурсы будут инвестироваться в развитие секторов экономики, не относящихся к нефтяной отрасли, и в обеспечение стабильного, всеобъемлющего экономического роста. Стране необходимо перейти от производства и экспорта преимущественно необработанных сырья и материалов к производству и экспорту наукоемких товаров и услуг с высокой долей добавленной стоимости, однако на такой переход уйдут многие годы. Для продвижения в этом направлении необходим модернизированный научно-технологический потенциал в государственном и частном секторах. Однако в ближайшие годы Казахстан по-прежнему будет оставаться в существенной зависимости от иностранных технологий для поддержания и модернизации своей индустриальной базы и материального обеспечения населения. Правительству необходимо обеспечить баланс между острой потребностью в укреплении производственной базы страны с помощью зарубежных технологий и не менее важной задачей быстрого развития потенциала, способного генерировать собственные технологии. Таким образом, правительству при помощи финансового, налогового, регуляторного, закупочного и других механизмов следует поддерживать образовательную и научно-технологическую инфраструктуры, необходимые для развития в Казахстане производства высокотехнологичных товаров и услуг для внутреннего и мирового рынков. Определение политического курса, который поощрял бы компании инвестировать в инновации – либо в их собственные лаборатории, либо путем аутсорсинга в научно-исследовательские учреждения, – является важным фактором для создания большего «рыночного пула» технологических инноваций. Без них вероятная степень успеха программ передачи технологий в Казахстане будет низкой. Кроме того, важным моментом является остающееся непрочным соединение научных исследований с образованием.

Правительство Казахстана уделяет огромное внимание стимулированию спроса компаний на инновационные технологии. Общими проблемами являются недостаток технологий с рыночным потенциалом, нехватка квалифицированных предпринимателей, отсутствие эффективных методологий продвижения продуктов от лаборатории до рынка, а также незаинтересованность в современных технологиях тех компаний, которые извлекают прибыль, используя дешевый труд и старые технологии. Многие исследовательские учреждения считают своей задачей оказание поддержки главным образом тем академическим исследованиям, которые ведут к научным публикациям. Очень немногие отдают приоритет привлечению потребителей, которые бы использовали результаты их исследований. В исследовательских учреждениях и спонсируемых университетами технологических центрах отсутствует стратегическое планирование, нацеленное на эффективное использование основных компетенций не только для проведения исследований, за которыми последуют научные публикации, но и для поддержки деятельности, приносящей успех на местных и мировом рынках. Прикладные исследования в некоторых научно-исследовательских институтах распылены по широкому спектру тем, что оборачивается отсутствием критической массы, необходимой для достижения технологического лидерства в определенной области.

Правительство Казахстана сталкивается с многочисленными трудностями при попытке распределить ограниченные средства таким образом, чтобы обеспечить максимальный рост научно-технологического потенциала страны.

Реальный сектор экономики является основным источником экономического роста Республики Казахстан. От того, насколько рационально организован реальный сектор экономики, насколько эффективно функционируют его субъекты и насколько адекватно они реагируют на регулирующие сигналы государства, в значительной степени зависит возможность общего социально-экономического прогресса. В современных условиях и в свете требований экономической и общественной модернизации вопросы совершенствования механизмов управления реальным сектором экономики приобретают особую актуальность и требуют специальных исследовательских усилий. Реальный сектор экономики представляет собой совокупность предприятий и других хозяйствующих субъектов, функционирующих в отраслях материального производства, которые выпускают продукцию, осуществляют работы и оказывают услуг производственно-хозяйственного характера. В результате своей деятельности предприятия получают прибыль из которой выплачиваются налоги и формируется региональный и государственный бюджет.

Реальный сектор охватывает промышленность, сельское хозяйство, строительство, транспорт и связь. В него входят и межотраслевые производственно-хозяйственные комплексы, например, агропромышленный комплекс, военно-промышленный (ВПК), машиностроительный, топливно-энергетический (ТЭК), химико-лесной комплекс и другие.

Важными звеньями комплексной системы прогнозирования должны стать технологические дорожные карты, отраслевые и региональные прогнозы. Однако, мало только аккумулировать различные прогнозы -- их методология должна отвечать определенным стандартам. Курс на индустриально-инновационное развитие требует нетрадиционного для отечественной практики подхода, позволяющего, определить «прорывные» сферы, в которых Республика Казахстан сможет добиться реального социально-экономического эффекта.

К числу управленческих инструментов, синтезирующих позитивные моменты плановой и рыночной экономики, можно отнести технологии форсайта, широко применяемые во многих развитых и развивающихся странах при формировании научно-технической политики.

Форсайт-исследования служат основой для выбора приоритетов, реализуемых в рамках крупных национальных и международных программ научно-технического и инновационного развития, на их базе формируются планы технологической модернизации крупных компаний, обсуждаются перспективы технологического развития отдельных секторов экономики. Сегодня Форсайт превратился из инструмента, направленного на выявление технологических трендов, в самостоятельную активно развивающуюся научную дисциплину, охватывающую широкий спектр исследовательских методов.

Для прогноза динамики социально-экономических показателей эффективными являются комбинаторные методологические подходы, использующие преимущества разных технологий прогнозирования и позволяющие учитывать рисковые явления и ситуации неопределенности. Примером такого подхода может являться форсайт, т.е. прогнозный индикативный характер определения показателей региональной системы, социально-диалоговые, партнерские механизмы реализации соответствующих управленческих решений. Именно такой метод призван обеспечить инновационный путь развития объекта прогноза на основе интеграции науки, бизнес структур и государства. Форсайт-исследования преследуют более значимые цели, чем изучение трендов в определенных областях науки и технологий. Они часто проводятся на региональном и национальном уровнях, чтобы определить экономический потенциал тех научно-технологических направлений, в которые планируется инвестировать,

чтобы поддержать существующие или развить новые отрасли производства. В конечном счете, такие проекты предназначены для изучения будущего, что является собой сложный процесс, учитывающий множество различных заинтересованных сторон и их взглядов.

В Казахстане существует национальная инновационная сеть «Казахстан Форсайт» которая приглашает ведущих национальных экспертов в области инноваций, технологий и проектного менеджмента объединить свой интеллектуальный потенциал для оказания эффективного содействия предприятиям, отраслям, регионам и стране в переходе от сырьевого уклада к экономике, основанной главным образом на знаниях. Итак, форсайт теперь в современном мире, также в Казахстане указывает на ключевые условия для обеспечения устойчивого воспроизводственного процесса национальной экономики и инновационного развития страны.

Таким образом, Форсайт связан с будущим, а будущее создается сегодня. Очень важно то, что Форсайт должен отталкиваться от реальных потребностей, а не имеющихся возможностей. Применяя данный инструмент на реальности, необходима ориентация на перспективные потребности, а не на текущие возможности.

Приоритеты «Форсайта» являются ориентирами для всего общества нашей страны, показывают наиболее актуальные научно-технические и социально-экономические перспективные проблемы, решение которых необходимо для построения общества, основанного на знаниях. Поэтому приоритеты «Форсайта» не являются жесткими критериями бюджетного финансирования научной и инновационной деятельности, а структура государственного планирования лишь частично совпадает с приоритетами «Форсайта».

ЛИТЕРАТУРА

1. Б.Д. Иманбердиев, С.М. Касымов. «Форсайт-прогноз развития Казахстана на период до 2050 года». Вестник Каз НПУ, Алматы. Экономика, 2013.
2. <http://www.nauka.kz>
3. Г. Швайцер, Э. М. Мерсер. «Наука и технологии. Состояние и перспективы в Казахстане». – Форсайт № 2 (2) 2007.
4. Никитин Е.Б., Шеломенцева В.П. «Первый региональный научно-технологический форсайт в республике Казахстан: Павлодарская область».

УДК 332.142.4

ВОЗМОЖНОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГОСУДАРСТВА И БИЗНЕСА В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ

Саймагамбетова Г.А.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга им.
Ш. Есенова, г. Актау**

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы развития государственно-частного партнерства в сфере туризма Мангистауской области. Привлечение инвестиций является одной из актуальных проблем местных исполнительных органов.

Ключевые слова: туризм, регион, государственно-частное партнерство, инвестиции.

Современное состояние экономики страны и регионов накладывают определенные ограничения на реализацию крупных инвестиционных проектов. Поэтому возникает необходимость активизации деятельности, направленной на повышение эффективности функционирования экономики. Одним из приоритетных направлений в этой связи становится государственно-частное партнерство. В государственно-частном партнерстве существуют определенные преимущества, которые необходимо использовать, в том числе с целью преодоления кризисных явлений и в условиях сокращения инвестиций в экономику и инфраструктуру. В исследованиях роли государственно-частного партнерства в туризме, проведенном Всемирной туристской организацией в 2000 году, 98% опрошенных государственных и частных структур из 90 стран мира отметили роль государственно-частного партнерства как «очень важную» в условиях возрастающей конкуренции и одной из мер эффективной борьбы с кризисными явлениями в экономике [1].

Сфера туризма в Казахстане, несмотря на декларируемый многими экспертами большой туристско-рекреационный потенциал и привлекательность туристских зон, характеризуется недостаточным уровнем развития, согласно ее основным экономическим и статистическим показателям, занимает практически последнее место среди отраслей, пополняющий государственный бюджет. Его доля в валовом внутреннем продукте составляет около 1,6%. В тоже время, во многих зарубежных странах туризм входит в первую пятерку отраслей, формирующих большую часть доходов государства. Утвержденная в 2014 году Концепция развития туристской отрасли РК до 2020 года предусматривает продвижение национального туристического бренда внутри страны и создание положительного имиджа Казахстана в международном туристическом сообществе. Так, на формирование туристского имиджа Казахстана из республиканского бюджета были выделены в 2013 году – 283 млн тенге, в 2014 году – 317 млн тенге и в 2015 году – 339 млн тенге [2].

Эффективное развитие принципов ГЧП в туристической отрасли предполагает «распределение обязательств» между государственным и частным партнерами. Основной целью ГЧП является развитие инфраструктуры в интересах общества путем объединения ресурсов и опыта государства и бизнеса, реализация общественно значимых проектов с наименьшими затратами и риском при условии предоставления экономическим субъектам высококачественных услуг. В условиях недостатка бюджета механизмы государственно-частного партнерства являются одним из эффективных инструментов привлечения внебюджетных инвестиций в развитие туризма в Казахстане. В настоящее время в Казахстане существует целый ряд объективных предпосылок для формирования различных форм государственно-частного партнерства позволяющих привлечь частные инвестиции в экономику страны, региона обеспечить эффективность использования имущества, находящегося в собственности государства:

- переориентация выездных туристских потоков на внутренние в условиях кризиса;
- создание новых особых экономических туристско-рекреационных зон и комплексов, реконструкция существующей инфраструктуры на уровне требований мировых стандартов;
- создание системы малого и среднего бизнеса, обеспечивающего всестороннее развитие индустрии туризма [3].

Основными проблемами обеспечивающих проектов в сфере туризма на основе государственно-частного партнерства является то, что, не определены условия государственно-частного партнерства в сфере туризма и механизмы их создания; не разработаны принципы развития государственно-частного партнерства; отсутствуют организационные структуры управления, координирующие процессы взаимодействия

участников партнерства; не разработаны организационные основы информационного обеспечения управленческих решений; не разработаны экономические механизмы участия населения в проектах развития инфраструктурных объектов сферы туризма, функционирующих на основе государственно-частного партнерства.

Наиболее важными туристические продукты связанные со стратегией развития региональной индустрии туризма в Мангистауской области являются пешие походы, приключенческий туризм, водный туризм, исторический и этнографические туры, экологический туризм, велотуры, парапланеризм. Для структурирования современного состояния и возможностей развития сферы туризма в Мангистауской области целесообразно использовать [SWOT-анализ](#) сильных сторон, слабостей, возможностей и проблем, затрагивающий природные, инфраструктурные, ресурсные, организационные и другие условия.

Таблица 1 - Оценка современного состояния и возможностей развития сферы туризма в Мангистауской области (SWOT-анализ)

Сильные стороны	Слабые стороны
Заинтересованность администрации области, города, представителей туристского бизнеса в продвижении Мангистауской области на казахстанском и международном туристском рынке	Высокая транспортная составляющая расходов туристов
Наличие транспортного узла железнодорожных, автомобильных и авиационных путей	Недостаточно развитая туристская инфраструктура, нехватка объектов индустрии отдыха и развлечений
Близость к морю	Моральный и физический износ существующей материальной базы
Наличие базовой туристской инфраструктуры	Недостаточное количество средств размещения, оказывающих услуги на уровне категорий 3-4 звезды
Наличие природных, архитектурных и исторических памятников	Нехватка квалифицированных кадров: гидов-переводчиков, экскурсоводов. Недостаток обслуживающего персонала в сфере туризма: горничные, повара.
Наличие свободных участков земли для создания туристско-рекреационных зон	Высокий уровень цен, не отражающий качества предоставляемых услуг
Повышение спроса на квалифицированные кадры в области туризма	Неудовлетворительное состояние историко-культурных памятников
Благоприятные климатические условия для развития летних видов туризма. Благоприятные климатические условия для развития водных видов туризма	Неразвитая информационная среда, отсутствие визитно-информационных центров. Недостаточно эффективная политика в области продвижения туристско-рекреационных продуктов на отечественный и зарубежный рынки
Повышение спроса на деловой туризм. Повышение спроса на исторический туризм	Недостаток инвестиционно-финансовых ресурсов, направленных на развитие туризма и рекреации
Наличие в области известных	

спортивных школ и именитых спортсменов	
Возможности	Угрозы
Вовлечение в сферу туристской индустрии хозяйственных отраслей города — строительной, транспортной, организации питания	Сокращение поддержки экономики региона в целом и туристско-рекреационной отрасли в частности со стороны государства из-за неблагоприятной для страны конъюнктуры, складывающейся на международном рынке (резкое падение цен на нефть и другие энергоносители и сырье)
Привлечение государственных и частных инвестиций в туристские проекты	Возможен отказ туристов от повторного посещения региона
Увеличение сезонности за счет дальнейшего развития и создания новых региональных турпродуктов, включающих объекты природного, исторического, культурного, делового туризма	Постепенное формирование имиджа региона как неблагоприятного для туризма и рекреации
Создание эффективной информационной среды путем активизации создания в регионе визитно-информационных центров	Снижение инвестиционной привлекательности туристско-рекреационной отрасли и банкротство ее предприятий из-за сокращения турпотоков
Организация системы непрерывного образования (подготовки, переподготовки и повышения квалификации кадров для туристско-рекреационной отрасли)	Снижение конкурентоспособности региональных турпродуктов
Строительство новых гостиничных комплексов, возможность выделения инвестиционных площадок	
Развитие конгрессной деятельности, проведение различных мероприятий с целью развития делового туризма. Перспективы для развития конгрессно-выставочного, корпоративного туризма	
Интерес международных туристов к путешествиям на большие расстояния, в ещё неосвоенные массовым туризмом места. Пробуждающийся интерес туристов к уникальным природным местам, развитие спортивного туризма	

Возможности и перспективы развития в Мангистауской области различных видов туризма определяются различными факторами макроэкономического и микроэкономического характера.

К макроэкономическим факторам можно отнести: интерес иностранцев к истории, культуре, искусству нашей страны и области, к ее разнообразной природе, национальным особенностям, наличие в регионе естественных природных условий для

развития делового, спортивного, охотничьего и экстремального туризма, богатый спектр памятников архитектуры, истории, археологии и культуры.

К разряду преимуществ микроэкономического характера, которыми располагает Мангистауская область, можно отнести: возможность организовывать выставки, конгрессы, конференции, проводить спортивные соревнования, культурные мероприятия, рассчитанные на привлечение участников из различных регионов РК и стран мира, возможности развития различных видов познавательного туризма (например, исторического туризма), экономическая заинтересованность жителей других регионов Казахстана и стран мира в установлении деловых и научных контактов с предприятиями, организациями и учреждениями области (деловой и научный туризм), возможность обеспечения прямого воздушного сообщения с Россией, Турцией, Грузией, Азербайджаном и другими странами, постепенное увеличение количества средств размещения со средним и высоким уровнем обслуживания, в том числе малых гостиниц с высоким уровнем комфорта, наличие исторических и культурных ресурсов для организации городских туристских и экскурсионных маршрутов и создания комплексных туристских продуктов, проведение выставочных и ярмарочных мероприятий, форумов, конференций и семинаров международного масштаба, формирующих имидж зарождающегося центра делового туризма.

Таким образом, для взаимодействия Мангистауской области и бизнеса в рамках государственно-частного партнерства имеются все предпосылки и это дает возможность для становления перспективного направления интенсификации развития индустрии туризма и гостеприимства в современных условиях. Это возможно на основе дальнейшего совершенствования законодательства, сохранения диалога между органами власти и деловыми кругами, творческой и продуктивной работы в этой сфере.

ЛИТЕРАТУРА

1. Материалы Международного семинара «Государственно-частное партнерство в туризме: проблемы и перспективы», г. Москва, 2010 г.
2. «Сфера туризма - возможности для инвестора», Есембекова Д., Деловой портал Kapital.kz, 2015г.
3. Власова Т.И. Государственно-частное партнерство – один из основных факторов динамичного развития индустрии туризма и гостеприимства Материалы международной научно-практической конференции «Роль туризма в модернизации экономики российских регионов» Петрозаводск-Кондопога, 2010 г.

УДК 338.242

СИСТЕМА МОТИВАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ В ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ

Кулшанов Н.А., магистрант

Научный руководитель: Кадырова Г.М.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Сущность мотивации труда состоит в том, что субъектом мотивационных отношений является индивид с набором потенциальных потребностей, выбирающий определенный тип поведения в зависимости от его мотивационных

установок, на сознание которого действует как совокупность внешних и внутренних факторов, так и различных управленческих воздействий.

Ключевые слова: мотивация, стимулирование, мотив, внутренняя мотивация, мотивационная структура

Вопрос мотивации труда считается объектом рассмотрения весьма многочисленных исследований, но несмотря на это, анализ литературных источников демонстрирует присутствие разных трактовок и размышлений по данной проблеме. В связи с чем, считаем целесообразным детализировать суть применяемых категорий, таких как мотивация, стимул, мотивирование, стимулирование, мотивационная политика и механизм.

Итак, мотивация – это намерение людей выполнять те или иные действия. Намерение, которое навязано внешними источниками с одной стороны и, с другой стороны, мотивация – это само побуждение, то есть внутренняя составляющая самого человека. Основными сигналами побуждения являются мотивы и стимулы. Мотив (от лат. *motivus*) – передвигающийся; внутренний толчок, планы, которые принуждают индивида идти в конкретном направлении. Для специалиста по психологии мотив – это то, что двигает человека изнутри поддерживать те или иные решения. Для специалиста в области социологии мотив – значимость внешнего показателя действия людей. Правовед наблюдает в мотиве разъяснение обоснованного либо отклоняющегося действия, поведения. Объединение всех этих точек зрения в отношении мотива в единое целое представляется возможным в определении как экономической категории [1].

Мотивация, являясь одной из структурных частей менеджмента, пользуется заслугами различных наук: экономики труда, административного и трудового права, социологии, психологии и физиологии труда. Вопросы поступлений в виде дохода и оплаты труда в виде заработной платы, прогноз трудовых ресурсов, инвестиции в трудовые ресурсы, вопросы нормирования труда рассматривает экономика труда.

На основе изучения различных подходов полагаем необходимым выделить ряд особенностей мотивации.

Во-первых, это внутреннее состояние человека, что двигает его к запланированной миссии либо к удовлетворению потребности.

Во-вторых, это процесс внешнего воздействия на человека с помощью различных факторов, с целью достижения намеченных планов и результатов [2].

При этом, по нашему мнению, за счет использования совокупности факторов и механизмов при внешних воздействиях возможно обеспечить возникновение у людей побуждений или мотивов к достижению тех или иных целей.

Различают две формы мотивации – внешнюю и внутреннюю.

Внешняя мотивация – это средство достижения цели, например, заработать деньги, получить признание, занять вышестоящую должность.

Внутренняя мотивация – это понимание смысла, убежденность.

Наряду с формами мотивации существуют различные методы управления мотивацией: материальные и нематериальные. К материальным относятся следующие категории: базовая заработная плата, дополнительные выплаты, премии, бонусы или, по-другому, экономические (прямые) методы.

К материальным также относят экономические (непрямые) методы, такие как социальные льготы, предоставление льгот в оплате жилья, транспортного обслуживания, питания в организации. К последним можно также отнести:

- субсидирование персонала. Многие компании/предприятия имеют субсидированные столовые и рестораны для своего персонала;

- товары со скидкой. Многие руководители создают условия приобретения своими работниками товаров и услуг организации, в которой работают, со скидкой более 10%. Это способствует повышению уровня лояльности персонала;

- ссуды. Предоставление своим работникам беспроцентных ссуд или ссуды с низким процентом на различные цели (например, для переезда);

- частное страхование здоровья. Люди будут чувствовать себя спокойнее и увереннее, когда они знают, что о них позаботятся, если они заболеют. Своевременная и быстрая медицинская помощь работникам также будет приносить пользу – работник быстрее вернется на работу в трудоспособном состоянии и, соответственно, будет готов выполнять свои функциональные обязанности.

Нематериальные или не денежные (социально–психологические) методы – это усовершенствование организации труда, моральное стимулирование, корпоративная культура, организационная культура, повышение привлекательности труда, продвижение по службе, участие в принятии решений на более высоком уровне, повышение квалификации, гибкие рабочие графики и др. [3].

У каждого человека мотивационная структура индивидуальна и обуславливается множеством факторов: уровнем благосостояния, социальным статусом, квалификацией, должностью и пр.

Таким образом, в действительности на практике руководителям при формировании эффективной системы мотивации необходимо принимать во внимание вышеуказанный двойственный характер категории «мотивация».

ЛИТЕРАТУРА

1. Кулапов, М. Н. Управление кадрами: в помощь начинающему руководителю: Учебное пособие / М. Н. Кулапов. – Москва: Дашков и К, 2015.
2. Яновская Ю. М. Перспективы развития службы персонала // Справочник по управлению персоналом. 2014, № 8.
3. Килякова Д. А. Как организовать работу службы персонала? Москва, 2016.

УДК 338.242

МОТИВАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Хаиров А.Г., магистрант

Научный руководитель: Кадырова Г.М.,

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Основой любой современной организации, безусловно, являются люди, поскольку именно люди обеспечивают эффективное использование любых видов ресурсов, имеющихся в распоряжении организации, и определяют ее экономические показатели и конкурентоспособность.

Ключевые слова: эффективность, государственная служба, мотивация, стимулирование, мотивационные факторы

Административная реформа, осуществляемая в настоящее время в Республике, направлена на повышение эффективности государственного управления. Повышение

результативности работы государственных служащих в области улучшения качества оказания государственных услуг предполагает построение новой системы мотивации.

В современных условиях государственные служащие должны быть эффективными менеджерами. Это требует профессионального развития уже существующих кадров путем их стимулирования через элементы материальной мотивации и построения эффективного карьерного плана для них.

Опыт зарубежных стран показывает, что кадровый менеджмент является неотъемлемой частью стратегического подхода к реформе государственной службы. Основная задача - улучшить качество работы путем эффективного управления кадрами (человеческим капиталом) [1].

Руководство организации может разработать планы и стратегии, найти оптимальные структуры и создать эффективные системы передачи и обработки информации, установить в организации самое современное оборудование и использовать самые современные технологии, однако все это будет сведено на нет, если члены организации не будут эффективно исполнять свои должностные обязанности, стремиться своим трудом способствовать достижению целей и выполнению задач стоящих перед организацией.

Путь к эффективному управлению человеком лежит через понимание его мотивации. Только зная то, что движет человеком, что побуждает его к деятельности, какие мотивы лежат в основе его действий, можно попытаться разработать эффективную систему форм и методов управления человеком. Для этого необходимо знать, как возникают или вызываются те или иные мотивы, как и какими способами мотивы могут быть приведены в действие.

В самом общем виде мотивация человека к деятельности понимается как совокупность движущих сил, побуждающих человека к осуществлению определенных действий. Эти силы находятся вне и внутри человека и заставляют его осознанно или же неосознанно совершать некоторые поступки. При этом связь между отдельными силами и действиями человека опосредована очень сложной системой взаимодействий, в результате чего различные люди могут совершенно по-разному реагировать на одинаковые воздействия со стороны одинаковых сил. Более того, поведение человека, осуществляемые им действия в свою очередь также могут влиять на его реакцию на воздействия, в результате чего может меняться как степень влияния воздействия, так и направленность поведения, вызываемая этим воздействием.

Мотивация в основном основывается на внутренних качествах человека, но концептуальные факторы играют важную роль для поддержания и укрепления мотивации. Удовлетворенность работой – один из весомых психологических факторов, влияющих на эффективность работы каждого госслужащего, на его производительность. Это демонстрируется исследованиями казахстанского центра «Сандж»: из 704 ответов в дневниках госслужащих 63% опрошенных полностью удовлетворены своей работой за прошедший день, 32% сообщают о частичной удовлетворенности, 2% госслужащих были «не удовлетворены работой за день» или «нет».

Как любые работники, госслужащие также при прохождении государственной службы преследуют достижение своих целей, которые следует учитывать в кадровой политике при их мотивации.

Трудовая сфера государственной службы имеет ряд специфических особенностей:

- по своему содержанию трудовая деятельность госслужащих направлена на реализацию общенациональных интересов, на всемерное укрепление и развитие общественного и государственного строя;

- высокая степень ответственности должностных лиц за принимаемые решения, их осуществление, результаты и последствия;
- жесткая нормативная регламентация управления и трудовой дисциплины;
- задействование интеллектуального, а также творческого потенциала для решения управленческих задач. При этом уровень оплаты труда государственных служащих значительно ниже, чем в коммерческих структурах, а дополнительные социальные гарантии не в полной мере компенсируют сложность и значимость их деятельности.

Для стабилизации кадрового состава гражданской службы необходима комплексная система мотивации персонала. Систему мотивации персонала нужно строить исходя из анализа потребностей государственных служащих, она должна быть гибкой, учитывать профессиональные, возрастные особенности сотрудников. Каждый сотрудник должен знать, за что вознаграждают или наказывают в организации, для этого нужны четкие критерии оценки работы персонала. Различные изменения в организации, ее рост, реорганизация требуют адаптации системы мотивации с учетом изменяющихся факторов. Материальные формы мотивации являются наиболее часто используемым стимулом.

Согласно, пункта 9 статьи 9 Закона «О государственной службе в Республике Казахстан» государственный служащий имеет право – на стимулирование и оплату труда в зависимости от должности, которую он занимает, качества, опыта и иных установленных настоящим Законом оснований [2].

Таким образом, законодательно закреплена практика материального стимулирования. Важную роль здесь играют различные надбавки к должностному окладу государственного служащего, в частности надбавки за особые условия государственной службы, а также премии.

Одним из принципов стимулирования государственных служащих в Республике Казахстан является меритократия. Меритократия - это признание личных заслуг и достижений государственного служащего, его продвижения по государственной службе в соответствии со способностями и профессиональной подготовкой.

Активными мотивационными факторами должны выступать: профессиональный и карьерный рост, возможность личностного развития, удовлетворение карьерных притязаний, возможность реализации творческого потенциала, наличие системы обучения, полная осведомленность о планах и задачах работы. Также к методам положительного воздействия на мотивацию можно отнести регулярное выражение благодарности, организация корпоративных мероприятий для сплочения коллектива, публичное признание достижений. А также, мотивационным фактором является создание уютной среды для общения госслужащих между собой. Действительно, благоприятный психологический климат служит сильнейшей мотивацией к труду, особенно для людей, которым необходимо совместно решать непростые проблемы. Также одним из действенных способов считается приглашение госслужащих на различные мероприятия в качестве официальных гостей или экспертов. Это дает им возможность почувствовать себя значимыми лицами, специалистами в своем деле и повышает их репутацию [3].

Итак, можно создать и внедрить огромное количество немонетарных форм мотивации государственных служащих.

ЛИТЕРАТУРА

1. Назарбаев Н.А. План нации «100 конкретных шагов по реализации 5 институциональных реформ». – Астана // zakon.kz, 2016.

2. Закон «О государственной службе в Республике Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 19.04.2019 г.)

3. Парментер Д. Ключевые показатели эффективности. Разработка, внедрение и применение решающих показателей / [Пер. с англ. А. Платонова]. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2016. – 288 с.

УДК 334.012.6(574)

ОСНОВНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО РИСКА В РК, МЕТОДЫ ИХ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ И УМЕНЬШЕНИЯ

**Каргаева Г.М., магистрант
Научный руководитель: Еркулова Г.С.,
Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В статье анализируются риски, которые могут возникнуть в предпринимательской деятельности и методы управления ими. Предпринимательская деятельность может быть рискованной вследствие того, что многие предприниматели не учитывают возможные риски при открытии своего бизнеса или рассматривают лишь некоторые актуальные риски.

Ключевые слова: риск, предпринимательская деятельность, рынок, управление риском, анализ

В настоящее время изучение рисков, появляющихся в результате функционирования организации особенно актуально, ведь предпринимательство беспрестанно развивается и перед руководителем стоит задача: как можно тщательней продумать возникновение рисков, а также меры их предупреждения. Любая организация подвержена рискам, а руководители несут ответственность за те или иные принимаемые ими решения. Предприниматель, который умеет рисковать, причем в нужный момент часто оказывается вознагражден. Наличие рисков имеет прямую связь с неопределенностью. В широком смысле под риском понимают вероятность возникновения неблагоприятных финансовых последствий в ходе наступления рискованных событий. Существует множество классификаций рисков, но выделяются наиболее распространённые [1].

Риски делятся на две обширные группы по источникам возникновения: внутренние и внешние. Внешние риски — это риски, которые не зависят деятельности предприятия. На этот вид риска предприятие в результате своего функционирования повлиять не может. К внешним рискам относят рыночные риски, а именно валютные, ценовые и другие. К внутренним рискам относятся те риски, которые имеют прямую связь с деятельностью организации. Это в основном риски, связанные с ресурсами компании, такие как недооценка своих партнеров, найм неквалифицированного персонала и другие. Внутренние риски предприятие может контролировать и предотвратить негативные последствия за счет эффективного управления. Риски классифицируются и по сферам проявления. Производственный риск связан с тем, что компания не может выполнить свои обязательства по причине непредвиденных рисков, связанных с влиянием окружающей среды, а также неквалифицированной эксплуатацией оборудования. Коммерческий риск возникает тогда, когда предприниматель реализовывать закупленные товары или оказывать услуги.

Финансовый риск может возникнуть в том случае, когда фирма не может выполнить свои финансовые обязанности. [2]

Страховой риск — это риск, возникающий в момент наступления страховых явлений, в результате которых страховщик должен выплатить страховую сумму. Риски можно группировать и по последствиям. Допустимый риск — риск, в результате которого компания может потерять всю свою прибыль. Критический риск — риск, при котором компания может потерять выручку. Катастрофический риск — риск, при котором в компании наступает дефолт. Для того, чтобы руководитель принимал правильные решения ему необходимо анализировать риски. Анализ рисков может быть качественным и количественным. Качественный анализ позволяет определить все неблагоприятные события, анализировать возможные негативные последствия, а также разработку мероприятий, которые позволят минимизировать риски. Качественный анализ при котором выявленные риски делятся на четыре зоны: безрисковая, допустимого, критического и катастрофического рисков представлен. Качественный подход применяется в том случае, если требуется быстрое принятие решения. Следует отметить, что выводы, сделанные при помощи качественного анализа необходимы для проведения количественного анализа. Зоны рисков Количественный анализ. Наиболее часто встречающимся методом количественного анализа является анализ чувствительности. Анализ чувствительности подразумевает определение критических точек бизнеса. Критическими точками считаются темпы роста или снижения различных переменных, которые могут оказать негативное влияние на размер получаемой прибыли. Руководитель должен уметь рассчитывать вероятные риски, а также предпринимать меры для того, чтобы снизить уровень риска и вернуть возможные потери. Все это лежит в основе риск-менеджмента. Главная цель — не допустить потерю имущественного состояния. [3]

Контроль и реализация результатов. Существует большое количество способов управления рисками, я выделю следующие методы: Ликвидация Предупреждение потерь и контролирование ими Страхование Поглощение Дадим характеристику четырем методам управления риском на предприятии: Под ликвидацией необходимо понимать отказ от выполнения риск шага. Но следует учитывать, что это может привести к потере прибыли. Предупреждение потерь и контролирование ими как способ управления риском означает выполнение действий, с помощью которых можно предусмотреть негативные последствия, предвидеть случайности, а также контролировать размер потерь, если они неминуемы. Суть страхования заключается в том, что вкладчик капитала согласен отказаться от некоторой доли выручки, с целью избежания риска. Страхование как способ управления риском означает два вида действий: Распределение потерь между всеми предпринимателями Заключение договора со страховой компанией. Крупные компании обычно прибегают к самострахованию, создают собственные резервные фонды за счет откладывания денежных средств, с помощью которых впоследствии организация может покрыть свои убытки. Таким образом фирма избегает от заключения сделки со страховой компанией. Под поглощением понимают принятие убытка и отказ от его страхования. Этот метод применяют в том случае, если сумма ориентировочного убытка настолько мала, что можно не придавать ей значения. Предприниматели должны платить налоги государству, вернуть долги кредиторам, уверить поставщиков о платежеспособности потребителей, поэтому результаты деятельности предприятия должны быть прозрачными. Инвесторы (акционеры), прежде чем вкладывать свои деньги, рассчитывают уровень рискованности своих инвестиций, а также рассчитывают оптимальный уровень доходности. Из этого следует, что надо уделять большое внимание рискам, которые могут возникнуть в процессе функционирования

предприятия, а также разрабатывать меры по их предупреждению. Для того, чтобы выбрать метод управления риском, необходимо проанализировать конкретную ситуацию на конкретном предприятии. Компетентность руководителя также имеет огромное значение, ведь нужны исключительные умения и знания, чтобы сформулировать стратегию управления риском. [4]

ЛИТЕРАТУРА

1. Армстронг, М. Практика управления человеческими ресурсами. – 8-издание / Пер. с англ. Под ред. С.К. Мордовина/ М. Армстронг – СПб.: Питер, 2004. – 832 с. (Серия «Классика MBA») <https://pravo.studio/ekonomika/predprinimatelstvo-ponyatie-osnovnyie-vidyi-50109.html>
2. Веснин, В.Р. Управление персоналом. Теория и практика / В.Р. Веснин – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. – 688 с.
3. Галенко, В.П., Как эффективно управлять организацией? / В.П. Галенко, О.А. Страхова, С.И. Файбушевич – 2-е изд. переработ. и доп. – М.: Баратор, 2004. – 176 с.
4. Дуракова, И.Б. Управление персоналом: отбор и найм. Исследование зарубежного опыта / И.Б. Дуракова – М.: Центр, 2002. – 156 с.
5. Жув, Д. Подбор персонала / Д. Жув, Д. Массони

УДК 338.242

МЕХАНИЗМ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МОТИВАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ

Контрабаев А.К. магистрант

Научный руководитель: Кадырова Г.М.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Экономическое развитие любого государства зависит от профессионализма и компетентности государственных служащих. Успешность объявленных приоритетов развития государства, таких как технологическая модернизация экономики, благоприятные условия для бизнес-среды, макроэкономическая стабильность, улучшение качества человеческого капитала, институциональные преобразования, в основном, зависит от результативности государственного аппарата, от качества работы государственных служащих.

Ключевые слова: государственный служащий, мотивационный механизм, мотивация, стимулирование, эффективный кадровый состав

В данной статье особое значение придается именно механизму мотивации труда государственных служащих, благодаря которому есть возможность обеспечить государственную службу профессионалами своего дела.

Современные подходы по совершенствованию мотивационного механизма в системе государственной службы разнообразны.

Научные источники показывают наличие различного рода принципов, инструментов, видов и методов мотивации, применение которых зависит от сферы деятельности, исторического периода развития, от типа целей организации и множества других факторов. В связи с этим в данном разделе более подробно рассматривается

мотивационный механизм в системе государственной службы с учетом специфичности данного института [1].

Стоит отметить, что вместо увеличения прибыли или снижения убытка, органы государственного управления стремятся генерировать общественную ценность: прямую и не всегда краткосрочную выгоду для получателей услуг, предприятий и налогоплательщиков. Эту ценность – будь то образование, общественная безопасность, здоровье и другие аспекты общественного блага – трудно идентифицировать и связать с оказанием услуг. В этом заключается особенность государственной службы.

Рассматривая мотивацию как внутреннее состояние человека, стоит отметить, что процесс перехода к рыночной экономике сопровождался кризисом во всех сферах общественной жизни. Изменение морали, ценностных ориентаций привело к тому, что труд сам по себе перестал удовлетворять все группы потребностей: физические, социальные, интеллектуальные и др. Все большее значение стало приобретать материальное вознаграждение.

В настоящее время все возрастающую роль имеет кадровый потенциал государственной службы и его компетентность, которая является одной из проблем реформирования системы государственного управления в соответствии с концепцией нового государственного менеджмента [2].

Особенности мотивации труда госслужащих связаны со спецификой их работы и императивностью института госслужбы. И в случае определения мотивации, как внешнего процесса стимулирования, стоит отметить, что механизм мотивации труда в государственных органах в основном базируется на административно-командных стимулах, связанных с четкой регламентацией труда государственных служащих. И при всем этом данный механизм представляет собой сложную систему социально-экономических отношений между государственными служащими.

Привлечь и повысить мотивацию таких специалистов в системе государственной службы, а также сохранить имеющийся эффективный кадровый состав является основной задачей мотивационного механизма.

Таким образом, для того чтобы учесть все возможные проявления мотивов государственных служащих и выработать адекватную действительности систему стимулирования в государственных органах, необходимо принять во внимание стимулирующие факторы, которые выступают в качестве инструментов повышения эффективности и результативности труда государственных служащих и организации в целом.

Особенности системы мотивации на государственной службе в Казахстане связаны с институтами поведения и социокультурными факторами, которые были получены в наследство от советской системы трудовых отношений и которые сохранились в большей мере в наиболее консервативном и наименее подвижном секторе – государственном.

В последнее время особое место в системе мотивации госслужащих занимают такие преимущества, как: возможность иметь гибкий график работы, дополнительные выходные и отпуска, особенно для женщин, имеющих детей дошкольного возраста [3].

Мотивационный механизм охватывает все стороны государственного управления, как по вертикали, так и по горизонтали. Поэтому с помощью хорошо отлаженного мотивационного механизма можно активно воздействовать на систему государственного управления, повышать его эффективность и обеспечивать ее мотивационными ресурсами для роста.

Таким образом, данный механизм направлен на достижение целей мотивационной политики и стратегии государственного органа.

ЛИТЕРАТУРА

1. Травин В.В. Основы кадрового менеджмента. – Москва: Инфра-М, 2016, с.121.
2. Омаров А.М. Управление и человек. – Москва, 2015.
3. Закон «О государственной службе в Республике Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 19.04.2019 г.)

УДК 338.1

ОСОБЕННОСТИ ПРОЕКТОВ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИИ

Кузембаев С.У., магистрант

Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Теоретико-методические аспекты оценки особенностей социально-экономического развития региона во многом помогут сформировать объективное представление, как о существующих проблемах, так и о приоритетах, что становится основой для принятия качественных и эффективных решений, принимаемых субъектами региональной экономики.

Ключевые слова: Проекты социально-экономического развития, инновационного потенциала, региональная экономика.

Проекты социально-экономического развития любой региональной системы определяется в настоящее время многими факторами, как наличного, так и создаваемого характера, образующими особенности современного положения региональной системы. Однако, задача по достижению устойчивого социально-экономического развития региона пока является недостижимой. Уникальность сочетания природного, человеческого (демографического), экономического, социального, технического потенциала определяет приоритеты в выборе проектов социально-экономического развития региона. Выявленные приоритеты могут определять актуальность исследуемой проблематики в том случае, если становятся основой для выработки решений и рекомендаций по сглаживанию негативных и усилению позитивных тенденций в развитии региональной экономики. Определенным заданием для перевода траектории социально-экономического развития в позитивное русло должно стать проведение эффективных государственных проектов с безусловным участием частной инициативы, которые направляются на воспроизведение экономического, человеческого и инновационного потенциала и определяют приоритеты социально-экономического развития.

Теоретико-методические аспекты оценки особенностей социально-экономического развития региона во многом помогут сформировать объективное представление, как о существующих проблемах, так и о приоритетах, что становится основой для принятия качественных и эффективных решений, принимаемых субъектами региональной экономики.

К настоящему времени проблемам оценки особенностей и приоритетов проектов социально-экономического развития региональных систем посвящено множество научных работ. Однако, усиление или ослабление влияния отдельных групп факторов

на социально-экономическое развитие делают избранную тему дискуссионной, поскольку определяют поиск адаптированных и актуальных форм, методов и инструментов как для оценки особенностей социально-экономического положения региона, так и для выработки рекомендаций по реализации устойчиво положительной динамики на основе приоритетов его развития.

Проекты социально-экономического развития регионов Казахстана в настоящее время обусловлено множеством актуальных проблем и явлений. Региональная экономика сопровождается рядом негативных явлений: нарушением межрегиональных производственно-хозяйственных связей; снижением инвестиционной активности, спадом производства и т.д., и, как следствие - снижением жизненного уровня населения. Такое положение требует активизации исследовательской и практической деятельности по отработке механизмов региональной экономики.

Многообразие позиций в отношении категории «региональная экономика» свидетельствует о сложности ее объекта, то есть территориально-хозяйственных явлений, процессов и систем. Исследование научных дефиниций позволяет выделить основные признаки региона:

- комплексность - это признак сбалансированности и пропорционального согласования факторов производства и производительных сил территории;
- устойчивость - способность региона функционировать в относительно автономном режиме, защищаящую региональную экономику от вероятностных ошибочных решений или негативных воздействий внешней среды;
- управляемость. С помощью властных институтов регион должен рационально использовать факторы производства, формировать долгосрочные устойчивые внутри региональные и межрегиональные связи;
- экономическая самостоятельность. Этот принцип должен выражаться определенной финансовой независимостью для решения внутренних региональных проблем;
- социальная подконтрольность со стороны населения.

На основе приведенного анализа имеющихся взглядов, концепций и позиций, можно добавить главный фактор, обеспечивающий взаимосвязь и взаимодействие указанных подсистем, интегрирующий любой проект в единую социально-экономическую систему региона, которым является человек.

Проекты социально-экономического развития, интегрирует в себе такие направления, как региональные экономические отношения, "факторы" и особенности развития региональных хозяйственных систем, региональное рынковедение, региональное ресурсоведение и многое другое.

В этой связи вполне закономерно, что региональная экономика представляет собой систему пространственных, целенаправленных, динамических и устойчивых отношений между субъектами рынка, объединенных тесными внутренними связями.

Эффективная реализация социально-экономических проектов региона предполагает наличие благоприятных условий их функционирования и развития. В современных условиях нашей страны внешняя рыночная среда функционирования региональной экономики полностью не сформирована. Качественные возможности пока не получают большого развития в силу того, что развитие региональной экономики происходит под влиянием ряда факторов. К ним можно отнести экономические, социальные, правовые, демографические, исторические факторы и др.

Социально-экономическим проектам региональной экономики характерен внутренний хозяйственный синтез. Являясь одновременно системой региона, и подсистемой национальной экономики, региональная экономика представляет собой

систему пространственных, целенаправленных, динамических и устойчивых отношений между субъектами рынка, объединенных тесными внутренними связями.

Важным моментом новой концепции реализации социально-экономических проектов региона является определение зависимости ее динамики от внешних и внутренних факторов. С этой точки зрения, можно выделить, во-первых, экзогенные (внешние) и, во-вторых, эндогенные (внутренние) факторы. В группу внешних факторов, воздействующих на региональную экономику, входят природно-географические, демографические, экономические, политико-правовые факторы и т. д. К группе внутренних факторов, которые прямо воздействуют на региональную экономику, относятся; организационный; законодательный; разграничение полномочий; деятельность некоторых элементов инфраструктуры рынка труда и т. д.

Исследование в этой области позволило выявить закономерность реализации социально-экономических проектов в регионе – экономическая сущность региональной экономики имеет положительную динамику под воздействием следующих факторов: становление многообразия форм собственности и хозяйствования; инвестиционная активность; демополизация экономики и развитие конкуренции и др. Усиление положительных тенденций социально-экономического развития региона, на наш взгляд, требует расширения институциональной поддержки.

В связи с этим значимыми направлениями в развитии социально-экономических проектов региональной политики, являются целевые программы, как одно из важнейших средств реализации структурной политики государства, активного воздействия на социально-экономическое развитие региона. В состав реализуемых республиканских целевых программ должны быть включены программы, имеющие как экономическое, так и социальное направление.

ЛИТЕРАТУРА

1. Феодоритова Я., Попова А.И. Социально-экономическое прогнозирование развития региона, М: 1977. С. 13.
2. Ахметжанова С.Б., Тусупбеков М.Б., Сарсембекова С.Е., Сагинбекова К.М., Салимова Ж.Д., Алашбаева А.Н. Перспективы социально-экономического и территориального развития регионов Казахстана в среднесрочном периоде (на примере Мангистауской области) Астана, АО «Институт экономических исследований», 2010 - 320 с.
3. Шаталин С.С. Функционирование экономики развитого социализма: Теория, методы и проблемы. М., 1982. С. 346.
4. Айзинова И.М., Нациорковский В.В. Непроизводственная инфраструктура регионального центра // Социологические исследования. 1984. № 3. С. 78.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ КАДРОВОГО РЕЗЕРВА НА ГОСУДАРСТВЕННУЮ СЛУЖБУ

Калидолдин С.К., магистрант

Научный руководитель: Кадырова Г.М.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. «Кадровый резерв» традиционно понимается «определение психологических и профессиональных качеств людей с целью определения их соответствия конкретной работе».

В современных условиях, когда перед государственным аппаратом выдвигаются совершенно новые задачи, отвечающие вызовам мирового масштаба, возникает необходимость генерации новых идеи и подходов. Такое возможно лишь при наличии профессионального кадрового состава, многое зависит от их умений и навыков, инициатив и их каждодневного труда.

Ключевые слова: государственная служба, государственное управление, кадровая политика, кадровый состав.

Казахстан, следуя целям формирования нового типа государственного управления, в качестве новых задач государственной службы обозначает служение обществу и укрепления государственности для дальнейшего развития казахстанской демократии [1].

В качестве особого вида процедуры понятие «кадровый резерв» на государственную службу рассматривается в работе Д. Батлера и других исследователей, которые полагают, что отбор персонала для формирования кадрового резерва – это комплекс множества организационных практик и решений, используемых, чтобы повлиять на количество или типы людей, готовых поступить на государственную службу. Главной целью кадрового резерва, по их мнению, выступает необходимость привести людей на позиции, которые ранее были незаполненными [2, р. 23].

А.В. Иванов приходит к выводу о том, что «кадровый резерв – это ключевая функция кадрового менеджмента, суть которой заключается в выборе наилучших кандидатов на вакантное место. Она направлена на формирование такого состава персонала, который обеспечил наибольшую конкурентоспособность организации при сбалансированности интересов компании и персонала» [3, с. 43].

По мнению В.Р. Веснина и Т.А. Подольской, «кадровый резерв» – это своеобразная процедура анализа психологических и профессиональных качеств работников с целью установления его пригодности для выполнения обязанностей на определенном рабочем месте [4, с. 32].

Н.В. Федорова и О.Ю. Минченкова, характеризуя «кадровый резерв», выделяют его руководящие начала; - это вид управленческой деятельности, с помощью которого организация выбирает из подобранных кандидатов на вакантную должность одного наилучшего [5, с. 73].

В этом же направлении отбор из кадрового резерва определяет Р. Гриффин, который считает, что оно может означать «обеспечение нужных людей для конкретных рабочих мест, которое может принять форму рекламы для больших групп сотрудников

либо форму отслеживания за работой действующих сотрудников». Не означает, что любой человек с «бумажной квалификацией» имеет право на получение работы. Выбор должен быть сделан на том, кто, по сути, соответствует на тот или иной пост. Последнее, полагает он, очень важно в связи с тем, что именно подобный подход позволяет правительству или организации достичь своих целей и задач [6, p. 87].

Согласно результатам исследования, проведенного группой исследователей, способности человека, также как спецификация работы, обуславливают уровень его образования, профессиональную подготовку, квалификацию и полномочия, необходимые для работы. Таким образом, квалификация персонала становится характеристикой наиболее важных знаний, навыков и личностных характеристик, требуемых для кандидатов, чтобы иметь возможность выполнять работу на приемлемом уровне производительности [7, p. 132].

Так, Закон Республики Казахстан «О государственной службе Республики Казахстан», утвержденный в 2015 году, ставит перед кандидатами на государственную службу ряд требований, которым они должны соответствовать. В частности, в статье 13 указанного Закона определены ограничения, связанные с пребыванием на государственной службе, в рамках которых государственный служащий не вправе:

- 1) быть депутатом представительного органа;
- 2) заниматься другой оплачиваемой деятельностью, кроме педагогической, научной и иной творческой деятельности;
- 3) заниматься предпринимательской деятельностью, в том числе участвовать в управлении коммерческой организацией независимо от ее организационно-правовой формы, если непосредственное участие в управлении коммерческой организацией не входит в его должностные полномочия в соответствии с законодательством Республики Казахстан;
- 4) быть представителем по делам третьих лиц в государственном органе, в котором он состоит на службе, либо непосредственно ему подчиненном или подконтрольном;
- 5) использовать в неслужебных целях средства материально-технического, финансового и информационного обеспечения его служебной деятельности, другое государственное имущество и служебную информацию;
- 6) участвовать в действиях, препятствующих нормальному функционированию государственных органов и выполнению должностных обязанностей, включая забастовки;
- 7) в связи с исполнением должностных полномочий пользоваться в личных целях услугами граждан и юридических лиц [8].

Следует отметить, что, помимо профессиональных требований и ограничений, достаточное внимание уделяется морально-этическим качествам государственного служащего.

Таким образом, проведенный в рамках настоящего исследования анализ сущности формирования кадрового резерва как института государственной службы позволяет сделать ряд следующих выводов:

во-первых, совершенно очевидным становится то, что в современных условиях, когда перед государственным аппаратом выдвигаются новые задачи, отвечающие вызовам мирового масштаба, возникает необходимость генерации новых идеи и подходов. Такое возможно лишь при наличии профессионального кадрового состава, от их умений и навыков, инициатив и их каждодневного труда. Указанные вопросы обуславливают особую актуальность исследуемой проблематики в управленческой практике.

во-вторых, следует отметить, что исследуемая проблематика, в том числе вопросы системы отбора кадров на государственную службу, механизмы и инструменты подбора персонала, вопросы формирования кадрового резерва, особенности прохождения испытательного срока были предметом многочисленных исследований ведущих ученых в области конституционного и административного права, а также историков, политологов, социологов и экономистов.

в-третьих, проведенный анализ научных подходов к понятию «кадровый резерв» позволяет сделать выводы о том, что – это есть механизм формирования кадров, наилучшим образом соответствующих вакантному месту. При этом важными особенностями отбора персонала на государственную службу выступают специфика трудовой деятельностью, которая в первую очередь связана с использованием властных полномочий, распределением государственных ресурсов.

в-четвертых, сама процедура формирования кадрового резерва должна учитывать особенности института государственной службы, которая сегодня, подвергаясь модернизации, становится синонимом понятия «служение нации (обществу)». Именно данный аспект, на наш взгляд, формируя будущие представления искомого кандидата на вакантную государственную должность, определяет форму и содержание надлежащих конкурсных процедур. В частности, особенности государственной службы как вида трудовой деятельности обусловили необходимость установлений ограничений, связанных с пребыванием на государственной службе.

Таким образом, можно констатировать, что особенности института государственной службы, его современный облик, миссия и предназначение, характеризующейся главной задачей – служение обществу и в интересах каждого гражданина отхода от односторонних властных отношений, – все это накладывают свои отпечаток на необходимости реформирования системы формирования кадрового резерва, адекватных современным требованиям.

ЛИТЕРАТУРА

1. Послание Президента Республики Казахстан - Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана. «Стратегия «Казахстан-2050»: новый политический курс состоявшегося государства»: утв. 14 декабря 2012 года.
2. Butler D. Public administration past, present and the future. - Ibadan, 2011. – P. 19-28.
3. Иванов А.В. Социальные механизмы формирования государственной службы в контексте государственного устройства современной России // Власть. - 2016. - №2. - С. 42-48.
4. Веснина В.Р., Подольской Т.А. Правовые проблемы регулирования государственной службы в РФ: дис. ... канд. юрид. наук. - М., 2003. - 180 с.
5. Федорова Н.В., Минченкова О.Ю. Профессиональная подготовка государственных служащих: организационно-правовые аспекты: дис. канд. юрид. наук. - СПб., 2009. - 195 с.
6. Griffin R.W. Task Design: an interactive approach // Scotter Foresman. - 2007. - №10(3). – P. 77-89.
7. Cook K.W., Vance C.A., Spector P.E. The relation of candidate personality with selection-intervie woutcomes // Journal of Applied Social Psychology. – 2014. - №30(4). - P. 867-885.

8. Закон Республики Казахстан. О государственной службе Республики Казахстан: принят 23 ноября 2015 года, №416-V.

УДК 339.7

МИРОВЫЕ ВАЛЮТНЫЕ РЫНКИ

Алимгереева А., студент

Научный руководитель: Сатанбаева А.У.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Часто мировые валюты отождествляют с резервными валютами, что – при существенном совпадении значений терминов – не совсем точно: данное различие стало особенно актуально с момента увеличения роли в объеме международных платежей китайского юаня. Подавляющее большинство экспертов причисляют юань к мировым валютам, однако из-за нестабильности экономической и политической системы Китая отрицают его ценность как резервной валюты.

Ключевые слова: страна, экономика, рынок, экспорт, импорт, валюта, торговля, FOREX, мировая валюта.

В международных финансах под мировой валютой понимается валюта, в которой производится большая часть интернациональных платежей и которая служит основной резервной валютой. В марте 2009, в результате глобального экономического кризиса, Китай и Россия стали поднимать вопрос о срочном пересмотре роли мировой валюты. Группа экспертов ООН предложила заменить действующую систему доллара США на значительно растущую систему МВФ SDR (или специальные права заимствования).

Валюты могут иметь много форм в зависимости от следующих параметров: что эмитируется, кем эмитируется и чем обеспечивается. Конкретная конфигурация параметров приводит к различным типам денег.

Forex — самый быстрорастущий рынок.

Рынок иностранной валюты», или «рынок Forex/FX»,—общее название расположенных по всему миру учреждений, осуществляющих обмен и торговлю валютой. Forex — внебиржевой рынок, т. е. сделки на нем совершаются вне биржи и клиринговой палаты. Дилеры и маркетмейкеры Forex по всему миру круглосуточно поддерживают связь друг с другом с помощью телефона, компьютера и факса и таким образом создают единый рынок. [3]

Торговля валютой сегодня стала весьма распространенным видом деятельности: около двух триллионов долларов достигает дневной оборот мирового валютного рынка FOREX (FOREX - FOReign EXchange), не менее 80% всех сделок составляют спекулятивные операции, имеющие целью извлечение прибыли от игры на разнице валютных курсов. Игра эта привлекает множество участников, как финансовых организаций, так и индивидуальных инвесторов. Причины вполне понятны; вот к примеру, фраза из одной статьи в журнале FUTURES (Англия, июнь 1996 г.): "грамотный трейдер может получить более 1 000 000 долларов в год в виде зарплаты и комиссионных".

В последние годы возросла привлекательность фондовых рынков по сравнению с рынками ценных бумаг с фиксированным доходом. В начале 1990-х гг. отношение объема инвестиций в американские правительственные облигации к инвестициям в акции американских компаний составляло 10:1, сегодня оно равно 2:1.

Конечно, тот, кто начинает заниматься операциями на валютном рынке, должен ясно понимать, что эти операции являются высокорискованным бизнесом. Кроме возможности получения больших доходов они несут и возможность больших убытков, а при азартном подходе - и полного разорения. Назначение рынка FOREX как места применения личной финансовой, интеллектуальной и психической силы вовсе не в том, чтобы пытаться поймать там птицу счастья. Иногда кому-то это удается, но не надолго. Главное достоинство валютного рынка в том, что там можно добиться успеха именно силой своего интеллекта.

В применении к финансовым рынкам, количественные методы прогнозирования подразделяются, как известно, на две группы существенно различных подходов:

- технический анализ,
- фундаментальный анализ

Фундаментальный анализ:

Объектом фундаментального анализа служат экономические, социальные и политические силы, которые влияют на спрос и предложение. Трейдеры, использующие фундаментальный анализ, рассматривают различные макроэкономические показатели, например темпы роста, инфляцию и уровень безработицы.

Технический анализ:

В основе технического анализа лежит изучение ценовых колебаний. Для прогнозирования валютных курсов аналитики используют данные за определенный период в прошлом. Основное допущение технического анализа: вся текущая информация о рынке заложена в курсе каждой валюты. Следовательно, для принятия правильного решения нужно лишь изучить движение курсов.

Все основные мировые валюты сейчас находятся в таком режиме свободного плавления, когда их цена определяется рынком, в зависимости от того, насколько данная валюта нужна для приобретения товаров, инвестиций и межгосударственных расчетов. Конечно же, это плавание не является полностью свободным; в каждой стране существует центральный банк, основной задачей которого, в соответствии с законом является обеспечение стабильности национальной валюты. Международный валютный рынок FOREX объединяет все множество участников валютнообменных операций: физических лиц, фирмы, инвестиционные институты, банки и центральные банки.

Главными валютами, на долю которых приходится основной объем всех операций на рынке FOREX, являются сегодня доллар США (USD), евро (EUR), японская йена (JPY), швейцарский франк (CHF) и британский фунт стерлингов (GBP). До появления валюты евро большая доля рынка приходилась на немецкую марку (DEM).[2]

Система фиксированных обменных курсов продержалась до начала 70-х годов. К этому времени США уже не имели благоприятного торгового баланса; другие страны продавали Америке все больше, а покупали у нее все меньше. Доллары, от которых избавлялись за рубежом, оседали в иностранных центральных банках бесперспективным невостребованным грузом. В течение нескольких лет США сопротивлялись неизбежной девальвации доллара и не соглашались на установление свободно плавающих валютных курсов, но после ряда проблем в начале 70-х они отказались от золотого содержания доллара, курс которого с тех пор определяется рыночным спросом и предложением (free floating - свободно плавающий курс). Цена золота выросла к 1980 году почти до 750 долларов за тройскую унцию (с начала 1975 года американцы по закону получили возможность приобретать золото как объект инвестирования). В конце 70-х годов доллар упал до своего послевоенного минимума, а дальнейшая его история - череда взлетов и падений.

Международная торговля

Функционирование валютного рынка и динамика курсов валют тесно связаны с международным сотрудничеством в области торговли, культурных обменов, межгосударственных взаимодействий, с международными инвестициями. В финансовом плане отражение того места, которое занимает данная страна в глобальной мировой структуре, выражается ее платежным балансом, представляющим собой итог международных финансовых транзакций резидентов этой страны. [1]

Торговый баланс (Merchandise Trade Balance, ТВ) есть разница между суммой экспорта и суммой импорта товаров данной страной. Торговый баланс отражает прежде всего конкурентоспособность товаров данной страны за рубежом. Он тесно связан с уровнем курса национальной валюты, поскольку большая положительная величина торгового баланса, его положительное сальдо (преобладание экспорта над импортом) означает приток в страну иностранной валюты, что повышает курс национальной валюты. Отрицательная величина торгового баланса (дефицит торгового баланса - импорт преобладает над экспортом) означает низкую конкурентоспособность товаров данной страны на внешних рынках; это ведет к росту внешней задолженности и падению курса национальной валюты.

Обычное заблуждение начинающих трейдеров состоит в том, что можно брать прибыль со всех движений на рынке. «Зачем терять время?» твердит себе новичок. Но никто не может быть успешен каждый день или каждую неделю. Если вы будете слишком увлечены незначительными подъемами и падениями цены, то рискуете пропустить большое движение рынка. В первую очередь не забывайте о рисках.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кетти Лин ДЕЙТРЕЙДИНГ НА РЫНКЕ FOREX
2. В.Н. Лиховидов «Фундаментальный анализ Мировых Валютных Рынков»
3. business-swiss.ch
4. ru.wikipedia.org
5. news.rambler.ru

УДК 332.14

ПРОБЛЕМЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ КАЗАХСТАНА

Танатар М.Т. студент

Научный руководитель: Аншаева Д.И.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В статье «Проблемы привлечения иностранных инвестиций в экономику Казахстана» рассматриваются возможности и источники привлечения инвестиций. Проблемы, существующие в стране препятствующие притоку иностранных инвестиций. Меры, применяемые государственными органами для улучшения инвестиционного климата в стране. Государственная поддержка и гарантия иностранным инвесторам.

Ключевые слова: Инвестиции, инвестор, государственная поддержка, льготы. инвестиционный климат, прямые инвестиции.

Хотя Казахстану свойственны изобилие природных ресурсов и стратегическое месторасположение, по мнению иностранных инвесторов, инвестиционный климат Казахстана перспективен, но все же нестабилен. Нестабильность сопровождается преобладанием ряда негативных факторов, которые препятствуют притоку иностранных инвестиций в республику. Присутствие этих факторов обусловлено негативной по отношению к иностранным инвестициям внутренней политикой Правительства Республики Казахстан. В результате опроса заинтересованных иностранных инвесторов были выявлены пять основных преград на пути притока иностранных инвестиций в Казахстан: [1]

Бюрократия;

Финансовый риск;

Налоговый и финансовый режим Казахстана ;

Правовая инфраструктура / темпы перемен в сфере права;

Валютный контроль

Два из пяти факторов, не являясь чисто экономическими , оказывают существенное влияние на приток инвестиций в Республику. И хотя такие факторы, как налоговый и финансовый режим и валютный контроль в Казахстане признаются одними из либеральных в странах СНГ, они также не способствуют притоку иностранных инвестиций. Финансовый риск сопряжен с инфляцией и колебаниями валютных курсов.

Важно отметить, что иностранному инвестору важны не льготные условия налогообложения, а их стабильное, предсказуемое и экономически эффективное и для государства, и для инвестора состояние. Несомненно, то, что все эти факторы связаны с общеэкономической стратегией правительства, поэтому решение этих проблем нуждается в комплексном подходе. Необходим четкий ориентир, программа действий по привлечению иностранных инвестиций, и на основе этой программы необходимо создавать рычаги управления, привлечения и стимулирования внешних капиталовложений.

Не последнюю роль в привлечении иностранных инвестиций сыграет последовательно проводимый курс на приватизацию собственности и разгосударствление. Создается рыночный механизм регулирования внешнеэкономической деятельности, адекватный современным международным требованиям. Сложный, бюрократизированный, с превалированием административных методов, он постепенно заменяется на простой и понятный для иностранных партнеров, с четким распределением функций.

Но, несмотря на все преобразования , проводимые правительством республики, основой для широкого и всестороннего инвестиционного сотрудничества остаются богатейшие природные ресурсы Казахстана. По выводам специалистов ЮНЕСКО , земля Казахстана при разумном использовании может прокормить 1 млрд человек. Всеобщая грамотность населения и одновременно относительная дешевизна рабочей силы, политическая стабильность, отсутствие межнациональных конфликтов – реальные, социально-экономические преимущества Казахстана, стремящегося к широкому инвестиционному сотрудничеству с иностранными партнерами.

Казахстан стремится создать благоприятный социальный, финансово-экономический, правовой режим для деятельности иностранных инвесторов и соответствующий их интересам инвестиционный климат, решать одновременно свои проблемы и достигать поставленных целей. Правовой режим предусматривает гарантии для иностранных инвесторов, основные из которых: [2]

– национальный режим, т.е. иностранные инвесторы вправе пользоваться условиями не менее благоприятными, чем отечественные инвесторы;

- правительственные гарантии от имени республики;
- гарантии от изменений законодательства и политической ситуации;
- гарантии от экспроприации и др.

Согласно подсчетам абсолютным многолетним лидером по инвестициям являются Нидерланды за прошлый год объем инвестиции составил 3,8 млрд долларов. Второй стратегический инвестор – США - 2,8 млрд долларов. Замыкает тройку лидеров Швейцария – 1,3 млрд долларов. Ближайший сосед РФ в прошлом году проинвестировал в порядке 821 млн долларов. В общем за год привлек в национальную экономику 12,3 млрд долларов.

Для повышения своей конкурентоспособности и инвестиционной привлекательности стране следует найти себе нишу в международной экономике и сформулировать принципы комплексного подхода к привлечению инвесторов, продолжая работу по устранению препятствий для инвестиций. Политика в отношении инвестиций должна основываться как на привлечении новых, так и на стимулировании работающих в стране инвесторов.

Таким образом, Казахстану следует использовать свои конкурентные преимущества, в том числе положительный макроэкономический прогноз, развитые отношения со странами дальнего и ближнего зарубежья, значительные запасы полезных ископаемых, выгодное географическое положение между рынками Китая, Европы, России Ближнего Востока. Для наиболее полной реализации инвестиционного потенциала и повышения конкурентоспособности Казахстану необходимо продолжать курс на развитие экономической инфраструктуры.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абулгазин Д. Регулирование инвестиционной деятельности в экономике Казахстана // Транзитная экономика. – 2007. - № 5. – С. 111-115.
2. <https://www.zakon.kz/4947644-bolee-92-inostrannyh-investitsiy-v.html>

УДК 330.3.11

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ПРИВЛЕЧЕНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В НЕФТЕГАЗОВОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Магистранты: Елтизарова А. К., Ералиева М. Б., Есенбаева Ж. Ж.

Научный руководитель: Омарова А.И.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В данной статье дается краткий обзор о современном состоянии нефтегазовой отрасли и предлагаются основные пути совершенствования экономического механизма привлечения и использования инвестиций в нефтегазовой отрасли Республики Казахстан

Ключевые слова: инвестиции, нефтегазовая отрасль,

С обретением независимости Республика Казахстан, на первых этапах своего развития основным источником экономического роста страны стал нефтегазовый

сектор.

Важным событием в год 20-летия Независимости Казахстана является начало строительных работ по Проекту расширения КТК. О необходимости утверждения этого проекта неоднократно говорил Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев.

В настоящее время рост добычи в нашей стране опережает развитие экспортных трубопроводных мощностей в регионе, поэтому актуальность увеличения мощностей КТК очевидна.

В расширенную систему трубопровода будет поступать нефть с месторождений, уже поставляющих нефть в КТК, например Тенгиз и Карачаганак. Добыча на Тенгизе за последние годы существенно выросла, и, есть планы по ее дальнейшему наращиванию. Также ожидается нефть с новых каспийских месторождений - супергигантского Кашагана в Казахстане и имени Филановского - в России. Немаловажно, что строительство новых объектов в регионах прохождения трубопровода КТК как в России, так и на территории Казахстана, и рост прокачки позволят значительно увеличить налогооблагаемую базу. Например, порядка 30% сметной стоимости строительства будет израсходовано на оплату труда. В результате реализации проекта расширения только в Казахстане будет создано более 2 700 временных и 150 постоянных рабочих мест. В целом все работы будут завершены к 2019 году.

В настоящее время существующие экспортные мощности достаточны для покрытия потребности нефтедобывающей отрасли.

Вместе с тем, учитывая поэтапное наращивание объемов добычи нефти за счет освоения новых крупных месторождений, таких как Кашаган, в соответствии со стратегией создания многовекторной нефтетранспортной системы, проводится большая работа по созданию Казахстанской Каспийской системы транспортировки (ККСТ) в целях обеспечения экспорта казахстанской нефти с месторождения Кашаган на 2-й и 3-й фазах развития через Каспийское море на международные рынки посредством системы Баку - Тбилиси - Джейхан и других нефтетранспортных систем, расположенных на территории Азербайджанской Республики и других транзитных стран.

В целях обеспечения эффективности функционирования ККСТ совместно с международными нефтяными компаниями и транзитными странами прорабатываются маршруты и условия транспортировки казахстанской нефти после Баку до терминалов Средиземного и Черного морей. Большое значение приобретают морские перевозки, которые осуществляются судами дочерней компании - АО "НМСК "КазМорТрансФлот". Кстати, в нынешнем году КМТФ получил статус национального морского перевозчика Казахстана, что свидетельствует о его высокой значимости для экономики страны. Флот состоит из 19 судов, включающих 6 танкеров, 5 буксиров и 8 барж-площадок. Сегодня морская транспортировка нефти включает в себя перевозку нефти в прикаспийские порты Махачкалу (Россия), Неку (Иран) и Баку (Азербайджан). В рамках расширения географии своей деятельности КМТФ проводятся работы по приобретению двух танкеров класса "Афрамакс" для транспортировки углеводородного сырья на мировые рынки через порты Черного, Средиземного и Балтийского морей.

Одним из важнейших аспектов освоения Кашаганского и других месторождений Северного Каспия является обеспечение экологической безопасности при производственных операциях.

Также критическое значение имеет нестабильность законодательства. В то время как реформы необходимы в разных сферах, Правительству нужно быть особо внимательными с тем фактом, что частые изменения еще больше осложняют адекватное понимание этих законов со стороны государственных органов и компаний.

Например, значительные изменения в Налоговый кодекс были приняты 26 декабря, 2012г. и вступили в силу через 5 дней (в праздничные дни) 1 января 2013г., что привело к тому, что компаниям было практически невозможно, также как и государственным регулирующим органам полностью понять данные изменения до их внедрения.

Эта проблема с частыми внесениями изменений оказывает прямое влияние на способность инвесторов прогнозировать прибыль на инвестиции по долгосрочным проектам; в льготной сфере это может полностью дестимулировать инвесторов, которые не могут ни установить свой собственный уровень оплаты ни быть до конца уверенными, что платы, установленные государством не будут постоянно изменяться.

Сегодня ориентированность экономики Казахстана на тяжелую и добывающую промышленность до сих пор несет значительный риск здоровью людей и окружающей среды. Поэтому зарубежные инвесторы понимают важнейшую роль государства в предотвращении вреда и правонарушений посредством штрафов и уголовного преследования.

Однако члены Американской Ассоциации Инвесторов рассматривают Казахстанскую схему сборов и штрафов и как способ получения дополнительного дохода или оказания давления по иным не имеющим прямого отношения вопросам. Экологические выплаты очень часто были мало соотнесены с вредом или риском для окружающей среды. Статистика поддерживает такое восприятие. В 2012г. Атырауская область произвела порядка 6% общих эмиссий от общеказахстанского уровня выбросов, однако компании, расположенные там, были оценены как 87% от общестранового уровня материального ущерба, или порядка \$200 миллионов.

Большинство штрафов связаны с факельным сжиганием попутного газа. При этом нефтегазовые компании отмечают, что это сжигание производится по причинам обеспечения безопасности, согласно заранее согласованным протоколам. Рассмотрение подобного сжигания, как экологического нарушения, имеет некоторый смешанный посыл, что принятие должных мер по безопасности будет расценено как нарушение закона, потому что фирма все равно будет оштрафована за нарушение ограничений, прописанных в своем разрешении на загрязнение воздуха, независимо от того, что данные выбросы были осуществлены по причинам безопасности.

Инвесторы убеждены, что вред окружающей среде необходимо останавливать и восстанавливать. Международные практики позволяют компаниям восстанавливать нанесенный ими вред, так как у них имеются наиболее оптимальные технические решения для этого. Если компания не может справиться с проблемой, государство может взыскать денежную компенсацию для третьей стороны для устранения экологического вреда.

Однако, нынешняя ситуация разительно отличается. Компаниям не предоставлен шанс восстановить ими же нанесенный вред; на них налагается материальное возмещение, не имеющее прямого отношения к действительному ущербу окружающей среде, и собранные средства не направляются на восстановление экологического ущерба.

Появляются два дополнительных платежа при оценке вреда, нанесенного окружающей среде: административные штрафы и умножающий налог на парниковые выбросы. В то время как предыдущие штрафы являются приемлемым механизмом наказания за правонарушение, последний умноженный налог выглядит не слишком тесно связанным с экологическим вредом.

На основании вышеизложенного можно выделить ряд мероприятий по решению данных проблем:

1. Усилить принимаемые меры по рационализации экологического законодательства, с учетом исследований, таких как документ ОЭСР 2009г., Пути Совершенствования Системы Природоохранного Правоприменения в Казахстане.

2. Соотнесение материального возмещения с реальным ущербом экологии, как это сделано в странах с более долгой историей защиты окружающей среды.

3. Отменить умноженный налог за выбросы парниковых газов в качестве штрафа.

4. Использовать сборы за нанесенный окружающий среде вред на ее восстановление.

Мы должны также привлекать лучших иностранных специалистов на открытом рынке и приглашать их работать к нам в страну. Использование управленческих кадров с обширным международным опытом и знаниями даст двойной эффект: мы не только модернизируем менеджмент нашего производства, но и обучим наши отечественные кадры.

Но несмотря на эту политическую директиву, иностранные специалисты очень часто не чувствуют дружелюбного к себе отношения. Они сообщают, что с ними обращались так, словно их единственной функцией является вывезти к себе на родину все Казахстанские богатства, отбирая рабочие места у в равной степени квалифицированных граждан Казахстана. Это отношение, возможно также отражено в законе, ограничивающем получение разрешений на трудоустройство и постоянно меняющиеся правила получения визы, что абсолютно противоречит видению, высказанному Президентом Назарбаевым.

Во многих случаях компаниям нужна гибкость в соотношении иностранных и местных сотрудников, и если эта гибкость не достигается, проекты, в лучшем случае могут быть неэффективны, а в худшем, совсем не запустятся или же их могут закрыть в принудительном порядке. Этап строительства, например, может быть первым случаем применения определенной технологии или подхода в Казахстане, и естественно, это требует привлечения экспертов с опытом запуска подобных проектов где-то еще. Маленькие представительства с потенциалом привлечения больших инвестиций или передовых технологий могут оказаться в безвыходном положении из-за процентного соотношения квот, которые не позволяют им привлекать более одного иностранного эксперта.

Для решения данных проблем рекомендуется:

1. Правительству вместо создания политики, продвигающей местную рабочую силу, ограничивая иностранных инвесторов в их представителях, сфокусироваться на повышении потенциала своих граждан через увеличение финансирования специализированного и общего образования, и реформ основанных на эффективности системы образования.

2. Специфические предложения такие как, продление разрешения до трех лет, сократив требования по необходимой документации и возвращение выдачи виз по прибытию в аэропорт, оглашались уже ранее и имеют смысл.

ЛИТЕРАТУРА

1. Назарбаев Н.А. Послание народу Казахстана 30 ноября 2015 года «КАЗАХСТАН В НОВОЙ ГЛОБАЛЬНОЙ РЕАЛЬНОСТИ: РОСТ, РЕФОРМЫ, РАЗВИТИЕ»

2. Министерство нефти и газа РК mgm.gov.kz

3. Официальный сайт CNPC <http://www.cnpc.com.cn/>

4. Нефть – Аналитика munaigaz.kz

ЗНАЧЕНИЕ ИННОВАЦИЙ ДЛЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО И ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Кориков Ж.Р., студент

Научный руководитель: Аншаева Д.И.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. Данная статья иллюстрирует, почему технологические инновации рассматриваются как одна из основных сил экономического роста, и фокусируется на некоторых из наиболее отличительных особенностей инноваций в высокоразвитых промышленно развитых странах региона ОЭСР. В частности, в статье предпринята попытка рассмотреть одну основную особенность - "неопределенность", которая доминирует в поиске новых технологий, опираясь на американский опыт.

Ключевые слова: инновация, технологическая инновация

Считается аксиомой, что инновационная деятельность была единственным и наиболее важным компонентом долгосрочного экономического роста.

В самом фундаментальном смысле есть только два способа увеличения производства в экономике: (1) Вы можете увеличить количество вводимых ресурсов, которые идут в производственный процесс, или (2) Если вы умны, вы можете придумать новые способы, с помощью которых вы можете получить больше продукции от того же количества вводимых ресурсов. И если вы экономист, вам должно быть любопытно узнать, какой из этих двух путей был более важным - и насколько более важным.

К примеру, Роман Абрамович измерил рост производства в американской экономике в период между 1870 и 1950 годами. Затем он измерил рост вводимых ресурсов (капитала и труда) за тот же период времени. Затем он сделал то, что считалось разумными предположениями о том, насколько рост единицы труда и насколько рост единицы капитала должен добавить к производству экономики. Оказалось, что измеряемый рост вводимых ресурсов (т. е. капитала и рабочей силы) между 1870 и 1950 годами мог составлять лишь около 15% от фактического роста производства экономики. Таким образом, в статистическом смысле необъяснимый остаток составлял не менее 85%. [1, с. 3]

Как ни странно, ни один экономист никогда не проводил такого исследования прежде - отчасти потому, что только после Второй мировой войны стали доступны достаточно точные оценки затрат и выпуска для американской экономики за очень длительный период времени.

Роберт Солоу, который позже получил Нобелевскую премию по экономике, был одним из тех экономистов, которые открыли очень большой остаток, используя совсем другую методологию и другой период времени. Так получилось, что он получил тот же результат – 85%. Именно размер этого остатка убедил большинство экономистов в том, что технологические инновации должны были стать главной силой роста производства в высокоразвитых индустриальных странах. Хотя может быть заманчиво сказать, что 85% остаточный результат был отрицательным, отрицательные результаты иногда могут быть чрезвычайно полезны. В этом случае большой размер остатка служил своего рода «сигналом к пробуждению» для экономического прогресса, поскольку

большинство экономистов в течение предыдущих 100 лет строили модели, в которых экономический рост рассматривался как вопрос о добавлении большего количества ресурсов в производственный процесс, особенно ресурсов капитала. Большой остаток сказал экономистам, что они должны искать ответ в другом месте, чтобы объяснить экономический рост. [1, с. 5]

Легко сделать вывод о том, что в развитых высокотехнологичных странах с крупными и мощными фирмами «неопределенность» больше не будет вызывать серьезной озабоченности. В Соединенных Штатах сегодня существует более 16 000 фирм, которые в настоящее время управляют своими собственными промышленными исследовательскими лабораториями, и есть по крайней мере 20 фирм, у которых годовой бюджет НИОКР превышает 1 миллиард долларов США.

Конечно, вы можете подумать, что такие фирмы больше не озабочены назойливыми проблемами, вытекающими из неопределенности и сопутствующих финансовых рисков. Если бы вы так думали, вы были бы неправы, и по двум веским причинам. Первая причина, заключается в том, что проведение НИОКР в высокотехнологичных секторах экономики ОЭСР стало чрезвычайно дорогостоящим. Вторая причина заключается в том, что результаты этих расходов на НИОКР чреваты финансовыми рисками, вытекающими из различных источников. Что это за источники?

1. Расходы на научные исследования могут просто не дать новых научных потенциально полезных знаний.

2. Насколько хорошо новый продукт будет работать не только технологически, но и в экономическом плане? Будет ли достигнута высокая производительность, но только при непомерно высокой стоимости? К примеру самолет "Конкорд" был просто великолепным достижением с точки зрения инженерного дизайна и скорости, но он также был безусловной финансовой катастрофой. Когда началось осуществление проекта "Конкорд", было подсчитано, что 300 самолетов необходимо будет продать только для того, чтобы покрыть расходы на их разработку. В итоге было продано только 16.

3. Насколько быстро улучшится производительность и насколько быстро снизятся издержки производства?

4. Насколько пригоден продукт для инновационной фирмы? Насколько велика вероятность того, что инновационная фирма сможет получить любую прибыль, которая может быть получена от ее инноваций? Это может зависеть от того, патентоспособна ли инновация. Если она не патентоспособна, то как скоро она будет имитироваться конкурирующими фирмами, которые не потратили свои собственные деньги на изобретение продукта?

5. Возможно, что государственные органы или судебные решения могут уничтожить ожидаемую прибыль с помощью нормативных требований или судебного решения. В фармацевтической промышленности США Управление по контролю за продуктами питания и лекарствами требует, чтобы новые фармацевтические продукты прошли длительный период тестирования, прежде чем они могут быть проданы общественности. Многие новые фармацевтические продукты должны быть проверены в течение нескольких лет, прежде чем они смогут быть реализованы на рынке – в некоторых случаях период тестирования может составлять более десяти лет, как в случае вакцин. Оценки стоимости вывода на рынок совершенно нового фармацевтического продукта в США в настоящее время обычно превышают отметку в 500 миллионов долларов США.

6. Есть еще один источник неопределенности, по крайней мере следует, включить сюда, хотя он не имеет ничего общего с инновациями. Это возможность столкнуться с актами терроризма. Терроризм уже оказал разрушительное воздействие

на поездки, особенно поездки воздушным транспортом, а также поездки в страны (или районы), где, как считается, существует высокий риск терроризма. Ни одна другая отрасль не является столь уязвимой для терроризма, как туризм. Таким образом, для понимания природы инноваций принципиально важно признать, что в основе инновационной деятельности по-прежнему лежит неопределенность. Основной факт жизни здесь заключается в том, что крайне сложно прогнозировать, как рынок отреагирует на внедрение какой-то новой технологии. [1, с. 6]

Дело в том, что большинство крупных инноваций приходят в мир в очень примитивном состоянии и проходят долгий процесс технического усовершенствования и снижения затрат. Самолет впервые оторвался от земли в 1903 году. Первый полет был меньше, чем длина футбольного поля, и самолет не был инновацией большого коммерческого значения до конца 1930-х годов. Потребовалась треть века, потому что потребовались тысячи конструктивных усовершенствований, прежде чем самолеты стали достаточно безопасными и надежными для широкого использования широкой общественностью

Ситуация с мобильными телефонами в 1983 году была в некоторых отношениях весьма схожей. Эти телефоны были примитивными. Они были такими тяжелыми и громоздкими, что вряд ли заслуживали названия "мобильные". Качество передачи голоса было крайне низким. И, самое главное, оригинальные мобильные телефоны 1983 года продавались примерно за 3 000 долларов США, по сравнению с гораздо менее чем 100 долларами США сегодня. В 1983 году, когда AT&T была снята с производства в рамках антимонопольного иска, она рассматривала вопрос о том, следует ли ей попытаться сохранить частоты, необходимые для работы мобильных телефонов. Поэтому AT&T наняла одну из самых известных американских консалтинговых фирм для прогнозирования вероятного числа американских абонентов мобильных телефонов к 1999 году. Прогноз, который в конечном счете был дан AT&T, заключался в том, что в 1999 году может быть до миллиона абонентов мобильных телефонов. Фактически, количество пользователей в этом году перевалило за отметку 70 миллионов!

Рассмотрим еще одну новейшую технологию-лазер. В 1960 году лазер был просто увлекательным научным прорывом, не имеющим очевидной пользы ни для кого. Но в результате интенсивного конкурентного давления, создаваемого в странах с рыночной экономикой для разработки и внедрения новых продуктов, лазер стал служить платформой для ошеломляющего разнообразия новых приложений. Он стал основным инструментом исследований в области химии. Это инструмент выбора в широком диапазоне хирургических процедур. [2]

Воздействие технологической инновации, как правило, будет зависеть не только от ее изобретателей, но и от творческого подхода конечных пользователей новой технологии. Рассмотрим электрификацию заводов. До тех пор, пока заводы зависели от пара как основного источника энергии, организация и планировка деятельности на заводе должны были определяться близостью к единственному источнику энергии - паровому двигателю. Каждая машина на заводе, в свою очередь, использовала этот источник энергии через неуклюжую и чрезвычайно расточительную систему передачи кожаных ремней и шкивов. Введение электричества, с отдельными электродвигателями, прикрепленными к каждой машине, позволило организовать работу гораздо более гибким и эффективным способом, в зависимости от последовательности действий, требуемых потребностями производственного процесса, а не от местоположения парового двигателя.

ЛИТЕРАТУРА

1. INNOVATION AND ECONOMIC GROWTH by Nathan Rosenberg
Professor of Economics (Emeritus), Stanford University
2. https://www.academia.edu/6392130/The_Role_of_Technological_Innovation_on_Sustainable_Economic_Developmen

УДК331.56

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ТРУДА КАЗАХСТАНА

Успанова А. А., студент

Научный руководитель: Аншаева Д.И.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. В данной статье рассмотрены ключевые тенденции занятости и безработицы, а также основные направления политики государства на рынке труда; представлен анализ современного состояния казахстанского рынка труда, который дает не только представление о степени эффективности его функционирования, но и позволяет выявить перспективные направления его развития.

Ключевые слова: рынок труда, заработная плата, занятость, безработица, рабочая сила

Замедление роста экономики в последние годы сопровождалось не только падением цен на нефть и другое сырье, но и сокращением числа занятых в экономике. Количество занятых сократилось в среднем на 8 000 человек в год с 2017 года, в то время как в период с 2013 по 2016 год занятость выросла в среднем на 170 тысяч человек в год. Рабочая сила за третий квартал 2017 года составила 9013,1 тыс. человек. Причиной сокращения численности занятого населения стали демографические изменения, неэластичность рынка труда и экономические проблемы.

В соответствии с международными стандартами доля занятого населения относительно трудоспособного возраста, составляющего 15-64 лет в Казахстане находится на относительно высоком уровне - 73%, что соответствует уровню развитых стран Запада. Однако такой высокий уровень занятости связан с высоким процентом самозанятых лиц, который достигает 25% занятого населения, в то время как в развитых странах на самозанятых приходится лишь около 10% всех занятых.

В IV квартале 2017 года в общем числе безработных доля молодежи в возрасте 15-24 года составила 3,9% или 36,7 тысяч человек, в возрасте 15-28 лет составила 4,1% или 86,0 тысяч человек. Уровень молодежной безработицы в возрасте 15-24 года сложился в 3,9%, в возрасте 15-28 лет сложился в – 4,1%.

По оценке уровень скрытой безработицы за первый квартал 2017 г. составил 0,3% (29,3 тыс. человек) от численности рабочей силы.

Уровень безработицы среди молодежи (в возрасте 15-24 лет) составила в 2014 году 3,8 %, в 2015 году 4,1 %, в 2016 году 3,8 %, изменений в 2016 году по сравнению с 2014 годом не наблюдается.

Основные индикаторы рынка труда в IV квартале 2015-2017 гг. представлены на следующем рисунке 1.

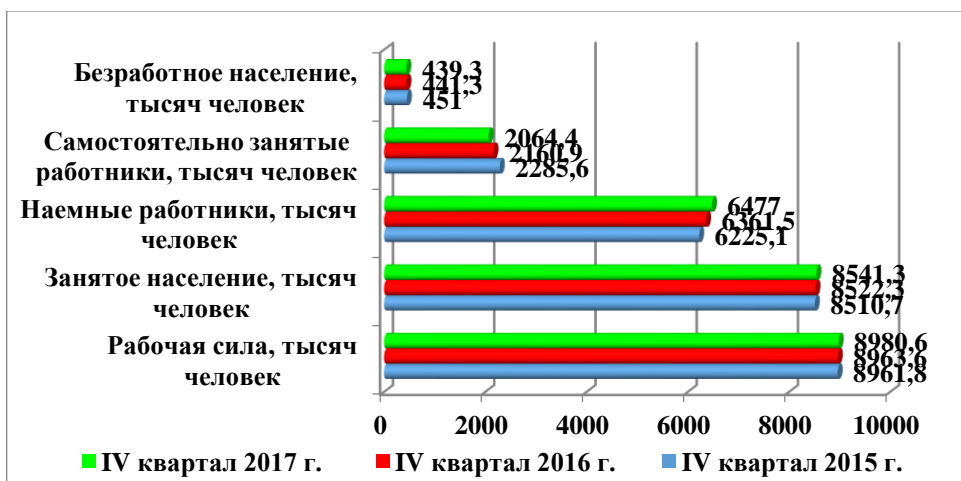

Рисунок 1. Индикаторы рынка труда

Основная доля работающих по найму была занята в организациях – 89,2% (5,8 млн. человек). Численность самостоятельно занятых лиц составила 2,1 млн. человек. Значительная часть самостоятельно занятых лиц осуществляла свою деятельность в сельском хозяйстве (40,4%), а также сфере торговли (30,8%), оказания транспортных услуг (9,6%) и в строительстве (7,5%) .

Структура самостоятельно занятых работников представлена на следующем рисунке 2.

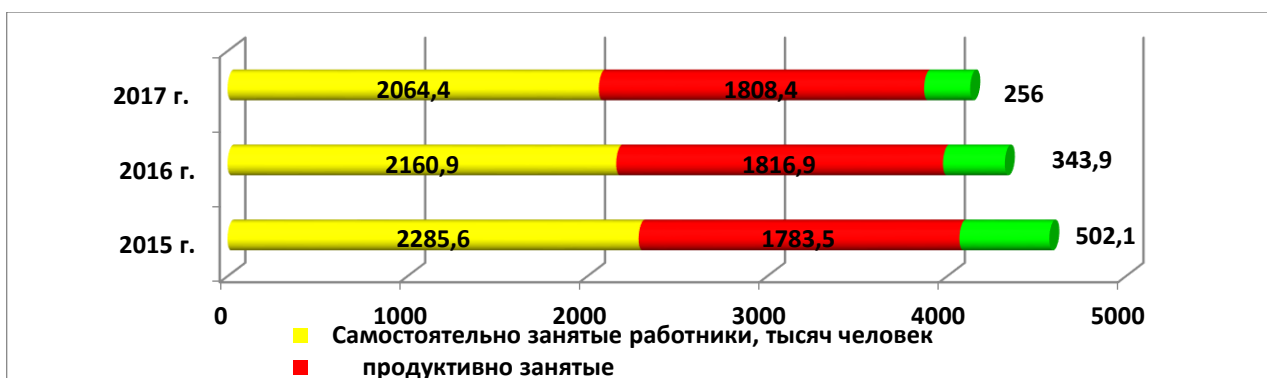

Рисунок 2. Структура самостоятельно занятых работников

По данным рисунка видно, что количество самостоятельно занятых работников на 2017 год сократилось на 221 чел. по сравнению с 2015 годом (снизилось на 10 %). Но можно утверждать, что за счет реализации государственных программ в Республике Казахстан существенно снизилась доля непродуктивно занятых граждан в составе самозанятых, с 2015 года по 2017 год уменьшилось на 49 %.

Проблема самозанятых наиболее остро стоит в сельской местности, где ее показатель близок к 40%. В то же время из-за института вида на жительство назначение самозанятых в единственно возможный сектор в сельской местности, а именно сельское хозяйство, вызывает сомнения в связи с отсутствием официальной регистрации самозанятых лиц.

Помимо самозанятых, не менее значимой проблемой рынка труда является нелегально занятые в экономике, количество которых превышает полтора миллиона. Однако, можно отметить, что их число сократилось почти вдвое с 2010 года.

Рост занятости в государственном секторе в 2010-2016 гг. составил 10%, что частично компенсировало слабый рост в частном секторе на 4%, но, учитывая значительное увеличение государственных расходов в кризисный период, роль государства заключалась в стабилизации рынка труда, без учета эффективности занятых в государственных структурах.

Данные о распределении численности работников по размерам заработной платы показывают, что почти три четверти занятых получают заработную плату ниже среднемесячной заработной платы, которая составляла 144 тыс. тенге. По отраслям ситуация с заработной платой значительно варьируется. Например, в сельском хозяйстве почти 90% работников получили менее 150 тыс. тенге, чуть лучше ситуация с зарплатами в торговле, образовании, государственном управлении. Относительно низкие заработные платы преобладают в регионах с высокой долей сельского хозяйства.

Средний уровень заработной платы составляет 53–58% от среднемесячной заработной платы в последние годы. Необходимо добавить, что данные о заработной плате в республике не учитывают заработную плату в малых предприятиях и самозанятых, чья заработная плата существенно ниже средней, что означает, что реальная заработная плата может быть значительно ниже. Например, по оценкам государственных органов, число самозанятых и безработных с доходами ниже 60 тысяч тенге составляет 853 тысячи.

При нынешней ситуации, когда преобладающее сельское население остается своего рода буфером, скрывающим реальную ситуацию за счет самозанятых, трудно ожидать изменений на рынке труда. В частности, уровень безработицы, возможно, продолжит снижаться и упадет до 4% в ближайшие годы. Но значение этого показателя с практической точки зрения невелико. Таким образом, с одной стороны, приписывая определенную категорию людей к самозанятым лицам, показатели внешнего рынка труда выглядят довольно неплохо. С другой стороны, существует нехватка квалифицированных кадров, но она не может быть удовлетворена за счет самозанятых из-за их слабой компетентности и других факторов.

После почти 20 лет функционирования частной пенсионной системы только 70% занятого населения получают свои накопления для выхода на пенсию. Начало учета трудовой деятельности за годы для расчета базовой пенсии с 2018 года должно побудить самозанятых к выходу из теневой экономики, хотя эффект от этой меры будет низким, учитывая размер базовой пенсии, которая базируется на прожиточном минимуме, немного превышающим двадцать тысяч тенге.

Эффективность рынка труда в Казахстане в рамках оценки индекса глобальной конкурентоспособности стоит на высоком уровне, т.е. на 35-м месте в мире, однако в 2016 году Казахстан по этому показателю был на 18-м месте, что свидетельствует о тенденции ухудшения рейтинга.

Таким образом ситуация с реальной заработной платой продолжает оставаться весьма конструктивной, ее падение наблюдается третий год подряд, вопреки слабому, но позитивному росту экономики. Среднее падение за первые три квартала 2018 года составляет примерно 2%. Более быстрое восстановление реальной заработной платы сдерживают низкие цены на нефть, жесткие условия на денежном рынке, постепенный переход правительства от значительного вливания в экономику и подавление частного сектора в целом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Современное состояние рынка труда в Казахстане: брошюра / Под ред. З.К. Шаукеновой. – Астана: Казахстанский институт стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2017. – 100 с.
2. http://stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersLabor?lang=ru&_afLoop=5627117482425844#%40%3F_afLoop%3D5627117482425844%26lang%3Dru%26_adf.ctrl-state%3Dhcuuzlsg_17 – комитет по статистике МНЭ РК.
3. <https://www.enbek.gov.kz/ru/taxonomy/term/78> - министерство труда и социальной защиты населения РК.
4. <https://nationalbank.kz/?switch=RUSSIAN> – официальный интернет ресурс Национальный Банк РК.

УДК 332.31

АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ДЕВАЛЬВАЦИИ НА ЭКОНОМИКУ СТРАНЫ

Алдабергенкызы Д., студент

Научный руководитель: Аншаева Д.И.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В научной статье раскрыть сущность понятия «девальвация» и проанализировано влияние девальвации на экономику Республики Казахстан.

Ключевые слова: девальвация, курс национальной валюты, золотой стандарт

Девальвация – это резкое снижение стоимости национальной валюты по отношению к золоту или к валюте той или иной страны: тенге к доллару, тугрика к евро и так далее.

Понятие «девальвация» появилось в европейских странах во времена Золотого стандарта. Тогда денежная купюра соответствовала определённому номиналу золота. От этой системы отказались во время Первой и Второй мировых войн. Денег на вооружение нужно было всё больше и больше. Государство печатало их уже не глядя на поддержку золотыми ресурсами. В итоге деньги просто обесценились. Это и было первой волной девальвации.

В современном мире девальвация – это прежде всего обесценивание национальной валюты по отношению к твёрдой валюте. То есть к той, что свободно конвертируется (для неё нет ограничений по валютным операциям), имеет стабильный курс.

В Казахстане первая девальвация тенге наступила в 1994 году. В 1993 году курс тенге был около 4,7 за доллар. Однако через год доллар подорожал в 10 раз.

с 1993 года до апреля 1999 года тенге произошло обесценение тенге с 4,7 тенге до 88 тенге по следующим основным причинам: реформирование Национального Банка РК в целях приведения его системы и статуса в соответствии с международными КУ стандартами; отсутствие значительных объемов золотовалютных резервов для проведения интервенций на валютном рынке и опыта управления обменным курсом.

1999 год. Казахстанцы реально ощутили девальвацию только в 1999 году, когда доллар подскочил сразу с 84 до 138 тенге под влиянием азиатского и российского финансового кризисов. Казахстан перешел к свободному колебанию курса тенге. Целью девальвации было увеличение объёмов экспорта и его конкурентоспособности.

До начала 2003 года тенге продолжал слабеть и доллар стоил уже более 155 тенге, однако, затем вследствие роста цен на нефть и, как следствие, экспортной выручки, началась ревальвация тенге. Доллар подешевел более чем на 35 тенге и оказался оттесненным к уровню в 120 тенге

2009 год. К этому моменту в мире бушевал очередной финансовый кризис, что привело к негативным макроэкономическим последствиям.

На казахстанском валютном рынке царил ажиотажный спрос на доллары. Таким образом, через десять лет после второй девальвации, Казахстан захлестнула третья волна. 4 февраля 2009 года тенге девальвировал на 25% и курс доллара со 120 тенге поднялся почти до 150 тенге.

2014 год. В феврале 2014 года тенге был девальвирован на 20%. Курс составлял 185 тенге.

2015 год. Пятая волна обесценения тенге произошла 18 августа 2015 года, когда тенге девальвировал на 26% и доллар стал стоить 255 тенге.

На сегодняшний день, на 2019 год курс доллара по отношению к национальной валюте стоит 380 тенге.

Так как, наша страна имеет сырьевую направленность, соответственно, мы сильно зависим от цен на нефть и металлы. То есть у нас очень большая сырьевая зависимость экономики. Это значит, что экспорт во многом зависит не от производства товаров, как в Германии или Китае, а от экспорта природных ресурсов. В свою очередь, на сырьевые товары напрямую влияют мировые биржевые цены, которые могут очень сильно меняться время от времени. В результате резкого падения цен на сырье у нас и возникают девальвационные скачки. Особенно сейчас, когда тенге находится в свободном плавании.

Обвал цен на нефть на мировом рынке способствует девальвации. Особенно для стран с сырьевой направленностью. Платёжный баланс в Казахстане, например, во многом зависит от цен на нефть. Например, в конце 2014 года цена на нефть упала, и платёжный баланс стал отрицательным. В 2014-2015 годах, по сообщениям СМИ, Нацбанком было потрачено 28 миллиардов долларов на то, чтобы удержать фиксированный курс. Сейчас тенге все равно смотрит вниз, и будет снижаться в дальнейшем. На это влияет один-единственный основной фактор — нефть. Она и определяет ситуацию с платежным балансом. В настоящее время цена на нефть находится значительно ниже тех уровней, при которых сформировался текущий курс. Если даже брать курс в 373-375 тенге за доллар - таковой был заложен при цене в интервале 80-85 долларов за баррель. А сейчас нефть стоит 60 долларов. То есть, на четверть ниже тех уровней и такое снижение не может не сказаться на курсе нашей национальной валюты.

Таким образом, основными последствиями девальвации являются:

- потеря доверия к национальной валюте. Из-за нестабильного курса люди стараются хранить сбережения в другой, более надёжной, на их взгляд, валюте;
- обесцениваются вклады в национальной валюте: люди начинают массово снимать средства с банковских счетов;
- инфляция: дорожают товары и услуги;
- страдает импорт: завозить иностранные товары в страну становится невыгодно из-за дорогой валюты;
- сокращаются размеры заработных плат, пенсий, социальных пособий;
- повышаются цены на недвижимость;
- сокращается покупательская способность населения;
- сокращаются рабочие места на предприятиях, которые работают с иностранными товарами;

Однако девальвацию нельзя рассматривать как абсолютное зло. Она может быть и полезной. Хотя плюсов в количественном отношении меньше, чем минусов.

Любые изменения, как положительные, так и отрицательные, всегда имеют обратную сторону. Вспоминая любой исторический момент связанный с борьбой «плавающего» курса и стабилизацией экономического состояния страны, можно сделать вывод, что экономика – это сложный часовой механизм, где важна долгосрочная прочность, стабильность, но для этого все детали механизма должны работать слаженно.

ЛИТЕРАТУРА

1. Моминова А. История девальвации тенге: как это было // http://prodengi.kz/lenta/istoriya_devalvacii_tenge_kak_eto_bylo
2. Опыт падений: что отличает девальвацию 2015 года от прошлых // <http://www.pravda-tv.ru/2015/08/24/171667/>
3. Самарец А. Девальвация во имя оздоровления // <http://unityxxi.com/stati/4357.htm>
4. Круглова Д. Что такое девальвация и почему она происходит? // <https://informburo.kz/stati/chto-takoe-devalvaciya-i-pochemu-ona-proishodit.html>

УДК 336.714

МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТШІЛЕРДІҢ КӘСІБИ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ТАЛАПТАРЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

А.Ғ. Төребаева магистрант

Ғылыми жетекші: Саймагамбетова Г.А.

**Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университетінің магистранты, Ақтау қ.**

Андатпа. Бұл мақалада мемлекеттік қызметшілердің этикасының ерекшеліктерін сипаттау, кәсіби мәдениетін қалыптастыру, кадр саясатын жүзеге асыруда, мемлекеттік қызметшілердің рөлін күшейту, жалпы басқару мәдениетіндегі, басқару жүйесінің талаптарын қарастыру, мемлекеттік қызметшілерді ынталандыру арқылы қызметшілердің өз қызметіне деген сүйіспеншіліктерін қалыптастыру, көшбасшылық пен жетістікке жетуге бағдарлау мәселелері қарастырылған.

Түйінді сөздер: кәсіптік этика, өркениеттік этика, төзімділік пен құрмет, кәсіби мәдениет, кәсіби біліктілік, ынталандыру, кәсіби даму нәтижесі.

Мемлекеттік қызметкерлердің моральдық нормалары мен принциптері-этика мәселесімен тығыз байланысты құрайды. Мемлекеттік қызмет саласында, мемлекеттік қызметкердің этикасының белгілі бір ерекшеліктерін қалыптастыру қажет. Бұл мүмкіндіктерді егжей-тегжейлі қарастыру, біріншіден-қызметкердің жеке қасиеттері мен оның кәсіби этикасының деңгейіне ерекше назар аудару қажет. Мемлекеттік қызметкердің әлеуметтік және кәсіптік құзыреттілігін қалыптастыру мен дамыту процесіндегі қоғамдағы дағдарысты жеңу жолдары қарастырылуы керек. Мәселен, азаматтардың мемлекеттік құрылымда жұмыс істемеуіне наразы болған жағдайда, қызмет бағасы төмендейді, нәтижесінде мемлекеттік қызметкердің этикасының деңгейі төмендейді.

Қазіргі уақытта мемлекеттік қызметкердің этикалық мәселелеріне неқұрлым көп назар аударылса, соқұрлым олардың моральдық нормалары мен қағидалары күшейеді. Жалпы басқару этикасы - этикалық білім беру жүйесі және басқарушылық қызметке бағытталған практикалық ұсынымдар болып табылады, бұл менеджмент саласының нақты мәселелеріне моральдық шешімдердің үздік тәжірибесін бейнелейді.

Мемлекеттік қызметте мемлекеттік қызметкердің этика ерекшеліктері қалыптастырылған, оның ішінде:

- мемлекеттік қызметшілердің этикасының деңгейі мен қызметкердің жеке қасиеттеріне байланысты;

- мемлекеттік қызметшінің этикасының деңгейі, мазмұны мен формалары олардың сипаттамаларына қарай өзгереді;

- мемлекеттік қызметшілердің әлеуметтік және кәсіби біліктілігін қалыптастыру және дамыту қоғамның дағдарысын жеңу жағдайында септігін тигізеді;

- әлеуметтік-экономикалық жағдайдың төмендігі, азаматтардың, мемлекеттік органдардың жұмысына қанағаттанбауының дәрежесін айқындайды, бұл мемлекеттік қызметшілердің қызмет ету рейтингісін және этикасының деңгейінің төмендігін көрсетеді;

- мемлекеттік қызметшінің кәсіби этикасының мазмұны, кәсіптік білім берудің сапасы және формасымен тікелей байланысады;

- мемлекеттік қызметшінің этикасы әлеуметтік әл-ауқатқа әсер етеді;

- мемлекеттік қызметшінің өзін-өзі бағалаудағы этиканың деңгейі жоғары болуы тиіс;

- қоғамның билік органдарындағы кәсіби тәжірибе мен жұмыс тәжірибесінің мазмұны мемлекеттік қызметшінің кәсіби біліктілігі мен этикалық құндылықтарының негізгі компоненті болып табылады.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты өркениетті этика қалыптастыру үшін қажетті жағдайларды атап өту қажет:

- мемлекеттік қызметті реттейтін жалпы сипаттағы мінез-құлықтың әлеуметтік-проблемалық стандарттарын нормативтік-құқықтық біріктіруді ғана емес, сонымен бірге сыбайлас жемқорлық көріністерін қоса алғанда, заңнаманы және билік органдарының тұрақтылығы;

- жоғары моральдық қағидаттары бар мемлекеттік қызметшінің имиджін қалыптастыратын насихат;

- жосықсыз бәсекелестікті, жемқорлықты соттау.

Кәсіптік этика кейбір кәсіптердің, корпоративтік мүдделердің, кәсіби мәдениеттің ерекшеліктеріне байланысты. Бірдей немесе сол сияқты кәсіби қызметтерді атқаратын адамдар нақты дәстүрлерді дамытады, кәсіби ынтымақтастық негізінде біріктіреді және олардың әлеуметтік топтарының беделін сақтайды. Жалпы басқару мәдениеті басқару жүйесіндегі талаптарды қанағаттандыратын дәрежесін бағалауға мүмкіндік береді. Іс жүзінде басқару жүйесінің мәдениетінің деңгейі жүйенің жекелеген элементтерінің көрсеткіштерімен бағаланады. Олар қызметкерлердің мәдениетін сипаттайтын көрсеткіштерді, атап айтқанда менеджерлерді, басқару процестерінің мәдениетін қамтиды. Мәдениет менеджмент процесін басынан аяғына дейін ендіреді, байланыс пен кәсіби қызметті ұйымдастыруда үлкен рөл атқарады. Басқарушылық мәдениетті және мемлекеттік қызметте қызмет қарым-қатынастарының этикасын зерттеу адамның этикалық мәдениетіне негізделген құндылықтары мен мәдени және тарихи негіздерін анықтамай мүмкін емес.

Мемлекеттік қызметшілердің кәсіби мәдениеті субъекті мен мемлекеттің объектісі арасындағы әлеуметтік қатынастардың өзара байланысының факторы болып табылады және белгілі бір әлеуметтік-кәсіптік мақсаттарға жетуге байланысты

адамдардың бірлескен қызметін ұйымдастырудың нысанын көздеу керек. Зерттелетін құбылысты кәсіби қызметтің құрылымына қатысты түсіндіру мемлекеттік қызметшінің кәсіби дайындығының компоненттерін анықтауға мүмкіндік берді: мотивациялық, ақпараттық және технологиялық. Компоненттердің әрқайсысының сипаттамаларын анықтау және оларды біріктіру мемлекеттік қызметшінің жеке үлгісінде ұсынылған. Мотивациялық құрамдас бөліктерде біз мемлекеттік қызметшінің жеке тұлғалық қасиеттеріне ерекше көңіл бөлу қажет, өйткені саналы объективті тұрақты қасиеттер мен жалпыланған әлемнің үлгілерінің жалпыланған көрінісі ретінде адамға тән сыртқы әлемнің ішкі моделін қалыптастырады, соның нәтижесінде қоршаған ортаның шындықты танымына және трансформациясына әкеледі, алдын-ала психикалық іс-әрекеттер жасау және олардың нәтижелілігін алдын-ала болжау және адам қызметі қалыптастыру қажет.

Мемлекеттік қызметшілердің кәсіби мәдениетін қалыптастыру деңгейін өлшеу мәселесі оның бағалау критерийлерінің сапалық сипаттамаларына байланысты. Кәсіптік мәдениеттің критерийлері мәдениеттің жүйелік түсінігін, оның құрылымдық компоненттерін бөлуді, мәдениетті түсіндіруді процесте және шығармашылық дамудың нәтижесі мен құндылықтар мен технологиялар туралы мемлекеттік қызметшінің, жеке тұлғаның кәсіби өзін-өзі жүзеге асыру процесінде хабардар болуына байланысты анықталуы қажет.

Мәселен, біздің ойымызша, мемлекеттік қызметшілердің кәсіби мәдениетін бағалау критерийлері: кәсіби қызметке деген құндылық; технологиялық құзыреттілік деңгейі; шығармашылық қызмет; басым ойлау стилі; кәсіби біліктілікке деген мотивация. Бағалау критерийлерін анықтағаннан кейін біз мемлекеттік қызметшілердің мәдениетін қалыптастырудың үш деңгейін бөліп шығардық: бейімделгіш, репродуктивті, шығармашылық, олардың әрқайсысы белгілі бір ерекшеліктермен сипатталуы қажет.

Адаптивтік деңгей кәсіби емес құндылықтардың басым болуымен сипатталады; оны жүзеге асырудағы пассивтілік; көру қабілетсіздігі; проблемалық жағдайлары мен олардың шешімдерімен біріктірілгендігі; кәсіби біліктіліктің төмен мотивациясы болып табылады.

Біздің репродукциялық деңгейіміз үшін, біздің, құнды иерархияда жетекші орын алмайтын кәсіби құндылықтардың маңыздылығын тану; жаңа білім алуға құлшынысы жеткіліксіз; шығармашылық қабілетсіздік; проблеманы өз шешімін табу жолдарын табу мүмкіндігімен дербес оқып білу қабілетсіздігі; біліктілігін жоғарылату барысында пассивтілік. Кәсіптік мәдениеттің шығармашылық деңгейі- біздің ойымызша, жоғары кәсіби деңгей; шығармашылық қызмет; проблемалық жағдайларды анықтау және оларды өз бетімен шешу қажет.

Ұсынылған әдістемелік тәсіл 3, мемлекеттік қызметкерлердің кәсіптік дайындық үлгісін анықтауға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік қызмет персоналының кәсіби дамуын басқаруда осы басқару қызметінің бүкіл жүйесінің мәні мен элементтерін түсіну маңызды, бұлар: мақсаттар, процедуралар, технологиялар, (ережелер) әрекеттер, себептер, (ынталандыру) және нәтиже.

Аймақтағы бірыңғай кадр саясатын жүзеге асыруда, мемлекеттік қызметкерлердің рөлін күшейту мақсатында, менің ойымша мыналар қажет:

1. Облыстың кадрлық әлеуетін қалыптастыруда және тиімді пайдалануда мемлекеттік және жергілікті басқару органдарының үйлестірілген іс-әрекеттерін қамтамасыз ету, әрбір мемлекеттік қызметкерге олардың қабілеттерін жүзеге асыру үшін қолайлы жағдайлар мен кепілдіктерді қалыптастыру, кәсіби өсу мен

ынталандыру, сапаны көтеру және жұмыстың тиімділігі мен лауазымдық міндеттерді орындау үшін жауапкершіліктің қажеттілігі.

2. Кәсіпорындар мен ұйымдардың басшыларының жоғары кәсіби, жоғары моральдық құрамын қалыптастыруды көздейтін шаруашылық жүргізуші субъектілердің қызметкерлерімен жұмысты ұйымдастыру жөніндегі шаралар кешенін ұйымдастыру.

3. Қызметкерлердің кәсіптік дағдыларын объективті талдауға, олардың кәсіпкерлік және жеке қасиеттеріне, жас ерекшеліктеріне, аймақтағы мемлекеттік лауазымдарға алдағы жылдарға арналған әлеуетті бос орындардың болжауына негізделген.

Қорыта келе, мемлекеттік қызметшілердің кәсіптік байытудың үйлесімділігін, келісімділігін, ресми организациямен, органикалық бірігуін, кәсіби дамуды ынталандыруды бағалауда орын ала отырып, осы идеялар мен осы қасиеттерді ұстанса, ол қызметінде үлкен жетістікке жетеді. Және де әлеуметтік-психологиялық тұрғыдан ұйымдық, басқарушылық, білім беру жағдайларын жақсартып, сыбайлас жемқорлықтың алдын алады деген ойдамын.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 29 желтоқсандағы № 153 Жарлығы «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің әдептілік нормаларын және мінез-құлық қағидаларын одан әрі жетілдіру жөніндегі шаралар туралы»

2. Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 23 қарашадағы № 416-V ҚРЗ. «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы»

3. Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 21 шілдедегі № 119 Жарлығы. «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметі жаңа моделінің тұжырымдамасы туралы»

4. «Мемлекеттік мәдениет ұйымдарының азаматтық қызметшілерін аттестаттаудан өткізудің қағидалары мен шарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2016 жылы 28 шілдеде № 14035 болып тіркелді.

УДК 339.138:629.12 (045)

МАРКЕТИНГОВАЯ ПОЛИТИКА МОРСКОГО ПОРТА АКТАУ

Қалиолла Қ.Қ., магистрант

Научный руководитель: Саймагамбетова Г.А.

Каспийский государственный университет технологии и инжиниринга
имени Ш. Есенова, г. Актау

Аннотация. В статье рассмотрена маркетинговая политика морского порта Актау, ее влияние на деятельность порта, использование данной политики при осуществлении деятельности по реализации услуг порта. Морской порт Актау является одним из важных составляющих в развитии транспортного потенциала нашей страны.

Ключевые слова: морской порт Актау, маркетинг, товарно-ценовая политика, СЭЗ «Хоргос-Восточные ворота».

В условиях рыночной экономики предприятиям всё сложнее добиваться успехов без разработанной и чётко сформулированной стратегии своих действий. Рынок диктует необходимость определения чёткой позиции и целей предприятия.

Разработка маркетинговой политики позволяет предприятию ответить на вопросы: какую товарно-ценовую политику проводить, как не потерять старых и привлечь новых клиентов, как рекламировать продукцию и добиться эффективности производства и конкурентоспособности продукции.

В настоящее время не одно предприятие в системе рыночных отношений не может нормально функционировать без маркетинговой службы на предприятии. И полезность маркетинга с каждым моментом времени все возрастает. Это происходит потому, что потребности людей, как известно, безграничны, а ресурсы предприятия ограничены. Каждый субъект имеет свои индивидуальные потребности, удовлетворить которые не всегда качественно удается. К каждому необходим свой индивидуальный подход. Поэтому, в новых условиях выживает то предприятие, которое может наиболее точно выделять и улавливать разнообразие вкусов. Этому и способствует маркетинг.

Главная цель маркетинговой политики – это увеличение объема грузопотока, прибыли, доли рынка, а также завоевание лидерства в сегменте морской терминальной обработки груза. [3]

Маркетинговая политика применяется как внутри компании (т.е. в отношениях между руководством и работниками), так и во внешней сфере (т.е. в отношении между портом Актау и партнерами, клиентами и органами государственной власти).

Сегодня порт Актау – это крупный казахстанский хаб. Отсюда через порты наших соседних государств можно отправить любой груз в любую точку мира. В данное время порт представляет собой многофункциональный современный комплекс, обеспечивающий полноценную перевалку генеральных, сухих грузов, нефти и зерна. Здесь сходятся железнодорожные пути и автомобильные трассы. В целом, по своим техническим параметрам порт Актау полностью соответствует международным стандартам. Акватория порта специально оборудована для безопасной стоянки, разностороннего обслуживания судов и проведения грузовых операций. Порт Актау расположен на восточном побережье Каспийского моря в точке пересечения нескольких международных транспортных коридоров. Является не замерзающим и функционирует 12 месяцев в году 24 часа в сутки. Сегодня порт Актау представляет собой современный многоцелевой терминал.

Сегодня, в целях высокой конкуренции борьбы за каждого клиента уровень технологического и технического оснащения, организационно-правовой системы функционирования и управления Общества должен соответствовать современным требованиям, которые установлены для портов в международной практике. Однако для достижения определенной цели необходимо следовать определенной стратегии и основных направлений, которые зависят от анализа внутренней и внешней среды деятельности Общества. [1]

Так, к основным сильным сторонам деятельности порта относятся:

- наличие высококвалифицированного персонала, имеющую непрерывную преемственность поколений на протяжении полувека;
- осуществления своей деятельности качественно, своевременно с предоставлением широкого спектра сопутствующих услуг на протяжении нескольких десятков лет, позволило создать репутацию надежного и стабильного партнера на рынке грузоперевозок с большим опытом;
- выгодное расположение к крупным потребителям услуг создают благоприятные логистические условия для перевозки грузов за счет снижения

стоимости и сокращения времени перевозки, что является ключевым фактором при определении маршрута перевозок;

- в порту Актау существует развитая сеть подъездных путей, обеспечивая тем самым быструю перевозку всех видов груза. Располагает смежной инфраструктурой по сливу, наливу и хранению нефти и нефтепродуктов;

- во исполнение поручения Главы государства Н.А. Назарбаева по формированию на базе АО «НК «КТЖ» национального логистического оператора с полным спектром активов и компетенций в управление компании были переданы такие объекты, как морской порт Актау, МЦПС «Хоргос» и СЭЗ «Хоргос-Восточные ворота». По существу, компания «Қазақстан темір жолы», является сейчас транспортно-логистическим холдингом, объединяющим в себе, помимо железнодорожной инфраструктуры, автомобильные дороги, порты, аэропорты и логистические центры, а взаимодействие компаний, входящих в группу КТЖ позволяет полноценно реализовывать задачи по развитию транзитного потенциала Республики Казахстан [4].

К основным слабым сторонам деятельности порта относятся:

- несмотря на проводимые работы по упразднению законодательных барьеров, результатом которых стал вывод из-под регулирования надзорного органа погрузочно-разгрузочных работ, выполняемых силами и средствами порта, остается ряд нерешенных вопросов, препятствующих развитию порта. Это наличие на балансе инфраструктурных объектов (мола и волнолома), обслуживание которых оказывает существенную финансовую нагрузку и отрицательно сказывается на финансовой устойчивости компании. Регулирование надзорным органом тарифов за судозаход, что является сдерживающим фактором оперативного реагирования на изменения конъюнктуры рынка. Также, несмотря на статус международного порта, у компании отсутствует возможность взимание плат за предоставленные услуги с не резидентов Республики Казахстан в иностранной валюте, что приводит к конверсионным финансовым потерям, в результате которой компания не дополучает свою прибыль;

- на сегодняшний день средний возраст кранового оборудования составляет 18 лет, со сроком эксплуатации до 20 лет.

Выявление сильных и слабых сторон деятельности позволяют определить основной вектор дальнейшего продвижения услуг, который максимизирует доход и прибыль Общества в долгосрочной перспективе.

Результаты анализа внешних и внутренних факторов, влияющих на деятельность Общества, позволяют с учетом развитой внутренней инфраструктуры, наличием универсальных терминалов, способных обработать все виды сухих грузов и высокой квалификации персонала определить дальнейшую маркетинговую стратегию.

Стратегическое направление маркетинговой политики будет направлена:

- на постоянное исследование потребителей рынка и выявления их потребностей;

- активное продвижение услуг Общества на рынке грузоперевозок;

- формирование индивидуальных, коммерчески выгодных условий для клиентов;

- своевременное предупреждение административно-физических барьеров при перевозке грузов, а также повышать ориентированность на клиента;

- привлечение новых клиентов за счет разработки стимулирующих цен и выхода на новые сегменты рынка.

Услуги порта Актау специфичны и уникальны. При этом находится на дальнем расстоянии от сложившихся сухопутных транспортных магистралей, что повышает и без того высокую значимость смежных видов транспорта. В период всемирной

глобализации, когда тенденции развития бизнеса диктуют новые требования к грузоперевозкам, ставя перед ними все более высокие критерии по времени, качеству и технологии перевозки, возникает потребность в разработке альтернативных, к традиционно сложившимся маршрутам, новых мультимодальных маршрутов.

В свою очередь порт Актау, являясь звеном международных транспортных маршрутов, конкурирует не только с соседними портами, смежными видами транспорта, но и с альтернативными маршрутами. В этой связи возникает острая необходимость проведения мероприятий с грузоотправителями по увеличению привлекательности маршрута через порт Актау и созданию соответствующих условий для этого. [2]

Помимо смежных видов транспорта, отмечается высокая конкуренция со стороны альтернативных международных транзитных коридоров, таких как: железнодорожный коридор «Транссибирская магистраль», западное ответвление коридора «Север-Юг», транспортные маршруты Центрально-Азиатского региона, а именно маршруты из Узбекистана в Азербайджан через порт Туркменбаши. Наличие перевалочных и стыковочных пунктов при транспортировке грузов через порт Актау приводит к высокой стоимости перевозки, которая без дополнительных стимулирующих мер не выдержит конкуренции со стороны альтернативных маршрутов, тем самым возрастает стоимостная чувствительность к любым изменениям на рынке. Так, в 2015 году в результате предоставления РЖД понижающих ставок на транзитные грузоперевозки по территории России, ключевой клиент по перевалке нефтепродуктов был переориентирован на альтернативный железнодорожный маршрут в обход порта Актау. Впоследствии порт Актау потерял годовой объем нефтепродуктов в размере 1,5 млн. тонн. Аналогичная ситуация прослеживается и с момента ввода в эксплуатацию основного конкурента на внутреннем рынке портовых услуг ТОО «Актауский морской северный терминал». Повышение конкуренции на внутреннем рынке привели к борьбе за действующих клиентов путем предоставления выгодных условий, в соответствии с рыночными тенденциями.

Кроме того, важен комплекс мер нетарифного регулирования, улучшение условий для клиентов, автоматизации процессов оформления документов при активной поддержке смежных транспортных организаций как отечественных, так и сопредельных стран, судоходных компаний, заинтересованных в привлечении грузопотоков и играющие важную роль в формировании тарифов. [2]

ЛИТЕРАТУРА

1. Маркетинговая политика морского порта Актау на 2018-2027 годы;
2. Стратегия развития морского порта Актау на 2018-2027 годы;
3. Карпова С.В., Маркетинговая политика организаций: теория, методология и практика, 256 стр;
4. Государственная программа развития и интеграции инфраструктуры транспортной системы Республики Казахстан до 2020 года, утверждённая Указом Президента РК от 13.01.2014 г. №725;

МАЛЫЙ БИЗНЕС - ЭТО ЗАЛОГ БОЛЬШОГО БУДУЩЕГО

Ма Цян, магистрант

Научный руководитель: Еркулова Г.С.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. В статье раскрываются проблемы развития малого бизнеса, как одного из приоритетных направлений индустриально-инновационного развития Республики Казахстан и как основы стабильного гражданского общества. Малый бизнес выполняет огромную социальную роль, поддерживая экономическую активность большей части населения, обеспечивает значительные налоговые поступления в бюджет, а также определяет темпы экономического роста, структуру и качество валового национального продукта.

Ключевые слова: Малый бизнес, индивидуальные, мелкие и семейные предприниматели, преимущества, экономическая функция, социальная функция, политическая функция

Значение сектора малого бизнеса в различных странах определяется экономической и социальной ролью, которую он играет в общем развитии Казахстана.

Становление и развитие сектора малого бизнеса является одним из приоритетных направлений социально-экономической политики любого государства. Статистические данные по структуре ВВП зарубежных стран говорят о том, что в рыночной экономике малый бизнес представляет собой ведущий сектор, определяющий темпы экономического роста, структуру и качество валового внутреннего продукта. Помимо этого, малое предпринимательство, оперативно реагируя на изменение конъюнктуры рынка, придает экономике необходимую гибкость.

Необходимо отметить наличие объективных специфических особенностей развития малого бизнеса в разных странах. Это обусловлено историческими и культурными традициями, уровнем развития экономики, а также законодательными и институциональными условиями поддержки сектора малого бизнеса. В связи с этим некорректно сравнивать уровень развития малого предпринимательства в различных государствах без учета их общеэкономического развития.

Индивидуальные, мелкие и семейные предприниматели организуются на базе малых предприятий, поскольку для этого не требуется крупного первоначального капитала. Преимущества малого предпринимательства:

- – Большая адаптационная гибкость и оперативность в учете спроса потребителей;
- – Мобильность при выполнении работ, связанных с внедрением новой техники, изобретений;
- – Более экономичное использование ресурсов, в том числе вторичных;
- – Снижение косвенных расходов, связанных с содержанием управленческих непроизводственных структур;
- – Повышенная скорость оборота капитала.

Эти преимущества позволяют малому предпринимательству:

- – Ускорить заполнение товарного рынка требующимися потребителям изделиями;

- – Ускорить внедрение несложных научно - технических достижений;
- – Полнее удовлетворять потребности экономики страны и населения в промышленных услугах, расширять номенклатуру и повышать качество услуг.

Как показывает опыт, малый бизнес позволяет создавать условия для повышения заинтересованности каждого работника в конечных результатах труда.

Развитие малых городов, поселков, сел немыслимо без участия малых производственных предприятий. Их создание снижает социальную напряженность, возникающую в результате роста безработицы. Заполняя пустующие рыночные «ниши», малые предприятия открывают колоссальный рынок сбыта и постепенно сами становятся гигантами производства. [1]

В Казахстане же, определение и критерии приняты в законе «О частном предпринимательстве» от 31 января 2006 года №124-III. К субъектам малого предпринимательства относятся индивидуальные предприниматели без образования юридического лица со среднегодовой численностью работников не более 50 человек и юридические лица, осуществляющие частное предпринимательство, со среднегодовой численностью работников не более 50 человек и среднегодовой стоимостью активов за год не свыше 60000 МРП, установленного законом о республиканском бюджете на соответствующий финансовый год активов за год.

Экономическая функция сектора малого бизнеса заключается в его вкладе в производство ВВП, влиянии на структуру экономики и создание конкурентной среды. Также малый бизнес способствует укреплению экономической независимости населения и, как следствие, росту платежеспособного спроса.

В силу своей специфики и возможностей малые предприятия ориентируются преимущественно на локальные узкоспециализированные сегменты рынка товаров и услуг. Они занимают специфичные рыночные ниши, производя товары, которые из-за высоких накладных расходов или быстро изменяющихся потребительских предпочтений могут быть экономически невыгодными для производства на крупных и средних предприятиях. Мобилизуя местные финансовые, трудовые и прочие ресурсы, малые предприятия через развитие производства и внутри- и межрегиональной торговли способствуют оживлению локальной экономики.

Социальная функция малого бизнеса заключается в смягчении последствий структурной трансформации экономики и перехода к рыночным отношениям, решении проблем занятости населения, вовлечении в экономическую деятельность наименее социально защищенных слоев населения.

В области решения проблемы безработицы сектор малых предприятий в целом способен предоставить значительное количество рабочих мест при относительно невысоких капитальных затратах. Как основной создатель рабочих мест, даже в периоды спадов, малый бизнес помогает сохранить или повысить источники доходов, способствует их более равномерному распределению, внося, таким образом, вклад в обеспечение социальной стабильности.

Одной из важных социальных функций, которую выполняет малый бизнес в обществе, является изменение сознания населения. В рыночной экономике малый бизнес является не только источником средств к существованию, но также способом раскрытия потенциала личности. Особенно это актуально для пост - социалистических стран, где проведение структурных изменений, связанных с рыночными преобразованиями экономики, привело к тому, что значительное количество людей вынуждено было обратиться к малому предпринимательству, как способу обеспечения самозанятости.

Политическая функция сектора малого бизнеса, на примере зарубежных стран, заключается в формировании самостоятельного класса собственников в обществе.

Широко известно, что успешно развивающиеся представители малого бизнеса пополняют средний класс, который является гарантом политической стабильности в обществе.

До перехода к рыночным отношениям малый бизнес не входил в сферу государственных интересов. Однако, в период трансформации плановой экономики, малое предпринимательство явилось одним из главных инструментов реализации стратегического курса государства [2].

Пристальное внимание государства к малому бизнесу, объясняется желанием достичь позитивных экономических, политических и социальных результатов для общества.

На сегодняшний день в республике насчитывается порядка полумиллиона субъектов малого предпринимательства, приносящих ежегодный доход на сумму более 500 млрд. тнг. Доля предприятий малого бизнеса в ВВП в 2008 году составил 28%. Президент Нурсултан Назарбаев поставил «амбициозную», но вполне выполнимую задачу: чтобы именно малый и средний бизнес создавал в ближайшей перспективе львиную долю ВВП -- 50-70%. Это будет гарантией стабильной экономики, ее диверсификации, отхода от сырьевой направленности.

Как и многие страны мира, Казахстан подписал Декларацию тысячелетия ООН и принял на себя определенные обязательства, в частности, по борьбе с бедностью. Никто не отрицает того факта, что в последнее время в экономике и социальной сфере страны произошли позитивные изменения.

Преодолеть порочный круг бедности и поднять стоимость рабочей силы помогает малый бизнес. Он кормит в прямом и переносном смысле миллионы казахстанцев, давая им ощущение стабильности, самостоятельности.

Стратегия индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2003-2015 годы предусматривает темпы роста экономики не менее чем на 8.8 - 9.2% в год. Это позволит увеличить в 2015 году по сравнению с 2000 годом объем ВВП в 3.5-3.8 раза.

Учитывая экономическую ситуацию в стране в 2015 году доля малого и среднего бизнеса в экономике азахстана составила 25,6%, сократившись по сравнению с 2014 годом на 0,6%, наблюдалось снижение количества зарегистрированных субъектов в азахстане на 7% до 1,53 млн единиц. ри этом доля субъектов в общем количестве хозяйствующих субъектов в стране сохранилась на уровне 2014 года - 96%. структуре субъектов выделяются индивидуальные предприниматели, доля которых составляет 72,1%. оля крестьянских хозяйств – 14,0%, малых компаний – 13,6%, средних компаний – 0,2%. [3].

Развитие малого предпринимательства - важная экономическая и политическая проблема. Необходима целостная системная методология развития малого предпринимательства. Дело совсем не в бюджете и даже не в налогах. Дело в свободе, в правах, в отношениях государства к малому бизнесу.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Мухамбеков М. М. Экономика и организация предприятия. учебное пособие, 2 издание, Астана 2006
- 2 business.zakon.kz сайт Малый бизнес в Казахстане Юринфо
- 3 Н. А. Назарбаев. Стратегия индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы

РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЕ БИЗНЕС-ПРОЦЕССАМИ ОРГАНИЗАЦИИ

Базаржан А.Б. магистрант

Научный руководитель: Еркулова Г.С.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. Целью данной работы является анализ управления бизнес-процессами в организации. В ходе работы применяется концепция процессного управления организацией. В результате анализа управления бизнес-процессами организации выявлено, что использование процессного подхода целесообразно и актуально на всех стадиях развития компании начиная от малых организаций и заканчивая сетевыми структурами. При этом как построение новых бизнес-процессов, так и оптимизация существующих требует ряда специальных подходов, а также качественного анализа текущей ситуации в совокупности с учетом стратегических и тактических целей и задач организации.

Ключевые слова. Бизнес-процесс, Управляющие, Управление бизнес-процессами, Методика быстрого анализа решения, Бенчмаркинг процесса, Перепроектирование процесса, Инжиниринг процесса, Реинжиниринг бизнес-процессов.

Современное предприятие подчас является сложной системой, для эффективного управления которой требуется разнообразие применяемых инструментов и способов, направленных в первую очередь на достижение конкретных целей и задач с наименьшими затратами.

В качестве базовых элементов, влияющих на успешность предприятия, можно представить множество бизнес-процессов.

Бизнес-процесс – это совокупность взаимосвязанных мероприятий или задач, направленных на создание определенного продукта или услуги для потребителей.

Существуют три основных вида бизнес-процессов:

Управляющие – бизнес-процессы, которые управляют функционированием системы. Примерами управляющего процесса могут служить стратегический менеджмент и корпоративное управление.

Операционные – бизнес-процессы, которые составляют основу деятельности компании и в итоге формируют основной поток доходов. Примерами операционных бизнес-процессов являются снабжение, производство, маркетинг и продажи.

Поддерживающие – это бизнес-процессы, обслуживающие основной бизнес. Например, бухгалтерский учет, подбор и обучение персонала, техническая поддержка, АХО.

Преобразование бизнес-процессов сводится к двум основным этапам:

– формирование оптимального (идеального) вида бизнес-процесса (в первую очередь основного);

– поиск наилучшего (по средствам, времени, ресурсам и т.п.) способа перевода существующего бизнес-процесса в оптимальный.

Управление бизнес-процессами – Business Process Management (BPM) концепция процессного управления организацией, рассматривающая бизнес-процессы как особые

ресурсы предприятия, непрерывно адаптируемые к постоянным изменениям, и полагающаяся на такие принципы, как:

- понятность и видимость бизнес-процессов в организации за счёт моделирования бизнес-процессов с использованием формальных нотаций, использования программного обеспечения моделирования, симуляции, мониторинга и анализа бизнес-процессов,

- возможность динамического перестроения моделей бизнес-процессов силами участников и средствами программных систем.

Основной задачей управления бизнес-процессами является адекватное и быстрое перестроение взаимосвязанных процессов в зависимости от изменяющихся параметров внешней и внутренней среды, будь то поставки, расчеты с контрагентами или расширение рынка.

Деятельность современного предприятия базируется на сложной системе взаимосвязей проектов и процессов. Тот или иной проект, реализуемый на предприятии, встраивается в структуру имеющихся бизнес-процессов и использует их для достижения конечных целей. В связи с этим важное управляющее значение приобретает упорядочивание и оптимизация существующих бизнес-процессов с учетом требований реализуемых проектов и влияний внешней и внутренней среды.

Также важным фактором, влияющим на данный аспект, является этап развития предприятия. Выделим возможные цели и задачи стоящие перед менеджментом на каждой стадии развития.

Этап 1: становление предприятия и освоение рынка (количество сотрудников – 15-40 человек; до трех уровней менеджмента).

Основные задачи при организации управления:

- разработка четко сформулированной стратегии развития предприятия с указанием конкретных целей и мотивов развития;

- определение обязанностей и области ответственности как отдельных работников, так и отделов и рабочих групп;

- формирование алгоритма обучения и передачи навыков, знаний и умений новым сотрудникам на различных уровнях сложности выполняемой работы;

- анализ ситуации участия в дальнейшем развитии предприятия новых специалистов со стороны, которые обладают специфическими знаниями.

Этап 2: рост компании (количество сотрудников более 50 человек, выделение функциональных подразделений).

На предприятиях, где работает более 50 человек, обычно формируется функционально-иерархическая система управления. Соответственно при росте компании эффективность управления снижается, что обусловлено спецификой принятия решений, которая для выработки наиболее лучших вариантов требует участия всех руководителей подразделений и в итоге даже для решения задач средней важности предполагает вовлечение высшего руководства.

Основные задачи при организации управления:

- организация делегирования полномочий руководителя;

- сохранение пропорций между ростом численности персонала и ростом выручки;

- поиск резервов снижения себестоимости из-за повышения конкуренции;

- координация действий функциональных подразделений на среднем уровне менеджмента.

Этап 3. Развитие сетевой структуры, открытие новых представительств, филиалов.

При принятии решений об открытии новых филиалов следует учитывать готовность главной компании к такому преобразованию. Анализ готовности производится по четырем уровням: управленческому, финансовому, маркетинговому и процессному.

Основные задачи при организации управления:

– разработка формализованной технологии открытия новых подразделений;

– организация контроля всех аспектов деятельности филиалов.

Основной акцент в решении этих задач состоит в том, что для построения сетевой структуры необходим переход к процессному управлению (если это не было сделано до этого), поскольку функционально-иерархический принцип не сможет организовать деятельность наиболее эффективным и наименее затратным способом.

Таким образом, необходимо решить, как обеспечить высокий уровень стандартизации отдельных процессов и при этом оставить возможность филиалам гибко реагировать на различные изменения.

Исходя из вышесказанного, можно сделать вывод о том, что для построения эффективной структуры сетевого предприятия требуется формирование процессной системы управления, которая подразумевает четкое определение полномочий и ответственности между центром и подразделениями.

Также для описания бизнес-процессов рекомендуется использовать один из трех вариантов:

1) акцент направлен на описание системы, объектов и уровней управления, установление взаимосвязей между процессами на предприятии;

2) акцент направлен на описание порядка действий, начальных и выходных событий, а также определение основных участников процесса, материальных, финансовых и документальных потоков;

3) выполнение обоих вариантов, при этом сначала выполняется первый, затем второй.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что использование процессного подхода целесообразно и актуально на всех стадиях развития предприятия, начиная от малых организаций и заканчивая сетевыми структурами. При этом, как построение новых бизнес-процессов, так и оптимизация существующих требует ряда специальных подходов, а также качественного анализа текущей ситуации в совокупности с учетом стратегических и тактических целей и задач предприятия.

Исследователи выделяют пять основных методов достижения целей совершенствования бизнес-процессов организаций:

1. Методика быстрого анализа решения (FAST) концентрирует внимание на определенном процессе в ходе одно- или двухдневного совещания группы совершенствования процесса для определения способов улучшения этого процесса в течение последующих 90 дней. Решение группы может быть одобрено или отклонено руководством организации. В основе этой методики лежат интуитивные методы принятия решения: коллективной экспертной оценки и коллективной генерации идей («мозговой штурм» и метод деструктивной отнесенной оценки). Типичными улучшениями при применении FAST являются снижение затрат и длительности цикла процесса. Уровень ошибок в

2. Бенчмаркинг процесса основан на сравнительном анализе хозяйственных процессов организации с эталонными процессами организаций, выполняющих одинаковые или схожие процессы, но лучше функционирующих. Целью бенчмаркинга процесса является определение причин лучшего функционирования бизнес-процессов «эталонных» организаций и предотвращение нежелательных расхождений с ними в организациях, проводящих исследование.

3. Перепроектирование процесса концентрирует внимание и усилия на совершенствовании существующего процесса. Перепроектирование обычно применяют к тем процессам, которые успешно работают и в настоящий момент, но требуют коррекции в связи с изменившимися требованиями и потребностями клиента или потребителя. При перепроектировании процесса разрабатывается имитационная модель его текущего состояния. Перепроектирование имеет достаточно широкий спектр применения. По оценкам Д. Харрингтона, этот метод можно использовать для 70-90% основных бизнес-процессов.

4. Инжиниринг процесса как метод совершенствования процессов организации воспринимается сегодня неоднозначно. Само понятие «инжиниринг» заимствовано из инженерной деятельности (от англ. engineering — проектировать, изобретать, придумывать). Некоторые исследователи рассматривают инжиниринг процессов как общее понятие, включающее реинжиниринг бизнес-процессов и совершенствование бизнеса. Другой позиции придерживаются А. Большаков и В. Михайлов, которые считают инжиниринг новым способом мышления, формирующим взгляд на построение компании как на инженерную деятельность. Более детальное исследование инжиниринга было предпринято П. Кутелевым. Он, в частности, выделяет понятие «организационный инжиниринг» и характеризует его как проектирование бизнес-процессов, объединенных в едином информационном поле. Ряд исследователей выделяют понятие бизнес-инжиниринг и определяют его как проектирование бизнес-процессов и систем управления компанией «с чистого листа».

5. Реинжиниринг бизнес-процессов (BPR). Впервые понятие «реинжиниринг бизнес-процессов» возникло в 1990 г. в США. Авторство BPR принадлежит М. Хаммеру и Д. Чампи. Под реинжинирингом бизнес-процессов авторы понимают «фундаментальное переосмысление и радикальное перепроектирование бизнес-процессов для достижения существенных улучшений в таких ключевых для современного бизнеса показателях результативности, как затраты, качество, уровень обслуживания и оперативность». С этого времени BPR вызывает активный интерес специалистов в сфере менеджмента и информационных технологий.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аксенов Е., Альтшулер И. Аутсорсинг: 10 заповедей и 21 инструмент. — СПб.: Питер, 2009. — 464 с.: ил. — (Серия «Теория менеджмента»).
2. Джестон Дж., Нелис Й. Управление бизнес-процессами. Практическое руководство по успешной реализации проектов. — СПб.-М.: Символ-Плюс, 2008.
3. Клейнер Г.Б. От теории предприятия к теории стратегического управления. Российский журнал менеджмента №1, 2003, с.31-56.
4. Ойнер О.К. Оценка результативности маркетинга с позиций системы управления бизнесом. Российский журнал менеджмента, том 6, №2, 2008, с.27-46.
5. Рыбаков М. Как навести порядок в своем бизнесе. Как построить надежную систему из ненадежных элементов. Практикум. - М: "Издательство ИКАР", 2011. - 380 с.

СИСТЕМА ФАКТОРНО-ЦЕЛЕВОГО УПРАВЛЕНИЯ ИНФЛЯЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ

Саубетова Б.С.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
им.Ш.Есенова

Аннотация. Реализация концепции «управление инфляцией» основана на факторно-целевом подходе и инфляционном таргетировании с использованием традиционных инструментов денежно-кредитной и валютной политики. Факторно-целевой подход предполагает выделение основных факторов, влияющих на темп инфляции, и определение направлений его повышения, обусловленных данными факторами, с дальнейшим его снижением, путем выработки и реализации конкретных мер и механизмов государственного регулирования.

Ключевые слова: управление инфляцией, факторы инфляции, факторно-целевой подход, инфляционное таргетирование.

Термин «управление инфляцией» возник сравнительно недавно. Считается, что причина его появления находится в реформировании административно-командной экономики и постепенном вхождении стран СНГ в зону дефляционного развития. Не многие ожидали, что в результате реформ возникнет инфляция или те темпы, которыми будут сопровождаться этот процесс, но многие сегодня понимают, что из инфляционного состояния экономику способен вывести новый тип управления. Инфляция, какой бы глубокой она не была, все-таки когда-нибудь пройдет. История и опыт экономического развития многих стран это подтверждает данный прогноз. Значит ли это, что такой тип управления имеет временный характер или сугубо опирается на свое прагматическое значение [1].

Управление инфляцией имеет предмет воздействия – проблемы, предполагаемые и реальные факторы инфляции, т.е. все проявления неумеренного совокупного обострения противоречий, вызывающих наступление инфляции. Суть управления инфляцией выражается в следующих положениях:

- инфляцию можно предвидеть, ожидать и вызывать;
- инфляцию в определенной мере можно ускорять, претворять, отодвигать;
- к инфляции можно и необходимо готовиться;
- инфляцию можно смягчать;
- управление инфляцией требует особых подходов, специальных знаний, опыта и искусства;
- инфляционные процессы могут быть до определенного периода управляемыми;
- управление процессами выхода из инфляционной ситуации способна ускорять эти процессы и минимизировать их последствия [2]

Инфляционные процессы различны и управление ими может быть различным. Это многообразие помимо прочего проявляется в системе и процессах управления (алгоритм разработки управленческих решений и особенностей в механизме управления).

Управление инфляцией, как всякое управление вообще, характеризуется определенной технологической схемой. Специфика управления инфляционными процессами отражает и специфику его технологии. Здесь существенное влияние могут

оказывать факторы дефицита времени, снижения управляемости, конфликтности интересов, высокой степени неопределенности и риска, сложного переплетения проблем, давления внешней среды.

В качестве одного из перспективных подходов к управлению инфляцией можно использовать методологию факторно-целевого регулирования экономики [3].

Сущность системы факторно-целевого управления заключается, во-первых, в тщательном выявлении наиболее важных ключевых факторов, определяющих существенные параметры протекания инфляционных процессов, и во-вторых, в осуществлении целенаправленного, четко ориентированного воздействия на эти факторы для успешного достижения поставленной цели. При этом характер воздействия может варьироваться в широком диапазоне от предельно сфокусированного целевого кратковременного воздействия на «болевые точки» до использования комплекса разнообразных, экономических, организационных и других регуляторов для достижения финансовой стабилизации, длительно протекающих во времени.

Факторно-целевой подход обладает потенциальными возможностями управления инфляцией в условиях функционирования открытой экономики. Для того, чтобы выявить преимущества нового подхода, целесообразно отметить недостатки традиционного подхода.

Применение традиционных подходов нередко дает настолько негативный результат, что одновременно ухудшаются все основные экономические показатели. Например, использование кейнсианской модели стимулирования экономики нередко ведет к парадоксальному, с точки зрения сторонников этого подхода, явлению-стагфляции, которая вообще не вписывается в теоретические схемы кейнсианцев.

В отличие от традиционных подходов, факторно-целевое управление обладает потенциальными возможностями более реалистического отражения процесса инфляции при условии тщательного анализа действия внешних и внутренних факторов и их суммарного воздействия на инфляционный процесс. Важным преимуществом факторно-целевого подхода является ориентация на решение стратегических задач, а также стремление упредить нежелательные явления или максимально ослабить их действие на первоначальных стадиях возникновения инфляции [3].

Система факторно-целевого управления инфляцией отличается рядом специфических аспектов функционирования. В связи с этим, для выработки методических подходов к использованию этой системы целесообразно рассмотреть концепцию и основные ее особенности.

Концептуальную идею системы факторно-целевого управления инфляцией можно представить в виде обобщенной схемы (рисунок 1), где отражены основные особенности факторно-целевого управления - наличие в процессе управления этапов анализа, планирования и реализации мер на основе факторов, определяющих ее состояние, систематизация на иерархической основе целей управления их тесная взаимосвязь с экономическими факторами, с одной стороны, и мерами воздействия на эти факторы – с другой.

Одной из важнейших методологических основ факторно-целевого управления является обеспечение комплексности и внутренней логичности управления инфляцией в рамках данного подхода. К числу других базовых постулатов использования системы факторно-целевого управления методологического характера можно отнести:

- упреждающий характер принятия мер управления на основе превентивного выявления факторов, способных влиять на инфляционные процессы в перспективе;
- разработка мер управления исходя из необходимости воздействия на причины инфляционных процессов, а не на последствия данных процессов;

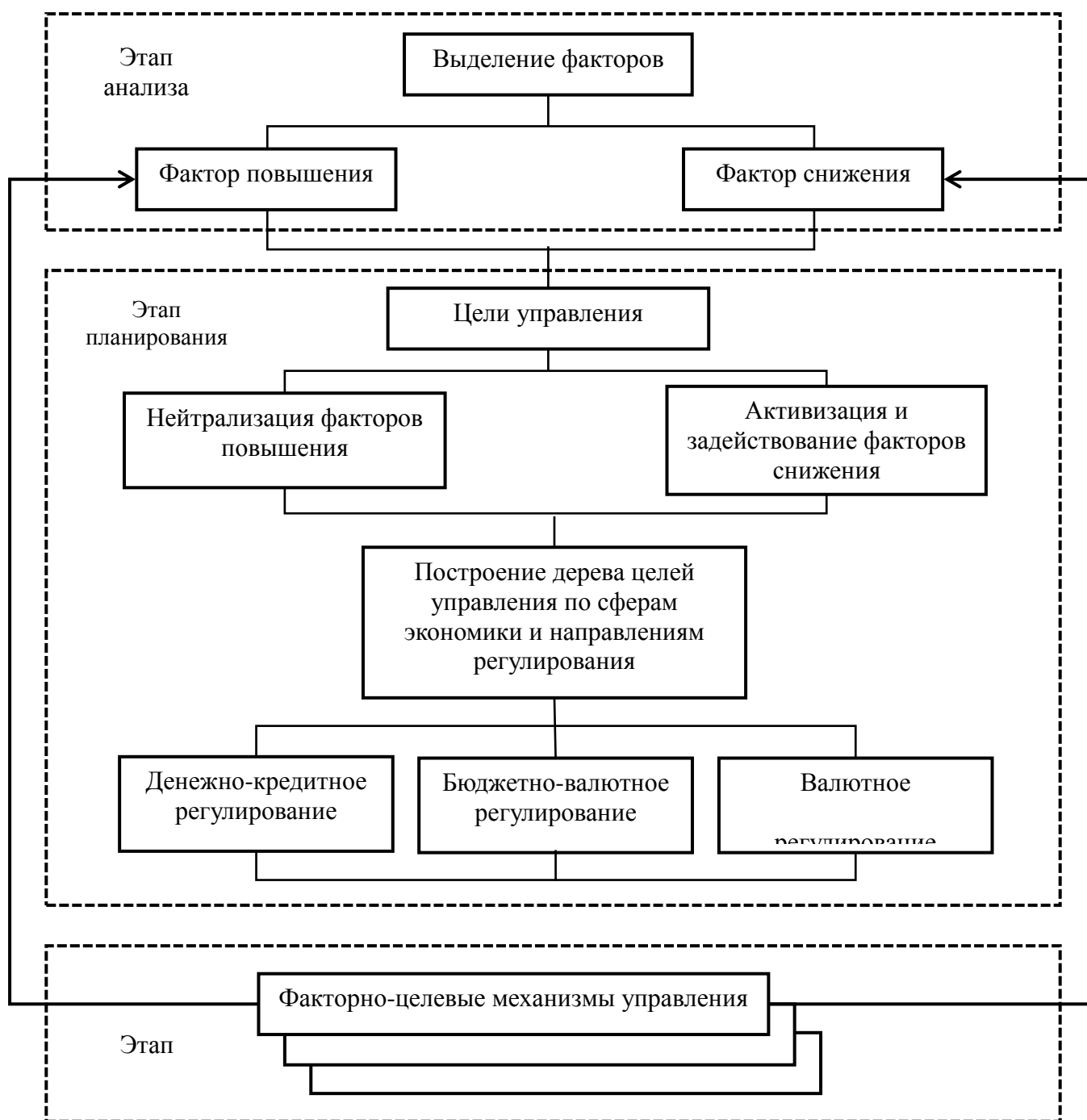

Рисунок 1- Схема системы факторно-целевого управления инфляцией
Примечание – составлено на основе источника [3]

- структуризация факторов инфляционных процессов, и целей управления, ориентированная на выделение приоритетов экономической политики по принципу максимизации эффекта управленческих воздействий;
- прогнозирование побочных воздействий принимаемых мер управления на другие сферы экономики и учет данных последствий в ходе планирования управленческих мероприятий;
- комплексность механизмов реализации, предусматривающую координацию и единство мер управления различных функциональных направлений [4].

Реализация концепции «управление инфляцией» основана на факторно-целевом подходе и инфляционном таргетировании с использованием традиционных инструментов денежно-кредитной и валютной политики. Факторно-целевой подход предполагает выделение основных факторов, влияющих на темп инфляции, и определение направлений его повышения, обусловленных данными факторами, с дальнейшим его снижением, путем выработки и реализации конкретных мер и механизмов государственного регулирования. Сформулированные на основе выделения факторов целевые установки являются обобщенными.

ЛИТЕРАТУРА

1. Малкина М. Ю. Инфляция: теория и практика, история и современность. - Н. Новгород: Изд-во ИНГУ, 1998. - 228 с.
2. Антикризисное управление / Под ред. Э. М. Короткова. - М.: ИНФРА-М, 2000. - 462 с.
3. Факторно-целевое регулирование экономики: теория, методология, механизм / Под ред. М. Б. Кенжегузина. - Алматы, ИЭ МОН РК, 2002. - 268 с.
4. Моисеев С. Инфляционное таргетирование: международный опыт и российские перспективы // Вопросы экономики, 2001, №9. С.43 - 49.

ӘОЖ 330.341

МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

Мирманов Б.О., студент

Ғылыми жетекші: Сагиндикова А.К.

**Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.**

Аңдатпа. Бүгінгі таңда елімізде экономикасы өркендеп, халқының әл-ауқаты артып келе жатқан облыстың бірі – Маңғыстау облысы болып табылады. Елбасымыз да халықтың әлеуметтік жағдайы мен тұрмыс-тіршілігіне баса назар аударып, арнайы бағдарламалар қабылдауға бастамашы болып келеді.

Түйінді сөздер: Маңғыстау облысы, әлеуметтік-экономикалық даму, округ, оралман

Қазақстан, орасан зор аумақта орналаса отырып, әлеуметтік-экономикалық дамудың аймақтық ерекшеліктерге ие, олар шаруашылық байланыстарға, тауарлардың, капиталдың, жұмыс күшінің ағымының шарттарына және жалпы мемлекеттің экономикалық әлеуетіне едәуір ықпал етуге қабілетті.

Аймақтың әлеуметтік-экономикалық дамуы-көп өлшемді және көп аспектілі процесс және әртүрлі әлеуметтік және экономикалық мақсаттардың жиынтығы көзқарасынан қарастырылады.

Аймақтардың даму деңгейі жалпы мемлекеттің даму деңгейін анықтайды. Осы тұрғыдан елдің аймақтық дамуының негізгі үрдістерін анықтау өте маңызды болып табылады. Маңғыстау облысы Қазақстанның оңтүстік батысында, солтүстік-шығысында Атырау мен Ақтөбе облыстарымен, оңтүстігінде Түрікменстанмен, ал шығысында Өзбекстанмен шектеседі. Облыста 5 ауылдық округ, 2 облыстық маңызы

бар қала (Ақтау, Жаңаөзен), 1 облыстық маңызы бар қала (Форт-Шевченко) және 61 ауыл бар [1]

Маңғыстау облысы – Қазақстандағы мұнайдың 25% -дан астамын өндіретін өнеркәсіптік аймақ. Осыған орай өңірде айтарлықтай өндірістік және экономикалық әлеует бар екені мәлім. Ақтау-Жетібай-Өзенмұнай құбыры аймақ арқылы өтеді, ал Қазақстанның «теңізқақпасы» - Ақтау және Құрық порттары орналасқан.

2018 жылғы 1 қыркүйектегі көрсеткіш бойынша халық саны 671,316 адамның емес, елдің жалпы халқының 3,7% -ын құрады. 8 ай ішінде халық саны 10999 адамға өсті, бұл көрсеткіш табиғи өсумен қамтамасыз етілді. Қала халқының саны 269 951 адам (40,2%), ал ауыл тұрғындары - 401 365 адам (59,8%). 2018 жылдың басында ерлер мен әйелдердің үлесі тиісінше 49,8% және 50,2% құрайды. Халықтың тығыздығы аймақта орташа есеппен 4,05 адамды құрайды. Халық саны мен тығыздығы бойынша облыс ел өңірлері арасында 14-ші орында. Маңғыстау облысы 2017 жылдың қорытындысы бойынша сыртқы көші-қонның оң сальдосы - 1087 адамды құрды. Соңғы бірнеше жылда сырттан адам саны өсуінің негізгі себебі – оралмандырдың елеулі бөлігінің келуінде және көші-қонның төмендеуіне байланысты болды. 1991 жылдан 2017 жылдардың басына дейін аймаққа келген барлық оралмандардың 13% -ы (120 мыңнан астам адам) қоныстанды [2]. 2018 жылдың бірінші жарты жылдығында жалпы өңірлік өнім (ЖӨӨ) 1 443,9 млрд. теңгені құрады, облыстың ЖІӨ-дегі үлесі 5,8% құрайды. Жан басына шаққандағы ЖӨӨ 2 172,1 мың теңгені құрады және бұл 17 аймақ бойынша төртінші көрсеткіш. Осы кезеңде облыстың ЖӨӨ құрылымы мынадай болды: өнеркәсіп - 53,6%, оның ішінде тау-кен өндіру өнеркәсібі - 46,4%; жылжымайтын мүлік пен операциялар 8,9%, көлік және қоймалау - 5%, құрылыс - 4%, әкімшілік және қолдау қызметтері саласындағы қызмет - 4%, көтерме және бөлшексауда - 3,9% және т.б. [1,2].

Бүгінгі таңда елімізде экономикасы өркендеп, халқының әл-ауқаты артып келе жатқан облыстың бірі – Маңғыстау облысы болып табылады. Елбасымыз да халықтың әлеуметтік жағдайы мен тұрмыс-тіршілігіне баса назар аударып, арнайы бағдарламалар қабылдауға бастамашы болып келеді. Осындай халықтың әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсартатын бағдарламалар Маңғыстау облысында да жүзеге асып келеді. Мұны іс жүзінде облыстың экономикалық-әлеуметтік тұрғадан жетіп жатқан жетістіктерінен көре аламыз. Қазіргі таңда аймағымыздың әлеуметтік-экономикалық жағдайын жоғары деп бағалауымызға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Маңғыстау облысының аумақтық статистикалық жылнамасы. Маңғыстау. 2018ж.
2. Маңғыстау облысының әлеуметтік-экономикалық дамуы. Маңғыстау облысының статистика басқармасы. Маңғыстау – 2017-2018ж.

АЙМАҚТАРДЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ МЕХАНИЗМДЕРІ

Алпысбаева Ә.А., студент

Ғылыми жетекші: Сагиндикова А.К.

III. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Аймақтық дамуды мемлекеттік реттеу— бұл халықтың өмір сүру сапасын жақсарту мен деңгейін көтеру мақсатында барлық аймақтық жүйені толық тұрақты және теңдікті сақтай қызмет жасауын қамтамасыз ететін арнайы ұйымдастырылған іс-әрекеттер болып табылады.

Түйінді сөздер: мемлекет, экономика, индустрия, агроөнеркәсіп, дағдарыс, стратегия, инфрақұрылым, саясат.

Кез келген ел экономикасы үшін аймақтық деңгейде, олардың даму ерекшеліктері негізінде, мемлекеттік реттеудің маңыздылығы өте жоғары. Аталмыш маңыздылықтың басты сипаты ел аймақтарының даму деңгейлерінің әртүрлілігінде болып табылады. Осы негізде мемлекеттің аймақтарға қатысты ұстанымдары мен реттеу механизмдерін қолдану бағыттарының таңдалуы да өзекті мәселе болып табылады.

Республиканың қазіргі экономикалық кеңістігі әлеуметтік, экономикалық, экологиялық ерекше мәселелермен сипатталатын әр түрлі аймақтарды қамтиды. Осы тұрғыдан алғанда және аймақтардың мамандандырылу қағидасына сәйкес республика аймақтарын төрт топқа бөлуге болады.

- ✓ шаруашылықтарының құрылымы экспортқа бағытталған;
- ✓ индустриялық дамыған;
- ✓ агроөнеркәсіптік;
- ✓ дағдарыстық.

Бірінші топ— стратегиялық сипаттағы минералды ресурстардың айтарлықтай қорларын иеленетін және ғылыми-өндірістік әлеуетінің қарқынды дамуына жеткілікті мүмкіндігі бар, бірақ ауылдық аумақтарының экономикалық — әлеуметтік артта қалуымен, экологиялық жағдайларының нашар болуымен ерекшеленетін аймақтар. Бұл аймақтарға Қазақстанның экономикасын дағдарыстан шығару және тұрақтандырудың рөлі беріледі. Осы аймақ топтары үшін төмендегідей мәселелер кешенін шешу қажет деп атап көрсетуге болады:

- ✓ минералдық шикізат және көмірсутек шикізаттарын кешенді өндірумен өңдеудің жаңа технологияларын енгізу негізінде стратегиялық шикізат түрлеріне бай жерлерді интенсипті игеру;
- ✓ отандық және шетелдік инвесторлар үшін қолайлы инвестициялық климатты анықтайтын және әлемдік стандартқа жауап беретін жоғары дамыған өндірістік, әлеуметтік және нарықтық инфрақұрылымдарды құру;
- ✓ ауылдық аумақтарының дамуындағы «жинақталған» күрделі мәселелерді (әлеуметтік, экономикалық, экологиялық, т.б.) шешу.

Екінші топқа- ауыр индустрия салаларына нақты маманданған, жоғары технологиялық ғылыми жетістіктер қажет ететін өндіріс құру үшін қолайлы экономикалық жағдайлары және жоғары ғылыми-өндірісті әлеуеті бар, негізінен қаржылық ресурстармен өзін-өзі қамтамасыз ете алатын аймақтар жатады. Бұл аймақтарды дамытуда шешуді талап ететін мәселелер қатарына төмендегілерді жатқызуға болады:

✓ шетел инвестицияларын тарту жолымен экспорттық әлеуетті қалыптастыру;

✓ жаңа ғылымды қажетсінетін өнімдер шығаруды ұйымдастыру;

✓ жаңа технологиялар негізінде құрал-жабдықтар мен машиналар, электроника құралдары, автомобиль құрлысы жаңа материалдар, лазерлік технологияды дамыту;

✓ нарықтық инфрақұрылымды дамытуды жеделдету.

Үшінші топ — ауыл шаруашылығына маманданған агроөнеркәсіптік кешенді аймақтар. Бұл топтағы аймақтар үшін халықтың жұмысбастылығын қамтамасыз ету және жаңа жұмыс орындарын ашу мақсатында ауыл шаруашылығы мен қатар оған қоса сабақтаса дамитын салаларда шағын және орта бизнесті дамыту қажет.

Олардың әлеуметтік-экономикалық дамуын тұрақтандыру үшін келесідей мәселелер өз шешімін табуы тиіс:

✓ ауыл шаруашылық өнімдерін өндіру үшін тиімді мамандандыруды жүзеге асыру;

✓ ауыл шаруашылық өнімінің жоғары сапалылығын және экспорттық әлеуетінің өсуін қамтамасыз ететіндей өндірістік үрдістерге жаңа технология мен техникаларды енгізу және пайдалану;

✓ тұтыну нарығын тепе-тең түрде дамыту мақсатында, тұтыну заттарын өндіретін ауыл шаруашылығының және өнеркәсіп салаларының материалдық-техникалық базасын нығайту, міндетті түрде өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымдарды құру.

Төртінші топқа — экстремальды, табиғи-климаттық, әлеуметтік-экономикалық және техника-технологиялық жағдайдағы, шаруашылықтың салалық құрлымы ұтымды емес дағдарыстық аймақтар, сонымен қатар экологиялық дағдарысқа ұшыраған аудандар жатады. Бұл аймақтарда жинақталған мәселелерден «арылу» үшін мемлекеттік реттеудің нақты шаралары қажет.

Аймақтағы дағдарыстың нақты белгілері:

✓ өндіріс қарқынының төмендеуі; халықтың өмір сүру деңгейінің төмендеуі (жан басына шаққандағы табыстың төмендігі);

✓ жұмысбастылыққа қатысты жағымсыз тенденциялардың етек алуы (жұмыссыздықтың жоғары деңгейі);

✓ демографиялық, экологиялық, әлеуметтік қызыметтер көрсету саласындағы мәселелердің күшеюі және т.б [1].

Аймақтар экономикасын мемлекеттік реттеу, еліміздің және оның жекелеген аймақтарының экономикалық жағдайын қамтамасыз етуге, қойылған мақсаттарға жетуді көздейтін мәселелерді шешуге бағытталуы керек. Ал, аймақтық саясаттың мәні жалпы ұлттық мақсаттарға жету үшін аймақтық дамуды тиімді басқару болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Е.Б.Жатқанбаев. Государственное регулирование экономики. Алматы: Экономика, 2013г.
2. www.mangystau.stat.kz - Маңғыстау облысының статистика департаменті.
3. <http://kz.government.kz> - Қазақстан Республикасының Үкіметі.
4. <http://www.mangystau.kz> -Маңғыстау облыстық әкімшілігінің WEB-сайты.

ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІК ФАКТОРЛАРЫ

Сүлеймен Н., студент

Ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г.

**III. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.**

Аңдатпа. Қазіргі заманғы нарық жағдайында тауар бәсекелестігін ұйымдыстырудың негізгі әдістерінің бірі – жан-жақты ойластырылған, тауардың нарықта алға жылжу тактикасын және бағытын айқындаушы, қалың қауымға әсер етуші төрт шешуші формалары: өз саудасы, үгіт-насихат немесе халықпен байланыс, жарнама, тауар өтімділігін реттеу. Кез келген өндіріс жоғарыда аталған әсер етуші факторлардың бәрін бірдей пайдалана алады немесе ең тиімдісі деп санайтын бір факторды ғана таңдайды.

Түйінді сөздер: бәсекеге қабілеттілік, бәсеке, нарықтық экономика.

Нарықтық экономиканың мәнді сипатының бірі бәсеке екені белгілі. Нарықтық шаруашылықты дамытудың маңызды тәсілі, қоғамдық өндірісті реттеудің негізгі тетігі ретінде бәсекенің нарықтық экономиканың тиімділігін қамтамасыз ететін экономикалық артықшылықтары бар.

Бәсеке - тауарлар мен қызметтерді өндіру және өткізудің аса қолайлы жағдайлары үшін шаруашылық субъектілері арасындағы экономикалық бақталастықтың антогонистік нысаны. Әрбір кәсіпкердің мақсаты - пайданы мейілінше жоғарылату болғандықтан, олардың әрқайсысы өзінің кәсіпкерлік іс-әрекетінің көлемін ұлғайтуға ұмтылады. Ал өндірісті ұлғайту сол тауарға (қызметке) деген қажеттілікке, сұранысқа тәуелді. Кәсіпкерлер тұтынушы үшін өзара экономикалық күреске түседі, өзін өндіру мен өткізудің аса қолайлы жағдайларымен қамтамасыз етуге тырысады, бәсекелесіне қарағанда өз тауарының бағасын төмендету үшін шығындарды төмендетіп, өндірісі көлемін арттырады, сол арқылы тауарларына деген сұранысты жоғарылатады. Бірақ та, бағаны одан ары төмендету ұсыныстың қысқаруына әкеледі. Егер сұраныс ұсыныстан жоғары болса, онда тұтынушылар бір-бірімен бәсекеге түседі. Тапшы тауарды сатып алу үшін кейбір тұтынушылар басқаларға қарағанда жоғары баға ұсынуы мүмкін. Баға өседі және бұл ұсыныстың артуын ынталандырады. Ұсыныстың өсуі өзіне сәйкес көлемдегі сұранысқа теңескенге дейін жалғасып, тепе-теңдік баға қалыптасады. Сұраныстың немесе ұсыныстың кез-келген өзгерісі бағаның өзгеруі арқылы басқа жаңа тепе-теңдіктің қалыптасуына әкеледі. Басқаша айтқанда, бәсеке нарықтық тепе-теңдікке жетудің, белгілі бір қоғамдық үйлесімділікті қамтамасыз етудің тәсілі болып табылады [1].

Шаруашылық жүйесінде бәсекенің болуы барлық экономикалық процестерге оң әсер етеді. Бәсекелесінің өкшелеп келе жатқанын сезген кез- келген кәсіпкер өндірістің «кілтін» ғана тауып қоймай, сонымен бірге болашақты болжауға, болашақ сұранысты қалыптастыруға міндетті болады.

Бәсекенің экономикалық басты артықшылықтары:

1. Қоғамдық тұрғыда бәсекелік күрес арқылы шектеулі ресурстардың аса тиімді бөлінуі жүзеге асады, өйткені сұранысы бар тауарлар ғана өндіріледі, яғни не, қанша өндіру мәселесі шешіледі. Бұл жағдай Парето бойынша тиімділік деп аталынады (италияндық экономист әрі әлеуметтанушы ВильФредо Паретоның атымен

байланысты), өйткені ол ең алғаш «жетілген бәсекенің ресурстарды тиімді бөлу» жағдайын қалыптастырған болатын. Егер кез-келген басқаның әл-ауқатын төмендетпейінше, ешкімнің әл-ауқатын жақсарту мүмкін емес болса, онда ресурстар Парето бойынша оңтайлы бөлінген деп есептеледі.

2. Бәсеке кәсіпкерді өз өндірісін үнемі жетілдіруге, өнім сапасына кері әсер етпейтіндей төмен баға қоя отырып, өнім бірлігіне жұмсалынатын шығындарды азайтуға мәжбүр етеді. Ал бұл төмен бағаға сұранысты өсіру арқылы жауап беретін тұтынушыларға қолайлы. Тұтынушылардың сұранысы үшін күресте кәсіпкер шығындарды төмендетудің жолдарын жиі-жиі іздестіруге, шектеулі ресурстарды қолайлы пайдаланудың жаңа комбинацияларын есептеуге мәжбүр. Осыған қоса, өмір сүру үшін күресте ол тек сапалы өнім шығаруға, қоғамдағы барлық стандарттарды сақтауға, тұтынушылардың өзгеріп отыратын талаптары мен артықшылық беруіне сәйкес игіліктер мен қызметтердің сұрыпталымын жаңартумен айналысуға мәжбүр. Бұл, сөзсіз, жалпы өндірістің тиімділігін жоғарылатады.

3. Шығындарды төмендетудің жаңа тәсілдерін іздестіру ауқымын ұлғайта отырып, кәсіпкерлер жаңа, өнімділігі жоғары техника мен технологияларды, еңбек пен өндірісті ұйымдастырудың жаңа әдістерін пайдалануға және нарықтағы өз үлесін нығайтуға ұмтылады. Оған тек қана ғылыми-техникалық инновациялар арқылы жетуге болады. Бұл да, нақты кәсіпкерге ғана емес, қоғамға да тиімді.

4. Қоғам үшін бәсекенің елеулі маңызды нәтижесінің бірі- тұтынушылар үшін күресте өз фирмасының беделі және адал, әділетті бизнесмен абыройының кәсіпкерлерді толғандыруы. Ол үшін өз тауарлары мен қызметтерінің сапасына ғана емес, сервистік қызмет көрсетуге, сонымен қатар өз фирмасының имиджінің сыртқы көріну нысанына да көп көңіл бөлуге тура келеді. Өз пайдасын ойлап қана қоймай, сонымен бірге халықтың белгілі бір тобына бағаны төмендету, тұрақты сатып алушылары үшін сый-ақы және жеңілдіктер беру, қайырымдылықпен айналысу және т.б. арқылы тұтынушылар үшін белгілі бір шығын шегуге дайын болуы тиіс.

Мұның барлығы қоғамда қолайлы жағдайларды, сауатты бизнесменді қалыптастырады, әлеуметтік шиеленісті төмендетеді.

Бәсекеге қабілеттілікке мемлекеттік қолдаудың қолайлы жағдайында емес, бәсекелестермен (тауар, фирма, ұлттық экономика) қатаң күресте қол жеткізілетіні баршаға мәлім. Бәсеке ғана бағаны төмендету және өндіріс көлемін арттыруға ынталандырады, нарықты реттеуге қабілетті. Адам Смит бәсекелестікті, сатушылар арасындағы тауарды тиімді жағдайда сату үшін ешқандай сөз байласусыз, әділ жарыспен салыстырды. Оның әрекет ету механизмі «көрінбейтін қол» деп аталады, онда кәсіпкердің субъективті талпынысы мен іс әрекетінің объективті нәтижесінің арасындағы айырмашылық көрсетіледі. «Әр капиталист тек өз пайдасына ұмтылады, сол арқылы қоғам пайдасын да жүзеге асырады». Бәсекелестік әр адам бойындағы білімнің шығуын және ешкімде жоқ, бірақ, жоғары экономикалық құндылығы бар жаңа білім іздеуді ынталандырады. Ф. Хайек бәсекелестікті - «белгісіз ресурстарды белгісіз мақсаттарға тиімді бағыттау әдісі» – деп білген.

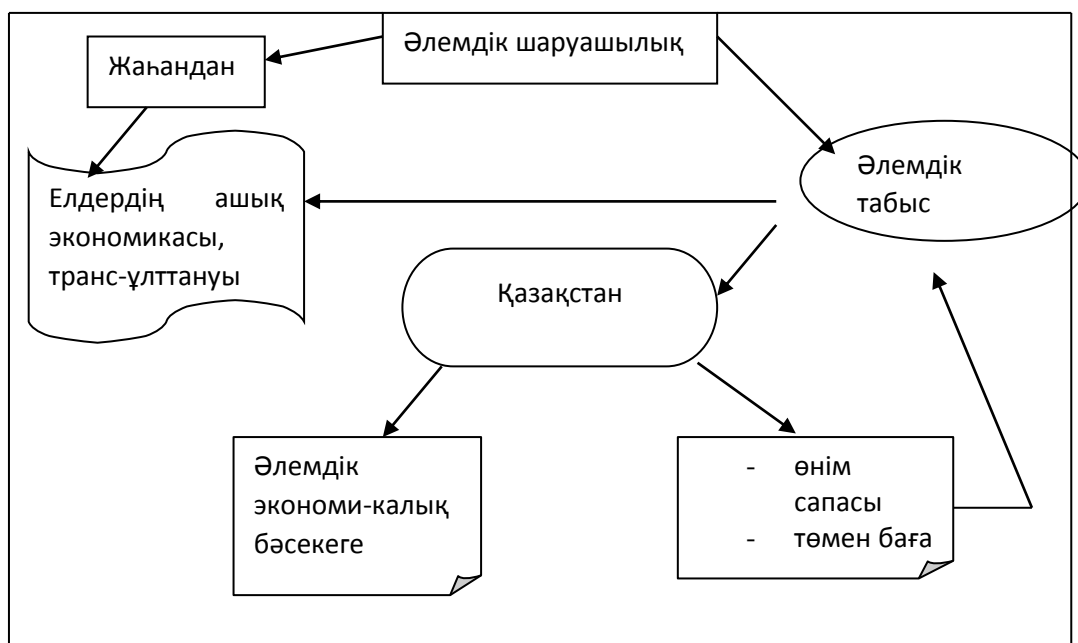
Қазіргі заманғы нарық жағдайында тауар бәсекелестігін ұйымдастырудың негізгі әдістерінің бірі – жан-жақты ойластырылған, тауардың нарықта алға жылжу тактикасын және бағытын айқындаушы, қалың қауымға әсер етуші төрт шешуші формалары: өз саудасы, үгіт-насихат немесе халықпен байланыс, жарнама, тауар өтімділігін реттеу. Кез келген өндіріс жоғарыда аталған әсер етуші факторлардың бәрін бірдей пайдалана алады немесе ең тиімдісі деп санайтын бір факторды ғана таңдайды.

Қазір дамыған елдерде бәсекелестік негізі тауар бағасы емес оның сапасы, сервистік қызмет көрсетуі б.т. Соңғы кездері тауардың сенімділік, экологиялық тазалық, энергиялық жұмсалуды, өнімділікті арттыруы және әсемдік сияқты

көрсеткіштері маңызды рөлге ие. Сонымен қатар, салалардың ғаламдануы және фирмалардың көп ұлттық болуы мемлекет маңызын төмендетеді. Бірақ, белгілі бір мемлекетте жетекші салалар ондаған жылдар өмір сүретін заңдылық бар. Ұлттық шаруашылықтың құрылымындағы және құндылықтар бағасындағы айырмашылықтар, ұлттық мәдениет, мемлекеттік мекемелер және тарих бәсекеге қатты әсер етеді.

Жаһандану нәтижесіндегі ел экономикасының бәсекеге жарамдылығы әлемдік табысты бөлуге қатысу мүмкіндігінің міндетті шарты болып табылады, ал, бәсекеге жарамдылықтың негізі сапа және төмен баға болып табылады. Әлемдік шаруашылықтың жаһандануы кезінде елдердің ашық экономикалық (айталық, Қытай, Америка Құрама Штатымен экономикалық байланысы) трансұлттануы жүзеге асырылады. Әлемдік шаруашылықта табыс көлемі Қазақстанда оның экономикалық бәсекеге жарамдылығына және де өнім сапасымен төмен бағаға әсер етеді. Әлемдік табыс елдердің ашық экономикасына, трансұлттануына өзінің үлкен үлесін қосады [2].

Жаһандану жағдайындағы экономикада сапаның атқарар қызметін төмендегі модуль арқылы сипаттадық (1- сурет).

1 сурет. Жаһандану жағдайында экономиканың бәсекеге жарамдылығын құру моделі

XX ғасырдың ортасында әлемдік қоғамдық өндіріс, қатаң бәсеке жағдайында сапаны бизнес табыстылығының жетекші факторы болатынын мойындады.

Нарықтық экономикада өндірілген өнімнің сапасына халықаралық стандарттар деңгейінде талап қойылып отыр. Қазақстан ДСҰ мүше болып енген соң, бұл мәселенің өткірлігі аса түседі. Сондықтан, ауылшаруашылығы өнімдерін өсіру мен өндеудің келешегі нарықтаға тауарлар бәсекелестігіндегі қауқарына тікелей байланысты. Тауардың бәсекеге төтеп беру қабілеттілігі екі көрсеткішпен сипатталады: баға деңгейіне және өнім сапасына. Сапа –еңбек өнімділігі мен ресурстарды үнемдеуге тікелей қатысты. Өнімнің сапасы – бұл белгілі бір мұқтаждықты қанағаттандыруға үлкен себепші болатын өнімнің пайдалылығының жиынтық ерекшелігі. Халықаралық стандарт бойынша (ISO 8402) сапа – тауардың анықталған немесе болжамды кезеңде қажеттілікті қанағаттандыру қабілетіне ие және тұтынушыға пайдалылығының жиынтық сипаттамасы.

Республикада қолданылып жүрген стандарттық жүйе құқықтық және әлеуметтік экономикалық мақсаттарды көздейді. Бірінші заңдылық тәртіпке сәйкес тұтынушылардың және үкіметтің мүдделерін және өнімнің сапасы, қоршаған табиғи ортаны, экономикалық қауіпсіздігі мен халықтың денсаулығын қамтамасыз етеді. Екіншіден, өндірісті әзірлеуде, өнімді пайдалануда техникалық бірлікке кепілдік береді. Үшіншіден, стандарттық жүйе әлеуметтік экономикалық бағдарламалардың, жобалаудың нормативтік-техникалық базасы ретінде қызмет етеді. Мемлекеттік стандарттар, сонымен бірге барлық қызмет түрлерін оңтайландыруды, жүргізілетін сапа жүйесінің бірін-бірі алмастыратын өнімдер мен процестер есебінен ресурстарды ұқыпты пайдалануды қамтамасыз етеді. Стандарттаудың басты міндеті – халық шаруашылығының, ұлттық қауіпсіздіктің, экспорт мұқтажы үшін шығарылған өнімге талаптарды айқындайтын жүйе болып табылады [3].

Сапамен байланысты маңызды категорияларға еңбек өнімділігі, өткізілу көлемі, нарық сегменттері, еңбек ақының өсу деңгейі болып белгіленеді. Тәжірибе көрсеткендей, сапаны өсіру еңбек өнімділігінің өсуіне әкеледі, ал соңғысы өнім бірлігіне шығынды азайтады. Мұндай экономикалық қызметі алдымен өнімнің бәсекеге жарамдылығын арттырып, кейін кәсіпорынның нарықтағы бәсекелік қабілетін арттырады.

Шетелдік тәжірибелер көрсеткендей тауарларды бақылау ұйымының (ТБҰ) жүйесі арқылы нарыққа тауардың шығуын бақылау түріндегі сапа нарық жағдайында әрекет ете алмайды. Дамыған нарықтық экономикасы бар барлық мемлекеттер белгілі бір шектеулері мен ең төменгі мөлшерін белгілейді. Сондықтан тұтыну стандарттарына тауардың сәйкес келуі Қазақстан Республикасында сапаны анықтаудағы негізгі қағидасы болуы керек.

Ғылыми техникалық салада кәсіпкерлік секторды қалыптастырмай инновациялық қызметті дамыту мүмкін емес. Соңғы жылдар ішінде өнеркәсіп өндірісі көлемінде және жұмыспен қамтылу санында шағын бизнес секторының үлесі өзгеріссіз қалып отыр және тиісінше 2,8-3,2% және 12,4-14,0%-ті құрап отыр, бұл индустриясы дамыған елдердегіден бірнеше есе аз.

Сапа еуропалық мемлекеттердің бәсекеге қабілеттілігін қамтитын фактор болды. Мұндай стратегияны іске асыру үшін мыналар қажет:

- ортақ заң шығарушы талаптар (директивтер).
- ортақ стандарттар.
- фирманың нарық талаптарына сәйкес келуіне көз жеткізу үшін тексерістің ортақ үрдістері (процестері).

1985 жылы стандарттарды үйлестірудің жаңа тұжырымдамасы қабылданды, қауіпсіздікпен сенімділікті қамту бойынша талаптар енгізілді, бірақ бұл талаптар кепілдемелік болып табылады. Сонда да ортақ талаптарды қамтудың маңызы зор. Сондықтан Еуропа негізгі ИСО 9000 және EN 29000 стандарттарына бағдарланады. Өнімді CE белгісімен белгілеу енгізілді.

Сынау мен сертификациялау бойынша Еуропалық координациялық кеңес пен сапа жүйелерін бағалау мен сертификациялау бойынша Еуропалық комитет құрылды. Комитет құрамына сертификациялау бойынша Ұлыбритания, Швейцария, ФРГ, Австрия, Дания, Швеция, Франция, Испания, Португалия, Греция, Голландия, Бельгия, Финляндия, Норвегия, Ирландия және Италия ұйымдары кіреді.

Жүргізіліп жатқан басты мәселесі ортақ еуропалық нарықтың миллиондаған тұтынушыларының сұраныстарын ең аз шығынмен толық қанағаттандыру. Еуропалық нарық оған кіргісі келіп жүрген басқа мемлекеттердің фирмаларының алдына маңызды мәселелер қояды.

Бәсекелік күресті бірігіп жүргізу үшін Еуропаның ірі фирмалары үдемелі түрлерді таңдау үшін және өнім сапасын басқару әдістерін іріктеу үшін күштерін біріктіреді, оларды енгізу мен өнім сапасының тұрақтылығына кепілдік беруді байланыстырады. Ал, ол болса тұрақты технологияны, жабдықтау мен қамтудың технологиялық қамтудың дәлдігін сүйемелдеудің лайықты жүйесін өнімді сынау мен бақылаудың метрологиялық құралдарын, мамандарды дайындаудың нәтижелі жүйесін біріктіреді.

Бүкіләлемдік экономикалық форумның әдістемесі бойынша тұрақты экономикалық өсімнің, соның ішінде кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілігін айқындайтын негізгі факторлар: ішкі экономикалық потенциал; инфрақұрылым; басқару жүйесі; ғылыми–техникалық потенциалы; еңбек ресурстары; қосылған құн; өнімділік; корпоративтік мәдениет; ҒТЖК–ға кеткен шығындары, технологиялық менеджмент, ағымдағы төлем балансы және т.б. Негізінен, көптеген кәсіпорындар бірегей тауар топтамасын шығарған сайын, бәсеке күшейе түседі. Аз көлемде тауар өндіретін кәсіпорындар арасында бәсекенің туындауы көлемі мен қаржылық мүмкіндіктері бірдей кәсіпорындардың бәсекелестігі жайлы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Қазақстанда монополистік бәсеке нарығындағы экономиканың мемлекеттік емес секторының үлесі 6,1% - дан 97,3%-ға дейін барады және негізінен бұл секторлар азық-түлік өнімдерін өндіреді. Отандық өндірушілердің сапалы тауар өндірісі үшін инвестициялық реурстар мен ішкі бәсекенің жоқтығы кедергі болып отыр. Ірі көлемдегі инвестициялар экономиканың бәсекеге қабілеттілігінің негізгі шарты болып табылады. Қазіргі жағдайда еліміздегі көптеген кәсіпорындар негізгі капиталды қолдау мен жоғарылатуда жеткілікті түрде бір жерге шоғырландырмайды. Экономикаға бөлінетін жалпы инвестициялар көлеміндегі мемлекеттік капитал салымдарының үлесі азайып келеді. Бұл проблеманы шешуде келесі жолдар қарастырылады:

- арзан ақша саясатын жүргізу, яғни несие арзан және қолжетерлік болуы тиіс;
- акционерлік компаниялардың акцияларын ашық сату жолымен сыртқы инвестицияларды тарту;
- реттеуші салық-бюджет саясатын жүргізу [4].

Бәсекелестік кәсіпкерлерді өндіріс тиімділігін арттыруға мәжбүр етеді. Нарықта үнемі тиімді емес тұлғаларды «ағызып жіберу» процесі жүріп отырады. Фирма бәсекелестігі тауар өндірушілерді өндіріс шығындарын төмендетуге, қорларды үнемдеуге, өндіріс факторларын соғұрлым рационалды пайдалануға, басқаша айтқанда, өзін-өзі бақылау процесін жүзеге асыруға мәжбүр етеді.

Бәсекелестіктің қатал жағдайы технологияны жаңартуға, жаңа өнім жасау уақытын қысқартуға, сапа және сенімділік мәселесінің маңызының артуына әкеледі. Нәтижесінде ғылымға шығын артуда. Мысалы: ғылым және жоба жасауға шығын ЖІӨ-ге қатысты АҚШ, Германия, Жапонияда 3%, Ұлыбритания және Францияда 2%, ТМД-да 1% құрады. 2000жылы Қазақстанда ғылыми зерттеу жұмыстарына ЖІӨ-ге қатысты 0,2% болды.

Салалардың ғаламдануы және фирмалардың көп ұлттық болуы мемлекет маңызын төмендетеді. Бірақ, белгілі бір мемлекетте жетекші салалар ондаған жылдар өмір сүретін заңдылық бар. Ұлттық шаруашылықтың құрылымындағы және құндылықтар бағасындағы айырмашылықтар, ұлттық мәдениет, мемлекеттік мекемелер және тарих бәсекеге қатты әсер етеді.

Ұлттық деңгейдегі бәсекеге қабілеттілігінің ең саналы концепциясы – ол өнімділік. Бәсекелестік – бұл динамикалық процесс. Ресей экономикасын АҚШ және ЕО нарықтық деп танығанмен, бәсекеге қабілетсіз болды. Дүниежүзілік экономикалық форумда 2002 жылы Ресей бәсекеге қабілетті деп танылған 75 елдің ішінен 74-ші

орынды иеленді. Ресей орта мерзімдік (2003-2005жж.) жаңартылған әлеуметтік экономикалық стратегиясын жасады. Басты мақсаты: «ұзақ мерзімді өсу динамикасына ие, халықтың өмір деңгейін көтере алатын, өндіріс аппаратын, тиімді қайта өндіру және модернизациялайтын, мемлекеттің қауіпсіздігі мен бәсеке қабілеттілігін нығайтатын Ресей экономикасының моделін құру».

Жапония екінші дүниежүзілік соғыстан кейін факторлар кезеңінен инновация кезеңіне көшті. Жапонияда тиімді даму нәтижесінде бәсекеге қабілетті бір сала екінші сала дамуын арттырды, нәтижесінде сұраныс деңгейі өсіп, тиімді қызмет көрсетуші салалар қатары көбейді. Жапония халқының әл-ауқаты өсіп, сыртқы қарыздары төленуде. Бірақ, соған қарамастан Жапонияда АҚШ, Германия және Ұлыбритания елдеріндегідей экономикалық даму жылдамдығы төмендеуде. Бұл ел өз даму қарқынын ұстап қалуға барынша талпынуда.

Өткізілген зерттеулер көрсеткендей, қазір отандық тауар өндірушілер бәсекеге қабілетті өнімдерді өндіруді ұйымдастыруда инновацияның ролі жоғары екендігі анық. Бұл үшін Қазақстанда негізгі объективті алғышарттар жасалған. Ғылыми ұйымдармен жасалған зерттеулер құрылымында қолданбалы зерттеулер үлесі 50%, ғылыми–техникалық өндіріс – 30% асады. Мемлекет инновациялық қызметтің дамуына қажетті жағдай жасауда.

Бүгінгі күні инновацияны дұрыс пайдалану ертеңгі күнгі дамыған экономика екенін дамыған Батыс елдерінің тәжірибесі дәлелдеп отыр. Осыны дұрыс аңғарған отандық фирмалар мен кәсіпорындар инновацияны жетілдіру, дамыту және дұрыс пайдалану нәтижесінде ертеңгі күні табысқа жетпек.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. ҚР-ның Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018ж.
2. Өнімнің бәсекеге қабілеттілігі: оқу құралы/Е. Әмірбекұлы. – Алматы: Экономика, 2009 – 120б.
3. Кәсіпкерлік қызметті ұйымдастыру: оқу құралы. – Алматы: Экономика. 2009 – 218 б.
4. Жилқайдарова Г.Б. «Кәсіпорынның нәтижелі жетістігі – бәсеке қабілеттілігі»// ҚазЭУ хабаршысы – 2009 №5 б 117-121

УДК: 65.012.03

САЛЫҚ ЖҮЙЕСІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ КӘСІПкерлікті ДАМУДАҒЫ ОНЫҢ РӨЛІ

Г.Ж. Нигметова

**III. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.**

Аңдатпа. Бұл мақалада салық жүйесіндегі актуалды сұрақтардың бірі шағын және орта бизнесті дамытудағы салық жүйесінің ерекшеліктері және оның негізгі мәселелері келтірілген.

Түйінді сөздер: салық жүйесі, салық саясаты, шағын және орта бизнес кәсіпорындары.

Шағын және орта бизнесті дамыту қазіргі нарық экономикасындағы ең негізгі және де нарық механизмдегі ерекше орынымен белгілі. Оған себеп, кәсіпкерлік нарық

экономикасында аса маңызды экономикалық және әлеуметтік функцияларды қамтиды, оған жататындар: кәсіпкерлікпен шұғылдану экономикада жаңа жұмыс орындарды, жаңа тауарлар мен қызметтерді, қоғамда жаңа орта шаруалардың санын көбейтеді, сонымен қатар қоғамдағы бәсекелестікті арттырады.

Нарықтық қатынастардағы салық жүйесі кәсіпкерлікті дамытудың ең бір нәтижелі жолы болып табылады, оған себеп: кәсіпкерлікті дамыту шығаратын өнімдер мен қызмет көрсетулердің сапасын көтеруде үлкен әсер етеді [1].

Осы себептерді еске ала отырып, теория және тәжірибе көзқарасы жүзінде кәсіпкерліктің экономикалық мазмұнын зерттеудің үлкен маңыздылығы бар.

Бұл кәсіпкерлік өндірістік, коммерциялық-делдалдық, қаржы лизингі, бағалы қағаздармен операциялар, көтерме сауда, инновация қызметтерді атқаруға ат салысады. Сондықтан да кәсіпкерлік шағын бизнеспен тығыз байланысты, бірақта ол шағын бизнес түсінігінен жоғары. Шағын бизнес мағынасы кәсіпкерлікте істейтін адам санына, капиталдың көлеміне, таза табысы мен жылдық айналымына байланысты көрсеткіш.

Мемлекеттің экономикалық саясатында шағын кәсіпкерліктің дамуы қазіргі уақыттың ең бір актуалды мәселелеріне жатады. Сондықтан да шағын және орта бизнес Республика экономикасындағы сфераларда басымдылық жолымен өсу үстінде.

Экономикалық тұтқалардың ішінде нарықтық экономиканың өсіп дамуына ең қажетті рөлді салықтар алады. Қай мемлекеттің болмасын нарыққа көшкен кезде ең тиімді қолданатыны салық саясаты, себебі салықтар мемлекеттің экономикасының ең негізгі тірегі және белгілі бір тұтқасы болып табылады. Қай мемлекеттің болмасын, шет мемлекеттердің тәжірибесіне сүйенсекте салық және салық саясаты экономиканы басқарудағы ең күшті ұтқыр қаржы институттарына жатады.

Республикада кәсіпкерлік қызметті реттеу мен экономикалық қолдаудың жиынтық механизмі әзірленуде. Осы жиынтық механизмнің негізгі элементі болып салық реттеуі жатады. Оған себеп, Республика нарықтық экономикаға көшкен және орныққан кезде кәсіпкерлік қызметтің одан әрі дамуына ең негізгі құрал, ол нәтижелі салық жүйесін құру. Осы кезде дәл уақытында жүргізілген кәсіпкерлік қызметтің салық реттеуі фискалдық және реттеу функцияларының уақытында орындалуын қамтамасыз етеді [2].

Барлық мемлекеттерде шағын бизнесті мемлекеттік қолдау, оларға салық жеңілдіктерін беру арқылы шешіледі. Бұл жерде бірден салық ставкаларын төмендету емес, тек қана салық жүйесін реформалау арқылы осы саладағы экономиканы көтеру.

Шағын бизнес секторындағы ең негізгі мәселелердің бірі, ол бұл саладағы қаржы-несие ресурстарының жеткіліксіздігі. Оған себеп, шағын кәсіпкерліктің алғашқы капиталы аз және де алғашқы шығындарын жабуға жетпейді. Ал коммерциялық банктер негізінен өз қаражаттарын сауда операцияларын қаржыландыруға несиелерін бөледі. Ал шағын кәсіпкерлікті несиелеуге олардың қызығушылығы шамалы, себебі, бұл саланың кепілдікке қоятын капиталы аз.

Келесі бір мәселе – ол шағын бизнес саласы кәсіпкерліктің ең бір салықтық бақылауға қиыншылық туғызатын экономикалық салаға жатады, егерде ірі өнеркәсіп кәсіпорындары салық органдарының бақылауында болса, мониторинг объектілері ретінде ылғи көңіл бөлінсе, онда шағын кәсіпорындар бұл бақылаудан тыс қалады.

Бюджетке түсетін салықтардың басым көпшілігі аса ірі немесе орташа кәсіпорындардан түседі, бірақ шағын кәсіпкерлікте жергілікті бюджеттердің түсімдерін көбейтуге өз үлестерін қосады.

Оған себеп, біріншіден, шағын кәсіпорындар мемлекеттің өнім өндіру, қызмет көрсету салаларының негізгі көлемін құрайтын болғандықтан, олардан түсетін салықтар мен басқа да міндетті төлемдер қомақты болып келеді.

Екіншіден, кәсіпкерлікпен айналысатын жеке және шағын заңды тұлғалар бұрын есепте жоқ, жаңа салық төлеушілер ретінде бюджет жүйесіне қосымша салық түсімдерін әкеледі.

Салықтық тексерулерге талдау жасасақ, онда мынандай фактілерге көз жіберуге болады: өмірде ең көп салықтық құқықты бұзушылық осы шағын кәсіпорындарда байқалады, әсіресе уақытында салық тіркеуіне тұрмау, уақытында салықтық есепті өткізбеу, түскен қолма-қол ақшаны есепке алмау, жымқыру, бухгалтерлік есепті дұрыс жүргізбеу және тағы басқалары.

Сондықтан да салықтық бақылауды күшейту осы салада өзінің еңбегін өтейді деп ойлауға болады. Сонда ғана қосымша салықтар бюджетке көбірек түседі, әсіресе ірі салық төлеушілерден. Себебі, мұндай фирмалар салық төлеуден бұлтарту үшін тәжірибеде өтірік шағын кәсіпорындарды ашып, солар арқылы өнім бағаларының арқасында қолмен епті іс жасау арқылы салық базасы болатын таза табыстарын жасырып қалады, сол себептен мемлекет қазынасына көп салықтар көлемі түспей қалады.

Үшіншіден, салық органдары да шағын кәсіпкерлікпен айналысатын салық төлеушілерді тексеру барысында, алдымен оларға мәлімет жинап, қайсысы салық есебіне тұрғанын, қай салада қызметтерін атқаратындарын, барлық құқық қорғау орындарындағы оларға түскен мәліметтерді жинап, содан кейін ғана білікті, әрі сапалы салық тексерулерінің сапасы артып, бюджетке қосымша салықтар түсуіне жол ашылады. Ол үшін:

- әрбір салық төлеушінің, әсіресе шағын кәсіпкерлік саласында тексеру ұйымдары алдымен қолда бар барлық шаруашылық-қаржылық есеп құжаттарына талдау жасау;

- камералдық бақылау барысында негізінен:

- әрбір жеке есеп құжаттарының бір-бірімен байланысын талдап, оның салық базасын шығару,

- есеп беру көрсеткіштерінің салыстырмалығын, олардың салық декларациясында көрсетілгендей табыс көздерінің растығын,

- салық декларациясы мен бухгалтерлік есептің дұрыстығының бағасын, олардың сапасын өздерінде бар мәліметтермен салыстырып, олардың дұрыстығына көз жіберу.

Төртіншіден, осы шағын бизнеспен айналысатын кәсіпкерлердің мәлімет көзін басқа да ұйымдардан, әсіресе қызмет көрсететін банктерден, энергосбыт кәсіпорынынан, жол полициясының және кеден органдарының мәліметтерінен жинап, содан кейін ғана сапалы салық тексерулерін өткізу керек [3].

Экономикасы дамыған шет мемлекеттердің салық жүйелеріне талдау жасасақ, мынадай тұжырымға келуге болады: қосылған құн салығы мен акциздер негізінен сатылатын тауар құнына қосылуға тиіс және оны тұтынушылар ғана төлеуге міндетті, ал тәжірибе жүзінде негізгі қосылған құн салығын төлеушілер болып бәрібір шаруашылық субъектілер табылады. Себебі, олар өздерінің таза табысын төлейтін салық мөлшеріне кемітеді. Бұл ауыртпалық акциз бен қосылған құн салығын төлеушілер тауар шығаратын субъектімен бұл тауарды тұтынушылар арасында бірдей шамада болады.

Ал заңды тұлғаның төлейтін корпоративтік табыс салығы мөлшерімен тауардың бағасын көтеру арқылы тұтынушыға түсетіні анық.

Ал мүлік салығына келсек, ол да арендаторға аренданың құны ретінде немесе тұтынушыға баға арқылы ауыртпалық әкелуі мүмкін.

Сондықтан да салық ауыртпашылығы басқа салық қатынастарымен тығыз байланысты болып келеді.

Сол себептен, осы мәселелерді есептесек қай салықтық тауар шығаруға, оның бағасына және кәсіпкерліктің даму жолдарына тигізер әсерін біліп болмайды.

Салық салудағы кейбір дамыған шет мемлекеттердің тәжірибесіне келсек, оның өзіндік себебі бар. Салық жүйесін көп жылдардан бері дамытып, біздің елімізбен тығыз сауда және экономикалық байланыс жасап келе жатқан Америка Құрама Штаттары, Ұлыбритания, Германия сияқты ірі мемлекеттердің салық жүйесіне қысқаша болса да тоқталып өтейік. Себебі, бұл мемлекеттер әлем экономикасының алдыңғы қатарында болса, екіншіден, шағын және орта бизнесті дамытуда да алдыңғы орынға ие [4].

Шағын бизнес-нарықтық экономиканың негізі. Қазақстан Республикасында шағын бизнес субъектілерін қолдау және мемлекеттік жүйесі құрылған. Бұл жүйеде шағын кәсіпкерлікті дамытудың салық салу механизмі ерекше орын алады. Нарықтық қатынастардың даму кезеңінде шағын және орта бизнес субъектілері басқа елдерден тауар өнімдердің орнын басуға, жаңа жұмыс орындарын ашуға және де республикалық, жергілікті бюджеттердің салықтар арқылы кіріс көзін ұлғайтуға міндетті.

Сонымен бірге мемлекеттік аймақтық қолдау белсенділігін, оның ішінде, әсіресе несие қамсыздандыру және инвестиция сфераларын ынталандыру жағдайына қажеттілік туғызу керек.

Ең негізгісі, мемлекеттің шағын бизнесті қолдау бағдарламаларының қажеттілігінен реттеу саласында нәтижелі жүйесін әзірлеу керек. Ол үшін бір-бірін байланыстыратын элементтер керек. Олар:

- құқықтық қамтамасыз ету;
- қаржымен қамтамасыз ету;
- салықтық реттеу;
- инфрақұрылымдық және жұмысшылардың құрамын қамтамасыз ету.

Баршаға белгілі, Қазақстандағы шағын кәсіпкерлікті дамытудың негізінен үш мақсаты бар: өнімдер мен қызметтерді өндіру көлемін ұлғайту; халықтың жұмыспен қамтылуын күшейту; салықтар мен басқадай төлемдердің бюджетке түсуін көбейту.

Шағын кәсіпкерлік-өміршендік деңгейі төмен және тәуекелшік деңгейі көтеріңкі қызмет түрі болып саналады. Шағын кәсіпкерлік экономиканың ерекше секторы ретінде өмір сүріп келді және әрқашанда өмір сүре береді. Оны тікелейшектеу, реттеу және бақылау жөнінен мемлекеттің мүмкіндігі діндегеннен гөрі бір мысқалдай кемдеу шығады. Шағын кәсіпкерліктің негізгі мәселесі-салыстырмалы түрдегі нашар өміршендігі оның жоғары әрекетшілдігімен, қаржылай ресурстармен және халықтың барша топтарынан алынған кадрлармен тұрақты қамтамасыз етілуімен толықтырылады.

Шағын бизнесті елеулі көтермелеуге Қазақстан Республикасы Президентінің “Шағын кәсіпкерлікке мемлекеттік қолдауды күшейту және оның дамуын жандандыру шаралары туралы” Жарлығы жақсы ықпал етіп отыр. Соған сәйкес мынандай кезек күттірмес мәселелер ауқымы анықталған.

- шағын кәсіпкерлікті қолдайтын мемлекеттік институттарды құру;
- шағын кәсіпкерлікті дамытуды ынталандыратын және оны құру тәртібін қарапайымдандыратын, несие бөліп, кадрлар дайындайтын және т.б. мәселелер жөнінен қажетті нормативтік-құқықтық актілерді қабылдау;
- шағын кәсіпкерлік субъектілерінің жұмыстарына жағдай жасау (өндірістік ғимарат, жер учаскесін бөлу және т.б.);
- шағын кәсіпкерлікті қаржылай қолдау жөніндегі мәселелерді шешу-ол үшін кәсіпкерліктің дамыту қорын құру, шағын кәсіпорындар үшін жеңілдіктер жасау жүйесін қарастыру

Елімізде он жылдан астам шағын кәсіпкерлік экономикалық субъект ретінде өз қызметін жүзеге асыруда. Осы жылдар шағын кәсіпкерлерге біршама ауыр тиді.

Мәселен, тұрақтандыру кезеңі, кәсіпкерлік қызметті реттейтін құқықтық-нормативтік база қайта жасалды және қолдау көрсету бағдарламасының құрылымы қалыптасты.

Әрбір іскер қазақстандық осы ортаға кірігіп, инновациялық экономикадағы өз орнын табуға тиіс.

Шет мемлекеттердің тәжірибесі мен Қазақстандағы кәсіпкерліктің экономикалық мазмұнына сүйеніп, шағын және орта бизнес субъектілеріне кімді жатқызуға болатынын мына өлшем бірлігінен көруге болады: Шағын бизнеспен айналысатын кәсіпкерлерге қарамағындағы қызметкерлердің саны 100-ден аспаса және жылдық табысы 50,0 миллион теңгеден аспаса, ал орта бизнес субъектілеріне қарамағындағы қызмет істейтін адам саны 500-ден аспаса және жылдық тапқан табыстары 350,0 миллион теңгеден аспағандарды жатқызуға болады.

Қазіргі таңда Қазақстанда шағын және орта бизнесті қолдауға аса көңіл бөлініп отыр. Себебі, шағын және орта бизнес, ол біздің болашағымыз. Сонымен қатар мемлекеттің ерекшелігі, оның ауыл шаруашылығының дамығандығы. Ауылдағы жұмыссыздық, еңбекке жарамды адамдардың жұмыссыздықтан қалаларға көшуі ауыл шаруашылығын одан әрі құлдыратады. Біздің ойымызша шағын бизнесті көркейту үшін тек қана салық құралдары жеткіліксіз. Ол үшін ауылдағы шағын бизнес субъектілеріне несие қорларына, қаржылық лизингтерге жол ашу керек және олар ашылып келе жатыр.

Сондықтан да салық құралдары, салықтық реттеу басқа да мемлекеттік құралдармен бірігіп қолданылуы керек. Сонда ғана біз экономикамызды ілгері дамыған мемлекеттердің қатарына қосуымызға болады.

Шағын және орта кәсіпкерлікті дамытпай, нарықтық экономиканы қалыптастыру мүмкін емес. Бұл – нарықтық қатынастарды алға жетелеуші буын. Нарықтық экономика элементтерін енгізудің әрекеттері монополияландырылған ортаның қарсылығына тап болуда. Монополизмге қарсы күресудің тиімді жолдарының бірі- шағын және орта бизнесті дамыту.

Қазақстанда шағын және орта бизнесті дамытуға байланысты шаралар Елбасы Н. Назарбаевтың 1997 жылы 6 наурызында қабылданған “Шағын және орта кәсіпкерлікке мемлекет тарапынан қолдау көрсетуді жеделдету шаралары” деген қаулысынан басталады.

Одан кейін “Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау туралы”, “Жеке кәсіпкерлік туралы” Заңдар қабылданды. Шағын және орта кәсіпкерлікке қолайлы жағдайлар жасау үшін, қаржылық және ақпараттық қамтамасыз етуді жетілдіру мақсатында Елбасы “Қазақстан Республикасында шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың басымдықтары мен аймақтық бағдарламалары туралы” жарлық шығарды. Осы жылдың мамыр айында Қазақстан Республикасының экономика және сауда Министрлігінің жанынан шағын кәсіпкерлікті қолдау Департаменті құрылды.

Соңғы жылдары шағын бизнеспен айналысушы кәсіпкерлердің саны ұлғаю үстінде. Себебі елімізде шағын бизнеспен айналысушы кәсіпкерлерге қолайлы жағдайлар жасалуда. Атап айтсақ, 1997 жылдан бастап шағын бизнес субъектілеріне салықтық жеңілдік ретінде арнаулы салық режимдері енгізілді, сонымен қатар Қазақстан Республикасының Президенті жыл сайынғы Қазақстан халқына жолдауында шағын және орта бизнестің дамуына тоқталып өтеді: “шағын және орта кәсіпкерлікті дамытудың түбірінен жаңа идеологиясын түзуге, кәсіпкерлік ортаның бастамалырын іске асыру үшін қолайлы жағдай туғызуымыз керек[5].

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «Лицензия беру туралы» Қазақстан Республикасының 2007 ж. 11 қаңтарындағы Заңы.
2. Жеке кәсіпкерлік туралы 2006 ж. 31 қаңтарындағы №124-III Қазақстан Республикасының Заңы (2008.05.07. берілген өзгерістер мен толықтырулар).
3. Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау туралы 1997 ж. 19 маусымдағы Қазақстан Республикасының Заңы.
4. Манабаева И. Шағын және орта бизнестің экономикадағы маңыздылығы мен артықшылықтары және кемшіліктері: Экономика негіздері. – 2009. – №5. – 8-13 б.
5. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы.

УДК: 65.012.03

ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕП БЕРУДІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Қосыбаева Ж., студент

Ғылыми жетекші: Нигметова Г.Ж.

Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада бухгалтерлік есептің актуалды сұрақтарының бірі қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттарына сәйкес қалыптасқан нысандары келтірілген.

Түйінді сөздер: қаржылық есеп, халықаралық стандарттар, бухгалтерлік баланс, пайда мен залал.

Қазақстан Республикасының әлемдік экономикалық қауымдастыққа кіруіне байланысты барлық пайдаланушыларға, әсіресе шетелдік инвесторларға түсінікті бухгалтерлік есеп жүргізудің және қаржылық есеп беруді жасаудың қағидаларын жетілдіруге белгілі бір талаптар қойыла бастады. Шетелдік инвесторлар қазақстандық ұйымдарға ақшалай қаражат сомасын салғаннан кейін олардың барлығына түсінікті есептілік табыс ету қажет болды. Осыған байланысты қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары (ҚЕХС) жалпы қабылданған кәсіби іскерлік қарым-қатынас жасау тілі болып табылады.

Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары (ҚЕХС) – бұл бүкіл әлемде ұйымдардың қаржы есептерін жасау үшін қаржы-шаруашылық операцияларын тануға, бағалау мен ашып көрсетуге талаптар қоятын ережелер.

Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары бойынша кеңесімен құрастырылған ҚЕХС бүкіл дүние жүзінде ұйымның қызметі туралы ашық және түсінікті ақпаратты, ұсыну үшін тиімді құрал ретінде танылады.

Қазіргі уақытта қалыптасқан әлемдік үрдіс барлық елдердің қаржылық есеп берудің оның халықаралық стандарттарға сай жасауға көшуін қажет етеді. Барлық ірі индустриялық елдер өздерінің ұлттық стандарттарынан бас тартып бірыңғай халықаралық стандарттарға көшуде. Мәселен, АҚШ мамандары ҚЕХС-пен жалпы қабылданған бухгалтерлік есеп қағидаларын (GAAP) жақындастыру жөнінде жан-жақты жұмыс жүргізуде.

Біздің мемлекетіміз Тәуелсіздік алған сәттен бастап халықаралық тәжірибені зерттеу нәтижесінде өзінің бухгалтерлік жүйесін реформалауға кірісті. Есеп пен аудитті дамыту мен жетілдіруге байланысты нормативтік-құқықтық актілерді іске асыру мақсатында елімізде қаржылық есеп беруді ҚЕХС-қа сәйкес жасауға бірте-бірте көшу жүзеге асырылуда. ҚЕХС көшу есеп берудің өзінің дайындау принциптерін және оның сапасын бақылау - аудит принциптерін де өзгертеді.

Қаржылық есеп берудің стандарты - бұл бухгалтерлік есеп жүргізу мен қаржы есептілігін жасаудың қағидалары мен әдістері белгіленетін құжат.

Стандарттар ұлттық және халықаралық болады.

Қаржылық есеп берудің ұлттық стандарттары – бухгалтерлік есеп пен қаржылық есеп беру саласындағы қызметті реттеудегі жүзеге асыратын орталық мемлекеттік орган бекіткен стандарт болып табылады.

ҚЕХС-ты әзірлеп, жетілдірумен Канада, Германия, Франция, Австралия, Мексика, Жапония, Ұлыбритания және Ирландияның, сондай-ақ АҚШ-тың бухгалтерлік органдары жасаған келісімге сәйкес 1973 жылғы 29 маусымда құрылған Халықаралық қаржылық есеп берудің стандарттары жөніндегі комитет (ҚЕХСК) айналысты. 2001 жылғы сәуірден бастап көрсетілген Комитет осы стандарттарды бекітетін қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары жөніндегі комитет Қорының органы болып табылатын қаржылық есеп берудің стандарттары жөніндегі кеңес болып қайта құрылды.

ҚЕХС - қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары жөніндегі комитет қабылдаған стандарттар мен түсініктемелер. Оларға:

- 1) Халықаралық бухгалтерлік есеп стандарттары (IAS);
- 2) Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары (IFRS);
- 3) Түсініктеме түріндегі ресми құжаттар - қаржылық есеп берудің стандарттарын түсіндіру жөніндегі комитет дайындаған және шығаруға бекіткен ҚЕХС-на түсініктемелер;

- 4) Түсініктеме беру жөніндегі тұрақты комитет дайындаған және ҚЕХСК шығаруға бекіткен түсіндірмелер кіреді.

ҚЕХСК әзірлеген халықаралық стандарттар жүйесі ұйымдардың қаржылық есеп беруін жасаумен байланысты барлық негізгі мәселелерді қамтиды.

Қаржылық есеп беру мекеме қызметінің қаржы жағдайы мен қаржы нәтижелерінің құрылымдалған ұсынуы болып табылады. Қаржылық есеп берудің мақсаты пайдаланушыларды экономикалық шешім қабылдау үшін кәсіпорынның қаржылық жағдайы, қызмет нәтижелері, қаржылық жағдайының өзгеруі туралы пайдалы ақпаратпен қамтамасыз ету. Осы мақсатқа жету үшін қаржылық есеп беру белгілі жорамал негізінде құрастырылады, сапалы сипаттамаларға ие болады және белгілі элементтер жөнінде ақпарат болуы тиіс. Сондай-ақ мекеме басшылығына сеніп тапсырылған ресурстарды басқару нәтижелерін де көрсетеді.

1 – «Қаржылық есеп беруді ұсыну» IAS қаржылық есеп берудің халықаралық стандартына сәйкес жалпы мақсаттағы қаржылық есеп беру – бұл өздерінің нақты ақпараттық қажеттіліктеріне сай келетін есептіліктің ұсынылуын талап етуге мүмкіндігі жоқ пайдаланушылардың қажеттіліктерін қамтамасыз етуге арналған есептілік.

Қаржылық есеп берудің нысандары мыналарды қамтиды:

- бухгалтерлік баланс;
- пайдалар мен залалдар туралы есеп;
- ақшалай қаражаттардың қозғалысы туралы есеп;
- меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп;
- есеп саясатының елеулі элементтерінің қысқаша сипаттамасын және басқа да

түсіндірме ескертпелерді қоса, ескертулер.

Бухгалтерлік баланс мекеменің қаржылық есептілігінің негізгі нысаны болып табылады. Ол мекемелердің белгілі бір күнгі жағдай бойынша активтерін, міндеттемелері мен капиталын көрсетеді. Қаржылық жағдайды бағалаумен тікелей байланысты қаржылық есептіліктің элементтері активтер, міндеттемелер және капитал болып табылады.

Бухгалтерлік баланс мынадай маңызды қызметтерді атқарады:

- менеджерлер мен иелерін ұйымның мүлктік жағдайымен қатыстырады;
- баланс бойынша ұйымның жақын арада алған міндеттемелерін өтей алатынын анықтайды;

- актив баптары мен оларды қалыптастыру көздерінің мазмұны ішкі және сыртқы пайдаланушыларға пайдалану мүмкіндігін береді.

Мекеменің қаржылық-шаруашылық қызметінің нәтижесін бағалаумен тікелей байланысты қаржылық есептіліктің элементтері болып пайдалар мен залалдар танылады. Қызмет нәтижесі пайда және залал туралы есепте берілген мекеменің табыстары (кірістері) мен шығыстарының өзара байланысы болып табылады.

Пайдалар мен залалдар туралы есептің өзінде міндетті түрде кезең ішінде мынадай сомаларды көрсеткенде кем дегенде мынадай желілік баптар болуы тиіс:

- табыс;
- қаржыландыру жөніндегі шығындар;
- қауымдасқан компаниялар мен бірлескен кәсіпорындардың пайдалары мен залалдарында үлес қосып қатысу бойынша есептеу әдісіне сәйкес ескерілген мекеменің үлесі;

- салық бойынша шығыстар;
- тоқтатылған қызметтен алынған салық салудан кейінгі жиынтық пайда немесе залал;

- пайда немесе залал.

Пайдалар мен залалдар туралы есептің өзінде міндетті түрде мынадай баптар кезең ішінде пайданы немесе залалды бөлу ретінде ашып көрсетілуге тиіс:

- азшылық үлесіне жатқызылатын пайда немесе залал;
- еншілес компанияның меншікті капитал иелеріне жататын пайда немесе залал.

Пайда мен зиян туралы есеп қаржылық есеп берудің маңызды құжаттарының бірі болып саналады, ол белгілі есепті кезеңдегі қызметтің нәтижелерін бағалауды қамтамасыз етеді.

Қазіргі заманғы талдау тәжірибесінде шаруашылық ұйымның экономикалық тиімділігінің деңгейі жөніндегі ақпарат болып табылады. Ол қаржы нәтижелерін қалыптастыратын процестерді анықтап талдау және есепті кезеңдегі басқарушылық шешімдерді бағалау үшін пайдаланылады.

Кәсіпорынның жеткілікті төлем қабілеттілігі мен ұйым жұмысының жоғары пайдалылығының арасындағы оңтайлы балансты қолдау нарықтық экономиканың ең маңызды міндеті болып табылады. Осы міндет шешімінің негізгі көзі ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп болып табылады.

Ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп 7 – «Ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есептер» IAS қаржылық есеп берудің халықаралық стандартының талаптарына сәйкес жасалады да, есепті кезеңнің қаржы есептілігінің құрамдас бөлігі ретінде ұсынылады. Аталған стандартқа сәйкес ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есептер өзіне ақша қаражаттарындағы өзгерістер мен операциялық, инвестициялық және қаржылық қызметтен болған өзгерістерге бөліп, мекеменің есепті кезеңдегі ақша қаражатының баламалары туралы ақпаратты қамтиды. Ақша

қаражаттарының баламалары инвестициялаудан немесе басқа мақсаттардан гөрі қысқа мерзімді ақша міндеттемелерін өтеу үшін қолданылады.

Ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есептерді жасаудың негізгі мақсаты мен қажеттілігі мекеменің ақша қаражаттарының қозғалысы туралы ақпарат қаржылық есеп беруді пайдаланушыларға мекеменің ақша қаражаттарын табу қабілеті мен олардың баламаларын, сондай-ақ ақша қаражаттарына қажеттілікті бағалау үшін негіз беретіндігі мен пайдалылығында көрінеді.

Ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп оны қаржылық есеп берудің қалған нысандарымен бірге пайдаланған кезде ақпарат береді, онда өзгеріп отыратын жағдайлар мен мүмкіндіктерге бейімделу үшін пайдаланушыларға мекеменің таза активтеріндегі өзгерістерді, оның қаржы құрылымын және түсімдер мен ақша қаражаттары төлемдерінің деңгейі мен мерзімдеріне әсер ету қабілетін бағалауға мүмкіндік береді.

Нарықтық қатынастар жағдайында кәсіпорынның қызметі мен оның дамуы негізінен өзін-өзі қаржыландыру, яғни меншікті капиталдың есебінен жүзеге асырылады, тек меншікті капитал жетіспеген жағдайда ғана қарыз қаражат тартылады.

Меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп I «Қаржы есептілігін ұсыну» IAS қаржылық есеп берудің халықаралық стандартына және Ұлттық қаржылық есептіліктің №2 стандартына сәйкес жасалады да, мекеменің есепті кезеңдегі қаржылық есеп берудің жеке нысаны түрінде ұсынылады. Бұл есепте мынандай ақпараттар қамтылады:

- меншікті капиталдағы барлық өзгерістерді;
- меншікті капитал иелерімен операциялар жасау нәтижесінде туындайтындардан өзгеше меншікті капиталдағы өзгерістер туралы есеп.

Капиталдағы өзгерістер туралы есеп есепті кезеңдегі болған капиталдың құрылымдық және сандық өзгерістері туралы ақпаратты ашып көрсетеді.

1 – «Қаржы есептілігін ұсыну» IAS және 8 «Есеп саясаты, есептілік бухгалтерлік бағалаулардағы өзгерістер және қателіктер» IAS қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттарына сәйкес мекеме өзінің есеп саясатын жасайды. Есеп саясаты – бұл мекеме қаржылық есеп беруді дайындау және ұсыну үшін қолданатын нақты қағидаттар, негіздер, кесімдер, ережелер және тәжірибе.

Мекеменің қабылдайтын есеп саясатының мақсаты мекеменің жүргізген операциялары мен оқиғалары туралы ең толық, әділ және дұрыс ақпараттар алу болып танылады. Бұл ақпараттар мекеменің иелеріне және жеке меншік иелеріне, мемлекетке, банкке, салық органына және мекеменің шаруашылық байланыстағы және басқа іскерлік серіктестікке қосылуға ниет білдірген заңды және жеке тұлғаларға, барлық ішкі агенттерге өте қажет.

Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттарының талаптарына сәйкес қаржылық есептіліктің ажырамайтын құрамдық бөлігі болып, сондай-ақ түсініктеме жазба танылады. Ол қаржылық есеп берудің сандық деректерінің мазмұнын жақсы анықтау үшін қажетті мәліметтер беретін негізгі талдамалы құжат. Түсіндірме жазбаның басында мекемеге енетін құрамдық бөлігінің құрамын, олардың шаруашылық қызметінің негізгі көрсеткіштерін сипаттаумен ашып көрсетіледі де, мекеменің қаржылық-шаруашылық қызметінің жүргізілген жағдайларын сипаттайды. Жазбада сондай-ақ келесі жылы жеткен жетістіктерді жақсарту және айқындалған жетіспеушіліктерді жою үшін қажетті шаралар жоспары белгіленіп қояды.

Түсініктеме жазбада баланстың негізгі баптарына толық сипаттама беріледі, пайдалар мен залалдар туралы, ақша қаражаттарының қозғалысы туралы, капиталдағы өзгерістер туралы ақпараттар ашылады. Мекеменің қаржылық-шаруашылық қызметін бағалау үшін материалдық, еңбек және қаржы ресурстарын пайдалану көрсеткіштері есептеледі. Түсініктеме жазбада мекеменің есепті жылдағы қаржылық жағдайы мен

қаржылық-шаруашылық қызметінің нәтижелеріне әсерін тигізген факторлар, сондай-ақ құрылтайшылардың (меншік иелері) жылдық қаржылық есептілікті қарап, талдау нәтижелері бойынша қабылданған шешімдер көрсетіледі. Егер есепті жыл бойына мекеменің есептік саясатында өзгерістер болса, онда түсініктеме жазбада осы өзгерістердің себептері көрсетіледі де, олардан болған зардаптарға құндық баға беріледі.

Ұйымның қаржылық есеп беруі ел валютасында (мың теңге) жасалады және оған есепті уақытылы табыс ету үшін жауап беретін басшы мен бас бухгалтер қол қояды.

Ұйымның есепті кезеңі 1 қаңтардан бастап 31 желтоқсанда аяқталатын күнтізбелік жыл болып табылады. Жаңадан құрылған ұйым үшін алғашқы есепті кезең (жыл) сол жылдың 31 желтоқсанына дейін ол мемлекеттік тіркелген сәттен басталады.

Ұйымдар жылдық қаржылық есеп берулерін есептіден кейінгі жылдың 30 сәуірінен кешіктірмей табыс етеді.

Қорытындылай келе, қаржылық есеп беру мекеменің өнімді өндірудің және өткізудің жалпы көлемі мен түрлері бойынша қабылдаған тапсырыстарын орындауын жүйелі тексеруге, материалдық, еңбек және қаржылық ресурстарды пайдаланудың тиімділігін арттыру мен экономикалық көрсеткіштерін жақсарту және мекеменің қаржылық-шаруашылық қызметінің болашақта өркендеудің ішкі пайдаланбаған резервтерді анықтап, оларды іске қосуға мүмкіндік береді.

Бүгінде қазақстандық ұйымдардың бір қатары халықаралық стандарттар бойынша есеп беруді ұсынады. Бұл олар үшін қосымша болып табылады, себебі олар қаржылық есеп беруді екі түрде – қазақстандық және халықаралық ережелер бойынша дайындайды.

Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары қаржылық капиталдың мүддесін көрсетеді және биржаларға, банктерге, несиелік мекемелерге және тағы басқа қаржылық саудагерлерге бағытталған.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Дүйсембаев К.Ш. Қаржы есептілігін талдау. Оқулық. Алматы: «Экономика» баспасы, 2011ж.
2. Толпаков Ж.С. Бухгалтерлік есеп: Оқулық – Қарағанды, «Қарағанды полиграфиясы» АҚ, 2009ж.
3. Чайковская Л.П. Инновации: менеджмент, статистика, учет и аудит. Учебное пособие. Алматы. Издательство «Бастау» 2011г.

УДК 338

КОММЕРЦИЯЛЫҚ БАНКТЕРДЕГІ АДАМ РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУДЫҢ МОТИВАЦИЯЛЫҚ МЕХАНИЗМДЕРІ

Жубанисова Д., студент

Ғылыми жетекші: Аманчаева К.Р.

Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Бұл мақалада екінші деңгейлі банктердегі адам ресурстарын басқарудың мотивациялық механизмдері, мотивациялау негізінде басқарудың негізі

ретінде іс-әрекеттің үздік нәтижелеріне жету үшін еңбек процесіне қатысушылардың қызығушылықтары, қарастырылған.

Түйінді сөздер. Коммерциялық банктер, адам ресурстарын басқару, мотивация

Банктік менеджмент-экономикалық, ұйымдастырушылық, әлеуметтік-психологиялық және құқықтық негізгі тарауларында банк қызметкерлерінің еңбек іс-әрекетін мотивациялау уақыт өте келе маңыздылыққа ие бола бастауда.

Банктік операциялардың табыстылығының төмендеуі және бәсекелестіктің қатал жағдайында тек қызметкерлердің мотивациясынан банктің қиын кезеңдерін өткізу ғана емес сонымен қатар болашақтағы дамының барынша алғышарттарын құрудың резервтерін табуы мүмкін. Банктік қызметкерлердің еңбек іс-әрекетін мотивациялау (іс-әрекетте қажетті нәтижелерге жетуге талаптану) қазіргі кездегі басшылардың маңызды функцияларының бірі болып табылады[1].

Банк саласындағы жұмыстардың үдемелі көбеюімен байланысты және жаңа банктік технологиялардың енуімен тығыз байланысты және өндірістік мақсаттардың шешімін табу жұмыстарының күрделілігінің деңгейінің өсуімен байланысты мәселелер күннен күнге барынша адам факторларымен, персоналдың жұмысқа қызығушылығымен, олардың жұмыстың сапасын жоғарылатуға деген қызығушылығымен, мәселелерді шешуге шығармашылық тұрғыдан қарауға ұштастыру үстінде. Бұл тұрғыда, басқарушы, ұйымның мақсатқа жетуі үшін барынша ішкі ынталандыру факторына-жұмысшылардың қажеттіліктері мен құндылықтық бейімделушіліктерінен хабардар болуы тиіс.

90-жылдардың басындағы материалдық ынталандыруға деген шектеудің алынып тасталуы және мотивациямен байланысты барлық сұрақтарды жоғарғы еңбекақы шешеді деген ой Кеңес Үкіметі экономикасы кезеңінің өзінде ішкі қозғаушы факторларға қарағанда үстем сыртқы қозғаушы факторлардың пайдасының жоғарылауына әкеледі. Адам «ішкі» сый алушылықты (вознаграждение) жұмысының өз еңбегінің маңызын сезінуден, қызметтес адамдарына деген сенімінен, адамдармен қатынасының қанағаттануынан, әріптестерінің достық қарым-қатынасынан алады[2].

«Сыртқы» сый алушылық (вознаграждение) – бұл еңбекақы, қызметтегі жоғарылау, қызмет статусының немесе беделінің, мәртебесінің жоғарылауы.

Мотивациялық процесс келесідей көріністе болуы мүмкін:

- Өзінің қызметтегі қажеттілігін түсіну;
- Сыйақының белгілі бір түрін алудың үздік әдісін таңдап, оны жүзеге асыру;
- Сыйлық ақыны алу;
- Қажеттілікті қанағаттандыру.

Мотивациялау негізінде басқарудың негізі ретінде іс-әрекеттің үздік нәтижелеріне жету үшін еңбек процесіне қатысушылардың қызығушылығына белгілі бір түрде әсер ету болып табылады. Мотивация негізінен еңбекті басқару үшін жұмысшылардың жеке және кәсіби қабілеттерін ескере отырып қызығушылығы немесе мүддесін және бейімділігін анықтау, және нақты тұлғаға деген мотивациялық мүмкіндіктерін және альтернативаларды анықтау сияқты алғышарттар қажет.

Басқарушылар барлық уақытта қарамағындағы жұмысшылардың тиімді жұмыс істеуіне қандай мотивтің (себептің) ынталандыратынын анық біле алмайды. Бұл мәселе дүниежүзіндегі барлық кәсіпорын, ұйымдарға тән болып келеді. Жұмыспен қанағаттанудың он негізгі факторларынан басшылар бірінші кезекке: жақсы еңбекақы, жұмыс орнының сенімділігі, қызметте жоғарылау мүмкіндігінің болуы, жұмыстағы жақсы жағдайдың болуы сияқты факторларды шығарды. Ал жұмысшылар: адамдардың

өздерін мойындауы(признание), жеке басының мәселесін шешуіне көмек, жұмысқа деген қызығушылықтың болуы немесе ұнайтындығы, ақпараттардың толық болуы, сияқты факторларды бірінші кезекке қояды.

Шетелдік немесе еліміздегі басшылар нақты міндеттер белгілеу және жұмысты ұйымдастыру, жұмыстағы оң нәтижелер, дер кезіндегі хабардарлық, әріптестер арасындағы жақсы психологиялық атмосфера сияқты еңбекке ынталандырулар, сонымен қатар жұмысшыларды жұмысқа кері ынталандыратын қызметтердің анықсыздығы, негізсіз сынға алу, істелінген оң әрекеттерді мойындамау, жұмысты жетіспейтін немесе өте көп көлемде қамту сияқты стимулдарды дұрыс бағаламайды. Қызметкер белгілі іс-әрекеттер еркіндігімен мәселелердің шешімін табу жолдарын дербес таңдауға мүмкіндігі болуы тиіс және сол уақытта банктің мақсаты мен өз іс-әрекетінің мақсатын толық түсініп технологиялық әрекетке көшуі тиіс[3].

Әрбір банкте көптеген мадақтау формалары болуы керек. Кейбіреулер басты мадақтау формасын қызмет бабында жоғарылау деп санайды, себебі ол жұмысшының статусын көтереді, еңбекақысы жоғарылап, уәкілеттілігі артады. Мадақтаудың ең маңызды басты формасы жақсы жұмыс орнына тағайындау және ресми мадақтаулар, сыйлар, мақтау және құрмет грамоталары, қоғамдық мойындау немесе басшы тарапынан жай жылы сөздер болып табылады. Көп уақыт бойы өзінің мадақтау жүйесін өзгертпеген банктер өз пайдаларына сай өзгеріс жасауларына болады. Бірқатар банктердің мадақтау бағдарламаларының түбі ертерекке кетеді, олар ескірді, банктердің мақсаты мен міндеттері өзгерді және оның барлығы өзгертуді қажет етді.

Басқаруды күшейту және персонал еңбегінің сапасын жақсарту адам ресурстарымен байланысты жұмыстарға келетін жаңа жолдар табу нәтижесінде ғана мүмкін болады. Адам ресурстарын басқару жан-жақты жиынтық жолдар табуды қажет етеді, оның құрамына ұйымның корпоративті мәдениетін дамыту, жоспарлау мен бақылаудың түрлі формаларын қолдану, басқару шешімдердің мөлдірлігін арттыру кәсіби біліктілікті арттыруды талап етеді.

Коммерциялық банктердің адам ресурстарының дамуының «төрт көрсеткішті жүйе» атты мотивациялық жүйесі бар. Ол салыстырмалы түрде төрт дербес бағыттардан тұрады:

1. Материалдық ынталандыру;
2. Материалдық емес ынталандыру;
3. Басқару процесіне персоналды араластыру немесе қатыстыру;
4. Адами ресурстардың сапасын жақсарту;

Материалды ынталандыру-оның құрамына тек еңбекақы ғана емес, сонымен қатар ай сайынғы немесе тоқсан сайынғы жұмысшыларға берілетін сыйлық ақылар, бонустар және жеңілдіктерде жатады. Еңбек ақыны төлеу мотивациялық процесс болып табылады егер ол еңбек қорытындысымен тікелей байланысты болған жағдайда ғана. Қызметкерлер еңбек өнімділігімен алып отырған материалдық мадақтауларының арасында тұрақты байланыстың болуына сенімді болулары керек.

Материалдық емес ынталандыру-оның құрамына жалпы мойындау(признание) немесе адамдардың мойындауы, ертеңгі күнге деген сенімділік және қызметкерлерді бағалау жатады. Ертеңгі күнге деген сенімділік қызметкерді тыныштандырады, ол ерте онымен не болатындығын, оның жұмыс істеп отырған банкі әрекет етеді ма деген сұрақтарға алаңдамайды, яғни банк жеткілікті түрде тұрақты әрі сенімді болуы тиіс. Жыл сайын банк басшылығы қызметкерлердің жұмысының арқасында жеткен жетістіктерін хабардар етіп, болашаққа жоспарларды баяндауы тиіс.

Персоналды басқаруға араластыру бұл жобалар бойынша жұмыстарды ұйымдастыру және еңбекті ұйымдастыруды жетілдіру болып табылады. Кез-келген ұйымның негізін бір мақсатпен біріккен топ құрауы тиіс. Бұл әріптестер арасындағы

рухты көтереді және нәтижелердің жақсаруына септігін тигізеді. Әрбір ұйымда өзіндік корпоративтік мәдениет орын алады. Мысалы, басқа банктен келген жұмысшы өзінің бұрынғы жұмыс орнында қалыптасқан мәдениет түсінігі мен келеді. Сол себепті ұйымдағы достық атмосфераның ұзақ уақыт бойы болмауына жоғарыда айтылған мысал себеп болады[4].

Қолда бар адам ресурстарының сапасын жоғарылату бұл қызметкерлерді даярлау, біліктіліктерін арттыру және іс-тәжірибеден өткізу (стажировка). Банктік тәжірибе барынша жылдам жетілуде, тіпті ең тәжірибелі мамандардың өзі біліктілігін арттыруға тура келеді.

Оқытудың өзі қызметкерлерге өте жағымды әсер етеді. Кадрларды оқыту, білім беру және қата даярлау және кәсіби деңгейін жоғарылату банктік адам ресурсының сапасын арттырады және бизнес нәтижелерін өлшеудің фактісі ретінде түсіндіріледі. Жалпы оқыту жүйесінің мақсаты адамдардың, қызметкерлердің, ұйымның сапасын арттыру болуы керек.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. С.Б. Мақыш «Банк ісі» Алматы 2004ж
2. К.Г.Ахметов, Е.Н.Сағындықов, Ж.Ж.Жүнісов «Менеджмент негіздері» Ақтөбе; Орал 2005ж
3. Б.А.Рахметов «Персоналды басқару» оқу құралы Алматы-2005ж
4. А.Г.Конакбаев «Основные принципы формирования человеческих ресурсов коммерческих банков и их особенности» 2004ж

УДК 338

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ БАСҚАРУДА ҰЙЫМ ПЕРСОНАЛЫНЫҢ РОЛІ

Реймов Н., студент

Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Бұл мақалада инновациялық жобалардағы персонал ролі, соның ішінде менеджер басқарушылардың ролі қарастырылған. Инновациялық жобаларды басқаруда ғылыми негізделген және тәжірибеде тексерілген принциптері қарастырылған.

Түйінді сөздер: Инновация, жоба, персонал, ұйым персоналы, менеджерлер

Инновациялық жобаларды басқаруды функциялар жүйесі ретінде, басқару шешімдерін қабылдау процесі және ұйымдастыру жүйесі ретінде қарастыруға болады.

Инновациялық жобаларды басқару – бұл инновациялық ойларды жүзеге асыруға бағытталған мақсатты, ұйымдастыру құрылымын анықтау, шараларды жоспарлау және оның орындалуын бақылаумен байланысты басқару шешімдерін қабылдау және жүзеге асыру процесі.

Инновациялық жобаларды басқару екі кезеңнен тұрады: 1) инновациялық жобаны дайындау; 2) инновациялық жобаны жүзеге асыруды басқару. Бірінші кезеңде жобаның мақсаты мен күтілетін соңғы нәтижесі анықталады, жобаның болашақтағы нәтижесі мен бәсеке қабілеттілігіне баға беріледі, жобаның шаралар кешені мен міндеттер құрамы құрылады, жобаны жоспарлау және оны дайындау жүзеге

асырылады. Бұл кезеңде ең маңыздысы жүзеге асырылатын жобаны бағалау болып табылады. Екінші кезеңде басқарудың ұйымдастырушылық нысандары таңдау, нәтижелерге жету бойынша болып жатқан жедел жағдайлардың өлшемдер, болжамдар және бағалау міндеттері шешу, уақыт, ресурс және қаржы шығындары, дайындалған жоспардан ауытқу себептерін жою және талдау, жоспарға түзету енгізу жүзеге асырылады.

Инновациялық жобаларды басқару ғылыми негізделген және тәжірибеде тексерілген принциптер жиынтығына негізделуі қажет. Негізгі принциптерге жататындар:

- сұрыпталған басқару принципі. Бұл принциптың мәні ғылым мен техниканың дамуының приоритетті бағыттары бойынша жобаларды және кешенді жобалардың инноватор-авторларын қолдау;

- соңғы нәтижені қамтамасыз етуге жобалардың мақсатты бағытталу принципі. Бұл принцип инновацияға деген қажеттілік пен оны жүзеге асыру мүмкіндіктері арасындағы өзара байланысты көрсетеді;

- жобаларды басқару циклінің толықтылық принципі. Басқару процесінің толық циклы, қажеттілікті анықтаудан бастап алынған нәтижелерді тапсыруды басқаруға дейінгі шешімдердің барлық жиынтығын көрсетеді;

- инновациялық процестер және жобаларды басқару процестерінің кезеңділік принципі. Бұл принцип жобаларды жасау және жүзеге асырудың әр кезеңдерінің толық циклін көрсетеді;

- инновациялық процестерді басқару және ұйымдастырудың иерархия принципі. Осы принципке сай инновациялық процестер белгілі иерархия деңгейіне сәйкес нақтыланған дәрежеде болу мүмкін. Қызметтің барлық деңгейлері бір-бірімен келісілген, төменгі деңгей жоғарғы деңгейге бағынады, ал жоғарғы деңгейдегі процесс жағдайы (қабылданатын шешімдер, мақсаттар, аралық және соңғы нәтиже) оның төменгі деңгейінің жағдайын анықтауда міндетті болып табылады.

- басқару шешімдерін дайындау кезінде көп нұсқалық принципі. Инновациялық процестер басқару процесінде ескеру қажет белгісіз факторлар ықпалымен жүзеге асады. Белгісіздік деңгейін төмендету үшін жобаның соңғы мақсаттар құрамын, оларды жүзеге асырудың баламалы тәсілдерін, жұмысты қамтамасыз ететін кешенділік нұсқасы, орындаушылардың әртүрлі құрамын қоса, жұмысты орындау ұзақтығы мен құны, материалдық-техникалық ресурстар және орындаушыларды ынталандыру жағдайын таңдау туралы баламалы шешімдерді дайындауда көп нұсқалыққа өту қажет.

- жүйелік принципі, жобаны жүзеге асыру үшін қажетті, шаралар жиынтығын (ұйымдастырушы-экономикалық, заңдамалық, әкімшілік, технологиялық және т.б.) дайындаудан тұрады.

- кешенділік принципі, шағын мақсаттарды жүзеге асыруды қамтамасыз ететін, жоба құрылымының жеке өзара байланысқан элементтері жобаның бас мақсатымен сәйкес жүзеге асырылып, дайындалуы қажет.

- қамтамасыздық принципі, жобада қарастырылған оны жүзеге асыру үшін қажетті қаржылық, ақпараттық, материалдық және еңбектік ресурстармен қамтамасыз етілетін барлық шаралардан тұрады [1].

Клиенттер мен инновацияға бағытталған персоналмен жұмыс жасау бәсекенің әлі де қиын қол жеткізетін артықшылықтарды пайдалануға мүмкіндік береді.

90-жылдарда ҒТП-ның дамуы менеджмент персоналының дамуынсыз мүмкін еместігін көрсетті [2].

Инновациялық менеджерлер ғылыми-техникалық және экономикалық-психологиялық, инженерлік-экономикалық білімдерді, дәстүрлі менеджерлер мен ғылыми зерттеушілердің қасиеттерін иелену қажет.

Инновациялық жобаның менеджері ғылым мен техника саласындағы оның білімі үшін, ынтасы үшін таңдалады. Егер, жобаға қатысушылар жастары өмірлік және кәсіптік тәжірибелері әр түрлі болып келетін адамдар болса, онда инновациялық жобаның менеджері мәселелермен кездеседі. Осыған байланысты сөйлесу және жанжал мәселері туындауы мүмкін. Сондықтан, инновациялық менеджер адамдарды басқара білуі қажет және жанжалдарды шешуі үшін тәсілдер қолдана білуі қажет. Инновациялық жобаның менеджері ұйымның жоғарғы басшысымен әрдайым қарым-қатынаста болады.

Инновациялық жобаларды қалыптастыра отырып, басшы оның ерекшеліктері мен тиімділігін есепке алуы қажет:

- ең төменгі тәуекелі бар, бірақ аз пайда беретін және қысқа мерзімді нәтиже алуға бағытталған жобалар;
 - тәуекелдіктің орта деңгейі мен орта пайдалы орта мерзімді жобалар;
 - тәуекелдіктің жоғары деңгейі мен жоғары пайдалы ұзақ мерзімді жобалар
- [3].

ӘДЕБИЕТТЕР

1. <https://lektsii.org/16-46619.html>
2. <https://pdnr.ru/c52988.html>
3. Инновациялық жобаларды басқаруда индустриялық-инновациялық даму стратегиясының қажеттілігі // <https://baribar.kz/student/1772/innovatsiyalyq-zhobalardy-basqaruda-in/>

УДК 330

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ СТРУКТУРЫ ИННОВАЦИОННОГО МЕНЕДЖМЕНТА

Аманчаева К.Р.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. В этой статье рассмотрены организационные структуры инновационного менеджмента, государственный сектор, предпринимательский сектор, сектор высшего образования

Ключевые слова: Организационные структуры инновационного менеджмента, государственный сектор, предпринимательский сектор, сектор высшего образования

Организационные структуры инновационного менеджмента - организации, занимающиеся инновационной деятельностью, научными исследованиями и разработками.

Классификация научных организаций по секторам науки и типам организаций, объединенных по организационным признакам, характеру и специализации выполняемых работ:

Государственный сектор:

- Организации министерств и ведомств, которые обеспечивают управление государством и удовлетворение потребностей общества в целом (государственное

управление, оборона, общественный порядок; здравоохранение, культура, досуг, социальное обеспечение и т. п.).

- Бесприбыльные (некоммерческие) организации, полностью или в основном финансируемые и контролируемые правительством, за исключением организаций, относящихся к высшему образованию. Эти организации в первую очередь обслуживают правительство и не ставят своей задачей получение прибыли, а в основном вовлечены в исследовательскую деятельность, касающуюся общественных и административных функций.

Предпринимательский сектор:

- Все организации и предприятия, чья основная деятельность связана с производством продукции или услуг в цепях продажи (отличных от услуг сектора высшего образования), в том числе находящиеся в собственности государства.

- Частные неприбыльные (некоммерческие) организации, в основном обслуживающие вышеназванные организации.

Высшее образование:

- Университеты и другие высшие учебные заведения, независимо от источников финансирования или правового статуса.

- Научно-исследовательские институты, экспериментальные станции, клиники, находящиеся под непосредственным контролем или управлением или ассоциированные с высшими учебными заведениями.

- Организации, непосредственно обслуживающие высшее образование.

Частный неприбыльный (некоммерческий) сектор:

- Частные организации, не ставящие своей целью получение прибыли (профессиональные общества, союзы, ассоциации, общественные, благотворительные организации, фонды); кроме фондов, более чем наполовину финансируемых государством, которые относятся к государственному сектору.

- Частные индивидуальные организации.

Организационная структура ИП – это совокупность научных, конструкторских, проектных, технологических и информационных подразделений (лабораторий, отделов, секторов, групп), осуществляющих основную творческую деятельность по созданию инноваций определенного профиля и специализации, а также производственных, вспомогательных и управленческих подразделений, обеспечивающих выполнение тематических планов НИР и ОКР и реализацию созданных инноваций.

Организационная структура любого ИП должна в каждый отрезок времени соответствовать ее целевой, функциональной структуре, что на практике не всегда достижимо.

Основополагающими факторами, определяющими организационную структуру ИП, являются:

- особенности отрасли знаний, науки и техники, производства;
- место ИП в структуре объединения;
- направления выполняемых НИР и ОКР и конкретных заданий тематического плана;
- уровень специализации и степень кооперации конкретного ИП;
- сроки решения научно-технических проблем;
- структура ресурсов, которыми располагает ИП.

Множество разнообразных организационных структур ИП, встречающихся в реальной практике, можно свести к нескольким видам, предусматривающим различные варианты распределения ответственности, выполняемых функций и работ,

специализации и кооперирования. Различают функциональный, тематический и смешанный виды организационных структур ИП.

Функциональный тип структуры ИП – представляет собой совокупность полностью специализированных подразделений, каждое из которых выполняет строго определенные части НИР и ОКР, соответствующие их профилю и специализации. Данный тип структуры распространен там, где выполняются достаточно сходные, однотипные исследования или проектно-конструкторские работы, допускающие разделение на отдельные составляющие.

Недостаток данной структуры – сложность планирования, контроля и оперативного регулирования инновационных процессов.

Тематический тип структуры ИП – предполагает объединение в одном подразделении специалистов различного профиля; при этом каждое подразделение проводит работы по своим темам от начала до конца.

Недостаток данной структуры – относительно низкая интенсивность использования ресурсов в связи с невозможностью полной загрузки специалистов узкого профиля, особенно на первых и заключительных этапах НИР и ОКР; высокая стоимость разработок в силу дублирования функций, оборудования, площадей и т. д.

Смешанный тип структуры ИП – объединяет функциональный и тематический типы, создает возможности для быстрого и качественного выполнения НИР и ОКР и реализации их результатов в случае наиболее рационального соотношения функциональных и тематических подразделений.

К смешанным оргструктурам ИП относятся так называемые матричные структуры. Имеются две разновидности матричной структуры: проектно-матричная и функционально-матричная.

В организациях с проектно-матричной структурой сотрудники существующих функциональных подразделений передаются в прямое подчинение руководителю проекта (темы) на все время его выполнения. Руководитель распределяет задания исполнителям, координирует и контролирует их деятельность. Применение проектно-матричной структуры уместно в том случае, когда организация выполняет ограниченное число сложных, существенно отличающихся друг от друга проектов, требующих высокого качества работ, для выполнения которых целесообразно использовать отдельных, не участвующих в других программах специалистов и коллективы.

При функционально-матричной организации работ специалисты, привлеченные к работам по теме, не подчиняются полностью руководителю проекта, а действуют в рамках двойного подчинения. На руководителя проекта возлагаются обязанности квалифицированного руководства творческими инновационными процессами и ходом выполнения работ по темам, а организацию реализации всех этих решений обеспечивают руководители отделов. Функционально-матричная структура используется наиболее часто.

Еще одна разновидность смешанного типа оргструктуры ИП – организация работ по проектам. В этом случае, как и при тематической структуре, подразделение, разрабатывающее проект, состоит из специалистов различных служб, административно подчиненных руководителю темы. Проектное подразделение (бригада, группа) организуется для разработки важных комплексных проблем, имеющих прикладное значение, и после решения поставленной задачи расформировывается [1].

Так, инновационные предприятия и организации могут специализироваться на фундаментальных исследованиях, на НИР (прикладных научных исследованиях и разработках), это могут быть научные инновационные предприятия, высшие учебные заведения, субъекты малого предпринимательства, научно-технические комплексы и

объединения. Со стадией внедрения и создания опытных образцов связаны как предпринимательские структуры, так и фирмы, институты и корпорации, имеющие развитую базу НИОКР. На базе прикладных НИОКР и ОКР инноваторы-последователи создают базовые технологические, научно-технические и продуктовые новшества.

Внедрением и производством научно-технических и продуктовых новшеств занимаются, как правило, крупные фирмы, имеющие хорошую ресурсную базу, квалифицированные кадры и определенные позиции на рынках. Но во Франции и Великобритании распространено мнение, что на стадии научных разработок главную роль играют академический и вузовский секторы и малые фирмы.

На этапе опытного производства, маркетинга и сбыта выступает разномасштабный бизнес, в то время как производство и диффузия новшеств осуществляются на крупных и средних предприятиях и в промышленных компаниях. Согласно типу экономического разделения труда, возникшего в инновационной деятельности, множество предприятий малого и среднего размера являются субподрядчиками крупных фирм, специализирующихся на производстве полуфабрикатов, комплектующих, а также выполняющих функции обеспечения и обслуживания основного бизнеса [2].

Подитожив, можно сказать что к числу разновидностей смешанных организационных структур относятся очень много форм и видов организационных структур, которые будут успешно работать под пристальным вниманием высоквалифицированного персонала.

ЛИТЕРАТУРА

1. Инновационный менеджмент: Учебное пособие Автор: Под ред. д.э.н., проф. Л.Н. Оголевой Год издания: 2004 2. А. М.

2. Структура инновационного менеджмента // <https://www.bestreferat.ru/referat-133578.html>

УДК 338

ВИДЫ ИННОВАЦИОННЫХ СТРАТЕГИЙ И ИХ ОСОБЕННОСТИ

Набатова А, студент

Научный руководитель: Аманчаева К.Р.,

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В этой статье рассмотрены сущность и содержание инновационной стратегии предприятия, основные виды инновационных стратегий предприятия, их особенности и целевые ориентиры, маркетинговые стратегии в реализации инновационного проекта предприятия.

Ключевые слова: Инновационные стратегии, сущность инновационной стратегии, содержание инновационной стратегии.

Инновационная стратегия развития предприятия - это комплекс целей и установок, правил принятия решений и способов перевода предприятия (фирмы) из старого (существующего) положения в новое (целевое) состояние на основе внедрения инноваций - технологических, продуктовых, организационных, управленческих, экономических, социальных - и позиционирования предприятия на конкурентных

рынках товаров и услуг. То есть инновационная стратегия всегда выражается в определении типа целевого поведения предприятия на конкурентных рынках. Все многообразие стратегий поведения предприятия на рынках инноваций можно объединить в две большие группы: стратегии активного инновационного поведения создания новых рынков и стратегия пассивного следования за рынком инноваций.

Первый вид стратегий, часто именуемый технологическим, представляет собой реагирование на происходящие и возможные изменения во внешней среде путем проведения постоянных технологических инноваций. Избрав одну или несколько активных стратегий, предприятие выбирает в качестве главного фактора успеха использование новой технологической идеи. Среди активных инновационных стратегий можно выделить два принципиально различных типа стратегий: лидерства и имитации.

Если технология, воплощенная в новом продукте или услуге, является совершенно новой для рынка, то предприятие реализует стратегию технологического лидерства. Когда технологическая идея уже известна рынку, но используется впервые самой компанией, тогда речь идет об имитационных стратегиях.

Пассивные, или маркетинговые, инновационные стратегии представляют собой постоянные инновации в области маркетинга. Предприятие может выбрать стратегию нововведений в области дифференциации товара, выделяя все новые и новые его конкурентные преимущества. Стратегия сегментации предполагает перманентный поиск новых рыночных сегментов или целых рынков, а также использование новых для рынка и/или предприятия методов охвата данных групп покупателей. Избрание компанией пассивных инновационных стратегий может означать и такой способ реагирования на изменения во внешних условиях, как постоянные нововведения в области форм и методов сбыта продукции, коммуникационной политики.

Стратегия технологического лидерства Выбор компанией стратегии "лидерства" означает политику постоянного вывода на рынок совершенно новой продукции. Соответственно, все научные исследования и разработки, система производства и маркетинг нацелены на создание товара, не имеющего аналогов, причем исследования здесь носят не только прикладной, но и фундаментальный характер. Это обуславливает необходимость создания стратегических альянсов в области НИОКР с другими научно-техническими организациями, венчурных фондов и венчурных подразделений внутри компании.

Существует много примеров успешного внедрения на рынок нового продукта и капитализации прибыли за счет обеспечения стратегии первенства на рынке. Выбор предприятием стратегии "технологического лидерства" означает необходимость не только разработки новой технической идеи, проведения НИОКР, выпуска пробной партии, но и организацию рыночного тестирования продукта, запуск его серийного производства, осуществление мер по внедрению нового товара на рынок, организацию постоянной оценки конкурентоспособности товара на рынке.

Результатом избрания стратегии "технологического лидерства" становится проведение большого объема маркетинговых исследований и составление маркетинговой программы по продукту, включающей в себя:

- анализ оценки состояния рынка;
- выбор маркетинговой стратегии выхода на рынок;
- определение товарной, ценовой, сбытовой и коммуникационной политики предприятия на данном рынке;
- анализ условий достижения безубыточности;
- бюджет процесса внедрения нового товара;
- мероприятия по контролю над ходом его выполнения.

Многие фирмы, избравшие стратегию "технологического лидера", трансформировались в ТНК, известные всему миру: 3М, Intel ("Интел"), Microsoft, Xerox, Ford, GE, Federal Express, а также инноваторы второго поколения - Sinclair, Osbourne и Apple, Advanced Memory Systems и Genetech. Технологические инновации и временная монополизация рынка, как правило, оказываются высокоприбыльными, что дает новаторам конкурентные преимущества.

Имитационные стратегии: Стратегия "следования за лидером".

Выбрав стратегию "следования за лидером", компания ждет, пока конкурент выведет свою новую продукцию на рынок, а затем начинает производство и реализацию аналогичной продукции. Параллельно происходит технологическая и маркетинговая корректировка новинки благодаря изучению возможных ошибок "технологического лидера". Важным моментом является тот факт, что "последователи" выпускают не точную копию продукции "лидера", а ее дифференцированный улучшенный вариант. Именно поэтому компания, избравшая данную стратегию, активно финансирует свои НИОКР для внесения существенных изменений в концепцию продукта. "Последователи" также обладают мощной производственной базой, позволяющей снижать себестоимость новой продукции за счет гибкости и экономии на масштабах. Эти фирмы используют уникальный опыт в области маркетинговой деятельности, что позволяет своевременно отслеживать состояние внешней среды, превращать маркетинговые просчеты лидеров в свои конкурентные преимущества, эффективно использовать сбытовые каналы. Одним из определяющих факторов успеха стратегии следования за лидером является узнаваемость и высокая репутация корпоративного бренда, что позволяет быстро коммерциализировать новинку.

Избрание данной стратегии многими крупными технологическими компаниями, как правило, означает желание минимизировать риск и неопределенность, с которыми сталкиваются "лидеры". Например, компания IBM позволила фирмам Altair и Apple первыми выйти на рынок персональных компьютеров, несмотря на наличие разработанной в своих подразделениях версии нового продукта. Эта стратегия дала возможность IBM верно оценить потенциал и емкость рынка, позволив избежать маркетинговых просчетов конкурентов и вывести на рынок свою версию РС для корпоративных пользователей.

Стратегия "копирования" Отсутствие сильной базы НИОКР и наличие возможностей массового внедрения продукта в производство, а также значительный потенциал в области продвижения товара и маркетинговой деятельности в целом часто являются основными условиями избрания высшим руководством компании стратегии "копирования". Фирмы, вставшие на этот путь, приобретают лицензию на право производства и коммерциализации нового товара либо "лидера", либо "последователя" и начинают производство точной копии продукта. Не имея возможности получения сверхприбыли от лидерства на рынке, эти компании активно используют ценовые факторы для повышения рентабельности производства. Как правило, это становится возможным благодаря доступу к более дешевому сырью, материалам и рабочей силе, а также наличию мощной адаптированной производственной базы.

Сравнительное исследование "продуктовых" инноваций показывает, что 60% успешно запатентованных инноваций имитируются в течение 4 лет. Наиболее действенной система патентов оказалась в области производства лекарственных препаратов, где имитация стоила бы на 30% дороже, чем их разработка и выпуск для новаторов; в области производства химикатов - на 10% дороже, а вот имитация бытовой электроники - всего на 2%.

Используя методы ценовой конкуренции и экономя на исследованиях, фирмы имеют возможность сфокусировать свои усилия на изучении реакции рынка на новый товар и интенсификации коммерческих усилий.

Стратегии "зависимости" и "усовершенствования" Эти две инновационные стратегии хотя и относятся к технологическим, однако степень инновационной активности избравших их фирм очень низка. В случае избрания стратегии зависимости фирма полностью признает свою второстепенную роль по отношению к лидеру и внедряет инновации только по требованию потребителей или компании-лидера. В последнем случае фирма вынуждена имитировать инновации других компаний, так как, во-первых, появляются новые, соответствующие уровню технологий, стандарты, а во-вторых, сам рынок полностью перестраивается на продукцию нового уровня. Наиболее типичным является выбор данной стратегии для фирм, относящихся к отраслям с низким уровнем наукоемкое, находящимся на государственном субсидировании, или малым (часто семейным) фирмам в сфере услуг.

Однако если ранее, в период главенства ценовых факторов конкуренции, стратегией "усовершенствования" производственного процесса можно было ограничиваться и это действительно благоприятно сказывалось на конкурентоспособности товара на рынке, то в настоящее время данная ограниченная инновационная стратегия может приносить только кратковременные результаты [1].

Инновационная стратегия - это одно из средств достижения целей предприятия, отличающееся от других средств своей новизной, прежде всего для данной компании и, возможно, для отрасли, рынка, потребителей [2].

ЛИТЕРАТУРА

1. Инновационный менеджмент. Маховикова Г.А
2. <https://studfiles.net/preview/2262669/>

УДК 338

ОСНОВНЫЕ ВИДЫ ИННОВАЦИЙ

Хисметтолаев Б., студент

Научный руководитель: Аманчаева К.Р.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В этой статье рассмотрены место и роль инноваций, онных стратегий предприятия, их особенности и целевые ориентиры, маркетинговые стратегии в реализации инновационного проекта предприятия.

Ключевые слова: Инновация-продукт, инновация-процесс, инновация-сервис нормальные инновации, радикальные инновации

Инновационная экономика, или экономика, основанная на знаниях, постепенно приходит на смену индустриальной экономике, базирующейся на использовании в основном природных ресурсов. Специфика постиндустриального прорыва Республики Казахстан предполагает выдвижение на первый план задачи обеспечения гибкости и адаптивности экономической системы в целом, способность ее экономических агентов — предприятий и организаций — быстро и адекватно реагировать на вызовы времени. Всем странам, уже решившим многие задачи повышения эффективности вложений в развитие человеческого «капитала», пришлось

находить собственные пути решения. Это предстоит сделать и Казахстану, где экономический рост должен быть устойчивым и достигнут не любой ценой, а сопровождаться прогрессивными структурными изменениями и развитием человеческого потенциала, обеспечивая сокращение разрыва с наиболее развитыми странами мира. Требуются серьезные структурные сдвиги, ослабляющие зависимость страны от ситуации в топливно-энергетическом комплексе. Именно эта задача является центральной в разработанном Стратегическом плане развития Республики Казахстан до 2020 г[1].

Индустриально-инновационное развитие экономики отнесено к числу высших приоритетов государственной политики Республики Казахстан. Правительство республики, используя благоприятную для страны конъюнктуру на мировом рынке энергоносителей, ставит задачу перехода казахстанской экономики на индустриально-инновационную модель развития. Инновационный сценарий предусматривает использование конкурентных преимуществ в топливно-сырьевой сфере для диверсификации и качественного обновления экономики. Такое развитие означает выработку и реализацию механизмов максимально быстрого превращения новых знаний в наукоемкие технологии и интеграцию их в основные сферы деятельности общества.

Оценивая переход отечественной экономики на инновационную модель развития, ученые и исследователи называют данный этап либо «новой экономикой», либо «экономикой знаний». Независимо от используемой терминологии большинство из них справедливо отмечают, что изменился тип воспроизводства, основной чертой которого становится развитие национальных инновационных систем (НИС), т.е. когда инновации востребованы национальными экономиками в целом, а не только отдельными компаниями и предпринимателями, когда государство вынуждено проводить более активную политику в области регулирования направлений рынка инноваций и оперативно реагировать на изменение текущих ситуаций. В соответствии с этим логично современный этап постиндустриализма называть «инновационной экономикой».

Задача осуществления прорыва от индустриального общества к постиндустриальному на первый план выдвигает проблему обеспечения в Казахстане непрерывной динамики инноваций в реальную сферу и информационные сети экономики, основанной на знаниях. Если в индустриальной экономике совершенствование продукции достигается за счет приложения новых знаний к природным ресурсам, оборудованию, труду, то в инновационном типе экономики это развитие обеспечивается за счет применения новых знаний.

В настоящее время классификационный признак по предмету и сфере приложения инноваций предполагает их деление на продуктовые (новые продукты и новые материалы), рыночные (инновации, открывающие новые сферы применения продукта, инновации, позволяющие реализовывать продукт на новых рынках), инновации-процессы (технологии, организация производства и управление и т.д.).

Инновация-продукт — это новшество, имеющее физическую форму готового, принципиально нового или усовершенствованного изделия, которое выходит в этой форме (прежде всего в форме товара) за пределы предприятия. Этот тип инноваций требует значительных инвестиций, так как разработка новых продуктов предполагает проведение НИОКР, разработку инноваций-процессов.

Инновация-процесс — это техническое, производственное и управленческое усовершенствование, уменьшающее стоимость производства существующего продукта. Данные инновации менее рискованные, чем продуктовые, и в ряде случаев являются менее капиталоемкими. Инновация-сервис — инновация, связанная с обслуживанием

процессов эксплуатации продукта за пределами предприятия, например, программное обеспечение компьютеров.

Инновации-продукты и инновации-процессы тесно связаны и могут переходить друг в друга. Например, разработанные предприятием оборудование и инструмент, применяющиеся при производстве товарной продукции внутри предприятия и не выходящие за его пределы, являются инновациями-процессами. Если эти оборудование и инструмент продаются на сторону, то они становятся инновациями-продуктами. Если предприятие разрабатывает для внутреннего пользования усовершенствованное программное обеспечение, то это инновация-процесс. Если это делает специализированная фирма с целью продажи программного обеспечения стороннему потребителю, то здесь имеет место инновация-продукт. Когда предприятие, выпускающее компьютеры, разрабатывает для них улучшенное программное обеспечение и снабжает им потребителей этих компьютеров, то предприятие осуществляет сервисные инновации.

По используемым в инновациях технологическим парадигмам можно выделить нормальные и радикальные нововведения.

Нормальные инновации генерируются на основе известного набора аксиом и правил трансформации, т.е. на основе существующей технологической парадигмы.

Радикальные инновации связаны с изменением «аксиом» и правил трансформации, т.е. происходят на основе принципиально новых технологических парадигм [2].

ЛИТЕРАТУРА

1. Стратегический план развития Республики Казахстан до 2020 года. Утвержден Указом Президента Республики Казахстан от 1 февраля 2010 года №92
2. Каренов Р.С. Приоритеты стратегии индустриально-инновационного развития горнодобывающей промышленности Казахстана – Астана: Изд-во КазУЭФМТ, 2010

УДК 338.224

МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРОЙ

Бисембаев А.М., студент

Научный руководитель: Косымбаева Ш.И.,

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Данная статья посвящена методам управления социальной инфраструктурой. Рассмотрены государственные механизмы модернизацией социальной инфраструктуры сельских территорий.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, сельские территории, государственные программы.

Социальная инфраструктура характеризуется особенностями поселений, производства и труда, экономического механизма, его формирования и эксплуатации других социальных и территориальных подсистем общества. По типу поселений социальная инфраструктура делится на городские и сельские инфраструктуры. Основными отличительными особенностями сельской социальной инфраструктуры являются наличие смешанных торговых магазинов, кафетерий, детских садов,

государственных школ. Городская инфраструктура характеризуется наличием крупных предприятий и учреждений, культурными и медицинскими центрами, транспортными компаниями, университетами, банковскими, страховыми, юридическими нотариальными учреждениями. Кроме того, социальная инфраструктура сельских районах требует больше времени для получения услуг по сравнению с городской [1].

Методы управления социальной инфраструктурой формируются в рамках влияния многих факторов, которые взаимосвязаны и взаимозависимы. Классификация факторов основана на их группировке по основным направлениям деятельности: - экономической; - социальной; - политической; - культурной и духовной. Природно-территориальные факторы (тип, размер поселений, климатические, экологические условия, природно-ресурсный потенциал) также рассматриваются как ключевые аспекты социальной инфраструктуры. Естественные территориальные условия для размещения объектов социальной инфраструктуры [2].

На современном этапе трансформации экономики Казахстана, одной из наиболее актуальных проблем является состояние и развитие социальной инфраструктуры, так как опыт зарубежных стран показывает, что эффективное развитие социальной инфраструктуры является залогом социальной и политической стабильности.

На развитие социальной инфраструктуры влияют политические факторы (законы и правила), которые определяют параметры государственной деятельности по развитию социальной инфраструктуры. Политическая сфера устанавливает параметры и вектор государственной политики, регулирующие взаимодействие основных субъектов модернизации социальной инфраструктуры. Кроме того, положения бюджетного законодательства определяют характеристики финансовой и экономической базы развития социальной инфраструктуры сельских территорий в Республике Казахстан.

В Республике Казахстан развитию и модернизации социальной инфраструктуры уделяется большое внимание. Президент Республики Казахстан в своих ежегодных посланиях отмечает необходимость развития и модернизации социальной инфраструктуры сельских территорий.

В Послании Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева от 27 января 2012 г. «Социально-экономическая модернизация - главный вектор развития Казахстана» основными вопросами на ближайшие десятилетия обозначены модернизация экономики и социальной сферы, перевод их на инновационный путь развития. Исходя из этого, главными целями модернизации социально-экономического развития Казахстана и его регионов являются формирование подлинно демократического социально ориентированного государства с сильной инновационной экономикой, способной обеспечить высокий уровень и качество жизни населения, а также поддержание конкурентоспособности страны в глобальной экономике [3].

Стратегия «Казахстан-2050» и планы ее развития, направленные на модернизацию социально-экономической системы, должна строиться с учетом имеющегося потенциала регионов страны. В свою очередь, модернизация социально-экономической системы представляет собой комплекс взаимосвязанных направлений, охватывающих промышленную политику, развитие научно-технического и инновационного потенциала, совершенствование социальной инфраструктуры.

Одной из основных черт системы государственного регулирования развития социальной инфраструктуры региона должна стать поддержка ориентиров, являющихся фактором позитивной динамики уровня жизни.

Государственное регулирование развития социальной инфраструктуры региона распространяется на те сферы деятельности, которые имеют отношение к компетенции

государственного уровня управления. К ним относятся: социальная политика и решение проблем занятости; разработка государственных региональных программ развития; бюджетная и межбюджетная политика, ценовая и кредитная политика; разработка правовых основ развития инфраструктуры; определение налоговой политики и ее дифференциация [4].

Управление процессом социально-экономической модернизации регионов обеспечивается путем формирования многоуровневой системы планирования, включающей в себя стратегический, тактический и оперативный его виды и опирающейся на регулярно проводимый мониторинг [5].

В настоящее время в Республике Казахстан реализуются государственные программы, направленные на модернизацию различных отраслей экономики, в то числе и основных отраслей, влияющих на развитие социальной инфраструктуры.

Как было указано выше, отечественными и зарубежными авторами, основными отраслей социальной инфраструктуры сельских территорий являются: здравоохранение, образование, транспорт, связь, жилищно-коммунальное хозяйство. Модернизация и развитие всех приведенных отраслей были охвачены в рамках государственных программ, названия и цели которых подробно раскрыты в следующей таблице 1.

Таблица 1. Основные государственные программы, направленные на социально-экономическую модернизацию Республики Казахстан

	Название	Цели
	Государственная программа инфраструктурного развития «Нұрлы жол» на 2015 - 2019 годы	Формирование единого экономического рынка путем интеграции макрорегионов страны на основе выстраивания эффективной инфраструктуры на хабовом принципе для обеспечения долгосрочного экономического роста Казахстана, а также реализация антикризисных мер по поддержке отдельных секторов экономики в условиях ухудшения конъюнктуры на внешних рынках
	Государственная программа развития здравоохранения Республики Казахстан «Денсаулық» на 2016 – 2019 годы	Укрепление здоровья населения для обеспечения устойчивого социально-экономического развития страны
	Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы	Повышение конкурентоспособности образования, развитие человеческого капитала путем обеспечения доступности качественного образования для устойчивого роста экономики
	Государственная программа «Информационный Казахстан - 2020»	Создание условий для перехода к информационному обществу
	Программа модернизации жилищно-коммунального хозяйства до 2020 года	Обеспечение потребителей коммунальными услугами

		надлежащего качества, надежности функционирования систем жизнеобеспечения и повышение эффективности деятельности жилищно-коммунального хозяйства
	Государственная программа индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы	Акцентированное стимулирование конкурентоспособности обрабатывающей промышленности, направленное на повышение производительности труда и увеличение объемов экспорта обработанных товаров.
	Программа развития регионов до 2020 года	Создание условий для развития социально-экономического потенциала регионов через формирование рациональной территориальной организации страны, стимулирование концентрации населения и капитала в центрах экономического роста
	Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года	Добиться качественного и устойчивого подъема экономики, ведущего к повышению благосостояния людей на уровень стран Организации экономического сотрудничества и развития (далее – ОЭСР).
Примечание - составлено автором на основании материалов, опубликованных в сайте http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs + [6]		

Социально-экономическая модернизация представляет собой комплекс взаимосвязанных направлений, включающих в себя систему национальных интересов, целей и приоритетов общественного развития, проблемы преобразования казахстанской экономики, ее институционального устройства и содержания социально-экономической политики. Она выступает сложным ресурсоемким процессом, реализуемым на основе сочетания теории, методологии и практики стратегического планирования, теорий, концепций и методов государственного и регионального управления экономикой.

Таким образом, в Республике Казахстан управление модернизацией социальной инфраструктуры осуществляется, главным образом, посредством индикативного планирования и в перспективе - программирования экономики, а также финансово-бюджетных и денежно-кредитных методов.

Сложность и многомерность заданных проблем предъявляют особые требования к системе управления, обеспечения функционирования и развития социальной инфраструктуры, прежде всего на местном уровне.

Решение проблем развития социальной инфраструктуры села связано с комплексным развитием территории, созданием материально-технической базы, модернизацией и реструктуризацией самой системы социальной инфраструктуры, с совершенствованием управления по реализации социальных программ развития республики.

Осуществление модернизации без досконального учета социально-территориальных особенностей страны может привести к неравномерному распределению «модернизационных эффектов», что обусловит еще большие по сравнению с уже существующими диспропорции в развитии территорий, и к дальнейшей неоднородности социального и экономического пространства страны.

ЛИТЕРАТУРА

1. Есенгельдина А., Ситенко Д., Сейталинова А. Развитие социальной инфраструктуры в Республике Казахстан// государственная политика и управление 2014, Т. 13, номер 2 / 2014, вып. 13, № 2, р. 222-231.
2. Фролова Е.В., Виниченко М.В., Кириллова А.В., Рогача О.В., Кабанова Е.Е.. Развитие социальной инфраструктуры в практике управления органами местного самоуправления: тенденции и факторы: российский государственный социальный университет, Москва, Россия/ / Международный журнал экологического и научного образования 2016, т. IV 11, № 15, 7421-7430.
3. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева от 27 января 2012 г.
4. Спанова Б.К. Государственное регулирование развития социальной инфраструктуры региона// [Вестник КарГУ, г. Караганда - 2008.](#)
5. Алашбаева А., Абдрахманова Р. (2013) Модернизация экономического развития территорий регионов Республики Казахстан// Вестник КарГУ, г. Караганда - 2013.
6. http://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs+.

УДК 338.224

УПРАВЛЕНИЕ МОДЕРНИЗАЦИЕЙ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРОЙ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

Косымбаева Ш.И.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. Данная статья посвящена управлению модернизацией социальной инфраструктурой сельских территорий. Определение сущности и необходимости развития социальной инфраструктуры сельских территорий, определение роли и инструментов воздействия государства в управлении модернизацией социальной инфраструктуры сельских территорий в Республике Казахстан.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, сельские территории, государственные программы.

Социальная инфраструктура представляет собой комплекс социально значимых отраслей, направленных на предоставление необходимых услуг для полноценной жизнедеятельности общества. К социально значимым отраслям относятся: - здравоохранение; - образование; - жилищно-коммунальное хозяйство; - культурно-просветительное обслуживание и т.д.

Основными условиями организации инфраструктуры являются максимальная доступность и приближенность ее отраслей к социальной общности людей. Однако к сельской социальной инфраструктуре часто относят объекты, размещаемые не только в

селах, но в районных центрах, имеющие статус поселка городского типа или города, что приукрашивает картину развития сельской социальной инфраструктуры и обеспеченности ею населения сельских территорий. Критерием выделения сельской социальной инфраструктуры должна быть ее локализация в границах сельских поселений, в целях принятия эффективных управленческих решений, поскольку именно сельская часть социальной инфраструктуры наименее развита [1].

Решение проблем модернизации социальной инфраструктуры села связано с комплексным развитием территории, созданием технической базы, модернизацией и реструктуризацией самой системы социальной инфраструктуры, с совершенствованием управления по реализации программ развития республики [2].

Основной целью исследования является определение сущности и необходимости развития социальной инфраструктуры сельских территорий, определение роли и инструментов воздействия государства в управлении модернизацией социальной инфраструктуры сельских территорий в Республике Казахстан.

Цель исследования будет достигаться путем: исследования работ зарубежных ученых в определении значимости и роли социальной инфраструктуры в повышении уровня жизни населения и региональной экономики целом; проведения анализа современного состояния объектов социальной инфраструктуры сельских территорий Республики Казахстан, выявления существующих проблем в управлении модернизацией социальной инфраструктуры сельских территорий.

Социальная инфраструктура села – это комплекс отраслей и объектов, деятельность которых направлена на создание нормальных условий для жизненного воспроизводства в формировании сельских трудовых ресурсов – образование, здравоохранение, культура и искусство, спорт, торговля, общественное питание и коммунальное хозяйство, пассажирский транспорт, бытовое обслуживание, связь [3].

М.А. Кошимова выделяет следующие функции социальной инфраструктуры: - выполнение распределения и обмена материальных благ; - оказание потребительских услуг; - охрана здоровья населения; - формирование общественного сознания и научного мировоззрения; - управление и охрана общественного порядка [4].

Афанасьева Е.П. определяет социальную инфраструктуру села, как территориально-отраслевой комплекс, обеспечивающий социальные условия жизнедеятельности населения, направленного на поддержание и развитие трудового и духовного потенциала общества. Одной из необходимых условий организации инфраструктуры является максимальная доступность и приближенность ее отраслей к социальной общности людей.

Antonio Estache and Grgoire Garsous определяют социальную инфраструктуру как электричество, газ, телекоммуникации, транспорт, и водоснабжение, канализация. Также они считают, что на практике существует множество доказательств того, что развитие социальной инфраструктуры может непосредственно повысить производительность человеческого капитала (например, предоставляя дороги: можно сократить расходы фермеров на транспортировку своей продукции, привлечь частные инвестиции, повысить уровень доходов населения и повысить уровень занятости сельского населения) [5].

Сельская социальная инфраструктура является ключевой частью сельской социальной и экономической системы, уровень развития которого определяется удовлетворенностью потребностей сельских жителей. Сельская социальная инфраструктура включает в себя различные общественные услуги, предоставляемые учебными заведениями, медицинскими учреждениями, правоохранительными органами, почтовыми и транспортными организациями [6].

Социальная инфраструктура - это взаимосвязанное сочетание объектов, мест, пространства, программ, проектов, служб и сетей, которые помогают улучшить уровень жизни и качество жизни общества. В таблице 1. приведена подробная характеристика социальной инфраструктуры, предложенная Департаментом планирования Западной Австралии [7].

Таблица 1. Характеристика сельской социальной инфраструктуры

№	Разделение	Наименование
1	Объекты	Здоровье, образование, искусство и культура, информация, спорт и отдых, правовая и общественная безопасность, трудоустройство и обучение, аварийные службы, общественный транспорт.
2	Виды	- Жесткая инфраструктура – медицинские учреждения, учебные заведения, базы отдыха, полицейские участки, пожарной аварийной служб, искусства и культуры и др. общинные объекты. - Мягкая инфраструктура – программы, ресурсы и услуги сообщества, и культурное развитие.
3	Уровни	- Местный уровень: например, местный парк, детский сад, начальная школа. - Районный уровень: например, общественный центр здоровья, общеобразовательные школы, библиотеки, службы экстренной помощи, спортивно-оздоровительные центры. - Региональный уровень: например, больницы, конференц-центры, закрытые спортивные стадионы и водные центры, культурные центры.
4	Услуги	Предоставляемые учебными заведениями, медицинскими организациями, правоохранительными органами, транспортными организациями, почтовыми организациями.
Примечание - составлено автором на основании данных: SGS Economics & Planning Source: Department of Planning Western Australia (2012) (RDSA Regional Infrastructure Summit).		

Таким образом отмечают, что социальная инфраструктура необходима для: - социальной интеграции; - поддержки различных сообществ; - создания устойчивого общества; - улучшения здоровья и благополучия населения; - доступа к объектам, услугам; - поддержки растущего населения; - экономического развития.

ЛИТЕРАТУРА

1. Афанасьева Е. П. (2008) Социальная инфраструктура села и пути обеспечения ее устойчивого функционирования (на примере Самарской области): автореф. ... канд. эконом. наук: 08.00.05 г. Оренбург: ГОУ ВПО «Самарский государственный экономический университет», 2008. 23 с.
2. Калашникова Л. Г. (2006) Исследование социальной инфраструктуры села с применением математико-картографического моделирования (на примере Республики Мордовия): автореф. ... канд. географ. наук: 25.00.24. г. Воронеж: Мордовский государственный университет им. Н. П. Огарева, 2006. 20 с.

3. Казахская Академия Сельскохозяйственных Наук, КазНИ экономики и организации АПК. Рекомендации по регулированию занятости населения и развитию сельской социальной инфраструктуры, г. Алматы 1996 г.

4. Кошимова М.А. (2011). Актуальные проблемы развития инфраструктурного комплекса в республике Казахстан// [Вестник КазЭУ, г. Алматы - 2011.](#)

5. Antonio Estache and Gregoire Garsous (2012). The impact of infrastructure on growth in developing countries. IFC Economics Notes: Note 1, April 2012.

6. Gintarė Vaznonienė, Rasa Pakeltienė (2017). Methods for the assessment of rural social infrastructure needs// European Countryside Mendel. Vol. 9 · 2017 · No. 3 · p. 526-540. DOI: 10.1515/euco-2017-0031.

7. SGS Economics & Planning Source: Department of Planning Western Australia RDSA Regional Infrastructure Summit, 2012.

ӘОЖ 353.2

АЙМАҚТЫҚ ЭКОНОМИКАСЫНДА САУДА МЕН ТҰТЫНУ БАҒАЛАРЫ МЕН ТАРИФТЕРДІҢ ИНДЕКСІНІҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Абдиева С.Р.

Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Андатпа. Мақалада өңірдің бөлшек саудасының көлемі, өңір ЖӨӨ-нің құрылымындағы бөлшек және көтерме сауданың үлесі, қалалар мен аудандар бөлінісінде сауда базарларының саны, тұтыну бағалары мен тарифтердің индексі, саудадағы негізгі проблемалары қарастырылған.

Түйінді сөздер: бөлшек сауда, тауар айналымы, азық-түлік тауарлар, азық-түлік емес тауарлар, ақылы қызметтер

Сауда. Өңірдің бөлшек саудасының көлемі 2012-2016 жылдарда 2 есе өсіп, 2016 жылы 202,3 млрд. теңгені құрады (2012 жыл – 101 млрд. теңге, 2013 жыл – 129,3 млрд. теңге, 2014 жыл – 145,2 млрд. теңге, 2015 жыл – 146,7 млрд. теңге). Бөлшек тауар айналымының НКІ 2013 жылы – 122,8%, 2014 жылы – 104,8%, 2015 жылы – 94,7%, 2016 жылы – 117,2% (жоспар 99,5% болғанда) құрады.

Өңір ЖӨӨ-нің құрылымындағы бөлшек және көтерме сауданың үлесі 2016 жылы 4,4% құрады (2012 жыл – 3,5%, 2013 жыл – 3,6%, 2014 жыл – 3,4%, 2015 жыл – 3,9%).

Өңірде әмбебап базарлардың санын және аудандарын азайту бағытында сауда базарларын оңтайландыру үдерісі басталды. 2017 жылдың басында облыста ауданы 240 203 шаршы метр болатын 7242 сауда орны бар 32 базар тіркелді (2015 жылдың аяғында – 287 740 шаршы метр болатын 7782 сауда орны бар 24 базар).

1-кесте. Қалалар мен аудандар бөлінісінде сауда базарларының саны

Қала/аудан	Базарлар саны (бірлік)	Сауда орындарының саны (орын)	Сауда ауданы (шаршы метр)
Ақтау қаласы	14	5 302	179 229

Жаңаөзен қаласы	8	1 120	43 168
Бейнеу ауданы	5	550	1 607
Қарақия ауданы	2	51	1 912
Маңғыстау ауданы	2	189	2 212
Мұнайлы ауданы	1	30	12 075
Түпқараған ауданы	-	-	-
Маңғыстау облысы	32	7 242	240 203

2011 жылдан бастап 2016 жылды қоса алғандағы аралықта саланы дамыту Қазақстан Республикасында сауданы дамыту жөніндегі 2010-2014 жылдарға арналған бағдарлама бойынша жүзеге асырылды. Оң динамикаға қарамастан, үдеріс баяу жүріп келеді. Өңір үшін қазіргі замандағы сауда форматтарының төмен үлесі, электронды сауданың дамымауы, меншікті ауыл шаруашылығының жоқтығы және тасып әкелінетін азық-түлік өнімдерінің үлкен үлесі (85%) тән. Негізгі себеп – бизнес үшін стимулдардың, кәсіпкерлерде құзіреттердің жетіспеушілігі.

Бөлшек сауда саласы әлеуметтік мәні бар тауарларға арналған бағалар мониторингінің объектісі болып табылады.

Күрделі сыртқы экономикалық шарттардың әсері барлық негізгі макроэкономикалық көрсеткіштерде білінді, оның ішінде инфляцияның өсуіне әсер етті.

Тұтыну бағалары мен тарифтердің индексі 2016 жылдың желтоқсанында 2015 жылдың желтоқсанына 108,9% (ҚР бойынша – 108,5%), оның ішінде азық-түлік тауарларына – 110% (ҚР бойынша – 109,7%), азық-түлік емес тауарларға – 107% (ҚР бойынша – 109,5%), ақылы қызметтерге – 109,5% (ҚР бойынша – 106,1%) құрады.

ӘМАТ-на арналған бағаларды тұрақтандыру және азық-түлік тауарларының тапшылығына жол бермеу мақсатында, 2014 жылдан бастап облыста әлеуметтік мәні бар азық-түлік тауарларына арналған бағаларды реттеу және тежеу жөніндегі іс-шараларға бағытталған «Маңғыстау облысының азық-түлік қауіпсіздігі» атты өңірлік бағдарлама іске асырылуда.

Әлеуметтік мәні бар азық-түлік тауарларын өткізу «Каспий» ӘКК» ҰК» АҚ-ның еншілес ұйымы болып табылатын «Каспий Берекет» ЖШС-нің сауда желісі арқылы жүргізілуде (24 әлеуметтік дүкені бар). Отандық өндірушілерден тамақ өнімдерін сатып алудың жолға қойылған тетігі тамақ өнімдерін экономикалық қолжетімді бағалар бойынша өткізу арқылы көтерме буынмен тікелей байланысу үшін сауда алаңын құруға мүмкіндік берді.

Облыстың қалалары мен аудандарында апта сайынғы негізде, оның ішінде мереке күндері де өндірушілер мен көтерме өнім берушілерден тікелей жеткізілетін азық-түлік тауарлары нарық бағасынан 15-20% төмен бағамен өткізілетін ауыл шаруашылығы жәрмеңкелері өткізіліп тұрады. 2016 жылда 30-ға жуық өндірушілердің және ӘМАТ-ның көтерме саудагерінің қатысуымен 200-дей жәрмеңке өткізілді. Өткізілген өнім сомасы шамамен 170 млн. теңгені құрайды.

Сондай-ақ, облыстың қалалары мен аудандары әкімдіктерінің, сондай-ақ сауда кәсіпорындарының, базарлардың арасында «ӘМАТ-на арналған бағаларды тұрақтандыру туралы» 389 меморандумға қол қойылды.

Бұдан басқа, туындаған ахуалды тұрақтандыру мақсатымен сауда кәсіпорындарының басшыларымен азық-түлік тауарларының көтерме және бөлшек өткізушілер үшін жеңілдікпен сауда орындарын беруге арналған меморандумдар жасасылды.

Өңірдің ерекшелігі сұйытылған газды, оның ішінде автомобиль көлігінің үлкен көлемде тұтынуы болып табылады. Жалғыз өндіруші – «ҚазГӨЗ» ЖШС Зауыт ай

сайын 14 мың тоннаға жуық газ өндіреді. Зауыт өндірілген газдың бар көлемін ішкі рыноқтағы бөлшек сауда өткізушілеріне, оның ішінде «ҚазМұнайГаз Өнімдері» ЖШС-не өткізеді.

Шағын және орта бизнес, сауда бойынша SWOT-талдау:

<p>МЫҚТЫ ЖАҚТАРЫ: шағын кәсіпкерлікті дамытатын рыногтық инфрақұрылымның болуы: «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ, МҚҰ, кәсіпкерлер қауымдастықтары, кәсіпкерлерге қызмет көрсету орталықтары және Жаңаөзен қаласындағы бизнес-инкубатор; Ақтау қаласы мен Мұнайлы ауданында Кәсіпкерлер қызмет көрсету орталықтарының ашылуы; «Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасының іске асырылуы; кәсіпкерлерді қолдау арналған бюджет шығыстарының жыл сайынғы ұлғаюы.</p>	<p>ӘЛСІЗ ЖАҚТАРЫ: кепілдік қамтамасыз етудің болмауына байланысты кредиттік ресурстарға қолжетімділіктің шектеулі болуы; банк кредиттері сыйақыларының жоғары пайыздық мөлшерлемелері; салық салу саласында жеңілдіктердің жоқтығы; шағын және орташа бизнестің салалық теңгерімсіздігі және оның әртараптандырылуының төмен деңгейі; қазіргі заманғы форматтағы базарлардың жоқтығы, электронды сауданың әлсіз дамуы; азық-түлік тауарларын басқа өңірлерден және елдерден 85%-ға дейін импорттауға тәуелділік.</p>
<p>МҮМКІНДІКТЕР: ірі және орта кәсіпорындармен франчайзинг және аутсорсинг қағидаттарымен өзара пайдалы кооперативтік байланыстарды жолға қою; шағын кәсіпкерліктің өндірістік инфрақұрылымын дамыту үшін әлеуеттің болуы; рыногтағы сұраныс пен ұсыныстар, бәсекелестер, шикізат берушілер, дайын өнімді сату мүмкіндіктері және тендерлерге қатысу мүмкіндіктері туралы ақпарат банкін қалыптастыру.</p>	<p>ҚАТЕРЛЕР: бірқатар шағын және орташа кәсіпорындардың банкрот болуына байланысты жұмыссыздықтың артуы, криминогендік жағдайдың жоғарылауы; әлемдік рыногтағы мұнайға арналған бағаның құлдырауы себепті мердігерлік жұмыстарды орындау көлемінің төмендеуі; ішкі рыногтың импортқа тәуелділігінің артуы; теңгенің құнсыздануына байланысты әлеуметтік маңызды азық-түлік тауарларына арналған бағалардың өсуі; мұнай өнімдеріне арналған бөлшек сауда бағасының ұлғаюы.</p>

Шағын және орта бизнестегі, саудадағы негізгі проблемалар:
рұқсат беру рәсімдері мен одан әрі жеңілдету және әкімшілік кедергілерді қысқарту қажеттілігі;

сыртқы экономикалық жағдайға байланысты жалға алу ақысы мен жабдық құнының өсуі;

ауылдық елді мекендерде шағын және орта бизнесті дамытуға бағытталған мемлекеттік нысаналы бағдарламалар бойынша іске асырылып жатқан жобалардың төмен деңгейі;

қазіргі заманғы форматтағы базарлардың жоқтығы;

қосымша азық-түлік қорларын сатып алу үшін көкөніс қоймаларының жоқтығы;

өңірде сұйытылған газды бөлшек және көтерме бағамен сатуды реттеу проблемалары.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Маңғыстау облысын дамытудың 2016-2020 жылдарға арналған бағдарламасы
2. <https://mangystau.gov.kz>

ӘОЖ 332.145

МОНОҚАЛАЛАРДЫ ДАМУ БАҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА ЖАҢАӨЗЕН МОНОҚАЛАСЫН ДАМУ

Н. Кожанова, студент

Ғылыми жетекшісі: Абдиева С.Р.

Ш. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Мақалада Жаңаөзен қаласының әлеуметтік және инженерлік инфрақұрылымды дамыту тұрғысында, шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту, инфрақұрылымды дамыту, қала экономикасын әртараптандыру, «Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасының аясында Жаңаөзен қаласы бойынша мәліметтер қарастырылған.

Түйінді сөздер: негізгі сала кен өндіру өнеркәсібі, өнеркәсіптік өнімнің нақты көлемінің индексі, Жаңаөзен моноқала

Жаңаөзен қаласы халық саны бойынша облыс орталығынан кейінгі екінші қала болып табылады. Қала халқы 2016 жылғы 1 мамырға 142,6 мың адамды құрады (облыс бойынша жалпы санның 22,4%-ы). Облыс орталығы Ақтау қаласынан 150 км жерде орналасқан. Қаланың жалпы ауданы – 0,5 мың шаршы метр. Халықтың тығыздығы – 1 шаршы километрге 0,3 адам (облыс бойынша орташа – 3,7). Қала құрамына 3 ауыл – Теңге, Қызылсай және Рахат кіреді.

Жаңаөзен қаласы даму әлеуеті орташа моноқала болып айқындалды.

Жаңаөзен қаласындағы негізгі сала кен өндіру өнеркәсібі (мұнай-газ өндіруші) болып табылады (2015 жылы – қала өнеркәсібінің жалпы көлемінің 85%-ы). Қала құраушы кәсіпорын – мұнай және газ өндірумен айналысатын «Өзенмұнайгаз» АҚ. Қазіргі кезде 7 мұнай кен орны игерілуде (қорлары бойынша ең ірілері – «Өзен» және «Қарамандыбас»).

Жаңаөзен қаласы бойынша өнеркәсіптік өнімнің нақты көлемінің индексі 2015 жылда 94,9% құрады (2012 жылы – 182,3%). Облыс бойынша өнеркәсіптік өнімнің жалпы көлемінде Жаңаөзен қаласының үлесіне шамамен 7,8% келеді (2012 жылы – 5,3%).

Мұнай өндіру 2015 жылда 475,3 мың тоннаны (2014 жылдың деңгейіне 101,5%), табиғи газ өндіру - 361,4 млн. текше метрді (2014 жылға 84,3%) құрады.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 11.11.2011 жылғы №1521 қаулысымен Маңғыстау облысының Жаңаөзен қаласын әлеуметтік-экономикалық дамытудың 2012-2020 жылдарға арналған кешенді жоспары (бұдан әрі – Кешенді жоспар) бекітілді. Қаланы дамытуға барлық қаражат көздерінен барлығы 48 млрд. теңге бағыттау көздестірілген.

Кешенді жоспар бірінші кезекте Жаңаөзен қаласының халқын жұмыспен қамту мәселелерін жүйелі шешуге, қала тұрғындары үшін жаңадан тұрақты жұмыс орындарын құруға бағытталған.

Кешенді жоспарды іске асыруға 2015 жылы – 6 млрд. теңге, оның ішінде республикалық бюджеттен – 3,1 млрд. теңге, жергілікті бюджеттен – 2,4 млрд. теңге, «Өзенмұнайгаз» АҚ қаражатының есебінен – 0,5 млрд. теңге бағытталды.

Әлеуметтік және инженерлік инфрақұрылымды дамыту тұрғысында «Астана», «Мерей», «Арай» шағын аудандарында және Қызылсай ауылында әрқайсысы 320 орындық төрт балабақшаның; қорғаныс істері жөніндегі ғимараттың; «Мамыр» және «Мерей» шағын аудандары автомобиль жолдарының құрылысы; 5 спорт құрылысын; 5 аулалық алаңқай; Жаңаөзен қаласындағы сауда және ойын-сауық орталығын, Жаңаөзен қаласындағы сауда-ойын сауық орталығын салу; Маңғыстау көшесі бойынша жарықтандыру желілерін реконструкциялау аяқталып; 50 төсек-орындық стационары бар медициналық емдеу орталығының (емхананың); шағын ЖЭО-ға ауыстыру арқылы орталық қазандықты (4-кезең), қаланың бұрыннан бар электрмен жабдықтау желілерін реконструкциялау және кеңейту жалғасуда.

«Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасының» аясында Жаңаөзен моноқаласы үшін 2015 жылы 1 130,5 млн. теңге, оның ішінде республикалық бюджеттен – 762 млн. теңге, жергілікті бюджеттен – 251,5 млн. теңге, «Өзенмұнайгаз» АҚ қаражатынан – 117,0 млн. теңге бөлінді. 01.01.2016 жылғы жағдай бойынша қаражат толық көлемде игерілді.

Жаңаөзен қаласында шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту мақсатында жаңа өндірістер құруға 21 млн. теңге сомасында 7 грант бөлініп, 659,3 млн. теңге жалпы сомасына 17 жоба субсидияланды және 11,2 млн. теңге жалпы сомасына 7 жоба кепілдендірілді, 40,5 млн. теңге сомасына 13 микрокредит берілді.

Жаңаөзен қаласындағы өндірістік алаңға дейінгі кіреберіс автожолдың, қалашілік автомобиль жолдарының құрылысы және «Шаңырақ» шағын ауданының аулаішілік көшелерін абаттандыру аяқталды.

Кешенді жоспарды іске асыруға 2016 жылы – 3,3 млрд. теңге, оның ішінде республикалық бюджеттен – 1,3 млрд. теңге, жергілікті бюджеттен – 1,8 млрд. теңге, «Өзенмұнайгаз» АҚ қаражатының есебінен – 200 млн. теңге бөлінді.

Инфрақұрылымды дамыту бойынша Қызылсай ауылының автомобиль жолдарының құрылысы және Құланды ауылындағы автомобиль жолдарын кеңейту аяқталды; «Арай» шағын ауданындағы 320 орындық балабақшаның, «Жұлдыз» және «Мерей» шағын аудандарындағы сумен жабдықтаудың тарату желілерінің құрылысы; Еділ суын тәулігіне 30 мың текше метрге дейін ауыз су сапасына жеткізіп дайындау үшін су тазарту құрылыстарын салу; шағын ЖЭО-ға ауыстыру арқылы орталық қазандықты реконструкциялау және кеңейту жүргізілуде.

«Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасы» бойынша Жаңаөзен қаласы үшін жергілікті бюджеттен 2016 жылы 105,3 млн. теңге, «Өзенмұнайгаз» АҚ қаражатынан 295 млн. теңге бөлінді. «Мұнайлы» шағын ауданының автомобиль жолының құрылысы аяқталды; «Бостандық» және «Жұлдыз» шағын аудандарының автомобиль жолдарының құрылысы; Қызылсай ауылында 4 пәтерлік муниципалдық (коммуналдық) тұрғын үйдің құрылысы; Жаңаөзен қаласының 3 «А» шағын ауданындағы аулаішілік көшелерді және вокзал маңындағы көшелерді абаттандыру жүргізілуде.

«Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасының аясында Жаңаөзен қаласы бойынша 883,0 млн. теңге жалпы сомасына кредиттердің пайыздық мөлшерлемелерін субсидиялау жөніндегі 33 жоба, 12,0 млн. теңге жалпы сомасына грант алуға 4 жоба мақұлданды.

Қабылданып жатқан шараларға қарамастан, Жаңаөзен қаласындағы жалпы жұмыссыздық деңгейі жоғары болып қалуда, ол 2015 жылдың қорытындысында облыс бойынша орташа 5,1% болғанда, 6,1% (2012 жыл – 5%) құрады (оның ішінде жастар жұмыссыздығының деңгейі орташа облыстық деңгей 4,2% болғанда, 6,3%). Себеп – күрделі қаржылық ахуалға байланысты мұнай-газ секторының кәсіпорындарында, сервистік кәсіпорындарда жұмыстар көлемінің қысқаруы, жұмыссыздардың жалақысы төмен жұмысқа орналасуды қаламауы.

Қала экономикасын әртараптандыру мақсатында шикізат емес салаларды, дәлірек айтқанда туризмді дамыту бойынша шаралар қабылдануда. Жаңаөзен қаласы үшін «зәкірлі» жоба – «Кендірлі» курортты демалыс аймағын дамытудың жүйелі жоспары әзірленіп, іске асырылуда. Сыртқы инфрақұрылымның құрылысы басталды. Курортты аймақты дамытуға инвесторлар тарту бойынша белсенді жұмыс жүргізілуде. Бүгінге CESA Investment және Analoga GmbH неміс инвестициялық әріптестік компанияларының тарапынан Кендірлідегі теңіз курорты жобасын іске асыруға қызығушылық бар екені анықталды.

«Өзенмұнайгаз» АҚ қаражаты есебінен Кендірліде су тұщыту зауытын салу жобасын іске асыру бойынша жұмыс жүргізілуде.

Екінші «зәкірлі» жоба – Құрық теңіз портының жағалаулық инфрақұрылымын дамыту: «Нұрлы жол» бағдарламасының аясында «Боржақты-Ерсай» темір жолының құрылысы аяқталды, Құрық портында паром кешенінің құрылысы жүргізілуде.

«ҚазМұнайГаз» ҰК» АҚ «Құрық ауылы маңындағы кеме жөндеу/кеме жасау зауыты» жобасын іске асыруда. ЖСҚ-ға арналған мемлекеттік сараптаманың оң қорытындысы алынды. Халықаралық Операторды таңдау бойынша тендер өткізілуде.

Қосалқы және қызмет көрсетуші кәсіпорындар орналастыру тұрғысында «Өзенмұнайгаз» АҚ мұнай-газ жабдығын күрделі жөндеу және оларға қызмет көрсету бойынша сервистік өндірістер құру жөніндегі үш жоба көздестіріп, олардың ішінде жерасты жабдығын диагностикалау және жөндеу цехының құрылысы және ұңғымаларды тұншықтыруға арналған сұйықтар даярлау торабының құрылысы аяқталды.

1000 бірлік арнайы техника мен автокөлікке қызмет көрсететін автосервистік орталықтың құрылысы 2014 жылы басталды. 2015 жылы объектінің құрылысы тоқтатылды. Қазіргі кезде «Өзенмұнайгаз» АҚ құрылысты жалғастыру үшін 2017 жылға қаражат бөлу мәселесін қарап жатыр.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Маңғыстау облысын дамытудың 2016-2020 жылдарға арналған бағдарламасы
2. <https://mangystau.gov.kz>

МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ САЛАСЫНДА БІРЫҢҒАЙ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ІСКЕ АСЫРУ

Узақбаева Қ., студент

Ғылыми жетекшісі: Абдиева С.Р.

III. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, Ақтау қ.

Аңдатпа. Мемлекеттік қызметшілердің тұрақты жұмыс орнынан тысқары жерлерде кәсіби білім мен тәжірибе алуы үшін басқа мемлекеттік органдарға не ұлттық компанияларға тағылымдамаға жолдаманы кеңейту, біліктілігін арттыру және қайта даярлау бойынша курспен, семинармен қамтуды ұлғайту есебінен мемлекеттік қызметшілердің кәсіби біліктілігі мен құзыреттілігін арттыру; мемлекеттік органдарда қызметкерлердің артық жұмыс істеуін азайту мақсатында, құрылымдық бөлімшелердегі, сонымен қатар ішкі бөлімшелердегі қызметкерлер арасындағы функционалдық міндеттерін қайта қарау және қайта бөлу қарастырылған.

Түйінді сөздер: мемлекеттік қызмет, мемлекеттік қызмет институты, мемлекеттік қызметші, мемлекеттік қызметшілердің штаты, саяси мемлекеттік қызметшілер

Кадрлардың тұрақтамау проблемасы мемлекеттік қызмет институты үшін реформалаудың бүкіл кезеңі бойына тән сипаттардың бірі болып табылады.

Маңғыстау облысының жергілікті атқарушы органдарында 2013, 2014, 2015, 2016 жылдардағы кадр тұрақтамауы тиісінше 11,2%, 14,1%, 12,1%, 6,7% құрады.

Сауалнама нәтижелері бойынша мемлекеттік қызметшілердің пікірінше, мемлекеттік билік органдарында кадрдың тұрақтамауына әсер ететін басты фактор еңбекке ақы төлеудің төмен деңгейі болып табылады. «Жылыстау» туындауының өзгедей маңызды себептері, жұмыстың ауқымды көлемі мен басшылықтың жиі ауысуы болуы мүмкін. Сауалнама нәтижелеріне сәйкес кадрлар тұрақтамауына мансаптық сатымен ілгерілеудің күрделілігі секілді фактор да әсер етеді. Зерделенбек проблема болуының маңызды себептерінің бірі – іс-қимылына көбірек тәуелсіздігі мен еркіндігі берілетін, өзгедей саладағы жұмыс қызметінің тартымдылығы болып табылады.

Осының алдыңғы жылдарымен салыстырғанда персоналдың таза ауысымдылық көрсеткіші төмендеуінің оңды қарқыны (2016 жылы – 6,7%, 2015 – 12,1%; 2014 жылы – 14,1%) байқалады. Соған қарамастан, таза ауысымдылықтың осы көрсеткіші, Президент Әкімшілігімен белгіленген сындық деңгейге (9%) жақын екендігін атап өткен жөн.

2017 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша Маңғыстау облысының жергілікті атқарушы органдарының штат саны 1285 бірлікті, оның ішінде: саяси мемлекеттік қызметшілер – 7 бірлікті, әкімшілік – 1278 бірлікті, оның ішінде «А» корпусы – 7 бірлікті, «Б» корпусы – 1271 бірлікті құрайды [1].

Облыстық деңгейде мемлекеттік қызметшілердің штат саны 429 бірлікке тең, оның ішінде: Маңғыстау облысы әкімінің аппаратында – 52 бірлік (саяси – 6, «А» корпусы – 1, «Б» корпусы – 45); облыс басқармаларында – 377 бірлік («Б» корпусы – 377); аудандық деңгейде – 856 бірлік (саяси – 1, «А» корпусы – 6, «Б» корпусы – 849).

Тұтастай алғанда облыстың жергілікті атқарушы органдарында 2017 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша мемлекеттік қызметшілердің нақты саны 1128 адамды немесе олардың штат санының 87,8% құрайды. Оның ішінде:

саяси мемлекеттік қызметшілер – 7 немесе олардың штат санының 100%;

«А» корпусының әкімшілік мемлекеттік қызметшілері – 7 немесе олардың штат санының 100%;

«Б» корпусының әкімшілік мемлекеттік қызметшілері – 1114 немесе олардың штат санының 87,6%.

2017 жылдың басынан бері Маңғыстау облысының мемлекеттік қызметшілерінің ауысымдылығы 244 адамды немесе мемлекеттік қызметшілердің штат санының 18,9% құрайды.

Таза ауысымдылық (жеке секторға, квазимемлекеттік сектордың ұйымдарына, бюджеттік ұйымдарға, отставка беруге байланысты, өзге де себептермен өз еркі бойынша) – 90 адам немесе 7 %.

Зейнеткерлікке шығуына байланысты ауысымдық 7% немесе жұмыстан шығарылғандар қатарының 2,9% [2].

Кадрлар ауысымдылығының SWOT-талдауы:

КҮШТІ ЖАҚТАРЫ:	ӘЛСІЗ ЖАҚТАРЫ:
<p>экономикалық дағдарыс жағдайында мемлекеттік қызметтің тұрақтылығы; жалақының уақытылы төленуі; мемлекеттік қызметтің қалыптастырылған мансаптық моделі; қызметтік тұрғын үй беру арқылы ротациялау институтының енгізілуі; тәлімгерлік тәжірибені дамыту, мемлекеттік қызметке алғаш кіргендерге тәжірибелі мемлекеттік қызметшілер қатарынан тәлімгерлердің бекітілуі.</p>	<p>Әлеуметтік қамсыздандырудың жеткіліксіздігі, мемлекеттік қызметшілерге әлеуметтік жеңілдіктердің болмауы; өңірдегі басқа салалардағы жұмыс қызметімен салыстырғанда еңбекке ақы төлеудің төмен деңгейі; мемлекеттік қызмет персоналының кәсіби біліктілігінің жеткіліксіздігі; уәждеме және мансаптық өсу жүйесінің жетілдірілмеуі; мемлекеттік қызметшілерге қатысты еңбек заңнамасының бұзылуы (нормаланбаған жұмыс күні, демалыс күндерінде ақы төленбейтін жұмыс, заңсыз жұмыстан шығару және басқалары.).</p>

<p>МҮМКІНДІЕТЕР: Мемлекеттік қызметшілердің тұрақты жұмыс орнынан тысқары жерлерде кәсіби білім мен тәжірибе алуы үшін басқа мемлекеттік органдарға не ұлттық компанияларға тағылымдамаға жолдаманы кеңейту біліктілігін арттыру және қайта даярлау бойынша курспен, семинармен қамтуды ұлғайту есебінен мемлекеттік қызметшілердің кәсіби біліктілігі мен құзыреттілігін арттыру; мемлекеттік органдарда қызметкерлердің артық жұмыс істеуін азайту мақсатында, құрылымдық бөлімшелердегі, сонымен қатар ішкі бөлімшелердегі қызметкерлер арасындағы функционалдық міндеттерін қайта қарау және қайта бөлу.</p>	<p>ҚАУШТЕР: Мемлекеттік қызметте білікті кадрлар тапшылығы орнының толмауы; Мемлекеттік сектордағы кадрлардың жоғары ақы төлейтін секторға ағылуы; іс-қимылының көбірек тәуелсіздігі мен еркіндігі берілетін мемлекеттік емес сектордың, бизнес-саласының тартымдылығы; мемлекеттік қызметшілердің еңбек ақы төлеу деңгейіне, жүктелген жауапкершілігі мен жұмыс көлеміне сәйкеспейтін көтермелеу жүйесіне қанағаттанбауы.</p>
---	---

Мемлекеттік органдарда кадрлар тұрақтамауының негізгі проблемалары:
еңбекке ақы төлеудің төмен деңгейі;
нормаланбаған жұмыс режимі;
мемлекеттік қызметшілер жүктемесінің көптігі;
мансаптық сатымен ілгерілеудің күрделілігі.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Маңғыстау облысын дамытудың 2016-2020 жылдарға арналған бағдарламасы
2. <https://mangystau.gov.kz>

УДК 339.9

ИННОВАЦИОННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ НЕФТЯНОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Елтизарова А.К., магистрант

Научный руководитель: Омарова А.И.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга им. Ш. Есенов

Аннотация. В статье анализируется процесс развития рыночной экономики в Республике Казахстан. Быстрый прогресс в этом направлении был обеспечен значительными инвестициями иностранных государств в сырьевые отрасли республики. Отмечается важность инвестиций в нефтяную отрасль и особая роль корпоративных структур в развитии экономики Казахстана.

Ключевые слова: Инвестиции, инновация, Казахстан, компании

Экономическая интеграция между странами – это фундаментальная основа намечающейся глобализации. И одним из интеграционных экономических процессов

можно с полной уверенностью считать движение капитала в международном масштабе. Международный капитал, расширив, а подчас, устранив всякие границы, перемещается между странами, связывая при этом экономическим интересом резидентов разных стран и, что еще более важно, давая толчок развитию экономического сектора развивающихся стран. А это в свою очередь вовлекает в мировую торговлю все большее количество субъектов и увеличивает ее масштабы. Именно поэтому Казахстан, как развивающаяся страна, которая остро нуждается в финансовых вливаниях из-за рубежа, положил в основу своей концептуальной политики открытости и реформ привлечение иностранного капитала как один из важнейших и обязательных рычагов, которые вывели бы страну из застоя и положили начало новой вехи истории Казахстана. Всемерное и широкое освоение инвестиций действительно, как и предполагало казахстанское руководство, сыграло важную роль в становлении здоровой и крепкой экономики Республики Казахстан.

Рациональная политика и умелое регулирование со стороны государства привлекло иностранных инвесторов, которые вложили в экономику Казахстана сотни миллиардов долларов, связали весь свой бизнес именно с этой страной, что еще раз свидетельствует о правильном подходе к решению этой задачи со стороны руководства. И, хотя Казахстан уже достиг огромных успехов, казахстанские экономисты связывают с иностранными инвестициями и их внедрением в хозяйственную жизнь их страны большие надежды.

В настоящее время добыча нефти и газа остается одним из приоритетных и прибыльных направлений промышленности Казахстана. В Казахстане разведено свыше 180 нефтегазовых месторождений, из которых разрабатывается только 60. Потенциальные возможности нефтегазовой отрасли Казахстана огромные. По потенциальным ресурсам добыча нефти по республике должна возрасти и по прогнозным оценкам составит к 2017 году - 170 млн. тонн.

Нефтегазовая промышленность Казахстана по объему производства занимает заметное место среди других отраслей. При наблюдающемся спаде производства во многих отраслях за последние годы положение газового комплекса выглядит более оптимистичным.

Достигнутые показатели в большей степени обуславливаются тем, что за годы обретения Казахстаном независимости в отрасль уже привлечено около 2 млрд. долл. США в виде прямых инвестиций.

В Западных областях республики заметно выше показатели привлекаемых инвестиций и лучше обстоят дела с обеспечением всех жизненно важных потребностей жителей и наличие собственных финансовых средств. Западный регион остается центром добычи нефти и газа республики, в том числе иностранных, сосредоточена в Атырауской, Мангистауской и Актюбинской областях. Так, удельный вес прямых иностранных инвестиций в пищевой промышленности и черной металлургии составляет по 5% то в нефтегазовой отрасли - 60%.

Громадные углеводородные ресурсы континентальной части Казахстана и шельфа Каспийского моря создают базу для инвестиций в нефтяное машиностроение, развитие сервисных компаний, производственную и социальную инфраструктуру, нефтепереработку и нефтехимию.

В этом контексте между правительствами Казахстана и США было подписано соглашение о разделе продукции, добываемой со дна казахстанского секторов Каспийского шельфа. Оператором проекта по морским разведочным разработкам выступил консорциум OKIOC включающий «Agip», «BritishGasInternational» «BR/StatOil», «Kazakhstancasysshelf», «MobilOil», «Shel», «Total» с равными долями. К настоящему времени завершены работы в казахстанском секторе шельфа Каспия.

Реализация данных проектов позволит решать основные задачи нефтегазовой отрасли по дальнейшему подъему производства в нефтегазодобывающей и перерабатывающей промышленности, развитию внутреннего и экспортного трубопроводного транспорта и обеспечению сырьевыми ресурсами нефтехимической промышленности.

Таким образом, мероприятия по совершенствованию привлечения инвестиций в Казахстан осуществляются с целью более эффективного выполнения поставленных задач, направленных на решение стратегических задач развития товарно-сырьевой и материально-производственной базы, модернизацию существующих и созданию новых производств в соответствии с тенденциями спроса на продукцию нефтегазового комплекса. Управление по привлечению инвестиций исследовано недостаточно, а также отсутствует целостная система по управлению отдельными комплексами и проблемами.

Основными составляющими привлечения инвестиций в Республику Казахстан являются: формирование инвестиционных приоритетов и отбор инвестиционных проектов; управление инвестиционным процессом, в том числе: аккумулирование необходимых инвестиционных ресурсов, их распределение по объектам, контроль за эффективным использованием средств и эффективное управление вновь созданными и существующими производственными фондами; достижение инвестиционной привлекательности, создающая предпосылки роста стоимости активов нефтегазового комплекса.

В условиях достаточно неустойчивой внешней среды иностранные инвестиции сейчас осуществляются в основном в форме кредитов, занимающих более 40% общего объема инвестиций. Значительная часть иностранного капитала вкладывается в нефтепереработку с целью освоения рынка нефтепродуктов через приобретение казахстанских предприятий и их модернизацию.

Специалисты Казахстана считают, что стратегия развития его нефтегазового комплекса должна быть направлена на решение следующих первоочередных задач: обеспечение энергетической независимости республики; стабилизацию топливно-энергетического комплекса как условия преодоления общего кризиса промышленного производства; повышение экспортного потенциала первичных и вторичных нефтегазовых ресурсов; обеспечение транспортной независимости республики при экспорте нефтегазовых ресурсов.

Привлечение иностранных инвестиций создает условия для реального улучшения деформированной производственной структуры экономики Казахстана, создания нового высокотехнического производства, модернизации основных фондов и технического перевооружения многих предприятий, эффективного использования имеющегося потенциала квалифицированных специалистов и рабочих республики, внедрения передовых достижений в области менеджмента, маркетинга и ноу-хау, наполнения внутреннего рынка качественными товарами отечественного производства с одновременным увеличением объемов экспорта в зарубежные страны.

В нефтегазовом комплексе с участием иностранных инвесторов определение альтернативных издержек имеет смысл лишь в том случае, когда сравниваются активы, которым присуща одинаковая степень риска. В общем случае вы должны выявить активы, риск которых эквивалентен риску рассматриваемого проекта, определить ожидаемую норму доходности этих активов и использовать эту норму в качестве альтернативных издержек.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что инвестиции в предприятия нефтяной отрасли Республики Казахстан растут опережающими темпами, что делает республику одним из регионов-лидеров по экономическому развитию. Предприятия

нефтяной отрасли Республики Казахстан привлекательны для инвестиций, это обусловило реализацию целого ряда крупных инвестиционных проектов, имеющих национальное значение. Несмотря на то что в региональной экономике сохраняется доминирующая роль нефтегазового сектора, успешно реализуется политика диверсификации – отмечается тенденция роста удельного веса обрабатывающего сектора, активно развивается малый и средний бизнес.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Б.М.Абдушев «Инвестиционный климат в Казахстане и меры Правительства по его улучшению». Саясат / июль 2007г.
2. M.J.Gordon. The Pay-Off Period and the Rate of Profit // Journal of Business. 28: 253-260. October, 1955.

УДК 331.08

КАДРОВЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ В КАЗАХСТАНСКИХ КОМПАНИЯХ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Кизимбаева А.Б.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга имени
Ш. Есенова**

Аннотация. В Казахстане, как и во всех других странах на постсоветском пространстве, кадровая политика за последние годы претерпела серьезные изменения. Дефицит квалифицированной рабочей силы, способной работать в новых условиях, обусловил отказ от понимания работы с кадрами как только административной работы.

Ключевые слова: Кадровый менеджмент, реализация кадровой политики, эффективности производства.

В современных условиях результаты деятельности и накопленный опыт их работы с кадрами показывают, что обеспечение высокого качества кадрового потенциала является одним из решающих факторов эффективности производства и конкурентоспособности любой компании. Учитывая это, многие компании Казахстана в последние годы все более активно предпринимаются попытка внедрения новых форм и методов управления персоналом и кадрового менеджмента. При этом кадровый менеджмент в Казахстане начинает приобретать свои специфические особенности[1].

Как известно, кадровый менеджмент является одной из важнейших составных частей системы управления персоналом. При этом основная функция кадрового менеджмента - разработка и реализация кадровой политики, которой призваны заниматься все уровни управления — высшее руководство, начальники подразделений, кадровая служба.

С другой стороны, реализация современной кадровой политики предполагает перестройку всей системы работы кадровых служб. При этом главной их целью становится не только обеспечение организации работниками, но и их эффективное использование, профессиональное и социальное развитие.

При этом следует отметить, что большое значение в реализации кадровой политики имеют не только рыночные условия, но и общие положения трудового

законодательства. Последние включают в себя конституционные положения о свободе развития личности, гарантии собственности, свободе общественных объединений граждан и др.

Развитие рыночных экономических отношений требуют продолжения осуществления коренных изменений в этом направлении, формирования действительно эффективной системы управления персоналом и реализации кадрового менеджмента в любой казахстанской компании[2].

В отношении национальной модели менеджмента на предприятиях и компаниях Казахстана следует, прежде всего, отметить, что она пока еще находится в процессе формирования, но она уже стала обретать свои достаточно характерные черты. Это относится к структуре, к стилю управления и др.

Характерные черты национальной модели менеджмента можно более четко выделить в сравнении с особенностями менеджмента в других странах. Взяв в качестве примера две наиболее характерные модели менеджмента – американской и японской, мы попробуем сравнить их с особенностями молодого казахстанского менеджмента.

Для начала отметим, что в целом национальная модель менеджмента в Казахстане отличается тем, что одновременно используются форм, методы и средства управления, характерные как для американских, так и для японских компаний. Так, например, характер принятия решений на предприятиях Казахстана, как и в США – индивидуальный, то есть решение, как правило, принимается руководителем единолично. Для японских компаний более характерно коллективное принятие решений. В то же время, направленность руководства на коллектив, свойственное менеджменту предприятий республики более характерно для японских компаний.

В сфере управления персоналом для руководителя предприятия в Казахстане основной целью является использование в самой полной мере навыков, опыта и способностей каждого работника на благо фирме, что характерно как для японского, так и для американского менеджмента. В то же время, менеджмент на казахстанских предприятиях, на наш взгляд, также поощряет индивидуализм и здоровую конкуренцию между работниками, что особо характерно для американской системы управления персоналом.

Сравнительный анализ национальных моделей управления персоналом и кадрового менеджмента следует дополнить и выделением некоторых специфических черт, характерных для предпринимательства в Казахстане.

В то же время, не на всех предприятиях республики в силу ряда экономических причин имеется возможность обеспечить высокий уровень материального вознаграждения, в результате чего им очень трудно привлечь, а потом и удержать хороших специалистов[2].

Следующей особенностью управления персоналом в Казахстане является практика найма работников. В республике найм как в государственных так и в частных предприятиях и компаниях обычно носит краткосрочный характер. В целом это объясняется спецификой возрастной структуры населения, для которой характерен достаточно большой удельный вес молодежи в его составе. К примеру, молодые люди, только что закончившие высшие или средние специальные учебные заведения, находятся в постоянном поиске лучшей работы и не задерживаются долго на одном предприятии, если есть возможность перейти на другое место работы с более высоким заработком или перспективой дальнейшего профессионального роста.

Вместе с тем, для казахстанских компаний все же становится более характерным вертикальный характер ротации кадров. Работники перемещаются внутри предприятий и фирм «снизу - вверх», повышаясь в должности, в соответствии со своими способностями, профессиональной подготовкой и квалификацией. В связи с этим,

большинство предприятий республики особое внимание уделяет уровню образования своего персонала, особенно специалистов и управленцев.

В отношении последних следует отметить, что в процессе продолжающегося реформирования экономики республики происходит постоянное повышение требований к специалистам и руководителям. Предприятиям и компаниям необходимо, чтобы знания их специалистов отвечали современному уровню, руководители были специалистами широкого профиля.

Однако на практике отмеченное нами выше характерное для многих предприятий и компаний Казахстана нечеткое разграничение обязанностей и полномочий специалистов и управленцев приводит к тому, что показательной особенностью организации их работы стало возложение на одного сотрудника, специалиста или руководителя большого количества самых различных функций. Последнее особенно характерно для малых предприятий. Здесь, в отличие от крупных предприятий и компаний со своими сложившимися специализированными структурными подразделениями практически каждый сотрудник становится универсалом, выполняющим множество самых различных функций.

Нечеткость в разделении ответственности между сотрудниками, уже отмеченная нами выше, приводит к тому, что невозможно понять по чьей вине падает объем заказов и продаж или размер прибыли. В результате все проблемы ставятся перед директором, который физически не имеет возможности эффективно контролировать все процессы, происходящие на своем предприятии.

В целом же, в перечисляемых нами особенностях кадрового менеджмента в Казахстане есть свои определенные положительные и негативные аспекты. Однако на наш взгляд, позитивные процессы все же перевешивают негативные [3].

Так, постепенно, одной из характерных тенденций развития кадрового менеджмента в республике является то, что в выполнении его функций все постепенно приобретают важное значение стратегические аспекты, хотя в практике деятельности кадровых служб предприятий и компаний в целом сохраняются традиционные инструменты работы с кадрами. К их числу относятся: планирование в области кадров, привлечение рабочей силы, повышение квалификации кадров, администрирование кадров и др.

Но, как известно, при усилении роли стратегической функции кадрового менеджмента изменяются роль и место руководств кадровой службы предприятий и компаний. Ее руководитель может стать одним из основных руководителей компании (входить в Совет директоров), что улучшает эффективность общей системы управления, хотя в практике казахстанских компаний это пока еще недостаточно распространенное явление.

В то же время, если в дореформенный период отделы кадров этих предприятий считались как бы второстепенным подразделением и они часто укомплектовывались людьми профессионально малоподготовленными, не имеющими специального образования, то в последние годы ситуация стала постепенно меняться.

Однако не во всех случаях работодатели проявляют свою заинтересованность в решении данного вопроса. В большинстве своем они только еще начинают осознавать, что потенциальные возможности, заложенные в управления человеческими ресурсами, в новых экономических условиях могут влиять на эффективность бизнеса, и на достижения отдельных работников и руководителей.

Кроме того, может быть особо перспективным и такое направление в развитии кадрового менеджмента в Казахстане, которое можно смело назвать чисто рыночным. Это - развитие сети коммерческих организаций, осуществляющих консультирование и иные услуги в сфере управления персоналом, кадрового менеджмента и др. Как

показывает практика, в странах с развивающейся рыночной экономикой на рынке появляются специализированные консалтинговые фирмы, предлагающие услуги по кадровому консалтингу и аудиту, по найму и отбору, обучению и развитию персонала.

Однако в республике этот сегмент консалтингового рынка находится в начальной стадии своего формирования. И существующий спектр услуг - подбор кадров, проведение простейших тренингов, консультаций кадровых служб по ведению кадровой документации, как отмечают специалисты, в полном смысле слова кадровым консалтингом-то пока еще назвать нельзя.

Главной проблемой здесь является, прежде всего, отсутствие спроса. А спрос отсутствует потому, что значение кадрового ресурса руководителями компаний до сих пор оценивается не в полной мере. Действительно, рассматривать своих сотрудников как ценность компании большинство руководителей казахстанских компаний еще не привыкло.

Вторая проблема - дефицит высококлассных HR-специалистов. Эта профессия требует обширных знаний, умений и навыков не только из сферы кадров, но и из области психологии, управленческого консультирования, организационного развития и др. Таких консультантов, к сожалению, пока единицы.

И ещё одна проблема - отсутствие стандартных (понятных потребителю услуг) продуктов кадрового консалтинга. Даже если появляется продвинутый заказчик – очень тяжело достигается понимание между ним и консультантом по сути проекта, ожидаемых результатов и др. И еще одна проблема, которую нельзя обойти вниманием. Так, практика кадрового менеджмента в экономически развитых странах показывает, что решение ряда проблем кадрового менеджмента во многих компаниях не может быть эпизодическим, а требует определенной последовательности, фундаментальности и высокого профессионализма, научного подхода. А это, в свою очередь, предполагает участие широкого круга таких специалистов, которые пока еще редких на производственных предприятиях – социологов и психологов.

Внедрению форм и методов современного кадрового менеджмента в казахстанских компаниях должно способствовать и использование современных информационных технологий. Они могут оказаться наиболее полезными среди новейших технологий, внедрение которых в систему кадровой работы обосновано вложением времени. При этом применение информационных технологий, как правило, бывает связано главным образом с созданием и постоянным развитием информационной базы, которая служит основой для принятия управленческих решений [4].

В этом отношении отметим, что в современном обществе информационных технологий от кадровых служб предприятий требуется, чтобы они аккумулировали и хранили разного рода данные о сотрудниках и потенциальных кандидатах с дальнейшей их систематизацией и оперирования ими. Вместе с тем, в казахстанских компаниях большую часть информации отдела кадров составляют списочный состав персонала по подразделениям и разного рода правила и инструкции. В то же время, в странах с развитой рыночной экономикой информативная база о персонале включает в себя многие данные, в частности, семейного положения, медицинских льгот и др.

В завершение отметим, что решение задачи широкого практического внедрения в деятельность казахстанских компаний современных форм и методов кадрового менеджмента предполагает осуществление следующих мер, включающих в себя: более последовательное осуществление реорганизации деятельности своих кадровых служб; повышение их роли в общей системе управления компанией; расширение их функций и др. Однако, пока все это слишком медленно становится частью реальной практической деятельности предприятий и компаний республики.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Веснин В.Р. Практический менеджмент персонала: Пособие по кадровой работе. – М.: Юристъ, 2012. – 496 с..
2. Иванченко Л.А. Основы успеха: теория и практика менеджмента. – М.: Мысль, 2013. – 287 с.
3. Журнал «Кадры предприятия», статья «Управление талантами. Западная блажь или будущее российского бизнеса», № 7' 2010
4. Журнал «Кадры предприятия», статья «Управление талантами – в числе главных приоритетов большинства компаний», № 6' 2010

УДК 338.434

СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО АСТРАХАНСКОЙ ОБЛАСТИ И ЕГО ФИНАНСИРОВАНИЕ

Козыренко Е.И.

**ФГБОУ ВО «Астраханский государственный технический университет»,
г.Астрахань**

Саубегова Б.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. Сельское хозяйство выступает приоритетной отраслью экономики страны, выполняя стратегическую функцию по продовольственному обеспечению населения. Уровень развития сельского хозяйства является ключевым фактором благосостояния населения страны, а в качестве крупного потребителя материальных ресурсов сельское хозяйство выступает как драйвер развития других отраслей экономики. Данная сфера экономики испытывает серьезные трудности, которые связаны, во-первых, с климатическими условиями – в России около 30% территорий имеют благоприятный климат, тогда как на остальной территории ведение хозяйства сопряжено со значительными рисками; во-вторых, средства, которые выделяются на поддержку сельхозпроизводителей не всегда расходуются эффективно; в-третьих, современная ситуация характеризуется высокой степенью изношенности и дефицитом парка сельхозмашин. Поэтому в статье основное внимание уделено финансовой поддержке сельского хозяйства.

Ключевые слова: устойчивого развития, сельское хозяйство, финансирование, эффективность.

Основная цель финансового механизма поддержки сельского хозяйства – создавать благоприятные условия для эффективного функционирования и дальнейшего развития сельхозпроизводителей, в том числе, за счет существенной поддержки государства в виде выделяемых бюджетных, кредитных и других финансовых средств. Исследование устойчивого развития в части прикладной экономической науки – управления организациями и, в частности предприятиями, отраслями, комплексами, имеет большую практическую востребованность, и требует самостоятельного развития. [1] В настоящее время осуществляется обширный комплекс мер, направленных на поддержание и дальнейшее развитие производителей сельхозпродукции, которые

включают в себя различного рода дотации и субсидии (государственная поддержка племенного животноводства, овцеводства, элитного семеноводства, компенсации части затрат на приобретение средств химизации); льготные условия приобретения сельскохозяйственной техники в лизинг; сниженные для сельхозпроизводителей процентные ставки по банковскому кредитованию и т.д.

Представленные на рисунке 1 показатели говорят о хорошем состоянии сельского хозяйства, ведь повышение объема сбыта и производства приводит к тому, что у сельскохозяйственных предприятий все больше финансовых ресурсов для обеспечения собственного роста. Это значит, что они могут выполнять не только простое воспроизводство, а также и расширенное.

Текущее положение сектора является противоречивым, что связано с одновременным увеличением количества посевных площадей, поголовья скота и птицы и снижением роли различных технических новшеств. Наблюдается некоторое снижение уровня обеспечения предприятий трудовыми ресурсами, но, с другой стороны, абсолютный показатель количества жителей в сельской местности Астраханской области в 2015-2017 гг. оставался высоким. В качестве финансовой поддержки сельскохозяйственной отрасли в 2015-2017 гг. выделены такие программы как региональная программа государственной поддержки отрасли животноводства, региональная программа развития отрасли растениеводства, региональная программа развития сельскохозяйственной кооперации и малых форм хозяйствования, региональная программа «Техническая и технологическая модернизация, инновационное развитие в Астраханской области».

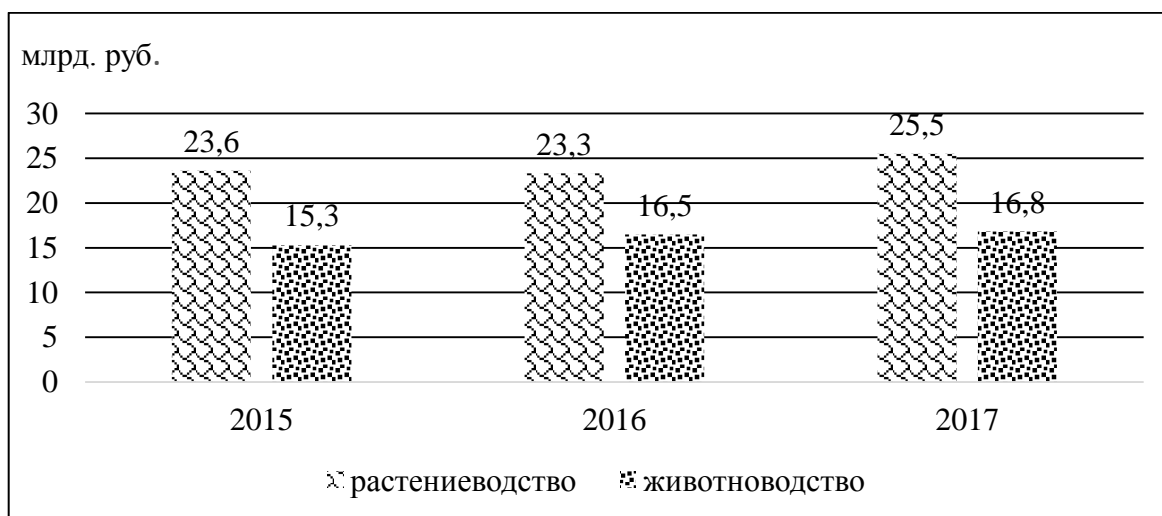

Рисунок 1 Объем валовой продукции сельского хозяйства в Астраханской области в 2015-2017 гг.[1]

Расходы бюджетов на развитие сельского хозяйства Астраханской области за 2015-2017 гг. существенно увеличилось, хотя соответствующий показатель не является стабильным. Структура выделенных средств по направлениям поддержки наглядно представлена на рисунке 2.

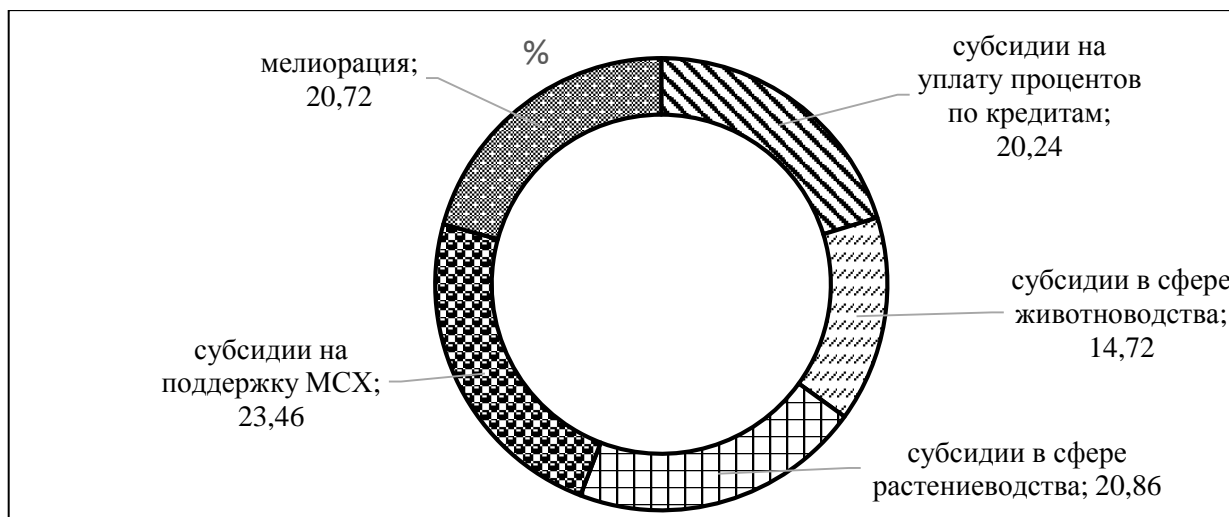

Рисунок 2 Структура бюджетных расходов на развитие сельского хозяйства Астраханской области в 2017 гг., % [2]

Таким образом, из представленной структуры можно сделать вывод о том, что наибольший объем бюджетных средств в 2017 году был направлен на поддержку малых сельскохозяйственных форм, что составило 23,46% от общей суммы выделенных средств.

Достижение финансовой устойчивости сельского хозяйства осуществляется посредством реализации мероприятий по повышению доступности кредитов для сельскохозяйственных организаций и крестьянских (фермерских) хозяйств, включая индивидуальных предпринимателей, и организаций, осуществляющих первичную и последующую переработку сельскохозяйственной продукции. В кредитовании сельхозпроизводителей Астраханской области принимают участие: ПАО «ВКАБАНК», ПАО «Россельхозбанк»; ПАО «Сбербанк России», ПАО «Московский индустриальный банк», потребительские кооперативы, Фонд поддержки малого и среднего предпринимательства Астраханской области и другие кредитные учреждения.

Но в процессе осуществления и использования финансовой поддержки сельского хозяйства существует большое количество проблем, поэтому следует обратить внимание на те, решение которых может иметь существенное положительное влияние на показатели экономической эффективности сельскохозяйственной отрасли региона. Во-первых, существенным является объем управленческих расходов в рамках финансовых ресурсов, которые выделены на поддержание сельскохозяйственных предприятий. Во-вторых, при направлении средств на поддержание предприятий растениеводства не учитывается урожайность в различных районах. В-третьих, отсутствуют такие эффективные механизмы поддержания низкорентабельных и убыточных предприятий, которые бы не требовали финансирования с государственного и регионального бюджета.

Для повышения эффективности и использования финансовой поддержки сельского хозяйства во-первых, предложен принцип учета урожайности при распределении дотаций на отрасли растениеводства и показан практический пример применения такого принципа в сфере картофелеводства; во-вторых, следует внедрить систему автоматической выплаты дотации или субвенции тем предприятиям сельского хозяйства Астраханской области, которые демонстрируют рентабельность выше 3%, а также высокую налоговую нагрузку, что позволит снизить расходы на управленческий персонал; в-третьих, для стимулирования следует предложить налоговые преференции

для убыточных и низкорентабельных предприятий, что приведет к увеличению объема чистой прибыли таких предприятий за счет повышения производственного потенциала.

ЛИТЕРАТУРА

1. Козыренко Е.И., Матвеева К.Г., Старокожева А.А. Устойчивое развитие предприятия, его составляющие и факторы, обеспечивающие устойчивое развитие // I Национальная научно-техническая конференция «Экономика отраслей агропромышленного комплекса» Рыбное, 1 июня 2018 г. – 2018 [Электронный ресурс]: материалы. – Астрахань : Изд-во АГТУ, 2018

2. Расширенное заседание Совета по реализации мероприятий, направленных на развитие агропромышленного комплекса Астраханской области, по итогам 2017 года и перспективам развития в 2018 году. Официальный сайт Министерства сельского хозяйства и рыбной промышленности Астраханской области: [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://msh.astrobl.ru>.

3. Об использовании бюджетных средств. Официальный сайт Министерства сельского хозяйства и рыбной промышленности Астраханской области: [Электронный ресурс].– Режим доступа: <https://msh.astrobl.ru>.

ӘОЖ 355.2

ҚҰРЫЛЫС САЛАСЫ КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ БАҒА БЕЛГІЛЕУ ӘДІСТЕРІ МЕН СТРАТЕГИЯЛАРЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Калқанова Г., студент

Ғылыми жетекші: Утебалиева Д.Б.

III. Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг
университеті, Актау қ.

Аңдатпа. Нарықтық экономикада кәсіпорындардың бәсекелік ортада қалыптасуы үшін баға белгілеудің мақсаттары мен стратегиясы қарастырылған.

Түйінді сөздер: Баға саясаты, баға тағайындау стратегиясы.

Қазақстанның нарықтық қатынастарға өткен бастапқы кезеңінде көптеген фирмалардың баға белгілеудегі басты мақсаты - нарықта сақталып қалуды қамтамасыз ету болса, қазіргі жағдайда күнделікті ағымдағы пайданы мейлінше молайту мен нарық үлесін жаулап алу алға шықты.

Кәсіпорындардың экономикалық жағдайы жақсарса, баға белгілеудің де мақсаттары өзгереді. Ағымдағы пайданы молайту жаңа, беделді, стандартты емес тауарлар өткізілген кезде ғана баға белгілеудің мақсаты бола алады.

1 Сурет. Баға саясатының негізгі мақсаттары

Егер нарықта бәсеке деңгейі едәуір жоғары болса, көбінесе баға белгілеудің мақсаты — нарық үлесін жаулап алу деп қабылданады. Мұндай жағдайда бәсекелестік бағаларға ерекше көңіл бөлінеді. Бірақ, нарық жағдайларына үнемі бейімделіп отыру баға дифференциациясының болмауына әкеледі.

Тәжірибеде сұранысқа негізделген баға тағайындау стратегияларының келесі түрлері қолданылады:

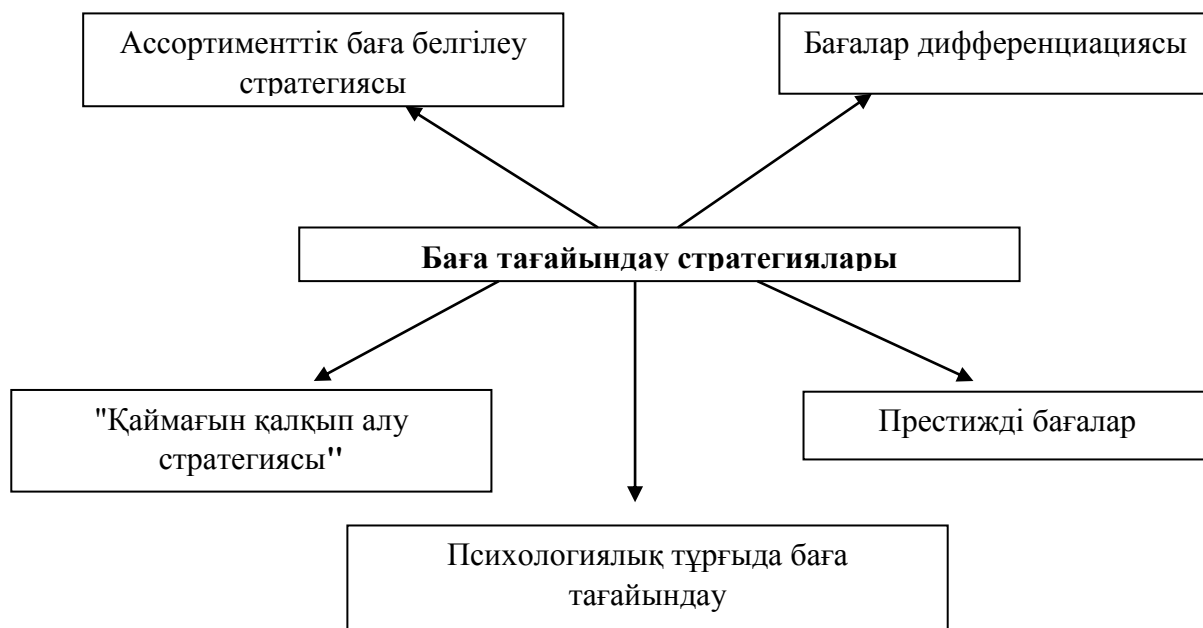
1) 1. «Қаймағын қалқып алу» стратегиясы. Жаңа тауарларды жоғары бағамен сатуды көздейді. Тауар жаңа болғандықтан, оған деген сұраныс икемді емес. Баға икемділігі нарықты әр түрлі сегменттерге бөлуге көмектеседі. Бастапқы бағаға қарамайтын тұтынушылардан «қаймақ қалқып алуға» болады. Жоғары баға жарнама және тауар бейнесін қалыптастыруға жұмсалатын шығындарға байланысты белгіленеді. Икемділігі жоғары сегменттер үшін бағалар біртіндеп төмендей бастайды. «Қаймақ қалқып алу» стратегиясын қолданған кезде тауардың өмірлік циклі қысқа болуы мүмкін және бәсекелестер де оны қайталауы мүмкін.

«Қаймағын қалқып алу» стратегиясының артықшылықтары:

- Стратегия бағаны нарықтағы өзгерістер мен бәсекелестердің іс-қимылын есепке ала отырып, өзгертуге мүмкіндік береді;
- Жаңа тауарды өндіру шығындары әрқашан жоғары болады, ал бұл стратегия оларды жабуга жәрдемдеседі.
- Тауардың жоғары бағасы оның сапалылығына байланысты деп есептелінеді. Сондықтан, бұл стратегия фирманың және оның тауарының беделін көтеруге мүмкіндік береді.

«Қаймақ қалқып алу» стратегиясының кемшіліктері:

- Бұл стратегия бәсекелестерді тез қызықтырады, олар нарыққа дәл осындай өнім шығаруға тырысады;
- Бастапқы баға деңгейінің сәтсіздігі ТӨҚ-тің ұзақтылығына әсер етіп, тауардың бәсекеге қабілеттілігін жоғалтуға әкелуі мүмкін.

2 Сурет. Баға тағайындау стратегиялары

2. Престижді бағалар стратегиясы -тауарларды жоғарғы бағамен сатуды көздейді, ол тауардың сапасына, ерекшелігіне, маркасына және беделіне көңіл аударатын нарық сегменттеріне арналған. Бұл стратегияны бизнес әлемінде жоғарғы беделге ие фирмалар қолданады. Беделді тауар үшін тұтынушылар бағаны асыра төлеуге әзір.

3.Психологиялық тұрғыда баға тағайындау. Бағаны психологиялық тұрғыдан қабылдауға негізделген. Бұл стратегия көбіне тұтынушы тауарлар нарығында қолданады.

4. Ассортименттік баға белгілеу стратегиясы. Бұл стратегия көбінесе сұранысы бірқалыпты емес, бірін-бірі толықтыратын және ауыстыратын тауарларға қолданылады.

а) Бағалардың номиналдан жоғары стратегиясында негізгі тауарға өте жоғары баға және бірін- бірі алмастыратын тауарға төмен баға белгіленеді. Кәсіпорын негізгі тауардан пайда алады, бірін-бірі ауыстыратын тауар есебінен шығынға ұшырайды, дегенмен өндіріс ауқымын өсіруге және сату көлемінің өсуінен пайда алуға мүмкіндігі бар.

б) «Имидж» стратегиясы дегеніміз- тауардың негізгі үлгісіне төмен баға, ал оның басқа атаудағы немесе басқа түрдегі үлгілеріне жоғары баға белгілеу. Бұл стратегия фирмалық тауарлар және олардың модификацияларына қойылады, өйткені, тұтынушылар үшін тауардың сәндік және сезімдік құндылықтары маңызды болып келеді. Мұндай саясат көбінесе киім, косметика, кондитер өнімдері сияқты тауарларды өткізу кезінде қолданылады, себебі, мұнда тұтынушы үшін тауардың эстетикалық және эмоциялық құндылықтары маңызды болып табылады.

в) Кешенді баға белгілеу стратегиясы - «екі құрамды» және шығынды лидер, еліктіргішті, тарту атты бағалардың пайда болуын білдіреді. «Еліктіргішті» және «шығынды лидер» бағасы танымал маркалы тауарға қолданылады. Тауардың бағасы сатып алушыларды дүкенге келтіру мақсатымен төмендетіледі. Ал, тауарды құраушы

бұйымдарға жоғарырақ баға белгіленеді. Негізгі тауар төменгі бағамен сатылғандықтан сатып алушы көбінесе қымбат құраушы бөлшекті сатып алуға дайын.

«Екі құрамды» бағалар көбіне тауар өткізудегі қызмет түрлеріне белгіленетін тарифтерге қатысты қолданылады. Бұл жағдайда тауарға қойылған жоғары баға қызмет шығындарын өтейді, ал қызметкерге қойылған баға пайда әкеледі.

5.Бағалар дифференциациясы. Ф.Котлер бағаларды дискриминациялық деп атайды - баға өзгерісін сегменттер әр түрлі қабылдаған кезде, нарықты тік және көлденең бөлгенде қолданылады. Егер сатушы өз бизнесінің мақсатына орай, бір-бірімен байланысы жоқ, сұранысының даму деңгейі әр түрлі аймақтық және ұлттық нарықтардың бірнешеуін анықтаса, бағалары тік дифференциациялау қолданылады. Егер бүртұтас тауар нарығы тұтынушының сатып алу қабілеттілігіне және басқа факторларға байланысты орын алады.

Дифференциация стратегиясы белгілі бір дәрежеде табысы төмен адамдар тобын ынталандырып, әлеуметтік сипатқа ие болады. Дегенмен, дифференциалды бағаларды қолдану әдістемелік, ақпараттық қамтамасыз етуді және мамандардың білімі мен іс-тәжірибесін көп талап етеді.

Кәсіпорын үшін тауар бағасының құрылымындағы негізгі элемент - өнімнің өзіндік құны болып табылады. Өзіндік құн дегеніміз өнімді өндіруге және сатып өткізуге кеткен шығындардың ақшалай формасы. Өзіндік құн – бұл бағаның негізгі элементі ғана емес сонымен қатар кәсіпорынның шаруашылықтық деңгейін сипаттайтын көрсеткіш. Сондықтан кез келген кәсіпорын жоспарында өндіріс тиімділігін арттыру және пайданы ұлғайту мақсатында, өнімнің бір өлшеміне есептелінген шығындар деңгейін арзандату көзделеді. Ол негізінен еңбек өнімділігі деңгейін арттыру, өндірістегі материалдық шығындарды үнемдеу, административтік-басқару шығындарын азайту, өндірістік емес шығындарды жою және өндірілетін өнім көлемін арттыру арқылы жүзеге асырылады.

Құрылыс саласы кәсіпорындарының баға саясатында өнімдердің өзіндік құнын төмендету жолдары да қарастырылған. Олар өздерінің географиясын кеңейте отырып, яғни әр аймақта филиалдар ашу арқылы, олар сол аймақтағы ауыл шаруашылықтан керекті шикізаттарын алады. Компания үшін бұл өте тиімді, яғни сол аймақта төмен бағамен сатып алады. Тағы бір атап өтетін жай компания табиғи шикізатты жинаудың өзіндік бірегей жүйесін ойлап тапқанымен ерекшеленеді. Компанияда интенсивті өсу кең орын алуда. Жаңа технологияларды енгізу арқылы адам күшін аз қолдана отырып, еңбек күшіне кеткен шығындарды азайту арқылы өнімнің өзіндік құнын төмендету негізінде баға саясатын қалыптастырып отырады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Казамбаева А.М., Сагинова Б.К. Баға және баға белгілеу пәні бойынша қысқаша дәрістер жинағы: Орал: 2001.
2. Липсиц И.В. Коммерческое ценообразование: Учебник для вузов. – М: Издательство БЕК, 2011. – 368 с.
3. Магомедов М.Д. Цены и ценообразование: Учебное пособие: - М: Финансы и статистика, 2007.

ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫЙ МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ МАНГИСТАУСКОЙ ОБЛАСТИ: ПРОБЛЕМЫ И ОСОБЕННОСТИ

**Айболатова Б., Ізтұрған С., магистранты
Научный руководитель: Аманиязова Г.Д.**

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау**

Аннотация. В статье рассматривается проблема использования механизма инновационно-инвестиционного развития Мангистауской области в контексте специфики данной территории как ресурсного региона. Выделены основные трудности развития инновационного потенциала Мангистауской области и представлены предложения по корректировке существующих проблем.

Ключевые слова: Мангистауская область, региональный инновационно-инвестиционный механизм, инвестиции, развитие, ресурсы, экономика.

Актуальность темы. Необходимость активизации инвестиционно-инновационного механизма в масштабах региональной экономики связана с тем, что «инновационность» стала существенной особенностью наиболее развитых экономических систем. Возрастающая потребность в инвестициях в инновации обусловлена необходимостью поддерживать экономическое развитие. Только двигаясь по пути индустриально-инновационной модернизации, каждый регион Казахстана сможет вносить полноценный вклад в достижение высокого уровня конкурентоспособности всей страны.

Основная часть. Под региональным инновационно-инвестиционным механизмом (далее - РИИМ) мы понимаем систему взаимосвязанных правовых, организационных, финансово-кредитных, инфраструктурных и экономико-инновационных инструментов, созданных с целью налаживания стабильного притока инвестиций в региональную инновационную систему.

Объектом исследования выступает Мангистауская область (далее – МО), которая является крупным территориально-производственным комплексом на западе Казахстана. Социально-экономическое развитие МО базируется на добыче невозобновляемых природных ресурсов (углеводородов) и потому носит неустойчивый характер, что обусловлено:

- высокой степенью зависимости экономических результатов деятельности ресурсного сектора от конъюнктуры внешнего (по отношению к данному региону), а часто и мирового рынка [1];
- значительным влиянием крупных (преимущественно вертикально интегрированных) промышленно-финансовых структур;
- сильной зависимостью от изменения государственной политики в области регулирования ресурсного сектора экономики;
- сильной зависимостью от динамики разработки месторождений полезных ископаемых [2].

Инновационную среду региона составляют фундаментальная наука, прикладные исследования и разработки; научная политика, планы, проекты развития научных исследований; система высшего образования, которая является основой воспроизводства человеческого капитала, формирующего инновации в соединении с

информационным ресурсом; а также инновационные организации, в том числе малые, осуществляющие разработку и выпуск инновационных продуктов [3].

Инвестиционная среда - совокупность условий которые определяют инвестиционный климат региона: экономические и правовые условия инвестирования.

За период с 2014 по 2018 год в регион было привлечено свыше 300 млрд. тенге средств иностранных инвесторов, в результате показатель участия иностранного капитала в Мангистауской области превышает среднедушевой республиканский показатель в 2,5 раза. Концентрируя всего лишь 3% инвестиционного потенциала, область за последние годы аккумулировала более 15% всех инвестиций республики [4].

В регионе делаются определенные шаги в направлении инновационного развития, о чем, в частности свидетельствуют данные таблицы 1.

Таблица 1 - Рейтинговая оценка показателей индустриально-инновационного развития Мангистауской области за 2015 -2018 гг

Показатели	2015	2016	2017	2018	Тренд
ИФО объема обрабатывающей промышленности	115,3	87,6	106,6	104,1	↔
ИФО производительности труда обрабатывающей промышленности	137,9	95,8	166,3	156,3	↔
Рост стоимостного объема несырьевого экспорта	286,2	25,6	108,4	58,7	↓
ИФО инвестиций в основной капитал обрабатывающей промышленности	118,7	110,1	138,6	107,1	↑
Изменение доли инновационно активных предприятий, п.п.	1,5	0,6	0,10	н/д	↑
Изменение коэффициента обновления основных средств	-5	2,6	-33,3	н/д	↓
Изменение доли инновационной продукции региона в структуре инновационной продукции РК, п.п. пунктов по сравнению с прошлым годом	н/д	0,1	-0,21	-0,1	↓
Итоговый ранг	56,8	119,9	117	73,2	↓
Место по оценке в рейтинге среди областей Республики Казахстан	14	6	9	8	↔↑
Примечание – составлено по данным источников [4][5]					

В соответствии с данными таблицы 1, а настоящее время ИФО валового объема продукции предприятий и организаций обрабатывающей промышленности МО, показывает ежегодный рост, и, что более важно, в регионе достаточно высокий уровень производительности труда в данной сфере.

Увеличивается доля инновационно активных предприятий, растет численность занятого научными исследованиями и новыми технологиями персонала.

Согласно результатам изучения общественного мнения, в условиях Мангистауской области в настоящее время важнейшей причиной слабой инновационной активности является отсутствие спроса на инновации. Второй по значимости причиной слабой динамики инновационной деятельности в регионе

выступает нехватка финансирования [6].

Ключевые проблемы инвестиционной привлекательности региона включают в себя такие недостатки развития области как:

- слабодиверсифицированная экономика;
- диспропорции в уровне развития отраслей и в структуре внешнеторгового оборота;

- низкий экспортный потенциал;
- отсутствие ряда элементов инвестиционной инфраструктуры;
- наличие значительного количества и высокий уровень частных инвестиционных рисков [7];

низкая активность традиционных промышленных предприятий во внедрении инновационных технологий;

- непроработанность инвестиционного механизма, сложность административных процедур, высокий уровень коррупции.

В связи с вышесказанным, возникает необходимость разработки финансовых механизмов поддержки приоритетных инвестиционно-инновационных проектов в регионе. Примером такого механизма, по мнению авторов, может выступать Инвестиционный фонд инновационного развития региона, основным источником формирования данного может являться часть рентных доходов от освоения природных ресурсов на территории региона, а также средства юридических и физических лиц.

Таким образом, посредством проработки имеющихся проблем, власть и общественность региона создают организационные, экономические и правовые условия для улучшения РИИМ (рисунок 1).

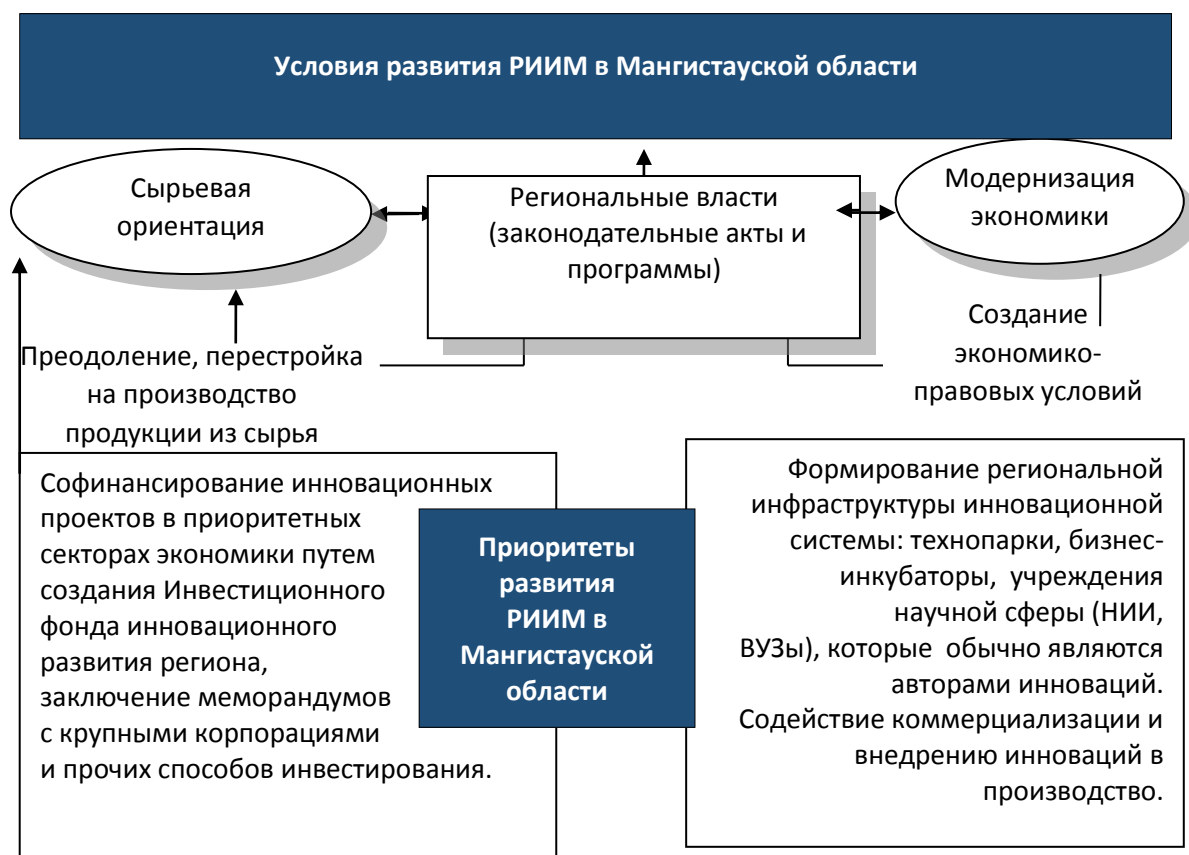

Рисунок 1 - Условия развития РИИМ в Мангистауской области

Примечание – составлено автором

Выводы. Под инвестиционно-инновационным развитием региона нами понимается социально-экономическое развитие на основе эффективного функционирования региональных инновационно-инвестиционных процессов.

Мангистауская область может быть определена как нефтегазовая. Её отличительные черты: высокий уровень инвестиций (более 15% всех капиталовложений в страну), моноориентированная экономика, слабо развитый обрабатывающий и сельскохозяйственный сектора. Несмотря на значительные инвестиции в инновационное развитие, его уровень по региону остается крайне низким.

Следовательно, что современные механизмы управления инвестиционно-инновационной деятельностью отнюдь не совершенны. Нецелевое использование средств наносит значительный ущерб региональному бюджету и является причиной низкого уровня отдачи от инвестируемого капитала.

В целях совершенствования РИИМ в МО предлагается создание Инвестиционного фонда инновационного развития региона, который будет призван обеспечить выполнение следующих задач:

- аккумуляция финансовых средств сырьевых компаний на территории региона и направление их в развитие обрабатывающих отраслей, софинансирование реализации приоритетных проектов;
- обеспечение возможности доступа предприятий региона к прорывным инновационным технологиям;
- предоставление широкому кругу частных инвесторов возможности получения дополнительных финансовых доходов от участия в фонде.

В целом, для успешного решения актуальных проблем инновационно-инвестиционного развития необходима консолидация усилий государственных органов управления, деловых кругов предпринимательского, научного, образовательного и творческого секторов, всех слоев общества, которая позволит системно решать задачи в этой области и находить оптимальные пути решения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Нагаева О.С. Формирование региональной инвестиционной политики в целях ресурсно-инновационного развития региона// Успехи современной науки . -2017, Том 3, №2. – С.43-48.
2. Индустриальное развитие региона: монография / Е.В. Кузьмина, Е. В. Мельникова, А.С. Мельников и др.; под науч. ред. Г.С. Мерзликиной. - Волгоград: ВолгГТУ, 2016. - 160 с.
3. Санду И.С., Семина Л.А. Инновационный потенциал — инструмент развития экономики региона // Известия Алтайского государственного университета. — 2018. — № 2-2 (78). — С. 312-316.
4. Социально-экономическое развитие Мангистауской области. Статистический сборник. 2019/1. – Актау, 2019.
5. Социально-экономическое развитие Мангистауской области. Статистический сборник. – Актау, 2018. – 258с.
6. Программа социально-экономического развития Мангистауской области на период 2017-2020. – Актау, 2017. – 125с.
7. Решетников А.В. Управление реализацией инновационно-инвестиционного потенциала в промышленности - М.: Юнити-Дана, 2018.-213с.

ИНФРАСТРУКТУРНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ УСТОЙЧИВОГО РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Рзаханова А., Қалдыбайұлы С., магистранты

Научный руководитель: Аманиязова Г.Д.

Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга
имени Ш. Есенова г. Актау

Аннотация. В статье проанализированы сущность и показано значение инфраструктуры для обеспечения устойчивого развития регионов. Наиболее подробно рассмотрены вопросы развития социальной инфраструктуры.

Ключевые слова: инфраструктура, регион, устойчивое развитие, экономика, качество жизни, развитие.

Актуальность темы. Одной из проблем современного социально-экономического развития Казахстана является недостаточная эффективность управления устойчивым развитием на региональном уровне. Под устойчивым развитием экономики территории (региона) понимается своевременное и сбалансированное удовлетворение потребностей живущего поколения, не создающее при этом угрозы обеспеченности ресурсами новых поколений.

Основная часть. Следствием изменения макроэкономических процессов в мире явилась негативная динамика экономического роста Республики Казахстан. На сегодняшний день экономика Казахстана характеризуется снижением роста показателя ВВП за счет сокращения производства горнодобывающей промышленности. В свою очередь, это объясняется сокращением нефтяного производства и ослаблением внешних торговых связей с Китаем и Россией, которое выражается снижением спроса этих стран на металлы и металлургическую продукцию Казахстана [1].

Обрабатывающая промышленность в структуре ВВП также имеет отрицательную динамику, но по-прежнему играет особо значимую роль для экономики Казахстана. Высокими показателями в структуре хозяйства страны обладала и обладает на сегодняшний день торговля, занимая наибольшую долю от ВВП страны. Одним из наиболее приоритетных направлений социально-экономического развития страны является инфраструктурный комплекс, который имеет положительную тенденцию развития, прослеживающийся при рассмотрении структуры ВВП.

Государственная программа инфраструктурного развития «Нұрлы Жол» на 2015 - 2019 гг предусматривает продолжение структурных реформ в национальной экономике по семи основным направлениям:

-развитие транспортно-логистической, энергетической и индустриальной инфраструктур, модернизация жилищно-коммунального хозяйства, сетей водо- и теплоснабжения, строительство школ и жилья, поддержка малого и среднего бизнеса. Ожидается, что инвестиции в эти сферы создадут наибольший мультипликативный эффект для роста экономики и занятости и сформируют основу для будущего устойчивого роста [3].

Инфраструктура - совокупность отраслей, производящих услуги, необходимые для развития экономики, характеризующихся длительностью строительства и сроками службы объектов (Дж. Ф. Рей, С.А. Хейман) [4].

По признаку включения объектов в состав инфраструктуры выделяются также три подхода:

Под инфраструктурой понимают всю систему обслуживания производства и населения.

Инфраструктуру определяют как систему обслуживания производства.

К инфраструктуре относят отрасли услуг, в которых происходит продолжение процесса производства в обращение [5].

Инфраструктуру можно разделить на:

- социальную;
- транспортную;
- энергетическую (генерация, передача и распределение энергии и газа);
- коммунальную (городское устройство, централизованные системы водоснабжения и водоотведения, очистные сооружения, переработка и утилизация мусора) [6].

В большинстве существующих исследований инфраструктуру классифицируют по отраслевому, территориальному, функциональному, общевоспроизводственному признакам. По общевоспроизводственному признаку принято выделять производственную и социальную инфраструктуру.

Производственная инфраструктура - это интегрированная система объектов, обеспечивающих основное производство необходимыми ресурсами и услугами.

Социальная инфраструктура представляет собой материально-техническую базу для обеспечения выполнения отраслями социальной сферы своих общественно важных функций.

Известный ученый Бобков В. Н. упоминает термин «социальная инфраструктура» в контексте качества жизни как основного ее компонента. Также, профессор обращает внимание на то, что материальная база и нематериальные активы инфраструктуры должны предоставлять выбор из альтернатив товаров и услуг надлежащего качества. Это может касаться таких аспектов как выбор жилья, быта, медицинских услуг, социальной защиты, трудоустройства, свободы передвижения, возможности образования и духовного развития, а также досуга [8].

Разграничение производственной и социальной инфраструктур зачастую достаточно условно, поскольку ряд их элементов выполняют множественные общевоспроизводственные задачи. Эти элементы одновременно создают как базу для развития производства, так и условия для полноценной жизнедеятельности сельского населения, поэтому их можно рассматривать в качестве элементов и производственной, и социальной инфраструктуры. [9].

По территориальной принадлежности инфраструктура может быть государственной (народнохозяйственной), региональной (например, областной) и локальной (местной - районной, городской, сельской, корпоративной).

Совокупность принципов и методов регионального управления определяется целями достижения экономического развития, наиболее полной реализации интересов взаимосвязанных сторон организации, производства, сбыта, управления, средств (или способов) создания возможностей и условий для привлечения потенциальных и реальных инвестиций в развитие данной территории [10].

Изучение ряда источников и специальной литературы, свидетельствует о том, что устойчивое развитие казахстанских регионов представляет собой процесс создания сбалансированной и упорядоченной системы социально-экономического равновесия в развитии территорий, направленной на повышение эффективности индустриального производства, обеспечение высокого уровня развития социальной и производственной инфраструктуры и, в итоге - улучшение качества жизни населения страны.

Значение инфраструктурной составляющей для устойчивого регионального развития можно представить в виде рисунка 1.

Рисунок 1 – Влияние инфраструктурной среды на устойчивое развитие региона
Примечание – составлено автором

Роль инфраструктуры в устойчивом развитии региона возрастает в связи с новыми вызовами - глобализацией, климатическими и демографическими изменениями. Улучшение инфраструктуры и качества жизни территорий, испытывающих постарение населения и миграцию молодых образованных людей, способно привлечь внутренние инвестиции, чтобы расширить возможности образования и рынка труда и так поддержать социальную инклюзию [11].

Выводы. Формирование устойчивого развития региона возможно только при комплексном сочетании всех аспектов: конкурентоспособной экономики, инфраструктурного развития и развитого человеческого потенциала

Инфраструктурная среда - совокупность производственной, социальной и информационной инфраструктуры региона. Она включает в себя элементы, способствующие эффективной взаимосвязи подсистем региона: дороги, транспорт, связь, энерго- и водоснабжение, здравоохранение, образование, и так далее.

Развитие инфраструктурного потенциала региона является одновременно условием и составляющей устойчивого развития любой территории, поскольку оно способствует стабильности общества и его благосостоянию.

Реализация задач по устойчивому развитию Казахстана должна сопровождаться увеличением активности в сфере подготовки кадров по этому направлению; созданием достойных условий труда инфраструктурных сферах, повышения экономической активности инфраструктурных организаций. Поэтому подготовка специалистов, способных решать задачи обеспечения устойчивости инфраструктурной среды и развития объектов инфраструктуры на перспективу на уровне отдельных регионов с учетом имеющихся социальных, экономических, экологических проблем, разрабатывать программы инфраструктурного развития областного и местного уровней, анализировать их исполнение - является очень актуальной.

ЛИТЕРАТУРА

1. Оспанова А. С. Айбасова А. М. Инновационное развитие национальной экономики Казахстана в условиях глобализации // Потенциал российской экономики и инновационные пути его реализации: Материалы международной научно-практической конференции студентов и аспирантов. / Под ред. д.э.н., доц. В.А. Ковалева и д.э.н., проф. А.И. Ковалева. В 2 ч. 4.1 - г.Омск. 2018 - 459 стр.
2. Еганян А. Инвестиции в инфраструктуру: Деньги, проекты, интересы. ГЧП, концессии, проектное финансирование. - М. : Альпина Паблишер, 2015. - 715 с.
3. Научно-методологическое обеспечение управления устойчивым развитием региона : монография / под ред. Ю.П. Майданевич, Н.И. Твердохлебова; ФГАОУ ВО КФУ им.В.И. Вернадского. - Симферополь: ДИАЙПИ, 2017.-371 с.
4. Тишин Е.В. Региональные экономические системы и их устойчивость. // Вестник Удмуртского университета. Экономика и право. - 2017. № 4, с. 3-7.
5. Черкашина Л.В. Социальное проектирование как инструмент повышения устойчивости развития муниципальных образований // Журнал гуманитарных наук. - 2016. - № 4 (16). - С. 81-85.
6. Николаева Л.А. Потенциал инфраструктурного обеспечения экономического роста региона // Известия Иркутской Государственной Экономической Академии. - 2018г. – №6. – С. 123-130.
7. Стукач, В.Ф. Инфраструктура: рыночные институты, социальная сфера села, производство : монография. – Омск, 2015. – 276 с.
8. Бобков В. Н. Социальная инфраструктура: экономические проблемы и перспективы. Монография. - Н. Новгород. - 2010. - 428 с.
9. Илларионова Е. А. Экономический потенциал региона: содержание, оценка, предпосылки сбалансированного развития. –Старый Сокол, 2015.
11. Стратегия финансирования инфраструктурных проектов региона монография / О. А. Герасименко, О. В. Назарова. - Краснодар : КубГАУ, 2018. - 103 с.

УДК 338.2

ПЛАНИРОВАНИЕ В МАРКЕТИНГЕ

Сарсенбай Б., студент

Научный руководитель: Аманчаева К.Р.

**Каспийский государственный университет технологий и инжиниринга им.
Ш.Есенова, г. Актау**

Аннотация. Управлением маркетингом в организации занимается специально организованная служба маркетинга, которая выполняет объективный анализ маркетинговой деятельности организации и деятельности организации в целом. При анализе учитываются реальные показатели производства, сбыт произведенной продукции. По результатам анализа служба маркетинга вносит предложения по корректировке долгосрочных целей и дальнейшему перспективному развитию организации посредством разработки маркетинговых планов.

Ключевые слова. Маркетинг, функции маркетинга, методы планирования в маркетинге

Маркетинговый план является основой для долгосрочной и устойчивой работы компании на рынке. Разработка маркетингового плана предполагает анализ состояния компании, а именно: определение макро- и микрофакторов, определение основных

целей и задач развития с учетом потенциала предприятия, рентабельности инвестиций, выбора стратегии и тактики мобилизации ресурсов для достижения поставленных целей.

Планы играют немаловажную роль в процессе согласования деятельности и ее результатов на различных уровнях управления предприятием, а также в различных подразделениях компании.

Однако даже у этих предприятий отсутствует квалифицированный персонал и рыночная информация. Одним из важнейших последствий этой ситуации является отсутствие стратегического маркетингового планирования у большинства компаний.

Система маркетингового планирования в организации.

На предприятиях одним из наиболее эффективных условий реализации программы стратегического маркетингового планирования является ситуация, когда компания может производить больше, чем может продать, или продавать дороже, чем продает.

По мнению И. П. Зиминной, «особым случаем является ситуация, когда предприятие осуществляет реконструкцию производства. В таких случаях невозможно точно сказать, сможет ли она продать увеличенный объем продукции. Именно поэтому абсолютно необходимо готовиться к запуску новых мощностей в маркетинговом плане» [2].

Маркетинговый план утвержден на более высоком уровне управления, чем его разработка. В большинстве случаев маркетинговый план утверждается либо президентом, либо председателем правления, либо главным исполнительным директором компании, то есть руководителями, непосредственно ответственными за его успех.

Разработка маркетингового плана встраивается в общий процесс планирования в компании. Руководитель, принимая активное участие в утверждении маркетингового плана, также должен учитывать общие проблемы организации планирования.

Е. Н. Александрова отмечает, что руководители должны иметь четкое представление:

- о целях и методах планирования;
- распределении обязанностей в области планирования деятельности предприятия;
- структуре и персонале отдела планирования;
- требованиях к персоналу отдела планирования [3].

Также Е. Н. Александрова говорит о том, что руководитель компании должен уметь:

- определить общую структуру организации;
- обеспечить учет всех критических факторов при стратегическом планировании;
- поддерживать баланс между краткосрочными и долгосрочными результатами.

Маркетинговые планы обычно разрабатываются в отдельных подразделениях компании, руководители которых должны отвечать за реализацию своих разделов планов. Сотрудники отделов маркетингового планирования также выполняют консультационные и координационные функции, помогая линейным менеджерам разрабатывать индивидуальные позиции маркетингового плана и контролировать его реализацию в целом.

Генеральный отдел маркетинга компании также влияет на процесс планирования маркетинга, но стратегическим образом.

Так, Ф. Котлер отмечает, что сотрудники данного отдела обязаны:

- разработать систему планирования;

- спланировать работу по новым задачам планирования после получения соответствующих предложений от оперативных подразделений;
- обеспечить взаимодействие таких звеньев планирования в организации, как продукция и маркетинг;
- контролировать выполнение утвержденных маркетинговых планов [4].

Каждая компания, присутствующая на рынке, по-своему уникальна. И вопрос выбора метода его планирования очень актуален. Но все же можно определить общий, лучший терминал, который разделяют все лидеры. Существуют различные методы маркетингового планирования.

Этапы и соответствующие методы планирования в маркетинге:

1. Разработка системы целей и задач предприятия

Опыт показывает, что этап установления целевых показателей является почти самым сложным и требует особого внимания как со стороны предприятия, так и со стороны консультантов для того, чтобы правильно задать цель, которая будет отражать все цели предприятия, в данной конкретной ситуации и на данном этапе его развития. Необходима значительная работа для осуществления поставленных целей и получения высоких результатов от реализации маркетингового планирования в целом.

2. SPU и PLS-анализ: выбор маркетинговой стратегии

Основой стратегического маркетингового планирования является определение фактической маркетинговой стратегии применительно к конкретным товарам, товарным группам или целым направлениям бизнеса (предприятиям). Существует огромное множество маркетинговых стратегий, но не все они могут подойти конкретному предприятию. Ситуация здесь не в том, чтобы «изобрести» новую стратегию, а корректно подобрать одну из уже существующих стратегий, подходящую именно для данного предприятия и ситуации на рынке. Для этого используют различные виды ситуационного анализа, а именно анализ относительной привлекательности различных продуктов компании (СПУ) и анализ жизненного цикла продукции (ПЛС).

3. Планирование тактических действий

После того как выбрана маркетинговая стратегия, тактические маркетинговые решения приходят как бы сами собой: необходимо изменить качество и цену, обеспечить создание определенного образа и представить продукт в точках розничной сети.

4. Прогноз реализации плана

Прогноз реализации плана основан на оценках емкости рынка и вероятности развития объективно достижимой доли этого рынка. Последнее напрямую зависит от конкурентоспособности товара конкретного производителя. В результате становится возможным оценить маркетинговый план с экономической точки зрения прибыли и убытков: известен объем выручки и затрат на реализацию плана маркетинга.

5. Механизм контроля

Маркетинговый план является инструментом управления. Для того чтобы быть таким, он сам должен прежде всего быть под контролем. Исходя из этого для его успешной реализации каждое действие маркетингового плана должно подкрепляться расчётами и иметь определенные ориентиры. Учитывая этот план, можно легко отследить отклонения от намеренных целей.

Ф. Котлер выделяет следующие этапы разработки маркетингового плана:

1. Определение спроса на товары или услуги, предлагаемые к продаже на рынке.
2. Вопрос продажи товаров и услуг в конкурентной среде очень важен для эффективной коммерческой деятельности. Необходимо изучить степень его развития, какой из функционирующих субъектов рынка может составить реальную конкуренцию.

3. В маркетинговом плане обязательно отразить стратегию социальной направленности маркетинговой деятельности.

4. В планируемой работе хозяйствующих субъектов необходимо определить, каким образом новые продукты труда будут доводиться до потребителей.

5. Еще один подраздел плана маркетинга - это информация о цене планируемых новых продуктов. Этот уровень значим как для предприятия, так и для потенциального покупателя.

6. Маркетинговый план должен содержать информацию о рекламе, связях с общественностью и средствах обеспечения продвижения товаров.

Таким образом, по результатам исследования можно сделать вывод, что методы планирования в маркетинге соответствуют этапам составления стратегического плана маркетинга организации. На каждом этапе реализуются определенные цели и задачи соответствующими методами планирования.

Внедрение задач рыночной экспансии во многом обусловлено реформами структуры рынка товаров и услуг, которые уже развивались на протяжении многих лет, и желанием изменить его с целью получения дополнительного дохода и прибыли. Данный факт значительно влияет на требования к качеству поставленных задач стратегического планирования деятельности организации, подталкивая тем самым разрабатывать все новые подходы к их реализации.

ЛИТЕРАТУРА

1. Александрова Е. Н., Ташу А. А. Теоретические аспекты стратегического планирования маркетинга в современных компаниях // Экономика: теория и практика. - 2014. - № 1. - С. 56.

2. Зимина И. П. Роль маркетинга в управлении современным бизнесом // Управленческие науки. -2014. - № 1. - С. 49.

3. Александрова Е. Н., Ташу А. А. Указ. соч. - С. 55.

4. Котлер Ф., Гари А. Основы маркетинга. - М.: Вильямс, 2016. - С. 11

МАЗМҰНЫ СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

«РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» БАҒДАРЛАМАСЫ – ҚОҒАМДЫ ҮЗДІКСІЗ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ ТӘСІЛІ «РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ» – ПУТЬ НЕПРЕРЫВНОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА PROGRAM «RUHANI JANGYRU» – THE PATH TO CONTINUOUS MODERNIZATION OF SOCIETY

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ҰРПАҚТЫҢ ДАРА ЖОЛЫ	
Сагиндикова С.К.....	3
ӘБШІ КЕКІЛБАЙҰЛЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ	
Ермек Нур., ғылыми жетекші: Абдешов Д.Д.....	5
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – БІЛІМ МЕН БІРЛІКТІҢ ДАМУ	
Абиев С., ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г.....	7
ҚР ҚАРУЛЫ КҮШТЕРІНІҢ ӘСКЕРИ-ТАРИХИ МУЗЕЙІ	
Байскакова К.А.....	9
БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ	
Шамшеева А.С., Шодыраева Ш.К.....	11
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ: ҚАЗАҚ ЕЛІНІҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ	
Дүйсенбаева Н.Қ., ғылыми жетекші: Сагиндикова А.К.....	13
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА АДАМГЕРШІЛІК - РУХАНИ ТӘРБИЕ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ	
Қадырғалиев М., ғылыми жетекші: Сакипова Л.Б.....	16
ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТАҢБАЛАР ЖҮЙЕСІ	
Керимов Б.К.....	19
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ЭКОНОМИКАНЫ ДАМУДАҒЫ ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР	
Конысбаева А.А.....	23
МЕНИҢ КІШКЕНТАЙ ОТАНЫМНЫҢ ТАРИХЫ	
Серікбаева Ә., ғылыми жетекші: Сатанбаева А.Ө.....	27
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ - ЕРТЕҢІМІЗДІҢ КЕПІЛІ	
Ондаганов М., ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г.....	29
"РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ" - ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРДІҢ МОДЕРНИЗАЦИЯСЫ.	
Ережепова Р.Г.....	32
ЖАСТАР ЖЫЛЫ – ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР КЕЗЕҢІ	
Муханов Б.А., ғылыми жетекші: Сагиндикова А.К.....	33
ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ ТУРИЗМ И ЭТНОТУРИЗМ КАЗАХСТАНА	
Низаматдинова Ж.С.....	36
ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМДІ ДАМУДЫҢ НЕГІЗДЕРІ	
Отаргулова Ж., ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г.....	39
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ БАҒДАРЛАМАСЫНДАҒЫ БІЛІМНІҢ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	
Ықыласова Ү. Р., ғылыми жетекші: Ережепова Р.Г.....	42
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ – ҰЛТ БОЛМЫСЫ	
Сарбаев А.Қ., ғылыми жетекші: Сагиндикова А.К.....	44
ХАЛЫҚТЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙЫН АРТТЫРУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ФАКТОРЫ	
РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ АЯСЫНДА - ЖАСТАРДЫҢ МАМАНДЫҚ ТАҢДАУЫ	
Мавлешова А.А., ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г.....	46

ФОРМУЛИРОВАНИЕ КРИТЕРИЕВ ОТБОРА ПРЕТЕНДЕНТОВ В СВОБОДНЫЕ ДОЛЖНОСТИ

**Сұлтанғали Л.Ж., Тлеужанова А.Ж., Табунаев Ы.Х.,
Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.....50**

ҰЛТТЫҚ СПОРТ – ЖАҢҒЫРУ НЕГІЗІ

Көбеген Г.Е., ғылыми жетекші: Сагиндикова А.К.....53

ЖАҢАРҒАН ҚОҒАММЕН БОЛАШАҚҚА НАҚТЫ ҚАДАМ

Тасболатова А.А.....55

ЖАСТАРДЫҢ МӘДЕНИ-ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ ӨЗГЕРІСТЕРІНІҢ МӨНІ МЕН МАҢЫЗЫ.

Исенбай Ө.М.....57

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ – ҚАЗАҚ ТІЛІН ДАМУ

Орақбаева Ж.М., Ғылыми жетекші: Қосымбаева Ш.И.....59

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ: ҚОҒАМДЫ ҮЗДІКСІЗ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАУ ЖӘНЕ АЛАШ ҚАЙРАТКЕРЛЕРІ ҰСТАНЫМЫ

Тасболатова Ф., Ғылыми жетекші Жеткізгенова Ә.Т.....64

МОДЕРНИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО СОЗНАНИЯ ГЛАЗАМИ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ

Төреғалиева А.Р.....69

ҚАЗАҚСТАННЫҢ РУХАНИ ОРТАЛЫҒЫ – ТҮРКІСТАН

Досжанов Б.А.....72

СПРАВЕДЛИВОСТЬ – КАК НЕОБХОДИМАЯ ПРЕДПОСЫЛКА

ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Карашаев Д.Э.....75

ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ БАСҚАРУ – ТҮРАҚТЫ ДАМУДЫҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ҮРДІСТЕРІ

ЭКОНОМИКА И МЕНЕДЖМЕНТ – СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕНДЫ

УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

ECONOMICS AND MANAGEMENT – MODERN TRENDS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ РЕСУРСОСБЕРЕЖЕНИЕМ

Манкешева О.Т.....78

БУХГАЛТЕРСКИЕ СЧЕТА КАК ТЕКУЩИЙ КОНТРОЛЬ ИМУЩЕСТВА, КАПИТАЛА И ОБЯЗАТЕЛЬСТВА ПРЕДПРИЯТИЯ

Карашаев Д.Э.80

ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАТЫНАС ЖҮЙЕСІНДЕГІ АДАМ ОРНЫ

Бергенов Б., Ғылыми жетекші: Карашаев Д.Ә.....83

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫН ТАЛДАУ

Тегісбай Ғ.Ғ., Ғылыми жетекші: Игильманова С.И.....85

МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РОЛІ

Жандызер Қ.А., Ғылыми жетекші: Игильманова С.И.....88

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ БАНКОВСКОГО НАДЗОРА В КАЗАХСТАНЕ

Еламанов А.С., Научный руководитель: Петросянц Т.В.....91

ФИНАНСОВАЯ ОТЧЕТНОСТЬ И ДИАГНОСТИКА БАНКРОТСТВА

ОРГАНИЗАЦИИ Петросянц Т.В.....95

ОСОБЕННОСТИ СОСТАВЛЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОТЧЕТНОСТИ

ПРЕДПРИЯТИЯ Исаков Ғ., Научный руководитель: Петросянц Т.В.....99

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІ ҚОЛДАУ ЖӘНЕ

ЫНТАЛАНДЫРУ ШАРАЛАРЫ

Азанғулова Э.Н., Ғылыми жетекші: Кубигулова Р.Т.....	102
ҚАЗАҚСТАНДА БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІҢ АВТОМАТТАНДЫРЫЛҒАН ЖҮЙЕЛЕРІНІҢ ДАМУЫ	
Кубигулова Р.Т.....	104
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЖЕКЕ КӘСІПКЕРЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ОНЫ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ	
Алиева А.Т., Ғылыми жетекші: Кубигулова Р.Т.....	107
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕГІ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІКТІ АРТТЫРУ ЭКОНОМИКАДАҒЫ НЕГІЗГІ ФАКТОР РЕТІНДЕ	
Мауытбай Д., Ғылыми жетекші: Кубигулова Р.Т.....	108
ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ПОДХОД К КОНЦЕПЦИИ УСТОЙЧИВОСТИ РАЗВИТИЯ	
Азимова А., Научный руководитель: Абдешов Д.Д.....	110
УСТОЙЧИВОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАВНОВЕСИЕ КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ	
Конарбаева Т., Научный руководитель: Абдешов Д.Д.....	112
РОЛЬ НПП «АТАМЕКЕН» В ИССЛЕДОВАНИИ И РЕШЕНИИ ПРОБЛЕМ МСП РК	
Дуисова М.Д., Научный руководитель: Еркулова Г.С.....	114
ПОВЫШЕНИЕ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ПРИМЕРЕ ПОРТА АКТАУ	
Торешова А.С., Научный руководитель: Саймагамбетова Г.А.....	117
ОПРЕДЕЛЕНИЕ КРИТЕРИЕВ ОТБОРА КАНДИДАТОВ НА ВАКАНТНЫЕ ДОЛЖНОСТИ	
Тлеужанова А.Ж., Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.....	118
ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ОПЛАТЫ ТРУДА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ	
Алиқызы Г., Научный руководитель: Саймагамбетова Г.А.....	122
ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КАДРОВОГО РЕЗЕРВА ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ.	
Каирлетов К.К., Научный руководитель: Кадырова Г.М.....	124
МАҢҒЫСТАУДАҒЫ ТУРИЗМДІ ДАМУЫ	
Медетов Н.Т., Ғылыми жетекші: Шодыраева Ш.К.	126
ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ БУХГАЛТЕРСКИМИ РИСКАМИ	
Кисаева З.Н.....	128
КАДРОВЫЙ РЕЗЕРВ КАК ВАЖНЫЙ ИНСТРУМЕНТ КАДРОВОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ	
Мальчубаев Д.С., Научный руководитель: Кадырова Г.М.	132
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА РЕГИОНА	
Тезекпаев М.М., Научный руководитель: Еркулова Г.С.	134
ФОРМИРОВАНИЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В УСЛОВИЯХ ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ КАЗАХСТАНСКОГО ПРОСТРАНСТВА	
Аулбеков Н.М., Научный руководитель: Еркулова Г.С.....	137
ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КАДРОВОГО РЕЗЕРВА НА ГОСУДАРСТВЕННУЮ СЛУЖБУ	
Каюпов А.А.....	139
ЭТИКА БИЗНЕСА В СИСТЕМЕ ЭТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИКИ	
Жумашева У.У., Научный руководитель: Карашаев Д.Э.	142
ИНТЕРНЕТ РЕКЛАМА КАК ОДИН ИЗ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ	

КОНКУРЕНТНОЙ СТРАТЕГИИ	
Айдархан А.Б., Научный руководитель: Кадырова Г.М.	144
ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКИ В ПЕРСПЕКТИВЕ	
Мустафина С., Научный руководитель: Таскинбайкызы Ж.....	147
МАҢҒЫСТАУ Өңірінің сыртқы экономикалық әлеуетін дамыту	
Сагиндикова А.К.....	148
АУДИТ КРИЗИСНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ	
Каримова Р., Научный руководитель: Кисаева З.Н.....	153
ПРИНЦИПЫ МАРКЕТИНГА В ОБРАЗОВАНИИ	
Жумабек С.Ж., Научный руководитель: Еркулова Г.С.....	156
ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ	
Еркулова Г.С.....	160
ИННОВАЦИЯЛАРДЫ ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҮДЕРІСТЕРДІ БАСҚАРУ	
Табынбай Б.М., Ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г.....	162
МЕНЕДЖМЕНТ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	
Кизимбаева А.Б.	164
ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В УСТОЙЧИВОМ РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА.	
Батыргалиева О.В.	167
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖЕҢІЛ ӨНЕРКӘСІП	
Ақберген Б., Ғылыми жетекші: Қарашаев Д.Ә.	169
МЕТОДИКА АНАЛИЗА И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ВЕЛИЧИНУ ПОКАЗАТЕЛЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ	
Абиев Қ.А., Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.....	171
ФАКТОРЫ И ПОКАЗАТЕЛИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ НЕФТЕГАЗОВОЙ ОТРАСЛИ	
Абиев Қ.А., Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.....	175
РАЗРАБОТКА РЕКОМЕНДАЦИЙ ПО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ТЕХНОЛОГИИ ПОИСКА И ОТБОРА КАНДИДАТОВ НА ВАКАНТНЫЕ ДОЛЖНОСТИ	
Сұлтанғали Л.Ж., Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.....	179
ОТБОР И НАЙМ ПЕРСОНАЛА КАК ТЕХНОЛОГИЯ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТА В ОРГАНИЗАЦИЯХ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	
Сұлтанғали Л.Ж., Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.	183
ПРОВЕДЕНИЕ АНАЛИЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ И УПРАВЛЕНИЯ ЕЮ	
Чудрова В.У., Садыкова Г.А.....	188
СУЩНОСТЬ И КРИТЕРИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ	
Абдрахманова Р., Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.....	192
УПРАВЛЕНИЕ ПЕРСОНАЛОМ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	
Чудрова В.У., Утешова С.М.....	194
БАСҚАРУ ЕСЕБІ КӘСІПОРЫННЫҢ АҚПАРАТ ЖҮЙЕСІ РЕТІНДЕ	
Молдамұратова З., Ғылыми жетекші: Қарашаев Д.Ә.	197
ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНА ШЕТЕЛ ИНВЕСТИЦИЯЛАРЫН ТАРТУ МЕН ПАЙДАЛАНУ БОЛАШАҒЫ	
Тлесова А.Б.....	199

ҚАЗІРГІ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТШІНІҢ КӘСІБИ МӘДЕНИЕТІ: ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ, ҚҰРЫЛЫМЫ, ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ	
Нұрқуат Ә.Б., Ғылыми жетекші: Саймағамбетова Г.А.	204
ФОРСАЙТ - СИСТЕМА КОНСТРУИРОВАНИЯ БУДУЩЕГО	
Исакулова А.Т.	208
ВОЗМОЖНОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГОСУДАРСТВА И БИЗНЕСА В ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ	
Саймағамбетова Г.А.	212
СИСТЕМА МОТИВАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ В ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ	
Кулшанов Н.А., Научный руководитель: Кадырова Г.М.	216
МОТИВАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	
Хаиров А.Г., Научный руководитель: Кадырова Г.М.	218
ОСНОВНЫЕ ИСТОЧНИКИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО РИСКА В РК, МЕТОДЫ ИХ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ И УМЕНЬШЕНИЯ	
Каргаева Г.М., Научный руководитель: Еркулова Г.С.	221
МЕХАНИЗМ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МОТИВАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СЛУЖАЩИХ В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ	
Контрабаев А.К., Научный руководитель: Кадырова Г.М.	223
ОСОБЕННОСТИ ПРОЕКТОВ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИИ	
Кузембаев С.У., Научный руководитель: Кизимбаева А.Б.	224
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ КАДРОВОГО РЕЗЕРВА НА ГОСУДАРСТВЕННУЮ СЛУЖБУ	
Калидолдин С.К., Научный руководитель: Кадырова Г.М.	228
МИРОВЫЕ ВАЛЮТНЫЕ РЫНКИ	
Алимгереева А., Научный руководитель: Сатанбаева А.У.	231
ПРОБЛЕМЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ КАЗАХСТАНА	
Танатар М.Т., Научный руководитель: Аншаева Д.И.	233
ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ПРИВЛЕЧЕНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ В НЕФТЕГАЗОВОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	
Елтизарова А. Қ., Ералиева М. Б., Есенбаева Ж. Ж., Научный руководитель: Омарова А.И.	235
ЗНАЧЕНИЕ ИННОВАЦИЙ ДЛЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО И ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	
Кориков Ж.Р., Научный руководитель: Аншаева Д.И.	239
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ТРУДА КАЗАХСТАНА	
Успанова А.А., Научный руководитель: Аншаева Д.И.	242
ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ РЕСУРСОСБЕРЕЖЕНИЕМ	
Манкешева О.Т.	245
АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ДЕВАЛЬВАЦИИ НА ЭКОНОМИКУ СТРАНЫ	
Алдабергенькызы Д., Научный руководитель: Аншаева Д.И.	244
МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТШІЛЕРДІҢ КӘСІБИ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ТАЛАПТАРЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ	
Төребаева А.Ғ., Ғылыми жетекші: Саймағамбетова Г.А.	247

МАРКЕТИНГОВАЯ ПОЛИТИКА МОРСКОГО ПОРТА	
Қалиолла Қ.Қ., Научный руководитель: Саймагамбетова Г.А.	250
МАЛЫЙ БИЗНЕС - ЭТО ЗАЛОГ БОЛЬШОГО БУДУЩЕГО	
Ма Цян, Научный руководитель: Еркулова Г.С.	254
РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЕ БИЗНЕС-ПРОЦЕССАМИ ОРГАНИЗАЦИИ	
Базаржан А.Б., Научный руководитель: Еркулова Г.С.	257
СИСТЕМА ФАКТОРНО-ЦЕЛЕВОГО УПРАВЛЕНИЯ ИНФЛЯЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ	
Саубетова Б.С.	261
МАҢҒЫСТАУ ОБЛЫСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ	
Мирманов Б.О., Ғылыми жетекші: Сагиндикова А.К.	264
АЙМАҚТАРДЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ МЕХАНИЗМДЕРІ	
Алпысбаева Ә.А., Ғылыми жетекші: Сагиндикова А.К.	266
ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІК ФАКТОРЛАРЫ	
Сүлеймен Н., Ғылыми жетекші: Кирбасова Л.Г.	268
САЛЫҚ ЖҮЙЕСІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ КӘСПКЕРЛІКТІ ДАМУДАҒЫ ОНЫҢ РӨЛІ	
Г.Ж.Нигметова	273
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕП БЕРУДІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ	
Қосыбаева Ж., Ғылыми жетекші: Нигметова Г.Ж.	278
КОММЕРЦИЯЛЫҚ БАНКТЕРДЕГІ АДАМ РЕСУРСТАРЫН БАСҚАРУДЫҢ МОТИВАЦИЯЛЫҚ МЕХАНИЗМДЕРІ	
Жубанисова Д., Ғылыми жетекші: Аманчаева К.Р.	282
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ БАСҚАРУДА ҰЙЫМ ПЕРСОНАЛЫНЫҢ РОЛІ	
Реймов Н., Ғылыми жетекші: Аманчаева К.Р.	285
ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ СТРУКТУРЫ ИННОВАЦИОННОГО МЕНЕДЖМЕНТА	
Аманчаева К.Р.	287
ВИДЫ ИННОВАЦИОННЫХ СТРАТЕГИЙ И ИХ ОСОБЕННОСТИ	
Набатова А., Научный руководитель: Аманчаева К.Р.	290
ОСНОВНЫЕ ВИДЫ ИННОВАЦИЙ	
Хисметтолаев Б., Научный руководитель: Аманчаева К.Р.	293
МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРОЙ	
Бисембаев А.М., Научный руководитель: Косымбаева Ш.И.	295
УПРАВЛЕНИЕ МОДЕРНИЗАЦИЕЙ СОЦИАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРОЙ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ	
Косымбаева Ш.И.	299
АЙМАҚТЫҚ ЭКОНОМИКАСЫНДА САУДА МЕН ТҰТЫНУ БАҒАЛАРЫ МЕН ТАРИФТЕРДІҢ ИНДЕКСІНІҢ АЛАТЫН ОРНЫ	
Абдиева С.Р.	302
МОНОҚАЛАЛАРДЫ ДАМУ ТҰТҚЫНДА БҒДАРЛАМАСЫ АЯСЫНДА ЖАҒАӨЗЕН МОНОҚАЛАСЫН ДАМУ	
Кожанова Н., Ғылыми жетекші: Абдиева С.Р.	305
МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ САЛАСЫНДА БІРЫҢҒАЙ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ІСКЕ АСЫРУ	
Узақбаева Қ., Ғылыми жетекші: Абдиева С.Р.	308
ИННОВАЦИОННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ НЕФТЯНОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	
Елтизарова А.К., Научный руководитель: Омарова А.И.	310

КАДРОВЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ В КАЗАХСТАНСКИХ КОМПАНИЯХ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	
Кизимбаева А.Б.....	313
СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО АСТРАХАНСКОЙ ОБЛАСТИ И ЕГО ФИНАНСИРОВАНИЕ	
Козыренко Е.И., Саубетова Б.....	317
ҚҰРЫЛЫС САЛАСЫ КӘСПОРЫНДАРЫНЫҢ БАҒА БЕЛГІЛЕУ ӘДІСТЕРІ МЕН СТРАТЕГИЯЛАРЫН ДАМУ ЖОЛДАРЫ	
Калқанова Г. Ғылыми жетекші: Утебалиева Д.Б.....	320
ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫЙ МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ МАНГИСТАУСКОЙ ОБЛАСТИ: ПРОБЛЕМЫ И ОСОБЕННОСТИ	
Айболатова Б., Ізтұрған С. Научный руководитель: Аманиязова Г.Д.....	324
ИНФРАСТРУКТУРНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ УСТОЙЧИВОГО РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ	
Рзаханова А., Қалдыбайұлы С. , Научный руководитель: Аманиязова Г.Д.....	328
ПЛАНИРОВАНИЕ В МАРКЕТИНГЕ	
Сарсенбай Б., Научный руководитель: Аманчаева К.Р.....	331

Пішімі 60x84 1/12
Көлемі 341 бет
Шартты баспа табағы 28
Таралымы 50 дана
Ш.Есенов атындағы КМТЖИУ
редакциялық-баспа бөлімінде басылып шықты
130003, Ақтау қ., 32 ш/а

Формат 60x84 1/12
Объем 341 стр.
28 печатных листа
Тираж 50 экз.
Отпечатано в редакционно-издательском отделе
КГУТИ им. Ш. Есенова
130003, г. Ақтау, 32 мкрн.